

6.a.8.3.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15

3
25-206

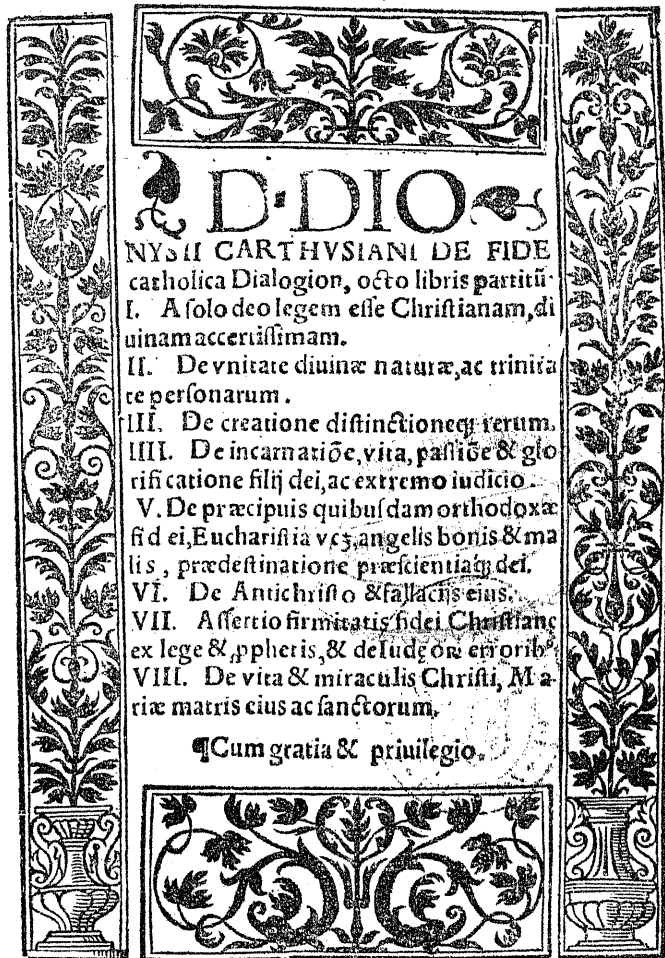
Biblioteca Universitaria	
GRANADA	
Sala	1
Sección	15
Tabla	15/0
Numero	15/0

BIBLIOTECA HOSPITAL RE...	
GRANADA	
Sala:	A
Numero:	4
Nota:	436

1. Probabile & potens nō est ens aca- 95
 bile & probabile
 2. Specie de originali in se fuit 178
 3. Incerta aut falsa dicere de
 antix q̄ve nichilū sit 340
 4. p̄pon̄ p̄as. ad thesal. 2. de d̄m̄ 378
 5. de ip̄o antix 348
 6. Antix faciet suos discipulos v̄v̄ip̄ 375
 7. Inguis loquit 57
 8. p̄ angust. p̄m̄ dixit se sui suor 538
 9. de aquo fert sup̄ bea. ysa. 567
 10. p̄ fr̄t̄ v̄oñ n̄q̄ p̄c̄ p̄m̄ q̄ 2 567
 11. h̄ir v̄r̄a d̄l̄r̄ infidelitas 586
 12. religiosi cui v̄r̄ aliquid de ē aut 586
 13. m̄n̄ b̄n̄ tractari in v̄tū et v̄s 587
 14. h̄m̄ quid deb̄t cōf̄ndere. 587
 15. p̄ quibz rationibz obedīa est melior 706
 16. victima inobedīa quāti malis 706

Es de Jean Goussier

Cauere legendus circa Aeternum
Animanum, que sunt in Purga-
torio. —————

Elogiū
Francisci
Craneuel
dij, V. l.
doctōris.

N vbi mens hoim multiq; obnoxia curis
Gaudet, dolet, pro qualitate temporum
Hic tristem deslet casum vel fumus acerbum
Et tristiorē morte vitam deierat
Ille nimis veneri vel turpi deditus alio
Curare diuos non putat mortalia
At qui quis medio potuit consistere calle
Diues amicus & superno numini
Ille tenet clauum obnixus, & turbida tranat
Pelagi aestimantis & rapacis æquora
Nec timet irati fumosa pericula ponti
Nec quicquid vsquam displicet mortalibus
Ille deo fixus heret, solumq; tremiscit
Vniq; seruat sempiterno numini
Talis erat Carthusiaco DIONYSIVS albo
Teneris qui ab annis nomen addidit sacrum
Vnica cui sacras chartas tractare voluptas
Quas & diuina voluit & sera manu
Et cui posteritas multum debere fatetur
Tot tenditis excitata vocibus
Tot sacris adiuta libris quibus inclita sentit
Diuini amoris efficacē incendium
Et velut in sylvas ignis admissus adurit
Flammataq; spargit & vicina corrumpit
Sic Dionysiacō lector pius ardet amore
Et à caducis ad perennia aduolat
Salve regina cæli tantoq; insignis alumno
Tali sepulchro Rerumunda nobilis
Nobilitor dicenda tamen quam viderit orbis
Typis sacratos exiisse codices
Egregiam his operam sumpsit Theodoricus vrgens
Athleta fortis ac laboris improbi
Quem nimium perferre graue est, nec cælitus adsit
Quæ dura mollit numinis benignitas
Tucq; viuo ingentem lunata Colonia debes
Orbisq; totus pro labore gratiam
Sed sacer ille labor non terrea munera poscit
Aurumq; vilem existimat terræ stobem
Mercedem expectat quam sæcula nulla debebunt
Et tum beatis florituram gloriam

ORNAMENTISSIMO DOCTISSIMOQVE VIRO

D. Francisco Craneuelidio Nouiomago, I. V. Doctōri & Cæsaris consiliario consultissimo. F. Theodoricus Loer à Stratis Carthusianorum in Colonia Vicarius. S. D.

Onge verissime sentit quicumque tandē is fuit vates, Vir ingenio doctrinaq; præstātiſſime, qui solos eos felices & extreme beatos existimabat, q̄ generosos aliquot amicos sibi reperissent. Nullus enim thesaurus, nulla possessio tā est firma & tuta, quæ non aut interuerti, aut subueri iniuria aliqua valeat. At cum quo iura semel sacratissimæ amicitiæ recte coierūt, hoc per oēm vitæ nostræ decursum & tutissimæ & felicissimæ in quibusuis etiā negotijs, nō solū vti, sed & frui possum⁹. Vulgatū em̄ apud Ro. historcū puerbiū est: Amicitias immortales eē debere, inimicitias mortales. Quo significatū est, ipsam demū verā dici posse, cū nullam iniustitiā in omne vsq; eū perdurat. Quāuis autē nō is sit amicitia finis, vt lucrosa vtilitate & sordida alter ab altero

altero iuuetur, id enim magis cauponantiū q̄ ho-
neſte ſe amantiū opuſeſſe recte exiſtimari debet, ha-
bet tamē ipſa liberalitatis tanquā fontes quosdā,
quibus quod in rem communē facere putatur, ſine
inuidia hauriri licere par eſt. Ex his etiam fontibus
conſolorum & voluntatum conſenſus emanant,
quo nullum certius amicitiae uinculum, nō iniuria
Cicero parens omnis eloquentiae, & maximus ami-
citiae aſſertor, eſſe dixit. Hæc igitur iure omnibus
rebus anteponitur, quæ facit ut ipſi inter ſeipſos
omnibus anteaferant. Sed quorſum hæc vir abſolu-
tiſſime, aut quid apud te de amicitia multa diſſero,
quem nec ullo unq̄ beneuolentiae aut familiarita-
tis officio mihi deuinxerim. Verū quando heſiodus
vates quem poſt Homerus Græcia ſemper plurimi
fecit pudorē viro ægenti admodum inutilem eſſe
ſcribit, perfricta fronte tandem aliquando aperiā,
quod hucusq̄ percuſſus, & nominis tui ampliſſimi
& omnigenæ eruditionis fama facere erubui, ac
impotentem meam cupiditatem, qua hæctenus
ambiui, ut in albo tuorum amicorum me referres
expromam. Porro cum nulla ratio ſit, cur tantum
honorum contingere mihi debeat, ad voluntatem
meam me transfero: quæ quoniam nullam libera-
litatem, propter uitæ meæ conditionem polliceri
poſteſt, ſola in obſequiis & officioſa clientum gra-
titudine erga te explebitur. Non autem miraberis
vir doctiſſime, cur tantopere in tuam familiarita-
tem me inſinuare cupiam, ſi paucis liceat exponere
quibus animi corporiſque dotibus paſſim bonos
omnes & ſtudioſos in amorē tui pertrahas. Quid
enim

Quid em̄ abeſt tibi, q̄d ad cōſummationē viri bo-
ni & eruditi facere poſteſt? An ingeniū, q̄d etiā ſi nō
a pueris honeſtiſſimæ artiſtudiis excoluiſſes, tã
erat viuidū & undecūq̄ abſolutū, ut p̄ id ſolū ad v-
ſum reꝝ vel nullo ſtudio puenire poſuiſſes. Nunc
aut̄ (t̄m̄ abeſt ut nō excoſueris) nihil ē literis & au-
torū libris cōprehēſum, q̄d aſſiduitate & indefati-
gabili lectionis opa non excuſſeris. Quid em̄ extat
vſp̄iā in Grāmaticorū ſup̄ſtitioſis q̄ſtiōibus & com-
mentariis, q̄d exacta diligētia nō ſis primatus, etiā
ſi Fabius magnus autor, inter virtutes Grāmatici
dicat aliqua neſcire? In cōnali aut̄ diſciplina, q̄m̄ in
ter cæteras facillime ad quoduis ſtudioꝝ genus re-
cte intelligēdū palmā obtinet, tãtū ſtudiū poſuiſti,
quātū ad ꝑ̄feſſionē, in q̄ cū maxia & nois & famæ
gl̄ia cōſeſcere decreuiſti, ſatis ſuperq̄ fuit. Et niſi
Rhetorice gnarus eſſes, quanā rōne nobis tãta di-
cēdi virtute tã ꝑ̄ clara ingenij tui monumēta reli-
quiſſes? ut non iniuria homines literati, ac ſtudioſi
doctrinisq̄ dediti, te hominē natū ad dicēdi ſingu-
larē quādā facultatē ꝑ̄dicare nō dubitēt? Nec ma-
themata, tamenſi magis cōmēdarioēs doctorū ſunt
q̄ artes ad magnas ꝑ̄feſſiōes ꝑ̄neceſſariae, negligē-
da tibi putati. Alio q̄n̄ q̄ fieri ꝑ̄ceſſet, ut circulū diſci-
plinaꝝ abſoluſſe dicere iſis. Et t̄m̄ certū eſt vel te lo-
lū ꝑ̄p̄modū in noſtra eſſe Germania, qui ex ea re
laudē veriſſimā merito tuo auferas. Sed oibus his
artib̄ parci admodū hoc ſeculo tribuerēt niſi ꝑ̄ſe-
ſta inris ciuilis cognitio acceſſiſſet, quæ, poſt eaquā
in ea facultate ingenij & memorię documēta dedit
ſes, ad ſummū honoris faſtigij te euexit. Excitatus

em eruditiois tue fama Carolus Caesar potētissim⁹
& idē maxim⁹, amplissimæ dignitatis p̄mia tibi de
dit, nō postulatī (ut in cōciliū Mechliniēse cooptare
ris) sed reculantī. Ibi vero q̄ p̄clare & supra oēm
expectationē te ipsum gesseris, ex aliorū malo, & fa
cūdiōrū p̄consiid discas, nō em̄ longa fert encomia
epistolæ cōditio, q̄ solo a multis hoc noīe placet,
q̄d breuitate soleat eē cōtenta: q̄obyē ad linguarū
cognitionē, p̄pero. Hic mirari factis nō possum īdu
striā singularē & ingenij p̄stantissimi vires, q̄ duas,
ut apparet, difficillimas linguas Græcā simul & He
braicā angusto t̄pis spacio, sine p̄ceptoris opa edid
ceris, nec edidideris mō, v̄ ex q̄d paucissimis & raris
sime cōtingere solet, ad arcana, q̄ istis cōtinētur lin
guis, & Latinis hoibus ignota sunt, temet introdu
xeris, Gloria t̄ alibi. D. August. q̄d sophisticē p̄ se di
dicerit, miramur Hippia q̄ mechanicas & q̄stuari
as artes aliq̄t sine ullius p̄ceptoris adminiculo ade
ptus sit, sed q̄d hoc ad eos q̄ p̄grinas linguas inter
ignaros, idque ex muris magistris hauriūt. Sed nec
istud oīo credi posset, nisi in trāsserēdis insignib⁹
liq̄t libellis, ipse testimoniū luculētissimū de te de
disses. Nō em̄ hic dicā quāta fuerit Craneveldij in
literatos & industrios factus, cū Xenophōus cōmē
tariū de dictis & factis Socratis, nostris hominibus
legendū offerres. Illa uero quāto magis amplifica
bitur, cū Baslij Theologi multa, q̄dā etiā Eutropij
q̄ hactenus intacta fuerūt videbimus. De eruditio
ne aut̄ tua si pluribus agerē, verear ne me ipsum in
Labyrinthū cōiicerē, ne de reliqs uirtutibus tuis p̄
merito quicq̄ dicere possim. Quem enim castiorē
quē

quem moderatiorem, quem orationē Craneuel
dio non modo nostra Brabātia uidit, sed aut spe
rando vnquam, aut oprando cogitauit. Hoc pu
dor virgineus, hoc vitę moitūq̄ integritas, hoc pia
deniq̄ religio fecit vt te non aliē ac heroa aliquem
ac perfecti hoīs exemplar mortales omnes suspi
ciant & venerent. Nemo est, qui non sibi Crane
veldiū amicum exoptet, felice illum omnes hñt,
qui te in notitiam tantum tuam insinuarit. Ex quo
num: ro cū & ego sim vir absolutissime qcūq̄ de hu
manitate tua nihil, diffidēdū mihi perluaerim. D.
Iohannes Robolchus, Louanij Carth. Theodo.
Suallenbergius, vir in bonis literis exercitissim⁹
& meorum amicorū intimus, filioli autem tui peda
gogus pater: aliquando vt in parte aliqua amicū t̄
tibi adhæream. Quamuis enim nulla literatura
p̄dicitus sim, quamuis nec opibus, nec huius mun
di gloria p̄glustris, non tamen committam, vt p̄ce
niteat cliētulū, uinā amicū ausim dicere, reperisse
Nūc aut̄ cū in edēdis, D. Dionysij hoīs sanctissimi
& doctissimi monumētis totus sum, volui tibi no
minatim aliq̄d ex illius opibus dicere, cū vt habe
res meæ erga te bñuolentia monumētū & pignus
aliq̄d, tū vt pietatē sanctissimi viri tibi notā facerē.
Nā de cōpositiōe & stylo, q̄ in hoc authore ieiuna
sunt, q̄d p̄inet dicere: cū nullus tā natus sit, q̄ se
culu vitū nō agnoscat, hoī. vero excuset. Superest
nūc hoc vnū, quod sub finē epistolæ mihi rogādu
es, ne conatū audaciāq̄ meā finistre interpretis q̄d
si feceris, nihil mihi in uita suam p̄ accidisse dixerō.
Vale D. doctis & meus erga te affect⁹ fac ap̄ te lo
cū inueniat, Ex Carth. n̄ia Colon. pri. K. P. Aug. 1534.

Index Articulorum, hoc est, omnium quae his octo Dialogorum libris tractantur

Liber primus continet Articulos 19

- M**agna & mirabilia sunt opera tua dñe. (Prooemium. f. 1)
1. Exordium assertionis theologi de. 12. art. (fidei. fo. 2)
 2. Interrogatio philosophi circa præinducta fo. 5
 3. Responso theologi ad questionem de articulis fidei Art. 3. fo. 6
 4. Admiratio phi super inductis Art. 4. fo. 8
 5. Responso theologi ad obiectiones phi Art. 5. 10
 6. Approbat phius dicta theologi art. 6. 12.
 7. Prosecutio disputationis theologi art. 7. 15.
 8. Solutio obiectionum phi art. 8. 18.
 9. Disputatio theologi contra phum qd naturalē rōnem saluari non possunt quae sensibilibus apparēt & fiant art. 9. 10.
 10. Disputatio theologi cōtra idolatras art. 10. 25.
 11. Assertio phi de dijs ac deorū ordinibus art. 11. 28.
 12. Destructio positionis huius, & qd vni soli vero deo fit exhibendus latræ cultus art. 13. 29.
 13. Solutio rationū qd induxit phūs art. 13. 31.
 14. Quod deus prouidentiam habeat de actibus hominum art. 14. 34.
 15. Quid de animatione cælorum ac siderum scdm catholicam fidem sentire oporteat art. 15. 39.
 16. Quod statuae, quas colit idolatræ animatę sunt art. 16. 37.
 17. Inuestio theologi contra phum art. 17. 39.
 18. Deductio christianam fidem a deo esse demonstrās ex veteri lege atq; prophetis art. 18. 41.
 20. Consideratio ex perfectione ac sanctitate vitę atq; doctrinæ christianæ, fidē esse a deo ostēdēs art. 20. 45.

Liber II. continet Articulos 16.

- R**at lux ꝑa q̄ illuminat oēm hoiēm 50. Prooemium
1. De primo articulo fidei orthodoxe Art. 1. 37.
 2. Responso phi de natura dei secundū meliores

- philosophorum Art. 2. 52.
3. De omnipotentia dei & in eo artabili eius virtute fo. 54.
 4. De sapientia, sciētia, & prudentia dei vinctis fo. 59.
 5. Quid de fato, sobria veritate ratio sentiat fo. 63.
 6. De immensitate atq; britudine incōphēnsibilis dei. 68.
 7. De scdo articulo fidei, scz de sup̄n̄dicitā trinitate
 8. De diuinarum personarum origine idē: trinitate ac distinctione fo. 70.
 9. Admiratio ac disputatio phi circa p̄inducta fo. 72.
 10. Rationes phi cōtra ḡn̄rationē æternā ac processionem diuinam ad intra 74
 11. Responso theologi ad p̄inductas instantias 77
 12. Replicatio phi contra respōsionē theologi 85
 13. Cur vna diuinarū personarū dicat̄ filius & nō alia cū tamen vtraq; ex substantia dei immediate emanet 83
 14. Rationes pbabiles circa assertionē sup̄gloriosissimę me atq; sup̄b̄ndicissimę eterneq; adorādę trinitatis. 91
 15. Prosecutio plenior disputationis assumpte 95
 16. Compendiosum dogma circa sup̄beate trinitatis notitiam fo. 100

Liber III. continet Articulos 27.

- I**n principio creauit deus cælum & terram Prooemium fo. 104
1. Quid de creatiōe mūdi fides doceat orthodoxa 105
 2. Probationes phi qd mundus ab æterno fuit 108
 3. De duplici expositione principij libri geneleos, de creatione mundi ac interuallis dierum 116
 4. Dubitatiōes & obiectiones phi cōtra textū ḡn̄sis 120
 5. Responso theologi ad ista 123
 6. Solutio obiectionum phi 127
 7. De formatione hominis 131
 8. Qualis sit emanatio rerum a primo principio 134
 9. Disputatio theologi contra admirationē phi 138
 10. De quarto fidei christianę articulo 141
 11. Cur gratia p̄stare dicat̄ vitā aię sup̄naturalē 143
 12. De vnitāte gratiæ & subiecto ipsius 145
 13. De quinto articulo fidei scz de resurrectione mortuorum fo. 14

14	Disputatio phi. cōtra resurrectionē mortuorū	147
15	Solutio instantiarum phi	148
16	Rationes, pbabiles de resurrectione mortuorū	150
17	De discretia, q̄litate ac ordine resurgētū fo.	153
18	¶ De octauo fidei orthodoxe articulo fo.	155
19	Disputatio phi q̄ deus p̄ essentiā ab intellectu creatō to videri non possit	157

20	De lumine glorie, harūq; obiectiōnū solutiōe.	160
21	De forma intelligibili p̄ q̄ videt̄ diuina essentia.	161
22	Responsio theologi ad q̄stionē phi, cur potius dicantur beati in patria oīa videre in verbo, q̄ in diuina essentia, vel patre, aut spiritu sancto fo.	165
23	Quæ videntur in diuina essentia & q̄ non	167
24	Introductio rationū theologi, q̄ pbabile sit nō posse beatificari intellectu creatū, nisi in visione diuinæ essentia.	168
25	Responsio theologi de gaudijs felicitatis cælestis	
26	De impiorum tormentis fo.	173 (170)
27	Disputatio theologi contra philosophum de felicitate atq; miseria hominum	176

¶ Liber III. habet Articulos .22

Q	Vi fecit stellas hic est deus noster	Proxi- mum fo.	179
1.	Qua dei iustitia primi parentis peccatum posteris imputetur	fo.	179
2.	Introductio conuenientis exempli de hoc	fo.	182
3.	Quod nec homo purus, nec etiā angelus humanā naturā ab originalis debito culpæ redimere potuit		185
4.	De rationibus incarnationis filij dei		187
5.	Responsio theologi quō iure & qualiter meritū Chr̄i sit nobis commune et imputetur ad veniā		191
6.	Cur potius filium q̄ patrem vel spiritū sanctū fateamur hominem factum		192
7.	De vniōne verbi & hominis		164
8.	Disputatio phi cōtra incarnationem verbi		197
9.	Solutio theologi ad allatas instantias		201
10.	De perfectione sapientiæ & plenitudine humanæ naturæ in Christo		202
11	Quod Christus de virgin natus est		211

12.	Cur Christus de virgine nasci volebat	215
13.	Cur vnigenitus dei mortem crucis subierit	218
14.	Disputatio theologi cōtra sapiētia mundi	221
15.	¶ De decimo fidei orthodoxe articulo fo.	226
16.	¶ De vndecimo fidei Christiane articulo fo.	240
17.	¶ De duodecimo fidei sanctę articulo fo.	237
18.	Responsio theologi ad obiectiōnes phi cōtra finē consumationemq; seculi	239
19.	De duplici iudicio, & quō oēs in die iudicij iudicadi dicantur, cum tamen multi ante saluentur	239
20.	Interrogatio phi de loco & tempore ac diuturnitate iudicij	272
21.	Responsio theologi de statu quē post finale iudiciū habitari sunt añ ānos adultos decedētes id ē pueri.	294

¶ Liber IIII. continet articulos 28
rohemii. v. libri vnigenitus dei dñs noster

P	Iesus Christus	253
1	Quid de diuinissima eucharistia doceat fides catholica fo.	253
2.	Admiratio phi de benedicta atq; sanctissima hostia altaris	258,
3.	Ad obiectiōnes phi cōtra eucharistię fidē	260
4.	Responsio ad præinductas instantias	262
5.	Responsio theologi ad replicationes phi	263
6.	Prosecutio responsionis theologi	271
7.	Rationabiles cōsideratiōes de sacramētō altaris.	275
8.	Deductio ostendens eucharistię sacramentum credibile esse ex his quæ naturaliter fiunt	282
9.	De angelorum custodia	286
10.	De numero angelorum ac ordine	290
11.	De ordinibus atq; ierarchijs cælestibus	194
12.	Inquisitio phi circa præinducta, & de actibus ierarchijs ac alijs quibusdam vtilibus dubijs	300
13.	Inuestigatio phi quō angeli tam boni q̄ mali singularescunt cum stātijs, & actus hoim cognoscere q̄ant	306
14.	De essentiali distinctiōne ac simplicitate angelicorum spirituum	308
15.	De visibili apparitione angelorum atq; corporib; ab eis assumptis	309

16. De Dæmonibus & impugnatione eorum	315
17. Disputatio phi qvalter in angelis peccatum cadere potuit	316
18. Determinatio atq; solutio theologi ad p̄ducta	317
19. De cōparatiōe multitudinis angelorum ac dæmonum, hominum quoq; malorum ac p̄lectorū	fo. 323
20. De naturali scientia potestateq; dæmonū	fo. 324
21. De p̄destinatione atq; p̄scientia dei	fo. 328
¶ Tituli Articulorū. Liber sextus habet Articulus. 30	
P roemium libri septimi de antichristo dominus noster Iesus Christus	fo. 333
1. Testimonia scripturæ autenticę de aduētū antichristi	fo. 334
2. Introductio, testimonia veteris legis de aduētū, & fraude atq; malicia antichristi	336
3. Explanatio eorum que in Apocalypsi de antichristo scribuntur	338
4. P̄ambulū & velut q̄dam p̄fessio ad intelligendum sapienter, itēq; discrete ea q̄ de antichristo scribūt	340
5. Vtrum aduentus antichristi possit p̄sciri	342
6. Obiectio phi contra prehabita	344
7. Quod de antichristi aduentu quidā vicissim decepti sunt	fo. 345
8. Explanatio verborum Ap̄ostoli de antichristi reuelatione	347
9. Quæ sunt ex quibus videtur nondum instare antichristi aduentus	352
10. De natiuitate antichristi & loco ac tempore & quō dæmon descendet in ipsum	350
11. De progressu & vicia atq; aduentu antichristi in Hierusalem	356
12. De modis quibus antichristus gētes seducet	358
13. De signis & prodigijs quibus antichristus homines faller	360
13. Responsio theologi ad obiectionem phi de miraculis antichristi	362
15. De mirabilibus magorum Pharaonis	364
16. De fallacibus signis Symonis magi	366
16. Qualiter subsidio ac operatione diaboli seu magi	

12 arte effici queant, quæ antichristus factururus est, & p̄ces for typusq; eius Symon magus peregit	371
18. Qd̄ Lucifer tpe antichristi soluet & ieo opabit	377
19. Quod in speciali scire nō possumus q̄ quāta & quāta signa atq; prodigia antichristi tempore fient	377
20. Quā mira quæq; stupenda ab antichristo fieri ope diaboli possint, si deus permiserit	fo 378
21. Verum in tantum laxanda sit antichristi temporibus potentia dæmonum, vt quicquid naturaliter possint sine prohibitione exequi queant	381
22. De aduentu & p̄dicatione Enoch atq; Helye	382
23. Quomodo Helyas resitruet omnia	386
25. Testimoniū scripturę canōice de Enoch & Helye	386
25. Vtrum Christi ecclesia tempore antichristi miracula faciat	391
26. De gog & magog	393
27. De acerbitate & breuitate persecutionis antichristi ac discipulis eius	395
28. De similitate morte, resurrectione & ascensione antichristi	396
29. De infelici morte antichristi	396
30. R̄sio theolo. ad obiectiones phi. de antichristo, 199	
¶ Loquens Christus iudæis scrutamini, inquit, scripturas Proemium libri. VII.	404
P robatio declarans Christū venisse ex propheta sanctissimi Iacobi patriarchæ	fo. 405
1. Qd̄ primus regis Messie aduētus p̄teritus sit ex uaticinijs Danielis	fo. 408
2. Disputatio contra solutionem rationis p̄dicte quam iudæi quidam assignant, & improbatio erroris iudæorum, quo seputant in aduentu Messie omnibus mundi regnis dominaturos.	413
Profecutio declarans Christum uenisse ex uaticinijs Danielis, & improbatio iudæorum dicentium, quod Messias uenturus destruet romanorum imperium.	417
6. Demonstratio quod Christus iam uenit ex prophetia Aggei.	420
6. Demonstratio eiusdē ex testimonio Amos, p̄phetæ.	425
7. Explanatio quod rex Messias iam uenit, ex uaticinijs	

Osee,	416
8, De obstinatione & execratione iudæorum in primo christi aduentu ex isaia eloquiis, in quo iudæorum error aperte destruitur.	245
10, De cæcitate, reprobatione ac dispersione iudæorū ex prophetiis David,	437
10, De duplici christi aduentu,	438
11, Disputatio contra peruersitatem iudæorum, & falsas atque extortas expositiones doctorum populi huius maxime moderatorum, in scripturis canonicis atque prophetis de passione christi loquentibus.	442
12, Manifestio erroris iudæorum ex prophetiis psalmodographi,	444
13, Explanatio uanæ fiduciæ iudæorum in aduentu Messia,	446
14, Offensio falsitatis iudæorum.	453
456 Plenissima confirmatio fidei christianæ, atque iudæicorum errorum destructio ex uaticiniis beatissimi Hieremiæ propheta	456
16, Disputatio contra iudæos ex consideratione captiuitatis in qua nunc sunt, & quod rationes quas ipsi assignant non sunt ueræ causæ captiuitatis istius.	458
17, Obiectiones iudæorū contra fidem catholicam,	452
18, Responso ad istas iudæorum instantias,	464
19, Demonstratio ex lege & prophetis quod in deo personarū sit distinctio, & cū unitate eentia trinitas in personis,	
20, Ostensio quod christus in lege promissus sit uerus deus, & non ut iudæi opinantur homo purus,	475
21, De perpetua atque inuolabili uirginitate christi feræ matris,	479
22, Testimonia ueteris legis de sacramēto eucharistia,	482
23, Cur christianos moueri non debeat quod iudæi in sua perfidia perseuerant,	484
24, Testimonia Philonis, & Iosephi, ac Rabbi Mosi, Iulii Poetæ quoque, atque Sibillæ gentilium de doctorum nostro Iesu christo,	486
P Liber octauus continet. Articulus. 22	
Proxiimum libri octaui. Cum domino nostro Iesu christo. Proxiimum.	490

0 De præcurfore atq; Baptista christi,	492
2 De conceptione & natiuitate uitæ christi usq; ad annum tricesimum	493.
3 De uita & miraculis Iesu christi	495
4 Prosecutio de miraculis christi discipulorum- q; eius.	496
5 De passione, resurrectione, ascensioneq; christi	499
6 De misericentiis uirginis marie	501
7 De prodigijs Petri archiepiscopi	511
8 De signis ac miraculis gloriosissimi Pauli	502
9 De magnificentijs Iohannis Euangelistæ	503
10 De mirabilibus, Andree & Thomæ sacratissimorum apostolorum	503
11 De præclaris prodigijs Philippi & Iacobi	505
12 De illustrissimis christi Apostolis Iacobo & Bartholomeo	507
13 De stupendis operibus Matthei, Symonis quoque & Iudæ,	508
14 De operibus miraculis sanctorum Stephani atque Laurentii.	510
15 De sacratissimo & amantissimo christi athleta de formi Ariopagita magno Dionysio	511
16 De gloria triumphantis sancti Vincentii	512
17 De sancto Siluestro mirabilia magna	514
18 Degloriosis operibus Martini & Nicolai antistitum	515
19 De excellentiis sanctissimorum uirorum Germani & Francisci	517
20 De varijs eximiorum sanctorum prodigijs quos aliqui solem in cælo stare fecerunt, aliqui mortuos suscitauerunt, aliqui lingua abscisa locuti sunt, alii caput amputata crexerunt & tulerunt.	519
21 De sancto Patricio & purgatorio eius, de sanctissima Elisabeth, de diuina quoque uirgine Catherina de de Sennis, & de beato Thoma de aquino	522
22 Gratiarum actio Philosophi de beneficijs & informatione Theologi.	524
IN TERTIAM REGVLAM SANCTI Francisci in gratiâ D. Francisci Craneuel	

diu huius operi annexam E narratio.

Proemium. Quicumque hanc regulam secuti fuerint 526

1 De commendatione regulae personarum, de 3. ordine 528

2 Expositio exordii tertiae regulae, utpote de fide catholica 538

3 Expositio de receptione ad ordinem 549

4 De professione personarum tertii ordinis 550

5 Quod personis tertii ordinis non liceat ire ad aliam religionem nisi strictiorem, neque ad strictiorem nisi ubi regularis obseruantia viger, ac disciplina debita obseruatur. 555.

6 Qualiter intelligenda sit forma praetactae professionis personarum tertii ordinis 557

7 Quod professio tertiae regulae sit multum stricta & ardua, si bene pensetur 561

8 Quod sicut professio tertiae regulae est ex vna parte multum rigorosa & ardua, ita ex alia parte sit valde fructuosa ac meritoria. 565

9 Qualiter personae tertii ordinis sunt admonendae a superioribus suis 564

10 De duobus primis principalissimis mandatis 566

11 Quod omnis conuersatio religiosa sit ab impletione praecceptorum charitatis incipienda. 566

12 De tribus principalibus consiliis Christi, super quae fundatur omnis religio 573

13 Quod omnia Evangelica Christi consilia ordinantur ac tendunt ad perfectum & expeditum impletionem praeccepti charitatis dei 578

¶ De obedientia superioribus praestanda tractatus (cuius exordium est: Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit. Rom. 13) continet Articulos. 10. quorundem series, quia locus hic non capit uideatur a folio 687. ad finem vsq.

FINIS INDICIS.

D·DIONY·

SII CARTHVSIANI DE FIDE CA

tholica Dialogion, octo libris partitum.

¶ P R O O E M I V M .

AGNA & mirabilia sunt operatua domine deus omni potens, iustus & verus oēs viae tuae rex sanctorum, quis non timebit te, & magnificabit nomen tuum? quoniam tu solus pater es, Tu enim domine creasti omnia, & pro-

pter voluntatē tuam creata sunt. Tu solus omnium dominaris, & in ditioe tua cuncta sunt posita, quoniam tu solus aeternus & independens es, cui nulla deest nobilitas, Digne te inuenire non possumus, nec est inuestigatio sapientiae tuae. ¶ Porro omne verum omni vero consentaneum est, nec potest esse verum cui veritas contradicit. Propterea quicquid christianae fidei quae utique diuinae auctoritati innititur dissonat, falsum esse necesse est, nec potest supernaturalis atque theologica veritas naturali aut philosophica ratione confundi. Ideo diuinus Apostolus Galatis scribens. Licet inquit, angelus de caelo euangelizet vobis praeterquam euangelizauimus vobis anathema sit. Veritas nempe quem admodum beatissimus Augustinus disseruit propter seipsam, non propter annunciantem, siue hominem, siue angelum, acceptanda seruandaque est. Vnde immobi-

Psal. 158

Psal. 90

ios. 110.

Eccle. 11

Ierem. 10

Psal. 32

143.

Ester. 15

Iob 37

Isai. 40

R. Agricola.

Galat. 1.

Augusti.

A lem Galat. 5.

2.D.DIONY.CARTHV.DIALOGION

Galat. 5. lem euangelicæ veritatis firmitatem demonstrare volens Felix Apostolus reperit. Sicut prædixi, inquit, & nunc iterum dico, si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. ¶ Veruntamen cum duplex sit sapientia: quarum vna per reuelationem, alia per naturalem inquisitionem innotuit, sit quoque magna (vt videtur) dissentio vtriusque, inuestigandum iam est, quæ harum stabiliori sit fundamento innitens, & si vna aliam vincere subiugareque possit. Vt autem & hæc, atque similia evidentius fieri quæant, in processu per modum dialogij disputatio fiet inter theologum & philosophum, proponente & defendente theologo quod fidei est, philosopho autem quod naturalis ratio dicat.

¶ Exordium assertionis theologi.

Articulus. I.

VERBUM autem crucis pereuntibus quidem stulticia est, his vero qui salui sunt virtus dei est. Scriptum est enim: Perdā sapientiā sapientium & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens, vbi scriba, vbi conquisitor huius seculi: Nonne stultam fecit deus sapientiam huius mundi? Nam quia in dei sapientia non cognouit mundus deum per sapientiam, placuit deo per stulticiam prædicationis saluos facere credentes. Quoniam & Iudæi signa petunt, & Greci sapientiam querunt: Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis

2. Cori. 2.
Isa. 29.
Abdie. 1.
1. Cori. 1.
1. Cori. 3.
1. Cori. 5.

1. Cori. 1.

DE FIDE CATHOLICA. LI. I 5

Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stulticiam, Iphis autem Iudæis vocatis & Grecis, Christum dei virtutem & dei sapiētiam. ¶ Philosophus. Quid sibi vult exordium istud quod cum nulla ratione fulciatur, inane videtur. Siquidem multa asserere & nihil probare vanum opinor. Et quemadmodum meus ait Auerrois, Leuitatis est his asserere, quæ probari non valent. ¶ Denique cum oīs sapientia omnisque prudentia sit de numero bonorum honorabilium, secundum meum Aristotelem, quomodo asseris eam reprobendam atque perdedam. Insuper cum sapientia sit diuina possessio secundum Aristotelem, & causa prima sic creans scientiam, vt in libro de Causis quidam de nostris fateretur, irrationabile est quod dicis, Perdam sapientiam sapientium. Præterea similitudo est causa amoris. Cum ergo deus sit sapiens & prudens, ipse sapientes non abiicit nec prudentes contempnit, sed ideocis atque simplicibus eos præfert. ¶ Veruntamen malo audire à te quidnam uelit hæc tua doctrina, quæ multa arguere, antequam sciero quid velis inducere. ¶ Theologus: Nos sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non huius seculi, nec principum eius, id est, philosophorum, sed loquimur sapientiam dei in ministerio, quæ abscondita est, quæ prædestinauit deus ante secula in gloriam nostram quæ nemo principum huius mundi cognouit. Sed antequam rationes tuas absolua, desiderio tuo satisfacere volo. Opas quippe, si rite concepi, vt tibi demonstrarem quid vique documenta mea prætendant.

A ij ¶ Philosophus.

Auerro.

Arist. li.
1. de aia.
Idem.

Isa. 29.
Abdie. 1.
Iob. 36
Sap. 7
1. Cori. 2.

4. D. DIONYSI CARTHV. DIALOGION

¶ Philosophus. Hoc iam ardentius cupio quā ante, quoniam hæc tua quæ iam profaris eloquia, presunt priuosa mihi videntur. Quod enim nobis te eatenus præfers in sapientia tua, morale non arbitror. ¶ Theologus. Quicumque de aliqua materia disputare contendunt, nisi in aliquibus primis principiis conueniant, stulte laborant: Etenim ut Aristoteles tuus testatur. Contra negantem prima principia, disputandum non est. Ut ergo fructuosa sit disputatio nostra, videamus quæ nam sint in quibus conuenimus, & tunc demum videbimus quid rationabilius sit in his in quibus dissentimus. ¶ Philosophus. Placet valde quod dicis: age ergo, omnis sapientia atque scientia principia habet ex quibus conclusiones eius deducuntur. Ideoque omnis naturalis scientia ex primis principiis per se naturaliter cognitis, elicitur atque dependet, Sed & singulæ artes singula habent principia, quæ in arte seu scientia illa præsupponuntur, & hæc principia particularia ad prima principia reducunt, in quibus vltimata resolutio sistit. ¶ Primo igitur apud me principium est, quod primis principiis contradicere stultum est. ¶ Secundo quod omnem verum omnino vero consonat, quia vero non opponitur nisi falsum. ¶ Tertio quod principium naturaliter notum vel ex primis principiis directe et necessario sequens, inuitabiliter concedendum est. ¶ Quarto quod naturali rationi nunquam contradicendum est, quando secundum lumen naturale recte discurrit, ut ipse dum demonstratiue procedit. Ex his reor quod nil concedi debeat quod naturali rationi

DE FIDE CATHOLICA. LII 5

rationi non consonat & quod extra naturalem ordinem rerum nil fieri possit. ¶ Theologus. Omnia hæc quæ velut principia habes tecum concedo: Sed quod ex eis intulisti, nil esse concedendum quod naturali rationi non patet, & extra naturalem entium legem & ordinem nil effici posse, prorsus utique nego: an vero rationabiliter, demum clarebit. Nunc autem tibi ostendam qualis sit sapientia mea conditio: Est enim ipsa theologica dicta, & supernaturalis atque diuina, quoniam non ex naturali ratione, sed diuina reuelatione innouit, nec ex principiis per se notis, sed ex fide procedit, nec innuitur probationi, sed autoritati, non humane, sed diuinæ. Habet quoque quedam velut prima principia, quæ in ipsa præsupponuntur, non ut per se nota, sed sicut soli diuinæ autoritati innixa: hæc autem principia duodecim sunt, quæ duodecim articuli fidei appellantur.

¶ Interrogatio philosophi circa præinducta. Articulus. II. Philosophus.

Vterno sapientia tua omnino alterius naturæ est à sapientia mea, non enim humanitè inuenta est, neque naturalis rationis indagine, sed ut asseris, diuina reuelatione: neque innuitur principiis per se notis, sed autoritati æternæ veritatis. Fateor & certissime noui, quod diuina increataque veritas sit vniuersæ veritatis mensura à qua omnino impossibile est falsa doceri. Vnde nec ambigo quod omnia quæ doctrina tua complectitur, verissima sint, si à deo sint atque autoritate stabiliantur illius, qui secundum meum Auerroem est agens infallibile

Aristo. li.
primo
philosophi

6.DDIONY. CARTHVDIALOGION

le & non errans. Sed vnde hoc sciam quod doctrina tua diuinitus fluxit? Sunt enim & alia secta doctrinae tuae contrariae, quae & ipsae a deo institutae se astruunt, quibus tamen non consentio, quoniam naturali rationi directe repugnant. ¶ Denique nequaquam videtur quod sapientissimus deus, qui vni cuique prouidet & influit secundum propriam capacitatem, homini legem donauerit supra naturalem, sed naturalem duntaxat. ¶ Theologus, duo ut video tibi ostendenda incubunt. Nunc enim scire vis quibus argumentis, signis vel euidentijs pateat quod Christiana theoria a deo manauit. ¶ Porro paulo ante quaesisti de ipsa sapientia quae esset & quid ipsa intenderet. Et ad haec duo respondebo, ordine quem ipse elegeris. ¶ Philosophus, vtilius mihi apparet ut prius edisseras de ipsa sapientia intentio dei eius, & quoniam in nulla scientia proficere quisquam valet nisi in primis aduertat quae sint scientiae illius principia, ex quibus totus scientialis processus elicitur. Propterea duodecim illa sapientiae tuae principia, quae duodecim articulos fidei appellasti, proponere & pande.

¶ Responso theologi ad quaestionem philosophi de articulis fidei. Articulus. III. ¶ Theologus.

Magna via proficiendi est ordinatus modus discendi. Quaestio quoque sagaciter mota, dignam meretur responsum. Quia igitur ordinate procedis & sapienter inquiris, efficaciter sapienterque tibi respondere par est. ¶ Primus ergo fidei christianae articulus est. Vnum esse deum, Secundus

DE FIDE CATHOLICA. LI. I 7

Secundus, eundem in personis esse trinum. ¶ Tertius, omnia a deo esse creata. Quartus est de iustificatione quae ad gratiam pertinet. Quintus est resurrectio mortuorum, Sextus, remuneratio meritorum. Alii sex articuli sunt, de humanitate filii dei: ut potest de ipsius incarnatione, de conceptione, natiuitate ex virgine, passione, sepultura, resurrectione, descensu ad inferos, ascensu ad caelos, & aduentu ad iudicium omnis carnis: horum praeteritorum quaedam sub vno comprehenduntur articulo, quorum videlicet vnum non supradedit alteri specialiter ac nouum in comprehensibilitatis rationem, quemadmodum passio, mors & sepultura. Et si quae sint alia talia his fidei nostrae articulis, & omnibus quae sequuntur ex eis, multo certius atque immobilius credimus, quam vos vestris principijs assentiat. Nam propter eorum credulitatem nulla tormeta horrent fideles, milleque mortes prope sunt. ¶ Praeterea propter intellectuale naturam, natura sensibilis atque corporea instituta est, intellectuale autem naturam creator omnipotens essentialiter bonus, liberalis & pius, propter seipsum instituit, quatenus eum videret, amaret, eorum frueretur, & in ipso immediate felicitaretur. Hic autem finis omni creati intellectus supernaturalis est, ad quem ex puris naturalibus nulla creatura peruenire valet. Itaque quatenus fini corresponderet, proportionareturque media, oportebat ut daretur homini supernaturalia media, quibus finem creationis suae attingat. ¶ Haec vero sunt fides & gratia, atque caetera spiritus sancti dona: & haec est Christianae sapientiae intentio, reducere hominem ad principium suum, vniuersumque eum ultimo fini.

A. iij. Denique

Luc. i. 2.

Matt. 27

Isaia. 53.

Iohan. 19

Matt. 28

Acto. i

Iohan. 5.

Gene. 9.

¶ Deniq; quoniam humana natura in prothoplasto parente viciata est, & damnationi seu prauaricationi verę beatitudinis facta obnoxia, iccirco liberatore saluatoreq; eguit, qui eã redemptã ad felicitatem amissam reduceret: & hic est Christus, cuius crux reprobis subsannatio est, vti in exordio dixi, hic quippe vnigenitus dei existens, a deo patre in mundum misericordissime missus est, factusq; homo, & morrem (quam non meruit) pro nobis ferens, patri pro iniquitatibus nostris satisfecit, & ab æterna morte mundum eripuit: hunc ergo deũ verum & hominem constitemur & credimus, p nobis in mundo conuersatum, passum, & ascendisse ad cœlos, hinc quoq; rediturum, vt iudicet orbem in æquitate, ad cuius aduentum omnes resurgent, & resumptis corporibus, prout in p̄senti gesserũt, recipient. Et ibunt fideles & boni in vitam celestẽ, infideles, vero in gehenne tormenta. Porro sine fide impossibile est aliquid boni & meretorium effici. Ecce ad id q; postulasti, compendiose respondi.

¶ Admiratio sup̄ inductis, Artic. III. Philosophus.

Q Vicinũ sapientiæ amator est, non iam dũ taxat verã, sed falsa quoq; cum tranquillitate sine perturbatione æquanimiter audire debet: nedum iræ ardore aut impatientiæ passimõnumq; fumo mens eius obruitur, a veritatis contemplatione impediatur. Quamuis igitur ea quæ asseris plurimum mihi displiceant, & nedum incredibilia, sed & irrationabilia videant, æquanimiter in ea me audire oportet, quatenus ordinatius ea discutiam

discutiam atque impugnem. ¶ Theologus. Non miror o philosopho, quod sapientiæ meæ incomprehensibilis altitudo te deiecit, & ad contemptũ inducit. Nempe cum ille meus diuinissimus Paulus Athenas venisset, at illic discipulis tuis hanc theoriã insinuasset, Stoyci, cæteriq; philosophi obstupefacti, dixerunt: Noua quædam infers auribus nostris. Et denuo: Quid inquit vult semiuerbius iste dicere, Nouorum dæmoniorum annunciator esse videtur. Verumtamen prius intellige, & sic loquamur. Sepe equidem videtur aliquid mirabile atque spernendum, quod rationibus eius auditis credibile certũq; efficitur. ¶ Philosophus. Ira prorsus est, sed omnibus hominum legibus sectisq; trãscursis, non reperio tam admirabilem legem uel sectam, vt ista quam approbas. Vnde & cunctis sectis incredibilior mihi facta ẽ, propter quod ei credere leuissimum reor, si non efficacissimis euidentissimiq; argumētis firmetur. ¶ Theologus. Equo animo esto, & veritatem lucidissime cernes. Testimonia nanque mea credibilia facta sunt nimis, & secundum multitudinem incomprehensibilitatis eorum, multiplicata sunt argumenta ipsorum. Nã quo Christiana assertio incomprehensibilior est, eo diuinitus multiplicius confirmata est, quemadmodum si sustines me, auditorus mox es. ¶ Philosophus. Nunc ergo absolue, siuales, rationes quibus superius probabam non esse decens, vt aliquid a deo hominibus sola fide credendum tradatur. Dixi quippe leuitatis esse, his quæ ratio non capit, assentire

assentire. Adieci postremo quod cum diuina sapietia ordinatissima sit, nulli influit nisi prout natura sua capax existit, & ideo naturali legi debet homo esse contentus.

¶ Responsio theologi ad obiectiones philosophi,
 Articulus. V. ¶ Theologus.

Auerrois
 com:

T Emerarius ille tuus Auerrois in commento suo super de caelo & mundo a tribus hominibus, Moysē, Iesu, & Mahumeto, vniuersum mundum deceptum differuit, eo quod aliam legem quam naturalem docuerit. Sed ego iam tibi ostendam falsitatem ipsius, & quod leuitatis non sit assentire Christianae theoriae. Nosti namque fallor, Aristotele tuo testante quod ad cognitionem diuinorum intellectus se habet humanus, quemadmodum ad lumen solis nocturnum visus. Et sicut Auerrois tuus falsus est. Sicut se habet materia prima in ordine entium, sic se habet rationalis anima in genere intellectualium substantiarum. Vnde innotescit, quod intellectuale lumen in homine debilissimum est. ¶ Igitur si lumen gratiae, ipsa quoque fide non illuminetur & confortetur lumen naturae, paucam & debilem habebunt homines diuinorum notitiam, & haec ipsa nec certa erit apud omnes neque immobilis, praesertim cum inter summos Philosophos tanta consistat de deo, atque incorporeis, opinionum diuersitas, vnde vulgus nil certum agnosceret, quia cui amplius adherendum sit, ignorabit. ¶ Porro cognitio ista naturalis de diuinis, non nisi studiosis & exercitatis atque subtilibus hominibus certa esse potest.

Cum

Cum ergo paucissimi tales sint, paucissimi diuinorum agnitionem haberent, nisi fides daretur, quae propter infallibile suum fundamentum, cunctis si delibus certam atque inconcussam notitiam veritatem impenderet. ¶ Praeterea praesentis vitae cognitio cum sit imperfecta, non est vltimata hominum beatitudo, sed est via ad cognitionem perfectam atque felicem. Omnium vero hominum vnus est finis, ac vna felicitas, sed ad eundem finem omnes pertingere nequeunt, si in via discordent & errent. Vniuersis ergo hominibus necessarium est ut idem de deo atque diuinis sapiant, si ad eandem beatitudinem conscendere debent: tanta autem vniuersitas sine fide lucet gratiae impossibile extat, vnusquisque enim in suo sensu abundat, & ratio nostra mutabilis est, vaga & debilis. Denique ad sensum elucescit quanta sit philosophorum diuersitas, non solum de deo sed de intelligentiis quoque ac animabus humanis. Oportunum est ergo ut omnes istum vnus fidei lumen concurrant, idemque sentiant, nec suo quisque innitatur ingenio, sed infallibili aeternae veritatis stabilimento. Sunt & aliae rationes cur fidem hominibus tradi decebat, ut videlicet per hoc homo deo totaliter secundum intellectum subderetur atque per hoc amplius mereretur, quia assentire ei quod ratio per se ipsam intelligit, meritum non est, sed naturale. Insuper cum iam superius dictum sit, posteriusque probandum, quod finis hominis supernaturalis sit, ideo supernaturalis legi opus erat, quae ad huiusmodi finem perduceret.

Quod

Athanasius

Philosophus

Quod autem leuitatis non sit fidei adhærere, agnosces, cum ea audies, quibus tibi ostendam Christianam legem à deo donatam. Nec indecens est à deo supernaturalem legem præstari, cum finis id profuulet, & in hoc maior diuinæ munificentiae liberalissima plenitudo reliceat, dum incerta & occulta sapientiae suae tam supereffluenter nobis communicat. Denique per hoc deo similiores efficimur, & ad futuram beatitudinē in præsentem ordinamur. Nec rursus verum est, quod homo supernaturaliū donorum capax non sit, quoniā in omni natura creata est quaedam obediētia potentia, qua beneplacito creatoris ad nutum obediat, & per lumen operum gratiae, intellectualis creatura super seipsam prouehitur, & omnium diuinarum influxionum capax efficitur. Hæc vero in sequentibus lucidius patebunt.

¶ Approbatio philosophi dictorum theologorum. Articulus. VI. Philosophus:

Fortiter ut inueor o theologe sapientiae tuae honorem defendis, & multis mihi iam rationibus persuasisti, quemadmodum mihi necessarium decensque fuerit homines fide iuari & instrui. Vnde fateor, non me rationabiliter amplius huic puncto contradicere posse: Sed quoniam perfectio responsionis tuae me ad sequentia misit, quæ asseris non ex leuitate, sed condignis ex causis fidei Christi à tuis esse receptam, ideo ad ea declaranda te transfer, quibus elucefcit à deo legem Christianam esse impensam. ¶ Theologus: Hoc iam diligē

ter

teragendum est, & ut id euidentius fiat, ad primū quæro à te: Cum fides nostra tam incomprehensibilis sit, & lex vitæ Christianæ tam ardua, ut pote carnales voluptates, omnemque seculi pompam, præ omnibus legibus prohibens, & ad incessabilem penitentiae cōpunctionem inducens, nonne vehementer miraris, quemadmodū vniuersus pene mūdus ad talem fidē talemque legem induci valebat. ¶ Philosophus. Nil magis admiror, præsertim quoniam tot tantique potentes & principes ac sapientissimi viri, etiam in naturali philosophia edocti, ad eas induci valuerunt. ¶ Theologus. Secundo interrogo te: Nonne quo doctrina rarior, mirabilior, incomprehensibiliorque consistit, eo homines ad ipsius difficultus inducuntur assensum, pluribus quoque rationibus fortioribusque argumentis oportet ut recipiatur, nisi forte per violentiam aut magicam illusionem homines vel compulsi aut decepti acquiescāt. ¶ Philosophus. Istud ad experiētiā cōstat verum esse, alter enim ut dixi leuitatis esset his credere. ¶ Theologus. Credis fidem Christianam ab illis talibusque hominibus predicatam per mundum, quemadmodum Christiana narrat hystoria ¶ Philosophus? De hoc te audire volo, & tunc demum consultius respondebo. ¶ Theologus. Omnium Christianorum hæc una assertio est, quæ à discipulis eius quem colunt paucis uiris, qui & apostoli dicti sunt, & simplices & illiterati atque ignobiles erant pene omnes, ut pote piscatores, fides Christiana diffusa edoctaque sit, non violentia armorum, neque subtilitate verborū,

cum

Plam. 50

Matt. 5

eū viri illi pauperrimi, atq; impotentes ac ideote extiterint, nec aliud q̄ paupertatē, mundiꝝ contēptum ac simplicitatē docuerunt, quemadmodum vsq; ad præsens doctrina eorū eiusdemꝝ sectatores testantur. ¶ Philosophus, Fortassis confinxerūt Christiani huiusmodi illos fuisse tales ut per hoc fides eorum magis à deo esse putetur, & nō ab ho-

1 Tim. 3

Ioseph^o.
Philoso.
Auerrois
Porphi.

minibus adiuuenta. ¶ Theologus, Oporter Christianū & ab his qui foris sunt habere testimonium. Igitur per infidelīū scripta dicta stabilitam, lege Iosephum Iudæorū hystoriographum, lege Phylonē sapientissimū Iudæorū, & ex eorum dictis agnosces quod dico. Insuper nonne tuus Auerrois princeps Apostolorū vilissimos vocauit piscatores, atq; indoctos? Nonne simplicitatem euangelistarū nostrorum sæpe irridet Porpharius? Porro si apostolorū scripta inspicias, clarissime cernes, q̄ neq; eloquentiæ neque Philosphiæ subtilitatibus intēdebant, imo magis eas tanq̄ inanes spernebāt. Sed & ipse mēdaciss, atq; impijs. Christi inimicus Mahumetus, apostolos nostros viros dealbatos & diuinitus factē instructos. Si vero suspicaris q̄ à magistro suo magicis artibus erant imbuti, hoc hinc clare falsum videtur, q̄ non nisi vnius veri dei cultum docebant, q̄ idolorū culturā & tēpla destruxerūt, dæmonūꝝ manifestabāt atq; perimebant fallacias. Quod insuper huiuscemodi illusiones magicas omnemꝝ cōuentionē cum dæmone sub æternæ salutis periculo vitandas differuerunt. ¶ Philosophus, Fateor q̄ licet deceptorij artibus aliqua for-

Acto. 16.

can

san doctrina inanis hominibus persuaderi posset, non tamen opinor eam sic diffundi durareq; posse, vti fides Christiana diffusa est atque durauit, nisi per continuationē raliū fraudū ac signa mendacia. Igitur si veri Christiani talia eatenus horreant, nec dæmonum ope vtantur, sed eius duntaxat q̄ colunt, non video cur negare debeam apostolos suos tales fuisse vt asseris. Si enim nobiles & potentes atque eruditi viri fuissent, non est verisimile q̄ se ignobiles & simplices in scriptis suis fuisse docerent. Sed iam quid ex his intendis elicere.

¶ Prosecutio disputationis theololo-
gi. Articulus VII. ¶ Theologus,

EX concessis ergo à te propositum meum ostendam, nam cum fides Christiana omnem intellectum transcendat, nullo modo si rite consideras ad ipsius consensum mundus induci valebat, nisi per ea que & ipsa omnem naturalem rerum legem, virtutem & ordinem supergrediuntur, quemadmodum sunt suscitare mortuos, statio solis in cælo, quæ non nisi ab omnipotenti deo fieri posse certum est. Intellectus quippe humanus nequaquā assentit veritati ignotæ, p̄sertim cui ratio naturalis cōtradicit, & q̄ nullatenus cōprehensibilis est in p̄senti hac vita, nisi p̄ proportiōata inducat argumēta: nā sicut media p̄portionatur fini, sic p̄missæ correspondissent conclusioni, Quoniā ergo deo cōopāte, & p̄dicationē apostolorū cōfirmate sequētib; signis huiusmodi q̄ alius nullus valet efficere, fides nra p̄dicata suscepta; ē, palā q̄ vera sit atq; diuina.

¶ Philosophus.

Matt. 9.
Marc. 5.
Luc. 7 8.
Ioan. 11 4
Iosu. 10

Mar. 16
Ioan. 3

¶ Philosophus. Vnde mihi ostendis tam admiranda fecisse apostolos, que vt arbitror fieri nequeunt.

¶ Theologus. Iam concessisti quia quo doctrina est rarior & incomprehensibilior, eo fortioribus & itē euidentioribus eger argumētis, vt approbetur & recipiatur. Si igitur negas hæc diuina facta miracula, per quæ ad fidem mundus conuersus à nobis cõsetur, restat ut aliud assignes quo ad fidem homines persuasi sunt. ¶ Philosophus. Cum secundum præhabita, nec per violentiam, nec per eloquentiã,

Articu. 6

nec per magicam artem, hoc factum sit, non inuenio quod assignem. ¶ Theologus. Audi & aliud: Quãdo causa in suo effectu resplendet, probatur causa per effectum. Quoniam ergo mundi conuersio ad tam incomprehensibilem fidem ac arduam legem te teste summe miranda sit, in ea tanq̃ in effectu omnia diuina relucet miracula, quibus conuersum ad fidem asserimus mundum. Ideoq̃ necesse non est mirabilia illa iam denuo fieri, quoniam in effectu suo videntur. ¶ Philosophus. Sic esse assentio. ¶ Theologus. En ab exordio nascentis ecclesiæ vsque in diem præsentem, potissimum tamen annis circiter quadringentis in principio fidei grauissimas crudelissimasque persecutiones pertulit populus Christianus à tyrānis atque hæreticis, sicut infinita martyrum milia, quorum vsque in præsens habetur reliquie contestantur, quibus Christiani humana virtute, nec resistebant neque resistere poterunt. Et nihilominus quo erat rabies persequētium maior atque

q̃ crudelior, quo plures trucidabātur inauditis supplicijs, eo ipsa fides magis inualuit, & populus fidelis vehementius creuit, donec tandem ipsum quoq̃ Rom. imperiũ fidei colla submitteret. Nũc vero qñ armis hæreticis & paganis Christiani resistunt sæpe parũ proficiunt, sæpe vincuntur, sæpeq̃ fugiunt, potissime quia in armis confidunt, nec fideliter viuunt. Quomõ igitur hoc contingit, nisi Christo protegente legẽ quã tradidit? ¶ Philosophus. Profer si quid amplius habes. ¶ Theologus. Si sapiẽter consideras quicũq̃ proprium honorẽ quærẽtes legem fallacem statuerunt, ea ad quẽ homines facilius induci poterant proponebant atq̃ spondebant, vt pote quæ intellectum non multũ transcendunt, & appetitui placent, ac homini dulcia sunt, quẽ ad modũ in ceteris legissatorib⁹ falsis, & in Mahumeto conspicimus. Non enim alta aut difficilia edocet, sed carnales voluptates admittens, atq̃ in earũ dẽ abundantia felicitatẽ summã constituens, libidini itemq̃ luxuriæ habenas dissoluit, nec per miracula legem suam firmavit, sed per rudem ruralẽq̃ populum quem primo decepit, armis & bellis sibi homines subdidit, & vt in suo Alchorano est scriptũ, noluit de⁹ vt miracula faceret, sed in virtute armorum se promissum asseruit, quod vtiq̃ genus signorum nec tyrannis nec latronibus deest. ¶ Philosophus. Verisimile est quod nullus præsumit ea docere quæ nequit stabilire, probare atq̃ ostendere, & si homines sibi allidere nititur, ea ni fallor proponit ad quæ amplius inclinantur, sic tamẽ vt per ra

lia quod intendit assequi quærat. T. Quomodo igitur Christus Iesus quæ colimus, tam incomprehensibilem fidem ac arduam legem omnè intellectum excedentem, appetituiq; ac libertati summe difficilè aduexit, si non supernaturali virtute agnouit posse se easdem firmare, & ad eas homines introducere? P. Considerationem istam non reprobo. T. Negare non potes quin ad martyru[m] confessorumq; tumbas multa miracula fiant, neq; in tâto honore mortuorum cadauera haberentur, si non tam celeberrimis coruscarent miraculis, mirificante deo sanctos suos, quia nec aliquos canonizat ecclesia, nisi qui signis honorantur à virtute diuina. Et cur quidam p[ro] alijs tam famosissimi sunt, nisi quoniâ[m] amplioribus à deo approbatur miraculis. Quomodo ergo viuunt vbi viuunt, si sic viuunt vbi occisi & mortui sunt? Sed hæc argumenta de præteritis loquuntur. Ecce v[er]o philosophæ etiâ nunc quoq; mirabilissima in ecclesia fiunt, q[ui] si quis non credit, oculis cernere potest, & nunc vsq; non cessauit diuina benignitas infinita agere signa. P. duo mihi occurrunt quæ obijcere possum. Primo, quia vt Auicenna meus testat, miracula in causas naturales reducuntur. Rursus quia vt Christus tuus fateatur, & Christiani vt audiui id asserunt, reprobis signa magna imo & vera miracula facere possunt. Qualiter igitur per id quod malis cõmune est, fidem tuam astruis?

¶ Solutio obiectionum philosophi.

Articulus. VIII. Theologus.

ET teipsum requiro philosophæ, approbas in hoc

hoc Auicennæ doctrinâ, q[ui] dicit p[er] virtutē motoris celestis fieri posse miracula. P. Experiri volo quod sentias & sciētig tuæ subtilitatē audire desidero. T. Nō iâ dūtaxat à theologis, sed à philosophis q[ui] in hac parte cõtradicit Auicēng: Nā cū celū sit q[ui] instrumentū intelligētig mouētis, nil potest intelligētia i hūc mūdū imprimere, nisi p[er] motū celestē Deniq; vt ait Auerrois Tāta est habitudo intelligētig ad orbē, qd motor solis, lunā mouere nō possit. Nil ergo agūt motores celestes, nisi p[er] motus celorū. Vñ ad solā cõceptionē eorū nō seq[ui]t[ur] effectus in inferiori materia, vt asserit Auicēna. Præterea ex falso fūdamento p[er] ce ditista positio, q[ui]a Auicēna opinatus est formas naturales esse omnino ab extra, v[er]o ab intelligētia ipsa q[ui] inferiorū materiā ab ea fore creatā, qd & philosophi negāt, cū creare nō sit nisi actus infinitæ potentie Ph. Approbo q[ui] dicit, quia & solēnes philosophi tibi cõsentiūt. T. Qd aut[em] secūdo adducis posse à malis scdm nos miracula fieri, qd tēpore Antechristi potiss. fieri, ita absoluitur. Nā & magi Pharaonis virgas v[er]terūt in serpentes, & tpe antechristi vera miracula ab impijs dæmonū potestate cõtingent, & iā deo permittente effici q[ui]nt, q[ui] tū non sunt perfecta miracula scdm verā rationem miraculi, sed talia solū facere mali possunt ad quæ se naturalis uirtus aliquo modo extendit. Nā cū oculos rerū virtutes & semina demones noscāt, easdem colligere applicare valent ad certa passiva, vt aliquid præter consuetū naturæ modū proueniat, quod nihilominus natura per naturalem successum & ordinem potest:

Auicēna.

Aristo. de
celo &
mundo.

Auerroi.

Auicēna.

Exodi. 7
Apoca. 15
20

Quemadmodū per purificationē naturalē virgæ in serpentes mutantur: sed fides etiam per talia fabricatur quæ nulla naturali virtute neq; industria fieri possunt, vt est suscitari mortuos, & alia multa quæ nunq̄ à malis veraciter effici valent, sed in præstigijs tantum, quæ & ipsa diu durare non queūt. Et hæc est prima differentia, qua Christiana miracula à cæteris discernuntur. Verūtamen signa Antichristi mendacia dicuntur, quia ad fallendum ordinantur. ¶ Secūdo quoq; discernuntur, quia signa sanctorū vtilia sunt, vt infirmos curare. Signa vero prauorum de vanis & inutilibus sunt, vt reddere hominem stupidum, seu volitare per aerem. Rursus, modus agendi in istis omnino diuersus ē, quoniā boni diuinam clementiam pie reuerēterq; implorando signa efficiunt, Mali vero diliramentis quibusdam vtuntur, vt quod se cultris incidūt, nec facta sua ad mores honestos adducūt. ¶ Philosophus. Sufficiēter respōdes, sed adde quod restat. ¶ Disputatio Theologi contra Philosophum, quæ per naturalē rationē saluari nō possunt, q̄ sensibilibus apparent & fiunt. **Arti. 9. Theologus.**

Sicutq; naturali lege contentus fidem non recipis, necessariū tibi est vt eorum omnium quæ fiunt naturalem rationem assignes, & ad naturales causas omnes effectus reducas. ¶ Philosophus. Ita est. ¶ Theologus, Purus Philosophus seu naturalis, dæmones esse non admittit: Sed dæmones esse experimentaliter constat, quia & eorū auxilijs quidā manifeste vtuntur atq; cum ipsis pactū cōponūt

Ibidem.

cōponunt, sicq; quod optant consequuntur & faciunt. Cogeries ergo naturalem rationē relinquere & fidē consulere. ¶ Philosophus. De hac re inter meos dissentio est. Platonici quippe dæmones esse cōcedunt, eosq; diffinientes dicunt, quod sint animalia corpore aerea, mente rationalia, animo passiuia, tempore æterna. Peripatetici aut̄ omnino hæc negant nec concedunt esse substantias intellectuales huiusmodi quibus naturalis ratio magis assentit. Ideoq; o theologe, omnia quæ dæmonibus ascribis, ego ceculus quibusdā cælorū influētijs, vel naturalium rerum secretis virtutibus tribuo, quia miranda inest rebus potestas ad imperiscurabiles effectus. ¶ Theologus. Cum motibus cælorum aut rerum virtutibus nullus pactum cōponit aut loquitur, sed ad sensum agnoscimus quosdam sceleratissimos homines cum quibusdam spiritualibus substantijs pactū inire, sic vt repente ditentur, aut mulieres dementent, aut ignorata denuncient. ¶ Amplius aut̄, vides & audis si vis quosdam subito amētes fieri, insensatos ac furiosos. & quod idcota varijs loquitur linguis, quas ante nō didicit neque nouit, vbersim ex vno ore plurime simul voces, pmūtur, etiam diuersarum linguarum. Videres quæadmodum homines per Christianorū exorcistas ab omni sanentur insaniam, quomodo ante q̄ liberant, torqueantur, pallefcant, intumescāt, quomō in eorum corporibus dæmon interroganti respondeat: & nunc se in pede nunc in manu, nunc in lingua esse demonstrat, quomodo per sacramenta ecclesiæ

B 3 cōpescatur

compscatur & eijciatur. ¶ Philo. Horū naturalē rationē nō video. ¶ The. Non ergo tibi sufficit lex naturalis. ¶ Philo. Anteq̄ tñ legi me tuæ subijciam prius ad Stoicos fugio, nec me fidei assertionibus subdam, donec Stoicorū quoq; improbes dogma. ¶ Theo. Etiā concesso illo quod tñ verū non est, q̄ dēmones vt Platonici astruūt: aialia essent corpore aerea, non tñ reddi potest ratio naturalis quomō p̄ hominēs loquantur, atq; in nomine Christi eijciant. Nam secundum omnem philosophiæ doctrinam, determinate forme & actus itemq; motores, determinata requirunt passiuā: videlicet determinatas materias, potentias atq; mobilia. Corpus autē humanum ad rationalem animā determinatū est, nō ergo esse potest dēmonis instrumentū secundū ordinē naturæ, sed dumtaxat secundū ordinē culpæ. Præterea, cū dēmon sit naturaliter superior hominē cogi non potest ab eo nisi virtute alicuius diuini, per quod superior dēmonē homo efficitur: hoc autē est sanctitas mētis, quā à Christo Christiani sortitūtur vel ipsa virtus Christi in sacramentis suis ac verbis contenta: vnde in expulsione dēmonum virtus Christi ac sanctitas semper respundet. ¶ Philo. Secū dū diuinū meū Platonē & Stoicos, ordo dēmonū triplex est. Sunt enim qdā boni, qui Cathodēmonēs dicti sunt, & hominibus in bonis persuasores adiutoresq; sunt. Sunt quoq; quidā mali Cacodēmonēs dicti, qui malorū instigatores ac punitores cōsistūt. Calodēmones vero summo deo assistunt. Igitur secundum hanc philosophiā inconueniens non est secundum

secundum ordinem virtutis, & culpæ, dēmones in homines sic & sic imprimere. ¶ Theologus. Nunc Peripateticos prorsus relinquis, & Aristotelem nō imitaris. ¶ Philosophus. Quid enim: Nonne & Platonis philosophia famosa subtilisque est? Si ergo peream argumenta tua euado, nullum absurdum est. Theologus, Fateor tibi quia in hac parte philosophia eius mihi amplius consonat, & fidei viciniore est, quia per eam cito tibi probabo multa quæ fidei sunt, omnino facilius quam ex Peripateticorum sententijs. Nos quippe similiter in formam afferimus intellectualium substantiarum ordinem, quarum quædā bonæ sunt, & administratorij spiritus appellatur, hominēq; custodiae deputantur in bonis. Ceteræq; sic deo assistunt, vt foris non exeant. Quædā autē malæ sunt, quas dēmones cōmuniter dicimus, licet dēmon dici possit ōnis intellectualis substantia, quia à Dyanion nomine greco, quod latine sonat intellectus, dēmon vocatur. Igitur ex hac positione tua o Philosopho, primo constat humana s animas immortales esse, & post vitam presentem secundum merita sua à deo præmiari. ¶ Philo. Hoc philosophiæ non derogat, quia & Auitēna & Epicurei id ipsum admittūt, quia & naturalis felicitatem post hanc vitam admittit. Sed per hoc mihi probare non vales fidem esse necessariam, quoniam ad naturalem finem naturalia sufficiūt media. ¶ Theologus. Dēmones cum pessimi sint, non insidiantur errori, nec invident falsis. Cur ergo christianis tā incessabiliter aduersant et invidēt

Math. 12. si Christianorū fides falsa est atq; erronea, si super-
 Lucæ. 11. naturalis felicitas non est, non egent conatu ne af-
 sequamur eandem. Deniq; dæmon dæmonē non
 expellit, nec falsitas falsitatem. Ergo si lex Christia-
 na praua est atq; erronea, qualiter perfecti eius cul-
 tores tam manifeste & experimētaliter dæmoni-
 bus imperant, præualent, eosq; expellunt, & ipsorū
 cultum ac templa vndiq; perimunt, & ipsos tanq̄
 nihilum spernunt, & hæc quidē vera esse negare nō
 potes, cum sensui consistat. P. Compulisti me ante
 a Peripateticorū doctrina recedere, nunc vero me
 cogis admittere, quod dæmonib⁹ cōtraria sit Chri-
 stiana religio, & per hoc quod sancta sit, vera ac
 que diuina. Sed deprecor te disere mihi, non-
 ne iniquis atq; gētilibus dæmones aduersantur? T.
 vtiq; quatenus vel piores fiant, vel ne ad fidem cō-
 uertantur: sed bonis & sanctis multo inuidiosus,
 itēq; subtilius insidiantur. Verūtamen, non magis
 quā permittūtur exequi possunt. P. Pagani, & ma-
 gi, ac pessimi, dæmonibus vt dicitur imperant, quē
 admodum de Mahumero quædam leguntur, & vt
 asseris, sceleratissimi Christiani cū eis pacta compo-
 nunt. Non ergo ex dominio super dæmones, fidei
 tuæ virtutem sanctitatemq; efficaciter ostendisti
 T. Nos in nomine Christi & virtute fidei eius dæ-
 monibus dominamur: illi vero non dominantur
 eorum, sed primo se eis subiiciunt, sicq; demū deo
 iustissime permittente, dæmones eis obediunt, vt
 eos decipiant, & errorē confirmet. Si aut per re-
 ligiosam ac puram diuini nominis inuocationem
 mali

mali dæmonib⁹ imperarēt, recte obijceres. P. Con-
 tradicere nequeo.

Disputatio The cōtra Idololatrias. Art. 10. Theo.

NVnc vero si tibi crucifixum colere ridiculo-
 sum apparct, intueamur quid melius sonat.

Dicere quod filius dei patri cōæternus & cō-
 substantialis, humanitatem in vnitae personæ as-
 sumpfit sine maiestatis derogatione, quatenus per
 mortem crucis quā non meruit, sed ex ingestimabi-
 li charitate pro nobis sustinuit, vniuersum mundū
 ab æterna morte redimeret, deoq; patri reconcilia-
 ret: vel asserere colendos esse Iouem, Saturnū, Vul-
 canum, Typhonem, Liberum, aliatq; deorum quos
 tui colunt porrenta. Non erubescis de patricidio in-
 cestuq; Iouis, qui & patrem occidit vel occidere nō
 tebatur, sororemq; violauit. Pudeat te fugæ Saturni
 atq; deuorationis liberorū nequissimæ. Verecun-
 dare de Typhonis insidijs. Et quid necesse est de orū
 vestrōrū reuoluere crimina? Ille semen fudit in ter-
 ram, ille in proprium, defeuijt sexū, & quod in alijs
 lex dirissima nece vlciscitur, dij vestri plus cæteris
 pergere, Quomō ergo his diuinitatis honorē ascri-
 bitis, qui præ cæteris iniquiores fuerit? Aut leges er-
 rant, aut dij vestri, nisi forte illis duntaxat male age-
 re licet, qui cæteris vitæ exemplum esse debent. P.

Homines in deos translati non sunt, nec honorant
 dij propter facinora, sed propter vtilitatem quam
 hominibus aduexerunt, & prouidentiam qua eis
 singulariter prouiderunt & profecerunt. T. Quic-
 quid boni quis dicat aut doceat, si ipse nequit vī-
 uit

Ioan. 10.

Iohan. 1.
Roma. 1.
Hebræ. 1.1. Trin. 1.
Coloc. 1.

uit, magis ad vituperium ei cedere debet secundum
rectam censuram, quā ad honorē, nec diuino honore
dignus est qui prudentiā suam turpissima vita con-
taminat. An dijs vestris licuit quicquid libido sug-
gessit? Non confunderis super raptu Iouis, atq; con-
cubitu mulierū ac puerorum? ¶ Præterea honor est
exhibito reuerentiæ in signum virtutis, qui autem
aliquid habet ab alio, & nō recognoscit eum à quo
quod habet sortitus est, neq; illius, sed propriā glo-
riam quærit, is utiq; valde ingratus est, nec est ei tā-
quam virtuoso honor impendendus, sed est velut
ingratus spernendus. Sed si diuinum aliquid in ho-
minibus fuit, hoc esse non potuit nisi participatiōe
eius, qui naturaliter et à seipso deus est. Hic autem
vnus dumtaxat est, vti tibi ostendam post pauca. ¶
Cum ergo dij tui huius veri dei noticiam non ha-
buerint, nec ad eum prouidentiam suam & bonita-
tem retulerunt, sed ad seipsos, constat q; ingrati cæ-
cici erant, superbi & vani atq; blasphemi, tanq; si ma-
les honorem debitorum regi, sibi quærat impendi.

¶ Philosophus. Si ergo eos colere nefas est, ingrati
omnino erimus beneficijs, prouidentijque eorū.
Deniq; ipsi et post mortem consiliū itemq; auxiliū
prebent suis cultoribus, itaq; inuocādi sunt. ¶ Theo-
logus. Gratiarum actio potius debetur principali
opifici, q̄ in instrumento: & rursus nihil honoris præ-
standum est ei, qui sub potestate superioris cōsistit,
nec tamē suo superiori obedit, quantum ad id quod
non obedit. Velut si Baro imperatori non pareat,
honorandus non est, secundum q; inobediens. Cū
igitur

Iohan. 3.

igitur dij tui vero deo ingrati fuerint, nec ei⁹ legi pa-
ruerint, ipsi cōtēpnēdi sunt, et summo dñiū diuina-
rū bonitatū fonti, vero deo, dūtaxat gratia referen-
dæ sunt, q nō ab aliq̄ quicquā participat, sed ex pro-
prijs diuitijs cūcta bona distribuit. Porro qd asse-
ris deos tuos hoib⁹ pdesse posse, atq; obesse, simplā
citer falsum est: cū sibiipsis pdesse nō possunt, neq;
a postolis apostolorūq; successorib⁹ resistere quibāe
Imo ipsi in inferno eternaliter ardēt. Verūtñ ppter
scelera idololatrarū, deo pmittēte, dæmōes subide
hoib⁹ in illorū forma apparuerūt, nō utiq; ob aliū
finē, nisi ad stabiliendū errorē. Proinde nō de oibus
futuris dæmōes respōdere sufficiūt, sed tantū de his
q̄ ex naturalib⁹ causis vel cōiecturis seu dispositiōi-
bus rerū scire possunt. ¶ Ph. Cū infideles christiano-
rū ecclesias, terras & bona sæpius destruet, potest
ne illis Christus resistere? The. Vtiq; sed ppter fi-
deliū peccata illa permittit, ¶ Philosophus. Ita aio
& deos, quia ab hominibus offensi erāt, talia in suā
perniciem permisisse ad tempus, licet valerent resi-
stere. ¶ Theo. Iam inuere differentia, christus eccle-
sia suā nūq̄ in toto periclitari relinquit, sed cū eā in-
p̄te destrui, sinit, hoc ipsum electis suis p̄nūciat, cau-
samq; euidenter insinuat, & correctiōe pacta eādē ci-
ro reformat, quæ ad modū de repatiōe atq; amissioe
terræ sc̄tē vberti euenit, & in plurimarū extirpatiōe
hæresiū frequēter innotuit. Sic autē de dijs tuis esse
phibere nō potes. Sed p̄cor te vt cōpendiosior fiat
disputatio n̄ra, explana qd de deorū cultura sentias,
quē etiā ordinē, libertatēq; in ip̄is cōsistere opineris?

Assertio

¶ Assertio Philosophi de dijs ac deorum ordinibus.
 Articulus. XI. Philosophus

Vniuersi qui de deo loquuntur, hinc diuinam proprietatem accipiunt, utpote quod id quod deus vocatur in causalitate & prouidentia ceteris præeminet. Propterea ea in entibus deos asserimus, quorum est vniuersalior causalitas atque prouidentia excellentior. Cõstat præterea quod in his duobus principatibus sortiantur cælorum motores, Primo quidem intelligentie. Secundo autem animarum orbium atque stellarum. Tertio ordine secundum Platonicos demonibus ascribitur diuina appellatio. Et quarto animabus eorum qui in terris adepti sunt diuinitatis participationem. Quinto quidem naturalium statuas animatas, deosque putarunt, Sexto elementa propter utilitatem ipsorum. Septimo Trimogistus & alij quidam opinantes deum esse omne quod est, tanquam videlicet sit omnium formale esse, atque intrinsecus actus omnia ponebant esse deo plena definita & ætria veneranda. ¶ Porro platonici ideales separatasque formas quas vniuersalia vocant, in primo deorum ordine fassi sunt. Veruntamen O theologe non omnes positiones has approbo cum quædam à philosophis sufficenter destructæ sint, ut est illa de Ideis Platonis, illa quoque Trimegisti, quoniam deus utique non est esse alicuius formale, sed est purus actus, ac esse tantum in se subsistens. Elementa insuper cum inanimata sint, colenda non sunt, sed animas bonorum ac heroicorum virorum, ut Hectoris & Romuli cum ceteris intellectualibus substan-

tije

Plato

tij, inter deos reponere par est, quippe quæ ad felicitorem translationem sunt statum. Enimvero de planetis ac cælis ait Plato: O dii deorum quorum pater opifex & ego. Aristoteles quoque in sua metaphisica testatur, quod corpus cæleste ratione suarum animarum est causa omnium formarum huius mundi, & ratione sui corporis causa omnium inferiorum corporum. Et denuo oportet, inquit, hunc mundum contiguum esse rationibus superiorum, ut tota eius virtus inde gubernet. Non immerito ergo cæli & sidera atque planetarum dii censentur, cum ab eis hic mundus regatur atque dependeat. Nam & cessante motu cælesti, omnis mox motus cessaret, cum secundum Aristotelem ipse sit quasi vita quædam omnium inferiorum. ¶ destructio positionis huius, & quod soli deo sit exhibendus laudis cultus.

Articulus. XII. Theologus

Secundum Aristotelem tuum O P. deus est actus purus, & secundum Platonem est bonitas pura, & quemadmodum omnes eorum sectatores fatentur, deus est ens simpliciter perfectum, cui nulla deest nobilitas, ideo natura eius omnino incircumscripibilis est. Porro omnis natura post eum est admixta potentia, & finita atque in certo genere posita. P. hec omnia vera philosophia demonstrat. T. Cuiusmodi infiniti atque finiti nulla consistat proportio necessario sequitur, quod omne ens post summum deum ab eius perfectione in immensum deficiat. P. hoc consequens est T. Quo autem alicuius maiestas præstantior est, eo sublimior veneratio eam decet. P.

utique

Plato in
 Thimeo.
 Arist lib.
 8. Metaph

Arist, lib.
 1. Metha.

Pla. i Thi

Aristode
 Regi. Pri
 Pla. de de
 Arist, 2. li

Methop.
 Idem, 1. lib.
 Methop

utiq; The. Adoratione seu cultu latrie non est ve-
neratio dignior. P. hoc omnes fatentur. T. Ipsa er-
go soli vero deo exhibenda est, & nullatenus creatu-
ræ, cui debetur honor in infinitum decliuor, sicut
& dignitas eius est infinitæ inferior. Iniquissimū er-
go est creaturas pro deo colere. P. Rite concludis,
quod altissima debeat pro deo veneratio, sed citi-
nō habeat vt videtur prouidentiam immediatam,
nisi de rebus cœlestibus, dispositio vero huius sensi-
bilis mundi cū lationi atq; virtuti cœlorū & eorū
qui mouent eos, prorsus subdita cōmissa; sit, sunt
quoq; & hæc causæ secundæ secundario vnerādæ:
atq; vt di; colendæ. T. Omnes orbes cœlestes, pla-
netæ & sydera, ipso suo motu & ordine famulatū
suum ostendunt, & cum motoribus suis comparā-
tur ad primam causam sicut instrumenta ad cau-
sam principalem, sicut media ad finem, & sicut effe-
ctus ad causam independentem. Quicquid autem
dignitatis & excellentiæ in instrumento effectusq;
est, ad principalem causam est referendū, & ei ascri-
bendum. Si ergo splendor & decor superiorum cor-
porum aut elemētorum, humanas mentes in admī-
rationem cōmouit, in effectibus & obsequentiis
standum non erat: sed ad creatoris summū prin-
cipis gloriam referenda cuncta fuerūt. Ideoq; non
immerito omnis creatura ingemiscit super idolo-
latriarum peccato, dū sibi impēditur, quod soli deo
debetur. Præterea cum instrumenta recte disposita
non agant nisi secundum drectionem architecti,
nec cœli, nec sydera necq; motores eorū aliter age-

re

DE FIDE CATHOLICA. LI. I. 31
re possunt, q̄ secundū diuinæ legis eis à creatore s̄-
fixæ atq; impresse tenorem, nec cursum suum vari-
are aut influentiam immutare valent. Nullo ergo
modo inuocandi colendiq; sunt cum hoc nihil pro-
fit. Nec verum est quod ais diuinā prouidentiam non
vniuersa complecti. P. Ante q̄ dispuremus de hoc,
Responde ad id quod tibi oppono: Videmus in ter-
renis principatibus, quod non solum regi, sed fami-
liaribus quoque ipsius, p̄ æferimq; præcipuis, ve-
pote ducibus atque baronibus honor ab omī vul-
go impenditur, inclinant ceruices, genua flectunt,
& quicquid reuerentiæ possunt, exhibent eis qui re-
gi subditi sunt. Cum ergo motores cœlorū, ipsiq;
orbes ac astra, primi principis ministri & coopera-
tores consistant, & post eum in diuinis propieta-
tibus eminentiores, quomodo diuino honore non
digni censentur? Præterea vti iam tetigi, non vti que
debet nos diuinis beneficijs esse ingratos: Cum er-
go allatio solis sit eorum q̄ vitam nostram sustētā,
videlicet omnium terræ nascēntium atque anima-
tū causa, ipsiq; orbes in inferioribus incessabiliter a-
gant & influant, si eis cultum nullum impendimus,
prorsus ingrati videmur. Adhuc autē secundū Aristo-
telem meum, Dijs, parentibus, ac magistris non po-
test exhiberi equalēs. Oīno ergo uenerādi sunt di-
¶ Solutio rationū q̄s induxit phūs. Arti. 13. Theo.

SI præinducta vere consideras, rationes tuæ O-
P. nō uique contra me, sed pro me militant;
Nēpe cū separatē substantiæ q̄s tu intelligētias,
ego autē angelos nūcupo, admīratorij spūs sint:

Aristo. li.
9. Ethico-
rum

Hebræ. 1.

nos utiq; venerationem eis prestamus, solemnizatzq; ecclesia eorum memoriã, inclinamus, genua flectimus, atque deuotissime eos precamur. Precamur inquam nõ adoramus, veneramur non latrie, sed dulie cultu, non vt ipsi nos sua virtute iuuent, sed vt à summo rege omnipotẽteq; deo opẽ nobis acquirant, appellamus eos nõ deos, sed ministros. Non quiescimus in laude ipsorum, sed quicquid excellentiæ sortiti sunt, primæ omnium causæ ascribimus. Enimvero argumenta tua fortia essent, si intelligentiæ inferiorum rerum creatores essent, et in eis nõstra beatitudo consisteret, quemadmodum multi Peripateticorum opinati sunt, sed cum secundum probata atq; probanda ita non fit, sed dumtaxat secundum philosophiam, sint naturalia agentia primæ causæ supposita ac instrumenta, diuinus honor, seu latrie cultus ipsis nullatenus exhibendus est. Nec dona naturalia sunt eorum beneficia, sed dei. Non enim ex eorum liberalitate procedunt, sed ex diuina munificencia, eis instrumentaliter cooperantibus. Vnde nec eis ingrati sumus, sed eorũ cultores deo ingratißimi sunt, a quo bona cuncta emanant, gloriã creatoris ad creaturas peruersissimè retorquentes. ¶ Porro, eatenus tam angeli q̃ hoies nobis honorandi sunt, inquantũ ad finem nostrũ qui est ipsa dei fruitio adiuuare nos valent. Et quoniam ob hanc causam intellectuales substantias gentiles non honorauerunt, ideo errauerunt ponentes sibi finem in medio. Sic quippe et ministri terreni regis vt a quis a vulgo honorantur, in quantum

ad cõmune

ad commune bonũ politicum quod est pax, apud regem cooperantur, non autem in quantũ sunt velut regis instrumenta, sic enim & in ordine ponuntur seruatorum, alioquin et in animata honoranda forent, cum eorum ministerio nobis necessaria procureremus. Insuper ipsa tua obiectio non mihi, sed tibi resistit, Nam & si regis ministri honorãdi sunt, speciales tamẽ honor regi debetur quem exhibere ministris nepharium est. Nephandissimigitur sunt qui adorationem seu latriam soli altissimo debitã obsequiibus creaturis impediunt. Amplius à quo singularia eminentissimaq; bona suscepimus, specialiter cultus colendus est. Sed etiã secundum Peripateticos tuos, omnes essentialis bonitates, videlicet esse, viuere, intelligere à solo primo principio sunt per creationem, sed à causis secundis per informationẽ. Primo ergo principio specialis cultus qui latria dicitur rite tribuitur. ¶ Adhuc autẽ cum latria sit perfectissimus cultus nulli debet nisi propter se ipsum. Cum ergo solus deus sit essentialiter bonus, et ab eo cetera, ipse solus propter se ipsum colendus est, quod est latrie honor. Nec debetur creaturis honor nisi alterius ordinis, qui dulia à grecis appellatur. ¶ Preterea, nullus sapiens in deum sibi eligit qui sibi in necessitatibus suis succurrere nequit. Omnis autem creatura eo ipso quo ex nihilo est, egena est, nec sibi nec alijs sufficiens, nisi diuina manutentia conseruetur, in nihilum tendens, sicut & Arist. & Auicenna scripserunt, quomodo ergo ipsa pro deo colenda inuocandaq; est? P. Efficaciter mihi re

C

spõdisti

Mat. 20.

Sap. 2.
2. Cor. 7.
Aristote.
Auicenna.

Psal. 15

spondisti & ostendisti, quia soli vero deo qui nullius eget impendenda sit laetitia, dummodo id quod demonstras, quod ipse actuum humanorum providentiam curamque habeat. Demum & id audire desidero quid de caelis sentias, an veraciter secundum fidem tuam animata sunt.

¶ Quod deus providentiam habeat de actibus hominum;

Articulus Decimusquartus,

¶ Theologus.

Arist. lib.
10. Ethic.
Plato in
Thimeo.

Eccē in libro Ethicorum Aristoteli, ait, quod homo contemplariivus atque theoreticus est amantissimus deo, non autem eum amare deus nisi & eum & opera eius agnosceret, eisque iustam mercedem tribueret. Denique quid tam indecens tamque iniustum, ut diligentem & honorantem non amare nec honorare? Cum ergo deus benedictus, sanctissimus atque iustissimus sit, ipse utique eos qui se tota mente & viribus diligunt atque coram eo sollicite ambulant, diligit & honorat, ab impijs eos secernens & diuidens. Adhuc autem quicquid in luce divinae essentiae splendet, deus intelligit, quicquid autem divinae bonitatem aliquo modo participare imitarique potest, in divina natura resplendet: quoniam per hoc res creatae in deo sunt, quod eius essentia est earum exemplar. Sed nil a deo vile est, quod non aliquatenus diuinam bonitatem participet, cum ipsa sit omnis essentiae & bonitatis origo. Itaque non iam dumtaxat hominum & omnium, quae eis accidere possunt, verum & vniuersorum quomodolibet existentium perfectam

Math. 22
Deut. 6.
Mich. 6.
Prou. 8.
Math. 25
Psal. 93.

1. Cor. 4.

fectam noticiam habet deus: & ne hoc mireris Philosopho, nam infinita quae nec sunt nec crunt, ipse simplici visione cognoscit, eo quod infinita eius bonitas, infinitis modis & gradibus comunicabilis sit. ¶ Quomodo ergo peccata & mala, negationes priuationesque agnoscit, in quibus nil diuinae perfectionis relucet? T. Qui cognoscit vnum oppositorum, cognoscit & reliquum. Priuatio quoque agnoscitur per oppositum habitum, & negatio per affirmationem. Deus igitur quoniam res creatas earumque bonitates ac perfectiones cognoscit, mala quoque, itemque defectus ipsarum intelligit. ¶ Derogare mihi videtur dignitati & puritati diuini intellectus, si haec vilia atque imunda agnoscere asseratur. T. Cui diuinum esse incircumscribibile sit, omnia utique penetrat, nec tamen ab aliquo inquinari potest. Si itaque res ipsae diuinum sibi praesens esse inquinari nequeunt, quomodo earum noticia diuinae sapientiae lucem indignificaret aut offuscaret, imo cum diuina sapientia simpliciter perfecta sit, restat ut eius intuitum nil prorsus subterfugere valeat, praesertim cum deus omnia in seipso conspiciat, aeternaliter & immutabiliter. Praeterea in libro de Causis dictum est, quod causa prima creat scientias. Quicquid ergo in scientia intelligentiae continetur, in diuina mente clarius patet. Porro ad diuinam iusticiam pertinet, ut bona agnita approbet atque remuneret, mala autem reprobet atque puniat. Deus igitur hominum providentiam atque curam habet, & ipsos discernit ac iudicat. P. Amplius tibi dissentire non valeo. The.

Hebr. 4.

Psal. 138.

Aristo. li
de causis

36. DDIONY. CARTHV. DIALO.

Sunt alia multa quibus idem demonstrari potest, ut q̄ rationalis anima à deo immediate creata est, atq; similia quæ posterius forsan occurrēt. P. Quid sentis de animabus cælorum.

¶ Quid de animatione cælorum ac syderum secū- dum catholicam fidem sentire oporteat.

Articulus. 15. Theologus.

Hebre. 2.

Cum fides ambiguitatis admixtionem non sufferat, sed firmissima sit, de his quæ ad fidē pertinent dubitare non licet. Cum ergo doctor, imo et lingua ecclesie gloriosissimus Augusti, super Genesim atque in suo enchiridio hanc quæ- sitionem incertam habeat neq; determiner, sed sub dubio deserat, constat quod ad fidem non pertinet siue cœli animati dicantur, siue non. Nihilominus magus ille Theo, atq; preclarus Philoso, sanctus Thomas, super secundum sententiarū scribit, q̄ se- cundum fidem cœli animati non sunt, adijciens q̄ idololatria hinc sumpsit originem, q̄ homines ali- quid viuum cœlis, itemq; syderibus inesse. rbitrati sunt. Verūtamē in libris suis quos postea edidit cō- sultius locutus est. Ait ergo in prima parte summe, q̄ sicut de animatiōe cælorum inter Philosophos, sic inter Theologos quoq; dissentio sit. Plato nāq; & Aristo. cū suis cœlos animatos ponebant, Anax- agoras vero ideo ab Athenis pulsus est, quoniam dixit aliud non esse solem nisi lampadem ardentē. Cōformiter inter theologos Basilius & Damasc. cœlos astruūt non esse animatos, cuius oppositum videtur sentire Hieronimus super illud ecclesiasticis, *lustrans*

Augusti.

Thomas

Idem.
Arist. li. 2
Basilius.
Damasc.
Hieron,
Ecclesi. 1.

DE FIDE CATHOLICA LI. I 37.

lustrans in circuitu pergit spiritus. Origenes autē & rabbimoyles cœlos aperte animatos fatentur. Porro in summa contra gentiles Thomas mani- feste restatur, nil pertinere ad fidem quicquid horū dicatur. P. Quia ergo quæstio ista fidem non tan- git, amplius de ea disputare non conuenit.

¶ Quod statux quas colūt idololatre animatę nō sunt. Articulus. 16. Theologus.

Sed iam quid de statu d̄ Philosophie sentis? Cōstat nempe quia hominibus prestent respō- sa & vocem emittant. Nūquid & ipse animatę censende sunt? P. De hoc Hermes sic ait. Quemad- modum cœlestium deorū factor est deus, sic eorū qui in templis coluntur deorum fictor est homo, qui humana proximitate contenti sunt. Statuas in- quit animatas dico sensu & spiritu plenas, futuro- rumq; præcias, de somnis ac alijs multis prædican- tes, læticiam atq; tristitiam pro meritis dantes. T. Hanc fuisse opinionē Hermetis nō ambigo. Quo- niam August. de Ciuitate dei hoc asserit. Sed est ne vera positio ista? P. Cum loqui & respondere sint actus vitales, non videntur posse prodire a statu nisi per animam, quoniam anima est principium vitæ & motus. T. Secundum firmissimas demōstra- tiones Aristorelis tui, non sunt eiusdem rei duę for- mæ substantiales, nec recipit aliquid nouam for- mam substantialem nisi priorem, si quam habuit, deserat. P. Hoc vniuersi Peripatetici docent. T. In formatione statux non destruitur forma auri vel

Origene.
Rabbi
Moses.
Thomas

Hermes.

Augusti.

cupri, imo manet vt ante, sed fit dūtaxat mutatio, secundum accidentalia atq; figuram. Non ergo in-
 troducitur noua forma substantialis in eā, nec ani-
 mata veraciter perhibetur. P. Vnde ergo causantur
 operationes illæ vitales. T. Non dubium quin a dæ-
 monibus. P. Cum dæmon sit immaterialis intelle-
 ctus, nec habens organa ad vocis formationē ne-
 cessaria, quomodo per statuat loqui potest? The.
 Tam angeli q̄ dæmones propter subtilitatem, di-
 gnitatem atq; industriam suæ naturæ super corpo-
 ra inferiora dominiū habēt, eaq; multiformiter mo-
 uent, & quod agit anima per plura, faciunt ipsi per
 pauciora, verūm non omnino cōuenit eis locutio
 vniuoerse sicut & nobis, Præterea nihil agit vltra pro-
 priam speciem, gradū & ordinem, quō ergo homo
 deum fingere potest? imo si est homo fictor tēplā
 deorum, est vtiq; dignior eis. Non ergo eos colere
 debet: & palam quia quieos colunt, non eos colūt,
 sed dæmones: quemadmodum scriptum est, quon-
 iam omnes dñi gentium dæmonia. Rursusq; Simu-
 lachra gentium argentū & aurū, opera manūū ho-
 minum. Os habent & nō loquentur. Non enim ip-
 si loquentur, sed spiritus patris eorum, qui colunt
 eos, id est dyaboli, qui homines ita decipere ppter
 peccata ipsorum iuste a deo permittitur. ¶ Porro si
 tanta esset virtus eorum vt asserit Hermes, nunq̄ a
 Christi discipulis sic destrui potuissent atq; commi-
 nui. P. volebam audire te. Sciebā equidē quia nec
 naturalis ratio in hac parte Hermeti consentiat, neq;
 q̄ omnes gentiles sibi concordant,

Inuestio

¶ Inuestio Theologi contra Philosophum.
 Art. XVII. Theologus.

Reuclatur autem ira dei super omnem impie-
 tatem & iniusticiam hominum, quoniā cū
 cognouissent deum, non sicut deum glorifi-
 cauerunt, sed murauerunt gloriam incorruptibili-
 lis dei in similitudinem corruptibilis hominis, &
 volucrum, & quadrupedum, & serpentium, & co-
 luerunt, & seruiuerunt creaturæ potius q̄ creatori, q̄
 est deus sublimis, & benedictus, & solus adorandus.
 Cum ergo ira sit o Philosophæ, cur illi tui præ-
 cipui, Plato, & Aristoteles, deos, imo & idola colue-
 runt? P. Vnde hoc nosti quidola coluerunt? T. In
 Thimeo multa de his Plato conscribit, tandemq;
 illū Atheniensiu olim mineruā, sapientē deū appel-
 lat. Insuper in epistola ad Alexandrū Aristo. testes
 inquit mihi sunt, Iupiter & Posidon. P. Si Philo. isto-
 rum gesta plene legisses, scires vtiq; quia ex corde
 idola venerati non sunt, sed quod talia aut scripse-
 rūt aut certe dixerūt, propter vulgus fecerūt. Nam
 & Aristo. legitur igitur ab Athenis fugisse, quia vo-
 lebat eū quidā idolorū sacerdos tanq̄ deorū cōtēp-
 torē accusare, atq; iudicib' p̄dere. T. Pro veritate,
 presertimq; pro diuino honore moricndum est. P.
 Hoc Socrates fecit. T. Ideo cæteris rite præfertur,
 placet autem mihi ista responsio. Augustinus nan-
 que meus id ipsum fateatur, quod licet in plebe phi-
 losophi idola colenda assererent, aliter tamē inter
 se colloquendo senserunt. Philoso. Precor te quid
 de Aristotele, Platone, atque similibus sentis, sunt

Roma. l.

Plato in
1. Thim.
Arist. de
poet.Socrates
Augusti.

C 4

ne ipsi

Sapient. §

Psal. 95.

Psal. 115.

Hermes.

Rom. 14. ne ipsi dampnati: T. Nunquā sine fide Christi velex
 Hebr. 11. plicita vs̄ implicita adultus, quis saluari valebat. In
 super pura naturalia nulli vnquā ad salutem sufficie-
 bant: Naturalis igitur ratio sine supernaturali fidei
 ope ac lumine eis nequiuit sufficere. Itaq; si sine fide
 erant, saluari nō poterant. Præterea, quicquid nō
 est ex fide, est peccatū secundum apostolum, id est,
 Rom. 14. quicquid fit propter finem contrarium fini quem
 Plato. fides constituit, peccatū est. Cum ergo Plato beati-
 tudinem hominis nō eam posuerit quā fides, sed neq;
 Aristo. noni videntur fuisse in gratia. Ideoq; nil me-
 ritorium peregerunt, Rursus, q; mundum ab eter-
 no fuisse testantur, signum est q; neq; de principio
 neq; de fine humani generis veram cognitionem
 sortiti sunt. P. Si ita est tunc periit omnis illa Philo-
 sophorum caterua, quorum tamē conuersatio ad
 modū erat virtuosa atq; miranda, vnde dura mihi
 videtur fides quæ tales condempnat. T. Multi gen-
 tilium ante Christi aduentum per legem naturę &
 fidem futuri saluatoris saluati sunt, Enimvero hæc
 vniuersalis regula est, quia immensa diuinæ boni-
 tatis clementia, nunquā hominem relinquit, si fece-
 rit quod in se est. Si igitur Philosophi illi præcipui
 fecerunt quod in se erat, deus reuelauit eis quod ad
 salutem necessariū fuit. Agnosce ergo Philosopho,
 quoniam de Arist. tuo atq; Platone, manifeste ait
 sanctissimus doctor ecclesię gloriosus Hieronim⁹,
 q; ardeant in inferno cum discipulis suis. Verū tñ si
 librum illum de morte & pomo Arist. edidit, tūc
 vitę non penitus fide caruit. Porro de Platone cer-
 sum

nū est q; libros Moyfi vidit & legit. P. Possit ergo de
 eishaberi fiducia: T. Pater omne iudicium dedit fi-
 lio, Cōmittamus ergo & nos eistud iudicium, hoc
 firmissime cognoscentes, quia nullum bonum irre-
 muneratum, P. Si alia nosti quæ Christianam fidē
 à deo esse corroborent, profer.

¶ Deductio fidem Christianam demōstrans à deo
 esse ex veteri lege atq; prophetis. Art. 18. The.

DEus autē gloriosus cum sit superessentialis,
 & æterna atq; immensa sapientia, nil fortunē
 tu agit, neq; à casu, sed secundum infallibilē
 æternæ dispositionis scientiam. Est insuper sapien-
 tum consuetudo opificum, vt cum inconsuetū atq;
 præcipuum quippiam facere velint, id ipsum futu-
 rum prænūcient, præludia agant, hominumq; ani-
 mos excitent. Itaq; cum ea quæ Christiana lex tra-
 dit tam singularia tamq; ineffabilia sint, noluit ea
 deus à principio exhibere, sed ad eorū exhibitionē
 ab exordio corda præparauit humana, multis præ-
 sagijs, oraculis varijs, vaticinijs pluribus, præclaris
 miraculis, omnia ea futura insinuans, quæ credim⁹
 iam esse impleta. Cum igitur solius dei sit futura cō-
 tingentia certo præagnoscere, eaq; cuncta impleta
 cernamus quæ de Christo erant prædicta, palam
 quoniam non nisi à deo est lex illa, quæ talibus in-
 nititur fundamētis. P. Nescio quid dicis. T. Fortissimē
 ma probatio est qua ex ore aduersariorum probat
 quis quod intendit, Erat añ aduentum Christi lex
 verus atq; prophetæ, sunt libri, leguntur & tū à no-
 bis quæ ab aduersarijs, conceduntur, sed diuersimode
 intelligūtur.

Iohan. 5.

Iob. 24.

Luce. 24

intelliguntur. Illic diuinitus inuenimus præsignata
 quæ in noua sunt lege exhibitæ. P. Duo mihi ambæ
 quæ sunt. Primo quidē quoniā legem illam à deo
 fuisse ignoro. Secundo si ipsius scripturæ à vobis &
 alijs diuersimode exponuntur, cui amplius credam
 non video. T. Eisdem rationibus quibus superius
 demonstrauit a deo legem esse Christianam, ostendit
 & illam esse diuinam. Eisdem nempe & ipsa est
 instituta signis atq; miraculis, & tam infinitis con-
 firmata prodigijs, vt vsque in diem præsentē, licet
 innumeris opprimantur reliquæ gentis illius erū-
 nis, ambigere tamen nō valent, quin a deo patres
 eorum electi fuerint, diuinitusq; formati. Denique
 Christus eā legē confirmat, & quoniā prophetę eius
 veraces inuēti sunt, elucescit ga diuinitus vaticinari
 sunt. Nam & locū, & tēpus, & vitā, & mortē, ac ope-
 ra futuri Christi scripserūt, vniuersatq; intuemur cō-
 pleta. P. Cur ergo reliquæ populorū illius legis nō
 credūt? T. Multipliciter eorū errorē ostendimus, &
 nō nisi ex lege ipsorū. Etenim ab eo tempore quo
 Christi euangelium prædicari exorsum est, omnis
 gloria legis eorū ablata est, & ad fidem abundan-
 terūt miracula, ablatū est regnū, defecit sacerdotiū
 Cunque nulla sint ex quib⁹ pateat eos deo placere
 indicia, sola in ipsis perseverat obstinata superbia: &
 ne illa te moueat aut fidelis reputetur cōstantia, scī-
 to quia eorum quoque perfidiā obstinationemq;
 ab ipsis eorū prophetis, pbam⁹ p̄dictā. Eniuero qđ
 luce clarius est, si vniuersa patrum eorum legatur
 historia

Lucæ. 24.
 Psalm. 7.
 31. 2. 1.
 Isai. 7. 9
 11. 3. 4. 1
 Ierem. II
 16. 18. 23.
 Mal. 3. 4.
 zach. 7. 3
 8. 9.
 Math. 71
 Hebræ. 7
 Roman.
 3. 7.
 Galat. 3.

DE FIDE CATHOLICA LI. I. 43
 historia ante Crīsti aduentum, licet vbertim quam
 grauissime peccauerint, nunquam tamen vltra se-
 ptuaginta annos vna vice à deo puniri atq; à terra
 sua comperiuntur expulsi. Nunc vero mille qua-
 dringenti anni prope fluxerunt, ex quo à deo reli-
 cti sunt, a terra sua expulsi, omnīq; paternæ legis
 gloria destituti, cuius quidem punitionis causam as-
 signare non valent, nisi Christum fateantur se in-
 teremisse. Quicquid enim aliud dixerint, grauiora
 ante fecerunt, sicut & pro heretæ eorum qui nunc
 vsque apud illos & nos famosi sunt, contestantur:
 P. Quæ erant illa legis antiquæ miracula? T. Fata-
 tur tam ipsi quam nos, Sarraceni quoq; ille etiam
 tuus astronomiorum peritissimus Ptolomeus, ac al-
 iæ multæ historiæ, quem admodum olim deus cœ-
 li omnipotens, eduxit Hebræos de terra Aegypti,
 in manu potenti, ac inauditis prodigijs pcuriēs Ae-
 gyptū, p̄sertim decē plagis. Deniq; diuisit mare ru-
 brū, & p̄ mediū eius velut p̄ siccā eos dēstraduxit. Cū
 que ipsi trāsissent, p̄sequētes eos ægyptios redeun-
 tibus ags, submersit. In sup̄ qđraginta annis eos in
 deserto pane pauit cœlesti, legēq; eis cū horribilib⁹
 visibilib⁹ tradidit. In ipso itinere p̄siores, p̄strauit,
 qđsdā terra viuos absorbuī, quosdā ignis cōbussit,
 qđsdā serpētes, qđsdā gladius ac similia tormēta mul-
 tiformiter & iuste cōsūserūt. In tot annis nō erat
 in tribus eorū infirmus, vestimēta nō sunt aruita
 nec calciamenta lesa seu vetustate cōsūpta. Nūquā
 defuit eis colūna nubis p̄ diā, neq; colūna ignis per
 noctē. Porro ingrediētib⁹ terrā patrib⁹ eorū a deo p̄-
 missam expulsi

44 D.DIONY. CARTH V. DIAL O.
 expulsi exterminatiq; sunt septē populi robustissimi, non in arcu neq; in potestate ipsorum, sed deo glorioso & sancto pro eis sine labore pugnāte, ac impiissimos peccatores destruēte, Præterea depræcante duce eorum, sol stetit in cælo immobilis spacio vnus diei, ipsiq; lordanis fluēta abierunt retrorsum, atque ad instar turris intumescētes ascēderunt in altum, sicq; in sublimi fixa manserūt donec transeunte populo dei redirent. Sed & alia innumerabilia contigerunt miracula. Postremo fuerunt in eis viri sanctissimi diuinis fulgentes prodigijs, mortuos suscitantes, ignem de cælo procurantes, solem regredi obrinentes, & de his quę soli deo innotescunt vaticinantes. Erant eis de eorum profapia sacerdotes ac reges, & ecce Christo eis promisso vt credimus itemque probamus adueniēte, omnia hæc eis ablata sunt, & in nostra ecclesia incōparabiliter renouata & aucta vti cōstare eis potest, qui vtriusq; legis agnoscunt historiam. Nihilominus ipsi in incredulitate sua predurant, quatenus in hoc quoque prophætæ eorum inueniantur fideles. P. Fateor tibi o Theologe quia huiusmodi nō mediocriter fidem tuam corroborant, meque ad eam inclināt Non inuenio in alijs sectis probationes tam stabiles. T. Diuersis n̄ fidelibus diuersimode necesse est fidem probari, nō q̄ fides rationi subiacet, sed vt fas est eam ostendi. Alij enim nouam legem recipiunt, sed non veterem, vt Manichei hæretici, & contra hos per nouæ legis scripturas disputare oportet, Alij veterem legem, non tamen nouam

Iosua. 10

Iosua. 3.

3. Re. 17.

4. Re. 4.

2. Reg. 1

4. Re. 20

Isaia. 38.

Hebr. 7.

DE FIDE CATHOLICA. LII 45.

uam suscipiunt, vt Iudg; & contra eos per veteris testimonio legis arguere par est. Cæteri vero quę admodum tu quoque o Philosopho nullam acceptat, & contra eos fides defendenda est, vcs q̄ ratiōe confundi non potest, sed & indirecte probanda est per rationis industriam, non per argumenta naturalia, sed per diuina opera atque miracula: quę admodum hætenus egi. Si ergo legem veterē scires & crederes, multo tibi euidentius fidē ostenderem quod tamen post modum faciam.

¶ Consideratio ex perfectione ac sanctitate vitæ, atque doctrinæ Christianæ fidem esse a deo demonstrans. Articulus XIX. Theo.

Quemadmodum ille tuus Aristot. ait. Perfectū ē vnūquodq; vnū fuerit suo principio. Perfectio igitur omnis intellectus creati est eius ad diuinum intellectum vnio siue cōuersio. Porro quo lex excellentiorem perfectiorē huiusmodi conuersionem docet & efficit, eo vtique diuiniore est atque præclarior. P. Hoc palam est, sed talem esse Christianam legem ostende. T. Vt hoc tibi ostendē præinducta inieci. Elucescit quoniam, quo mens humana pluribus intendit atque distrahitur, eo vni p̄sertimq; summo illi æternōq; bono minus potest esse intenta: lex ergo quę ea perfectius tollit quæ mentem a deo abducunt, & item illa plenius instruit, quæ eam ad deum cōuertunt, & in ipso stabiliunt, sanctior diuinioreq; rite censetur. P. hætenus tibi consentio. T. Talis est lex Christiana, Ea nempe quæ hominē a deo elongant

Aristote.

Elongatio a deo in tribus constat causis.

gant atq; impediunt, vel sunt omnino in homine, vt propria voluntas, passiones, voluptas & vitia, Vel sunt prorsus extra hominē, vt possessiōes pecunig. Vel sunt partim quidē nobis coniuncta, partimq; separata, vt parentes, vxor, cognati. Omnia autem hæc Christiana doctrina perfectissime aut præcepro prohibet, aut consilio tollit. P, Hoc tibi imcūbit probare. T, Secundū Aristotele tuū in Phisicis, Virtus vniuscuiusq; pensanda est à maximo in quā potest. Et ab eo quod in aliquo ordine positissimū & simplicissimū est, mensura atq; iudiciū in ordine illo accipienda sunt. Nunc ergo contemplare o philosopho, si dignitatem perfectionēq; Christianæ legis vere agnoscere cupis, eos qui illā perfectius implent, & vitam suam secundum ipsius doctrinam plenissime dirigunt, P, Quales sunt hi? T, Hi sunt qui secundū Christi domini sui exēpla ac dogmata, vt soli deo pura & libera mente vacare possunt, omnia quæ memini sponte relinquunt, diuitias, terram natalem, parentes, vniuersos propinquos, familiares & socios, vxorē, omnēq; carnis libidinem, demum quoque quod eminentius est, seipfos, propriam voluntatē, morus sensuales, iram superbiā, vanitatē, omnemq; affectionē quæ veræ charitatē repugnat, & mentē à diuina contemplatione atq; amore aut elongat aut distrahit. Vides si non diffimulas, quæ admodū illusterrimi, ditissimi, pulcherrimi adolescentes, pro dei amore cuncta contēnant & tanq̄ stercora reputent, cenobia intrent, humillime, sobriissime, studioissime viuunt, nec à dei seruitute

Lucæ. 21
Math. 19

Iohan. 3

Philipe. 3

uiture & laudibus retrahi quæant. De nullo dolēt, nisi quod à deo abducit. Neq; de alio gaudent, nisi quod eos deo cōiungit. Denique quod prorsus mirabilissimum est, & soli deo possibile, vbertim cum in omnibus mundi sint enutriti delicijs, neque ab hominibus ad talia exhortati, subito tamen mutaui, & vtique non nisi ab eo quem quærunt & diuigunt inspirati, cum tāta alacritate respuunt omnia, vt facilius possint occidi, q̄ à dei obsequio, à cenobij durissimo iugo, atque à penitentiali itinere retrahi. Quid mirabilius isto? præsertim in teneris multis puellis, sexusq; fragili. P, Vitam talem reprehendere nequeo, sed horum similia in multis philosophis cerno, qui & ipsi turbas fugerunt, continēt & sobrie vixerunt, ac mundi diuitias contempserunt, & solis diuinis studebant. In quo ergo præfers tuos meos? T, Verum esse quod dicis ipse quoque meus testatur Hieronymus. Fateor equidem, quoniam omnia hæc eatenus fecerunt quidam elegantes philosophi, in quantum naturalis eis ratio dictabat huiuscemodi ad philosophiæ studiū fore accōmoda, & ad subdendam rationi sensualitatem proficua. Verum tamen nulla eorum ad Christianos comparatio. Primo quidem quia non retulerunt opera sua ad debitum finem. Denique ad talē cordis mundiciam quam Christus edocuit, nunq̄ peruenerūt, imo nec de ea loqui scierūt, vnde nec eodianas mētis suæ maculas deplanxerūt, neq; debitū deo reuerentiā exhibuerūt, imo nec verā vnquā
humilitate

Math. 5

Dioen.
Anaxag.
Eraclit.
Plato.
Arist. in
li. de ani.

Socrates

Roma. 1

Psalm. 8.

Pla. 13. 61
Tren. 3.
Rom. 8.
2. Cor. 1.

humilitatem sortiti sunt, sed minores alios spreuerunt, seque ceteris prætulērūt. Præterea præcipui inter eos, videlicet Dyogenes, Anaxagoras, Eraclius atque consimiles necdum alia, sed seipso quoque ignorabant. Dyogenes animam esse aerem dixit, vaporem Eraclius. Positionem platonis Aristoteli reprobat. Sed nec ipse Aristoteli de animæ immortalitate atque beatitudine assertiue ac plene locutus est, immo quæ se in libris suis dicturum promisit, non vti que inuenitur dixisse. Solus Socrates pro veritate ac dei honore mori legitur extitisse paratus. Itaque secundum naturalis rationis potentiam, veritatem scrutati & virtutes operati sunt, sed quoniam deum non sicut deum glorificauerunt, neque in ipso solo sed in se ipsis confisi sunt, ideo quantum gratia & in deo fiducia, naturam præsumptionemque excellunt, tantum Christianorum sapientia virtus seu vita illorum conuersationemque excedit atque scientiam. Enimvero quod apud Philosophos paucissimi quidem fecerunt, hoc in Christiana religione innumera milia hominum milia, iuuenum, virginum, senum, doctorum indoctorumque egerunt, multo vti que excellentius atque perfectius. Et qui secundum Christianam legem purius veriusque in omni simplicitate vixerunt, his deus gloriosus & fortis cuncta subiecit, leges ac ordinem rerum quoniam spes ipsorum in deo fixa consistens dubitate non valuit, quin a deo quem super omnia & in omnibus ardentissime diligebant, vniuersa quæ salubriter peterent obtinerent. Et quæ Philosophi tui prorsus impossibile opinati

nati sunt, ipsi celeriter a deo precibus sunt sortiti, P, Quid de Socrate sentis, nunquid ipse ex puris naturalibus saluus factus est? T, Temporibus suis tantum ipse quæ Plato ac alij multi hebræorum, qui tunc famosi verique, dei cultores fuerunt, libros Moysi, seque & prophetarum legisse scribuntur, & ex eis edocti. Sed nec Socratem arbitror sine speciali dei subsidio tantam habuisse virtutum constantiam, in vita & morte. P. Iam nunc vniuersis præinductis diligenter rememoratis, ecce assertionibus tuis o Theologe cedo atque consentio, fidemque catholicam a deo datam & item stabilitam penitus credo, veritatem de singulis fidei tuæ articulis disputare tecum, ac edoceri a te concupisco. T, Eya benedictio, & claritas, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo deo nostro, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad sui cognitionem venire. Nunc ergo o Philosopho imo & Catholice, audi. Quamuis prehabita tibi fidem nostram a deo esse sufficienter demonstrant, ea tamen quæ restant te vehementius confirmabunt, ac in fide stabilient. Cunque ipsa legis Christianæ documenta audieris, magis miraberis atque consenties. P. Cupio igitur vt velut ab exordio inchoes, & quid primum credendum sit, mihi patenter insinues, meisque demum dubitationibus satis facere digneris. T, Rationabili tuæ petitioni libens ac lætus acquiesco, Ideoque hic primum librum consummans, a secundo nomoque libro exordiar.

Socrates
Plato.

Apoc. 7
Mat. 15

D Incipit

INCIPIT LIBER SECVNDVS, DE
vnitate diuinæ naturæ ac trinitate personarum.

¶ Proœmium.

RAT lux vera quæ illuminat omnē
hominem venientem in hunc mun-
dum. Vnigenitus dei qui est in sinu
parris, Ego, inquit, sum lux mundi.
Rursusq; Ego ait, sum via, veritas &
vita. Nemo venit ad patrem nisi per me. Neq; enim
est aliud nomen datum hominibus sub cœlo, in q̄
oporteat eos saluos fieri, nisi nomen filij dei, quem
misit pater saluatorem mundi. Sicut enim inuidia
diaboli per vnus hominis terrestris priuaticatio-
nem mors introiuit in orbem terrarum, sic quoq;
charitate dei per vnus hominis cœlestis obedi-
entiam, salus seculi reparata est. Vanus factus est o-
mnis homo a scientia sua. Siquidem vani sunt oēs
homines, quibus non subest scientia dei, & de his q̄
videntur bona non potuerunt intelligere eum quis
est, sed aut ignem, aut solem, aut lunā, rectores pu-
tauerunt orbis terrarum ac deos, quorum si spe-
cie delectati, deos arbitrabantur: sciant quanto his
dominator eorum speciosior est. Inuisibilia enim
dei per ea quæ facta sunt a creatura mundi cogno-
noscuntur, sempiterna quoq; virtus eius, atque di-
uinitas, ita vt sint inexcusabiles. Veruntamen, tem-
pora prioris ignorantix despiciens deus, nouissi-
me diebus istis locutus est nobis in filio suo, quem
diligit, in cuius manu omnia dedit, vt omnis qui cre-
dit in ipsum non pereat, sed habeat vitā æternam.

¶ De

¶ De primo articulo fidei orthodoxe Art. I Theo.

VDI Israel, Dominus deus tuus de-
us vnus est. Si præinductorum o phi-
losophe rite memineris, huius ni fal-
lor mox memor eris, quem admodū
in superiori libro cum duodecim fi-
dei memorare m articulos, primum eorum esse te-
stabar, credere esse vnum, solum, verum deum, vt
scriptū est: Videte qd̄ ego sim solus, & non sit alius
deus præ me. Et hoc qd̄ veris legis testimoniū
est. Paulus vero ait: Vnus deus & pater omnium, q̄ su-
per oēs & p̄ oia & in oibus nobis. P. Cū iuxta p̄ha-
bita sit fides eorū q̄ bus ratio nō p̄bet stabilimētū,
vt pote argumēta non apparētū, quō credere deū
esse vnū, ē articulus fidei, cū naturalis ratio id ipsum
agnoscat, atq; philosophi hoc ratiocinādo inuene-
runt: T. Secūdū postēsa, diuinitatis, p̄prietas & ap-
pellatio a causalitate & p̄uidētia istiturę sunt: hoc
nō p̄ oēs deū esse sunt facti, qd̄ in causalitate & gu-
bernatiōe alijs eminet. Quāuis naq; nū esse primū
principiū primāq; causam philosophica ratio no-
uicit, verūm̄ illud eo modo esse reā principiū, sicq;
cūcta disponere, vt si dei veritas instruit, ratio hu-
mana nō vtiq; certo cōperit Quidā em̄ philosophi
mūdū ab æterno fuisse putabant, & deū immēdia-
te nō p̄uidere, nisi cœlestibus, & corū imp̄ssioni in-
feriora oia necessario subiacere, qd̄ fidei dissonat.
Docet igitur fides vnū esse deū, vniuersorū causam
atq; rectorē, eo mō q̄ astruit sacra scriptura. Nihil o-
minus de ipsa creatione specialis existit articulus.

D 2 Deniq;

Iohan. 1

Iohan. 8

Actū. 4

Philip. 2

Galat. 4

Roma. 8

1. Iohā. 4

1. Cori. 15

Sapient. 2

Roma. 5

Sapient. 13

Deute. 6

Deute. 32

Ephe. 4

Malac. 2

Hebræ. 11

Deniq; fides non solum eruditis, sed vulgo quoq; proponitur, in quibus plures per rationis indaginē diuinæ vnitatē naturæ ignorant. P. Labore non eges vt mihi dei vnitatem edisseras, hoc equident philosophia tam Platoniorum quàm Paripateticorum demonstrat. T. Expedi nihilominus vt de proprietatibus dei secundum quod vnus est, plenius colloquamur, videlicet de aternitate, sapientia, atque similibus. Propter quod si molestum tibi nō est, enuncia quid meliores philosophi de diuina vnitare, ipsoq; deo excelso & sancto senserunt.

¶ Responso philosophi de natura dei, secundum meliores Philosophorum. Articulus, II. Philo.

Quemadmodum ex naturalium rerum generatione ostendit Aristoteles in Phisicis, Infimum in entibus, scilicet materiam primam esse puram pōtentiam, vtpote totius actualitatis atque formalis perfectionis expertem. Sic in Methaphisicis ex ipsis intellectualium substantiarū primariarūq; causarum ordinibus, demonstrat deum consistere purum actū, omnis videlicet imperfectionis ac totius materialis conditionis alienum, vnde consequitur eum esse incommutabilem itemq; aternum. Est enim secundum eundem Aristotelem potentia principium transmurtandi ab altero, in quantum alterum, Actus autem est principium transmurtandi aliud, secundum quod aliud. Itaq; vti puræ pōtentie est duntaxat transmurtari pati & perfici, sic puri actus est solum omnia alia mouere, agere atque perficere. Ideo Aristoteles, Ab hoc

hoc inquit ente dependent cælum & terra. Deniq; secundum eum eiusq; commentatorem, & Auicennam, Deus est ens simpliciter & extra orane genus perfectum, in quo est vniuersa essendi nobilitas, & quicquid ad entis plenitudinem pertinet, & ob hoc est penitus infinitus. Propterea ille Platoniorum subtilissimus Proclus, in Elementatione sua theologica probat, qd primum ens est penitus ignotum, & omnem intellectum omnino incomparabiliter vincens. Et in libro de Causis scriptum est: Causa prima est superior omni narratione, & non est ei perfectio nec diminutio, sed ipsa est super omnem perfectionem, cuius esse nec effabile, nec imaginabile, nec intelligibile est, sed est incircumscriptum & prorsus ignotum. Scire enim est per causam cognoscere. Primæ autē causæ nulla est causa. Porro Plato & Proclus, & post eos Alphorabius & Algazel, dei naturam aiunt esse puram, bonitatem, simplicissimam, omnisq; perfectionis, virtutis, scientiæ ac sapientiæ fontem, de quo in Thimeo Plato fatetur Genitorem opificemq; vniuersi tam innenire difficile, quam inuentum digne profari. T. Rationabiliter, compendiose & elegantissime respondisti philosophæ, & quoniam sapientem virum te esse contemplor, superuacua nos relinquere, atque ad interiora ingredi par est. P. Si præinductis à me cōsentis, & si de incomprehensibilitate, omnipotentia, sapientia dei, atque similibus aliter sentis, ediffere mihi. T. De incomprehensibilitate ac immensitate diuina, nullus nobis extrat confictus, quāquam vti

D

;

postmodū

Deut. 6
Iohan. 10
Roma. 11
Psal. 146

post modum elucescet, alias quoque causas habet
 incomprehensibilitatis diuinæ, videlicet emanatio-
 nes dei ad intra, de quibus philosophi nihil locuti
 sunt, quam quas tu adducis. Porro de omnipoten-
 tia atq; scientia dei, magis conuenimus in voce quã
 in ipsa re. Coartant nempe sapientes tui, diuinã po-
 tentiam ad hanc naturalem entium legem ac ordi-
 nem, quasi deus omnipotens aliter in rebus opera-
 ri non posset, quam naturalis exigit cursus. Insuper,
 opinati sunt multi eorum deum hæc varia bilia nõ
 cognoscere, nisi secundum species suas, nõ autem
 secundum indiuidua: & hoc Auerois æstimauit.
 Alij vt Auicenna cum suis, quãuis etiam indiuiduo-
 rum deo agnitionem ascriberent, asserbant nihi-
 lominus deum nequaquam cognoscere omnes il-
 las habitudines, atq; innumerabiles contingencias
 quæ suppositis istis moralibus accidunt, vtpote, quæ
 nunc loquar, nunc taceam, nunc mouear, nunc qui-
 escam, &c. P. Contra hanc positionem de scientia
 dei circa creata superius efficaciter disputasti, plens-
 usq; cum locus se offert, vt appeto disputabis. Nunc
 vero antequam de dei omnipotentia disputem te-
 cum, euidenter mihi quæso insinua, quemadmodũ
 de omnipotentia dei catholica sapiat fides.

¶ De omnipotentia dei, & incoarrabile eius
 virtute. Articulus. III. Theologus.

Nulla autẽ potentia perfecta est, si non pos-
 sit in omnia quibus proprii ratio obiecti nõ
 repugnat, sicut non esset perfectus visus, quia
 non omne coloratum ac lucidum inueneri valeret.
 Cum

Cum ergo sublimis sit ens per essentiam indepen-
 dens, a quo cuncta dependent, diuinæ virtutis ob-
 iectũ est ens creabile aut certe causabile. P. Ita est.
 T. Cuius ergo ratio entis causabilis non repu-
 gnat, hoc diuinæ potentie subiaceret. P. Vtiq; T. Sed
 quicquid contradictionem non implicat, rationi en-
 tis creabilis non discedit. P. Vnde hoc probas?
 T. Quoniam in re ipsa est capacitas, & in eo quod in-
 finite virtus est, consistit efficax omnino causalitas.
 P. Vtrũque horum falsum videtur, non est enim res ca-
 pax eius quod naturæ suæ repugnat. Porro cũ de-
 us sit inuariabilis, semperque vniiformiter atq; eodẽ
 modo se habens, nõ nisi vniiformiter agere potest,
 videlicet secundum capacitatem recipientis. Idẽ enim
 inquantũ idem, efficit idem. Nihil ergo extra natu-
 ralem naturæ cursum, fieri valet. T. Visibiliter con-
 spicis per violentiam motoris graua quadam as-
 cendere, leuiaq; descendere, cum tamen ascensus
 grauiũ naturæ repugnet, leuib; quoque descensus. Si
 igitur res creatæ talia patiuntur ab his quæ naturas
 earũ non condiderunt per agẽtis violentiã, cur nõ
 erunt capaces motionis & influentia eius qui con-
 dedit eas, non vtiq; per violentiã, sed per supernatu-
 ralem obedientiã. Nonne creator omnipotens im-
 perialẽ liberãq; potestatem super ea quæ creauit iure sor-
 titur? Nonne rationale est ad eius iurum naturam
 mutari, ad cuius imperium potuit de nihilo incho-
 are? Quid enim maius est re de nihilo facere, aut fa-
 ctã supernaturaliter transmutare? Nonne de nihilo
 facere. Ibi enim infinita est terminorũ a quo & ad quẽ
 distãtia, hic aut nõ nisi de modo in modũ variatio est,

Præterea quod asseris deum quia immutabilis est, inuariabiliter agere, verum est ex parte agentis, non autem ex parte obiecti seu facti. Imo cum virtus diuina sit penitus infinita, omnino ei repugnat limitari eam ad hunc rerum cursum, & ordinem; Infinitæ enim virtuti nihil resistere potest, nec quippiam difficile est, imo cum sit deus sapientissimum atque liberrimum agens, omnia potest secundum propriam determinationem sapientiæ, & quemadmodum diuersa itemque temporalia vnite ac æternaliter contemplatur, sic absque sui mutatione mobilia atque difformia operatur. Præterea quod ais idem in quantum idem agere non diuersa, sed idem de naturali agente, verum est, quoniam secundum necessitatem naturæ agit: Agens autem intellectuale secundum rerum proprias rationes cuncta producit. Denique dici nil prohibet quod licet deus gloriosus in seipso semper idem sit, atque eodem modo se habeat, nihilominus secundum relationes Idealium rationum diuersimode se habet ad entia, prout singula proprijs cognoscit produciturque exemplaribus formis. Est enim ars rationibus plena. P. Secundum hæc omnia potest deus quæ contradictionem non implicant, potest igitur totum mundum annihilare, potest & iustum damnare, & multa quæ eum non decent. T. Est in deo absoluta potentia, secundum quam omnia potest, quæ non implicant, tamen secundum potentiam suam ordinatam, nihil posse dici nisi quod ordini sapientiæ atque iustitiæ suæ competit. Porro quod iustum damnare non potest,

ita

Jerem. 32
Matt. 19
Lucæ. 18
Marci. 10

psalmioi

ita non potest, quomodo peccare non potest. Possesse enim quod nec decet nec bonum est, non est vique potentia, sed impotentia, & quam diu quis potest quod non expedit, impotens est. P. Cum sit deus summe simplex, eius potentia est sua essentia, & sicut sua essentia est simplex & vna, sic & potentia. Non ergo est in deo distinctio potentiæ absolute & ordinate. Præterea incommutabile agens non vique aliter aliterque se potest habere. Cum ergo deus mundum condiderit ac esse voluerit, non potest voluisse eum non esse aut fieri: ergo necessario fecit mundum. Q. At vero quicquid in deo est deus est, ergo quicquid in deo est, necesse est esse, sed volutas fieri effendi mundum, ab æterno in deo fuit, ergo non potuit in deo esse voluntas ad oppositum. Th. Distinctio duplicis in deo potentiæ non est realis, sed rationis. Potest enim ipsa diuina potentia considerari secundum seipsam, & sic omnia potest, absolute atque dicitur. Rursus considerari potest secundum exigentiam atque decentiam operantis, ordinem quoque ad creata, & ita non potest deus oppositum ei quod futurum simpliciter esse prædixit: hoc tamen potentiæ eius non derogat, sed veritatem commendat. Potuit nanque non prædicere illud esse futurum. Per hoc autem soluta est ratio quam secundo adducis, quod incommutabile agens non potest aliter aliterque se habere. Quia ergo sic est, quod deus mundum ab æterno esse voluit, aliter esse non potest: hoc verum est secundum potentiam ordinatam præsupposito, quod sic voluerit. Sed obiectio tertia hanc in-

statiã

stantiā roborat eamq; plenius solui requirit. ¶ Respondendum est ergo ad rationes has q; obiectū voluntatis est bonum seu finis, & ea quæ sunt media secundum q; ad finē necessaria sunt: Porro obiectum & finis voluntatis diuinæ aliud prorsus nō est q̄ bonitas diuina, non autem bonitates creatæ quæ etiam nec necessariae deo sunt ad consecutionem sui finis, quæ est propria bonitas eius. Voluntas ergo diuina secundum ordinem ad proprium obiectum seu diuinæ bonitatis affectum aliter se nequit habere. Quemadmodum etiam nō potest deus non esse, nec secundum hoc libera fertur, est vero libera in ordine ad creatura, cum ad diuinā perfectionem non sint necessaria. Itaq; verum est q; quicquid in deo est necesse est esse, ergo voluntas mundum effendi cum sit ipse deus volens mundū esse, aliter se habere non potest. Verum est secundū id quod ex parte fundamenti est, sed propter comparationem ad voluta potuit deus velle mundum non esse, eo q; voluta necessariam ad deum relationem non habent absolute, nec ipse ad ea. Vnde fitur in deo misericordia non repugnat iusticiæ, nec viceuersa, sic nec necessitas in eo libertati derogat neq; e contra. P. Secundum Platonem in Thimeo. In tam alto negocio sufficere merito debet mediocris respōsio. Ideoq; respōsioni huic nedū mediocri imo & elegāti libere cōsentio. Sed iā qd̄ tibi de sapientia atque puidētia dei dicēdū videtur ediffere. ¶ De sapientia, scientia, & prouidentia dei viuētis

Articulus. III.

Theologus.

Nonne

Nonne omnis causa cognoscitiua, p̄sertimq; intellectualis naturaliter, p̄priū germē affectūq; diligit, curat atque cōseruat, quō ergo creator super sapiēs essentialiter bon⁹, creatura, potissimē vero ratiōis beatiu diuinit⁹ capacia nō diligeret, curaret, disponderet ac manuteneret: p̄terea vnicuique enti naturalis q̄dā inclinatio ingenita est à creatore nature q̄ in p̄priū finē p̄ficisci festinat. Nēpe scdm tuū Auerroim, Dans formā seu speciē dar cōsequētia formā, v̄ cyclōū & motū. Eisdē Arist. nō deficit natura in necessarijs, deficeret autē si nō ea p̄staret quib⁹ p̄priā p̄fectionē seu finē res causata sortiri idonea est. Sed dare rebus inclinationē ad proprios fines est gubernare easdē. De⁹ ergo excelsus & sanct⁹ oīa regit, est em̄ regere in finē dirigere. ¶ At vero intellectualib⁹ reb⁹ indidit creator oī potēs rationē, volūtatē ac libertatē, rationē vt veritatu adherat, volūtatē vt bonū diligit, libertatē vt vtrūque incoacte efficiat. Ceteris vero irrationabilib⁹ nullā intellectualitatē libertatēue tribuit, sed naturalē appetitū. Ideoq; huiusmodi pot⁹ agūt q̄ agāt q̄nā secundū nature ipetū ac directionē p̄cedūt. Intellectualiales autē essētiē actū suo ordinem hñt, & ob id eis dūtaxat ratio culpæ & virtutis demeriti & meriti cōpetit. Culpæ autē atq; demerito poena, virtuti vero & merito honor p̄miūq; debēt. Ad intellectualiū igitur creatorē substantiam pertinet vt regat eas, eisq; p̄uideat, nedū vt alijs, sed speciali vtriq; mō, vt pote ea impēdēs, qbus p̄priū finē cōsequi possint. Insuper etq; p̄pria rōne ac libertate bñ vtētib⁹ gloriā, ab rebus autem confusionem rependens. Et

Et quoniam vt ad oculum cernimus atque præhabitu-
 bitum est, hoc in præfenti vita nõ fit, imo in ea opti-
 mis viris vbertim mala, prauisq; prospera accidit,
 constat quoniam alia restet præmiorum pœnarq;
 retributio & vita. P, Iam dudum in superiori libro
 sufficienter te illic probasse fatebar, diuinum intel-
 lectum vniuersa distincte cognoscere. Tu vero nunc
 prorsus implesti quod te facturum spondebas. Cla-
 rius enim & clarissime p̄fertim in vltimo argumen-
 to nunc ostendisti, quod speciale habeat deus, p-
 uidentiam hominum, demumq; q̄ anima immor-
 talis sit. Veruntamen habeo parum quod tibi ob-
 iijciam. T, Propone. P, Dupliciter malum deletur,
 per anticipationem videlicet ne eueniat, & per cor-
 rectionem, vt iam factum quis malum emendet.
 Perfectius autẽ est per anticipationẽ quã per cor-
 rectionẽ malũ delere. Cũ ergo deus perfectiss. sit, si
 ipse huius sensibilis mundi regimen ac prouiden-
 tiã habeat, videtur qd per anticipationẽ omne ma-
 lum deberet vitare, cuius tamen oppositum patet.
 Præterea vbertim per superfluam irrigationẽ, in-
 terdum quoque per nimiam siccitatem terræ na-
 scentia destruantur, ex quo hominum itemq; bru-
 torũ vita vel periclitatur, aut certe perimitur, hoc
 autem ad diuinam superlatentissimam gubernat-
 ionem non pertinet. Imo sapientis ac benigni re-
 ctoris est secundum congruentiam, debitumque
 modo deramen singulis prouidere. Rursus cum deus
 non sit im mediata omniũ singularium causa, non
 videtur omnia sigillatim agnoscere atque dispo-
 nere

nere, sed in communiduntaxat. T, Trium rationũ
 istarum primæ duæ vno modo soluuntur, Sapien-
 tissimi enim rectoris est vnumquodq; se cundum
 propriæ conditionẽ qualitatemque naturæ dispo-
 nere. Propterea licet diuina cognitio, prouidentia
 ac dispositio inuariabilis æterna ac infallibilis sit, re-
 bustamen necessitatem immutabilitatemque nõ
 imponit, sed aliter superiora, aliter inferiora, aliter
 diuina atq; perpetua, aliterque generabilia & cor-
 ruptibilia dispensat & regit. Ideoque nõ omne ma-
 lum in inferioribus per anticipationẽ impedit, quo-
 niam naturis eorum hoc ipsum nõ conuenit, quip-
 pe quæ naturalem variabilitatem mutamq; con-
 trarietatem sortita sunt, quod vtrique ordini vni-
 uersi concordat & competit. Porro quod tertio ad-
 duxisti sic soluitur. Constat quippe quoniam quic-
 quid perfectionis in regimine vniuersi cõsistit, deo
 sancto ascribere æquum est. Pertinet autem ad ex-
 cellentiam principis vt cuncta & singula imo &
 minima in seipso cognoscat atq; discernat. Prop-
 terea nanque admiramur viros quosdam præcipu-
 os, q̄ cum summi essent in summis, summi nihilominus
 erant in minimis, quemadmodum de fratre
 suo venerabili illo Gherardo electus dei Bernardus
 testatus est. Erat inquit in altis diuinisq; ue rebus
 præclarus, & circa minima quoq; disponenda præ-
 cipuus. Veruntamẽ ad imperialem regalemq; per-
 tinet dignitatem, non singula, sed eminentiora, per
 seipsum operari & exequi, Inferiora autẽ ministris
 prosequenda committere. Itaq; princeps principũ,
 deus

Bernar-
 dus super
 cantica,
 sermone
 26.

deus superexaltatus, cum sit substantialiter ipsa perfecta ac exemplaris sapientia, in seipso cuncta aeternaliter, praeentialiter, prouidentialiterq; disponit, superiora per seipsum dispensans, & regens. Inferiora autem per causas secundas, quemadmodum etiam in Thimeo Plato tuus facitur: Principem omnis regiminis ad orbium motores sic dari inducens: O dii deorum, quorum idem pater opifexq; ego, horum se mentem ego faciam, vobisq; tradam, vestrum autem exequi par erit. Igitur sicut generabilium corruptibiliumq; istorum non est deus proxima immediataq; causa, sed principalis & prima, sic nec per seipsum immediate ea gubernat: vere tamen atq; originaliter ea regit, hoc enim & Aristoteles 12. primae philosophiae differuit: Entia inquit, nolunt male disponi. Vnus ergo princeps, videlicet quem omnia appetunt, quique vniuersa in se tanquam in vltimum finem naturaliter vtrique inclinat & mouet. P, Efficaciter respondisti theologe, & vt cerno ipsam naturalem nostram philosophiam in theologicae tuae obsequium veritatis retorques. T, Sic fieri iustum est. Quae admodum enim creatura creatori obsequitur, sic naturalis scientia diuinae sapientiae famulatur. P, Sed quid de fato affirmas? Etenim si vt asseris immobilis infallibilisque dei prouidentia cuncta completitur, videntur omnia secundum inuariabilia fata contingere. Vti poeta: Fata ait, volentem trahunt, nolentem cogunt. T, Si tibi in praesenti articulo ad ista respondero, eundem nimium prolongabo. Vrgitur recensius atq; attentius audias

Naso lib.
de fatiis.

dias, paulisper gestam, vt respices, & demum specialem hinc formabo articulum. P, Hoc sapientiale primumq; moderamen efflagitat.

Quid de fato sobria veraq; ratio sentiat. Art. 5. T

Fati nomen o philosophi Christianis suspectum est. Ait enim sanctus Gregorius: Absit a fidelium mentibus, vt fatum aliquid esse dicant. Et hoc dixit Gregorius secundum quoddam Mathematici de fato locuti sunt, contra quos disputauit. Voluit ergo vt nequaquam cum illis communicemus, in ipsa re fati. Insuper quia cum infidelibus etiam nec in nominibus communicare debemus, ideo licet fidelium quispiam de ipsa re fati veraciter sentiat, prohibet tamen beatissimus Augustinus vsu nominis fati. Ait equidem quarto de Ciuitate dei, Si quibus virtutem aut potestatem dei nomine fati appellet, linguam corrigat, sententiam teneat. Verum tamen quoniam vir ille illustrissimus, catholicus ac fidelis Boethius, fatum diffinit, eoque vtitur, nunc cum sequendo gratia disputationis vtar fati dicamq;: Quod sicut prouidentia est fiendorum regendorumq; dispositio, prout in mente primi principis extat: sic haec ipsa dispositio, in quantum rebus impressa, atque in eis digesta est, fatum vocatur. Est enim fatum inhaerens rebus mobilibus disposito, qua prouidentia suis quaeque nequit ordinibus. Intellectuales ergo naturae quae a deo omnipotenti immediate reguntur, prouidentialiter gubernantur. Corporalia vero quae reguntur a deo mediis incorporalibus, fataliter disponuntur.

Estq;

estq; fatum hoc modo sumptum in deo exemplari-
ter, in intelligentiis actiue & instrumentaliter diui-
nam ordinationem exequentibus. In inferioribus
autē passiue, ut pote rectis. Porro in cœlestibus or-
bitibus est quasi mixto modo, Nam & ipsi elemen-
ta mixtaq; regunt & mouent. Oportet autem hūc
mundum contiguum esse lationibus superiorum,
vt tota eius virtus inde gubernetur. Quemadmo-
dum non solum Aristot. sed ipse quoq; diuinus Dio-
nysius in libro de Diuinis nominibus asserit. Rus-
susq; ipsa cœlestia corpora à causis secundis, videli-
cet motoribus suis reguntur. Sic deniq; sumptū fa-
tum negare, est diuinam prouidentiam negare. P.
Si fatum singularis necit ordinibus, & secundum
inuiolabilem certissimamq; mentis diuinæ prou-
identiam cuncta prosequitur, & in actum deducit,
certus est ordo causarum, nec erit aliquid à fortuna
vel casu, sed necessario vniuersa prouenient, quem-
admodū Marcus Tullius argumentatus est. ¶ Ad
huc autem cum diuina cognitio sit rerum causa, si
deus omnia noscit & prouidet, omnia ineuitabili-
ter fient. Quod enim à causa inuariabili proficisci-
tur, & infallibilem prouisorem habet, necessario fit,
& secundum hoc non erit libertas, & mala necessa-
rio accident. T. Cognitio cū sit operatio cognoscē-
tis, non fit secundum conditionem cogniti, sed cog-
noscentis. Eandem enim rem sensus, aliterq;
cōspicit intellectus, & hoc omni Peripaterici astru-
unt. Sed & Platonici aiunt, Mutabilia, corporalia,
ac temporaliter, immobiliter, incorporaliter, æter-
naliterq;

naliterq; intelligere deum Quoniam ergo diuinus
intellectus omnia secundum propriam excellentiam
deitatis cognoscit, non autem secundum qualitatē
fectorum eius cognitio non tollit ab entibus pro-
prias qualitates atque naturas. Imo cum secun-
dum te diuina scienā sit entium causa, deus per su-
am cognitionem causat in rebus earum differenti-
as, gradus & ordines, Sed vt Aristoteles ait: Diffe-
rentiæ entis sunt necessarium & contingēs: gradus
demum ordoq; rerum requirit, vt sint quædam im-
mobilia, quædam mobilia, quædam vno modo se-
habentia atq; simplicia, quædam vero instabilia, &
item corporea. Et vt Aristoteles optime dixit: Or-
do causarum est, vt quædam sint causæ vt semper,
quædam vt frequēter, quædam vt raro, Diuina er-
go prouidentia has rerum proprietates non tollit
sed edidit atque conseruat. In compendio igitur di-
co q̄ fatum in ordine ad prouidentiam Omnia inua-
riabiliter necit, nec per comparationem ad diuinā
prouidentiam ac præscientiam aliquid causaliter
aut fortuite accidit. Nilominus in ordine ad pro-
prias ac proximas causas res quædam libere con-
tingenterq; fiunt. Imo & simpliciter aliter fieri pos-
sunt. Nempe cum deus singula perfectissime distin-
ctissimeq; secundum omnes eorum proprietates a-
gnoscat, scit necessario necessaria fieri, contingētia
vō contingenter necessaria eueniunt, quia sic à
deo ventura esse præuisa sunt. Non est enim diuina
precognitio, vniiformiter rerū principū, sed vnicui-
q; secundum propriam naturam capacitatēq; in-

fluit. Cū ergo dicis omnia ab inuariabili ac necessaria causa, vtz diuina præscientia fieri, ergo oīa necessitate quadā proueniūt nō sequit̄, quia diuina præscientia nō est omnīū vniformiter causa, neq; est semper cōtingētiū effectūū propria, p̄xima, & totalisq; causa. Iudiciū aut̄ vere nō ex causa vniuersali & prima, sed p̄pria ac p̄xima sumere cōpetit. Præterea mala inq̄tū mala nullā entitatē hñt, sed fundant̄ in bono cōmutabili, & ideo, inq̄tū mala secūdū se nec sciunt, nec p̄uidētia est de eis, sed secūdario sub p̄uidētia cadūt & ordināt̄ in bonū vniuersi. Ideoq; mali inq̄tū huiusmodi, nullo mō est deus causa, sed ipsa voluntas creata scđm q; ex nihilo est, & de se nō nisi deficere & in nihilū tēdere potest, sicut & Plato de dijs inducit summū deū ita loquētē. Natura qdē corruptibiles estis, mea aut̄ voluntate indissolubiles. P. Adhuc vnū tibi obijciā. En Auicēna licet dicat intellectualē animā moribus nō substerni cœlorū, eo q; corporeū in corporeū agere directe nō possit. Omnia tñ q; in hoc mūdo cōtingūt necessario fieri afferit, causamq; necessitatis influētia cœlestē reducit. At egdē q; semper influētia cœlesti inferiora subdūt, nisi defectus ex parte inferiorū pueniat. Omnis aut̄ talis defectus aut̄ ē naturalis aut̄ certe voluntarius, sed omnis causa naturalis ac etiā voluntaria reducit̄ in qdā cœlestē principiū, ergo impedimētū cœlestis influētia ex causa cœlesti pcedit. Cœlū em̄ ratioe sui corporis, dñm habet super corpora, ratioe aut̄ motoris super animā rationalē. Igit̄ si cōsideremus totū cœlestiū corpore ordinē simul, nunq; effectus eius cessari valebit, sicq; omnia de necessi-

Plato in
1. Thim.

Auicēna

tate cōtingēt. T. Hęc positio nē ipse q; princeps Peripateticorū Arist. in metha, narrat & destruit. Neq; em̄ Auicēna huius erroris primus erat assertor, sed antiq; naturales aū Arist. Omnes aut̄ isti ex falso fundamēto inducti sunt, Auicēna q; ppe omnia inferiora à motoribus orbū creatā ē opinatus ē. Ideoq; mirū nō ē, si ad causas cœlestes vniuersa reduxit. Porro antiq; illi Philo. in qbus Arist. teste nulla vī pauca erat separata substātia cognitio, q; nec sensum ab intellectu distinxerūt, solē, lunā, orbēs, ac sydera mūdi putabāt rectores & causas, cū tñ omnia illa ipso suo incessabili motu ac celerissimo cursu ministeriū suū euidenter insinuerit, quod etiā posteriores Philo. fassi sunt. Insuper positio ista Auicēna atq; Alhazaritēq; Alkindi astronomij valde irrationalis ē. Nā motor cœli siue dicat̄ anima scđm Auicēna, sine intelligentia tñ nō agit̄ in hūc mūdū nisi p orbē q; ē p̄prium eius instrumentū. Agens aut̄ per instrumentū illis dūtaxat insuit ad q; actio instrumenti pertingere valet. Actio vero orbis nō nisi corporalis est ex parte corporis, ergo motor eius per ipsū i corporalia tātū imprimere potest, & nō directe in intellectu aut voluntatē. Præterea qd alicui naturalis ē, per nullū extrinsecū agēs eieo manēte auferri p̄t, sed voluntatē libertas naturalis ē, & rō qdē per cōdemōstrationē cogi p̄t, nūq; aut̄ voluntas. Nullatenus ergo per cœlestē quacūq; causam necessitari p̄t cogi. P. Copiosissime mihi respōdes, & qm̄ te in naturali q; philosophia eruditissimū cerno tecū libētē disputo. T. Audi tñ paulisper secūdū Arist. q; experientie cōtradicit nō rōe, sed p̄na indiget. E 2 Et vt

Arist. lib
6. Metha
Auicēna
Aristot.
Auicēna

Aristot.

Auicēna
Albuna

Alkimd.

Auicēna

Aristot.
Auerro.

Auerrois Et vt Auerrois ait: Signū sapientis est, vt ea quæ q̄s affirmat, sensui quidem atq; experientia non repugnent. Experimus autem in nobis ipsis q̄ ad multa liberrimi sumus, quod prouidentia nostræ ac humana consilia sepius plurimum profunt. Videmus q̄ si diuinæ prouidentia ac fati nos ipsos committimus, & id quod in nobis est operari negligimus cito peribimus, vel fame aut simili modo. Qui igitur omnia de necessitate euenire arbitrantur, insipientes sunt, quoniam sensui ac experientia contraducunt. P, ad alia transeamus, quia in his tibi prorsus confentio.

¶ De immensitate atq; beatitudine incōphēnsibilis dei.
Articulus, 6. Theologus.

Quoniam secundum præinducta de⁹ est ens simpliciter perfectū, totius nobilitatis plenitudo, ei competit, nilq; eo dignius cogitari potest. Nullū autē ens cuius perfectio finita est tale ē. Omni namq; perfectioni finitæ addere potest intellectus perfectionē vltiorē, & quod finitū est terminum habet. In termino autē rei incipit eius non esse, definitq; & sistit sua perfectio. Deniq; quod finitum est ad certū genus reducit, & est determinatum ad specialem perfectionem, non est ergo simpliciter vniuersaliterq; perfectum. Deus itaq; q̄ est extra omne genus, illuminatā perfectionem sortitur, nullo modo finitus. Porro dubiū non est quin si sit infinita perfectio, ipsa omnem perfectionē finitā incomparabiliter transcendit & dignior est. Si igitur omnis dignitas deo inest, tunc utiq; infinite perfe-

fectiōis cōsistit. Preterea actus non nisi per potentiam finitur, Deus autē est actus purus, nullatenus ergo esse eius terminabile est. P, Secundū Aristotelem intellectus naturaliter abhorret infinitū. Et de nouo ait in Phisicis: Quod si infinitū esset, ipsum imperfectissimum foret deus, ergo infinitus non est. T, Tu ipse nosti quod Aristoteles de infinito ex parte potentialitatis atq; materiae quod scilicet priuatiue dicitur & quantitatis proprietas est loquitur. Non autem de infinitate ex parte actus & forme, quod negatiue dicitur, eo quod propter proprie perfectiōnis plenitudinē nullo valet termino coartari. Diuina ergo immensitas aliud prorsus non est q̄ infinita virtus, infinita felicitas infinita pulchritudo, infinita dulcedo, infinita lætitia, infinita suāficiētia infinita libertas, oīmq; bonorū atq; pulchræ perfectiōis possessio. Et hæc ē beatitudo sup̄gloriosi eterniq; dei, cui utique oīs debet honor & gloria. Propterea deum incōprehensibilis est, quia actualitas eius & lumen omnē capacitatem finitā in infinitū excedit, & denuo, quoniam ipsius nulla est causa. Dicitur autem deus incircūscriptibilis per comparisonem ad locum, incōprehensibilis in ordine ad intellectū, æternus secundum durationem, infinitus secundum se ipsum, licet seipsum perfectissime cōprehendat. P, hæc omnia naturalis ratio app̄bat, ideoque ad ea q̄ fidem concernunt te transfer. De hijs enim in quibus cōuenimus, non utique disputare egemus. T, Quemadmodū exigis agam: veruntamen ista secundum naturalem sapientiam præinduxi, quoniam ad

futura proficiunt.

¶ De secundo articulo fidei scilicet de benedicta trinitate.

Articulus. VII. Theologus.

T Resunt qui testimonium perhibent in celo. Pater, Verbum, & spiritus, & hi tres vnum sunt. P. Quid est hoc? T. Confitemur Catholica sancta ecclesia, deum verum omnipotentem, eternum, sic vnum ut tamen sit vere trinus, sicut nihilominus trinum, ut sit veraciter vnus. P. Hoc impossibile reor vera namque vnitas ac pura simplicitas, pluralitatem diuersitatemque excludit. Si ergo deus vere vnus ac summe simplex est, nulla in eo trinitas est que sine pluralitate atque diuersitate esse non valet. T. Secundum ineffabilem inuolabilemque fidei, veritatem est in deo pura vnitas, vera trinitas, ac summa simplicitas, nec tamen vnitas trinitati repugnat, nec vice versus. Seruatur & in super in vnitate & trinitate summa simplicitas. Afferimus enim trinitatem in deo, esse tres veras super substantialis eternas personas, suppositualiter realiterque distinctas. Verum tamen hec ipsa trinitas, aliud non est nisi purissima vnitas, ut pote ipsa diuina essentia ac immultiplicabilis deitas, sicutque saluatur in deo summa simplicitas, quoniam tam quicquid in eo est, est vna simplex natura diuinitatis eterna. P. Assensiois huius, in comprehensibilis nouitas confusione mihi inducit, & licet varijs tibi rationibus obistere queat, propter confusione tamen inordinatone quod primo opponam vix aduertere valeo. Denique consideratione paulisper resumpra, illud prius inducam. En quemadmodum Aristoteles demonstrauit. Vnum in substantia factum idem in quantitate equale

Aristot.

equale, in qualitateque simile. Cum ergo sit in deo simplicissima vnitas, erit etiam in eo mera identitas & consequens nulla realis distinctio nec diuersa personalitas. T. Ordinate sciscitare & argue & veritas clare patebit. Ecce concedo quia sicut in deo est summa vnitas, sic & vera identitas, quoniam tres diuina ac increatae personae sunt, non iam duraxat idem sed etiam vnus non in persona, sed in ipsa diuina essentia. P. Priusquam amplius arguam aut magis iterrogetur, primo mihi sinua quod de diuinis personis sentias, quae earum origo, quae ordo, qualis distinctio, & tunc compendiosus sciscitabor atque obijciam. T. Ita agendum est.

¶ De diuinarum personarum origine identitate ac distinctione. Art. VIII. Theo.

N Vnquid ego qui alios parere facio, ipse non pariter dicit omnes. Quae admodum Peripatetici autem. Deus est intellectus vniuersalis agens, semper in actu, summeque simplex. Et ut Plato tuus testatur. Deus meus est cuius visio contemplatioque intellectus. Deus ergo sublimis cuius sapientiae non est numerus, seipsum perfecte, semper, actualiterque intelligit. Quod autem intelligit est in ipso intelligere. Porro intellectum secundum quod in lumine intellegendis consistit est verbum, imago conceptusque intelligens. Itaque deus seipsum intelligens, in semetipso de ipsa sua sapientia format conceptum, profertque imanes verbum, & quoniam deus seipsum omnino perfecte intelligit, seque perfecte diligit. Ideoque quicquid in patris sapientia est in filio sicut in speculo atque imagine plene resplendet. Vnum & verbum patris, splendore gloriae, imago & speculum dei patris vocatum, vero verbum necessario genitum est

Plato.

1. Petri. 1.
Hebrae. 1
2. Cor. 4

E 4 quoniam

quoniam diuinus intellectus incommutabilis est, & semper in actu, seque æternaliter intuens ac dicens, Est insuper consubstantiale coequalis patri, quoniam quicquid patris est seu perfectiōis patris in ipso tanquam in naturali splendet imagine. Ideoq; tota diuinitas seu diuina essentia in ipso est. Et quoniam omnis creatura necessario finita est, & ab increata maiestate infinite occumbens, palam utiq; quia verbum istud creatura non est, sed verus deus, Deniq; sicut deus seipsum perfecte intelligit, sic quoq; se plenissime diligit. Pater igitur & verbū seu filius seinuicem contemplantes atq; amantes, ex ipsa sua complacentia mutua amorem quendam producunt qui vtriusq; nexus est ac dulcis cōplex⁹ & vocatur spiritus sanctus, estq; tertia in superbene dicta trinitate psona, qui & ipse est verus deus æternus, immensus, quoniam amor iste minor esse nō potest q̄ sit amabilitas itemq; complacentia patris ac verbi a quibus spiratur, sed & cōplexus ille suauissimus patris & filij necessario est æternus. Hęc est igitur fides nostra de trinitate diuina.

¶ Admiratio ac disputatio Philo circa præhabita.
 Articulus. 9. Philosophus.

N Vnq̄ tam incomprehensibilem doctrinam audiui o Theologe. Et nisi in superiori mihi libro persuasum esset a deo fore fidem Christianam, hunc fidei articulum irrationabilem arbitrarer, T, ego tibi ostendam Philosophie q; Philosophorum precipui tam inter Peripateticos q̄ inter Stoicos mirabiliorē & item irrationabiliorē Philosopho

Philosophiam induxerunt q̄ sit fidei nostra hic p̄sens de trinitate articulus, Et vt a Peripateticis inchoem. En summus ille commentator Auerrois, atq; ante eum Themisius nonne in omnibus hominibus vnum numero intellectum ponebant? Quid ergo miratis si nos in tribus personis vnā fatemur essentiam? Deniq; Plato & Proclus cum Stoicis nonne vniuersales Idealesq; formas a singularibus, realiter posuerunt seiunctas, & nihilominus totas eorundam quidditates siue naturas? Sī igitur secundum hos vna humanitatis natura in se ipsa subsistens ac separata omnibus hominibus exiit communicabilis, & de eis quoque predicabilis, Cur eatenus mens tua obstupuit audito q̄ eadem deitatis essentia tribus personis communis sit & q̄ uis ipsarum, presertim cum nullatenus opinemur eam a personis seiunctam, atq; extra ipsas in se ipsa subsistentem, sed in ipsis duntaxat constantem, P, Ab ipsis Philosophis contradicitur eis quos tu mō adducis. Et igitur cum ille eorum positiones falsæ sint, argumentum tuum contra te est, quia videtur necetiam de isto esse articulo. T: Falsam esse assertio nemeorum agnosco, imo nedum falsæ est, sed est deum hæretica, Veruntamē negare nō vales quin viri isti quos induxi, quis in hac parte decepti sint, erant tamen ingeniosissimi subtilissimiq; Philosophi. Si ergo humana ratiocinatio eos ad tā incomprehensibilem admirabilemq; Philosophiam inducere potuit, cur non potius illa que in primo libro commemorata sunt diuina miracula, fidelium mētes ad

tes ad ea credenda inducerent quæ naturalis ratio capere nequit. Enimvero prestolare paulisper & ego tibi vel demonstrabo vel certe suadebo, quæ ratio nabilis atque credibilis sit præsentis sacratissime fidei nostre articulus. P. Quemadmodum ceruus à venantibus fatigatus aquarum fontes desiderat, sic ad promissa tua implenda anima mea penitus suspirans suspensaque est. Age ergo, ingrediamur pessimum bellum, ineamus forte duellum. Et quoniam iuxta Aristoteli, Duobus existentibus amicis, sanctum est præhonora re veritate. Sic & nunc, licet nobis tam Philosophicæ ratio quæ fides ipsa amice sint veritatem indagemus, nulli parcentes. Porro ut singula discretius fiant, proponam & colligam quæ merationabiliter mouent. Tu autem eadem postmodum tali ordine si vales soluas atque post hoc vel demonstrationes vel persuasiones tuas proponas, ut ita postremo elucescat quid verius sit. T. Bene concepit. Ideoque speciale forma articulum & age ut cupis.

¶ Rationes Philosophicæ contra generationem æternam processionemque diuinam ad intra, Art. X. Philo.

Quemadmodum in libro de causis demonstratum est, impossibile est plures esse deos, quoniam deus est ens simpliciter perfectum. Ideoque omnis ei perfectionis nobilitas competit. Si igitur alius deus, vel in nullo ab isto distinguitur, & sic non erit alius, vel in aliquo differat, & sic neuter erit perfectus, verusque deus, quoniam perfectio qua vnus differt ab alio alteri deest, alioquin cõuenirent in ea. Itaque si pater est verus deus, & filius quoque

quoque est verus deus, vel omnis perfectio patris est in filio & e contra, & sic in nullo distinguunt nec erunt duæ personæ, vel aliqua inest perfectio vni quæ alteri deest qua distinctæ sunt, & ita vterque non erit verus deus. Præterea ex eadem consideratione similis ratio fieri potest. Nam cum deus sit ens vniuersaliter simpliciterque perfectum, nulla potest esse in patre perfectio que non sit in filio, si filius verus deus est, quo concessio pater & filius in nullo differat, nec duæ personæ erunt. Amplius autem habere filium deum, infinita videtur esse secunditas atque perfectio. Si ergo filius verus deus est, non atque deest ei tam perfecta perfectio. Itaque & ipse filium deum habebit, eruntque quatuor personæ diuine imo infinitæ, quoniam sicut de filio arguo, sic de filij filio, ipsosque spiritus sancto arguere possum. Adhuc autem ipsa diuina essentia cum sit purus actus, puraque bonitas, per se ipsam summe indiuidua, singularis atque per se subsistens rite conceditur, est ergo persona, quoniam persona est rationalis naturæ indiuidua subsistentia. Itaque si pater filius & spiritus sanctus sunt vna deitatis essentia, tres personæ erunt vna persona quod impossibile est. Imo vna persona generaret se ipsam. ¶ Præterea quæ sunt eadem vni tertio singulari, sunt eadem inter se secundum omnem philosophiam Aristotelis. Si igitur tres personæ vni singulari essentię eadem sunt inter se quoque eadem erunt. Atvero si personæ in essentia diuina communicant, atque in alio quodam distinctæ sunt, est in deo aliquid ultra ac præter

Aristote.

ac preter essentiam, & sic non erit in deo vera simpliciter necque veraciter dictum est, quia quicquid in deo est, est ipsa diuina essentia. ¶ Denique quod per se ipsum singulare est, itemque subsistens, eo ipso quod tale est, incommunicabile est, Subsistentia enim non nisi suppositorum est. Nam hoc semper de Platone admiratur Aristoteles, quod asserbat vniuersalia esse formas realiter separatas & per se stantes. Nihilominus tamen vere communicabiles, sed diuina essentia per se ipsam summe singularis est atque subsistens. Neque quo actus seu forma prestantior est ac immaterialior, eo ad sui subsistentiam minus indiget alio. Diuina vero essentia est purus actus immensæ præstantiæ, summæque simplex. Per se ipsam ergo vehementissime singularis ac subsistens consistit. Non igitur est communis tribus personis nec eisdem substantialiter communicabilis. Insuper vbiunque est vera generatio est vera productio, & per consequens est ibi aliud esse à producente recipiens. In deo ergo est persona vna esse recipiens ab alia. Est igitur in deo prioritas saltem originis, licet non temporis. Itaque quod secundum prioritatem originis à generationem accipitur, id vti que non generatur necque producit. Sed diuina essentia seu natura necessaria ante generationem intelligitur. Est enim natura agendi operandi que principium. Igitur quod naturali ordine ea posterius est atque productum esse non potest diuina essentia. Ipsa enim ante generationem est ac improducta. Genitum autem post generationem actiuam est atque productam. Filius ergo

ergo nullo modo erit diuina essentia, alioquin recipiens esse atque secundum originem post erius erit non recipiens esse & secundum naturalem originis ordinem prius, quod implicat. Porro quicquid procedit ab alio de se est impotentia & imperfectum ac nihil, recipit namque esse suum, & quicquid existit ab alio, & si sibi ipsi relinquatur est nihil, alioquin non vere esset totum quod est ab alio. Filius igitur in diuinis & spiritus sanctus cum a patre procedat, huiusmodi erunt, videlicet persone secundum se imperfecte ac nihil atque dependentes à patre, & si sibi relinquuntur, nihil: hec autem vero deo competere nequeunt, quippe qui est actus purus, habensque necessarium esse omnino & omnimode. Rursus nobilius est aliquid habere & esse à se ipso quam ab altero. Si ergo filius & spiritus sanctus, esse & quicquid sunt à patre suscipiunt, nulli eorum inest omnis nobilitas eritque pater eis nobilior. Non ergo erit quisquam eorum deus perfectus & verus. Alia quoque de Theologo plurima argumenta istis similia introducere possem, sed prestolabor paulisper, quatenus hosti responsione audita contempler quid tibi efficacius possim obijcere, fortiusque aduersus tua replicare responsa. Nunc ergo si placet responde.

¶ Responsio Theologi ad rationes Philosophi contra diuinas emanationes ad intra. Art. II. Theo.

I Am nunc memento Philosophie verbi magni Platonis qui cum de Productione mundi sensibilibus disputationem contexeret, auditores assuetus, atque humanæ rationis imbecillitatem, & materig

teriz quoq; illius difficultatem contemplans. Memento inquit tam me qui loquor q̄ vos qui iudicatis mortales esse. Hoc autem iudico, non q̄ me rationum tuarum virtus contemnat, sed vt te ad sobriam moderatamq; inquisitionem inuitem, Verū tamen scio difficillimum esse onus laboris, fidem contra naturalem rationē defendere, sed deo auxiliante veritas eius inuolabilis ac insuperabilis perseverat. Nunc ergo intende, En vniciq; competit agere secundum propria dignitatem naturę ac modum sui esse. Cum ergo secundum præhabita, deus seu diuina essentia sit omnino inscrutabilis & incomprehensibilis, & verius de deo scitur quid non est q̄ quid est. Imo quid sit deus prorsus ignotū est. Consequens est, vt operatio dei præsertim emanatio illa ad intra, seu actio immanens sit penitus ineffabilis, inexcogitabilis, & incōprehensibilis. Ideo hęc tam impudenter ac inconsiderate velle scrutari, metiri, & discutere est omnino preposterum, præsumptuosum & stultum, quia incomprehensibile & ineffabile comprehendere velle atq; effari tale est ac si quis infinitum velit finire, estq; deo auferre qd̄ ei proprium est, quemadmodum qui vellet hominem irrationalem ac non risibilem dicere, de homine stulte & falsę sentiret. Insuper si consideremus q̄ vehementer in agnitione rerum creatarum imo & sensibilium ac infimarum intellectus noster deficiat, non vtiq; mirabimur si in diuina generatione ipsaq; deitate, incomparabiliter amplius occumbamus. Sobrię ergo de præsentī materia loqui parest

P. Vere

P. Vere sic est, Nunc ergo responde, & ego reuerenter te audiam. T. Ad primū igitur rationum tuarū respondeo, q̄ ipsa veraciter atque demonstratiue ostendit impossibile esse plures fore veros deos, quoniam non solum Philosophi sed Theologi quoque eam inducunt. Dico ergo q̄ filius seu spiritus sanctus non alius deus q̄ pater, Imo tres personę sunt vnus verus perfectusq; deus. Cum vero adiungis, si igitur pater & filius sunt distinctę personę in ali quo distinguuntur hoc verum est, quia per relationes distinctę sunt. Quod igitur concludis aliquā perfectionem inesse vni personę quę alteri deest, & sic neuter erit verus deus, quoniam nullus erit simpliciter & summe perfectus. Ad hoc quid dicturus sim diligenter aduerte, quoniam per hoc ipsum omniā peme argumēta tua dissoluā. Dico itaq; scđm opinionem quorundā q̄ ipsa diuinitatis plenitudo q̄ in singulis personis vere perfectę est, dñem imperfectio nē ab eis excludit, quia & si aliqua perfectio vix potest notari aut certe relatio vni personę inest ac cōuenit, non autem alteri, nulla tamen imperfecta relinquitur, quoniam hæc ipsa relatiua seu notionalis perfectio, licet in vna persona sit secundum appropriationem propriamq; rationem, in singulis tamen est scđm id quod essentialiter est. Verbi gratia, paternitas, generatioq; actiua in solo patre est scđm q̄ huiusmodi, nihilominus generatio atq; paternitas quoniam aliud nihil sunt nisi ipsa diuina essentia quę in singulis tota perfectatq; est. Ideo paternitas & generatio scđm id qd̄ substantialiter sunt, nō solū patri,

sed

Iob. 5. 9.
Rom. 11.
I. Ioā. 4.

sed filio quoque ac spiritui sancto insunt, sed ut dixi non eodem modo neque secundum proprietatem eandem. Itaque pater & filius in aliqua perfectione differunt, & tamen hæc ipsa perfectio alteri non penitus deest, licet aliquo modo. Et per hoc secundum ratio soluta est. Concedo enim quod filius in diuinis sit ens vniuersaliter perfectum, nec aliqua inest perfectio patri, quæ filio deest, non tamen vtrique conformiter inest. Vnde & filius, Omnia inquit quæcunque habet pater, mea sunt. Et denuo. Omnia autem mihi tradita sunt à patre meo. Ipsa quippe diuina natura cum perfectio nequeat, aut vilior fieri, neque mutari, omnem perfectionem incommutabiliter comprehendit. Ideoque filius ac spiritus sanctus cum veram deitatem à patre sortiti sint, nullius perfectionis absentiam sustinent. ¶ Porro per hæc tria quoque instantia soluitur. Verum est enim quod habere filium deum est infinita perfectio atque fecunditas, & non est nisi in patre secundum proprietatem relationem, est tamen in filio secundum identitatem essentialem. Denique sicut immensa est patri perfectio, habere filium verum deum, sic filio deum infinita nobilitas est, veri dei, verum, naturalemque esse filium. Ideoque in vtroque est infinita perfectio, nec deest vnius perfectio alteri, quoniam ambæ sunt vna perfectio, utpote diuina essentia. Per eandem quoque potentiam est pater generans & filius generatus secundum Thomam in prima parte, & alibi, quoniam trium personarum est vna potentia, vnus intellectus, & vna voluntas. ¶ Ad quartum

Iohã. 16
Matt. 11
Lu. 4. 10

tum tibi respondeo, quod diuina essentia est de se maxime hæc & summe singularis, nulloque ad sui subsistentiam egens. Ideoque persona veraciter dici potest eodem modo, quo naturales Philosophi atque Iudæi loquuntur de persona in deo, non tamen concedendum est absolute, quod diuina essentia sit persona eodem modo quod Christiani Theologi, de persona diuina loquuntur. Persona nempe absolute dicitur secundum primordiale sui institutionem. Veruntamen propter indigentiam nominum id usus obtinuit, ut in diuinis persona dicatur ratione relationis, quemadmodum Theologi aiunt, quod in diuinis relationes personarum constituunt. Tres ergo personarum per comparisonem ad esse relationum sunt unum in ordine ad esse absolutum, quemadmodum etiam tres personarum sunt vnum esse, vna natura, vna res, vnus omnium creator ac dominus, & tres res sunt, & vna res, tres propter distinctionem relationum, vnum vero propter essentialis identitatem. Per hoc interea quæ obiectio soluitur: verum est equidem quod pater & filius sunt eadem vni tertio singulari, non tamen pater est filius, quia tertium illud singulare non est conuertibiliter vnum cum aliqua personarum, licet namque pater sit diuina essentia & contra, non tamen quicquid est diuina essentia, est pater. Et quo ad hoc necessaria est Theologis distinctio triplicis distributionis, videlicet in termino, extra terminum, & extra numerum, quæ etiam Platonice necessaria sunt ad saluandum quod idem homo separatus sit sortes & Socrates, cum tamen sortes non sit Socrates.

Aristote
Plato in
Thimeo,

F

¶ Ad

¶ Ad sextum dicendum, q̄ personæ in essentia v̄-
num sunt, & propriæ relationes differunt, nec tamē
relatio est aliud ab essentia, nec quippiam super ad-
dit eidem. Cum enim diuina essentia sit essentialiter,
vniuersaliterq̄ perfecta, imo vniuersq̄ perfectio-
nis plenitudo exemplaris atque immanens, ea quæ
in rebus creatis per pluras formas entitatesq̄ fiunt,
in deo vna supersimplici forma consistunt, quem-
admodū creatura intellectualis per aliud est sapiēs,
itemq̄ per aliud iusta. Deus autem vno eodemq̄
esse & est, & sapiens est, iustus, omnipotens, miser-
cors, felix. &c. quæ ei conueniunt. ¶ In vna itaq̄
simplici deitatis essentia comprehendī nil prohibet,
& quod distinctione est ratio, communionisq̄ cau-
sa. Eadem namq̄ essentia & habens naturale esse,
& siuipsum verbum intelligibile, prout intellectus
actui substat. Vnde etiā in eadem deitatis essentia,
distinctæ relationes fundantur. ¶ Ad septimum re-
spondendū est, q̄ propterea Plato errauit, quia for-
mas vniuersales dixit extra oīa singularia p̄ se qdē
subsistere, nihilominus tñ substantialiter commu-
nicabiles esse his quæ suppositaliter differunt, & in-
quibus ipsa quoq̄ vniuersalis natura per accidens
multiplicatur atq̄ distinguitur. Nos autem nequa-
quā opinamur diuinam essentiā extra personas sub-
sistere, neq̄ arbitramur eam in personis aliquo mō
multiplicari aut diuidi, sed neq̄ distingui. Ideoque
Platonis positio rationi repugnat, quia ea quæ lo-
co, tempore, & subsistentia differunt, vnum esse nō
possunt. Diuina vero essentia non communicatur
aliquibus

Plato in
Thimeo.

Plato:

aliquibus à se diuersis, nam quælibet persona est ip-
sa diuina essentia. ¶ Ad octauum dicendum, q̄ in
deo est vera productio. Recipit enim filius à patre
quicquid habet & est, & ab vtroq̄ spiritus sanctus.
Nectamen recipit filius à patre aliud esse ahamue
naturam q̄ esse, naturamq̄ patris. Neq̄ propterea
sequitur q̄ idem gignat seipsum. Pater namq̄ vere
generat prolem à se suppositaliter differētem, quæ
vtiq̄ proles secundum prioritatem ac ordinem ori-
ginis ante actiuam generationē patris nō est, sed p̄
generationem vere producitur. Nihilominus hæc
ipsa proles producta est diuina essentia, quæ produ-
cta nō est, neq̄ producens, sed est in patre tanq̄ in
fonte, atq̄ per generationē cōmunicatur & filio.
Vñ diuina essentia nō est terminus gñationis pa-
ternæ, sed filius eo ipse quo gignitur, naturā patris
veraciter recipit. Filius namq̄ necessario ex substantia
patris nascitur, eiusq̄ naturā sortitur. Cū ergo fi-
lius dei sit verbū patris atq̄ imago, ònino oportet in
ipso sicut in propria imagine atq̄ intelligibili verbo
patris cōtineri naturā. Verbum em̄ imagoq̄ dei in
corde patris q̄scens, accidens esse nō valet, imo p̄-
cedit immediate naturaliterq̄ ex substantia patris sine
opatiōe intermedia, qm̄ in supersimplici deo idē
sunt agens & actio. Qm̄ quidē ergo diuina essentia
simplex est & indiuisibilis, ac ònino perfecta, restat
eandem quæ in patre est naturā, in filio esse. Vñ ipse
ad patrē loquens. Oīa ait mea tua sunt, & tua mea
sunt. ¶ Ad nonum dicendum, q̄ in emanatione di-
uina ad intra non est, nisi processus actus ab actu.

Iohan. 9.

Iohan. 1.
2. Cor. 4
Col. 1.

Philoso.

Ioan. 17.
Lucæ. 15.

Ideoq; omnis illa imperfectio, quæ in cæteris processionibus reperitur, ab ea seiungitur. Enimvero dum ex consideratione creaturarum ad creatoris contemplationem conscendimus, tunc quicquid perfectiōis in creaturis est, ei ascribere par est. Quod autem imperfectiōis existit, rite relinquitur, atq; à superexaltato deo negatur. In emanatione ergo diuina ad intra quæ vtriq; intellectualis est, incommutabilis & æterna, nulla est dependentia, imperfectio nulla. In æternis namq; non esse, nullo modo præcedit esse. Ideoq; omnino falsum est, qd filius in diuinis si sibi relinquatur, erit non ens aut nihil, neq; de se nihil est. Hoc autem totum ideo est, quia filius & spiritus sanctus hoc ipsum esse atq; eandem naturam quæ patris consistit suscipiunt. Vnde in deo non est emanatio, nisi perfecti à perfecto. Porro per hoc vltima quoq; obiectio soluitur: Nam cum pater propriam essentiam filio & spiritui sancto cōmunicet, nulla in eis imperfectio remanet, hoc tamen ratio tua conuincit, qd Theologi astruunt, vt pote qd licet in diuinis nihil sit maius aut minus, nihilominus quia in superbeata trinitate est vera origo, est etiam in ea autoritas & subautoritas, sed hæc essentialia gradum aut ordinem introducere nequit. Hæc igitur est responsio quam imbecillitas mei ingenij, in tã alto negotio potest afferre. Nec sic ista disserui, tanq̃ existimem me diuinam generationem aut processionem posse scrutari, comprehendere, aliumue docere, aut clare effari. Hoc enim extremè esse t̃ dementiæ, sed vt ab impugnatiōe naturalis

Philoso.

Ioan. 10.

ruralis rationis fidem defenderem. Idq; ostenderè, quoniam sicut humana ratio hanc fidem non reperit, sic nec eam destruere valet.

¶ Replicatio Philosophi, cōtra respōsiōes Theolo.

Articulus. XII. Philosophus.

Vere quemadmodum sapientissimus Philosophorum Aristoteles ait. Sensati hominis est in omni vtiq; disciplina rationem certitudinemq; exigere, prout subiecta materia sustinet. Quoniam igitur ad diuinorum noticiam sic se habet ratio nostra, sicut ad diurnum iubar noctū yfius, Fateor o Theologe quoniam merito quidē respōsionibus tuis contentari deberem. Præsertim cum ipse testatus sis, non te velle fidem trinitatis humana ratione ostendere, sed contra infidelium obiectiōes protegere. Itaq; licet respōsiones præhabitæ ex primis principijs non procedant, fide tamen trinitatis supposita, secundum subiectam materiam rationabiles satis videntur. Nihilominus si tamen molestum non est replicabo nunc paululū, non tam vt impugnem q̃ vt instruar, T. Induc qd vis. P. Videre non valeo, quomodo vna singularis essentia in tribus personis esse possit, remanente penitus vna. Cum enim diuina essentia sit indiuisibilis vna & simplex ac tota in patre, si eam filio pater communicat, totamq; in eum diffundit, non videtur remanere in patre. Sic namq; in omnibus cernimus. Præterea intelligere nequeo, quomodo id quod vere producit, scilicet filius possit esse vna res cū eo, quod nequaquã producit, vt pote cum diuina

Aristor.

F 3 essentia

essentia, quæ cū sit principium omnis diuinæ actio-
nis, & verè vna nullatenus potest produci. Alia quo-
q; inducere possem, sed ex solutione istorum mihi
ni fallor vtcunq; patebunt. T. Si tibi me dicere pos-
se effari, quemadmodum pater filio se totum com-
municet, ipsaq; demum diuinitatis natura in tribus
personis in diuisa ac vna permaneat, deo derogare
& fidei, essentq; temerarius nimis ineffabilia effari
vsurpans. Verumtamen ne nos omnino ignoro ar-
q; impossibili alicui credere arbitreris, respondebo
quod tibi merito sufficere debet. Nempe si ordinē
creaturarū profunde inspicias, in singulis rerum or-
dinibus, huius superbenedicte trinitatis ac vnitatis
quædam vestigia clare videbis. Nonne rerū quædā
sunt idem genere, quædam idem specie, quædā idē
numero, sic quoq; quædā differunt genere, quædā
specie, quædam numero. Nonne Ioannes & paulus
sunt magis vnum q̄ Ioannes & Leo. Rursus nōne
Ioannes & Leo magis sunt vnum q̄ Ioannes & la-
pis. Nonne secundum Philo. species est tota quiddā
tas indiuiduorum. Nonne secundum Porphirium
participatiōe speciei plures homines sunt vnus ho-
mo. Itaq; si quarundam rerum creaturarum natura ē
vna genere, quarūdam autem vna specie, cur increa-
rarum diuinarumq; personarum natura non erit
vna numero, Sed huius simile in creaturis non ap-
paret, nec mirum. Non enim potest creatura perfe-
ctionem creatoris perfectē mutari aut participare,
imo necessario in infinitum distat ab ea. ¶ Insuper
secundum Peripateticos etiam in rebus creatis ipsa
natura

Aristote
R. Agri.

Philoso.
Porphir.

natura communis de qua duntaxat realis scientia
est inuariabilis, est ingenerabilis & incorruptibilis,
nec tamen a suppositis generalibus realiter differt,
quia prædicatur de eis. Ex hoc igitur aliquantulum in-
notescit q̄ impossibile non est ipsam diuinā essen-
tiam improductam, ipsamq; personam productā
esse vnā rem nec realiter differentes. ¶ Deniq; p̄
eamdem formam rationalem videlicet animam in
q̄tum sensitiuas vires complectitur, conuenit ho-
mo cum brutis, & nihilominus per hanc ipsam dif-
fert ab eis, in q̄tum intellectualis consistit. Imo &
homo secundū esse intellectualem immortalis est, se-
cundum esse autem sensitium mortalis. Cum er-
go in deo sit oīm perfectionū supersimplex itemq;
immenso plenitudo, secundū diuersas rationes eidē
ipsius naturæ diuersa conueniunt. Nec ratio huius
diuersitas inanis est, quoniam omnibus nostris cō-
ceptionibus diuinum esse ob suam plenitudinē sa-
tisfacere potest. Semper quippe q̄n inferioribus
sit per plura, in altioribus sit per pauciora, & in ip-
sum demū altissimo deo vno suo simplici esse. P̄
terea vt potius paulo ante dixi, si recolis quomodo
diuina essentia sit vere in filio, nō enim sic est in eo
quasi ipsa sit terminus generationis paternæ, sed fili-
us per generationē ex patre eā recipit, qm̄ vbiq; natu-
ra eius qd̄ intelligitur est in verbo atq; imagine, in
lumine intellectus existente. Verū hoc differt in
deo & creatis q̄ in creaturis natura intellecti nō est
in verbo intellectus, nec in imagine sua seu intelli-
gibili specie secundum esse substantiale & idē, qm̄

Articu. II

In intellectu creato verbum est accidens, neq; procedit immediate ex intelligentis substantia, sed per operationem quæ mediat. In deo autem verbum accidens esse nequit, sed à patre naturaliter ac immediate procedit. Ideoq; quicquid patris est in se continet, & in ipso resplendet, & ob id imago dei atq; splendor gloriæ appellatur. P. plurimum alliciatq; accendit me sapiëntialis tua responsio, dictistiq; tuis prompte cunctis p̄satis consentio, Quis ipsam veritatem plenè capere nequeam. Sed anteq; alia scisciter, primo precor edifere, cur verbum & non spiritus sanctus, filius nominetur, cur etiam non nisi tres personæ in deo sint, & quare à spiritu sancto nulla diuina persona procedat, cum tamè vnaqueq; personarum eque potens, eque bona, & itè eque sapiens sit.

¶ Cur vna diuinarum personarū dicatur filius, & non alia, cum tamen vtraq; ex substantia dei immediate emanet. Art. 15. Theologus.

Inter cæteras quæ in creaturis reperiuntur, potentia duæ in deo sunt, intellectus videlicet & voluntas. Verbum autem ab intellectu procedit, amor vero à voluntate. Porro perfectio intellectus per assimilationem efficitur, & in ea consistit in quantum similitudo intelligibilis quæ est imago, verbum autem conceptus intellecti, inest intelligenti. Itaq; cum de ratione filij sit, vř secundum rationis similitudinis ex substantia producentis emanet, rationabiliter verbum diuinæ mentis, filius dei patris vocatur, quoniam ex paterno intellectu secundū assimilationis

assimilationis proprietatem proficiscitur. Deniq; voluntatis perfectio est, vt in volutum tendat, vniuersumq; amato & in ipso quiescat. Cum ergo spiritus sanctus ex vna patris & filij voluntate spiraretur, nō secundum proprietatem cuiusdam similitudinis, sed secundum rationem tendentiæ inclinationisq; in alterum effluit atq; procedit. Ideoq; nō filius, sed spiritus dicitur, quoniam est quasi impellens amantē in amatum, vnde & amor ac nexus, & velut quædam suauitas osculum itemq; complexus patris ac prolis consistit, hæc enim ad voluntatem potissime perueniunt. Insuper cum deus pater vnicò verbo se ipsum & omnia plenissime exprimat, atq; in verbo isto vniuersa reluceant, non est in deo nisi vnum verbum. Nec rursus hoc verbum alterum verbum gignit. ¶ Deniq; perfecta dilectio ac summa felicitas, non nisi tres personas requirit, quarū vna aliam diligit, tertia quoq; mutua dilectionis vinculum sit & condilecta virique. Porro sicut de vnitare verbi, sic de amoris vnitare censendum est. P. Cum deus sit infinita simplicitas, intellectus atq; voluntas sunt in eo penitus eadē virtus, sed ab vna simplici virtute duæ personæ proficisci non possunt. ¶ Præterea tam intellectus q̄ voluntas sunt potentia libere. Quicquid ergo agunt libere agunt. Posset ergo diuinus paternus intellectus filium nō generare, ipsaq; dei patris ac prolis voluntas spiritum sanctum non spirare, & per consequens verbum & spiritus possunt non esse quod vero deo non conuenit. T. Vbertim tibi si meministi dixi quod in diuino

Hebræ. 1
2. Cor. 4

M. T. C.

in diuino supersimplici esse ipsaq; dei virtute omnis perfectio eminenter atq; vnitissime continetur. Ideo q; diuina simplex potentia in quantum intellectualis perfectione complectitur generat verbum. Proue aut voluntatis quoq; perfectione includit spirare amorē. Insuper quod secundo adducis faciliter soluitur, licet enim diuinus intellectus ac dei voluntas liberrime extent potentia, non tñ respectu omnium, vnde sicut deus non potest non esse, sic diuinus intellectus non potest seipsum non intelligere, neq; diuina voluntas propriam bonitatem nō amare. Ipse ergo diuinus intellectus, secundū q; natura quædam est, naturalem actionem habet, quæ est verbi productio. Conformiter quoq; dei voluntas naturaliter atq; necessario æternaliterq; diuinam bonitatem amat. Vñ & ab ea secundū q; natura quædam est profluit spiritus sanctus, & huius quidem simile in nobis apparet. Intellectus enim noster primis principijs de necessitate assentit, ipsaq; demū voluntas respectu vltimi finis inclinationem necessariā habet. Nemo enim potest nō velle esse beatus, imo beatitudinē oīs homo naturaliter cupit, quā intellectus quā voluntas natura quædam est. Porro natura i quæ tñ huiusmodi determinat ad vñ scdm Aristot. Plr. Dū p̄sentis materiæ altitudinē difficultatemq; intueor, atq; humani est intellectus imbecillitate cōtemplor, respōsiones tuas admīror & approbo. Sed priusquā vltra progrediar, si p̄bables aliq; rōnes ad trinitatis fidē astruendā habeas audire desidero.

¶ De rationibus probabilibus circa assertionē factam

Thomas

per gloriosissimē atq; super bñdicitissime trinitatis æternæ & adorandæ. Art. 14. Theologus.

Bonitas cōmunicabilitatis origo est diffusio- nis principiū. Porro q; bonitas plenior atque p̄ntior, eo vtiq; cōmunicabilior est. P. Etiam scdm Arist. p̄sertimque scdm Platonē, bonū naturalit̄ sui cōmunicatiuū censet. T. Scdm p̄inducta de us sancto & vii.º est superessentialis, imēsa, puraque bonitas, sic vt quicquid ad bonitatis p̄fectionē pertinet ei cū infinita plenitudine inesse oporteat. P. Cū natura dei sit bonitas oīs necessario ei bonitatis nobilitas cōpetit. Nullus enim re in natura i ipsa a p̄pria, & i essentiali sua p̄fectione minorata esse potest. T. Optime dicis natura nēpe seu species rei in diuisibili cōstat. Itaque t̄ta, r̄aque imēsa plena atque exuberās ē diuina cōmunicabilitas, vti diuina bonitas. P. Hoc cōsequi fateor. T. Nullū autē germē finitū infinitæ cōmunicabilitati respōdet, sed ab ea eiusque participatione ac imitatione occūbit, distat & deficit. P. Infinitū cū finito nulla prorsus extat, p̄portio. Denique si ipsum vniuersum esset milies milies, deciesque milies centies milies maius atque formosius quā est, nihilominus a diuina p̄fectione ad huc cū oī suo ornatu infinitæ distaret. T. Libenter te audio, quāquid ego in te re decreeui, tu anticipādo cōclusisti ac concessisti. Elucescit ergo ex dictis q; nullum germen creatum aut finitū cōmunicabilitati queat correspondere diuinæ. P. Palam est. T. Communicabilitas ergo diuina infinitū germē producere potest, quod eo ipso q; infinitū ē creatū esse oportet, quā oīs creatura

Aristote
Plato.

de

de necessitate finitur. In creatū vero infinitūq; ger-
men necessario est verus deus. Deus ergo glorio-
sus & sc̄elix qui est diues in se, & diues in alijs, verū
deum producere potest. In æternis quoq; secundū
Aristotelem tuum nec distant nec differunt esse &
posse. Deus igitur verus, deum verum ab æterno
produxit. P. Ecce tecum concedo q̄ deus infinite
communicabilitatis existat, nec tamen possibile est
esse germen infinitum, non propter diuinæ uirtu-
tis impotentiam, sed propter rei producende inca-
pacitatem. Cum enim productum sit producente
naturaliter posterius, atque ab ipso dependens, nō
potest uirtutem suā causę equare, nec omnem pro-
ducentis principij fontalem plenitudinem ac digni-
tatem suscipere. Diuina igitur cōmunicabilitas nō
potest in tot, quin possit in infinitum in plura. Est
quippe indeficientis inexhaustibilisque efficaciz.
Non tamē aliud potest totam eius perfectionem
sortiri, quoniam non ualeat uniuersa fontis perfe-
ctio esse in riuo, nec tantus esse splendor quanta est
lux. T. Cum omnis potentia naturalisq; aptitudo
naturalem ac essentialē ordinem ad proprium
ac sibi correspondentem actum habeat secundum
Aristotelem & Aueroim. si diuinæ potētiz immē-
sa communicabilitas, in infiniti sibiq; correspondē-
tis germinis productionē proficisci non ualeat, ina-
nis erit ociosa & frustra quod de diuina superexal-
tata ac fontana uirtute admittere nephās est. Deus
ergo omnipotens ab infiniti germinis productioe
nunq̄ cessauit, nec cessat, neque cessabit. Quicquid
enim

Aristote
Auerrois

enim in deo esse potest, hoc in eo est, & quicquid
in eo est æterna præsentia in eo est. P. Verbum il-
lud Aristotelis, quod allegas de illa duntaxat potē-
tia verum est, cuius perfectio consistit in proprio a-
ctu. Diuina autem potentia in seipsa simpliciter p-
fecta est, neq; per aliquid aliud perfici potest. Ideo
q; ad eius perfectionē nō exigitur, ut in actuali infi-
niti germinis productione consistat. T. Quod de
ratione potētiz est, & potētiz conuenit, inquan-
tum potentia est omni uirtiq; potētiz conuenit, cū
ergo secundum diffinitionem Aristotelis. Poten-
tia actiua sit principium agendi in alterum. Omni
potētiz tam increatæ q̄ creatæ id erit commune,
ut ratio sua in quadam principiatiōe consistat.
Diuina ergo communicabilitas cum infinitæ pleni-
tudinis sit, ab infiniti principiati productione nun-
q̄ quiescit. ¶ Præterea secundum Aristotelem cau-
salitas est summa perfectio, & quod semper causa
est, præstantius est eo quod quandoq; & non sem-
per est causa. Actio autem q̄ est propter perfectio-
nem agentis imperfectionem indigentiamq; agen-
tis ostendit, ea igitur deo non conuenit. Actio uero
quæ non est propter imperfectionem aut indigen-
tiam agentis, sed propter exuberantiam bonitatis
ac supereffluētē plenitudinem eius perfectissimæ
est a scribenda factori, ut pote deo sublimi. Vana ē
ergo solutio tua qua ais ad illius duntaxat potē-
tiaz perfectionem requiri, ut in correspondentem
actum procedat, quæ per proprium actum perfe-
ctionem suam sortitur atq; perficitur. P. Antequam

Aristote

Idem.

ad sol

ad solvendum ista accedā, ediffere quales arbitretur rationes tuas. Si enim demonstratiuas eas existimas, solvam eas ut queo. Porro si eas non nisi probabiles putas, libenter eas suscipio, dummodo aliunde ex ipsa tua lege euidēter mihi insinues, quod christiana fides credi hoc postulet, quod deus trinus sit, Quippe qui in superioribus fidei me subieci, christināque legem a deo esse donatam fateri cogebar. Theo, dum fidē catholicam astruo, eidem derogare non volo: Dumque eam firmare contendo, fundamenta ipsius debilitare non debeo. Si autem humana demonstrationi fidem sacram inniti assererem, immobili eius veritati plurimum derogarem. Si quod nostrarum rationū vigori eam subnixam felicitamque dicerem, a vero eius fundamento, vtz diuina autoritate ipsam distraherem. Ideoque quemadmodum vicissim testatus sum, sicut humana naturalisque ratio fidem nequit ratiocinando destruere, sic eam nō repperit nec valet eam demōstratiue stabilire: hoc autē tibi ab exordio demonstrare volebam, quod ea que pro fidei confirmatione sunt facta & fiunt, per naturalem philosophiam saluare non valet: quod tu quoque superius fassus es, Ceterum fidem ipsam seu eius articulos demōstratiue probare nequaquam præsumo, ne dum rationum mearum insufficientiam videris, fidem tam debili fundamento inniti opineris, itaque scias quoniam rationes posite atque ponendæ nec demonstratiue sunt nec topicæ, sed mediæ ac tales quales methaphisicus vberrim inducit. Tales quoque in præsen-

præsenti materia merito sufficere debent, quoniam tam per-patetici quam Platonici in determinatione substantiarum separatarum huiusmodi penes semper viuunt. Philosophus vere rationalis satis O Theologe videtur mihi responsio ista, siquidem ut reor rationes prehabite solui ab eo qui proteruiare vellet aliquatenus possent. Nil ilominus pulchræ sunt, & quoniam ex superabundanti eas adducis, fidem plurimū ornāt. Cupio igitur ut eas plenius prosequaris. Ego vero ad soluendum eas amplius non intendam, sed cum silentio te argumētantem diligentissime audiam, Theologus. Implebo quod cupis.

¶ Prosecutio plenior disputationis assumpta.

Articulus. 15. Theologus.

INsuperioribus si recolis o Philosophæ dum de immensitate diuinæ perfectionis differerem, hoc ne fallor ratione vsus sum, quoniam omnis nobilitas deo inest. Infinita autē perfectio omnem perfectionē finitā quā tūcūque magnā incōparabiliter superat, atque ob id deo qui simpliciter perfectus est necessario competit. Nunc igitur proportio-nabiliter arguam. Cum enim proprie bonitatis diffusio magna perfectio sit, eo causa aliqua melior perfectiorque verissime perhibetur, quo propriam bonitatem plenius & item liberalius communicando diffundit. Si ergo diuina bonitas se totam communicet, ac immensam suam communicabilitatē in infinitum germen effundat: unē diuinæ

diuinæ virtutis atque cōmunicabilitatis perfectio in infinitum excellentior liberaliorque exister, q̄ si non nisi in effectum finitum procedat. Cum ergo quicquid ad perfectionem comunicabilitatis atque causalis virtutis pertinet, omnipotenti deo cōueniat, non stabit diuina comunicabilitas in productione entis creati, sed infinitum quoque germē habebit. P. Tacere decreui, sed quod menti inopināte occurrit breuiter tangam, quoniam ratio ista dōmino videtur inutilis. Dixisti nanque eo causam eē meliorem quo seipsam plenius comunicat, videtur ergo q̄ si deus fecisset hunc mundum maiorem quam est, vel certe alias adhuc substantias separatas crearet, melior effet quam modo est, quoniam tunc plenius se cōmunicaret. T. Ipsum vniuersum in suo ordine simpliciter perfectum est, quia omnes perfectiones quæ in genere entis creati possibilis sunt continet, licet secundum speciem, alia quoque fieri possent, & hoc ad perfectionem diuinæ creatricis potentiaē sufficit. Sed quoniam vt iam ostensum est, nullum creatum finitumque germen infinitæ potentiaē correspondet, si diuina comunicabilitas non nisi finitum germen haberet, non reluceret eius perfectio secundum omnem modum in genere, quo quantum in se est relucere valet, nec tāta foret eius diffusio quanta eam decet, & qua deum maior intelligi nequit ac melior. Deniq̄ obiectum diuinæ potentiaē non est ens creabile, sed p̄ducibile, Ens autem quod producitur, nil prohibet eiusdem esse naturæ cum producente, Ideoq̄ sicut

diuina

Thomas

diuina virtus est infinita, sic habere nil implicat eē germen eiusdem naturæ & per consequens infinitum. Quasi per non est simile de creatione & emanatione diuina a lintra, quoniam creatio est penitus libera, nec est operatio correspondens, itenque adequata cōmunicabilitati diuinæ. Emanatio autem ad intra naturalis est atque immensa secunditari penitus proportionata, sed hæc in lequētibz plenius elucescent. P. Non sine fructu induxi instantiam istam, sed nunc disparationem tuam, p̄sequere. T. Nobiliori perfectioriq̄ modo se habet vnumquodq̄ dum in actu est q̄ cum est in potentia sola secundum Aristotelem. Deus autem benedictus & fortis, semper in optima sui dispositione consistit, semper ergo in actu illo est ad quem naturalem potentiam habet, nunc autem vbertim, p̄barum est, q̄ propter immensam suam comunicabilitatem ac fecunditatem infinitæ potentiaē est, & quantum in se est naturalem habet virtutem ad infiniti germinis productionē. Semper igitur imortaliter est in actu correspondenti tantæ potentiaē seu actuali productione germinis infiniti. Tale vero germen non nisi increatum verusque deus eē valet vt ostensum est, Deus ergo verum deum producit. Amplius secundum Platonem, In tribus est vnumquodq̄ ad agendum idoneum, vt pote in scire, velle, & posse. Cum ergo diuina sapientia sit clarissima, diuina voluntas benignissima seu optima, diuina quoq̄ potentia illuminata, scit, vult, & potest, deus se totum comunicare, quod aliter esse

Aristoto

Plato,

G non

non potest nisi coequale sibi germen producat. ¶ Ad huc autem quicquid in creaturis de perfectione reperimus, deo superexcellenter conuenit. Inter omnes autem emanationes generatio perfectior est, quia generans maxime assimilatur sibi passum seu genitum. Itaque praeter imo & ante emanationem creationis inest deo emanatio generationis. Insuper sicut in deo est summa bonitas, sic & perfectissima charitas. Perfecta autem charitas non est unius ad seipsum, sed vnus ad alterum. Charitas enim priuata non est propriae charitas, quoniam perfecta charitas nil sibi reseruat, sed se totum communicat atque amantem amato coniungit. Itaque vera perfectaeque charitas amantem requirit, & eum cui amorem impendat. Est ergo in deitate persona perfecte diligens, & persona perfecte dilecta, perfecta vero summa atque immensa dilectio, nulli bonitati finite exhibenda est, quoniam sicut res se habet ad bonitatem, sic se habet ad amabilitatem. Ideo persona quam deus perfecta charitate diligit in finem bonitatis existit. Praeterea actio charitatis delectabilissima est, nam quo charitas maior est, eo iucundius agit. Quoniam ergo diuina felicitas perfectissima est, summam charitatis delectationem carere non potest, vnde in deo est summe diligens, summe dilectus, atque vtriusque mutus amor, qui est spiritus sanctus. ¶ E reuera tempus requiro Philo. contemplare paulisper quod dicam. Quid dulcius atque iucundius, ponere solum deum sine filio ac spiritu sancto, sicque eum in seipso suis contentum ciuilijs, quod vti que liberalissime

Richard

ralissima immensaque bonitati non conuenit. An ponere tres personas coequales, coaeternas, co substantialiales, quarum quaelibet aliam infinita dilectione complectatur & amet, quarum quaelibet immensa pulchritudinis, immensa dulcedinis, & immensa bonitatis sit, & infinita complacencia sibi complacant, quarum deum tanta est vnio ut sit earum vna mens ac vna voluntas. Quarum insuper vnaqueque aliam cum immensa dilectione aeternaliter intueatur, diligat, & amplectetur, sic tamē ut sit vna pater, alia filius, tertia vero vtriusque supersanctum spiramen atque commune profunum, ac per hoc amor vnus, vnde delicti patris sit gratuitus amorque filij quo ad patrem debitus, sed ad spiritum sanctum gratuitus. Porro amor spiritus sancti sit penitus debitus, Philosophus. Dicit solet, quia nullius boni possessio iucunda est sine confortio, quo concessio negare non possem, quin perfecta dei beatitudo personarum trinitatem exigeret sicut proponis. Verum tamen verbum hoc de his tantum intelligendum videtur quoniam operatio in seipsis imperfecta est & ad aliud ordinatur. Theologus. Pareo tibi, quia multi quoque Theologi sic ipsum exponunt. Sed ego ostendam tibi contrariam. Sicut enim imperfectum naturalem inclinationem habet ad id quo perficiatur, sic imo & multo amplius id quod naturaliter atque totaliter bonum est, quod essentialiter ac summe amorosum est, quod substantialiter

splendidissimū immensūq; lumen est . naturalē inclinationem: habet vt se diffundat, vt sibi soli nil singulare referuet, ut se totum effluat atq; communit. Itaq; diuinæ beatitudinis plenitudo confortium exigit, non ob suam indigentiam, sed ob interminabilem suam exuberantiā. Et quoniam natura dei talis est, vt propter propriam fecūditatem sine cōnaturali germine esse non possit. Nil quip̄ beatum est neq; perfectum, sine operatiōe ad quā ex propria natura inclinatiōē aptitudinemq; sortitur. Vnde gaudium & amor seu delectatio quā habet pater in filio ac spiritu sancto, non oritur in patre, neq; causatur in patre à filio aut spiritu sancto: Pater equidem ab illis nil vtiq; habet nec recipit, sed sicut ex propria bonitate filium genuit, sic ex seipso in illo delectatur & gaudet. Et quoniam filius immense bonitatis & pulchritudinis ac sapientiæ est, ideo pater immensa complacentia delectatur in eo: Nam quo homo aliquis melior est in seipso, eo vehementius delectatur in bonitate alterius, præferimq; proprie prolis. Et pariformiter de spiritu sancto sentire acquisimū est. ¶ Philosoph⁹. In longum protracta est disputatio ista, de ipsa superfelici æternaq; trinitate, cuius fidem nunc cum delectatione suscipio. Deprecor autem vt de eadē compendiose me paululum plenius instruas, sicq; ad alium fidei accedamus articulum. Theologus, sic fieri vile reor.

¶ Compendiosum dogma circa superbeatæ trinitatis nouitiam.

Articulus. 16

Theo.

Hęc

DE FIDE CATHOLICA. LIB. II. 108

Hęc est igitur fides catholica, christiana sapientia, diuina theoria, quoniam ideo deus summe simplex est, quia quicquid in eo est, est diuina essentia, & ipse deus. Sunt autem in deo duæ emanationes ad intra, & tres personæ, quarū vna à nullo emanat, videlicet pater. Porro, prima emanatiō diuinarum ad intra est per intellectū, & est filius, qui est verbum patris ac secūda persona. Secunda, emanatiō est per voluntatē, & est spiritus sanctus, qui est tertia in diuinis persona, & a patre ac filio tanq̄ ab vno principio spiratoreq; vno procedit, quoniam in patre & filio vna est natura, ac vna voluntas; quemadmodum etiam tres persone sunt vnus creator, propter identitatem naturæ atque potentie, licet autem in ipso simplicissimo deo intellectus & voluntas sint vna potentia, tamen propter rationis proprietatisque distinctiōnem, alia est in deo emanatio intellectus, atque alia voluntatis, secundum Thomam in prima parte. Quemadmodum etiam licet pater & diuina essentia sint idem, non tamen pater est filius, quamuis essentia sit filius, nec essentia generat vel generatur, licet pater generet filiumque gignatur. Deniq; quicquid absolute de deo dicitur tribus personis commune est, & de singulis seorsum, itemque de pluribus aut omnibus simul singulariter prædicatur. Vt pater est deus, filius est deus, spiritus sanctus est deus. Pater quoque & filius ac spiritus sanctus sunt vnus deus vnus dominus, vnus omnipotens, vnus iustus substantiue. Insuper persone diuine sola rela-

G 3 tione

tione distinguuntur quæ essentialē diuersitatem inducere nequit. Vnde licet deus prædicetur de patre & filio ac spiritui sancto substantialiter, pater tamen & filius ac spiritui sancto non prædicantur de deo nisi relatiue. ¶ Præterea quinque sunt in deo notionēs, quæ ideo notionēs dicuntur quoniam personas notificant, quarum tres patvi conueniunt vt pote paternitas, innascibilitas, communis spiratio. Duæ filio, scilicet filiatio, communis spiratio. Vna spiritui sancto, videlicet processio, horum quoque nationum tres dicuntur proprietates personales, quoniam vnaqueque earum vni duntaxat personæ est competens, scilicet paternitas, filiatio, processio seu spiratio passiuā. Sed & quatuor earum sunt relationēs, quia per eas personæ ad se inuicem referuntur, videlicet paternitas, filiatio, processio, communis spiratio, quarum quarta communis est patri & filio qua referuntur ad spiritum sanctum. ¶ Insuper eorum quæ de deo dicuntur quædam sunt prædicata essentialia vt deus, bonus, vira, sanctus: quædam personalia vt pater, quædam notionalia. Et quoniam filius per conceptionem intellectus adducitur, ideo ea quæ ad intellectum pertinet ei magis appropriantur, vt veritas, sapientia, ars, exemplar & similia. Porro spiritui sancto cum ipse sit, processio voluntatis ipsius propterea quæ voluntatis sunt, præferri appropriantur vt amor, suauitas, osculū pax, cōnexio, benignitas, sanctitas, bonitas, & talia: cum tamen omnia hæc absolute dicantur, singulis personis conueniant: patri quoque cum ipse à nullo sit

lo sit æternitas, potētia, autoritas, appropriati possunt. Aliqua etiam dicuntur de deo ratione creaturarum, vt dominus, creator, & hæc in multiplici differētia sunt, quemadmodum facile est considerare. Sufficiunt ne tibi hæc Philosophæ an plura requiraris: P. Vere sufficiunt o præclare Theologe, & verno magna exat sapientiæ Christianæ subtilitas, vehementique profunditas. T. Hoc tibi posterius lucidius innotescet Propterea demum eruditissimi viri Hugo de sancto victore & Richardus, qui inquit fidei Christianæ simplicitatē continent, Christianorum Theologorum sapientiam obstupescāt: Richardus hoc autem tibi post pauca patebit, dum de sacramēto altaris, de hierarchiis cœlestibus, de incarnatione verbi, de felicitate cœlesti se tractatus obtulerit. P. Nunc igitur tertium aggrediamur fidei articulum. T.

Tertius ni fallor fidei nostræ articulus scdm assignatā in principio seriē de creatione rerum consistit. Itaque quoniam iam à cōtemplatiōe diuinæ maiestatis ad creatura descēdere inchoamus, ab exor-

ditio nouo nos incipere par est, P. Hoc decet.

¶ Explicit liber secundus C 4 Incipit

Hugo vi
ctonus.
Richar. v

INCIPIT LIBER TERTIVS DE
creatione distinctioneq; rerum.

¶ Proœmium.

In principio creavit deus cœlum & terram. Quœnam modum ô Philo-
sophe ille tuus commentator Aver-
rois narrat atque inder. In hoc tres
sectæ conveniunt, Iudeorum videli-
cet Mahumetorum & Christiano-

Gene .i.
Averrois

Aristot.

rum, & totus mundus à deo per creationem ince-
pit. P. Quoniam secundum Aristotelem, Ab hoc
summo primoque ente omnibus communicatū est
esse & vivere, his quidem clarus, his autem obscu-
rius. Qui tenuo duodecimo p. imq; philosophiæ fa-
retur: Quoniam ab hoc ente quod est purus actus
dependent cœlum & terra ac tota uniuersa natura.

Idem.

Propterea de hoc has sectas non reprobō, & omnia
à deo processisse affirmant, Imo nec Averrois illud
negavit, quippe qui in libro de substantia: bis asse-
ruit, & nunquam fuerat intentio Aristotelis dicere qd
lum duntaxat quo ad suum motum dependeret à
deo, sed qd insuper totam suam substantiam habe-
ret ab eo. Verunamen de principio isto in quo om-
nia à deo facta fateris ambiguitas nihil occurrit,
quænam modum videlicet verbum istud intelligas.
In principio creavit deus cœlum & terram, Mun-
dus enim licet secundum summos philosophos à
deo effluxit, nihilominus ab æterno fuit, quænam
modum luci splendor coeuius est. T. Quoniam om-
ne ens finitū ac imperfectū ab infinito perfectio-
entē

Averro.
Aristote

ente fluxisse concedit, disputatio nostra breuiata ē.
Attamen agnosce qd secundum fidem diuinam mū-
dus ex tempore, magis autem cum tempore ince-
pit. Intelligentia equidem cœlum, tempus atq; ma-
teria quatuor coequeua censentur, quoniam simul
creata sunt nec ab æterno fuerunt, sed est dare cer-
tam temporis mensuram ac determinata curricula
quibus ita totusq; mundus exierit. P. Cōtra hoc
oſtauo physicorum & alibi Aristoteles multiplici-
ter arguit. Sed antequam tibi obijciam primo mihi
clare ac sene insinua, quid de mundi creatioe si-
des tua erudiat.

¶ Explicit prologus.

¶ Quid de creatioe mūdi fides doceat orthodoxa.

Articulus primus. Theologus.

Et eni illius testamētū ac Moysaice le-
gis scriptura, cuius scdm fidelissimum
Aug. maior exat aut oritas, quā ali-
cuius hūanę rōnis pspicacitas, in ipso su-
o exordio creationē mūdi edocuit.

cuius vtiq; creatiois existētia, modus, tempus, & causa
Mosi diuinitus referata sunt. Deniq; vt amplius tibi
mirandi, arguendi ac sciscitandi materiam præbe-
am, verba ipsius tibi in propria forma proponam.
Sic nempe exorsus est In principio creavit deus cœ-
lum & terram, terra autem erat inanis & vacua, &
tenebre erant super faciem abyssi & spiritus domi-
ni ferebatur super aquas. Dixitque deus Fiat lux, &
facta est lux, Et vidit deus lucem qd esset bona & di-
uisit lucem à tenebris. Appellauitq; lucem diem &
tenebras noctem. Factumque est vespere & mane
dies

Genesi. 1

Idem . dies vnus. Dixit quoque deus fiat firmamentū in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit deus firmamentum, diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento, quæ erant supra firmamentum, Et factum est ita. Vocauitque deus firmamentum cælum & factum est vespere & mane dies secundus. Dixit vero deus. Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt in vnum locum & appareat arida. Factumque est ita, & vocauit deus aridam terram, congregationesque aquarum appellauit maria. Et vidit deus quod esset bonum & ait. Germinet terra herbas virentes & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram.

Gene. 1 .

Et factum est ita, & protulit terra herbam virentem & afferentem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens vnumquodque semen secundum speciem suam, & vidit deus quod esset bonum, factumque est vespere & mane dies tertius. Dixit autem deus. Fiant luminaria in firmamento cæli & diuidant diem ac noctem, & sint in signa & tempora & dies & annos, & luceant in firmamento cæli & illuminent terram, & factum est ita. Fecitque deus duo magna luminaria, luminare maius vt preesset diei, & luminare minus vt preesset nocti, & stellas, & posuit eas in firmamento cæli vt lucerent super terram & preessent diei ac nocti, & diuiderent lucem ac tenebras, & vidit deus quod esset bonum, & factum est vespere & mane dies quartus. Dixit etiam deus. Producant aquæ reptile

animæ

animæ viuentis & volatile super terram sub firmamento cæli. Creauitque deus cete grandia, & omnem animam viuentem atque morabilem quam prodixerant aquæ in species suas & omne volatile secundum genus suum. Et vidit deus quod esset bonum, benedixitque illis dicens: Crescite & multiplicamini & replete aquas maris, auesque multiplicentur super terram. Et factum est vespere & mane dies quintus. Dixit quoque deus, producat terra animam viuentem in genere suo. iumenta atque reptilia, atque bestias terræ secundum species suas. Factumque est ita, atque fecit deus bestias terræ iuxta species suas & iumenta atque omne reptile in genere suo. Et vidit deus quod esset bonum et ait. Faciamus hominē ad imaginem atque similitudinem nostram, & prebit piscibus maris, & volatilibus cæli, atque bestiis terræ, vniuersæque creaturæ, omnique reptili quod mouetur in terra. Et creauit deus hominem ad imaginem atque similitudinem suam propriam. ¶ Viditque deus cuncta quæ ipse fecerat, & erant valde bona. Et factum est vespere & mane dies sextus. Et requieuit deus noster omnipotens die septimo ab vniuerso opere quod pararet.

¶ En introduxi atque aperui tibi scripturam veritatis atque legis diuinæ, cui contradici non potest nisi à falsario itemque iniquo. Philosophus. In scriptura proposita tot continentur quæ naturali Philosophia atque vt videret omni veritate rationi repugnant, vt præ multitudinis admirationis

108. D. DIONY. CARTH. V. DIALO.
 admirationis quid primo tibi obijciam vix queam
 aspicere. T. Dubia tua atque instantias ordinare, p-
 pone, quatenus ordinate tibi respondeam, ipsaque
 sanctissimæ huius scripturæ veritas splendidius elu-
 cescat. P. Si inducta rite concipio, tunc secundū sex
 interualla dierum & non simul in eodem instanti
 condita sunt vniuersa. Rursus, non ab æterno exti-
 tit mundus, sed est assignare determinatum tempus
 quo fuit. T. Vltimum istud necesse est credere, Pri-
 mum autem licet literæ secundum superficialem
 eius sententiam consonet, tamen quia à doctorib⁹
 sanctis litera tacta dupliciter exponitur, ideo primū
 non est de necessitate integritateque fidei, Sufficit
 enim credere omnia esse à deo ex tempore condi-
 ta, sed an simul an secundum temporalia interual-
 la, non est ad fidem necessario pertinens, prout ple-
 nius si exigeris dicam. P. Primo ergo pro viribus tibi
 propono probare quod ab æterno atque immutabili deo non potuit, neque decenter debuit mun-
 dus ex temporali creati initio.
 ¶ Probationes Philosophi, quod mundus ab æterno fuit
 Articulus, 2^e Philosophus.

Aristot. **I**ntroducā in primis rationes quas multis in
 locis Aristoteles contra temporalem mundi
 productionem inferuit. T. Audi me paululum
 nec indigneris quia proueniōte. En fateor tecum,
 quoniā omnium princeps Philosophorum Aristote-
 les iustissime dictus est. Ne igitur tempus infru-
 ctuose perdamus aduerte quod dico. Licet varias
 rationes ad comprobandum mundum esse æter-
 num

DE EIDE CATHOLICA LIB. II. 109
 num vir ingeniosissimus composuerit, nihilominus
 ut vir vere subtilis optime recognouit, imo & pa-
 lam id falsus est, rationes suas non esse demonstrati-
 uas, sed duntaxat probabiles. Ait nempe in libro
 Topicorum. Problema de æternitate mundi esse
 problema neutrum, id est pro vtraque parte pro-
 babile. In quo vtrique verbo euidenter supponit to-
 tum mundum à deo fluxisse, & hoc quidem agno-
 uit demonstrabile, sed an ab æterno extiterit, an cer-
 te ex tempore ceperit, probabile estimauit. P. Licet
 non arbitrer ideo te ista dixisse vti per hæc quasi in-
 dustriose argumentorum meorum virtutem eua-
 das, nihilominus aliqua tibi eius argumenta pro-
 ponā, quatenus eis solutis conijcere queam quid
 ad similia dicere valeas. T. Fortiores tam eius quā
 aliorum rationes compendiosæ nunc profer, qua-
 tenus ad difficiliora celerius peringamus. P. En
 primo cæli & mundi taliter argumentatus est Ari-
 stoteles. Quod est ingenerabile & incorruptibile
 hoc est perpetuum & e conuerso, sed cælum est ta-
 le, non enim habet contrarium, vnde nec generabi-
 le extat. ¶ Denique primo Physicorum sic arguit,
 Materia prima est ingenita & incorruptibilis, non
 enim resolui potest in aliud prius subiectum. Mate-
 ria autem nequit esse informis. Materia ergo mun-
 di formis suis semper informata fuit, & per conse-
 quens mundus semper fuit & erit. T. Rationes istæ
 atque consimiles faciles sunt, nec intentioni fidei
 Christianæ in aliquo contradicunt. Non enim po-
 nimus substantiam mundi per naturalem mutatio-
 nem,

Arist. in
 Topicis.

Arist. de
 cælo &
 mundo,

Idem.
 Arist. li.
 I physico

nem, seu generationem aut temporalem exitū, sed simplici emanatione à deo per creationem fluxisse. Vñ cælum non est generabile aut corruptibile generatione naturali, corruptioneque phisica. Materia quæ perpetua est, nec est vnquam informis propter quod per successiuum naturalemque motum inchoari non potuit, nihilominus per creationem quæ instantanea est vna cum forma sua incepit. P. Si rationes istæ tam inualidæ sunt, cur eas Aristoteles summus adduxit. T. Contra positiones Philosophorum qui eum præcesserunt satis efficaces existunt. Empedocles equidem sic posuit mundum generabile esse & corruptibilem, sicut & cætera particularia inferiora. Porro Anaxagoras ponit res ab æterno quiescisse ac post modum per intellectum extrahentem in speciem & ordinem esse redactas. Democritus vero ponit res ab æterno inordinatas quædam motu agitari, atque post hoc casu in proprias species esse vnitæ. Contra positiones huiusmodi efficaciter satis Aristoteles arguit, P. Auicenna sic arguit. Si deus præcessit mundum duratione, ergo & tempore. Nam duratio cum includat prius & posterius, respectu eius quod post eam est, temporalis erit, ergo ante mundum tempus fuisset. Auerrois quoque taliter arguit. Natura non patitur vacuum esse. Si ergo mundus ab æterno non fuit, ubi nunc est mundus ante erat vacuum, quod natura non sustinet. T. Rationes istæ debiles valde sunt. Præcessit namque creator omnipotens atque benedictus mundum duratione non temporis, sed æternitatis

Arist. li. i.
de cælo &
mundo.
Anaxagoras
Democritus

Aristoteles
Auicenna

Auerrois

nitatis. Ideoque ante mundum non erat prius & posterius, nisi secundum imaginationem duntaxat, quemadmodum nos quoque fatemur deum potuisse mundum prius fecisse quam fecit, in quantum sub æternitate infinita tempora imaginari nil prohibet, quæ si fuissent omnibus illis æternitas affuisset. Præterea vacuum non dicitur solum negativè, sed etiam priuativè, ideoque dimensiones separatas requirit, quæ utique ante mundum non erant, unde nec vacuum magis erat ubi iam mundus est, quam nunc sit vacuum extra mundum. Philosophus. Nunc igitur fortiores rationes aggrediar. Vnicuique equidem entis competit agere secundum modum proprii esse atque naturæ. Nam & modus agendi parificatur modo essendi. Cum ergo diuinum esse sit prorsus vniiformiter, æternaliterque eodem modo se habens. Imo & diuina natura sit quedam supersimplicissima vnitatis nullam alteritatem suscipiens, videtur quod operatio quoque dei vniiformis æternaque erit. Idem namque in quantum idem facit idem. Creatio igitur vniuersi sine temporali initio extitit. Præterea intelligere nemo valet quæ is qui nunc aliquid efficit quod ante non fecit, sit penitus eodem modo se habens. Nam qui actualiter aliquid facit est veluti in actu, qui autem acturus est quidpiam, & nondum id facit est in potentia. Deus autem semper eodem modo se habet, non ergo aliquando mundum produxit & nunc non. Insuper sapiens actor sine legitima causa operis sui non differt, imo necesse est ordinata voluntas effectum

Arist. de
ban.

effectum suum sine ratione retardat. Deus autem sapientissimus vtrique est, eiusque demum voluntas semper rectissima extat. Si igitur vniuersum ab aeterno non condidit, propter causam aliquam distulit, voluntasque eius aliquid expectauit, ob cuius absentiam opus retardauit. Huius autem dilationis causam aperies, & cur diuina voluntas per innumerabilia secula mūdum creare tardauit, te attingere nunc restat. At uero cui semper est agendi via comparatur ratio, hoc non magis producit effectum nunc quam tunc. Deus autem est agens per essentiam, imo per esse suum. Quippe cum sit simplicissimus primusque agens. Deo igitur non est alia ratio operandi quam proprie bonitatis essentia. Hæc autem semper vna est & equaliter inuariabiliterque se habens. Deus ergo per eam inuariabiliter agit, nec est ratio cur agat modo & non ante, nisi forte ex parte recipientis indispositi quod ante mundi molitionem non erat. Amplius, quod melius est, itemque decentius, id deo ascribere par est, sed dignius est esse causam in actu quam in potentia tantum. Melius quoque videtur mūdum esse quam non esse. Deus ergo cum sit praestantissimus actor, ac cuncta decentissime faciens, æternaliter in actu mundi extitit causa. Sunt denique alia multa similia, sed quoniam multa difficiliora restare nobis affirmas, ideo his solutus quiescam. Theologus. Omnium rationum tuarum solutio ex vno fundamento procedit. Ad primum ergo respondeo quod licet modus agendi sequatur modum essendi, non tamē

men omne agens naturaliter agit, quædam enim intellectualiter & libere operantur; hoc autem verum est quod omne agens agit secundum modum esse in actu & secundum proprietatem suæ naturæ. Ideoque cum diuina natura sit non solum natura, sed intellectualis quoque atque liberrima, ideo omnia quæ facit ad externa liberrime ac sapientialiter facit, unde non est deus mundi productor de necessitate naturæ, quæ admodum splendor fluit à luce, sed prouida voluntate, vri & dona procedunt à dante, artificiatæ quoque ab artifice, & ob id non oportet ut mundus deo coæternus existat, sed tunc esse inceperit cum voluntati diuinæ complacuit. Cum vero adiungis quod idem in quantum idem facit idem, & ob id deus qui semper se vniiformiter habet, inuariabiliter mundum creauit, sic quod non potius nunc quam tunc. Respondeo quod ipsa quoque diuina voluntas atque scientia penitus incommutabilis est, & vniiformi modo se habeat. Ideoque ex parte diuinæ voluntatis creatantis ac diuinæ scientiæ disponentis, inuariabiliter instituta & executæ est mundi molitio. In eo nempe instanti quo conditus est, eundem producere creator in sua sapientia ab aeterno decreuit & voluit. Agens namque per voluntatem non agit secundum esse suum duntaxat, sed secundum libertatis suæ propositum. Deus autem sanctus & adorandus cuncta & singula quæ per temporales vitæ huius decursus producit, in ipso æternitatis suæ momento ab aeterno prouidit atque disposuit, & cum primum fecit vltimum vidit, quoniam secundum præinducta vniuersa quæ

H sunt

sunt aut existere possunt, in diuine sapiētiæ lucidissimo fonte, plenissime & quomodolibet splendēt ac patent: Per hoc autē in secunda obiectio soluitur. Non enim sine causa deus mundum condere distulit, Sed quis cognouit sensum domini aut quis consilio eius interfuit? Veruntamen dicere possum, quod ideo deus mundum ab æterno non fecit, quatenus ex temporali mundi exordio euidentissime agnosceremus, quod liberrime, & nequaquam de necessitate mundum creauit, Nec est sapiētiæ uiri seiscitari, cur ergo non ante eum instituit? Cum enim deus sit causa totius mundi & temporis, non est potius inquirendum, cur non condidit mundum ante seipsum, quam cur non locauit seu posuit eum alibi, ut pote alius aut certe inferius. Quemadmodum namque ante mundum non erat locus, ita nec tempus, Et propterea sicut stulta esset hæc questio, cur deus non posuit mundum in alio loco quam isto, in quo positus creatusque est: sic fatuum est querere, quare non fecit mundum antequam factus est. Etenim sicut ante mundi exordium imaginari possunt multa tempora, immensa que secula, sic etiam imaginari nil prohibet supra & infra mundum innumerabilium miliarum spacia. Veruntamen secundum rei veritatem & ut Aristoteles in libro de celo & mundo testatus est. Extra mundum non est aliquid, nec locus, nec tempus, nec vacuum, sed sunt ibi omnia quodam simplicitate inalterabilia, vitam optimam sempiternam, & de suis sufficientia. Denique nequaquam utique opinandum est, ideo deum unum non posuisse

Hiere 8.
Roma, ii.
Sapient 9
I. ai. 40.

Aristo. li.
I. de. C. M.

ia

in eo in quo subsistit loco creatæ, quasi ipse deus fortis & uirens magis extiterit ante mundum, & ab æterno in loco isto in quo mundum hunc posuirit, quam extra mundum & alibi. Ipse namque deus prorsus immutabilis & illocalis atque immensus est, nullamque quantum in se est habuit, nec habet ad locum nec potius in isto mundo est quam extra eum tam supra quam infra, nisi in quantum magis hic se distulit, & agit, quam extra. Abiit equidem ut id quod scriptum est, Cælum & terram ego impleo, sic de deo dictum arbitremur, quasi mundi huius limitibus terminetur aut circumscribatur esse diuinum. Ipsa namque super essentialis & omnino ignota, incomprehensibilis que diuinitas, non nisi in se ipsa uerissime est, a cuius imitatione cum ipsa quoque immaterialia in infinitum deficiant, quanto magis sensibilia atque corporea penitus incomparabiliter distant. Ex his ni faller nunc patet tertiæ obiectiois solutio, licet enim diuina natura esse & bonitas sit deo principium ratioque regendi, non tamen simpliciter: sed in quantum diuinus intellectus uult propriæ bonitatis perfectiones in rebus creatis varie relucere, unde & mundum ex tempore fecit, ut diuina bonitatis libertas per hoc splenderet in rebus. ¶ Ad ultimam autem instantiam dico, quod causa cuius perfectio ex proprio effectu dependet, perfectiori modo se habet dum in se est quam ante. Deus autem sic mundi causa non est, quippe qui bonorum nostrorum non eget, quoniam ipse in seipso infinitis diuinitis,

Thomas
contra gentiles.

Hic. 175

Psal. 15

plenus est, in omni pulchritudine atq; dulcedine, in omni sapientia & virtute, in omni claritate & libertate, in omni felicitate & gloria. P. Studiose & sufficienter omnino respondisti Theologe, & vt cerno bene dixit Aristoteles, q; questio de aeternitate mūdi sit pro vtraque parte probabilis, Nunc ergo agrediamur quæ restant. Porro quemadmodū paulo ante præactum est, secundum sex intervalla dierum consummata est mundi creatio. Artamē quoniam dixisti q; à magistris catholicis ordo siue successus ille dierum diuersimode quidem exponitur

Ideo antequam de hac questione exordiar, primū desidero expositiones orthodoxorum de proposta litera geneleos audire doctorum, The. Agam & non sine labore quod optas.

¶ De duplici expositiōe principij libri geneleos, de creatione mundi ac intervallis dierū. Art. 3. The

SI præinductam libri Geneleos literam subtiliter aduertisti, nullam in eo de spiritualiū creatione substantiarum apertam mentionem audisti, quia nec angelorum, nec intelligentiarum nomen vel semel expressum est. P. Sic esse fateor idq; admiror, præsertim cum spirituales substantiæ sint pars mundi præstantior, & ideo vt videtur eorum quoque creatio diligentius describenda extiterat. T. In primis itaque scito q; inter Grecorum atq; Latinorum doctores præcipuos hæc vna dissentio ē, quoniam Grecorum doctores asserunt ante mundum sensibilem spirituales naturas videlicet angelos esse creatas, Species autem & res mundi sensibili-

sibilis, sicut litera genesis superficialiter sonat, aiūt secundum dierum successus esse creatas. Augustin⁹ vero vtriusq; tenet oppositum, astruens omnia tā spiritualia q̄ corporalia simul tempore quo ad species esse producta. Posteriores vero vt Gregorius & Beda cum pluribus, partim Augustino, partimq; Grecis consentiunt, Nempe cū Grecis in primordialierum productione dierum intervalla concedunt. Cum Augustino autem spiritualia vna cum corporalibus asserunt facta. Veruntamen omnes isti in eo quod per se ad fidem requiritur cœunt.

Hieronimus quoque atque Hylarius inter latinorum doctores præcipui, in hoc cum Grecis concordare videntur, q; angeli ante mundum sensibilem facti sint. P. In vtroque istorum Augustino omnino concordandum reor plus alijs, Nam secundum Peripateticos intelligentia, orbis, tempus, & materia sunt quatuor coæqueua, vnde simul facta videtur, nec videtur cur omnipotens, itēque infinita dei potestas per temporum intervalla mundum ediderit, cum infinita potentia sit age e in instanti,

non enim agit per motum. T. In hoc tecum cœcordo, q; naturali rationi Augustinus amplius consonat. Nam & ideo positionem suam adinuenit, vt scripturam sacram & simplicem ab infidelium irrisione defenderet. Attamen si ei amplius coherere prælegis, sic ei consentiendum aduertere, q; partem alteram non spernas, nec reprobas, neque erroneam repures, præsertim propter autoritatem Greg. Nazaneni cuius auditor erat Hieron, qui Grego-

tantū diuersa sententia Gregori. Beda Augusti. Hiero. super Gen. Hilarius. Scola Perip. sentit Augusti.

Gregori. Nazani. Hieroni. tantū Gre. Naz

n8 D. DIONY. CARTHV. DIALO.
 tante erat autoritatis, q̄ nullus ei in sacra scripturæ
 expositione obuiare præsumpserit, quæ admodum nec
 beatissimo ac fidelis Athanasio. P. Quid ergo simpli
 cit̄ censes teneadū: Theologus, omnes nunc latino
 rum doctores Augustino adherent in hoc, q̄ spi
 rituales substantiæ, vna cum mundo sensibili sint
 creatæ. Philosophus, Sunt autoritates scripturæ au
 tenticæ ad hoc: Theologus, Ita videtur. Scriptū est
 enim: Primo omnium creata est sapientia. Quod
 de natura angelica Magister sententiarum exponit.
 Et secundum Thomam de sapientia creata intelligi
 potest. De qua alibi legitur Effudit illam deus sup
 omnia opera sua. Denuo quoque ait scriptura. Ini
 tio tu domine terram fundasti. Sed idem est dicere.
 Primo omnium & initio, ergo angelus & terra si
 mul creata sunt. Et in exordio genesis: In principio
 creauit deus cælum & terram. Itaque cælum, terra
 & angelus coeua sunt, Cælum autem sicut non si
 ne motu, sic nec sine tempore extrahemus cū
 quatuor coequeua. Porro in libro Ecclesiasti, scri
 ptum est: Qui viuit in aeternum, creauit omnia si
 mul. Phi, Magis mihi placet ista augustini positio:
 Sed dic cur de creatione nobilissimarum creatura
 rum, vrpote angelorum contigit Moyses. T, Se
 cundum hanc quam iam prælegisti sententiam,
 nequequam contigit. Sicut enim per terram in
 telliguntur habitatores atq; contēti in ea, sic per
 cælum incole cæli, videlicet angeli intelliguntur.
 Denique quod scriptum est: In principio creauit
 deus cælum & terram, non de hoc stellato & visi
 bili

Eccli. 1
 Eccli. 74

Eccli. 1
 Psal. 101

Gene. 1

DE FIDE CATHOLICALI: III. 119
 bilicælo oportet intelligi: hoc nanque secundum
 literam præinductam si recolis, secunda die factū
 est, cum diuisit deus aquas ab aquis, in earundem
 medio firmamentum constituens, in quo stellæ le
 guntur positæ quarto die. P, Cum dubitationum
 umulus, admirationisq; impercus me prorsus. O
 turbent & occupent, precor vt sine dilatione mi
 hi explanes literam istam. Geneos. T, Augusti
 nus doctor vniuersorum fidelium distinguit sex
 dies secundum representationem spiritualis lucis,
 sex rerum generibus factam. Nemp e secundum
 eum, sex ibi dies sunt vnus dies, nō motu solis cau
 satus, sed sex rerum distinctionibus, secundū quas
 numeratur menti angelicæ p̄sentatus. Sicut enim
 natura angelica est quoddam lumen diuinum in
 se, in materiale & purū, sic eius illustratio dies vo
 catur, Creator vero omnipotens in originali reu
 molitione, omnium sensibilibus cognitionem an
 gelis p̄stitit. Vnde cognitio angeli dies dicitur in
 quantum per eam lumen intellectus angeli rebus
 quodammodo p̄sentabatur, & super eas expā
 debatur. Ideoq; secundum diuersa rerum cognita
 rum genera, dies isti p̄hibentur distincti. ¶ Cum
 ergo prima die legatur formata lux, per hanc lu
 cem intelligit Augustinus naturam angelicam, q̄
 per conuersionem sui ad deum primo est die for
 mata. Secundo die formatum est firmamentum,
 & ita deinceps. Iste autem ordo non est temporis,
 sed nature. Et ergo q̄ naturaliter priora sunt, pri
 mo ferūtur creata. Itaq; secūdu angustinum: In p̄
 s̄pio simul facta atque distincta sunt H 4 aa

Gene. 1

angelus, cœlum & elementa. Prima quoque rerū
individa in his quæ ex matre feminaque gignunt.
Cætera vero quæ nunc vsque fiunt, videlicet gene-
rabilia ista si cundum rationes seminales asserit fa-
cta. Cū ergo naturaliter sit terra añ animalia, & aq̄
ante pisces, ideo terra priusq̄ animalia, & aqua an-
te pisces facta scribuntur.

¶ Dubitationes & obiectiones Philo. contra literā
Geneseos. Art. 4. Philosophus.

Cum sapientis opificis sit ordinatū opus pro-
ducere, nequaquā dici posse videtur in princi-
pio res in quodam esse confuso & inordina-
to factas fuisse. Nō enim decuit sapiētissimū deū tā
indispositum, tenebrosū atque informe opus ori-
ginaliter facere. ¶ Præterea asseruisti pauloante nō
esse erroneū, neque à textu alienū, arbitrari res pri-
mo fuisse confusas, demūq; per diurnas vicissitudi-
nes in speciem ordinemq; redactas, sed hoc impos-
sibile est: Materia nāque esse non potest informis,
cum sit pura potētia: ab initio ergo formata fuit at-
q; certis formis distincta. Deniq; qd̄ enti naturale ē,
hoc semper conuenit ei. Sed loc⁹ quem aquæ abyssi
nunc habent, naturalis est eis, ergo ab exordio in
eo fuerunt. Et si extra eū fuissent, hoc eis violentū
fuissent. Nō ergo die tertia in vnum sunt locū vni-
tæ, sed neque in vnum locum congregari poterāt,
sed omnem terram occupabant: nisi quædam que
scilicet in vallibus erant contra montana ascendis-
sent, quod naturaliter fieri non valebar, ergo mira-
culose hoc cōtigit. Hoc aut̄ dici nō potest sed m̄ Au-
gustinum

stinum. In primeua rerum institutione non quarri-
tur quid deus posuit, sed quid rerum naturis conue-
nit. Insuper secundum Platonē: Cum opifex mun-
di speciosissimus sit, & infinita claritate resplēdēs,
pulcherrimum itemque præ lucidum opus ab eo fi-
eri decuit. Non igitur recte ait scriptura, q̄ terra e-
rat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem
abyssi. Sic enim deus opus suum à tenebris inchoat
set, quod deo lucis non competit. Amplius quid in-
telligis per lucem cum scriptum est. Dixit deus fiat
lux. Si substantiā, ergo postea inepte dicitur, vocauit
deus lucem diem. Dies enim est accidens, ergo per
lucem intelligitur accidens, sed accidens sine subie-
cto esse nequit, ergo alicui substantiæ influxit illā lu-
cē, quæ suo splendore diē causaret. Substantia ve-
ro lucida q̄ diei ē causa, ē sol. Sed sol quarto die sa-
ct⁹ describitur, hæc aut̄ lux primo die, implicat er-
go ista scriptura. At uero si præ habitorem rite re-
cordor, tunc firmamentum secundo die effectum
est. De quo ergo cœlo ait scriptura. In principio, id
est, ante omnem diem, vel saltem in primæ diei ini-
tio, fecit deus cœlum & terram. Adhuc autem eo-
rum est vnus locus atque proprietas, quarum vna
est species & conformis natura. Cum ergo aqua na-
turaliter sub cœlo, imo sub igne & aere sit, ac terræ
conigua, quomodo ait scriptura esse aquas supra
firmamentum seu cœlum. Si vero ibi sint aquæ, cur
ibi sunt, & an mouentur cum cœlo aut quiescunt,
in erogo. Insuper, si secunda die firmam. entum ē
factum, vel ergo est tunc omnino creatum, aut cer-
te

Plato in
Thimeo

Gen. 1.

Ibidem.

Aristote.

Gene. 1.

Articulo
3. li. 2.

Augusti.

te de præiacenti materia, utpote in principio creata formatum, si est tunc creatum, sequitur q̄ deus nō creavit omnia simul, nec materialiter, neq̄ formaliter. Si autem est de præiacenti materia factum, vel de materia cœlesti vel elementari. Non de cœlesti, quoniam materia cœlesti non est diuersarum capax formarum, nec corpora cœlestia generabilia & corruptibilia sunt, ut ex vno fieri aliud queat. Nec etiā de elementari: & ad hoc inducere possem oēs Arist., rationes, quas sparsim & maxime in libro de cœlo & mundo induxit, quas vtiq̄ tibi diligenter obijciam, si dixeris cœlum elementaris esse nature. ¶ Deniq̄, omnibus his vehementius mitto r̄ q̄ lumina cœli, solem, lunam, & sidera quarto astruis facta. Stellæ em̄ sunt dēiores partes orbium propriorum. Quomodo ergo post orbem sunt conditæ, sed & quomodo posuit eas deus in firmamento cœli? Nunquid diuisit aut foramina fecit deus benedict⁹, & æternum, ac sanctus in cœlo, ut intēret stellas eidem. Porro cum sol suo cursu sit causa diei noctisq̄, quomodo ante eius productionem tres dies præibant. Rursus secundum demonstrationes Peripateticorum, causæ cœlestes sunt essentialiter inordinatæ. Non ergo potest vna operari, & per consequens nec esse sine altera. Nēpe cū vna virtus absq̄ alia haberi non queat, eo q̄ virtutes concatenantur, quomodo vnum astrum vel corpus cœlestē sine alio esse valebat, quorum concatenatio vel maior est aut certe non minor? ¶ Post q̄ o Theologe ad ista responderis, introduceam que restant

Respon-

¶ Responso Theologi ad præinductas instantias. Articulus. 5. Theologus.

¶ Quidem admodum Augustinus noster testis. Maior est huius libri Genesis de rerum creatione autoritas, q̄ alicuius humane rationis perspicacitas. Aduertis ne o Philosophæ, quāsa sit scripturæ huius simplicitas, q̄ paucalubilitas, quam nulla probatio, solummodo Moyses narrat & asserit, nil penitus probat. P. Hoc utique consideravi, & quoniam sic est, viderur potius ridenda quam credenda, præsertim cum non solum non probetur, sed rationi contrarietur. Theologus. Stultam fecit deus sapientiam huius mundi. Sed paulisper auf. ulta. Cui vnquam Philosophorum quantumcunque subtili & magno, tor consenserūt, quot huic scripturæ simplici crediderunt? En non solum omnes Christiani, sed Iudei quoque, itemq̄ Sarraceni ei consentiunt. Non sic quemadmodum Aristoteli aut Platoni Peripatetici adherent, vel Stoici, sed tam immobili inuolabilique consensu, ac firmitate certissima, ut potius mori eligerent, q̄ vel in minimo q̄bo eandem negare, maxime Christiani. Vnde ergo tanta autoritas scripturæ, tam simplici in pressa allataque est? Philolophus. Populus iste qui rationem ignorat, omnisque Philosophicæ subtilitatis est expertus, maledictus est: hi propter suam ruditatem de facili credunt. Theologus. Non ergo perpendis quam doctissimi viri, quam ingeniosissimi atque profundissimi & in omni quoq̄ naturali sciētia eminentes, atq̄ scipm̄ præindu-

Augusti.

Corin. 1

Arist. li. 1
de c. & m
Arist. li. 3
de c. & m
Gen. 1.

Hieroni.

præinducta scripturæ intellectum suum sine omni ambiguitate subiiciunt, & hoc non solum inter Christianos, sed inter alios, insuper quos iam non inuani Forie non credis Augustino, qui astruit se libros Aristoteles sine commēto intellexisse. Quod si ei non credis, non tamen negare valebis quin fidelis noster Boetius Aristotelis libros de greco in latinum verbum e verbo trāstulit. Quomodo autem transferre potuit quod non intellexit? Demū si commenta sancti Thomæ atque Egidij de Roma super Aristotelis libros v. distes, opinor q̄ non tantum Alexandri, Themistij & simulum, sed ipsius quoque Auerrois commentis præferres. P. Miror ergo cur tanti vtri rationem relinquunt, ac soli narrationi consentiant. T. Hoc per autoritatem dicens contingit. Sciunt enim viram qui hanc scripturā compegit, nedum prophetam, sed extremum etiam esse prophetarum. Ideoque propter autoritatē ipsius, magis vero propter eum qui per prophetam suum locutus est, firmissime credunt scripturę indubitate. Nec enim aliter esse possent libri eius tam famosi nisi per diuina signa constaret deum per hominē vatem esse affatum. P. Paululum mihi describe virum istum, qualitatē eius. T. Vir iste Moyſes dicitur legislator Hebræorum, qui eisdem de Egipto eduxit, quemadmodum tibi superius dixi. Duxitque eos in deserto horribil. annis quadraginta & quanta prodigia per eum fecerit deus patrum suorum, ante si recolis tetigi. P. Bene recordor, sed adaugem mihi fidem, & adde quid modicum. T. Non dixi tibi

tibi illic quomodo vno atque eodem die durare erat Israhelitis dies prælucida, Egiptijs autem palpabiles tenebræ. P. Quomodo erat hoc. T. Diuina virtute subtrahebatur illuminatio solis terræ in q̄ manebant egiptij, non tamen Hebræis. P. Hoc esset mirabile, sed forte per nubem interpositionem hoc accidit. T. Non tam subito potuit natura tam densas nubes producere, sed nec nubes tantam potuissent caliginem effecisse, erat equidem tempus illud diurnum tenebrosius nocte, quoniam proximum suum nemo Egiptiorum videre valebat. ¶ Fecit q̄ galia maxima signa Moyſes in Egipto, in tantum ut esset vir magnus valde apud Pharaon. ministros Porro cum in monte Sinai legem à deo recepturus erat, prædixit hoc populo, venissetq̄ populus cum eo vsq̄ ad montem, & illic omni plebe spectate, cuius numerus erat sex cetera milia præter mulieres & paruulos ac vulgus Egiptiacum apparuit gloria dei, totus enim mons stabat ardens & fumigans, fiebantq̄ insuper fulgura atque tonitrua, & audiebantur tubæ altisonæ tam terribiliter ac euidenter, ut diceret Moyſi populus. Non loquatur nobis dominus ne forte moriamur. Post hæc ascendit in montem Moyſes vnuerſis relictis, & erat quadraginta diebus, neque bibens neque manducans. Post quos descendit portans in manu duas tabulas, legem decem preceptorum continentis ac digito dei inscriptas. Et ecce propter colloquium & familiaritatē cum deo apparuit facies eius cornuta, id est ita splendida ac radiosa, ut eam inspicere non poterit populus.

Exo. 10.

Ibidem:

Exod. ii.

Ex. 19:20

Num. i.

Ex. 20:14

Exo. 12.

plus

pulus. Ideoque populo loquens vultum pannorum velabat. Per omnes autem illos quadraginta annos, locutus est ei deus tam familiariter ut loqui solet amico amicus, non utique in abscondito, sed vniuersis cernentibus descendit columna nubis & obumbravit tabernaculum in quo Moyses fuit, & illic loquebatur ei deus, non quidem immediate & in propria persona, sed per angelam diuinitati subministrantem. Enimvero inter cetera magnalia quae de eo creduntur, hoc etiam asserimus quod in vita ista mortali vidit diuinam essentiam, sicut de eo deus testatur Palam inquitens & non per enigmata videt deum, Hic est Moyses qui quinque libros conscripsit, & in eorum primi exordio ait quod nunc intra duxi, cuius auctoritati propter eum qui per eum locutus est fermissime credimus, quoniam spiritus sanctus, spiritus utique veritatis, reuelauit eidem cuncta quae scripsit.

Exo. 13.

Exo. 40.

Num. 12.

Thomas

Deu. 34.

¶ Denique cum centum viginti esset annorum non caligauit oculus eius nec mori succubens eius, & deo sibi reuelante se moriturum insinuans, & ait ministrum suum Iosue pro se populi ducem. Ipse vero montem Thabor conscendens in eodem mortuus est, & non cognouit homo sepulchrum eius usque in hodiernum diem. P. Dum ista illis conecto quae in praecedentibus mihi de mirabilibus veteris legis & populi discernisti, mirari cessio quod tanto viro credat id quod considero quod cum scriptura eius tante simplicitatis sit ac sine praebitione humana, non est perisimile quod libri eius tam reputati famosi que essent, nisi singularis quaedam progriatiua diuinae participationis

in

in eo fuisset. T. Hoc certius scires si tota librorum suorum historia conspexisses. P. Quia tamen secundum dicta a te fides ratione vinci non potest, obiectiones & dubia quae adduxi quae absolue. T. Ita expedit, sed a nouo articulo ordiendum opinor.

¶ Solutio obiectionum Philosophi.

Articulus. 6. Theologus.

Quicumque Christianorum, infideli persuadere conatur nisi in lege sua habundet frustra enititur. Ego igitur si Augustini sententiam assequi vellem, aliosque negare catholicos, instantias tuas non indiderem dissoluere, quia nec contra expositionem militant Augustini, sed quoniam potestatus sum alios quoque expositores sanctos esse a communi reuerentia vere dignissimos, ideo ne ipsi reprobandi appareant, praesertimque ne ipsa sacrae scripturae superficies quae dierum intervalla aperre fatetur, in rerum creatione videatur spernenda, obiectiones tuas soluere habeo. ¶ Dico ergo ad primam quod deus benedictus & sapiens cuncta ordinatissime producit. Res autem quae creantur antequam creantur omni existentia carent. Cum autem in propria natura creatae distinctaeque sunt in suo genere perfecte existunt. Natura autem a distantibus distans, seu ab extremo in extremum non procedit nisi per medium secundum Dionysium. Ideoque cōdecuit veres a primo omni esse, carebant, non immediate in suo esse completo atque perfecto constitueretur, sed primo in esse imperfecto confusioque fierent, ac postremo distinctione, itemque ornata a creatore facti.

susciperent, quatenus per hoc euentissime respliceret, quanta sit dei creatis libertas arque potentia: Rerum vero creatarum dependentia imperfectioq. Ad secundum dico quod materia non erat sic confusataq. omni forma priuata, sed quia res creatæ corporeæ vltimas suas perfectiones, videntur licet locum, virtutem causalem, ceterasq. proprietates nondum erant sortitæ. Cū enim dicitur: In principio creauit deus cælum & terram, nomine terræ cetera vtrique elementa rite sunt intelligenda, Nā de aqua protinus dicitur, & spiritus domini ferebatur super aquas, quæ postea à terra diuisæ & in vnum collectæ scribuntur. ¶ Ad alias duas rationes sequentes vna est solutio: Aliter nēpe de ipso rei initio seu de re prout in fieri est, iudicare oportet, quā de re iam instituta atque completa Cuius aptissimum exemplum Rabbi Moses narrat: Ait enim infantē quēdam à propria terra, natalique solō in insulam quandam translatum, in qua solitarius viuens annos discretionis adeptus est. Vna ergo dierum cū quodam loquens, sciscitatus ab eo est de humanæ modo propaginis. Cumq. ille ei respōderet, quemadmodum homo in materno aluo concipiatur, ac nouem mensibus requiescat, demumq. per angustiā portam egrediatur, admiratus est puer & credere noluit, sed vehementer obiecit, q. nec per modicū tempus homo viuere queat nisi respiret, atque similia opponebat. Sic est de te o Philosophus he, & tibi similibus quæ ex his quæ nunc in rerum natura fieri naturaliter cernitis, de ipsa primoua rerum conditione

Genesi. i.

Rabbi
Moyses.

DE FIDE CATHOLICA. LIB. III 129
 tione ac proprietate indicare tentatis. Ideoq. tibi respōdeo, quod locus quem abyssus nūc habet, ex tunc ei cepit esse naturalis, ex quo ad eū aquæ deo iubente collectæ sunt. ¶ Deniq. quod obiecis motum aquarum contra montana violentum fuisse, nihil est; quoniam quod secundum Peripateticos in generatione mixtorum naturaliter descendunt leuia, utpote aer & ignis, non quidem ex virtute particularis, sed vniuersalis naturæ. Parimodo itaq. & aquæ vallium ascendere poterāt. Ad quintū respōdeo, quod vtriq. deus pulcherrimū opus molitus est, quemadmodum Plato optime probat, non tamē oportet quod totū rerū ornatū eisdē in principio dederit, sed ordinate & per interualla ut decuit, nec hoc artifici derogat, ratio tamen procederet, si deus opus suum reliquisset informe. Nec sequitur q. deus opus suum à tenebris egerit, nisi imperfectio corporalis naturæ tenebræ appellentur. Tenebræ enim nil positiuū dicunt. ¶ Ad sextum dicendū, q. salua per omnia veritate ac autoritate sacre scripturæ, doctores catholici hanc literam de formatione lucis & solis diuersimode satis exponunt. Verū tamen propter compendium nunc vnā viam assumo, quam tibi magis proportionatā opinor. Alijs tamen positionibus nil penitus derogans. Dico ergo breuissime, quod per lucem primo die factam intelligitur substantia solis nondū perfecta in suo splendore, & quoniam perfectam claritate quarto die sortitus est, ideo in ea conditus perhibetur, & per hoc ad vltimas duas instantias innotescit

Pla in Ti.

Genesi. i.

cit solutio. Quoniam & stellæ quarto die factæ cū
centur, non quo ad substantiam, sed quo ad orna-
tum seu plenam perfectionem, quoniam tunc na-
turalis eis impressa est claritas. ¶ Ad septimū dico
pro præsentī, quod per aquas quæ sup̄ cœlos sunt,
inteelligenda sit non asphera, quæ dicitur cœlū cri-
stallinum & æquum, quia in dyaphoneitate cum
aqua magis communicat, sicut & cœlum empireū
igneum nominatur, quia lucidissimum est: cœlum
vero stellatum, partim quidem est lucidum, parti-
m dyaphonitum. Hanc insuper nonam spherā eti-
am astrologi ponunt. ¶ Quod autem inquiris, cū
firmamentum secundo die factum dicatur, de quo
cœlo dicat scriptura: In Principio creauit deus cœ-
lum. Primo respondere possum, quod de cœlo em-
pyreo quod ut factum est mox angelis est imple-
tum. Rursus dicere possum, sicut & de sole ac stel-
lis distēui, quod scilicet ideo firmamentum, secun-
da die dicitur factum, quia tunc distictionem, id
est virtutem causalem ac vniuersalē accepit. Quar-
to autem disornatū est stellis, quoniā tunc virtu-
tē causalem accepit, ad determinatos effectus seu
particularē, quæ potissime in stellis consistit. Por-
ro secundum hanc positionem dicere non oportet,
quod firmamentū sit elementaris materiæ, qđ li-
cet quis diceret, nō tñ eū errare assererē, eo qđ Au-
gustinus, Ambrosius, Damascenus, atq. Basilius a-
serte sententiant cœlum & sydera esse de elemen-
tari materia igne & aqua, itaq. cum præsens ma-
teria quo ad hanc partem opinabilis sit inter san-

Genesi. 1.

Augusti.
Ambro.
Damasc.
Basilius.

etor

ctos theologos sicut inter summos philosophos,
nec ad fidem directe pertineat, quid horum dicat
merito, tibi philosophe sufficere debent responsio-
nes præactæ. P. Vei sic est: sed vnum me mouet,
nam si cœlum & sydera elementaris essent nature,
non esset eis motus circularis naturalis, sicut nec ig-
ni & aquæ. T. Ambrosius aperte restatur cœlum,
solem & astra non sine labore moueri, & ideo se-
cundum veritatē quādoq. quiescent. Verūtū tibi
satisfaciendo respondere possem, sicut & Platonici
Peripateticis responderūt, quā & Plato cœlū & astra
elementaris esse nature fateb. Aristotel. vero primus
inuenit hęc Philosophiā, qđ cœlū sit specialis nature,
nec graue nec leue, nec calidū, nec frigidū, nec cor-
ruptibile, nec cōtrariareitati admixtū. Sed quā hęc
disputatio nos a principali proposito distrahit, ideo si
placet ad vtiliora pperam. P. Libenter consensio.
¶ De formatione hominis. Articulus. x. Philosoph.

C Vniuersam præacta o theologie tota fides cristi-
ana de cuius articulis disputatione istā sum-
mam, ad hoīs ordinē salutē, pcor tevt de hoīs
institutione plenim mihi edidderas. T. Hoc p̄mpte a-
gā, quā id tibi summe necessariū ē. Ait em̄ scriptura
veritatis: Plātauerat autē dñs de⁹ paradysum volup-
tatis, a principio in q̄ posuit hoēm quē formauerat.
Agnosce ergo qđ protoplastū virū Adā fecit extra
paradisum, & trāstulit eū in paradysum. Est autem
paradisus locus omni amenitate repletus, semper
temperatissimus, vniuersis arboribus, floribus,
fructibus, fontibus, atque delicijs adornatus.

Ambrosi

Plato.

Arist. li. 1.
de. c. & m

Genesi. 2.
Adā vbi
format⁹.
Paradi q̄

In hoc loco posuit deus hominem primum, quatenus locus corresponderet locato. Fecit namque deus hominem ab initio rectum, originalem ei concreta dō iustitiam, per quam totus homo in seipso ordinatus fuerat, obedientiae per omnia absque rebellionē, carne spiritui, sensu rationi, rationeque deo. Unde & locus temperatus atque tranquillus homini taliter instituto conuenit. Hæc vero concreta iustitia supernaturalis fuit donum, & ideo homo in gratia erat creatus. Porro in paradiso fecit deus homini viro adiutorium generandi, videlicet feminam, quæ & ipsa in originali iustitia facta est, deditque deus eis præceptum, quatenus promerendi occasionem ipsis impenderet, iubens ne de fructu ligni scientiæ boni & mali escerentur, sed de cæteris omnibus. Videns itaque dæmon hominem taliter sublimatum, itemque ad gloriam de qua ipse eiectus est transferendum, summo rancore transfixus est. Intrēditque quemadmodum hominem a diuino mandato deflecteret. Primum mulierem per serpētem loquens aggressus astutusque est, quam cum decepisset & ad gustum venti pomi inclinasset, instigauit eandem virum quoque suum ad idem induceret, quæ & ipsam mulierem consensit, sicque priuatiuati sunt ambo, & gratiam ac originalem iustitiam perdiderunt, & per consequens locum tranquillū amittentes, in vallem miseriam, laboris atque doloris proiecti sunt. ¶ Præterea cum gratiam primam nullus de condigno possit mereri, gratiam quam tam posteris perdidērūt, nec sibi nec posteris recuperare valebant, sine miseratiōne

ōne diuina: amissam quoque iustitiam & gratiam posteris nequaquam reparare poterant. Ideoque omnes proles eorum quæ concepto semine nascitur, originali culpa inficitur: tamen de virgine gloriosa nihil de termino, propter causas idoneas. Et nisi per meritorem dei & hominum redimeretur, æterna beatitudine iuste destitueretur: tum quia ex puris naturalibus gratiam adipisci nequiuit, tum quia pro peccato satisfacere non valuit, nisi per virtutem fidei, qua Christo coniungitur. Semper namque ad salutem a principio mundi necessaria erat adultis aliquo modo fides futuri saluatoris, quia aliter ei connecti eiusque effici membra non poterant. ¶ Quoniam quidem ergo homo fraudulenter erat seductus, atque aliena defectus nequitia, miserus est eius, omnisque sui posteritatis deus piissimus. Unde & primis parentibus locum poenitentiae contulit, atque futurum esse mundi saluatorem insinuauit. Eiecti ergo protoplasti, poenitentiam se dederant, genueruntque filios & filias, quorum aliqui boni manserunt, & hi dicuntur in Genesi filij dei, ut potentati stirpe Sethi. Ipsi namque iuste uiuentes in fide & spe venturi Messyæ, defuncti sunt. Nati vero de Caym maliciose vixerunt, & filij hominum dicti sunt. Hic autem rex Messyas, saluator mundi, vngenitus dei, homo verus, deus incarnatus, nouissime diebus vltimæ ætatis, visitauit & fecit redemptionem humanam, quemadmodum pollicitus erat per os sanctorum, qui a seculo sunt prophetarum eius. P. Multa mihi dixisti quæ intellectum meum obtundunt atque reuerberant. T. Nunc hæc tenus

1. Tim. 2

Testamē
ti veteris
ac noui
des quæ
exigebat

1. Cor. 15

Genesi. 3.
Genesi. 5.
Genesi. 9.
Genesi. 22.
Iohan. 1.
Hebræi.
Luce. 1.

sic facta sunt. In his autē q̄ restāt explanāda existūt.

Qualis sit emanatio rerū a principio primo.

Articulus. VIII. Philosophus.

A Nequā procedamus, primū mihi edisse
re q̄lis sit emanatio rerū creatarū a deo, an
scilicet sit naturalis, p̄cessio, an essentialis di
uina: lucis emicatio, an formalis generatio, an libe
ra diffusio, an artificialis & velut sapientialis efflu
xio. T. hanc dubitationē breui ac dulci versiculo
elegantissime soluit diuinus Dauid. Nēpe de deo
loquens: Ipse, inquit, dixit & facta sunt, ipse manda
uit & creata sunt. Dicere autē ad intellectum perti
net, ad voluntatem mandare. Deus ergo benedi
ctus & felix est causa mundi, per intellectū & volū
tatem, & inquātū per intellectū est mūdi origo, sic
rerum creatio dici potest sapientialis effluxio. Scri
ptū est em̄: Omnia in sapientia fecisti. Artificialis q̄
q̄ dicitur, quoniā est per modum quo procedūt ar
tificialia ab artifice. Nam sicut artifex secundū for
mam quam mente concepit effectum ad extra p̄
ducit, sic intellectus diuinus cū dū exēplarem ra
tionem, idealemq̄ formam vniuersa sapienter arti
ficiosissimeq̄ instituit. Quippe q̄ omnia in nume
ro, pondere & mensura produxit. P. Quid est hoc
quod dicis, deum omnia in numero, pōdere & mē
sura fecisse? The. Hoc dupliciter potest intelligi.
Primo quod vnumquodque sigillatim in nume
ro, pondere & mensura effectum est. Secundo
quod omnia simul in his tribus creata sunt. Ita
que

Psal. 148

Psal. 103.

Sapient. 11

que secundum primum sensum, omnia sigillatim
in numero facta sunt, quia nulla creatura est peni
tus simplex, sed est in ea aliquis numerus, v̄t pote
essentialium partium, seu actus & potentia. Quē
admodum ait Boethius, quod in omnib̄s circa
deum est compositio ex quo est, & in quo est. Et
secundum Auicennam, Thomam, & Egidium,
hoc sic intelligitur, quod in omnibus creaturis est
realis distinctio, esse & essentia. Est quoque vnū
quodque factum in pondere, id est in quadam na
turali ad proprium vltimatumque finem inclina
tione. Omnia enim ad certum finem mouentur,
& ad vltimum finem singula aliquo modo ordina
ntur, Et recte per pondus in clinatio naturalis acci
pitur, quoniam sicut pondus trahit ponderosum,
sic naturalis appetitus seu inclinatio trahit ad de
bitum finem. Ideoque Augustinus restatur: Quia
quod in materialibus facit pondus, hoc in intelle
ctualibus efficit amor. Singula demum in mensu
ra, id est in certa specie, determinato gradu, ac limi
tata perfectione sunt condita. Solus enim deus est
simpliciter p̄fectus ac illimitatus: omnis vero cre
atura determinatam perfectionem sortitur, atque
per hanc in specie collocatur. Denique iuxta sen
sum secundum, omnia simul accepta in numero fa
cta sunt, quoniam non est multitudo actu infi
nita. Sunt etiam omnia facta in pondere, id est
ordine, quoniā naturæ rerū coordinate sunt, & or
dinantur vna ad aliā, oēsque simul ad creatā naturā.

Boet. li. 3.
cōsolatio
philosop
Thomas
Auicēna.
Egid. Ro

Arist. li. 1.
de. c. & m

Augusti.

Malac.

Sed & in mensura omnia facta sunt, quia sicut finita sunt in multitudine, sic & in magnitudine, tam in magnitudine molis, quàm perfectionis. Unde quod alij dicunt omnia in modo, specie, & ordine facta, ad istud rediguntur. P. bene mihi hæc placent, quia & apud Peripateticos simile quoddam inuenio. Auicenna siquidem ait, primam causam triplici influentia rebus influere, utpote influentia constitutionis ad esse, quod ad numerum pertinet. Illuminationis ad agere, quod ad mensuram referitur. Et reductionis ad vltimum finem, quod nisi fallor spectat ad pondus. T. In hoc Auicenna optime dicit, quia & secundum catholicos deus adorandus, est omnium causa in triplici genere causæ, videlicet efficiētis, formalis seu exemplaris, & finalis. Et inquitur est causa efficiens, constituit & in numero ponit. In quantum vero est causa exemplaris seu formalis, non in formans, sed idealiter formans, illuminat atque in mensura reponit, sic namque speciem præstat. Prout autem est causa finalis, sic reducit cuncta ad se, & pondus singulis imprimat. Unde & Aristoteles: Entia inquit nolunt male disponi. Ex quo mox bene concludit, vnus ergo princeps, qui est deus supergloriosus & viuens. P. Subtiliter asseris, sed videtur emanatio rerum à deo naturalis & essentialis, non autem artificialis dicenda. Deus enim rebus creatis essentialibus suas perfectiones comunicat, scilicet esse, viuere, & intelligere, sapientiam, iustitiam, prouidentiam: hoc autem artifex non facit. Non enim influit domifaber domui vitam vel sensum, aut aliquid eiusdem secum natu

naturæ existens, ¶ Denique cum bonum sit naturaliter sui diffusuum, videtur quod deus qui essentialiter bonus est, naturaliter se diffundat. T. Quidam Peripateticorum atque Platonici, mundum ponentes esse æternum, arbitrati sunt res creatas à deo per modum naturalis emanationis effluere, non tamen pure naturaliter, sed etiam intellecturaliter. Quia ut Plato in Thimeo asserit, diuinam voluntatem esse mundi fontale principium. Algazel quoque Peripateticus, emanationem rerum à deo scribitur comparasse comparatione donorum à datore, quæ utique comparatio valde conueniens est. Attamen quoniam diuinam emanationem ad intra ignorabant, eam quæ ad extra est coæternam, connaturalemque deo opinati sunt. Hæc autem positio vera non est: Nam cum deus sit ens sibi in se omnino sufficiens atque liberrimum, ac substantialiter sapiens, omnia quæ producit ad extra, secundum liberrimum æternæ suæ voluntatis propositum efficit, quæ admodum paulo ante lucidius declaravi. ¶ Porro ratio quam primo inducis nil prorsus conuincit, quoniam licet perfectiones naturarum rerum sint quædam diuinæ bonitatis participationes, non tamen sunt eiusdem generis, ordinis vel naturæ cum ea. Deus enim nec est in genere neque in specie. Et secundum diuinum Dionysium, Omnes etiam præstantissimæ rerum perfectiones verius abnegantur de eo, quam ei conueniant. Ideoque processio mundi a deo, non est omnino talis qualis est diffusio radij a luce, ac riuus a fonte. Quia tamē

ea que in creaturis sunt, deo quoque vere attribuitur, & quedam diuine perfectionis imagines sunt, ideo creatio rerum naturali emanationi aliquantulum conformis existit. Insuper secunda ratio soluitur: Nam licet sit naturaliter suæ bonitatis communicatiuus, id est, sua natura habet ut se diffundere possit, non tamen se per modum naturæ, sed intellectus diffundit, eo quod natura ipsius sit virtus honoratissimus intellectus, mens separata, superessentialis atque omnino infinita sapientia.

¶ Enim vero cuius secundum præhabita sit opifex deus prorsus immensus, quomodo posset ab eo procedere effectus finitus, determinatus, & ordinatus, nisi ipse per suam sapientiam in seipso opus suum ordinaret atque distingueret. Aliter quippe ratio nequit præstari cur mundus nec maior nec minor sit, cum infiniti ad finitum nulla sit naturalis proportio. Ex quo innoscit rudissimus error, qui mundum ponebant à deo non proprie esse creatum vel factum, sed esse velut quandam vmbra lucis diuinæ, tanquam mundi productio aliud non esset nisi quedam essentialis diuinæ lucis emicatio. Contra quem errorem magnus pater Ambrosius in suo Exameron efficaciter aperteque disputauit. Ad cuius etiam confutationem sancti patres in Niceno consilio in Symbolo fidei, dicere maluerunt deum factorem cæli & terræ, quam creatorem.

¶ Disputatio Theologi contra admirationes Philosophorum.
 Articulus .IX. Theologus.
 In exor

IN exordio huius tertij libri cum audisses Philosophice, quæ admodum sacra scriptura in creatione assereret interualla dierum, vehementer miratus es, & quasi derisisti, P. Ad naturalē rationē aspexi. T. Ostendā tibi quod maximorum philosophorum positio sit non minus miranda, imo magis si dicere congruit, irridenda. P. Hoc si uales declara. T. A Peripateticis ordinatur. En ait Auicenna & Algazel cum alijs multis quorum opinio capitaneus in hac opinio est antor libri de causis, dicunt deum immediate non nisi primam intelligentiam creasse, eo quod secundum eos ab vno simplici immediate non procedat nisi vnum, quia idem in quantum idem facit idem. Ab hac autem prima intelligentia, autem creatam intelligentiam secundam, putat intelligit se secundum id quod a deo est: primum mobile, putat intelligit se secundum quod ex nihilo est: primam animam nobilem quam ipsi existimant animam primam esse inuolubilem. Similiter astruunt intelligentiam secundam inducere intelligentiam tertiam, secundam celum & animam eius. Tertia quoque autem esse creatam esse intelligentiam quartam, tertij orbis ac anime eius, sicque deinceps usque ad vltimam spheram celestem, ita quod ab intelligentia vltima, procedant elementa, formæ quoque naturales rationales animæ, & nihilominus ponunt mundum esse æternum, atque hæc omnia simul producta. Et licet fortassis hoc aliquo modo queat saluari, quod nihilominus omnia simul facta essent, præsertim cum astruant creationem vniuersi per modum naturalis emanationis consistere, tamen plura quæ in hac positione absurda apparent ac videtur:

Primum quod

Auicenna
 Algazel

Ambro

Primum quod causis creatis virtutē creatiūā ascribunt. Secundum quod deum aiunt non nisi verbū immediate potuisse creare. Tertium quia positio ista maximam prestat idololatriæ fomitem. Si enim non est deus omnium intellectualium substantiarum immediata causa atq; creator, non erit in eo durax at constituenda felicitas omnium, neq; ei soli latria exhibenda. ¶ Deniq; isti philosophi cum dicāt mū dum æternum atq; humanas animas immortales, consequenter concedunt animas racionales, nunc à corpore separatas actu infinitas, quod Aristoteles doctrinæ non consonat, qui non admittit multitudinem actu infinitam, & secundum hoc non fecit supersapiēs deus omnia in numero, pondere atq; mēsurā. Rursus qualiter intelligētia vltima possit animas infinitas illuminare ac beatificare. Hoc enim non nisi infinitæ potentie videretur posse cōpetere. ¶ Alia quoq; multa valde irrationabilia cōsequuntur hanc ipsam doctrinam. P. Præinducta quædam de creatione mundi positio, apud Peripateticos satis vtiq; famosa existit atq; probabilis: Aliquī tamen etiam magni philosophi cōtraducunt eidē. T. Nec hoc me latet, Nam cōmentator Auerrois asserit eam debili fundamento inniti. Cum enim deus omnipotens sit entium causa per intellectum, sicut plura simul intelligit, propter perfectionem suę sciētię, sic plura simul potest producere absq; iniuria simplicitatis diuinę. Imo cum omnia simul intelligat, oīa simul creauit, aut certe creare præualuit. P. Viraq; positionū istarū satis est probabilis. T. Cū ergo

Aristote.

Sapient. II

Auerroi.

ergo inter philosophos pene nulla de creatione rerum concordia sit, autoritati imitatur diuinę, in qua omnes fideles conueniunt. Verūtamen quocumque de hoc plurimum mirabaris, quod sanctus Moyses res primo in quodam esse indistincto factas asseruit. En Platonem principem Stoicorū tibi obijcio: Ipse equidē hoc ipsum testatur, Ait nāq; in Thimæo: Omne visibile corporeq; motu ipotuno fluctuans nec vnquā quiescens, ex inordinata iactatione redegit deus in ordinem, sciens ordinatorum formam confusus inordinatisq; prestare. P. Hanc positionem Aristoteles reprobat. T. Nihilominus magni philosophi sic opinati sunt, sed nec Aristoteles in libris qui apud nos sunt modum creationis vniuersi aperte determinat. Deniq; non tamen mentem quam verba Platonis improbavit. Non enim videtur Plato hanc confessionem corporaliū rerum posuisse, tempore præcessisse earundem ordinationem, cum secundū eum generatio atq; corruptio ab externo extiterunt, quæadmodū Proclus inter Platonicos summus in elementatione theologica manifeste testatur. Attamen Platonē exponere non mihi, sed tibi incumbit. P. de creatiōe vniuersi hactenus si iubes satis cōtēdimus, omnib; q; simul pensatis, assertiōes tuę efficaces ratiōabilesq; mihi apparēt. Ideo si placet aggrediamur q; restat. ¶ De. 4. fidei articulo. Arti. 10. Theol.

DE tribus fidei orthodoxe articulis expedi-
ti iam sumus. Nunc itaq; quartum aggredi-
mur, qui de iustificatione quæ per gratiā ē.

tractas

Gene. I. 2.

Pla. I. I. th

Aristote.

Idem.

Pro. Pla.

tractat. P. Quid intelligis per verba hæc? T. tibi crebro dixi, & nunc plenius pando, quod ad verā beatitudinē obtinendā, nō sufficiant homini, imo nec angelo naturalia sola, sed gratia quoq; requiritur: & hoc credere oportet. Vñ & de hoc specialis existit articulus fidei, propter quod inimicus Christi

In heresi- & gratiæ heresiarcha Pelagius in Ephissina dānat^o est synodo, eo quod dixerit sine gratia posse hominē effici saluū. P. Quid intelligis nomine gratiæ?

Gratia duplex. T. Duplex est gratia: vtpote gratis data, atq; gratificans. Gratia autē gratis data, dici potest omnē donū dei gratis impensum, & sic dona naturę sunt gratiæ gratis datae, proprie tamē dicitur gratia gratis data donū diuinū, q̄ se præparat homo ad suscipienda gratifica dona spiritus sancti: & sic omnē illud per qd̄ reuocatur voluntas à malo, atq; ad bonū conuertitur, seu ad gratiā gratificantē habilitatur, gratia gratis data vocatur. Cūq; homo huius gratiæ admonitioni acq̄uerit, tunc facere dicitur quod in se est, semp; gratumfacientē gratiam suscipit. Est autē gratia gratificans seu gratūfaciēs supernaturalē donū, diuinitus præstitū, quo aia in esse spiritali atq; ad promerendū idoneo colloca- tur. P. Cur necessaria est homini gratia ultra dona naturę. T. Sicut vltimus finis ac vera felicitas hominis omnem naturalem facultatem excedit & supernaturalis existit, sic ad eam adipiscendam necessaria sunt homini supernaturalia media, vtpote gratia itemque virtutes gratuite. P. Quomodo per gratiam ponitur homo in esse spiritali, & ad promerendū

merendum idoneo. Theolo. Actus secundus præsupponit actum primum: Agere quippe præexigit esse. Antequam ergo homo quærat spiritaliter ac meritorie operari & viuere, oportet eum quoddam esse spirituale atque diuinum sortiri, & hoc esse gratia præstat formaliter. Deus autem qui solus gratiam creat & influit efficienter. Vnde non immerito dicitur gratia vita animæ, quemadmodum anima vita est corporis, sed anima influit corpori vitam naturalem, gratia autem dat animę vitam supernaturalem.

Gratia
quare vi-
ta animæ

¶ Cur gratia præstare dicatur animæ
viam supernaturalem.

Articulus XI. Philosophus.

Cum ratio virtutis ex libertate voluntatis de-
pendeat, videtur liberum arbitrium ad bene
iusteque viuendum esse idoneum. Nam
eo ipso quo se vertit ad bonum, cum tamen se ver-
tere possit ad malum, laudabiliter virtuoseque a-
git. Nullum autem opus virtuosum esse potest
immeritorium, quia nullum bonum irremunera-
tum. Sufficit igitur liberum arbitrium ad meri-
torium actum. Præterea eadem est potentia con-
trarium, sicut ergo liberum arbitrium potest
per se in malum, sic & in bonum, non ergo gratia
sibi necessaria est. Amplius, quod quis non potest per
seipsum hoc sibi perari nō debet. Si igitur nō valet
homo per seipsum meritorie agere, irrationabiliter sibi
præcipitur vt virtuose sancteq; viuat. T. Agnosce qd̄
gratia huius vitæ est inchoatio gloriæ vitę futuræ.

Vnde

Vnde sicut lumen gloriæ in patria est perfecta participatio similitudinis dei, quoniam per ipsum eleuatur intellectus creatus ad esse diuine forme, vt qualis est deus per naturam, talis sit ipse per gratiam consummaram seu gloriæ lumen, deo fruendo, vitam æternam in ipso possidendo, quemadmodum scriptum est, Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. Sic gratia vitæ presentis est quædam inchoatio diuinæ perfectionis imago. Vnde gratia & gloria omnem naturalem perfectionem transcendunt, & quandam supernaturalem diuinæ naturæ participationem animæ conferunt. Ideoque per gratiam efficitur homo idoneus ad promerendam supernaturalem beatitudinem, quæ vtiq; est dignitatis inmensæ: eo quod & gratia sit quodammodo efficacitæ infinitæ. Vnde nec ex meritis datur, nec quispiam eam de condigno ex puris naturalibus promeretur. Denique ex his obiectiones tuæ cito soluantur. Primæ enim duæ bene concludunt, quod homo per liberum arbitrium vitiose viuere valeat, loquendo de virtutibus naturalibus acquisitis, moralibus atq; politicis, non tamen ostendunt quod virtutes tales supernaturalis beatitudinis meritorie sint. Porro quod tertio adduxisti sic soluitur, quoniam nullus de carentia gratiæ excusatur. Deus namq; semper paratus est eam impendere, nisi homo obicem ponat. Rursusq; deus vniuersis & singulis sufficienter prestat & prouidet gratiam gratis datam, per quam se ad gratiam gratificantem valet aptare, idq; quod in se est ipse

sc. P. Eleganter respondes, sed quæso, vt de vnitatis subiecto que gratiæ parum edisseras.

¶ De vnitatis gratiæ & subiecto ei. Art. XII. Theol.

EX præinductis ni fallor elicere vtiq; potuisti, quoniam sicut se habet essentia animæ ad potentias & habitus naturalesq; actus, sic se habet gratia ad virtutes gratuitas & infusas, omnes quoq; operationes meritorias. Est enim gratia prima vita animæ per quam sortitur esse spirituale, quemadmodum per formam substantialem adipiscitur ipsum quo generat esse naturale. Et sicut ab essentia animæ fluunt naturales potentia quæ naturalibus atq; acquisitis perficiuntur habitibus, sic à gratia tanquam à radice charitas, virtutesq; ceteræ, ac tota spiritualis edificij machina dependet & manat. Ideoque gratia gratificans est duntaxat secundum essentiam vna ac simplex, quemadmodum & essentia animæ. Et quoniam gratia immediate respicit substantiam animæ eamq; perficit, adornat atq; deificat, tanquam radius lacis diuini, ac supernaturalis diuinæ similitudo naturæ. Ideo subiectum gratiæ proprium aliud prorsus non est, nisi animæ rationalis seu intellectuales creature essentia, P. Propter ad alia.

¶ De quinto articulo fidei, scilicet de resurrectione mortuorum. Articulus. XIII. Theologus.

Quemadmodum quartus articulus fidei asserit spiritualement esse resurrectionem hominis, quæ impletur per gratiam. Gratia namq; est vita animæ, & per eam resurgit homo ab animæ morte, sic quintus fidei Christianæ articulus cõ-

Gratia vita animæ.

estatur futuram esse in fine mundi cōmunē omnium hominum qui nondū resurrexerunt resurrectiōnē. P. Hoc mirabiliter sonat in auribus meis. Nēpe Aristoteles meus multas induxit rationes contra Platonem, animas transcorporari atq; post separationem denuo corporibus cogulari asserentē. T. Rationes eius contra Platonē philosophice satis procedunt, & tamen quo ad hoc q; probare intendit, id quod corruptum est idem numero nō posse redire demonstratiue nō sunt. Nihilominus sufficienter ostendunt per naturalem motum nō posse hoc fieri. P. In quo a positioe Platonis distat assertio fidei? T. In duobus p̄sertim: Primum quoniam Plato vt tu quoq; melius nosti, asseruit animas corporibus rursū mortuarias innumera-biles necessitudines reuniri. Cum enim posuerit generationem & corruptionem nunq̄ persturas, animas etiam omnes esse indestructibiles, & ab origine mundi omnes esse simul creatas, atq; in corporibus stellis locatas, consequenter cōcessit eandē animam infinitis vicibus corpori reuniri & ab eo se iungi. Posuit em̄ animas tali corpori vt pote mortali recopulari, quale in priore separatiōe reliquit: Fides vero catholica rationales animas non nisi semel ait corporibus, non vtq; mortalibus sed nunq̄ insuper mortuarias reunendas. ¶ Deniq; secundū Platonem non vnitur anima separata eidē numero corpori quod ante reliquit, sed alteri, & tamē secundum eundem redit idē homo, idemq; animal. Quoniam vt ait, materia non est de essentia natura

si li. i.
ne aīa
Plato

Idem

Pl. i. i. th.

Plato

liū

liū rerum, nec homo aliud est quā anima corporis vtens. Ideoq; secundū eum non differt an eidē an alteri corpori reassocietur. Fides aut̄ orthodoxa restatur, eandē animā eidē numero quod primo habebat corpori reuniri, quatenus idem numero qd per mortem cecidit, & in corpore meruit, resurgat & redeat, atq; in eodem corpore anima p̄micietur in quo nūc p̄miciari mereatur, ipsumq; corpus particeps fiat p̄cēnē vel glorię, quod nunc cōsors est p̄cēntialis laboris vel libidinis inordinatae. Ph. Mirabilior itemq; irrationabilior mihi videtur fides tuę religiōis q̄ philosophia Platonis. T. Fateorq; mirabilior sit. Qd aut̄ irrationabilior sit, tibi incūbit p̄bare.

Ne quid

¶ Disputatio philosophi cōtra resurrectionē mortuorum. Articulus. 14. Philosopho.

Formę eiusdē rationis debetur corpus eiusdē nature ac cōparis q̄litate. Dū ergo rationalis aīa semp̄ eiusdē ratiōis ac speciei p̄maneat, si corpori denuo copulatur, nō debetur ei nisi corpore tale quale nunc habet, videlicet eiusdē conditionis existens, non ergo imortali reunienda est corpori. ¶ Præterea, nobilius esse habet aīa extra corpus q̄ in corpore, illa p̄sertim q̄ nūc sapientię virtutib; intēta ē studio. Separata q̄ppe diuine mēti & separatis substantiis ē cōformior, & diuine illuminatiōis capax. Nō ergo naturaliter corpori reunit, nec hoc ei p̄fectio est. Adhuc diuersi mori nō terminant ad eandē formā: Mori em̄ specificat, vnitatēq; sorsū a termino, sed generatio & resuscitatio sūt mori diuersi, id ergo q; gignit nullo mō idē nūero resuscitatur.

K 2 Deniq;

¶ Deniq; de causa resurrectionis inquirō cum corpore mortuorum nunc tibus fiant vermiculorū atq; in cineres redigantur & pulveres, quomodo colligentur? Sunt autē & alia multa quæ sciscitari nunc possem, sed hæc primitivā solue, quatenus ex tua solutiōe occasiōē suscipiā cōpendiosē inuestigādī.

¶ Solutio instāriarū philosophi. Articulus. v. Theol.

Genes. 2.

IN memoriā reduc quæ tibi superius de primordiali hominis rerūq; institutione didicisti, & de originali iustitiā quā ante inobediētiā habuit. P. Partim recordor. Quæ autē præsentī nostræ indagini profunt, resumere tibi molestum non sit. T. Dixi tibi si recolis, quod ante peccatum sic institutus fuit homo, quod nulla poterat in corpore eius esse morbi molestia, nec in sensualitate cōtra ratiōē rebellio, quā diu anima deo mansit subiecta. Porro voluntate à deo per peccatum auersa, duo consecuta sunt mala: Vnum in anima, scilicet originalis culpæ, seu privatio gratiæ. Aliud in corpore, ut pote moriendi necessitas: horum quoq; vtrūq; in posteros deriuatur. Per Christi autē passiōem ab vtroq; liberamur, quoniam merito passiōis suscitam naturam humanam ab originali culpa sanauit, atq; eidem immortalē vitam promeruit, quæ ne corporum resuscitatione esse nō valet. Vt & nobis spem resurgendi præstaret, ipse primo surrexit. Vnde Apostolus: Mortuus est, inquit, propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationē nostram. Itaq; cum immortalitas quam homo ante peccatum diuinitus habuit, eidem per Christum re-

Rom. 4

parata

DE FIDE CATHOLICALI. III. 149

parata sit, consequens est, vt homo aliquando ad immortalē vitam resurgat. P. Multa dicis quæ mihi obscura ignotaq; sunt, videlicet de peccati originali transfusione, & merito passiōis Christi. T. Non omnia simul tibi dicere possum, sed ea quæ modo induxi, postea plenius pandam. P. Nūc igitur obiectiōes meas dissolue. T. Prima tua instantia satis declarat quod immortale corpus habere nō sit naturale, sed supernaturale dei donum, quemadmodū etiam ante peccatum non per naturam, sed gratiam immortalitas homini præstita fuit, nō tamē talis qualis in resurrectione donabitur. Illa quippe prima immortalitas talis erat, vt per eam posset homo non mori, si scilicet non peccasset: Non autē fuerat talis, vt per eam impossibile esset hominem mori, Talis autē præstabitur in resurrectione futura, ex tunc equidē nūquā mori poterunt homines. Ea vero quæ supernaturaliter dantur, nō sunt in naturalia nec contra naturam, quoniam naturæ non derogant, sed eam perficiunt. ¶ Insuper secūda obiectiō non contra fidem, sed contra Platonem præcedit. Si enim poneremus animas talia corpora resumere qualia modo habent, bene argueres. Talia namq; grauant ac deprimunt animam. Nos vero asserim⁹ corpora in futura resurrectione omnino disponenda proportionandaq; esse meritis atq; dispositionibus animarum: Ideoq; animæ sanctæ in nullo propter corpora reassumpta in contemplatione impediuntur, sed perfectius beatificabuntur, quemadmodum postmodū clarius innotescet. ¶ Ad ter-

Genes. 2.

Supernaturalia non sunt contra naturā

Plato.

K

siam

Resuscitatio nō est mortuorum naturalis

1. Tels. 4.

170. D. DIONY. CARTH. DIALO. LI. III.
tiam dico quod resuscitatio non est mortuorum naturalis, sed à solo deo est efficienter. Vnde resuscitatio aeterna non est nisi deus resuscitans. Et per hoc patet responso ad id quod sciscitaris. Collectio namque cinerum seu materiaram ad compaginationem corporum, ministerio fiet angelico, non tamen instanti, sed tempore valde breui virtute diuini imperij, cuius imperium per sonitum tubæ intelligi potest. Philosophus. Totum quod dicis naturalem rationem excedit, sed nunc de differentia, qualitate, & ordine resurgentium astrue. Theologus. Quæ admodum omnia quæ fidei sunt supernaturalia asseris, sic ea per quæ initiata, continuata, stabilitaque est, naturalē rerum cursum excedunt, itaque vt in primo tibi libro ostēdi, supernaturalia extant. Philosophus. Quales præmissæ talis conclusio, sed nūc age quod petij. Theologus. Quoniam resurrectionis mortuorum tibi tam admiraanda videtur, non prius accedam ad ea quæ postulas, nisi tibi in primis per rationes probabiles comprobem, quam rationabilis sit iste Christianæ fidei de resurrectione articulus. Philosophus. Has quoque libenter intenteque audiam.

Rationes probabiles de resurrectione mortuorum. Articulus XVI. Theologus.

Intellectus naturalis præmissis conueniens

Immortalitate vt reor rationalis animæ concordamus. Philosophus. Intellectum esse inorganicum atque perpetuum ac immortalē omnino nobiliores tam Peripatetici quam Platonici concesserunt. Theologus. Cum ergo intellectus sit naturalis

DE FIDE CATHOLICA. LI. III. 171

naturalis itēque præstantior virtus aeternæ, sequitur essentiali aeternæ immortalē existere. Non est enim potentia dignior vel incorruptibilior essentia à qua emanet, & cui inhaereret. Phi. Hoc consequens nisi dicere velim (Auerrois dicenti consentirem) animam humanā non esse intellectualem, à perfectione formali atque intrinseca, sed per illustrationem dumtaxat in intelligentiā separatā. The. Si hoc asseris in promptu habeo vnde te impugnem. Phi. Veraciter positio eius valde irrationabilis est, & omnes pene philosophi ei repugnant, ideoque immortalitatem animæ tecum cōcedo. The. Concedis quoque vt arbitror animam essentialē esse partem hominis naturalemque formam corporis. P. Licet quidam astruant non esse materiam de essentia sensibilibus rerum, negari tamen non potest, quin anima sit naturalis corporis forma, ac per hoc pars essentialis totius compositi. Theologus. Omne quod est naturaliter pars totius, perfectius habet esse in toto quā in seipso, & naturaliter appetit toti vniri. Philosophus. Hoc Aristoteles testatur. Theologus. Anima igitur separata, imperfectum esse habet, & in corpore sibi proportionato excellentiori modo subsisteret quam seipsa: Nunquam enim coniunguntur actus & potentia, seu forma & materia, nisi propter indigentiam vtriusque, quod de materia atque potentia palam est, & de forma insuper patet. Nam formæ illæ quæ perfectam operationem sine materia sortiri possunt & exequi, separatæ subsistunt, nec corpori yniuntur, vt intelligentiæ.

Auerrois error

Ariste. de anima

¶ Sequitur

Sequitur ergo quod anima separata cum non habeat esse perfectum nec cōpletum in specie, naturaliter corpore vniū desiderat. Naturale autē desiderium ab autore naturæ procedit. Vnde nec frustrari potest: frustraretur vero si effectum nunquā acquireret. Restat ergo vt hoc naturale desiderium animæ aliquō compleatur, per actualem eius cōcorpore copulam. ¶ Præterea quod naturale est, hoc vitæ inseparabile est, anima autē naturaliter est corporis forma, esse ergo corporis formam vel actum vel aptitudinem inseparabile est ab ea. Non potest itaque in perpetuum à corpore separata manere, quoniam naturalis aptitudo esse non potest inanis. ¶ Adhuc anima rationalis vere beatitudinis capax est, hanc autē in præsentī vita adipisci non potest, in qua nec vera securitas, nec plena contentio, nec inuariabilis status, sine quibus beatitudo perfecta esse non potest. Sequitur ergo vt post hanc vitam eam cōquirat, sed sine corpore eam sortiri non potest. Nihil enim vere beatum est, nisi omnes suæ potentie conuenientē connaturalemque actū habeant, secum dū quod felicitatis status congruit. Multæ autē sunt potentie animæ quæ sine corpore actum non habent. Ad plenā itaque beatitudinem obtinendā, corporis est reassumptio oportuna, Atvero sicut anima per corpus demeretur atque meretur, sic in eodē premianda est siue torquenda. P. Rationes istę factis probabiles sunt, non tamen demonstratiue videntur. T. Nec ego eas tāquam demonstratiuas propono, quia vt in primo libro passus sum, fides Christi

ana

ana demonstrationi non subiacet. P. Rationes istę magis ni fallor sunt pro Platone quam fide, non enim probasti quod immortalī corpori anima reassociari desideret. T. Penultima ratio id ostēdit: Rationes quoque Aristotelis contra Platonem tibi sufficere possunt. Enimvero cū formæ sit, proportionāda materia, rationale satis apparet vt rationalis anima cum immortalis sit, immortalī corpori reassocietur. ¶ Amplius, cum anima separata nobilius esse habeat, quam haberet in carne mortali seu vitæ præsentī, constat quod non appetit corpori reuerti mortali, nisi valde insipiens sit atque per errorē decepta. Quis enim de statu felicitatis ad miseriam venire molitur aut cupit? Talis autem deceptio & insipientia in anima separata, illa præsertim quę luminī intelligentiarum vnita est, locum non habet. Non ergo desiderat ad corpus præsentibus substratum miseris, vt Plato opinatur descendere. ¶ Rursus, reassociatio animæ cum corpore, non vitæ ad esse naturale, sed ad statum remunerationis ordinatur. Ideoque rationale est vt corpus disponatur secundum exigentiam meriti atque demeriti. P. Rationes hæc fidem satis adornant & roborant. Sed nūc ad ea quæ sciscitabar paulo ante, responde.

¶ De differentia, qualitate, & ordine resurgentię, Articulus. XVII. Theologus.

EX præsentis nunc lucet, quod qualitas resurgentię corporum parificāda proportiōnandaque erit qualitatibus animarum. Ideoque in electis & in probis erūt qualitates omnino oppositę sunt.

Plato.
Aristoteles.

Plato in libro

Qualitas
electorum
& reproborum
oppositę sunt.

Dotes
corporum
lectio q
tuor in fu
turo

positæ. P. Qualia erunt corpora electorum: T. Quatuor doribus ornabuntur: Erunt nempe clarissima, impassibilia, agilia atq; subtilia. P. Quomodo doribus istis parificantur corpora animabus: T. Ex quibus animarum beatorum erunt diuinæ luci immediate vnitæ, & velut in abyssum diuini splendoris absorptæ. ideo per redundantiam erit in corpore quocumque splendidissima claritas, tanto vtique amplior quo felix anima diuino lumini intimius meretur vniri. Porro ex fruitione dei erit anima in omnino desiderio summe contenta atq; quieta, sic vt quicquid optauerit protinus forciatur, & ob id corpus agile erit seu celerrime mobile, quatenus illic repente esse possit, quo anima velit. Rursus cum anima deo fruens omnis mali euaserit laqueum, ideo corpus suum impassibile erit. Quod etiam subtile erit, id est spiritui plenissime subditum, & instar celestium corporum sic sua forma satiatum atq; repletum, vt aliam recipere nec queat nec cupiat. Corpora vero impiorum obscurissima erunt, passibilia, ponderosa & grossa. P. Si talia erunt corpora beatorum, non erunt eiusdem naturæ cuius & modo, præsertim si erunt subtilia. T. Dona gratiarum & accidentales dispositiones, nec speciem mutant neque naturam. Erunt igitur corpora resurgentium eiusdem naturæ, secū dum speciem, cuius & modo, nec sic subtilia appellantur quasi aerea, nec carnem habentia neque ossa, imo visibilia & palpabilia erunt, hæc carnem & ossa, sicut & Christus ostendit se discipulis visibilem atq; palpabilem. P. Vbi manebunt hæc viues post re-

Maia q
tuor cor
porum ma
lorum in fu
turo,

Essentia
corporum
beatorum i
futuro q
les.

surrectionem: T. Vnusquisque in suo loco resurget, & mox ad iudicium dei vniuersale quod in valle Iosaphat fiet, angelico portabuntur ministerio, vel diuino imperio. Philo. In qua ætate & sexu resurgente Theolo. In ætate Christi, & singuli in proprio sexu. Ea enim quæ ad perfectionem speciei, veritatem quoque indiuidui integritatemque naturæ pertinent, tunc in hominibus remanebunt. Ideo omnia corpora integra erunt, deo supplente quod deficit. ¶ De octauo fidei orthodoxe articulo, scilicet de re muneracione vniuersorum.

Articulus. XVIII. Theologus,

EXigit diuina iustitia vt recipiat vnusquisque prout gessit in corpore, Philosophus. Quæ est merces honorum, & quæ pœna malorum: Theologus. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ preparauit deus his qui diligunt eum. Philosophus. Quæ tamen sunt hæc, prout vales declara. Theologus. Deus quæ naturaliter bonus est, ac summe liberalis atque munificus, non aliud preparauit amatoribus suis nisi seipsum. Philosophus. Per quem modum? Quomodo enim possidere potest creatura deum immensum: T. Per clarissimam diuinæ essentia visionem, atque immensæ dei bonitatis fruitionem. Vident enim diuinam essentiam in seipsa sicuti est, & non tantum in enigmate, & prout resplendet in re creata. Videndo autem diligunt, diligendo fruuntur, atque æternaliter tenent possidentque dilectum.

2. Cor. 6
Colof. 3
Isa. 64.

1. Cor. 2.

1. Ioh. 3.

1. Cor. 13.

Phil.

156. D. DIONYSI CARTHYDIANI.

Deo frui P. Quid est deo frui? T. Deo frui est diuinæ bonitatis dulcedine beatifica affici, quod aliud, prorsus non est nisi diuinæ beatitudinis participare effici, deum in seipso amplecti, eo repleri, omne desiderabile in ipso habere, & ei propter se pure itemque inauertibiliter inhære. ¶ Denique scias tres esse dotes animæ, quæ tribus theologice virtutibus correspondent, utpote visionem quæ correspondet fidei, retentionem quæ correspondet spei, & fruitionem quæ succedit charitati. P. Antequam de isto puncto tecum cõtendā, primum explana quæ sit merces impiorum. T. Duplex eis pœna infligitur, vna damni, quæ est carentia diuinæ visionis, omniumque boni; & hæc correspondet auersioni quæ in peccato consistit. Alia est pœna sensus, videlicet ignis infernalis, & hæc conuersioni ad bonum caducum, quæ in peccato est correspondet. P. Finitur ne pœna ista aliquando? T. In inferno nulla est redemptio, sed desperatio amara atque perpetua, imo sicut sanctus Thomas testatur, nunquam interrumpitur, sed semper actualiter pœnalius est, quam sit pœna quam moriens sustinet in ipso separationis momento, quo præ angustia nimia separatur anima à corpore. P. Magna heu nimis miseria: & vae illis qui ad eam perueniunt. T. Bonum esset eis si nati non essent homines illi. P. Miror quod deus qui essentialiter pius, & dulcis, ac bonus est, opera manuum suarum sic æternaliter damnat & cruciat, præsertim cum peccatum temporale fuerit. T. Vide ergo bonitatem & distictionem altissimi dei, horrendum est valde incidere in manus dei viuientis. Nec

putes

putes minorem esse dei iustitiā quam sit misericordia eius, Ideoque sicut pro temporali actu meritorio æternaliter beatificat, sic pro temporali demerito sine fine cõdemnat. Nempe cum deus in mortali peccato contemnitur sit maiestatis immerita, atque infinitæ sanctitatis ac bonitatis, ideo peccatum morale infinitæ grauitatis efficit. Nam quo isque offendit præstatur fuerit, eo enormior offensa cõsuetur. ¶ Disputatio philosophi quod deus per essentiā ab intellectu creato videri non possit. Art. 19. Phi.

In libro de causis probatur, quod causa prima est superior omni narratione, & non narratur nisi per causas secundas. Et Proclus Platonicus ostendit, quod deus est omnino ignotus, & a nullo intellectu qui post eum est comprehensibilis. Non ergo videri per essentiā potest. T. Naturali virtute videri non potest in seipso, quoniam diuinus splendore in seipso omnino immanens est, & propterea intellectus finitus aciem suam in ipsum figere naturaliter nequit, sed supernaturaliter creatis mētibus visio ista conceditur. P. Infiniti cum finito nulla est proportio, ergo nec immediata cõiunctio, seu per essentiā visio. Deus autem infinitus est, omnis vero intellectus creatus finitus, quomodo ergo tam immediate conuenient, quorum nulla consistit proportio? T. Si inter deum & creaturas nulla foret proportio, non essent creature quedam factæ ad dei imaginem, nec appareret in rebus diuina perfectio per modum similitudinis atque vestigii, nec inuisibilia dei per visibilia agnoscerentur. Nec esset demum omnis esse-

sus

Proclus
Platonicus,

Gen. 1.1

Roma. 8

Finito ad actus quaedam participare similitudo suae causae. Itaque
 infinitum inter finitum & infinitum esse potest proportio imi-
 qualis p. tatiua, non autem naturalis: & hoc in proposito sus-
 portio eē potest scitur. Nā quis fateor intellectum creatum diuinam na-
 turam in seipsa videre, non tamen totaliter comprehē-
 dit eandem, nec omnia videt in ea quae in ea respicē-
 dent, imo in infinitum deficit ab illa comprehē-
 sione qua diuinus intellectus seipsum cognoscit. P.
 Cū diuina essentia sit vnitatis simplicissima, in qua nul-
 la diuersitas existit, quo modo in seipsa valet videri,
 non tamen totaliter comprehendit. T. Nō sic asse-
 ro deum videri, non autem totaliter comprehendit
 tanquam pars eius videatur, parsque abscondatur, sed
 ideo quia diuina essentia non videtur ab intellectu
 creato in tanta plenitudine sicut ex seipsa cognosci-
 bilis est. Cū enim vnumquodque sit cognoscibile secū-
 dum quod in actu est, quo aliquid est actualius eo
 est ex natura rei cognoscibilius, Vnde & Aristoteles
 tuus, manifestissima naturae intelligentias ap-
 pellauit, eo quod propter actualitatem suam praeci-
 pua, potissime quantum in se est cognoscibiles sint.
 Deus autem supergloriosus & superbenedictus est
 actus purus, sic quod actualitas eius omnium ple-
 nitudinem, perfectione immensa complectitur. Ideo
 quod infinitae utique cognoscibilitatis est, & quia infi-
 nita in eo relucet, & quia ipsa eius essentia est ve-
 ritas in circumscriptione tantae excellentiae, ut a nulla vir-
 tute finita videri possit, tam plene, perfecte, & cla-
 re, sicut visibilis est. Nec hoc mirari, quoniam ean-
 dem veritatem naturalem, vnus philosophus clari-

Aristor.

us perfectiusque cognoscit quam alter, vel quia sub-
 astioris est ingenij, vel quia plures causas agnoscit.
 Sic igitur diuina essentia immediate ac clare videtur,
 a solo tamen diuino intellectu perfecte comprehē-
 ditur. Nam tamen intellectus dei quae essentia eius, im-
 mensa sunt, imo potius substantialiter omnino idē
 existunt. Denique ex his elicere vales, quod non omnes
 beati eque clare deum aspiciunt, sed singuli secun-
 dum proprii intellectus dispositionem, ex meritis
 procedentem deum contemplantur, & ipso fruuntur
 p. Intelligere nequeo nec admirari sufficio, quomodo
 intellectus creatus diuinam possit inueniri es-
 sentiam. En nunquam natura inferior operationem
 sortitur superioris naturae, nisi participando simili-
 tudinem ac proprietatem naturae superioris. Nō
 enim aqua vel ferrum calefacit, nisi proprietate ignis, vi-
 delicet caliditate participet. Cū ergo diuinam essentiam
 speculari sit propria actio intellectus diuini, non
 potest intellectus creatus huic actioni conformari, nisi
 diuinam naturam proprietate participet: hoc autem effici
 nequit. Quoniam nulla entitas conuenit vni uoce crea-
 turis & deo, imo quod creatum est, nec genere nec specie
 cum diuina natura comunicat. Qualiscumque ergo parti-
 cipatio intellectibus creatis asseribat, tanta esse non valet
 ut per ea ad diuinam essentiam visionem idem fiat. Præ-
 terea, omnis dispositio creatis meritis in est, finita est. Re-
 ceptum enim vni nostri est in recipiente, secundum recipientis mane-
 rit. Dispositio autem finita non est finitae efficacitatis, sed fi-
 nitae. Nō ergo leuare potest intellectum ad perfecte videndum
 infinitum visibile, quod videri non potest nisi per efficaciam finitam.

Adhuc

¶ Adhuc autē supernaturalia dona in infinitum nō possunt excedere dona naturæ, sed deum per essentiam contemplari omnem creati intellectus capacitatem in infinitum excedit. Cuius signum est q̄ creati non posset intellectus tam excellens & altus qui ex puris naturalibus ad diuinæ visionem essentia pertingere valeat. Non ergo intellectus creatus per supernaturale donum hanc diuinitatis visionē consequi potest.

¶ De lumine gloriæ, harumq̄ obiectiōnū solutiōe.
 Articulus. XX. Theologus.

Vehementer miratus es o philosopho, incomprehensibilem huius nostræ fidei articuli veritatem, & non immerito. Res namq̄ hæc tanta est, vt per humanam quidem rationē credi possit, non autem intelligi, neq̄ scrutari. Veruntamen instantiæ tuæ insolubiles non sunt. Igitur ad primā respōdeo, quod partim procedit. Nā intellectus beati in patria non tam immediate vniuntur luci diuinæ, nec sine medio diuinam cernunt essentiam, quin per lumen gloriæ disponantur ad visionem hanc deiformem. Est autem lumen gloriæ quedā supernaturalis bonitas, diuinæ naturæ supernaturalis similitudo existens, cuius gratia inchoatio est disponens atq̄ deificans intellectum, vt p̄ speciē cernere possit deum: & licet lumen istud secundum essentiam finitum sit, à diuina natura infinito deiciens, & nec specie nec genere creaturam dispōere ad diuinæ lucis immediatam intuitum. Quoniā ex hoc quod

Lumen
gloriæ qd

quod est super naturalis diuinæ naturæ similitudo, atque alterius ordinis ab omni dono naturæ, eatenus, vt nulli creature naturalis perfectio effici possit vti nec gratia, habet quādam dignitatem immensam. ¶ Porro per hoc quoque sequens instantia soluitur. Ad visionem namque dei per speciē nequaquam exigitur efficacia simpliciter infinita, cū nec visio ista infinita sit ex parte videntis, sed ratione obiecti vocatur dignitatis immensæ, quoniam deus est bonitas simpliciter infinita. ¶ Ad tertiam dico, quod gratia lumenque gloriæ secundum substantiam finitæ sunt, sicut & omnis creatura. Vnde cōsequitur vt non excedant dona naturæ simpliciter infinitæ, sed quodammodo infinitæ, id est, improprietate, loquendo de proportione proprie dicta, quæ scilicet est inter entia vnius eiusdemque ordinis. Sicut ergo inter punctum & lineam non est proportio, quia quocienscunq̄ puncta multiplicentur, non efficiūt lineam, sic inter lumen gloriæ & naturalia dona nō est proportio proprie dicta, sed aliqua habitudo. Similiter deū perfecte comprehendere omnem naturalem virtutem omnino in infinitum excedit, nec alicui creature p̄ gratiā cōmunicari id potest. Videre vero per essentiam sicut intellectus creati conspicitur, nō simpliciter infinite excedit naturalem virtutem, sed improprietate & quodammodo infinite.

¶ De forma intelligibili p̄ quā videtur
 diuina essentia. Articulus.
 .XXI. Philosophus.

L. Adhuc

Adhuc vna itemq; præcipua difficultas mihi exoritur: Omnis nempe cognitio per similitudinem quandã efficitur. Quo maius oportet speciẽ cogniti inesse cognoscenti. Nã & diuinus intellectus secundũ præhabita omnia certis proprijsq; rationibus atq; ideis cognoscit. Per quã ars rationibus plena perhibetur. ¶ Si ergo intellectus creatus videre potest diuinã essentiam, hoc est per aliquã formam intelligibilem sibi vnità: Aut igitur per formam creatã aur increatam, Non per formam creatam, quoniã omnis forma creata finita est diuina essentia infinite deficiens, vnde nec diuinã perfectionem perfecte representare valet, nec per eã cognoscitur deus, nisi tanquam per effectum, & per in tali forma bonitas sua reluet. Nec per increatam formam visio ista potest haberi. Increata namq; forma esse non potest, nisi diuinã essentia, quẽ esse non potest alicuius creati intellectus intelligibilis forma. T. Sufficenter (ni fallor) probasti nõ posse videri deum sicuti est per speciem seu per formã intelligibilem creatam: Ideo fateor ipsã diuinã essentiam intellectui creato vniri, tanquã intelligibilem formam seu speciem, vt sit ipsa & quod videtur & quo videtur. P. Hoc mirabiliter sonat, nec quẽpiam pholosophorum tale quid vnquam asseruit. T. Non bene perpendis, imo errare videris. Nõne inter Peripateticos asserentes intellectũ humanũ à vita præsentis intelligere posse substantias separatas, dissentio est: quibusdam videlicet Auicenna & Algazel dicentibus hoc fieri per intentionem intelligibilem

intelligibilem animã rationali ab intelligentia Intellectuali. Alijs vero vtpote Auerroi & Alexandro, eãdẽra opinantibus atq; dicentibus, effici hoc per vniõnẽ essentia substantia separata cũ intellectu humano, itaq; sicut isti de intelligentia asserunt q; per sentiam vnatur menti humanã, proportionabiliter ego de diuina essentia sentio in beatitudinis patriã. P. Partim quidem conuincis me inconsiderate locutum, sed valde dissimile reor de essentia intelligentia, & natura diuina, quarum vna finita, alia vero est immensa. T. Propone tamẽ quod mouert. P. Propinqua mihi apparet positio ista cum illis qui ponebant deum omnium rerum esse formale. Rursus intelligibilis forma est inhaerens perfectio intellectus, ex ea quoq; intellectu fiet vnũ, à quo immediate progreditur atq; producitur operatio intellectualis. Diuina vero essentia cũ sit purius in se subsistens actus hoc modo intellectui creato vniri non potest, imo hoc diuine per eãdẽm plurimum derogaret. T. Quamuis prænominati philosophi asserant vnã intelligentiam cognosci ab aliã per vnionem essentia eius cum aliã. Non tamen fatentur quod vna sit esse formale alterius. Similiter nec ego concedere cogor, quod deus sit esse formale intellectus creati: Non enim dat actum primum seu esse per formalem intrinsecamque cõiunctionem, sed efficienter duntaxat. Illi autem q; opinati sunt deum fore omnium esse formale, dixerunt deũ esse omne q; est, substantialetq; eã creatorũ.

Albertus
Egidi. ro.

Præterea nequã consequitur quod diuina essentia sit menti creatæ formaliter inharēs, pro eoq; ei vnitur tanquã intelligibilis forma, imo tam secundum gentiles quã Christianos quosdam philosophos, inter quos sunt Albertus & Egidius, species visibiles quæ diffunduntur ad oculum non sunt in aere tanquã in subiecto, sed vt in differente, formæ q; intelligibiles secundum eosdem non sunt in intellectu subiectiue, sed perfectiue, & hoc est propriè diminutum ac debile esse talium formarum. Quãto magis diuina essentia quæ est prima veritas perficere potest intellectum sine inharēione accidentali atq; intrinseca. ¶ Porro vnum quod ex vniōne intellectus cum forma intelligibili resultat, nõ ẽ vnũ simpliciter, sed est vnum tale quale ex coniunctione perfectibilis perfectiũq; pronenit. Sic autẽ ex diuina essentia & mente creatã vnum fieri nil vtiq; prohibet. Nam & qui adhæret deo, vnus cum eo spiritus fertur. Operatio demum intellectualis quæ est mentis creatæ diuinæ essentiæ modo dicto vnite, ã mediate causatur à mente creatã, & subiectatur in ea. Diuina vero essentia est causa principalis efficiens iam præstaus forma quippe semper est operatiõis principium, P. Si diuina essentia est menti creatæ videtur seu obiectum, & quo videtur videlicet intelligibilis forma, tunc imo alia atq; alia ratio vnũtur menti, vt obiectum & vt forma, hanc autẽ distinctionem libenter audirem, T. Diuina essentia in quantum intellectum creatũ acuat, perficit, & velut ad se trahit atq; deiformiter format, rationem acci-

1. Cor. 6

DE FIDE CATHOLICA LI. III. 168.
pit intelligibilis formæ, non quod ad naturã intellectus creati, coarteretur aut certe traheretur, sed potiùs illũ ad diuinæ naturæ assimilatiõem trahit ac erigit. In quantum vero est terminus intellectuæ visionis, id scilicet quod videtur obiectũ vocatur. Nã indeo q; idem prius censetur intelligens, intellectus, seu virtus intelligendi, intelligibilis forma, & quod videtur siue obiectum. Sed ratio nostra distinctionẽ quandã inducit, eo quod nequeat diuinũ esse secundum propriam puritatẽ ac simplicitatem agnoscere. In patria vero videbitur deus sicuti est, & non ponet circa eũ ratio nostra distinctiões huiusmodi, sed implebitur quod ait propheta: In die illa erit deus vnus, & nomen eius vnũ, quoniã per vnã speciẽ cognosceretur, & in ea sola ipia diuinitas perfecte videbitur, propterq; vno nomine exprimeretur. Nũc autem quia per varias formas in ænigmate, id est, tenebrosa imagine à nobis contemplatur, varijsq; nominibus appellatur. P. Profundissime mihi respondes, sed cũ diuina essentia vniatur menti creatæ tanquã intelligibilis forma, cur aiunt Christiani ni omnia à beatis in patria cognosci in verbo, id est, filio, potius quã in diuina essentia. ¶ Deniq; cur magis in verbo quã patre vel spiritu sancto, cũ tũ patre sit verbi origo, & spiritus sanctus spiritus veritatis dicatur.

¶ Responsio Theologi ad quæstionem Philosophi, cur potius dicantur beati in patria omnia videre in verbo quam in diuina essentia, v' patre aut spiritu sancto. Articulus. XXII. Theologus.

1. Ioh. 3
Ezech. 14

1. Cor. 13:

Iohan. 16

L 3 Reminiscere

Reminiscere iam eorum quæ in his quæ de sup-
 bñdicta trinitate sunt dicta, habita sunt. Di-
 xi quippe si recolis, quod verbum seu filius
 a patre à patre per intellectum, spiritus sanctus ab
 utroque per voluntatem. Ideoque quæ ad intellectum
 pertinent verbo appropriantur, ut esse sapientiam
 patris, veritatem, exemplar, imaginem, & propter
 ea omnia in ipso cognosci dicuntur. Ipse enim est ex
 pressio sapientie paternæ mentis, in qua quicquid
 in sapientia atque essentia patris continetur, eminen-
 ter ac plene resultat & lucet. Vñ filius est patris im-
 ago, omnium quoque quæ facta sunt aut fieri possunt
 exemplar & species, idea & ratio. Non tamen sic v-
 niuersa in verbo cognosci dicuntur, quasi pater non
 videatur nisi per filium, imò & pater & spiritus sanctus
 immediate à beatis cernuntur, imò tota trinitas ve-
 ra existens vera, immensa, æternaque deitas, est bea-
 tæ fruitionis primū, summum, ac immediatū obiectū,
 quoniam sicut tota trinitas vniuersa indiuisè cre-
 auit, sic omnes beatos indiuisè felicitat. Et secundū
 fidelem Augustinum, ea sola vere finaliter fructu-
 dum est. Enimvero cum diuina essentia absolutis-
 sime nominetur, nomen enim essentia summe est ab-
 solutum, & de omnibus quæ in deo sunt vere dici-
 bile. Pater enim est essentia diuina, similiter filius,
 & idem spiritus sanctus, tota insuper trinitas diu-
 ina essentia verissime dicitur. Propterea ad insinu-
 dum quod beati in patria totam trinitatem, singu-
 lasque diuinas personas clare ac immediate conspici-
 unt, conuenientissimū dictū est, quod diuina essen-

1. Cor. 1
 Ioi. 3, 14

Colos. 1

tiã vniuersa beatis tanquã intelligibilis forma. Etenim
 in ea cognoscunt quicquid ad plenam beatitudinẽ
 pertinet. Nihilominus videtur pater in filio tanquã
 in pfecta ac naturali imagine. Filius quoque in patre sicut
 riuus in fonte, spiritus sanctus in utroque, & vterque in ipso.
 Quæ videntur in diuina essentia & quæ non.

Articulus. XXIII. Philosophus.

AD questionem propositam efficaciter re-
 spondisti theologe. Sed quoniam iuxta præ-
 ostensa intellectus creati non omnia in di-
 uina natura cognoscunt quæ in ea resplendent, cũ
 infinita in ea reluceant. Iam precor ediscere quæ nã
 in ea videntur à beatis, & quæ nõ. T. Quicquid ad
 veram beatitudinem spectat cognoscere, hoc oēs
 ac singuli in diuina aspiciunt luce. Supernaturalis
 demum felicitas de qua nunc pfamur, naturalem
 beatitudinem præsupponit: Non enim esse potest
 quid simpliciter supernaturaliter beatū sine pfecto
 naturæ. Ad naturalem autem beatitudinẽ exigitur totum
 vniuersi naturas ordinẽ cognoscere. Talẽ namque
 beatitudinẽ substantiis separatis ascripserunt philo-
 sopher. Ideo oēs beati in patria totius mundi, ut pote
 oim visibiliũ ac inuisibiliũ species & genera, naturas
 ac ordinẽ in diuina essentia pfectissime intuent. Nõ
 autem requiritur cuncta in particulari agnoscat. Denique
 naturalis capacitas in beatis pfecte implet, sed intelle-
 ctus est quodammodo eia scdm Aristotelẽ, eo quod oim ca-
 pax sit per cognitionem in specie, non in singulari.
 Singularia enim propter indeterminationẽ suã relin-
 quuntur ab arte, omnia itaque secundum speciem sciunt.

De quo
 modo vide
 tabris.

Beati quo-
 que omnia
 in diuina
 essentia
 spiciunt.

Propterea

Præterea ea quoq; in particulari atq; distinctiffi-
me in verbo conspiciunt, quæ ad plenâ beatitudi-
nē singulariter pertinent. Vnde singuli beatorum sin-
gulos distincte cognoscunt, & ardentissime diligunt:
hoc equidem ad perfectâ societate, accidentaleque
præmiū confert & proficit. Rursus, quæ specialem
ad quædam beatorum habitudinem habent, ea sin-
guli distincte in verbo cernunt. Ideoq; sancti eos
optime noscunt, qui eos colunt, amant & inuocant,
precesq; eorum intelligunt. Sed & martyres sancti
eos specialiter modo cognoscunt, quos in præsentii p-
seutores habebat, quatenus per hoc amplius gau-
deant. Porro, non omnes sancti eque multa nec
eque clare in deo cognoscunt, neq; rationes diuino-
rum effectuum eque perfecte inspiciunt. P. Cū diui-
nam essentiam inueni incompabiliter magis sit q̄
quoscunq; effectus, quam a libet creaturas cognos-
cere, videtur quod nullus effectus, creaturaq; nul-
la eos quæ at latere, quibus impartitum est essentia-
m diuinitatis prospicere. T. Quamuis maius sit de-
um videre quā quoscunq; effectus, nihilominus ma-
ius est in diuina essentia plura videre, quā eā viden-
do pauciora in ea cognoscere. Ideoq; nō sequitur, q̄
deū vidētes, vniuersa creatura in particulari cognoscant.
¶ Introductio rationum Theologi quam probabile
sit nō posse beatificari in intellectū creatū nisi in diu-
næ visionis essentia. Articulus. XXIII. Theologus.

Secundum excellentiores philosophos, Pla-
tonem & Proclum, Aristotelem & Alphora-
bium, atq; eorum sequaces, omnis dei cognō-

Cōtra he-
resim Vu-
aldesium

tio, quæ per species creatas habetur potius est per
ablationem seu abnegationē, quā per positionem.
Melius enim scitur in ea quid deus non est, q̄ quid
est, imo quid est penitus ignoratur, Et hoc ipsum i
libro de causis asseritur. Deniq; magnus Dionysius
in mystica theologia, & Iohannes Damascenus li-
bro primo idē testatur. Scire autē de aliquo qd non
est, & non quid est, est potius ignorare quā scire. In
tali igitur noticia non quiescit intellectus, quoniā
naturaliter appetit de ignoto notitiam. Et vti na-
turaliter certitudinē atq; scientiam appetit, sic igno-
rantiam fugit. Non vtiq; contentari potest, donec
de deo quid sit intelligat. Ergo in sola dei perfecta
visione, vera beatitudo consistit. Præterea intelle-
ctus non sistit in agnitione effectus, sed causam in-
quiit, & nisi illā cognoscat, non contentatur neq;
quiescit. In nullius ergo creaturæ noticia, vltima
consistit felicitas, sed in solius primæ causæ conti-
tu, vel ergo in illo qui est per effectū, vel in eo qui
est per speciem increatam, non primum quoniā vi-
dere deum per effectū seu creaturas est dūtaxat co-
gnitio quia est. Scientes autem de aliquo quia est,
desideramus agnoscere quid ē. In tali ergo cog-
nitione intellectus nequaquam quiescit, sed in ea qua sci-
tur de deo quid est, quod esse non valet nisi p-
speciem increatam. ¶ Deniq; cum visio dei per creaturam
imperfecta sit, habēs eā, perfici appetit. ¶ Aliter ad
id vnūquodq; conuertitur a quo procedit, in illius
ergo cōtemplatione intellectus humanus beatifi-
catur, a quo immediate creatur. Sed a solo deo crea-

Beatitu-
do vera
vbi sit

tur, quemadmodum ante probatum est, in solo est
 go deo felicitatur, & non in intelligentia aliqua, si-
 cut Auicenna opinatus est. P, Rationes istæ nihil de-
 mōstrant. T, Ego interim eas tanquā probabiles in-
 troduxi: fidem autem demonstrare non studeo, sed
 quod rationi non repugnet, imo quod ratio ei de-
 seruiat, quauis ad eam perungere nequeat, proba-
 re intendo. P, Diffusus aliquid mihi de felicitate cog-
 lesti, quā Christiani expectant, eloquere.
 Responsio theologi de gaudijs felicitatis cœlestis.
 Articulus. XXV. Theologus.

Quale proinde sit gaudium beatorū in pa-
 tria, tu ipse o philosophia per propria ar-
 que philosophicæ subtilitatis indaginem,
 vt cunctis eliter vales. Scis namq; Aristotele conest
 re, q; gaudiū seu delectatio oritur ex vnione potē-
 tiæ ad bonum conueniens. Est enim gaudium dif-
 fusio animi, ex contuitu boni. Deniq; magnitudo
 gaudiij ex tribus causatur, videlicet ex bonitate seu
 conuenientia obiecti, ex nobilitate potētiæ, & ex
 modo seu medio vnionis. Quoniam ergo diuina
 essentia quam omnes beati vident, qua etiam per-
 fecte fruuntur, sit infinita bonitas, immensa dulco-
 do, incircumscriptibilis pulchritudo, interminabile
 lumen, & vt ad omne dicam, omnium bonorum
 & pulchrorum ac desiderabilium intensiue atque
 simpliciter infinita, superessentialisq; plenitudo, cō-
 stitit quod gaudium beatorū in patria ex parte ob-
 iecti, sit prorsus sup omnē linguā, cogitationē ac in-
 tellectū, plenissimū, dulcissimū, purissimū, desidera-
 bilissimū,

Gaudiū
 quid.

bilissimū, ardens securus. & in omni delectatōis no-
 bilitate pfectū. Deniq; intellectus & volūtas quib;
 beati deo vniūt, sunt nobilissimæ potētiæ animæ,
 vtpote inorganicæ & indestructibiles, in quibus sup
 scētē trinitatis imago refulget. Cū ergo ipse tā infini-
 te perfectionis obiecto copulēt, ideo ex parte potē-
 tiæ operantis ē gaudiū beatō dignis. inrestitutū atq;
 æternū. Insuper cū secundū postensa, necesse per qd
 deus videt aliud nō sit nisi diuina essentia mētē cre-
 atæ tāq; intelligibilis forma vnita, dispositio q; mē-
 ris beatē q; ad deivisionē disponit, sit lumē gloriæ, e-
 lucefcit q; gaudiū beatō; ex parte vnionis lūi mediū
 sit oīno incōphensibile ac vere perfectū, mētē felī-
 cē totaliter occupās, implēs ac supadimplēs, in deū
 absorbens & inaueritabiliter æternaliterq; in ipō sta-
 biliēs. Quid nēpe ē immenso bono, immensæ dul-
 cedini, immensoq; lumini immediate vniri, deo im-
 seipso frui, atq; eo sicuti est totaliter affici. P, Ma-
 gna sunt gaudia hæc, & reuera ineffabilia valde, ac
 desiderabilia nimis. Cū ergo oīa ista ita se habeāt,
 cōsistēor plane, qm nihil ē Christiano felici^o, q; ppe cui
 tāta bona reposita sunt. T, Ea q; dixi ad cēntiale p-
 miū pūner. Est autē & aliud pmiū q; accidērale vo-
 cat. P, Quæ ē horū distinctio pmiō; T, Essentiale p-
 miū ē ipsa essentia beatitudinis in solius veræ deitatis
 vitiōe seu fruitione cōsistens, & considerat charitati:
 etui em seu seruari charitatis pmiū essentiale debet
 Pōtō pmiū accidērale in bonis creatis sitū ē, in ag-
 nitiōe scz ac delectatiōe eorū: corrūdetq; atq; debet
 bonæ opatiōi, cæterarūq; virtutū: cui tñ etiā cēntia-
 le pmiū reddit, inquātū a charitate imperatur. P, r-

Medium
 p qd de
 videt, qd.

Præterea virginia i. martyrio, ac doctoratu pro-
pter specialem præcipuamq; difficultatem debe-
tur aureola, quod est speciale quoddam gaudium
mentis, de opere præcellenti ac privilegio pro-
biti. Hoc demum agnosce, ut nemo ea scire effariq; vale-
at, nisi cuius sapientiæ non est numerus & cui ipse
dignatus hoc pandere. Nempe gaudebunt beati
super se de dei visione: infra se, de celestium or-
bium elementorumq; inæstimabili pulchritudine
intra se, de corporis & animæ glorificatione: extra
se, de angelor. & hominum latibunda societate
nihil quod optent potest deesse nihil adesse quod
horreant. Illic summa securitas, secura tranquillitas,
tranquilla iucunditas, incunda felicitas, felix æ-
ternitas, æterna felicitas. ¶ Ecce hæc ex parte dicta
sunt, & cum vix parvam stillam de eis audierim,
quis poterit tonitruum sermonum de eis audire?
Omnino deus piissimus, deus fidelis, & naturaliter
bonus atq; largissimus fidelibus servis suis copio-
sissimam mercedem rependit amatoribus suis, nil
aliud q̄ seipsum retribuit, & quo nunc quis pro e-
ius amore se plenius abnegat, eo in patria deus ei-
dem seipsum integrius atq; totalius reddit atque
communicat. P. Beati qui ad beatitudinem tantæ
electi sunt. T. Quemadmodū te teste, nil Christiano
felicius, sic nihil periculosius neque damnosius
q̄ christianam fidem habere, & vitam rennuere: om-
nium hominum miserimus, est malus Christianus.
P. Nūc de malor. tormētis p̄fecti eloquamur.

¶ De ipa

¶ De impiorum tormentis. Artic. 26. Philosophus
CVM pœna sit merces peccati, ac per hoc in-
ter pœnam culpamq; p̄portio esse debeat,
non video quomodo pro temporali pecca-
to infligatur pœna æterna. Aternitas namque &
tēpus in infinitū distant, p̄portioneq; carēt. Deni-
que amaritudo pœnæ delectationi correspondet
peccati, quomodo ergo pro momentaneo quod de-
lectat, rependitur æternum quod cruciat. Piger ea
violentum non potest esse perpetuum. Rursus cor-
pus mixtum in tot tormentis incorruptum subsi-
stere, & præsertim in igne, impossibile profus vi-
detur. T. Omnia facta sunt quatenus in cunctis &
singulis diuina relucet perfectio. Congruit enim
in effectibus naturam perfectionemq; resplendere
causarum. Itaque sicut in creatione apparet diuina
potentia, in gubernatione sapientia, in reparatōe
clementia: sic in remuneratione manifestatur diuina
iustitia. Ideoq; sicut in electis diuina benignitas
in æternum patebit, sic in reprobis damnatione
dei equitas sine fine clarebit. Nec obest quod obij-
cis, licet enim peccatum sit temporale quo ad effi-
cientiam, est tamen infinitum quo ad enormitatis
excessum, eo quod cōmitratur contra maiestatem
sanctitatem, ac equitatem immensam. Et quoniā
creatura capax non est pœnæ infinite intensiue, i-
deo torquetur pœna secundum durationē seu ex-
tensiuē finitā. Et huius qdē multa patent exēpla
in iure humano: Nā crimē læsæ maiestatis tempora-
le existit, seruitus autē perpetua. Rursus, pro tempora-

li

si peccato transmittitur quispiã in aternũ exiliũ: licet aut̃ p̃cne hęc finem sortiantur, hoc per accidẽs esse videtur. Nã si vita semper duraret, p̃cna quocq̃ maneret. Deniq; pro homicidio cito p̃acto, vita it̃ recuperabiliter tollitur. Nec oportet vt sit eadẽ intentio in amaritudine p̃cne & delectatione peccati, sicut p̃dicta exẽpla insnuant, sed seruat̃ illic proportionalitas aliqua, quoniã pro maiori delectatione inordinata, amplior redditur p̃cna. Per se aut̃ quantitas p̃cne respondet non delectatiõ, sed enormitati peccati, q̃ vtiq; ex multis circũstantijs prodit. Rationes proinde varix sunt, cur pro t̃porali peccato p̃cna impartitur perpetua. ¶ Primo quoniã hęc vita ẽ via ad aliam vitã, nã ad hoc vnitur corpori anima vt sancte & iuste viuendo ad veram beatitudinem transeat, q̃ philosophi quocq; concesserunt. Mors aut̃ est terminus vię, post terminum vero non contingit mutari, sed est quies a motu. Itaq; post mortem finitur via pueniendi ad vltimũ finem. Ideo anima quę ante mortem beatitudinẽ non meretur, postmodũ eam nequit sortiri, vnde in aeterna miseria permanet. ¶ Secundo, quoniã homo in suo aeterno peccato, ideo in dei aeterno torquetur. ¶ Tertio quia peccatum ex eo q̃ contra imensum deum cõmittitur, interminabiliter vindicatur. ¶ Quarto quia macula culpę quę est causa p̃cne, indelebilit̃ perseverat. Non em̃ sine penitentiã & gratia potest deleri, post mortem autem impij nunquã vere p̃nirebunt, quia in malo indurati erunt, vnde nec gratiam consequi poterũt.

Sunt. P. Quomõ non p̃nitebunt de malo, p̃ quo tanta tunc sustinent? T. In ea dispositione atq; affectu quo anima separatur a corpore, inducibiliter manet. In peccato aut̃: mortali cõstituit sibi homo finẽ in bono caduco, Ideoq; in mortali peccato decedẽs in talis boni affectu imutabiliter manet, & illo frui mallet quã deo, quoniã illud maius dilexit & diligit quã deum. Dolent igitur de peccato nõ perse vt pote quia peccatũ est malum, sed p̃ accidens, scilicet inquãũ est afflictiuũ. P. Est in inferno alia p̃cna sensus quã ignis? T. Vtiq; ibunt em̃ de inremissimo calore, ad vehementissimũ frigus. Est q̃ illic fletus, non tamẽ perlachrymarũ resolutionẽ sed cerebri conturbationẽ, & studiorũ dentium, maxime sceler, horridus tenebrosusq; locus, molestã societas, desperatio atq; blasphemia. Singuli quippe sensus in miserijs suis affligentur tormentis, & q̃ niã est illic, & erit horridus aspectus, ideo ẽ ibi modicus ac fumosus teterq; splendor ignis, ad nullum solatiũ, sed vt se mutuo cõspicere queant ad miserix cumulum. P. Cum ignis ille corporeus sit, quomõ agit in spiritũ, vt est demõ & aia? T. Vt diuinẽ instrumentũ iustitię, nõ vt agens naturale. P. Cessante motu coelesti, cũ sit motuũ primus, nullus vt apparet esse poterit motus. T. Per diuinam potentiam erit motus localis in cõlis & inferis. Veruntamẽ generatio, it̃q; corruptio prorsus cessabũt: hoc quoque agnosce, quod qui sine mortali peccato decedunt, nec tamẽ in gratia fuerunt, vt sunt pueri non babũzati, p̃nam sensus nunquam habebũt.

¶ Disputatio Theologi contra Philosophū de rili-
citate atq; miseria hominū. Articul. XXV II. Theo.

Contemplare nunc quæso philosophæ æquo
iudicio, quid melius sonet, fidei nostræ posi-
tio, an philosophorū assertio. En inter Peri-
pateticos p̄clari Auicēna & Algazel, qui vltimā ho-
minis felicitatem in cōtemplatione intelligentiæ vl-
timæ statuerunt, animas rationales nunc a corpo-
re separatas, dixerunt actu infinitas. Quid aut̄ tam
irrationabile, quā quod sapientissimus conditor o-
pera sua non ordinauerit ac determinauerit, atq; i
numero, mensura & pondere collocauerit. P. Quo
ad hoc ceteri naturales eis contradicunt. T. Pauca
vel nulla est inter eos concordia. Eñ uero qui eis
contradicunt plus errant, quā ipsi. ¶ Auerrois em̄
& Abubater ne admitterent infinitatē animarū, sciē-
tes quoq; intellectum esse perpetuū, arbitrati sunt
animam humanam esse mortalem, intellectū autē
non esse in nobis nisi per quandem replendētiā
ab intelligentia separata. Alexander aut̄ vtrūq; vi-
dens esse absurdum, asseruit animas rationales o-
mnino mortales, ipsumq; intellectum esse potenti-
am materialem, ac de materia demū eductā. ¶ Por-
ro, quod Auicenna posuit animas iniustas tādē a
miseria eripi, atq; intelligentiarū luminibus copula-
ri, nunc improbatum est. Cū enim mors sit termi-
nus viæ, nō potest post eā reditus esse ad vltimū si-
nem. Hæc igitur de Peripateticorum errore indu-
xerim. Nunc aut̄ de Stoicis dicam: Ecce princeps e-
orū Plato in Thimeo & Phedone de præsentī ma-
teria

Auice.
Alga.

Alex. phi
Iosop.
Aui. en.

pla. in ph
Pla. ii thi.

teria multa edifferens, hoc tādē concludit, q; ani-
mæ bonorū corporibus segregatæ, ad stellarū con-
ubernia, sydereasq; mansiones redeunt, post cer-
ta intervalla, rursus corporibus delectētur, eistq; de-
nuo vniri desiderent, & ad vitæ huius miseriās de-
scendere cupiant. Quid aut̄ tā stultū, q̄ opinari ani-
mā in tanta sapientiæ ac veritatis contemplatione
consistentē, corpore delectari, & a tanta beatitudi-
ne in miseriās non ignotas relabi velle? ¶ Deniq; cō-
tra positionē hanc in præinductis cōplerius dispu-
tatū est. P. Quāuis rationes nræ perse non cogant
me, vt me fidei huic articulo subdam, nihilominus
cunctis pensatis, videlicet rationibus tuis naturalī-
bus, fidei quoq; supnaturalibus argumētis, atq; cō-
trauersa quæ inter philosophos est, fidei potius ad-
hærendū recenseo. T. Rite consideras. Vis ne itaq;
de præsentī plura sciscitari materia? P. Si iubes pro-
cedamus ad cætera. T. Nam de sex fidei orthodoxe
expediti sumus articulis. Porro nunc septimum in-
troimus qui est de incarnationē verbi. Et quoniam
articulus iste eorum qui de humanitate sunt Chri-
sti, articulorum primus est, atq; post duos articulos
primos fidei, quorum est vnus de diuina vnitatē,
secundus de æterna trinitatē, præ cæteris est præci-
piuus. Ideo si tibi sic cōuenire videtur, in eo a nouo
ordiar libro. Hoc eq; dē scias q; tota theologica ve-
ritas de trinitatis deitate, humanitatēq; Christi spe-
cialiter principaliterq; pertractet. P. Iuxta præcon-
ceptam animo formam, o theologe inchoa,

EXPLICIT LIBER. TERTIVS.

M Incipio

INCIPIT LIBER QVARTVS DE
incarnatione filij dei. &c. ¶ Prooemium.

Baruc. 3

Genesis. 1

Iohan. 3

VI fecit stellas, hic est deus no-
ster: & post hæc super terrā visus
est, & cum hominibus conuersa-
tus est. P. Lucide mihi in sua fi-
dei tuæ articulū hunc. T. Credi-
mus o philosophie, cōstemur &
indubitanter agnoscimus, q̄ cre-
ator coeli & terræ, qui hominem ad suam imaginē
condidit, pro hominū reparāda salute, homo factus
sit. P. Salus quæ reparatur deperditā fuit, & denuo
recuperatur, si ergo hominū salus reparata est, de-
perditā fuit. T. Ira est, & heu oīno sic est. Nūquid
oblitus es quæadmodū tibi p̄dixi de hominis cōsti-
tutione primæua, de priuaricatione ipsius, de expulsi-
one a paradiso, de originali iustitia, hæreditarioq̄
peccato seu infectiōe naturæ? P. Quantū p̄senti tra-
ctatui cōuenit, tenerare digneris. T. Nō in solis nu-
dis purisq̄ naturalibus cōdidit hominē deus, sed in
naturali quadā ac originali iustitia eū plasmauit.
Hæc autē iustitia in primo parēte fuerat, nō solū ve-
ln determinata p̄sona, sed etiā tanq̄ in humanæ na-
turæ primordiali principio. Ideoq̄ hanc p̄didit tā
sibi quā alijs dū peccauit. Itaq̄ defectus seu prima-
tio originalis iustitiæ, naturale peccatū seu origina-
lis culpa vocat̄, q̄a tota natura humana in primo
parēte erat infecta, & ex cōsequētī in oibus q̄ natura-
li origine ab eo, p̄dib̄ar, hoc peccatū in primo ho-
mine & actuale seu p̄sonale fuerat in quātū p̄ actū
p̄p̄riū

Roma. 5

Peccatū
actuale
quid.

ppriū illius cōmissum erat p̄sonæ, & naturale seu o-
riginale in quātū naturā in suo sōte corrumpitur in po-
steris vero nō actuale, sed originale t̄mō est. Ideo
q̄ in eis nō correspondet sibi p̄na sentus, sed dāni. In
Adā autē duplex ei p̄cna debebat, videlicet sensus,
In quātū fuerat actuale: & dāni, p̄ur erat originale,
ratione auersiois priuaricationisq̄ gr̄æ. Ab hoc demū
originali peccato, & a p̄cna eius liberari nō valuit
humana natura a seip̄a, sed superioris naturæ redē-
ptore indiguit. Vñ, p̄pter delēctū peccatū huiusmo-
di ac reformandū atq̄ sanandum totam naturam
humanam, vnigenitum dei incarnatum fatemur.

¶ Qua dei iustitia primi parentis peccatum poste-
ris imputetur. Articulus primus. Philosophus.

Mne peccatū volūtariū ē. Si ergo o-
riginale peccatū in posteris rationē
culpæ sortit̄, in eis dē volūtariū erit.
Nulli nāq̄ i putatur in culpā q̄ vita-
re nō potest: originale autē peccatū i
posteris neq̄q̄ volūtariū ē, nā in po-
testate eorū nō ē, vt sine eo nascūt̄. Præterea q̄ aliter
habere se neq̄ūt, p̄ctā nō sunt: sed originale pecca-
tū cū naturale dicat̄ nō seō nō p̄r, nullatenus iḡ. ē pec-
catū existit. Adhuc is puniēdus ē q̄ offendit, q̄mō er-
go, p̄ primi hoīs culpa ceteri p̄ct̄ nō ēq̄ dānatiōi ob-
noxij sūnt: q̄ i q̄ ē ista sanctis, dei iustitia. Ampliā
nō ē ex traduce, sed ab extrinseco, & scdm̄ te creat̄ i-
mediate a deo, q̄mō ergo originali p̄ctō inficit̄ non
potes asserere q̄ ex cōtactu materiæ seu vnione cū
carne: Caro em̄ nā copulā a i q̄ eē neq̄ p̄cti subiectū.

M 2

¶ Amplius

Peccatū
originale
quid.

¶ Amplius quero, an primus parens pœnituit gratiã reparauit, vel saltem readipisci potuit an non. Si sic, tunc peccatum eius ante prolis propaginem deletum erat, & natura in ipso à peccato sanata. Non ergo per generationem peccatum transfuit ab ipso in filios. Non puto autem te dicendum quod pœnitentia non potuit, quoniam sic redemptor ei prodesse non potuisset. At uero si prothoplastus homo suo peccato naturam inficere ualuit, cur sua pœnitentia eandem reficere atque sanare nequiuisset. **T.** Omne peccatum esse uoluntarium tam philosophi quam theologo astruunt: Veruntamen non omnia peccata æqualiter uoluntaria sunt. Actuale nanque peccatum uoluntarium est uoluntate personę peccantis. Porro originale peccatum uoluntarium est quoque, non utique uoluntate singulorum determinata & propria, sed uoluntate primi parentis. Quomodo ergo imputatur quæris nobis in culpã. En eo modo imputatur nobis in culpam, quomodo eramus in primo parente, eo quippe modo quo eramus in eo, nati sumus habere, imo & uero habere uoluntatem originalem iustitiam. Nam ut Anselmus testatur, est priuatio primordialis iustitię debitæ in esse. Contemplandum est itaque qualiter eramus in primo parente. Ecce ut nostri Porphyrio tuo dicente. Participatione speciei plures homines sunt unus homo. Denique sicut multa membra sunt in uno corpore, sic multa individua sunt in una natura specifica. Itaque uniuersi nos in primo parente eramus, sicut in primo principio, & in natura humana, quæ in ipso

Peccatū
quod uolū
tarium.

1. Cor. 12

ipso fontaliter fuit, atque originalis dono iustitię donata fuit, non solum in quantum personam primi hominis respiciebat, sed in quantum cunctis ex illo propagandis communis fuerat. Vnum ergo in primo parente quodammodo fuimus, prout uaria membra in suo corpore unum existunt. Per hunc igitur modum omnes in ipso peccauimus atque in ipso cecidimus, eramusque natura filij irę, & item affluuati quod nati non aliquo actu suppositali distincto & proprio, sed quasi actu naturę, & in actu primi parentis, prout continebamur in eo, Per hoc autem tuę primę instantiæ sunt solutę. Prima quidem aperta. Et ut secundam apertius soluam, dico quod licet non sit in nostra potestate suppositali carere isto peccato, iuste tamen imputatur nobis propter liberam illius potestatem, in quo unum eramus atque cecidimus. Illud tamen obiectio obtinet quod non imputatur nobis quasi proprium & actuale peccatum. Unde nec pro eo pœnam sensus incurrimus, sed damni duntaxat: ut pote diuinę uisionis carentiam, ad quam per originalem ordinabamur iustitiam. Et per hoc ratio tertia est soluta. Nam eo modo quo punimur offendimus, punimur nempe per naturam, id est, naturam uiciatam concernente, scilicet pœna damni, & offendimus offensione naturalis originalisque culpę. ¶ Ad quartum respondeo, quod in eodem instanti quo anima creatur infunditur, & infundendo huius peccati macula inquitur naturę, quæ quidem culpa seu macula inerat semini, non essentialiter, sed radicaliter, quemadmodum

Ephie, 2

Adā quo
pœnituit

ex femine leprosi generatur leprosus, quāuis in
mine lepra non nisi radicaliter fuerit. ¶ Ad quintū
dicendum, quod Adam pœnituit, gratiamq; obti-
nuit: hæc vero pœnitentia esse non potuit pro pec-
cato, nisi prout actuale erat, & gratia illa originalis
iustitiæ innocentiam non reduxit, neq; pro defectu
one naturæ satisfactoria fuit, sed efficaciam præstet
tit ad merita personalia in futurū. Deniq; signū hu-
ius est quod ante Christi passionem nullus sancto-
rum beatitudinis regnum ingredi potuit, licet enī
actuali peccato carebant, tamen pro originalis de-
fectu iustitiæ, quo ipsi erant corrupti, satisfacere nō
valebant. ¶ Ultima vero obiectio cæteris est facilis
or: Potest enim homo per se cadere atq; peccare, i-
temq; perire, non autem sine gratia potest resurge-
re, pro mereri atq; saluari. Itaq; potuit primus pater
gratiam toti naturæ seu posteritati communican-
dam peccando amittere, non tamen eandem repa-
rare. ¶ Denique ut dicitur peccavit voluntate natu-
ræ, id est actionem habente quæ in naturam posteri-
tatis transit, pœnituit autem in voluntate perso-
næ. Philosophus. Eleganter mihi respondes. Verū
tamen nondum capere quæo, qua dei iustitia pro-
pter primi patris peccatum, tota eius posteritas, vl-
timum finis felicitatis destituta consistat. Ideoque de-
sidero ut difficultatem presentem manifestius præ-
das. T. Prompte parebo.

¶ Introductio cōuenientis exempli ad lucidiorē
pæsentis difficultatis explanationem habendam.

Articulus .II., Theologus.

Secundam

Secundū præhabitōm tenorē innoxescit, qd̄ sicut
ultima vera hominis beatitudo, sup̄ naturalia
est, sic, proplactis parentibus sup̄ naturalia
erant in dita dona, videlicet originalis iustitia, q̄e
minus per proportionata media ad sup̄ naturalē
finem pertingerent. Hæc vero iustitia primo patris
vi erat non solū vt singulari personæ, sed etiam ve-
lut naturæ principio data, ita quod si ipse creatori
pareret, in omnem tuam sobolem donum suū trās-
funderet. Sin autem, ipse illud perderet, nec poste-
ris communicaret: quoniam igitur peccauit, poste-
ri hoc dono iustitiæ priuati sunt. In hoc autē nullū
præiudicium, nullatq; posteris irrogatur iniuria,
quia nec ipsis nec primo parenti debebatur hoc do-
num ex conditione seu dignitate naturæ, sed ex so-
la creatoris liberalitate. Cuius aptū inducā exemplū
Si enī rex aliquis militi suo munus aliquod nō de-
bitū sed gratuitū, vt pote bonū feudale, tali conditi-
one impēdat, qd̄ si ipse regi in tali aut tali negotio
efficaciter militauerit, ipse quidē bonū sibi præsti-
tū possidebit, suæ quoq; illud progeniei relinquet.
Si itaq; miles ille infidelis in obediētijs fuerit, non
tamen ipse quam eius posteritas bono impēso ius-
te carebunt. Sic est de peccato primorum paren-
tum & posteritatis ipsorum. Et quoniam posteri-
tas originali iustitia caret, per quam ad beatitudi-
nem ordinata à deo erat celestem: Ideo illam adi-
pisci non valuit, nisi vel ipsam reacquireret, vel ali-
quis pro eius defectu debitum solueret. Non potuit
it̄ autem aliquis purus homo illam reacquirere,

M 4 ipsam

Rom. 5

ipsam videlicet naturam ad pristinā innocentiam suam reducere, nec etiā pro eius carentia satisfacere, cuius rationes cito insinuandæ sunt. P. Non imputat modo hominibus originalis culpa? T. Sicut per Ade demeritis omnes eramus pœnæ damni propter originalis culpæ transfusionē obnoxij: sic merito Christi à debito isto primordialis peccati sumus solui. Vnde nec imputatur nobis ad pœnam, quia Christus pro ipso satisfecit, vnde ipso passo ac mortuo, mox beatitudinis ianua paruit. P. Quomodo abstulit Christus originalem culpam? an naturalem iustitiam seu primordiale innocentiam retribuendo, an pœnam duntaxat tollendo? T. Optime atque vtiliter sciscitaris, sed vtiā primordiale iustitiā singulis, vti & Ade tribueret. Nunc vero non est quæstio. Experimur nempe, quod amissam originalis iustitiæ gratiam seu innocentiam non reddit, nec suæ passionis merito confert, nisi per modum quem dicam. Satisfecit tamen omnino pro debito seu pœna exhibenda omnibus pro primo peccato. ¶ Porro defectus qui originalem culpam sequuntur, non penitus abstinuit, propter quod graue iugum super omnes Ade filios inductum est. Hij vero defectus sunt mors infirmitatesque in corpore, fomes in sensualitate, ignorantia in intellectu, itemque obliquitas in voluntate: hos defectus ac originalis peccati pœnas Christus merito suæ mortis abstulit, quantum ad sufficientiam. Immortalitatem quippe quam nobis promeruit, in futura resurrectione præstabit. Gratiam vero contra fomitis inclinationem, & ad bona agenda incessabiliter

Ecc. 40.

Christus à quibus nos sua morte redemerit.

liter donat. his qui se capaces efficiunt, aut certe per alios efficiuntur capaces. Opportunū est equidē meritum passionis Christi nobis aliquo modo applicari, nosque id quod in nobis est facere, & ita ad nostrā cooperari salutem. Eis vero qui se ipsos ad communionem Christi disponere nequeunt, infantibus scilicet communicatur meritum Christi per alios in fonte baptismatis, in quo omnia peccata delentur, gratia que denotatur, fomes autē debilitatur, non tamen extinguitur. P. Iuxta professionē tuam audire nunc cupio, cur nullus purus homo pro originali peccato satis facere valuit.

¶ Quod nec homo purus nec etiam angelus humanam naturam ab originalis debito culpæ redimere potuit. Articulus, III. Theologus.

EX præinductis declaratum opinor, quod post originalis amissionem iustitiæ, quæ erat gratia totius naturæ collata, aliam gratiam homo reparare nequibat, nisi personale seu ipsam personam respicientem ac perficientē. Nam quoniā primus homo ante peccatum in originali iustitia ipsi naturæ data erat, ideo actionē habere potuit transfundentem in totam naturam post gratiā vero naturæ amissam, actus & operationes eius personales miserunt. Ideoque per eas se ad gratiam personale tantummodo præparare valebant. Sed per actum seu meritum ex gratia personali procedens reparari non potest tota natura, nec reformari, nec ad pristinam innocentiam reduci, nec à debito solui. Nullus ergo purus homo, nec Adam nec eius successor merito

Deus solus reparare potuit in se ipsa naturam

rito

xito suo naturā in primo parente viciatā redimerē
 potuit. Præterea per originale peccatū vita æternā
 erat ablata. Vita autē æterna seu cœlestis felicitas
 ratione sui obiecti, quod est deus benedictus, est quo
 dāmodo immensæ dignitatis. Deo enim in seipso frui i-
 finita quodāmodo pfectio ē. Sicut ergo hęc nulla crea-
 tura per pura naturalia potest mereri sibi, sic nul-
 lus potest eā toti nature reparare per gratiā perso-
 nalē atq; finitā. Unde necessaria erat in redempto-
 re dignitas infinita, quæ nec puro homini, nec etiā
 angelo cōpetere potest. ¶ Amplius vt nostri philo-
 sophie, natura communis atq; specifica propter in-
 deficientē suā communicabilitatē, in exhaustibilibꝯ
 participitatē, infinitæ quodāmodo dignitatis per-
 fectionisq; est, omnibus namq; indiuiduis eminet, et
 in infinitū quantū in se est communicabilis est. Nul-
 lus igitur eā reformare liberareq; potuit, nisi q; infi-
 nitæ efficacitæ ad satisfaciendū existit, quod purē cre-
 aturæ non conuenit. ¶ At vero ostendi tibi superi-
 que modū peccatū infinitæ enormitatis sit, q; ni-
 tiā contra immensā sanctitatē excessus est. Pro ta-
 li autē ac tanto excessu, satisfactor immanē idonei-
 tatis exigitur. P. Multa mihi decora proponis, sed
 vi tenet quod angelus cū sit inter diuinā humanāq;
 naturā medius, pro humana natura satisfactor itē
 q; mediator esse valuerit. T. Diligentius pensa: licet
 enim sit angelus præstantior homine in ratione for-
 mæ, quoniam alterius nature & ordinis est, non
 tamen in ratione finis, quia ad eandem beatitudi-
 nem ordinatur vterq;. ¶ Insuper in præiudicis tibi

Peccatū
 enormi-
 tatis infi-
 nitæ qre.

tibi probaui, quod sicut rationalis anima à deo im-
 mediate producitur, sic in eo solo finaliter felicitatur.
 Si autē angelus aut aliqua pura creatura huma-
 næ salutis repararet beatitudinē, non deberent ho-
 mines in solo deo spē suā statuere, atq; ad eū omni-
 no conuerti, & in ipso solo beatificari, sed in huius-
 cemodi suo redemptore iure sperarent, scēq; ad eum
 conuerterent, nec soli se creatori subijcerent, sed ta-
 li quoq; liberatori se merito subderent. Et hanc ra-
 tionem assignat Anselmus. P. Nūc ergo de ipsa dei
 incarnatione profemur. Et primo desidero quate-
 nus mihi ratios incarnationis vngēni dei explanes.

¶ De rationibus incarnationis filij dei.

Articulus III. Theologus

IN superioribus admiratus es o philosophie, dā
 propter vnus hominis culpā audisti totū gen-
 humanū dānatiōi fuisse obnoxiiū, p̄sertimq; scri-
 tabaris qua dei exigente id cōtigisset iustitia. Itaq;
 sicut tunc imperscrutabilem diuinæ ætatis censuram
 mirabar, sic modo ineffabilem æternæ benē-
 gnitatis mirare abyssum. Ecce enim sicut propter
 vnus viri inobediētiā tota erat viciata natura,
 sic quoque propter vnus obediētiā atque me-
 ritum, hæc ipsa natura reparata redemptaque est.
 ¶ Rationabile nanque erat & condecens vt per
 alienam circumuentionem decepti, alterius redime-
 rentur clementia, itemque per alium perdiri per al-
 lium recuperarentur. ¶ Quemadmodum igitur pri-
 mus homo non propria malicia originā iter, sed
 serpentina imo dyabolica suggestione peccauit,

Roma. 1
 1. Cor. 15

Genesi. 3

Scp

sic p̄ alterius pietatem, Christi videlicet, meritū eū-
 dem reparare condecuit. Et vti posteri primi parē-
 res demerito petierūt, sic alterius merito redēpti sal-
 uiq; fierent. Hęc est ergo philosophę vna diuinā in
 carnationis causa, quatenus sicut per alium cecidi-
 mus, sic per aliū resurgeremus. Et quoniā præostē-
 sum est, non potuisse liberationem hanc effici a pu-
 ra creatura, nec humana neq; angelica, aliter exhi-
 beri nō valuit, nisi a deo. Deus vero in propria sua
 natura ad satisfaciendum & promerendū aptus nō
 est, quod vtiq; propter naturę suę excellentiā acci-
 dit. Si ergo deus satisfacere pro perduto hominū ge-
 nere debuit, aliam quandā assumere naturam eū o-
 portuit: sed angelicam eum assumere non congru-
 ebat, quoniam illa erat assumenda natura quę pe-
 riji, quatenus per eandem reparatio exhiberetur, p̄
 quam damnatio inducebatur. Quod nempe pec-
 cavit, aliquo mō quantum possibile fuit, satisfacere
 debuit. ¶ Propterea ergo deus homo factus est, q̄-
 tenus in quantum homo satisfaceret promerendo,
 atq; vt deus ydoneitatem efficacē præstaret huma-
 nitati assumptę, pro homine redimendo. ¶ Præte-
 rea inter naturam angelicam atq; humanam hęc
 extat distinctio, quod angelus prima sua electione
 voluntaria atq; deliberatiua in termino ponitur, id
 est vltimo fini perfecte ac vltimate coniūgitur, aut
 certe ab ipso inconuertibiliter, irreparabiliterq; a-
 uertitur, & hoc propter suę cōtingit simplicitatē na-
 turę, propter quā ad quā se primo conuertit, se totū
 conuertit: hō autē q̄a ex anima & corpore constat,

non

nō statim prima sua cōuersione vel auersioe in ter-
 mino ponitur, nec immutabiliter se cōuertit ad id
 ad quod se semel conuertit, durāte vita corporea.
 Itaq; post lapsū p̄nitere atq; resurgere potest. Ide-
 oq; hominē lapsū liberari decebat magis quam
 angelū. Ostensum est autē, quod a pura creatura li-
 berari nequiuit: Ideoq; deum incarnatū fides testat̄
 diuina. ¶ At vero omnes rationes in præcedenti in-
 ductę articulo, quod nec homo purus, nec angel⁹
 naturam humanam reparare valebat, nunc quoq;
 afferri applicatiq; possunt ad probandū, quod non
 nisi a solo creatore liberatio ista fieri valuit. ¶ Por-
 ro alia plurime rationes assignari possunt, videli-
 cet quia in incarnatione dei potentia eius maxime
 splendet, dum scilicet ea in vnā necit personam q̄
 inter se distantiam habet immēsam, bonitas quo-
 q; diuina per hoc potissime innotescit, cū se tam li-
 beraliter, tāq; incomparabiliter creaturę rationali
 comunicat. Misericordia etiam, dum taliter sub-
 uenit, iustitia, dum nec peccatum manet inultum,
 nec q̄ petierat manet & damnarum: sed & sapientia
 dei in incarnatione eius summe innotescit, vt cito
 patebit. Enimvero nec melius, nec clarius, nec emi-
 nentius, insinuare hominibus potest quāti eos crea-
 tor existimet, quāta sit beatitudo beatorū, quanta
 etiam miseria impiorū, nisi per incarnationem filij
 dei: nā ex dignitate legati pensari solet dignitas cau-
 sę pro qua mittitur. Cum ergo deus pater vnigeni-
 tum suū mittit in mundum, vt saluetur mundus p̄
 ipsum, clarissime elucescit quanta sit dignitas con-
 diuōis,

Iohan. 3

ditionis humanæ, ad quantã sit beatus dicitur condita, & quantã incurrebat miseriam. ¶ Adhuc autem in incarnatione verbi amor dei ad nos potissime patet, dñi se nobis tam intime, tam specialiter & tam immediate coniungit. Amplius autem ex dei incarnatione maxima nobis utilitas prouenit. Meritum namque ipsius Christi propter veram deitatem humanitati unitam infinitam quodammodo dignitatis plenitudinisque existit. Nil autem meruit Christus sibi de præmio essentiali, sed totum nobis impendit. Itaque sciens misericordissimus conditor, deus omnipotens, vniuersam insufficientiam, maximamque indigentiam nostram, ut perfecte nobis succurreret, filium suum charissimum misit in mundum, ut per eum copiosissime iuuaremur. Unde tempus Christianæ religionis non immerito tempus gratiæ dicitur, nam in eo gratia dei, propter ineffabile meritum Christi exuberantissime cunctis impenditur. ¶ Adhuc autem dei perfecta sunt opera, sed per nullam puram creaturam tam conuenienter & plane ostendi hominibus poterat vera perfectio, perfecta humilitas, eaque omnia quæ ad salutem necessaria sunt, sicut per deum hominem factum. Eius namque exinanitio omnem confundit superbiam sine mensura, eius quoque patientia atque paupertas omnem iram, auaritiãque inenarrabiliter destruit. At vero ut ordo vniuersi omnino compleretur, prout erat possibile, deum incarnari decebat. Erant enim ab æterno tres personæ in vna essentia. Erant quoque ab origine mundi duæ naturæ in vna persona, quæ ad modum in homine cernimus in qua ex forma atque materia resultat vna natura specifica, ac vna persona. In angelis

angelis autem persona tam simplex est quam natura. Quippe in quibus vnusque aliud prorsus non est nisi simplex separataque forma. Itaque ad complementum ordinis reuerstita bar ut essent tres naturæ in vna persona, & hoc in Christo, id est, deo incarnato impletum est, in quo sunt anima, caro, et deus diuinitas in vna hypostasi. Nihilominus dicitur, quod in Christo sunt duæ naturæ, sed tunc natura propria iuxta propria essentia specifica, sic enim caro & anima sunt vna natura. P. Diu te disputare sustinui, & libere audivi, deum de re tam incõphensibili tam probabiles conuersationes. Verumtamen multa mihi se ingerunt, circa prædeterminatam materiam dubia. Et antequam ad difficiliora accelerem, duo tibi in primis dubia moueo. ¶ Primo quod iure, quilibet merito Christi nobis communicatur ac reputetur ad veniam. ¶ Secundo, cur potius filius quam pater aut spiritus sanctus sit incarnatus:

¶ Respondeo theologi quod iure, & quilibet meritum Christi nobis communicetur, si puret ad veniam. Articulus V. Theolo.

TRes tibi o philosophus, conpeditiosusque valeo causas proponam ad declarationem questionis inducetur. ¶ Prima, nam sicut in Adã cecidimus propter unitatem naturæ, quæ cum eo communem habemus, & quæ in ipso erat infecta, sic in Christo re dempti sanati que sumus, propter unitatem communem eamque naturam nunc cum natura humana in eo, quæ in ipso specie macula fuit. Et pro hoc propter unitatem deitatis, totum speciei humanæ gratiam adipisci spualuit. ¶ Secunda causa est quoniam charitas omnia facit communia. Ideoque Christus, propter incomparabilem dilectionis suæ ad humanum genus ardorem, meritum suum nobis communicare iustissime potuit

Tertia

Gen. 3

Tertia deniq; ratio est: nam sicut genus humanū diaboli erat seruituti obnoxium, propter extensionem manus primi parentis ad ligni vetiti gustū, sic demon dominium suum in homines iuste amisit, dum manum suam misit in Christū, eundē crucifigi procurans, in quo nihil suum, id est, nullum malum erat inueniens. Deniq; ad sensum conspiciamus, qđ vnus homo qđ amicus est regis, proximū suum a rege depulsum, merito dilectioneq; sua rege reconciliat, atque ad pristinum gradum reducit. P. Festino ad eorum discussionem quā me fortius mouent, ideoq; de huius puncti solutione contentor, & ad secundum te aggredi precor. Fateor nempe rationabiles esse rationes allatas.

¶ Cur potius filium q̄ patrem vel spiritum sanctū fateamur hominem factum. Artic. VI. Theolog.

AD hoc deus venit in mundum vt sua incarnatio nostra esset deificatio. Itaq; constat ideo deum nobis similem factum, vt nos quoq; ei assimilaremur. Quoniam ergo filio appropriatur imago seu similitudo, decuit filium potius in carni q̄ patrem vel spiritum sanctum. Quoniam etiā homo dicitur dei imago, is enim apertissime vnum assimilat alteri qui primo & singulariter similis est ei cui alium assimilare intendit, ¶ Denique ad hoc deus homo factus est, vt mundum docendo illuminaret. Quoniam igitur filio appropriatur veritas & sapientia, recte ipse caro, id est, homo factus est, quia docere & illuminare sapientie actus consistit. Vnde scriptum est: Scimus quoniam filius dei venit

venit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus deū verū. ¶ Præterea tam angelus apostora quā homo transgressor specialiter contra filiū peccauerūt. Angelus namq; dei æqualitatem experijt, qđ filio proprium est: Homo autē scientiam deformem operauit. Quod itē filio proprie competit, cū sint in eo omnes sapientie scientieq; thesauri. Propter quod deus pater quasi zelatus pro filio, vtrūq; damnauit. Cernens hoc filius, figmento suo cōpatiens, patris q; honorem minui atq; ordinationē frustrari, in homine pereunte conspiciens, & ipse pro patre zelās, exultauit vt gygas ad currendam viā, ad liberandū saluandūq; hominem. Insuper cū inter filium dei atq; naturam humanā singularis quædam conuenientia sit, quippe cum filius sit verbū paternæ mētis, & processio intellectus, homo vero ab intellectuali seu rationali perfectione speciē sortiatur, magis decebat filium humanitatem assumere. Adhuc autē in alijs multis insinuaturs specialis quædam affinitas inter dei vnigenitū & hominem: Nam & beatitudo hominis in cognitione veritatis cōsistit. Cognitio autē veritatis operatio est intellectus, & filius dei diffusio est intellectus paterni, vnde & veritas patris vocat. ¶ Rursus rōnal anima dei appellatur imago, & filius vtiq; imago est patris, atq; secū dum rationē similitudinis emanat a patre. At uero omnia in filio dei tanq̄ in æterno exemplari respiciunt, imō ipse est vniversorum exemplar, in homine quoq; cuncta quasi in quodam exemplo relictent, propter quod minor mundus omnisq; creatu

Psal. 18

N

ra est

ra est dictus. Itaq; propter has inter verbū & hominem convenientias amplius decuit verbum hominē fieri, q̄ aliā personā, & etiam ideo ne induceret confusio nominū diuināq; personarū. Nā si vel pater vel spiritus sanctus homo fieret, non solū filius nominari filius posset. Adhuc autē per eundē decuit omnia resciri, per quē facta extiterāt, omnia autē per verbū facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Congruēbat ergo per verbū reparari perēpta. Sufficiens tibi ista philosophia, an plures causas requiris? P. Vere nū dñe theologe, omnino sufficit. Exprehabis enī recorder, quod licet tā pater quam spiritus sanctus sit sapiētia & veritas, & omnes tres personæ sibi cœquales existant, soli tñ filio ista rationabiliter appropriantur. Sed anteq̄ cor meū effundā ad argumentandū, primo mihi ediscere q̄lis sit vnio ista dei & hominis, seu verbi & carnis.

¶ De vnioe verbi & humanitatis. Art. VII. Theolo.

Omne naturalem vnionem vnio ista o philosophie inestimabiliter transcendit, omnēq; intellectum prorsus excedit. Nihilominus quantum fide instruitur ac ratione inuamur, respondendū est tibi. ¶ Agnosce ergo quod vnio ista personalis atq; hypostica nominatur, q̄ntā in Christo sic verbo est cōiuncta humanitas, vt sint in ipso duæ perfectę naturę, & vna duntaxat persona. Ipsa q̄ penatura Christi humana, quæ ex anima rationali humanatq; carne veraciter constat, ad substantentiam verbi assumpta est, ita vt in eodem esse personali in quo verbū gernaliter subsistit, naturaq; hu-

mana

mana subsistit. Ideoq; nō est in Christo nisi vnū eē suppositale actualis existentię. Vtraq; autē natura integra, & in suis naturalibus proprietatibus inconfusa permāsit. Ipsa nempe verbi diuinitas in nullo penitus est variata aut perturbata. Et humana Christi natura ea habet q̄ ad humanæ speciei pfectionē respiciunt. P. O admirabilis vnio, incōprehensibilisq; cōiunctio, dū ea quæ in infinitū distant, in vnā personā conueniunt. Sed anteq̄ obiectiones meas adducā, in primis diligentius veritatē inquirā. Igitur vt utraq; natura in proprietate sua permansit, tunc erunt in Christo duæ intellectus, duæ etiā voluntates. T. Vtiq; est enī in Christo intellectus diuinus & creatus, qui etiā in tribus personis vnus atq; idē existit, intellectus quoq; creatus humanus. Cōformiter de voluntate censendum est. P. Intellectus & voluntas humana in Christo à naturalibus suis habitibus, operationibusq; non vacant. T. Breuiter dico sicut in Christo sunt duo intellectus, voluntatesq; duæ, sic in ipso sunt duæ sapientiæ & scientiæ, duæ quoq; dilectiones, ac duæ iustitiæ, & sic de perfectionibus ceterarū virtutum. P. Erant ergo in ipso duæ actiones. The. Ira est, diuina videlicet & humana, Phi. Ergo in ipso sunt duæ personę. Nam operari & agere non est nisi suppositorum. Theologus. Nonne in vno homine sunt plures actiones, in quo tamen nec personę nec natura multiplicatur. Sunt nempe in singulis nobis operationes sensitiuę, intellectiuę, & appetitiuę, & tamen nō est in nobis nisi vna natura specifica.

N 2

Quid

Quid ergo miraris si in Christo sint duæ operationes: imò & plures in quo sunt duæ perfectæ naturæ. Licet aut̄ agere sit suppositi, non tamen consequatur, vt si plures sint actiones, sint etiã plura supposita. Diuersitas em̄ operationũ non est immediate ex parte suppositi, licet suppositum sit id q̄ agit, sed cõtingit ex diuersitate potentiarum, quæ sunt principia quo agēdi. Sicut ergo in Christo sunt plures potentia, sic & in eo varie operationes censenda sunt. P. Non tam faciliter dimittā te, bene quidem respondes, sufficienterq; ostēdis quod ab vno supposito progredi possint variæ actiones propter diuersitatem potentia, ex vna natura manātiũ. Si aut̄ potentia quæ sunt proxima agendi principia, ex diuersis naturis procedant, non possunt esse diuersarũ operationũ principia, si non fuerint plura supposita. T. Vnde hoc probas? P. Quia agere præsupponit esse. Itaq; natura quæ non habet propriam actuale seu personale existentiam, habere non valet, propriae speciei operatiõem perfectã. Si igitur in Christo natura humana non subsistit propria substantia, nec proprie speciei existentia personalitatemq; habet, habere nõ poterit actionem vere & perfecte humanam. T. Hæc est alia ratio, & magis difficilis, sed non insolubilis. Concedo itaq; quod agere præsupponit esse, & quod natura habere nequit perfectam operationē nisi sortita fuerit variã personalitatem. Non tamen admitto quod necesse sit eã, propriae speciei personalitatem habere, quãuis hoc naturaliter verum sit: per diuinam vero omnipotentiam sic

am fieri potest, vt superioris alteriusq; naturæ personalitas, inferiori naturæ cõmunicata sufficiat, & sic est in Christo. Verbi nãque hypostasis naturam humanã ad se assumit, & quoniã per hoc essentialia naturæ assumptæ nõ variantur, ideo habere potest proprias actiones. Quia vt Aristoteles ait, Natura est principium operandi eius in quo est. Verũ tamẽ operationes passionestq; humanæ licet Christo ratione naturæ assumptæ ascribãtur, quoniam tamẽ supposito est pari & agere, propterea actiones passionestq; illæ Christo tanq̄ perfecto supposito proprie attribuuntur. Nã & diuina ascribuntur homini, humanaq; deo in Christo, propter identitatem personæ. Nihilominus intuēdũ est, quid propter qd̄ dicatur propter distinctionem naturæ. P. Secundũ Aristotelem viuere viuentibus est esse. Si ergo Christus non habuit propriae personalitatis existentiam, igitur nec habuisset proprie speciei vitam videlicet humanam. T. Nõ ignoras q̄ viuere interdũ dicit actũ primũ, & tũc aliud nõ est viuere nisi vitale esse, & sic eo mō Christus non habuit, propriae substantie viuere, quomō nõ habebat proprie speciei suppositale existere. Vicissim vero viuere dicit actũ secundũ seu operationē vitale, vt sunt sentire, cognoscere, velle, & hoc mō habuit Ch̄s vt hõ, propriũ viuere.

¶ Disputatio philosophi cõtra incarnationē verbi.
Articulus .VIII. Philosophus.

Si præinducta rite concipio o theologe, tũc sic deum aseris incarnatum, vt sit vna persona in vera deitate ac perfecta humanitate consistēs,

Hæc sectũ
dũ Tho-
mã vera
sunt.

sic quod in Christo seu in verbo incarnato sunt caro & anima atque diuina natura, ac per hoc æternū dei verbū ex homine genitū est, & ex tempore homo esse incepit, quod utique ex patre æternaliter profuit, & in diuina personalitate ante omnia tempora subsistebat. T. Optime concipis, & dispēdiosis et ætata cōpendiose artificialiterque resumis. P. Nūc ergo tibi obijciā quæ me vehemētissime angunt. T. Cōpendiosius quo vales proponere, nihilominus cor tuū audacter effunde. P. Quādoquē ex duobus fit vere vnū, vnū se habet per modū potentie, alud per modū actus, quemadmodū Aristoteles probat. Si ergo natura dei & hominis in Christo ad vnā constituendam personā cōueniunt, vna se habebit per modū potentie, alia vero per modum actus. Inter potentiam autē & actū, oportet esse proportionē nō qualemquē, sed verā ac propriam. Talis autē inter naturā diuinā & humanā cū infinite seu improporcionabiliter distent, esse non valent, nō ergo in vnitāte personæ concurrunt. Præterea in immensum plus excedit diuinæ naturæ dignitas atque simplicitas qualitatē naturæ humane, quā angeli etiā summi essentia, naturā cuiuscūque creati, sed ex natura angelica & sensitiua, nullatenus effici potest vna persona, ergo multo minus ex natura diuina & hominis. Denique verā generatio, est substantialis cōtemporio. Nil enim gignit a se, nisi esse a generante fortatur. Si ergo deus, ex virgine matre est genitus, ex ea substantiale esse accepit, quod æterno verbo nō conuenit

conuenit, nisi duo esse suppositalia in ipso dicamus. ¶ Amplius ex duobus entibus in actu atque persone non fit vere vnum, & sicut Aristoteles probat, quod aduenit enti in actu est accidens, sed diuina natura est purus actus, natura quoque humana est quid completum in specie, nullatenus ergo resultat ex earum copula quid vnum seu vna persona. Imo cum natura humana adueniat filio dei post suum esse completum, accidentaliter se habebit ad ipsum. Ex his autem quæ accidentaliter vniuntur, non prouenit aliquid vere vnum: Non ergo potest in Christo ex natura humana atque diuina vna constare persona. ¶ At uero nullum inuariabile veraciter de nouo generatur. Quod enim vere de nouo generatur, nouum esse non amque naturam sortitur. Deus autem prorsus inuariabilis est, non ergo ex tempore genitus esse potest. ¶ Adhuc si Christus est verus homo, ergo in ipso est animæ rationalis & corporis inuisibile formalisque vniū. Cum igitur anima sit substantialis Entelechia seu forma corporis, dat corpori esse substantiale & indiuiduatur per ipsum. In humanitate ergo Christi rationalis anima per materiam indiuiduata est, sed sicut forma dat esse specificum, sic forma singularis seu indiuiduata dat esse personale alypestaticum. Natura ergo humana in Christo ex indiuidua singularique anima necessario habet esse, proprie speciei suppositale, & naturæ propriæ. Et sic dicitur.

Et igitur sicut in Christo sunt duæ naturæ, sic erunt & duæ personæ. Præterea sicut ex anima rationali & corpore constituitur homo, sic ex hac anima & hoc corpore constituitur hic homo, quod aliud non est nisi personam constitui. ¶ Quoniam ergo in Christo est particularis anima & hoc corpus, videtur ex horum conjunctione necessario fiat hic homo & humana persona, & non sit in ipso dumtaxat hypostasis verbi. Insuper persona non excedit naturam nec reperitur extra eam, natura enim communior est indeterminatiore persona. Si ergo persona verbi est hypostasis naturæ humanæ in Christo, extra eum non esset, & sic non esset incircumscripta atque vbique. ¶ Amplius si Christus est deus ex deo per generationem paternam, verusque homo per natiuitatem maternam, tunc sunt in eo duæ generationes, duæ quoque sunt filiationes. Si namque in eo non sunt duæ filiationes, esse non potest filius virginis: Nam ratione filiationis diuinæ non est virginis filius, alioquin ab æterno filius eius fuisset. Si autem sunt in Christo duæ filiationes cum non sit in eo nisi vna persona, sequitur quod æterno dei verbo veroque deo realis relatio de nouo aduenit, si dato realiter dependeret ad creaturam creator. Et cum filiatio personam respiciat, si sunt in Christo duæ filiationes, erunt etiam in ipso duæ personæ. ¶ Præterea idem sunt esse quidditatiuum & natura, si ergo habet Christus duas naturas, habebit duos esse quidditatiuos. Cunctaque diffinitio sit ratio & terminus esse quidditatiuum diffiniti notificans, si habet Christus

Christus duo esse quidditatiua, erunt vnius rei plures diffinitiones, quod Aristoteles improbat. At uero secundum omnem Peripateticorum doctrinam, hæc est inter alterationem & generationem distinctio, quod per generationem acquirit res esse simpliciter, per alterationem vero non suscipit esse simpliciter, sed esse tale aut tale, utpote sine quorem esse nil prohibet. Si igitur hoc verum est, æternum suppositum temporaliter gigni nullatenus potest, quoniam per esse temporaliter acquisitum non habet esse simpliciter, & sine ipso esse potest. ¶ Ad huc, motis nobis localiter mouentur omnia quæ in nobis sunt, vel per se aut certe per accidens. Si ex diuina itemque humana natura Christus subsistit, sequeretur naturam diuinam seu verbum saltim per accidens moueri hominis motu. ¶ Amplius, diuersas naturas in vnam personam concurrere, est ordinem rerum confundere, quod deo non concuenit, imò in hoc errauit Empedocles, Non ergo ex natura diuina & humana summe distinctibus, vna consistat persona. Possem præterea alia multa adducere de theologe, sed si ista dissoluere poteris, illa etiam posse soluere arbitror. Ideoque ad ista te dispone soluenda.

¶ Solutio Theologi ad allatas instantias. Art. 9. T. ¶ Vemadmodum tibi o philosophæ ab huius disputationis origine tetigi, in hoc potissimum naturales sunt decepti, quod diuinam potentiam, atque diuinæ naturæ proprietatem ex naturali entium cursu, naturali ordine ac lege mensurare

mensurare itemq; determinare p̄sumpserunt, quasi deus aliter agere nō queat, q̄ rerum naturā his dispositio exigit, velut etiam p̄prietates atq; consuetudines rerum creatarū diuinā naturā perfecte ac plene ostēderent, opinantes ea dūtaxat deo deberi attribui, quæ ex naturis rerum elucescūt, eiq; cōpetere constat. Vnde & superius vehementer miratus es, aucta resurrectione mortuorum, in mediata q̄q; eorum diuina essentia vniōe intellectuum beatorū. Sic & mō ingens te obstupescitio tabescit, veri dei incarnatione audita temporali. Restat p̄terea vt adhuc vehementius admireris, cū tibi de uanitate substantiatione quæ in hostia sacra contingit eloqui cōperō, falsit̄ fuerō, etiā ea quæ penitus corrupta sunt eadem numero per diuinam virtutē reficiunt̄: q; posse. ¶ Porro ista philosophantiū existimatio, valde vitiosa & vacua & debilis est. Effectus em̄ finitus, infinitam causæ suæ virtutē representare nō valet. Imo a plena eius representatione infinita occūbit & deficit, virtus autē diuina (vt optime nosti) omnino immensa est. Ideoq; velle eam metiri diuinæ quoq; conditionem naturæ velle ex his quæ in ordine rerum naturaliter sunt aut sunt, scrutari omnino temerarium extat. Sic ergo in præsentia ex naturalibus vitiis omnibus rerum, vniōnem verbi cum homine velle impossibilem comprobare inane est. Ideoq; philosophæ ad hanc vniōnem credendam naturalem rationem non confulas, sed ea consideres p̄ quæ tibi in primo libro ostendi, fidē catholicā esse à deo donatā. Deniq; rationes q̄ tibi pauloq̄ induxi, sufficienter ostendunt

ostendunt, dei verbo verotq; deo, incarnationē nec incongruentē nec derogantē existere. Nūc autē manifestandū opinor, q̄ impossibilis exitit. ¶ Ad primā ergo obiectionē respondeo, q̄ ipsa multiplici solui possit. ¶ Primo nepe dicere possem, q̄ tunc necesse est inter ea quæ vniuntur talē fore proportionē, ut habeat se vnū per modū actus, aliudq; per modū potentia, dum vnū alteri formaliter, atq; intrinsece coniungitur, sic autē nō vniuntur homini verbum. Non em̄ est forma aut intrinseca humanæ naturæ delectia aut inhrens perfectio. ¶ Secūdo respondeo, qd̄ inter actum & potentia q̄ per naturale efficiens copulantur, oportet naturālē proportionē existere. Sed diuinæ atq; humanæ naturæ in Christo, vniō nō est p̄ naturale efficiens, sed sup̄naturale, superessentialeq; agēs. ¶ Tertio dico, q̄ etiā vtiq; in Christo diuina natura seu verbū habet se per modū actus, nō informantis, sed p̄ficiētis, & ad se informantis: humanitas autē per modū potentia, & ē inter ea proportio non naturalis, seu eiusdem ordinis, sed tamen sufficiens, quoniā in natura humana, quæadmodū etiam in omni creata essentia est quidā obediētialis potētia, ad obediendū diuine virtuti in cūctis, q̄ cōtradictionē nō implicat. ¶ Ad secundū respondeo, qd̄ naturalē loquēdo verū cōcludit. Qd̄ autē p̄ diuinā potētia ex natura angelica ac sensitua vnū fieri neq̄at, nō cōcedo. Nā & Arriū sup̄bifimi, licet falsissime dixerūt, asserēbant tū ex filio deū quē purā cō creaturā mentiri sunt, humanotq; corpore sic factā esse unā naturā, sicut & unā personam.

Dicebat

Dicebant namq; verbum humano corpori loco animæ formaliter esse vnitū. ¶ Ad tertiam breuiter dico quod ad veram generationē sufficiat, quod genitū à generante veram naturam, vniusq; speciei cū natura gignentis suscipiat. Sic autē filius dei ex virgine benedicta veram naturam accepit, Et sicut Athanasius ait, homo est ex substantia matris in seculo natus. ¶ Ad quartū respondeo quod ex duobus in actu esse essentiæ non sit vna natura, sed vna persona: & si vis quod nullo modo fieri possit ex eis vere vnum, dico hoc verū esse per formalem atq; intrinsecam vniōnē, non autē per supernaturalem assumptionem seu diuinā potentiam. Item in Christo natura humana non est actu ens, id est, actualē existentiam proprii ordinis habens. ¶ Deniq; si inde miraris, ad philosophiā Auerrois te remitto. Nō enim ignoras quemadmodū in libro de substantia orbis dicat, cælum veraciter animatum. Nihilominus ponens tam orbē quē etiam immaterialem testatur, prout materia est subiectū formæ, ac pura potentia, quā animam illius esse per se actu ens, licet nō arbitrer te sibi in hoc omnimode consentire, sicut nec ego. ¶ Deniq; in summa cōtra gentiles ait sanctus Thomas, quod secundum Aristotelē cælum ē vere animatum, & tamen anima eius solum intellectualis sit, & per consequens non potest esse actus informans seu forma corpori in hærens, licet præter ea humanitas æterno verbo adueniat, non tamen est accidens, sed vera substantia: sed verū est quod nō ē necessaria ad subsistētiā verbi. Ideoq; secundū do-

ctores

ctores modum accidentis sortitur. ¶ Ad quintum aio, quod ex temporali generatione verbi æterni, nulla sit mutatio facta in verbo, sed in natura assumpta. Non enim verbū cōmiscetur, nec vī pars humanitati coniungitur, sed propter exuberantissimam proprii sui esse plenitudinem, eam assumit, suamq; ei personalitatem per ineffabilē modum cōmunicat, sicut superius quoq; asserui, diuinam essentiam intellectibus beatorū sine sua mutatiōe vniri in patria. ¶ Ad sextū dicendum, quod in Christo est formalis vno carnis & animæ, & ex hac vniōne resultat vna perfecta natura specificata, non tamen personalis subsistentia, quoniam natura humana sibi ipsi non relinquitur, sed in eodē momento quo anima carni vnitur, vtrunq; à verbo assumitur. Veruntamen anima Christi dat corpori eē specificum, & hoc ad vniōnem immediate consequitur. ¶ Et per idem sequens obiectio soluitur. Est namq; in Christo hæc anima & hoc corpus, non tamen persona alia à verbi persona, quia hæc anima Christi non relinquitur agere, q̄ vti que ageret, nisi ad altius esse eam verbum assumeret. Vñ in Christo ex hac anima, istiq; corpore resultat particularis natura, non autē separata à verbi persona. ¶ Ad octauū respondeo, q̄ persona quæ est vnius ordinis cum natura & substantialiter idem cum ea non excedit eam. Sic autem hypostasis verbi non est humanę naturę persona, nec idem cum ea. ¶ Ad nonū dico, quod in Christo sunt duę generationes seu natiuitates, non tamen duę filiationes. Generatio enim respicit naturam, filia-

tio

tio aut personā, & cū in Christo non sit nisi diuinā hypostasis cui realis relatio accidere nequit, ideo si relatio quæ refertur Christo ad matrem, non est nisi rationis. Nihilominus est realiter filius eius, quoniā ex eius substantia ueraciter natus est. Quæ admodum etiam deus dicitur rerū creator & deus, non per relationem realem, cum tamen realiter sit earū creator ac dominus. ¶ Ad decimā dico, quod unius est uerbum dicitur esse esse quidditatiū, propriū, inseparabile ac naturale, & sic in Christo diuina natura est quidditas eius. Natura uero humana licet in Christo sit uera atque perfecta natura, quoniā tamen sine ea esse potest uerbi persona, ideo per modum habitus se habet ad uerbum, & non sicut naturaliter ad eius consistentiā pertinet. ¶ Ad undecimū dico, quod secundum philosophos ad uerā generationē sufficiat, ut unum ex substantia alterius secundum similitudinē naturalem nascatur, sed quoniā naturaliter ex natura profuit esse substantiale ac actuale, propterea asserunt generationē ad esse simpliciter terminari. Possum quoque secundum eos per esse simpliciter esse substantiale atque specificū, & non esse actualis existentie accipere, nisi quando natura rei sibi ipsi relinquatur. ¶ Ad duodecimū quoque respondeo, quod ratio illa procederet, si unita esset homini uerbi persona per diuinitatis circumscriptionē uel formalem inhærentiā, sic autem non est, ut iam paruit. ¶ Ad ultimum autem dicendum, quod incarnatio uerbi non solum non est ordinis rerū confusio, sed summus ornatus, decoraque cōsummatio, & id superius sufficienter deduxi. Dicere autem sicut dixit Empedocles: Per litteram & amicitiam

amicitiā rerum naturas nunc quidem misceri, nunc denuo segregari, sine uidelicet diuina ordinatione ac omni uilitate, hoc utique esset ordinem uniuersum confundere, diuinæque sapientiæ derogare. Phil. Vt cerno incarnationem unigeniti dei contemplari desiderans, naturalis philosophiæ principia supergredi indiget, nec in lege nature fundare se potest, sed ad omnipotentiam dei recurrere debet. Theologus, ita est: Nam in his que sunt super naturam, tota ratio operis est potentia faciens. Philosophus? Cupio ut de sapientia & gratia humanæ naturæ in Christo diffusius tractes, & quæ mihi expedire agnoscis aperias.

¶ De perfectione sapientiæ & plenitudine gratiæ humanæ naturæ in Christo. Articulus decimus, Theologus.

DVdum dum de remuneratione sanctorum disputarem, asserui omnes beatorum patriam diuinam essentiam clare atque per speciemcernere. Cum ergo anima Christi intimius atque uicinius incomparabiliter unita sit uerbo, quam beatorum aliquis, utpote ad diuinam personalitatē assumpta, restat ut sicut à primo creationis sue momento perfecte erat uerbo unita hypostatica unione, sic multo limpidius uiderit, clariusque cognouerit diuinā essentiam à creationis sue primordio à aliquis sanctorum, siue angelorum, siue hominum in patria. Ideo

Ideo tibi cōstet philosophē, quod Christus etiam secundum naturam assumptam nunq̄ erat viator purus, sed à primo conceptiōis suæ maternę instanti excellentissimus extitit comprehensor. ¶ Deniq̄ cum sit Christus etiam vt homo humanę salutis auctor instrumentaliter, salus autem humana secundum præhabita est visio atque fruitio dei, necesse est Christum semper in pfectissima dei fruitiōe fuisse. Nam in omni ordine primum est maximum, & p se ac regula atq; mensura sequentium. P. Admisso quod anima Christi diuinitati in vnitatis psonæ erat coniuncta, nō ambigo quin semper deum perfectissime viderit. Quo enim (vt Peripatetici itēq; Platonici astruunt) fuerit aliquid primo enti propinquius, eo est ei in vniuersis perfectionibus similius. Vnde dato quod ad subsistentiam verbi sit assumpta humanitas, palam est quod in omni diuinari pfectionū participatiōe sit ipsi verbo similior. T. Subtiliter infers, & quoniā sic est, hoc quoq; adijcio, quod solam humanitatem Christi plus diligit deus, q̄ totum vniuersum, & ipsa sola clarius deum videt, plenius fruitur eo, atq; perfectius possidet ipsum, quam oēs simul beati. P. Hoc vtiq; cōsequens est: Nam vnio in persona incomperabiliter excedit omnem vnionem in gratia sola. Sed sciscitor vnum, an ne perfecte comprehendit anima Christi deitatem immensam? T. Non vtiq;, non eū nisi intellectus immensus, immensam diuinitatem perfecte comprehendere valet, cuius causam superius si retines assignaui. Nā si cut diuina natura est immē-

sa actua

sa actualitatis, sic etiam est immensa cōprehensibilitatis. Immensæ aut cōprehensibilitati non correspondet nisi intellectus immensæ virtutis, q̄lis non est intellectus Christi humanus. ¶ Deniq; implicat infinitum intelligibile ab intellectu finito perfecte comprehendi, cum sit inter ea infinita distantia, & id quod perfecte comprehenditur, comprehendenti quodammodo extat finitum. P. Sic esse vt dicis naturalis probat ratio Sed vnū tibi obijcio. Vnio enim personalis maius esse donum videtur, q̄ qualiscunq; diuinitatis cognitio. Si igitur Christo domini dei personalis communicata est vnio, potuit, & vt videtur, est ei data perfecta dei comprehensio. T. Licet in eadem subsistentia subsistat gemina in Christo natura, non tamen secundum æqualem plenitudinem communicatur humanitati subsistentia verbi, qua inest & conuenit verbo. Idcoq; q̄ arguis non procedit. P. Videt ne anima Christi cūcta in verbo quæ in ipso relucet? T. Prædixi quod deus infinita actualiter in seipso cognoscit quæ facere potest, nec tamen vnquā facturus est: virtus autē intellectus creati nō valet simul infinita in actu cognoscere, ideo anima Christi nequaquā vniuersa intelligit, quæ in luce diuinitatis atq; in verbo resplēdent. Insuper tūc omnes effectus alicuius causæ cognosci possunt cum virtus causæ perfecte cognoscitur. ¶ Sicut ergo anima Christi diuinæ virtutis immensam potentiam non plene cōprehendit, sic nec omnia quæ deus facere potest. Veruntamen quæcunq; sunt, fuerunt, vel erunt, plenissime noscitur. p-

O pter

per vnionem cum verbo. P, Conuenit ne Christo homini cognitio alia q̄ ista qua omnia vides in verbo? T, Triplex adhuc ei cognitio competit. Vnam enim habuit experimentalem, sicut & ceteri homines per ministerium sensuum, & in hac profecisse describitur. Secundam habuit per diuinam illuminationem, qua omnia nouit ad que se naturalis rationalis animæ virtus extendit. Nulla enim naturalis perfectio ei defuerat. Porro cum sit caput ecclesie propagatorq; gratiæ, habuit quoque tertiam cognitionem, qua lucidissime cernit quicquid ad misterium salutis humanæ & gratiæ pertinet. Et hæc cognitio naturalem facultatem transcendit. ¶ Per spiritum autem prophetiæ ac donum sapientiæ reuelatur hominibus Phil. Nunc de gratia Christi proficimur. T, Quoniã natura humana in Christo diuinæ naturæ suppositali est coniunctione vnita, non potuit vnio hæc esse per aliquod intermedium, quæ enim vnã personam constituunt, immediate iunguntur. Ideoq; licet vnio quæ ceteri sancti deo velin via vel certe in patria copulantur, per habitum intermedium qui est gratia & charitas, lumenq; gloriæ fiat. vnio tamen humanitatis Christi cum verbo, immediata erat, sine omni gratia media. Veruntamen excellentissime gratia habuit, non quidem hypostaticam vnionem præeuntem, sed concomitantem. Et quoniam est caput ecclesie, de exuberantia sua omnia membra, id est, de plenitudine eius omnes electi suscipiunt. P. Finita est gratia Christi an infinita? T, Si de gratia

ia habituali vnionem sequente loquamur, palam est q̄ illa infinita non sit simpliciter, cum sit quid pure creatum. Nulla autem essentia creata simpliciter infinita esse valet, nec dignitate nec mole. Nihilominus gratia ista quodammodo infinita vocatur. Primo quia totam capacitatem recipientis impleuit, nec potest creatura plus recipere q̄ anima christi recepit. Secundo ex parte doni. Nam quicquid ad gratiæ eminentiam plenitudinemq; pertinere potest, christo donatum est. Tertio ex parte verbi naturæ assumptæ gratiam influentis, quod utique sine mensura plus gratiæ daret, si natura ea pauper existeret. ¶ Porro si de gratia vnionis interroges, illa omnino infinita est. Per hanc enim christus accepit vt sit filius dei, etiam secundum naturam humanam: non per adoptionem, sed naturam, id est, naturalem, secundum Thomam in prima parte. Aliquando ramen à sanctis dictum inuenimus, quod ille homo sola gratia à verbo assumptus sit, sed tunc gratia pro dignatione atque beneuolentia creatoris accipi potest. P, De incarnatione verbi nunc laboriose disputauimus. iam ergo si tubas proficiscamur ad alia, Theologus, Sic libet. Nam si quæ omissa sunt, in sequentibus plenius elucescent, eo quod sequentes articuli, de christi humanitate determinent.

¶ Quod Christus de virgine natus existat. Articulus vndecimus Theologus.

O

2

Octauus

Oraus fidei christianæ articulus, Christum
fateatur de virgine natum. P, Cum in gene-
ratione mater se habeat per modū passiuæ,
vtpote materiam dumtaxat ministrās: pater vero
per modum actiui, videlicet virtutem formatiuā
inducens, non sufficit ad generationē humanā ge-
nitrix sola. T, Bene & philosophice arguis, verum-
tē conclusis: Nam ad generationem Christi huma-
nam non solum mater concurrat, sed etiam quod-
dam actiuum principium, virgini scēcūdu arē præ-
stans, atq; ex eis mundissimis sanctissimistq; sangui-
nibus Christo corpus humanum formans & ap-
rans. P, Quod erat agens illud: T, Non homo ma-
sculus, sed spiritus sanctus, qui vt tibi contestatus
sum est tertia personā in trinitate, verusq; deus, P,
Ergo spiritus sanctus pater est Christi, T, De ratio-
ne vt nosti patris est, vt ex sua substantiā similem si-
bi in specie generet. Christi autē natura nec diuina
neq; humana ex substantiā spiritus sancti procedit.
Diuina enim nullo modo ab eo est: humana vero
ab eo est per creationem, sicut & cætera: nec ipsa ē
eiusdem speciei cum spiritu sancto, non est itaque
spiritus sanctus genitor Christi nisi in proprie, p-
ut deus creator creaturarum pater vocatur. P, Cur
porius spiritui sancto q̄ patri ascribitur corporis
christi formatio: T, Incarnatio seu conceptio chri-
sti actiua toti trinitati cōmunis est, quoniam ope-
ra trinitatis ad extra indiuisa sunt, eo quod trīū p-
sonarum sit vna essentia, propter quod tres perso-
næ vnus verus deus sunt, vnus omnium creator ac
domi

dominus, principium, rector & finis. Veruntamē
per appropriationem dicitur Christus de spiritu
sancto conceptus. Incarnatio nanque Christi, o-
pus est maximæ charitatis, summæ benignitatis ac
munificentissimæ largitatis & muneris. Quoniam
igitur iuxta præinducta spiritus sanctus est amor,
quo pater & filius se inuicem atq; creata omnia di-
ligunt, ideo opus tātæ charitatis ei rite attribui ur.
¶ Deniq; spiritus sanctus primum donum est, & in
ipso ratio doni primo relucet, atq; in ipso vniuer-
sa donantur, ab hoc tantæ munificentie, largitatis
q; donum ipsi optime appropriatur. Insuper cum
spiritui sancto approprietur benignitas, ideo incar-
natio in qua diuina clementia inest inamabiliter splē-
det ei efficienter iuste attribuitur. P, Sufficenter fa-
teor respondisti, sed quomodo genitrix christi in
partu virgo permanserit, nullatenus capere quæo:
hoc enim esse non valuit nisi egressus dicatur de in-
terro incorruptoq; vtero. T, Ita est. P, Ergo in pro-
gressu christi ex matre, dimensionum penetratio
fuit. T, Hoc consequens est. P, Penetrationem di-
mensionum impossibile ipse Aristoteles & com-
mentator eius Auerrois fortissime arguunt. Cum
enim dimensio ex propria natura habeat q; alteri
dimensioni resistat, non possunt se mutuo sine cor-
ruptione alterius penetrare. Atvero si dimensio-
num penetratio extat possibilis, sequitur q; possint
duo corpora in eodem determinato loco consistere,
& qua ratione duo etiam tria & quatuor, imō
& infinita, sequeretur tandem totum mundum in

angustissimo spacio posse locari. T. Sicut calor prorsus & immediate facit esse calidum subiectum cui inhaeret, secunda ratio aut calefacit quod sibi applicatur, sic dimensionis primus immediatusque actus est extensionem facere, & ordinem partium sui subiecti, resistere vero alteri dimensionis secundarius eius actus censetur. Quoadmodum ergo per divinam virtutem subtrahitur igni ne corpus sibi applicatum calefaciat, vixit aut laedat, sicut vbertim factum agnoscimus, sic inconceptibili deitatis miraculo dimensionis auferitur resistendi potestas, ac per hoc sine diuisione & latione vna secum comparitur alteram. ¶ Per hoc quoque secunda instantia soluitur. Non enim possunt plura corpora in vno loco consistere per commensurationem ad locum extrinsecum, potentiamque naturalem, sed per deitatis infinitam virtutem, quae in infinitum plura potest producere quam ratio quaeat concipere. Phil. Istud valde mirabile est, & intellectum meum vehementer recundens. The. Non mirum. Veruntamen si huius effectus causam consideres, mirari cessabis. Immensae namque virtuti nil profus impossibile est neque difficile. ¶ Enimvero ut nihil Christianae veritatis te lateat, scire te volo, quod non solum de clauso virginis ventre Christus exiit, sed etiam de clauso monumento surrexit, clausisque ianuis ad discipulos introiit. P. Audire desidero causas virginis partus.

¶ Cur Christus de virgine nasci volebat.

Articulus. XII.

Theologus.

Non

Non deceit Christum duos habere patres, magis autem decebat ut quoadmodum patrem sine matre habebat in caelis, sic matrem sine patre haberet in terris. ¶ Praeterea sicut in Christo humana natura ad diuinam subsistentiam est assumpta, sic generationem humanam diuinam generationem prout possibile erat conformari congruum fuit. Propterea sicut filius dei est a patre sine sui contaminatione, lesio & ne atque corruptione gignente productus, sic quoque condecurit eum ab incontaminata, illesa incorruptaque matre gigni. Insuper indecentissimum esset deum aliquid ignobilitatem proprie generatricis asserere, aut eam ex dei conceptione aliquam indignitatem incurere. Immo omnino congruebat ineffabile sibi dignitatem ex deo in carnatione sortiri. Ideoque oportuit eam sine pudoris iniuria, sine maritali subiectione, sine omni corruptione concipere, gignere ac postmodum intactam manere. Quia quidem perfectio inest ceteris feminis per modum diuisum, totum praestandum erat beatissimae illi puellae, quae a super benedicta trinitate ad verbum dei concipiendum, sancteque gignendum ab aeterno fuit electa. Ideo iam virginalis integritas, quae materna sanctiuditas eam summe decebat. Amplius, cum Christus venerit soluere mundi peccata, oportuit eum concipi & generari sine omni peccato originali, & ob id sine mixtione virili eductus. ¶ Adhuc cum venerit ipse naturam corruptam reintegrare, primum debebat propria matris integritate saluare. Amplius, corpus disponendum est secundum exigentiam formae seu aique, quoniam ergo secundum omnia fuerat anima Christi a primordio sui in perfecta fructione, vniui non debuit nisi corpori perfectae organizationi.

sed virtus naturalis hoc nō valebat, & ob hoc à sp̄ritu sancto virgo est impregnata, materiaq; mater na formata. P. Quēdo anima Christi est carni vnita, atq; à verbo assumpta? T. In eodem instāti quo virgo gloriosa archangelo creditur, scilicet diuinū miterium obrulit, vnigenitum dei concepit. Cum em̄ dixisset paranympho cœlesti: Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum, Spiritus sanctus qui ante eam sanctificauit in vtero, impleuit ī vita, copiosius superuenit in eam, & in indiuisibil puncto formauit ex illibatisimīs eius sanguinibus, corpus Christi, cum omni organorum atq; membrorum distinctione, nō secundum quantitātē, sed quo ad perfectionem, & in hoc ipso instāti vnita ē corpori anima, simul quoq; vtrunq; à verbo assumpta. Nunquā enim natura Christi humana propriam substantiam habuit. P. Omnia quæ lex Christiana complectitur, miranda sunt valde, & intellectuū meum totaliter obruunt, estq; difficile rationem si dei subdere. T. Omnia quæ asseris fateor: Sed fides non habet meritum, si non transcendit ingenium. Deniq; quō quis ingeniosior extat, & fidei assentire sibi laboriosius fuerit, eo amplius fidei rationem subdendo meretur. Nihilominus, si legislatoris nostri naturam virtutemq; consideres, omnia credibilia sunt. Ipse enim est deus immensus, æternus, omnipotēs, cui omnia eque possibilis ac facilia sunt. Rursus, si fidei argumenta perpendas, cito cōtēntari valebis. Virginem namq; Christum parituram deus in veteri lege per os prophetarum prædixit, oraculis,

Mat. 7
Ier. 22

lis, figuris atq; misterijs præsignauit. Et reuera qd miramur, si deus per seipsum faciat, quod per subseruientem naturam efficere potest. P. Penetrationem dimensionū magis admīror, quā quod sine virgine cōcepit. Vnde virginitatē in partu magis q̄ virginitatem in cōceptione mirari me fateor. Minus namq; mirandum opinor, quod virtus diuina per seipsam in virgine expleuit & fecit, quod in alijs virtus formatiua in paterno semine existens agit, quā de inaperto alio corpus verum prodisse. T. Verum dicis, & vt cerno dimensionum penetratione te conturbat, sed noli contra propriam tuam felicitatem nimis arguere. Ecce enim non solū de diuinitāmo corpore Christi hæc credimus, sed de proprijs insup corporibus vere speramus, quod post resurrectionem nouissimam omnia penetrabunt, atq; su per cœlorum altitudines sine cœlestium orbū diuisionē conscendunt. P. Admirationem meam nō tollis, sed auges: sed quod corpora beatorum oīa penetrabunt, ratione glorificationis forsan contingeret, præsertim cum iuxta præinducta à te, subtilia erunt. T. Hoc quidam existimant, sed determinationi sancti Thomæ potius standū est, qui super quartum sententiarum cōtrarium tenet. Glorificatio enim seu subtilitas non auferunt corporibus sanctorum veras dimensiones atq; compactas, non enim erunt aerea, sed palpabilia, ossa videlicet & carnem habentia, sicut & Christus post resurrectionem se habere cōtestans. Videte, inquit, & palpate, quoniam spiritus carnem & ossa nō habet, sicut me videris habere

Lucæ 24

beret. P. Ego quoque huic sententiae magis consentio, sed quomodo possunt haec fieri? T. Quomodo fieri potest ut defuncti resurgant ut homines super undas aquarum sine submersione deambulent, ut in medio ignium illa si perdurent, ut unus secreta cordis alterius videat, ut sol & luna in caelo reuertantur vel quiescant, quomodo Christus de quinque panibus tribusque piscibus quinque milia hominum saturauit, remanentibus duodecim sportas reliquis. P. Purus naturalis talia fieri posse, nequaquam concederet. Sed quomodo disputatio primi libri me ad concedendum facta est huiusmodi compulsa, ideo ad diuinam immensitatem potentiam confugere cogor. T. Sic in presenti materia te conuenit facere. Non enim est dimensionibus naturalibus sibi inuicem resistere, quam mobili materiae aquae graui hominis corpori cedere, atque igni corpus humanum incendere. Si vero esset dimensionum tantum naturale resistere, ut homini rationalem esse, nullatenus possent duo corpora simul esse, sic autem non esse nunc explanatum est. P. Melius modo contentor quam ante. Unde si tibi videtur progrediamur ad alia.

¶ Cur unigenitus dei mortem crucis subierit.

Articulus. XIII. Theologus.

Quemadmodum secundum philosophos corpus humanum uniuscuiusque individui est, proprium aeternitatis eius instrumentum, non separatum sed coniunctum. Et si natura humana a verbo assumpta, propria instrumentum coniunctum uerbi est instrumentum, ad opera miraculosa atque ad omnia quae ad humanam pertinent reparationem exhibenda misteria. ¶ Veniens cum Christo inter deum & hominem mediator sit, cum utroque communicat: nam & de

us &

us & homo est. Et in quantum homo, sic habet ut mereri & facere possit. Proprie deitate autem unita, efficaciam plenam imo immensam ad promerendum, reconciliandumque habet idoneitatem. P. Cum secundum prophetam Christus semper comprehensor fuerit, & deo perfectissime fruens, quomodo patitur valebat? T. Quomodo in passione Christi specialis ratio incomprehensibilitatis consistit, ideo de ea est non fidei Christianae articulus, de qua nunc differendum incubit. Agnosce itaque quod Christus simul erat comprehensor & viator. In quantum autem igitur erat viator promeruit & sibi & nobis, sibi autem essentiale meritum non meruit, sed accidentale dum taxat: nobis vero omni opere vite sue promeruit. Nam quicquid fecit ex charitate profecit, & id ipsum nobis impendit. Quoniam ergo Christus uenit ut mundum redimeret, illos naturae defectus assumpsit, quae ad satisfaciendum pro mundo necessarij erant, vel ueritatem naturae assumpsit, non detrahant. Vnde passibilitatem, samem sicut in corpore, pauorem atque tristitiam in anima, sponte assumpsit: quatenus has penas sine culpa habendo & sustinendo nostram naturam ab eisdem eriperet. Alios autem defectus qui ad liberationem non profunt, imo obessent, Christus non habuit, ut sunt ignorantia, somes, infirmitas atque similia. Propter quod a Damasceno optime dictum est, quod indetrahibiles defectus Christus assumpsit, non autem detrahibiles. ¶ Itaque licet Christus secundum supremam animae partem comprehensor extitit, erat nihilominus secundum inferiores vires viator & vere passibilis. P. Quid de Christi passione sentire oportet? T. Talis erat passio eius, ut per eam decessuissimo modo liberari posset genus humanum.

Erat

Erat quippe Christi passio generalissima, quoniam in anima & corpore atque singulis sensibus passus est, imò in omni potentia animæ. Licet enim superior portio summe delectaretur in deo inquam ratio, & per respectum vnione magis ad superius, tamē ob coniunctionem ad inferius, in summa tristitia fuit. P, Cur tam generaliter passus est Christus? T, Quoniam originalis culpa hominem totum infecit, corpori mortis necessitatem, sensu alnari fomitem, rationi ignorantiam inuehens. Et ergo vt ab omnibus istis tedimeremur, Christus generalissime passus volebat. ¶ Denique acerbissime passus est, quoniam exquisitis tormentis, vtpote flagellatus, spinis coronatus, clavis cruci affixus. Erat enim in ipso viacitas sensuum maxima, & complexio equalissima atque tenerima. Cunctis in mente charitatem summam haberet, summe iniquis omnibusque perituris condoluit. P, Nonne mitiori passione satisfacere potuit? T, Vtique, sicut etiam particulariori, sed istud magis decebat ad insinuandum peccati grauitatem, christi intentissimam charitatem, ad ostendendum perfectam patientiam, summam obedientiam, & ad prouidendum nostræ insufficietia. Quicquid enim moriendo sustinuit, pro nobis sustinuit, & meritum suum tanto nobis copiosius imparit, quanto pro nobis acerbius patiebat. Erat præterea passio Christi ignominiosissima, quoniam crucis patibulo est affixus, & inter latrones suspensus, & hoc contra irreuerentiam, superbiam seu presumptionem, quæ in primo peccato existerant. P, Cui in nobis oēs penæ

pro originali peccato infligere remaneant, quomodo Christus eas sua passione abstulisse asserit? T, Hæc questionem super soluta recordor. Nam prope congruo corpori immortalitate persistat, omnique passibilitate & ignorantia tolleretur. Etenim vero mortis sue merito, id nobis promeruit, vt originalis culpa non amplius imputetur nobis, nec ob eam differamur a gloria, nisi forte affuerint actua lia peccata, sed oportet vt meritum sue passionis nobis alio modo applicetur & comunicetur, quod primo fit in fonte baptismatis. Manet tamen interim penæ predictæ, quæ sunt naturales defectus. Denique post enlum est quomodo pro Christi merito saluari poterat tota natura humana, quæ liter etiam meritum eius nobis perficere quærat. Nam propter diuinitatem eius humanitati vnica mors sua particularis & temporalis totius humani generis mortem communem atque æternam tollere erat idonea. Nec est contra iustitiam, vt vnus amicus pro alio satisfaciat. ¶ Insuper cum primus homo in ligno peccauerit, ideo Christus in ligno satisfecit, quatenus vnica mors oriebatur, inde vita resurgeret, & qui in ligno vicit diabolus, in ligno quoque vinceret, a Christo, factus est Christus, pro nobis maledictum vt nos benedicti efficiamus. ¶ Disputatio theologi contra sapientiam mundi.

Articulus. XIII. Theologus.

Nunc ergo cõreplemur discutiamusque philosophi, quid christiana theoria, profundius, quid sapientia christi subtilius, quid ea diuinius ac rationabilius? Iam inquam assume paulisper personam infidelium, sapientium huius mundi, prudentium secundum carnem paganorum, & item omni

um qui Christi crucem irrident, quibus stultum videtur in crucifixū credere, in eo sperare, ipsum adorare. P. Quoniā diuina prouidentia vnumquēq; remunerat, & singulis prout merentur rependit, fueritq; christus ab omni culpa immunis, offiino indecens esse videtur, q; ipse tot ac tāta prulerit, p̄sertim cū secundū te passio sit effectus culpæ, & mors p̄ona peccati. Denique omnipotenti, incommutabili æternōq; deo valde derogare videtur, asserere ipsū passum, illūsum, crucifixū ac mortuū. Et certe quantum ratio capere potest, stultū apparet spē atq; salutem in homine tā abiectissima morte perempto reponere. Deniq; potuit deus alio mō mundum redimere. T. Nunc igitur disputantē me sustine. P. Intērisime audia. T. Vniuersę viæ dñi nra & iustitia. Hęc enim duæ virtutes in omni diuino opere eminēter resplēdēt, porissime tamen in remuneratione, dispositione & opatione dei circa creaturas intellectuales, beatitudinis susceptiuas. In nullo autē naturali effectu tam gloriose, excellēter & plene, hęc duæ virtutes relucēt, quē ad modū in reconciliatione humana per Christi passionē exhibitā. Si enim deus omnia in numero, pondere atq; mensura constituit, quanto magis ea quæ ad rationalē pertinent creaturam, hoc modo sapientissime ordinatissimēq; exhibēda existunt. Et si opera naturæ ordinate fiunt, quanto magis misteria gratiæ ordinate implere oportet. ¶ Quoniā ergo homo peccauit, & aliena fraude seductus, tam se quā oēm suam posteritatem damnationi obnoxium fecit,

quid

quod diuinā clemētiā sic decuit, q̄ tāta subuenire miseris, atq; succurrere q̄ subsidij capax erat, se tñ iuuare nō poterat. Insuper quod ratiōabilius q̄ vt p̄ aliū perditū, per aliū reparētur, p̄ aliū infectū & lēsi, per aliū remederentur, atq; sanētur. Ac uero quod iustius quā peccatū nō manere inultū, nec malū relinquere inordinatū. Quid etiā naturalius extat, q̄ cōtraria curare contrarijs? P. His oibus ratio satis consentit. T. Oīa hęc in Christi passione aruificiosissime exprimuntur, resplendent & patent. Nūc q̄ppe si recolis in p̄cedentibus clarissime patuit, quē ad modū ideo filius dei hō factus sit, vt primos parētes deceptos, oēm hęc oīa infectā sobolē liberaret, & in hoc diuina benignitas ineffabiliter elucescit. Sed quā iustitia desideranda nō est, q̄ vtrūq; exigit, p̄ culpa p̄cā infligi, emēdāq; fieri, sic ip̄denda erat misericordia, vt miseretur iustitia. Ideoq; nō sola potētia, sed etiā cū iustitiā redimēdū erat genus humanū. Ideo ergo passus est filius dei, nō coactus neq; inuitus, sed sponte atq; p̄ v̄hemētissima charitate. Et quā peccata nostra grauissima erāt, & inordinata libido naturā tā corruptā, ob id amarissimū selegit suppliciu. Propterea, quoniā peccādo facti eramus omni contemptu ac irrisiōe p̄næ dignissimi, de gemoniisq; socijs. Propterea Christus in passione sua contumeliā, illusiones atq; obprobria maxima, in oī turpissima pertulit. Ligatus est enim, cōspuit, blasphematus, nudatus, irrisus, p̄ nihilo reputatus. Deniq; cū latronib; cōputat; vt nos sua irrisiōe ab æterna cōtumelia liberaret, sua cū sceleratis estimatiōe, angustis socijs,

& quia

Phili. 2

Et quia primi parentis peccatum inobedientia erat
 diuini præcepti, Christus vsq; ad mortem factus est
 deo patri obediens, non quod deus pater mortis
 supplicium ab innocentissimo & vere sanctissimo
 puero suo exegerit, sed ea exegit & voluit, propter
 quæ filius mortem incurrit, hoc est inconcussam ve-
 ritatis itemq; iustitiæ obseruatîõem. Filius vero ex
 nimia sua charitate oblatus est, quia voluit: qd̄ vti-
 q; patri in ōtoti trinitati summe complacuit. Nam
 filius obediendo in his ad quæ non tenebatur, nos-
 tram inobedientiam soluit, sua pena nostram de-
 leuit, sua morte nobis immortalitatem etiam cor-
 poris procurauit. ¶ Christus ergo ō philosophæ, pas-
 sus non est ex necessitate, ex obligatione, ex infirmi-
 tate, sed voluntate spontanea, charitateq; pura. Et
 quidem hoc modo deum esse passum asserere non
 est vtiq; diuinitatis dignitati derogare, quia diuina
 in Christo natura nec per se neq; per accidens pas-
 sa est in eius passione, quemadmodum nec muta-
 ta est in eius incarnatione seu generatione. P. Dispu-
 tatio tua rationabilis mihi videtur, tota tamen nõ
 in ratione, sed in fide fundatur: vtpote quod prim^o
 homo taliter peccauit atq; naturam infecit, & alia
 multa supponit, quæ non naturali ratione, sed sola
 fide patescunt. T. Verissime loqueris: Nam ego arti-
 culos fidei, naturali indagine non præsumo proba-
 re, sed ab infidelium impugnatione defendere, simul-
 q; vt fas est rationabilitatem eius ostendere, firmi-
 ori nempe fundamento innititur, habetq; ratiões
 nedum probabiles, sed summe necessarias, argumē-
 ta quo

Heb. 9
Isai. 53

ta quoq; nedum demonstratiua, sed vere diuina. P.
 Diuina prodigia, prophetiasq; veteres atq; similia
 de quibus in primo disputauimus libro, ni fallor in-
 sinuas, eo quod ista vt illuc probasti autoritati in-
 nitantur diuinæ. Et licet articulorum fidei verita-
 tes rationi humanæ comprehensibiles atq; perspi-
 ciosas facere nequeant, hoc tamen ostendunt, qd̄ fi-
 des catholica à deo sit præstita, quo concessio, du-
 bium esse nõ valet quin prorsus verissima sit. T. In-
 genio tuo præclaro congratulor, quippe qui totã
 meam intentionem tam compendiose cõcepisti &
 expressisti. Vnde si eorum fundamenta quæ dispu-
 tatio mea præsupponit efflagitas, ad præoffensa te
 remitto. Nil enim suppono cuius veritatem in sug-
 ioribus indagati non sumus. P. Fateor, idq; intue-
 or, quod licet singuli fidei Christianæ articuli seor-
 sum accepti, vehementer mirabiles sunt, omnes ta-
 men sibi inuicem optime correspondent, & quo v-
 nus ad alium artificiosus cõparatur, eo vtiq; cre-
 dibilior veriorq; probatur. T. Nunc spiritus verita-
 tis, spiritus sanctus, spiritus paracletus mentem tu-
 am illuminat, prorsus nempe sic est quemadmodũ
 astruis. Ideoq; puri philosophi humanæ institutio-
 nis originem ignorantes & finem, vtpote qualiter
 primordialiter factus sit homo, & ad quam beati-
 tudinem ordinatus, de homine parum valde vera-
 citer eloqui potuerunt. P. Nunc mihi ō theologe lu-
 cide innotescit, quod qui Christi crucem irrident,
 causas passionis eius ignorant, sicq; cõsent de Chri-
 sto occiso quemadmodũ de alio quocunq; scelera
 P. to, au

Roma. 8

to, aut eo qui mortem euadere nequit, vel propter infirmitatē suam succumbit. T. Ita profiteor, nam & carnaliter sapiūt, nec ea quæ dei sunt gustāt. Nos autē speramus in Christo, & colimus adoramusq; eum, non vt hō purus, sed vt verus deus. Ideo spes nostra in eo finaliter fundatur, prout deus verus cōsetur. P. Nunc accedamus ad reliqua.

¶ De decimo fidei orthodoxe articulo.

Articulus. XV. Theologus.

Modo de resurrectione Christi de qua decimus fidei erat articulus profari conabor. P. Quid post passionem mortis, corpori atq; animæ Christi contigerat & vbi manserunt? T. Naturam quā vnigenicus dei semel assumpsit, nunq̄ deposuit. Ideoq; licet in Christi morte veraciter à corpore discesserit anima, vt unq; nihilominus verbo mansit vnitum. ¶ Deniq; corpus eius sacratissimum sepulture est traditum, anima autē in infernū descendit, P. Si verbum naturam humanam nunq; deposuit etiam post mortem, ante resurrectionem Christus homo fuisse, eo quod animam rationalem habuisset & corpus. T. Nō ignoras quod ad rationem veritatemq; hominis nec statia sit formalis atq; intrinseca carnis copula & animæ, licet igitur vnita permanserint verbo caro & anima, non tamen sibi inuicem erant in triduo illo coniuncta. Verbum nempe immensum & incircumscriptibile est, ideoque localis distantia carnis & animæ separationem à verbo inferre nequiuit. Phil. Corpus illud q̄ nulli terrene libidini, nulli carnali affectui, nulliq; im-

lique impuritati subiicit, sub terra (vt reor) ponē non debuit. Præterea mirabiliter sonat animam Christi descēdisse ad inferos. T. Prædixi (si recolis) quē admodum Christus quosdam defectus naturæ humanæ ex pctō causatos assumpsit, & aliquos non, sic & post mortem fecit. Defectus autem quos homo post mortem in corpore sustinet, duo sunt, sepultura & corporis resolutio. Similiter in anima erant duo defectus propter originale peccatum, descensus localis ad inferos, & pœna inferni, horum autem defectuum duos assumpsit, vnde in corpore vt pote sepulturam, alium quoque in anima, scilicet descensum ad inferos. Alios vero non decebat eum assumere, quoniam caro eius in libidine non erat concepta, nec anima aliqua peccati impuritate infecta. Phi. Cur sepeliri voluit, & quare ad infernum descendit? T. Vtriusq; multæ sunt causæ, & vna quæ vtriusq; generalis ē, Chrūs nāq; idetrahibles (vt Damascen⁹ disseruit) naturæ hūanæ defect⁹ assumpsit, q̄ten⁹ eos patēdo ad q̄s obligatus nō erat, nos à debitis naturæ defectib⁹ liberarer. Præterea sepul⁹ ē vt suę merito sepulturæ nra q̄nq; corpora de sepulchris ad immortalē vitā educeret. Itē vt se vere mortuū ostēderet fuisse, & denuo v̄sanctorū sepulturas sanctificaret, atq; vt scripturas p̄pheticas adimpleret. Et iterū vt p̄ hoc resurrectio ei⁹ gloriosior veriorq; pateret. Quippe vt dixi nō vtriq; lapide reuoluto exijt de sepulchro, sicut & nat⁹ m̄is ventre non reserato. At vero ex sepultura eius euidentissimū resurrectionis eius argumentū accipimus.

Isai. II. 41

Ierc. 28

P 2 Cum

228. D. DIONY. CARTHV. DIALO.

Matth. 27

Iohā. 18.

Cum enim crucifixissent eum Iudæi, & timerent ne furarentur discipuli eius corpus ipsius, ac dicerent plebi resurrexit a mortuis, munierunt sepulchra signantes illud, & milites ad custodiā deputantes. Nos ergo cum sciscitamus Iudæos ubi Christi corpus permanserit, aiunt discipulos eius illud dormientiibus militibus abstulisse. Quo circa arguimus eis, si milites dormierunt, unde agnouerant quia furabantur discipuli corpus domini? Si autē non dormierunt, cur illud auferri tulerunt? Amplius autē anima Christi ad infernum descendit, ut electos & sanctos illic usque ad resurrectionis horam consolaretur, & demum resurrectione completa inde educeret. P. Ego putabam infernum locum esse eorum qui in eternum damnantur. T. In usu loquētiū cōmuniter ita accipitur. Sed scito quod infernus accipitur quatuor modis: Primo pro inferno inferiori, in quo reprobi sunt. Secundo pro purgatorio. Tertio pro limbo puerorum. Quarto pro limbo sanctorū patrum ab omni malo purgatorum, & ad hunc Christus descendit. P. Quantū tempus fluxit inter mortem resurrectionemque Christi? T. Circa horam nonā in die pasceus seu sexta feria Iesus expirauit, & die tertia a morte surrexit. P. Cur nec citius surrexit, nec amplius distulit? T. Quatenus se vere mortuum fuisse insinuarer, & resurrectionis primitias in proprio corpore panderet. Si enim diutius distulisset, spem discipulorum nimium periclitari permisisset. Sunt quoque aliæ causæ cur magis die tertia surrexit, videlicet ut supersanctæ trinitatis misterium cōmenderet, suam

Iohā. 19.

Marci. 15

Luca. 23

DE FIDE CATHOLICA LIB. IIII. 229

ret, suamque resurrectionem ab ea efficienter esse probaret, atque ut se cœlestium, terrestrium & infernorum reparatorem existere declararet, se in super redemptorem ostenderet, tam eorum qui erant ante legem scriptam sub lege natura, quā eorum qui erant sub Mosis lege, itemque eorum qui post legem eius sunt sub lege pietatis & gratiæ, quæ est lex Christiana. P. Cum de cōmune resurrectione superius specialem tradideris articulum fidei, cur nunc de Christi resurrectione singularem inducis articulum? præsertim cum, eius resurrectio minus videatur mirabilis, cū deus exierit. T. Specialis est ratio difficultatis in resurrectione Christi, videlicet quod propria resurrexit virtute, habuit enim potestatem ponendi animam suam, ac denuo accipiendi eandem. Iterumque primogenitus ex mortuis, non secundum tempus, quoniam ante eum surrexerunt, quorum nonnullos ipse adhuc vivens resuscitauit, sed secundum dignitatem & causam. Nam eius resurrectio nostræ resurrectionis futuræ est causa atque exemplum, quod etiam surrexit corpore suo corruptionem nullam vidente. P. Contra resurrectionem Christi arguere nequeo, nam postquā mihi persuasum a te est, quod ipse est deus & homo, magis mirarer si non surrexisset quā quia surrexit. Denique plus miror quā ē passus & mortuus, quam quia resuscitatus. T. Vere effaris, & in hoc ipso spiritum beatissimi Augustini fortiris: Hoc tamē agnosce, quod in corpore glorificato surrexit, neque post mortem aliquo modo viator permansit. P. Hoc dictis concordat. Et quæ

niā de ipsa re surrectiōe & cōcernētib⁹ eā in phabitis
plixe disputauimus, nūc ad alia progredi poteris:
¶ Vnde primo fidei Christianę articulo. Ar. 16. T.

Non te laet philosophē q̄ secundū Aristo-
telē tuū motus circularis omnīū motūū fir-
pfectissimus, eo q̄ finē principio copulet. In
idē nāq; punctū sit rediū, ā q̄ cepit p̄gressus. Sic
nigenitus dei dñs noster Iesus Ch̄sus, qui in incarna-
tione seu conceptione sua de sinu patris descēdit in
uterū virginis, non per diuinę loci mutationē na-
turę, sed per assumptionē carnis humanę, quate-
nus descensionis suę motus esset perfectus, post re-
surrectionē ascendit ad dexterā patris, vt ad eū re-
diret ā quo processit, atq; ad id terminaretur ascen-
sio, ā quo inchoabatur descensio. Vnde scriptū est:

Lucę. 1

Psalm. 118

A summo cęlo egressio eius, & occurfus eius vsq;
ad summū eius. Ideoq; de hac Christi ascensione est
vndecimus fidei sacre articulus. P. Vsq; quo ascē-
dit: T. Super omnes cęlos volubiles vsq; ad imo-
bile cęlū, q̄ empyreū dicitur, id est igneū, non pro-
pter naturā ignis, sed ob excessum subtilitatis atq;
splendoris, hoc egdē cęlū locus est beatorum, de q̄
philosophi nil p̄sus sciebāt neq; locuti sunt. P. In-
excogitabilis est, inter terrā & su premū cęlū distan-
tia, nūquid ergo diu in motu ascēdendi durauit: T.
Si credis eū deū esse & hominē, nōne ea diuinitatis
suę virtute, q̄ solo imperio cęlos in momēto plaf-
mauit, eosdē in breuissimo qdē tēpore transcendere
penetrareq; potuit. P. Hoc satis apparer, sed nūc
denuo penetrationē afferis dimētionū, qm̄ verum

Christi

Christi corpus integros penetrasse astruis cęlos. T.
Hoc ipsum de nostris quoq; speramus corporibus,
quo em̄ caput p̄cessit, membra vtiq; assequantur.
Deniq; quomō diuina virtute dimētionū pene-
trario fieri queat diligēter discussimus. P. Locus cor-
respondere & p̄portio nari debet locatio. Cū ergo
corpus humanū mixtū itēq; compositū sit, nō cor-
respondet ei sup̄cęlestis atq; simplicissimus seu sub-
tilissimus locus, qualē esse fateris cęlū empyreū. T.
Sicut paradīsus terrestris correspondebat homini-
bus ante peccatū propter perfectionē tranquillita-
tēq; animę, & tamen supernaturaliter homini da-
tus est, quemadmodum & originalis iustitia, sic cę-
lum empyreum supernaturalis est feliciū locus, na-
turę corporis non contrarius, sed summe ipsum p̄-
ficiens. Veruntamen cęlum empyreum corpori-
bus correspondet sanctorum, si considerentur in
ordine ad finem. Cum enim sit anima corporis fi-
nis, secundum exigentiam animę corpus quoque
disponi, par est. Vnde cum post futuram resurre-
ctionem corpora qualitatibus animarum penitus
conformanda cōstitūt, sicut animę deo fruentes
omnem prorsus naturalem dignitatem transcen-
dunt, sic & corpora glorificata propter redundan-
tiam animarum in ipsa super omnem naturalium
corporum apicem, iustissima proportione locan-
tur, Philosophus. Cum natura sit principium mo-
tus & quietis eius in quo est, non videtur esse ali-
quod corpus immobile, ergo cęlum empyreum
volubile est, si est verum corpus, Theologus.

P 4

Corporalia

Corporalia ad spiritualia referēda ordinandaq;
eē agnoscis. Ideoq; sicut status beatorum in patria
tranquillissimus, quietissimus, atq; tutissimus est, sic
& locus eorum omnino quietus ac prorsus tranqui-
lus. Proprie tamen loquendo, cælum empyreo
non est corpus naturale, prout philosophi de cor-
pore naturali loquuntur, quoniam ad nullam natu-
ralem actionem ordinatur, sed locus contemplati-
onis diuinæ vocatur, nō quod spiritus beati aut ip-
sa contemplatio locum necessario exigat, quippe
qui omnem locum & tempus atq; continuum sup-
excedunt, sed propter congruentiam deputatus fe-
licibus locus. Præsertimq; propter corporales sumē-
da, vti ecclesia locus dicitur orationis, non secundū
necessitatem, quia extra eam orare nil phibet, sed
secundum congruentiam tantum. P. Erit ne loca-
lis in cælo empyreo motus? T. Fulgebunt iusti &
tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Memi-
nisse debet subtilitas tui ingenij, quemadmodū du-
dum dicebam, inter corporum glorificatorum do-
tes, vnam fore agilitatem, qua ad nutum velocissi-
me mouebuntur, & vtrum motus ille erit per diui-
sionem mediij an per generationem dimētionum,
non est adeo certum, nec ad fidem respiciens. P. Cū
pater æternus, incorporeus incircūscriptibilisq; cō-
sistat, quomodo ad dexterā eius sedere Christus cō-
setur? T. Christus in vnitatem personæ, est duplicis (vt
nunc audisti) naturæ. Itaq; secundum diuinā natu-
ram sedere perhibetur ad dexteram patris, idē ad
æqualitatem ipsius, non est enim patre minor, quo-
niam pa-

Sapient. 3
Matth. 13

Iohā. 10.

niam pater & filius vnum sunt. Secundum huma-
nitatem vero ad dexteram patris sedet, id est in p-
terioribus portionibusq; bonis patris, imō totius tri-
nitatis feliciter sedet. Solet nempe per dexteram p-
speritas, per sinistram quoq; aduersitas insinuari. P.
Christus vt deus nullo modo sedet, cum deitas pr-
sus immaterialis sit, illocalis, omnino carens situ, lo-
co & tempore, ergo vt deus, nullatenus ad dexterā
patris sedet, T. Quemadmodū dextera patris non
corporaliter, sed spiritualiter pro ægilitate maiesta-
tis paternæ suscipitur, sic sessio filij vt est deus non
nisi materialit æstimanda est. Dicitur equidem fili-
us imō pater & spiritus sanctus, atq; tota simul tri-
nitas supergloriosa sedere sicut scriptum est: Benedi-
ctus es domine, qui intueris abyssos, & sedes super
cherubin, In quantum vniuersum mundum quæta
tranquillatq; manens moderatur, disponit & regit.
Principanti nantq; & iudici sessio conuenit. P. Quā-
do ascendit Christus? T. Post resurrectionem qua-
dragesimo die, P. Cur eatenus distulit & quid inter-
ius fecit & vbi manebat? T. Distulit vt interim se ve-
raciter surrexisse efficacissime comprobaret, & hoc
fecit quia se videndum palpandumq; præbuit, & o-
mnem discipulorum suorum ambiguitatē extinxit.
Porro credendum videtur, quod post apparitionē
exhibitam in paradiso terrestri permansit, ad quē il-
los traduxit, quos in die resurrectionis ab inferno re-
demit. P. Ascenderunt illi cum eo? T. Vtiq; eo em̄
occiso, omne originalis culpæ debitum erat solutū.
P. Qui ascensionis huius testes fuerunt? T. Beatissi-
mum

Daniel,

Lucæ.

294. DE DIONYS. CARTHIV. DIALO;
 natura illud collegiū centū vigintiq; hominū, qui
 adhuc viventi ac prędicanti sancti Martii adhererūt,
 illis cernentibus ferebatur in altū, & nubes suscepit
 eum ab oculis invenientium atq; mirantium. P. Quis
 ergo illi quos in paradysum tradidit ei adunabat?

Artic. 1

T. Poterat eos vel angelorum obsequio, vel solo im-
 perio facere sibi in aere occurrere, vel certe ad para-
 dysum, qui vix in altissimo terrę sinus est loco pri-
 mario accedere, sicut eos secum perducere. P. Cur af-
 centiorem suam, ornatus sicut & illis non ostendit,
 potissime cum hoc ad fidei promulgationē am-
 plius profuisset. T. Quę a deo sunt, ordinata sunt:
 secreta autē divina revelare popularibus, spiritualia
 pandere carnalibus, mystica, altissima, nempe san-
 ctissima aperire indoctis atq; impuris, ordinatū nō
 est, nec decens, neq; conveniens. Ideoq; non nisi te-
 stibus a deo pręordinatis, a spiritu sancto insitu-
 tis, fide operatis, oratione, desiderio & contemplati-
 one dignis effectis, et seravissima, tamē miranda,
 deifica & ineffabilis Christi eras manifestanda ascē-
 sio. P. Satis me de presenti docuisti articulo, iam er-
 go si libet procede ad duodecimum fidei discutiendum
 articulum.

De duodecimo fidei sanctę articulo, scilicet de fi-
 nali iudicio. Articulus. XVII. Theologus.

Art. 78

Data est Christo homini omnis potestas in
 celo & in terra. Data autem est ei ab ipso cō-
 ceptionis suę instanti, tunc em̄ vnita est ver-
 bo eius humanitas, & per consequens subiecta est ei
 omnis creatura ac omnis potestas. Sed post resur-
 rectionem

DE FIDE CATHOLICA LI. III. 295

rectionem data est ei secundū manifestationem &
 exercitiū seu dominationis executionem, & quonē
 am ipse est humana auctor salutis, ideo guberna-
 tio hominum ad eum est pertinēs. Gubernanti autē
 & regi iudiciaria quoq; adest potestas, vt singulis se-
 cundum merita tribuat, cunctaq; ad ordinatōnē
 perducatur & ad debitum finem. Propterea o philo-
 sophę, sancta confiteretur ecclesia futurum esse in fi-
 ne mundi vniuersale iudiciū, quo Christus vni-
 uersos homines iudicabit, & iara sententia ibunt iu-
 sti in vitam æternam, impij vero in ignem æternū,
 & vere perpetuum, quemadmodū superius tibi p-
 fessus sum, cū de remuneratiōe & dispensatiōe habe-
 bā. P. Articulus iste ex p̄ductis satis cōsequitur, verū
 tū dubia mihi pluriūna affert. Primo an iudiciū con-
 uentū Ch̄so secundū naturā diuinā v̄l humanā. T. Secū-
 dū vtrāq; sed diuersimode: Nempe ratione diuinę
 nature conuenit ei sicut & patri ac spiritui sancto
 iudiciū per modum autoritatis seu principaliter
 iudicantis. Secundum naturam autem humanam
 cōperit ei iudiciū q̄si instrumentaliter ac p̄ modū ex-
 equētis. Sicut em̄ ē Ch̄sus hominū saluator, ita & iu-
 dex. Saluare autē vt p̄ habitū ē, aliter ei cōuenit rati-
 one deitatis, aliq; ratione hūanitatē. Nā vt i vberit
 iā dixi, idēitas ac efficacia saluādi ex diuinitate est,
 satisfactio autē & passio ex hūanitate verbo vnita.
 Sic & iudiciū ch̄si ex diuinitate habet efficacitā, ex hu-
 manitate autē executionē. Deniq; hanc executionē
 iudicij Christus vitę suę sanctitate, passionisq; me-
 rito sortitus est atq; promeruit. Vnde scriptum est:

Matt. 25.

Potestatem

236. D. DIONY. CARTHV. DIALO
Potestare dedit ei (haud dubium quin Christo de-
us pater imò trinitas tota) & iudicium facere, quia
filius hominis est. Nam humiliatione illa qua ab
homine iudicari non rennuit, ipse viuorum ac mor-
tuorum iudex constitui meruit, sicut etiam resur-
rectionis ascensionisq; accelerationē sua passione
promeruit, hæc enim omnia ad accidentale præ-
mium pertinent, quod utique Christus sibi obti-
nuit, quoniam nedum comprehensor, sed in super-
viator extiterat. P. Quid est quod mundum finien-
dum esse fatiris? Generatio enim & corruptio se-
cundum omnes Peripatericos nūq; cessabit, sed ne-
que secundū Platonicos. T. Sicut mūdū à parte an-
te ponebant aternū, sic quoq; generationē corru-
ptionemq; opinati sunt esse perpetuas, sed in vtro-
q; decepti sunt. ¶ Porro rationes eorum nihil con-
uincunt, quemadmodum nuper innotuit dum de
mundi creatione disputationem habuimus. P. Vni-
uersi decor, ordo atq; perfectio in speciebus rerum
consistunt, species autem vniuersi sine generatione
& corruptione perseverare non valent, quādmō-
dum in omnibus generabilibus constat. Nunquā
ergo generatio stabit, nec generabilium species in-
teribunt. ¶ Præterea in ordine rerum diuina sapi-
entia potissime claret. Nunquam ergo species rerum
in quibus mundi ordo consistit, peribunt. Præterea
si mundi species corruptentur, vel omnia corpo-
ralia desinent, vel aliqua & aliqua nō. Si omnia tūc
cælum & elementa deficient, quæ tamen secundum
se tota incorruptibilia sunt. Si aliqua & nō omnia,
videbitur

DE FIDE CATHOLICA LI. IIII. 237
videatur quod potissime ea quæ sub hōe sunt cor-
rumpentur, sed horum plurima, utpote anima ac
mixta elemētis sunt nobiliora, & diuina in eis sp̄le
didius innotescit prudentia, Potius ergo ista mane-
bunt post finale iudiciū, quā elemēta & inanimata,
¶ Responso theologi ad obiectiones philosophi,
cōtra finē cōsummationēq; seculi. Arti. XVIII. T.
Q. Vemadmodum iuxta inducta in tertio li-
bro: Principium mundi ex sola creatoris
voluntate depēdet, eo quod omnia liber-
time, & non necessitate naturæ condiderit. Sic & cō-
summatio mundi non nisi ex libertate voluntatis
diuinæ proueniet. Enimvero intime contemplan-
dum est, quod secundum ordinem vniuersi, inferi-
ora ad superiora ordinantur, media vero sine ade-
pto mox cessant. Itaq; quoniam corporalia ad in-
tellectualia sicut media ad finem sunt ordinata, cō-
pleto substantiarum intellectualium ordine atq;
numero rationale est, corporalia secundum in-
tellectualium exigentiam ordinari, Quia igitur se-
cundum præostensa, diuinæ sapientiæ decerrimus
ordo hoc exigit, ut intellectualium substantiarum
multitudo infinita non sit, sed determinata ac cer-
ta, eo q; sapientis sit ordinare, ipsaq; sapientia sum-
ma in numero, mensura, & pondere, seu specie mo-
do ac ordine cuncta statuerit. Propterea completo
intellectualium substantiarum numero, id est, ele-
ctorum, congruit omnia ista corporea quæ prop̄
intellectualia facta sunt, secundum intellectualium
qualitatem disponi. In ipso autem finali iudicio re-
muneratio

muneratio erit, quæ nūq̄ deficiet, & solus immortalis virg' status manebit. Ideoq; corporea q̄ ad incorruptibilem statū ordinē nullū habent, omnino cessabunt, vt sunt omnia mixta sub homine. Elementa autē licet secundū partē corruptibilia sint, non tamen secundū se tota, ideoq; secundū substantiā p̄manebunt, non autē secundū qualitātē quā nūc foriuntur, neq; secundū alterationes naturales ac mutuas, eo quod motus cœli q̄ est primus motū conseruet. ¶ Ad primū ergo tuā instantiā dico, q; ordo seu mūdi perfectio duplex est. Vna secundū esse naturale & secundū ipsas rez; naturas absolute seu seipsis acceptas, & hęc generabiliū species exigit, ita vt a summo ente q̄ est purus actus vsq; ad infimū entū, q̄ est potētia pura sit ordinatus specierum in statū numerorū connexarū descensus. Alius est ordo seu perfectio mundi secundū cōparationē inferiorū ad superiora, seu secundū delationē donorū naturæ ad munera gratiæ. Vnde cū dona gratiæ naturalia dona transcendant, ideo ad ea naturalis entū ordo referit. Post finale ergo iudiciū qm̄ solus remuneratiōis status erit, q̄ ad gratiā pertinet, ideo primū entū ordo cessabit, nec corruptibilia p̄manebunt, eo q; ad immortalē consistentiā habitudinē nullā sortita sint. Nec tñ p̄pter hoc decor mundi peribit, qm̄ corruptibiliū species in suis causis vniuersalib; sufficienter relucebūt, & corporalia q̄ mansura sunt ampliori venustabūtur ornata ac lumine. Et p̄ hoc q; instantia sc̄da soluit Diuina em̄ sapiētia post finale iudiciū multo imō incomparabiliter amplius respē

dct

dct in entibus glorificatis, imutatis & adornatis, q̄ nūc in naturalib; rez; ordinibus. Nā in ordine generabiliū cū cū eluceſcet sc̄dm q; in verbo oia Idealiter patēt, ipsaq; corruptibilia sc̄dm intelligibile eē in beatīs intellectibus p̄leuerabunt, & sic diuina in eis sapiētia satis clarebit. ¶ Ad tertiā autē rīdeo q; licet aīata & mixta sub homine sint elementis p̄fectiora sc̄dm gradū p̄fectionis specificę, nō tñ sc̄dm p̄ticipatiōnē incorruptibilis esse, seu p̄petuę p̄manētiæ. Ideoq; non ipsa, sed elementa sine fine durabunt, ¶ De duplici iudicio, & qm̄ oēs in die nouissimō iudicandi dicantur, cum tñ quidā ante salui atq; felices facti sint. Articulus. XIX. Philosophus.

Intellexi ni fallor superius ate quod animę a corporibus separatq; mox remuneratiōnē suscepunt, quod sine iudicio fieri nequit, ergo ante diem extremū singuli iudicantur, quid ergo necessarium est iudiciū aliud? T. Sicut esse atq; subsistere proprie conuenit homini tanquā perfectio supposito, a nimz vero rationali sicut causę formalit atq; principio totū nanque esse fluit ab anima, sic meriti ac demereri homini proprie conuenit, animę autē si cur primę fontalique causę, quoniam ipsa per rationem corporis reatrix est, & totius vitę radix intrinsecūque principū, sic remuneratio p̄fecta & cōsummata est totius hoīs, & hęc erit animabus corporibus reassociatis, q; añ cōmunē resurrectiōem nō cōtinget. Remuneratio deniq; p̄suppōit iudiciū. Ideo finale cōsummatū ac p̄fectū iudiciū, añ nouissimū diē exhiberi nō p̄t. hoc ē ergo vniuersale iudiciū

¶ Porro

Porro aliud quoque assignatur particulare iudicium, quod quisque moriens protinus recipit, & hoc ad inchoatam imperfectamque retributionem refertur, quod singulae animae prout in corpore operatae sunt, premiantur. P. De eodem ergo opere duplex iudicium fit, & duplex poena inferitur, hoc autem non decet, T. Veraciter scriptum est: Non iudicabis dominus bis in idipsum, quia non secundum eadem rationem bis iudicat de eodem, neque secundum simplicem rationem culpae duplicem infligit poenam, hoc tamen non prohibet quin secundum diuersum respectum de eodem bis vel etiam ter iudicetur: Nam quorundam iudicium itemque tormentum in praesenti inchoat, nec unquam terminatur: Quonia ergo quilibet homo est quaedam singularis persona, & pars quaedam vniuersi generis humani, ideo fit de eo particulare iudicium, in quantum est priuata persona, & commune, prout est pars vniuersi. Vniuersale quippe iudicium ad totius pertinet innouationem vniuersi. P. Sicut qui peccat ita torquendus est, cum ergo animae nunc sine corporibus non meriantur, apparet quod ante corporis refuscitationem, retributionem adepturae non sint nec poenae nec gloriae. T. Sic quidam qui sibi Christianitatis titulum frustra attribuunt putant. Veruntamen huius oppositum tibi de facili persuadere prauealeo, quoniam (ut melius nosti) secundum Platonicos ac Peripateticos, animae summam beatitudinem sine corpore habent, quemadmodum ante clare innotuit. Licet autem anima sine corpore modo non peccet, nec laudabiliter agat, ipsa nihilominus

nihilominus est principalis boni malique causa, & quaeuis sit corporis forma, non tamen sic sicut & ceterae irrationales animae, naturalesque formae. Non enim est intellectiua anima, forma materiae immensa, vel secundum omnes suas potentias corpori coniuncta, eo quod secundum meliores philosophos, intellectus sit immaterialis, immixtus & inorganicus. Et sicut Anaxagoras dixit, nulli quod habes commune. Quod Denique tres animae potentiae in quibus summae trinitatis imago resultat, intellectus videlicet, memoria & voluntas, in corpore & inorganicae atque perpetuae sunt. Propterea anima separata a corpore resurrectionem, mercedem adipiscitur tormenti vel gaudij, quia adhuc in corpore degens, per rationem & voluntatem, omnium actuum suorum domina fuit, ipsaque sensualitati & corpori dominari potest & debuit: hoc autem ceteris formis non congruit, quippe quae nec substantiam nec operationem separatam & liberam habet. P. Conuenienter & philosophice respondes, sed nunc instrue me. Cum aliqui aeternaliter condemnentur, quidam autem beatificentur, nunquid & hijs adhuc iudicabuntur quorum vtiq; salus atque damnatio certe sunt? T. In iudicio tria concurrunt. Iudicandorum praesentatio, meritorum discussio, sententiae quoque prolatio seu digna praemiatio. Omnes ergo homines qui unquam fuerint, erunt, vel sunt, iudici Christo praesentabuntur. Omnes praeterea iudicio retributionis ad quam sententiae prolatio pertinet, iudicabuntur, sed iudicio discussio illi duntaxat sunt iudicandi, quorum bona aliqui-

bus sunt malis permixta, quoniam fides omnis boni principium est, ideo infideles tamquam omnis boni expertes sine discussione peribunt. Mali autem fideles cum discussione damnandi sunt, Boni vero quae uenialibus culpis erant obnoxii, cum discussione saluabuntur. ¶ Porro uirtutes perfectae & uere pauperes Christi non modo iudicabuntur, sed iudicabuntur cum iudice tanquam ei familiares & a sedentes. Omnino damnati discussione non egent, sicut nec saluari, sed tamen iudicabuntur, sic quod omnia mala ipsorum uniuersis patebunt, & in anima atque in corpore poenam damnationis recipient. Nam & meritoque discussio ob id non erit ut iudex certificetur, sed ut iudiciū eius iustum esse omnibus innotescat, quoniam nam singulorum bona & mala singulis elucescent. ¶ Interrogatio philosophi de loco & tempore ac diuturnitate iudicij. Articulus .XX. Philosophus

Quando o theologe horribile istud iudicium fiet? T. De die illa & hora, nemo scit neque angeli in celo, nec quisquam in terra. P. Cur hoc? T. Quoniam hoc iudicium in fine seculi erit, si nis aut mundi cum ex naturali causa non pendeat, sed ex sola dei voluntate, ideo sciri non potest, nisi per reuelationem, quae admodum etiam initium mundi sola reuelatione innotuit. Nulli porro deus finem mundi reuelare dignatus est, ut homines essent semper suspecti & pauidi. P. Cur nec angelis reuelauit? T. Propter congruentiam, ut prope ad inueniendum quam liberrime atque imperialiter sit deus benedictus & unus, uniuersorum origo, causa & finis. P. Praecedent ne aliquid ex quorum

ex quorum praesentia elici poterit instare diestam horridus? T. Imo uerum Antichristi aduentus, Heliae quoque & Enoch & alia quaedam. P. Quid per hoc uelis non capio. T. De Antichristo, Helia, & Enoch multa tibi dicturus sum, sed haec in fine disputationis praesentis introducere cogito. P. Nunc ergo de loco iudicij respondere digneris. T. In ualle olivae, qui est locus prope Hierusalem ubi crucifixus est Christus, & prope montem Oliueti, unde Christus ascendit futurum creditur, quatenus Christus in eo loco iudicet, ubi pro nobis iudicari non spreuit. P. Tanta ibi multitudo hominum conueniet, ut nec in tota terra promissionis seu regno Iudae stare poterunt, quomodo ergo in tam angusto loco iudicium fiet? T. Tanta illic esse hominum multitudinem colligendam, etiam sanctus Thomas esse uerisimile ait. ¶ Denique an locus ille corporaliter intelligi debeat, an secundum interpretationem duntaxat, beatus Hieronimus sub dubio uideretur relinquere. Iosaphat nempe interpretatur iudicium, Veruntamen quamuis corporaliter intelligatur, quod utique potius aestimandum est, non oportet ut omnes homines in hac ualle contineantur atque locantur, sed in ea & in circumiacentibus locis. Denique diuina uirtute multi in modico loco possunt locari, Christus uero in aere apparebit in loco excelsio ut ab omnibus conspici queat, & cum eo sanctorum milia, hoc est, omnes angeli sancti, hominesque electi, & ad manifestandum iudicij maiestatem, angeli sancti uisibiliter in formis assumptis apparebunt, & de demonibus etiam puto.

P. Si cum discussione erit istud iudicium, multo vs
 reor tēpore durabit. T. Qui omnia verbo vno &
 simplici condidit, vniuersorum potest bona mala-
 ty ad singulorum memoriā & ad omnium agni-
 tionem vel cito vel in momento reducere, ideo o-
 pinandum non est quod diu durabit. Scriptum est
 equidē: Sicut fulgur descendet de caelo, & vltra nō
 comparer, sic erit aduentus filij hominis. P. An er-
 go vocaliter fiet an solum mentaliter? T. Hoc non
 est adeo certum, scriptura nempe manifeste testari
 videtur, quod vocaliter fiet, sed hoc spiritualiter po-
 test intelligi. Quibusdam tamen sanctorum magis
 apparet, quod solum spiritualiter fiet, faciente hoc
 diuina virtute, vt singuli & sua & aliena facta cognos-
 cant. P. Quae erit consummatio huius iudicij? T. Ad-
 ventum iudicis ignis praecedet, qui elementa homi-
 num peccatis infecta purgabit, & eos quos viuos
 inuenerit inflammabit, occidet atq; a venialibus e-
 mundabit, quo ad electos, qui mox resurgunt iudi-
 cij occurrent cum alijs. Toto ergo mundo in cō-
 flagratione ignis stante, Christus descendens iudi-
 cabit. Enimvero ignis inflammabit in circuitu ini-
 micos eius. Iustus aut diuina virtute nil prorsus mo-
 lestie inferet. Discussionē itaq; facta dicit iudex ini-
 quis: Ite maledixisti in ignem aeternum, qui paratus
 est diabolo & angelis eius. Et ecce repente aperit̃s
 terra os suum absorbebit eos, Ignis quoq; inuol-
 uet atq; retrudet eos vsq; ad iehennalia nunquā fini-
 endā tormēta. ¶ Porro, quicquid caliditatis, fumo-
 firatis atq; fœtoris in igne illo extiterit, simul cū im-
 pijs

Matt. 24

Psal. 96

Matt. 25.

pijs descēdet, quod vero puritatis & lucis sursum as-
 cendet. ¶ Deniq; electis iudex dulcissime dicit, Ven-
 nite benedixisti patri mei, percipite regnum quod
 vobis paratum est ab origine mundi. Qui mox cū
 Christo & angelis eius gloriosissima ac velocissima
 ascensione omnium alia polorum transcendant, i-
 prius ad miserix cumulū conspectūribus, cū immē-
 sa iubilatione ad vran̄ci templi, ad empyrei orbis,
 ad summi palatia caeli aeternaliter regnaturi vola-
 bunt. P. Magna discretionē discernit deus inter bo-
 nos & malos, est t̄q; iudicium istud valde horrendū,
 nec vnquā a fidelis memoria obliuiscendum, sed dic-
 oro erit, ne aliqua claritas in inferno? T. Quicquid
 ad miserix plenitudinem, & infelicitatis augmentū
 confert, in inferis erit. Quoniam ergo sicut mutu-
 us infelicitum intuitus maxima est tristitia, pœnēty
 causa, sicut mutuus beatorum aspectus magna est
 gaudiorum materia: Propterea tantū claritatis te-
 nebrose atq; fumose in inferis erit, vt se mutuo ad-
 augendum horrorem conspiceret quæāt, ad solatij
 aut nulla ibi claritas erit. P. Vnum mihi oritur du-
 bium, quid scilicet de his reueri oporteat, q ante tē-
 pus discretionis decedunt.

¶ Responso theologi de statu quē post finale iudi-
 cium habituri sunt añ annos adultos decedentes, &
 gratia carentes: Articulus, XXI. Theologus.

Flmmissime tene philosophē quod pœnā sen-
 sus nullus post hanc sustinet vitam, nisi pro
 proprio actuali peccato. Deniq; nec pœnam
 inferni, nisi p culpa mortali, quē admodū ex præ-

Ibidem.

246 D. DIONY. CARTHV. DIALO.
inductis te intellexisse opinor. Quicumque ergo ante
ea tempora quibus inter bonum malumque discer-
nere quæunt decedunt, nisi Christo aliquo modo
incorporentur, æterna beatitudine destituntur, nec
tamen pœnas patiuntur sensibiles, neque in infer-
no locandi sunt. P. Quid est Christo incorporari?
T. Ei per fidem & gratiam aliquatenus copulari. P.
Nullus ergo ab exordio seculi saluatus est nisi per fi-
dem & gratiam Christi: Quid ergo de pueris aseris,
qui ante Christi aduentum defuncti sunt, qui utri-
que fidem (vt videtur) habere non poterant. T. Ve-
raciter cõclusisti: Nam ex puris naturalibus nemo
potest saluari, sed gratia requiritur & fides vel p-
pria vel aliena. ¶ Denique nunquã deo p̃ssime dis-
ponente defuit homini salutis remediũ: Pueri nã.
que ante legem Mosaicam fide saluabantur paren-
tum, sub lege autem Moyſi, per circũcisionem, sub
lege Christi per baptismum. Qui vero fide paren-
tum vel circũcisione vel baptismo Christo vniti nõ
sunt, propter originale peccatũ a vera felicitate ex-
clusi sunt, quia (vt tibi testatus sum) licet Christus
sua merito mortis totum humanum genus rede-
merit secundum sufficientiam, non tamen secundũ
efficiẽtiã, nisi videlicet meritum eius aliquo modo ap-
plicetur, communicaturque nobis. Hæc autem ap-
plicatio nunc fit in sacro baptismo, sine quo ne-
mini salus est qui illud vel neglexerit vel spreuit.
¶ Insuper, vt fides & meritum Christi nunc profi-
cit nobis exhibitum, sic proficiebat illis exhibendũ.
Ph. Breuiter igitur dic que erit vita eorum qui nec
merito

DE FIDE CATHOLICA LI. III. .247
merito Christi saluandi sunt, nec propria culpa tor-
quendi. T. In omni opere dei diuina sapientia ordi-
nate respicet. In ordine autem sunt principium,
medium & finis. Inter statum vero beatitudinis at-
que miserię medius est status naturæ, & sic in eis pa-
tebit qui nec in cœlo, neque in inferno ponentur.
Ideoque naturalem felicitatem habebunt, natura-
lemque eorum quæ naturaliter cognoscibilia sunt ag-
nitionem, naturalem quoque dei amorem, & ex
his emanentem naturalem delectationem. P. Vbi
manebunt? The. Superius tibi de limbo puerorum
locutus sum, in quo mansuri creduntur Phi. Non-
ne vehementer dolebunt de amissione felicitatis æ-
ternæ iucunditatisque tantæ? The. Dixisse me me-
mini quod sicut originalis iustitia sup̃naturale ex-
titit donum ad sup̃naturalem beatitudinem pro-
mouens, sic eius ablatio quæ est originalis culpa na-
turalem perfectionem non adimit, nec sensibilem
pœnam inducit. Ideo de amissione vitæ æternæ ce-
lestis non dolebunt, nec aliquam corporalem, sen-
sibilemve afflictionem habebunt, sed naturalibus
dei bonitatibus perfruẽtur. Philosophus. Scient ne
se æterna felicitate priuatos? Theologus. Scient vitæ
que. Philos. Quomodo igitur de tanti boni perdi-
tione non dolebunt? Theologus. Nullus sapiens
tristatur si illo careat ad cuius adeptionem, nec pro-
portionem nec habitudinem habet, quemadmo-
dum non dolet homo quia volare non valet, nec
tristatur ignobilis rusticus quod nõ imperator eligitur.
Q 4 Pueri

Pueri ergo hi quia proportionem nullam ad æternam conquirendam beatitudinem adepti sunt, quoniam nec ipsi meruerunt, nec meritum Christi eis applicatum est, ideo nequaquam dolebunt. P. Certe ideo dolere merito poterunt quod eis applicatum non est sicut & cæteris, qui eiusdem cum eis ætatis conditionis erant. T. Quia applicatio ista naturale donum non est, ideo de eius carentia non tristantur, sicut nec pueri baptizati dolent de hoc quod tanta non sunt diuina sortiti charismata, que admodum multi electi adulti. Præterea sapiens non dolet de hoc quod per suam potentiam præcauere non potest. Ideo ut ait Seneca, In sapientem non cadit inordinata tristitia. Non autem existit in horum potentia puerorum poenam damni euadere, & ergo de ea tritari non debent. Et quidem hæc est responsio sancti Thomæ super secundum Sententiarum, cui in hoc concordo quod nullam sensibilem poenam habebunt, non tamen existimo, quod ea sine speciali diuinæ dispensationis miraculo carebunt, quoniam cognoscent se summa gloria esse priuatos, quam per alios faciliter poterant obtinere, quam illi quoque sortiti sunt, qui ab eis nec in natura, nec in ætate, nec in naturalibus differunt. Enimvero quod asseritur non habuisse eos proportionem ad beatitudinem summam, non videtur sic esse: tum quia tota intellectualis natura veræ beatitudinis capax est, & ob hoc eo ipso quo rationalem animam ad summam utique trinitatis imaginem conditam habent, electis felicitatis capaces sunt, atque ad eam proportionem

onem hanc habent. Si vero ideo ad eam impropportionati dicantur quia virtutes theologicas in baptismo adepti non sunt, tunc omnes pagani damnati, impropportionati ad æternam gloriam forent. Si autem dicatur, quod non sit simile, quoniam adulti poterant virtutes istas acquirere, ut pote si fecissent quod in se est, hoc quod non videtur sufficere, nam & isti poterant eas acquirere, licet non per se, imo frequenter ex aliorum negligentia prouenit quod sine baptismo decedunt, & sic de amissione regni celestis dolere possent, sicut & filius regis de patris regni priuatione doleret, si aliorum negligentia priuaretur eodem, quibus illud per se adipisci non valeat. Præterea cum Christus sit totius generis humani redemptor, omnis homo merito Christi, proportionatus est ad veram salutem. Et si paruuli impropportionati ferantur ad gloriam, quia non erant in gratia, non tamen impropportionati erant ad gratiam, & ergo non est simile de eis in ordine ad beatitudinem & rustico ad imperiale dominiū. Insuper quod dicitur, Sapientem non debere de eo tritari quod præcauere nequiuit, verum est hoc si bene intelligatur, quia Seneca ait hoc. Sed si bene intelligatur non suffragabatur positioni inducitur. De eo quippe quod nullo modo euadere possumus neque per nos neque per amicos & proximos, tritari non debemus tristitia inordinata, moderata tamen tristitia tritari licite possumus, etiam de eo quod nullo modo præcauere valeamus, quem admodum S. Augustinus super verba Apostoli, quibus

ait: Nolumus vos ignorare de dormientibus, vñ nō
 contristemini sicut & ceteri qui spem nō habēt, re-
 fratur. Non possumus inquirere non tristari defun-
 ctis qbuslibet charissimis nōstris, sed tristari nō de-
 bemus quasi omnino perdamus eos qui nos præ-
 cedunt, sic em̄ infideles tristantur, & tamen palā est
 q̄ taliū mortē nullo modo impedire valemus. At
 uero balbutientes, ceci & muti de naturalibus suis
 effectibus rationabiliter dolent, inquantū sunt im-
 perfectiores naturæ, quos tamen nequaquā pos-
 sunt euadere, sed virtutis rationisq; est hanc ordina-
 re tristitiā, eo quod aliter esse non quæat. Confor-
 miter de pueris non baptizatis videtur, quod dolere
 non dolore corporali, sed interiori tristitia de felici-
 tate amissa, inquantū eius erant capaces, & ea ca-
 rere naturæ imperfectio extat, pur originaliter in-
 stituta ordinatq; fuerat. Sed quod non dolent di-
 uinæ moderamine pietatis contingit, & in hoc ip-
 so misericordia dei in ipsis relucet, quæ etiā in infer-
 no apparet, quoniā & ipsi citra condignū torquen-
 tur. P. Disputabilis videt̄ mihi materia ista. Sed qd
 est quod catholici sanctiq; viri sibi inuicē contradic-
 cunt. T. Ad hoc tibi si recordaris dudū respondi. In
 his nanq; q̄ ad fidē non pertinent, & in quibus fide
 salua opinari nil prohibet, sibi inuicē contradicere
 vicissim, reuenter tamen & pie atq; humiliter. P.
 Quid facient isti qui nec in cælo nec in inferis erūt?
 T. In perfecta quantitate resurgent. Deniq; certum
 est quod nō generabunt, nec manducabunt, nec bi-
 bene

vent, sed contemplatio naturalis erit vita eorū. P.
 Locus in quo erunt tenebrosus erit an lucidus? Theol.
 Dicunt aliqui quod in loco tenebroso erunt intus
 propter absentiam gratiæ, foris quoque propter so-
 laris claritatis carentiam. Sed beato Thomæ con-
 sentio, quod nulla naturali bonitate vel perfectio-
 ne carebunt. Phil. Quæ erit sententia iudicis de eis?
 Theol. Quia nec peccauerunt nec bene egerunt
 non proprie iudicantur, nisi ideo iudicari dicantur,
 quoniam naturalem beatitudinem fortiuntur. Ph.
 Eleganter respondes. Sed vnum diligentissime sci-
 scitor atē, quid nam est illa parua placenta quam
 tonsurati Christianorum presbyteri tam solenni-
 ter eleuant, ceterique adorant? Theologus. Tu ip-
 se ignoras quam conuenienter quesisti, Philosophus.
 Quomodo? Theol. Quoniam de ipso quem Chri-
 stianorum presbyteri eleuant, & circumstantes ad-
 orant, dimissimus David prophetarum eximus
 in Psalmo vaticinatus est: Erit, inquit, firmamē-
 tum in terra in summis montium. Vbi hæbraica
 veritas habet: Erit placenta tritici in terra in capi-
 te montium. Translatio quoque Caldaica habet:
 Erat oblatio frumenti in terra. Philosophus. De quo
 dicta sunt hæc? Theologus. De eo vtrique de quo
 Psalmus iste in exordio loquitur: Deus iudicium
 tuū regi da. ¶ P. Quis est rex hic? Theologus. Secun-
 dum expositores veteres Hæbreorum, omnesque
 doctores Christianos, Psalmus iste de rege Messia
 qui est Christus dñs vnigenitus dei patris accipitur.
 Ideo

Idcirco non sit tibi philosophus, quod placenta hæc est corpus domini nostri Iesu Christi, quod sub formis panis tritici veraciter continetur, adoratur & sumitur. P. O quid afferis modo? ac mystice intelligendis forsitan mihi & iocando ac mystice intelligendo ista mihi fallere profaris, vel forsitan admiratione observare quæris ingenium meum, & fidem quam suscipi tentare, aut certe extinguere. T. Secundum Aristotelem addiscentem oportet credere. Verum ista omnia quæ dixi vera sunt, & literaliter accipienda. Porro occupatio nostri negotij iocosa non est neque ridea. Quid autem istis auditis miraris non reprobis, sed quod admiratione deiciuntur, ut non credendo nil amplius quærant nec audiant. Alii vero provocantur vel subtilius presententur & discant. P. Sic esse agnosco. Nunc igitur benefac, & palam edissere quod de presenti materia catholica tenendum sit fide. T. Non tantum credenda sunt ea, quæ in duodecim articulis fidei manifeste promuntur, sed ea demum quæ ex illis sequuntur, atque omnia insuper quæ in autentica continentur scriptura. Illa vero quæ per Romanam ecclesiam determinata approbataque sunt. Itaque cum disputatio nostra de ipsorum fidei articulo veritate finita nunc sit, expedit iam de quibusdam precipuis punctis ad fidem spectantibus eloqui, inter quæ quæstio tua de illa parva placenta, potissima difficillimaque consistit. Unde de ea diligenter tractare oportet, quod ut lucidius fiat, à recenti videtur inchoandum exordio. P. Gratanter hæc audio, sicut ut decrevisti, si eri cupio. ¶ Explicit liber Quartus.

¶ Incipit

¶ INCIPIT LIBER QUINTVS. Libe

de quibusdam precipuis punctis fidei connexis, & primo de Eucharistia, de angelis quoque & de prædestinatione. ¶ Primo proœmiū huius libri. The.

VIGENITVS DEI DOMINVS noster Iesus Christus, Caro, inquit, mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. P. Quid est hoc? quis enim audeat hominū suum manducare? T. Noli effici sicut equus & mulus,

quibus non est intellectus. Nonne ipsa superessentialis diuinitas angelorum omniumque beatorum est cibus? Sicut ergo diuinitas Christi cibus est comprehensorum, sic caro eius cibus est viatorum. Illa triumphantes alit & satiat atque felicitat: ista militantes confortat, sustentat, & ad beatitudinem veram perducit. P. Nunc clare conijcio quia caro Christi non nisi spiritualis est cibus, nec in hostia seu illa placenta nisi representatiue spiritualiterque esse censetur. T. Aliter est: Vere enim substantialiterque in ea continetur. Dicitur tamen caro Christi cibus spiritualis ob duplicem causam. Primo quoniam alit non carnem sed mentem. Secundo quia non accipitur, nec masticatur, nec dentibus teritur, neque resoluitur quemadmodum alij cibi: sed cum manducatur non mutatur in edentem, imo si digne edatur, manducans in ipsum mutatur. Christo incorporatur, gratia venustatur, & vere spiritualis efficitur. Cōstat igitur quia caro Christi corporalis cibus est.

secundū

Ioha

Pfal

secundū substantiā, quoniā est verū corpus, sed esse spiritualis cibus ratiōe effectus, & propter modū sumendi. P. Patērer precor declara quid fides christiana de cibo hoc teneat, quatenus hoc audito sciam quid querā atq; opponā. ¶ Explicit pœnitū. ¶ Quid de diuinitima Eucharistia doceat fides catholica. ¶ Articulus Primus. Theologus.

N superioribus patuit, quē admodū ad salutē nostrā necessariū sit meritū passiōis Christi aliquo modo applicari hominibus. In passiōe nēpe Christi est quasi quādam vniuersalis virtus, cōmuneq; meritū cōtra oēs malicias tā culpabiles q̄ sunt res, vtz culpa originalis, venialis atq; mortalis, q̄ pœnales, q̄ quatuor sunt, vtz pote ignorantia, malicia, infirmitas & concupiscētia, ¶ Porro vniuersalē virtutē determinari oportet ad particulares effectus, p̄ apta, p̄porcionataq; media. Hęc ergo p̄ q̄ cōtra varios languores virtū passiōis dñice applicat̄ hōibus, sacramēta vocātur, q̄ sunt velut quādam medicinalia vasa diuine gratiæ, cōtentiuā & causatiua, virtutis suæ efficiētiā a plenitudine meriti Christi adeptā. Deniq; cū cognitio nostra a sensu originē ducat, nec aliter capaces simus diuini radij, nisi p̄ velamē sensibilibū rerū, ideo p̄ res quādam sensibiles ac materiales applicatur nobis virtus meriti Christi, sic tamē vt res ille cōueniētiā habeant cū effectu, q̄ p̄ ipsas inducitur. Vñ sacramētū dicit̄ inuisibilis gratiæ visibile causalēq; signū. P. Miror q̄ in irrationabilibus inanimatisq; rebus, in

intellectualis

intellectualis creatura seu homo gratiā atq; salutē q̄ rere cogitur. T. Præter rationē nūc tactā etiā iusto dei iudicio hoc cōtingit, quatenus scilicet homo q̄ soli deo subdit⁹ esse debuerat nec volebat, sed p̄ puauaricationē corporalibus se rebus subiecit, in tārū humilietur, q̄ in infimis sibi entib⁹ grā sibi op̄e re grat. P. Quor sunt sacramēta? T. Septē, cōtra se p̄e morbos exp̄sios. Est nāq; bap̄tismi medicamentū cōtra peccatū originale. Pœnitētia cōtra mortale. Extrema vnctio cōtra veniale. Ordo cōtra ignorantia, Eucharistia (vel vt verbis tuis vt ar. placēta illa paruula) cōtra maliciā. Confirmatio cōtra infirmitatē. Matrimonii cōtra concupiscētiā de qb⁹ non est modo dicendū per singula. Hoc tamen te scire desidero, q̄ bap̄tismus est sacramētū necessitatis, aliorumq; sacramentorū ianua. Pœnitentia vero est secunda post naufragiū tabula. Sine bap̄tismo ergo non potes saluari, quoniam est spiritualis regeneratio, in quo in Christo renascimur, atque ab originalis culpæ debito liberamur, imō omnium peccatorum quæcunq; in nobis inueniri contigerit, remissionem gratiā quoque sortimur, & filij dei efficiamur. Phi. Nunc de Eucharistia tracta, Theologus, Inter sacramenta prædicta ordo est, & dignissimum est Eucharistia. Cum ergo alia sacramenta Christum virtualiter & per participationem contineant, necesse est, vt sit vnum Christum essentialiter continens. In omni siquidem multitudine, in qua sunt plura per participationem, est vnum per essentialitatem.

In nume

In numero itaq; sacramentorum, id quod substāti
aliter Christum continet, & per essentiam nō p
participationem sanatur, itē q; sanctificat, est eucharistia
quæ etiam viaticum, hostia, oblatio, & sacrificium,
synaxis seu communio appellatur. P. De institutio
ne atq; origine huius sacramēti plenius instrue me.
T. Præpara te ad contemplandum, admirandū q;
tibi proponam spectaculum. P. Prorsus paratū
me noueris. T. In nouissima cœna diem passionis
proxime præeunte, cœnantibus cum Christo disci
pulis suis, accepit panem, gratias deo agens, bene
dixit ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait: Accipite
& manducate, Hoc est corpus meum, hoc facite in
mei memoriam. ¶ Sciens igitur Iesus proximū iam
esse diē passionis suæ, volēs q; omnibus suis pignus
sui amoris & mortis suæ acerbissimæ æternū me
moriale relinquere, his verbis, hoc est corpus meū,
panem triticum azimum quo tunc vescēbatur cō
uertit in corpus suum, & ferebatur manibus suis,
dans se manducandum discipulis suis sub similitu
dine panis, & vt credimus manducans seipsum seu
propriū corpus consecratum. Si ergo fides catho
lica quod ad prolationem horum verborum a sa
cerdotibus, quibus solis creditum est tantū misteri
riū, tantaq; concessa potestas, conuertatur substan
tia panis in verum corpus Christi, illud vtiq; quod
sumpsit ex virgine, quod suspendit in cruce, quod se
det ad dexteram maiestatis paternæ. Similiter vir
tute verborum Christi vinum in sanguinem Chri
sti cōuertitur. Corpus ergo Christi est in altaris ho
stia

stia, valeat tantum, tam gloriosum & magnum, q; le
& quantum est nunc sedens in throno gloriæ in re
gno lætitiæ. ¶ Deniq; in pluribus locis & hostijs v
num est corpus. Accidentia quoq; sine subiecto cō
sistūt, nec incipit corpus Christi esse in altari p mo
tum localem vel à cœlo descensum, sed per conuer
sionem panis in ipsum. Idemq; de sanguine eius ri
re tenetur. ¶ Porro cum conuersio panis directe re
spiciat Christi corpus, tanquā conuersiōis transub
stantiationisq; terminum, vini autē conuersio, san
guinem eius, ideo directe per se atq; ex vi conuer
sionis & sacramenti sub hostiæ formis seu specie pa
nis, solum Christi corpus consistit. Conformiter q;
q; sanguis duntaxat sub specie vini continetur. Ve
runtamen cum nūc realiter separata non sint caro
Christi sanguisq; eius, anima quoq; personaq; ver
bi, ideo per concomitantiam naturalem, sub specie
panis, continentur sanguis & anima ac diuinitas ip
sa, id est, perfectus & inuiger Christus. Et pariformā
ter sub specie vini est caro & anima, ac verbi perso
na. Elucescit ergo quod hostiam sacram adorātes,
idololatriam non cōmittimus, quemadmodū ex
cæcati nobis Iudæi falsē imponunt. Non em̄ exhi
bemus patriæ cultum puræ creature, nec adoramus
corpus vel sanguinem Christi seorsum, sed sub vtra
q; specie verum & integrum Christum deū omni
potentem, hominemq; perfectum. Hæc est o phi
losophe fides catholica, quā nisi quisq; firmiter im
mobiliterque seruauerit, absque dubio in æternum
peribit.

¶ Admiratio philosophi de benedicta atq; sanctissima hostia altaris. Articulus. II. Philosophus.

Sapor tabescit animam mei & opprimit me admiratiōis magnitudo in his quæ dicta sunt mihi. Deniq; ad mentem reuersus non miror dixisse Auerroim: Mundum circuiui, variasq; leges conplexi, sed tam stultā non repperi, vt est lex Christianorū, quoniam deum quem colūt dentibus deuorant. T. Nec ego miror hoc dixisse hominē suo ingenio innitentem, humanæ sapientiæ spiritu tumidum, & non tantum legem nouā, sed veterē insuper blasphemantem. ¶ Deniq; & quidā ex discipulis Christi adhuc in mundo secum cōuersantes, isto audito sermone, abierunt retrorsum, dicentes; durus est hic sermo, quis potest eum audire? & iā amplius non sequebantur Christum. Vide ergo ne eos sequaris, ne simul cum eis damneris. Nos eqdē cum principe apostolorū certissime scimus quoniā verba vitæ æternæ habet, qui ista dixit, Vnde non hæsitamus diffidentia, sed firmissime nouimus, q̄niā quæcunq; dixit facere potest. P. Quid ergo faciam? Admiratio em̄ & incomprehensibilitas presentis materiæ me penitus concutit. T. Aude cōsilū. Admiratio oritur viso effectu, ignorata tamē causa, vt q̄ videt eclipsim vel solis vel lunæ, si causam non nouit vehementer miratur, cognita autē causa admiratio mitigatur; sic nūc si admirationis tui impetum moderari desideras, sic obiectum tibi spectaculum ac præsentem sacramenti contemplare effectum, vt causam mox profunde intendas, intuearis,

earis, agnoscas. Miratus es hominem Christum, proprium corpus consecrantem, proprijs manibus illud discipulis porrigentem, sed rite considera quis, & qualis est qui ista efficit, & in cuius potestate eadem ineffabiliter efficiuntur. Ipse nempe est verbum dei patris æternum, verbum in carnatum, verbum per quod facta sunt omnia in cœlo & in terra. Denique hoc verbum visibilia & inuisibilia immensa virtute creauit, & omnia potestatis suæ imperio portat, sapientia sua gubernat, influentia sua conseruat. Si hanc causam, huiusque cause virtutem sagaciter speculeris, admiratio tua (ni fallor) releuamen concipiet. Phil. Necdum verba plene finieras, & ecce mitigationem admirationis interius sensi. Veraciter enim ita est, & naturalis ratio id dicit, quoniam quo potestas est maior, eo difficiliora mirabilioraque efficit. Cunque diuina potentia penitus infinita existat, mirum non est, quin eius effectus & opera omnem rationem, omnemq; comprehensibilitatem omnino transcendant: Verum tamen cum quiescere velim, non me finit naturalis quiescere ratio, & manifesta cōtra præsentem materiam argumenta The. Quicquid te mouet palam proponere. Cum enim ante restatus sim, nō posse fidem naturalis rationis superari industria: hoc mihi incumbit vt rationes tuas dissoluā, fideiq; veritatem defendam. P. In omnibus satisfacis mihi & plenissime præbes, lætanter itaq; agam quod dicis. ¶ Obiectiones philosophi contra eucharistiæ fidē.

Articulus. III. Philosophus.

¶ Obiectiones philosophi contra Eucharistię fidẽ.
 Articulus. III. Philosophus.

Cum conuersio sit quædam mutatio, necessa-
 rio terminatur ad aliquid. Id autẽ ad quod termi-
 natur mutatio, per ipsam mutationem in ef-
 se constituitur. Nam terminus mutationis per ip-
 sam mutationem tanquã per viam esse acquirit, ni-
 hil ergo conuerti potest in corpus præexistens. Ne-
 igitur panis substantia, in corpus Christi conuer-
 titur. Præterea nihil distat à se ipso loco vel tempo-
 re, si autẽ Christus est simul in cælo, & hostia, dista-
 ret localiter à seipso, temporaliter quoque quoniam
 in cælo permanet semper, non autẽ in hostia. ¶ Am-
 plius contradictionem implicat idẽ corpus simul
 moueri atque quiescere, sed si idem Christi corpus est
 simul in cælo & in altari ac pixide, vno tẽpore erit
 in gete & moru. ¶ At uero cõmensurari oportet loco
 locatũ, locũ vero & locatũ vt Aristot. pbat, equalia
 sunt. Nõ ergo potest integrũ Christi corpus sub tã
 modicis formis cum dimensione perfecta locari &
 esse. ¶ Adhuc vbi causatur ex loco & ex diuersitate
 locorum oriuntur diuersa, tam secundum Aristote-
 lem gentilem philosophum, quã Gilbertum Porre-
 ranum episcopum, philosophũ christianum, diuer-
 nus lib. I. sitas aut vbi arguit (vt Boerius tuus restatur) diuer-
 sitatem locorum. Si ergo Christi corpus est simul
 in diuersis locis, erunt diuersa corpora, sicut diuer-
 sa sunt loca & vbi. ¶ Præterea sensus non fallitur cir-
 ca sensibile proprium, sed sensus iudicat in altari ef-
 se panem & vinum, non carnem & sanguinem. Imo
 cum

Gilbertus
 Porthera-
 nus lib. I.
 Principi-
 orum.
 Boethius

eum accidentia & actiones ducant in cognitionem
 substantiæ, cum in pane & vino consecratis perseue-
 rent accidentia, & operationes panis & vini, post cõ-
 secrationem vti & ante, sequitur eandem quoque re-
 manere substantiam. ¶ Præterea cũ Christus sit ve-
 ritas, non querit errorem inducere, sed murare &
 transsubstantiare substantiam, perseuerantibus ni-
 hilominus eisdem accidentibus, & operationibus.
 est maximam errandi atque fallendi occasiõem as-
 serere. Cum ergo secũdũ tem hostia altaris sic fi-
 at, non videtur hoc opus esse à deo. ¶ Denique si ee-
 dem operationes maneant ante cõsecrationẽ & post,
 consequens sit, quod panis consecratus & vinum si
 in magna quantitate sumantur nutrire inebriareque
 possint. Hæc autẽ accidentibus formis non conue-
 niunt, quia ex eisdem nutrimur & sumus. At ut ergo
 Christi caro carnem alit, sanguisque corpus inebriat,
 & per consequens resolveretur. Vt unquam aut certe
 sub speciebus panis & vini non est tantummodo Chri-
 sti corpus & sanguis, sed alia quædam substantia ci-
 bans & potans ac resolutionem naturalem recipi-
 ens. ¶ Insuper cum accidentibus esse sit inesse, tam im-
 possibile est accidens sine subiecto esse, quã impossi-
 bile est ipsum non existendo existere. ¶ Adhuc sub-
 iectum est de ratione accidentis vt Aristoteles p-
 bat. Eedem enim sunt principia assendi atque diffini-
 endi. Sed nihil esse potest sine eo quod est de ratio-
 ne seu diffinitione ipsius, sicut esse nõ potest homo
 sine perfectione rationali, accidens ergo nec potest
 se valeat absque subiecto. ¶ At uero cum esse per se &
 esse

esse per aliud sint differentie entis, nihil esse potest nisi sit vel per se, id est substantia aut certe per aliud hoc est accidens. Nullatenus igitur accidens per se, sine subiecti fulcumento existere potest. ¶ Amplius, accidens indiuiduatur per substantiam, ergo a substantia separatum non habebit, nisi esse commune ac vniuersale. Tale autem esse extra intellectum subsistere nequit, non ergo esse potest a accidens a subiecto separatum. ¶ Præterea motus & fractio per nullam potentiam sine subiecto esse possunt, cum sint successiue nature, sed in hostia fractio quædam efficitur. Illa ergo in subiecto aliquo est, non autem in alio accidente, quoniam accidens non est accidens, nec esse potest in corpore Christi, quod impassibile creditur. Nunc ergo theologe, si ista dissoluere poteris, admirationem meam diminues, & fidem meam stabilies.

¶ Responso theologi ad prædictas instantias. Articulus, Quartus
Theologus.

Quemadmodum secundum Aristotelem in philosophia ars imitatur naturam, sic secundum Aurelium nostrum Augustinum, natura imitatur artem. Nam sicut ars atque scientia humana ex naturis rerum elicitur, & in naturalium entium cursu & lege ac ordine radicatur, sic natura creata cum omni sua proprietate & ordine, a diuina arte quæ omnium rerum exemplar est, Idea & ratio profuit & causatur, & hoc vnicuique naturale

vocatur, quod ei ars diuina originaliter secundum propriam capacitatem largiebatur. Quicumque ergo opinantur ideo aliquid impossibile esse, quoniam naturalis ratio illud comprehendere nequit, & quoniam naturalis rerum ordo & cursus aliter continet diuinam potentiam ex naturali entium lege & proprietate determinare, itemque metiri conantur, quod vtrique valde irrationabile est, ut in præcedentibus tibi ostendi. ¶ Virtus quippe diuina cum prorsus inmensa sit, illimitata atque liberissima, nequaquam ad hunc rerum cursum & ordinem determinatur, sed aliter & supernaturaliter agere potest. Et sicut prædixi, cum diuinus intellectus sit prima omnis veritatis mensura, omni umque fontale principium: ideo omnis creatura conceptioni ac nutui diuini intellectus obedit in cunctis quæ contradictionem non implicant. Propterea naturalem actionem & proprietatem potens est deus rebus secundum actum auferre, ut quod ignis non calefaciat sibi adiunctum, vel coloratum etiam in die non immutet visum. Nam & in corporis glorificatione potestate consistit, ut videndum aut non videndum exhibeat. Et dominus noster Iesus Christus, transiens per medium illorum ibat, id est, inuisibiliter Iudeorum manus elapsus est, quoniam ipso volente inuisibilis ipse fiebat. Hoc itaque velut præambulum dixerim. ¶ Denique ad primam instantiam dico quod virtus diuina conuertere potest vna substantia in aliam actualiter existentem, & qualiter fieri quæ aduerte.

R. 4. In duobus

In duobus præsertim differt deus à naturali agente.
 ¶ Primo quoniam naturale agens cum sit quasi di-
 uinæ instrumentum virtutis, utpote agēs à primo
 agente actum atq; directum, non nisi per transmu-
 rationem & motum agere valet. Deus aut̄ sublimis
 & omnipotens cum sit prima omnium essentiarū ori-
 go, sine motu intermedio agere potest solo impe-
 rio, & hinc dicimus, quod deus non iam duntaxat
 suscitare potest defunctos, sed etiam id quod oīno
 corruptum est, videlicet irrationalem bestię ani-
 mam, idem numero ad esse reducere, occisamq; be-
 stiam suscitare. Hoc aut̄ naturale agens nō potest,
 eo quod nō operetur nisi per motum, & quia mo-
 tus qui transijt idem numero repeti nequit, quia de
 intrinseca ratione motus est continuus, ideo id q̄
 omnino corruptum est, & in potentiam materiæ
 cessit reparare non valet, sed deus hoc potest, quo-
 niam sine motu agit, & de rei permanentis ratione
 continuitas non est. ¶ Secunda differentia est, q̄ de-
 us attingit materiā, non solum, ut est quāra vel q̄
 lis, sed etiam ut est quid. Agens vero naturale non
 attingit materiā ut est quid, sed ut est quanta, &
 secundum quod transmutationis ac motus esse po-
 test subiectum. Et inde consequitur quod deus su-
 pergloriosus ac superomnipotens conuertere po-
 test vnum in aliud præexistens, non autem agens
 naturale. In operatione nempe naturali cū per mo-
 tum aliquid producitur, oportet idē remanere trās-
 mutationis subiectum. Nam in ea id quod est potē-
 tia tale, sit actu tale cuius factionis delatiuum sub-
 iectum

iectum extat materia quanta. In operatione aut̄ di-
 uinæ virtutis nihil horum requiritur. Ideoq; cōuer-
 sio ista panis & vini in corpus & sanguinem Christi,
 cæteris transmutandis naturalibus oppositæ cō-
 ditio est. In illis enim manet idē subiectū, sed ac-
 cidentia transeunt, hic vero substantia trāsfit, sed ac-
 cidentia perseverant. P. Si substantia panis tran-
 sfit, potius annihilatio quam conuersio panis dicenda
 est. T. Conuersio sicut & motus à termino ad quem
 nomen speciemq; sortitur, cum ergo conuersio pa-
 nis non terminetur ad non esse, sed ad esse corpo-
 ris Christi non est annihilatio, sed conuersio appel-
 landa. P. Quid dicam ad hæc? In superioribus cum
 mortuorum resurrectionem audissem futuram ve-
 hementer mirabar, nunc autem multo mirabilio-
 res mutationes audiui, ut quod rem omnino cor-
 ruptam eandē numero deus reducere possit. Vnū
 quoq; existentium transsubstantiare in aliud. Verū
 tamen dictis pensatis contradicere nequeo, eo q̄ in
 finita virtus in infinitum mirabilius incōprehensibi-
 lius itēq; secretius agere valeat, quam intelligere
 homo potest. Nunc ergo procede. T. Ad secun-
 dam & tertiam obiectionem respondeo quod loci
 distantia ac motus localis sequuntur esse in loco.
 Sicut igitur res in loco consistit, sic localis distantia,
 motusq; localis ei competere possunt. ¶ Porro sub-
 stantia rei secundum se accepta indivisibilis extat,
 nam per quantitatem & dimensiones diuisibilis fit.
 Indivisibilia autem secundum quod talia nullā oī-
 no ad locum habitudinem habent, sed per quanti-

tatem duntaxat comparantur ad locum, vel p quã
 titatẽ virtutis, vt angeli, vel molis, vt essentia cor-
 porum. Sicut deniq; vnus rei non est nisi vna na-
 tura specifica, sic non est eius nisi vna figura ac di-
 mensio propria. Et sicut vnum corpus vnam dun-
 taxat dimensionem naturalem coniunctam & pro-
 priam habet, sic per se esse non potest nisi in vno lo-
 co, videlicet ratione dimensionis coniuncta. Et er-
 go idem corpus per se loquendo distare nõ potest
 a seipso, nec simul localiter moueri atque quiesce-
 re, sed si in pluribus esse locis potest idem corpus, p-
 propter causas diuersas, sicut corpus Christi in celo ẽ,
 ratione proprietarum dimensionum, in hostia vero
 ratione conuersionis facta in ipsum, & non deter-
 minatur ad locum prout in hostia est per dimen-
 siones proprias, sed aequaliter propter dimensio-
 nes panis manentes, sic per accidens idem corpus
 secundum vnum modum existendi distabit a seip-
 so, secundum alium modum, sic etiam per accidẽs
 simul quiescere & moueri potest. Istud autem per
 accidens nullam substantialem distinctionem in-
 ducit ¶ Ad quartam dicendum, quod corpus Chri-
 sti opposito modo est in loco s. b. hostia & in celo,
 seu prout cetera corpora esse dicuntur in loco. Na-
 turaliter enim substantia cum secundũ se impar-
 tibilis sit, non ordinatur ad locum, nisi per quantita-
 tem, & ergo commensurantur atque equalia sunt
 locorum & locus, eo quod pars loci correspondeat
 parti locati, secundum Aristotelem, Supernaturali

ter autem ac diuina virtute corpus Christi ratione
 conuersionis primo & immediate ac per se ordina-
 tur & existit in hostia. Quantitas vero eius media-
 te substantia, & naturali quadam concemirantia
 in hostia est, vt pote quia subiectum suum non de-
 serit. Ideoq; licet corpus Christi cum quãtitate sua
 perfecta sub formis sit hostia, non tamen quanti-
 tatiue, commensuratiue vel circumscripitiue in ea ẽ,
 sed indiuisibiliter & vere indiuisibiliori simplici-
 orisq; modo, q̃ substantia separata in loco esse dica-
 tur. Substantia nempe separata, vt angelus licet nõ
 sit in loco circumscripitiue, quia incorporea est, ta-
 men diffinitiuẽ est in loco, & sic est in vno, vt esse si-
 mul non possit in alio. Virtus enim eius termina-
 ta est, ideo vbi operatur ibi esse censetur: Christi
 autem corpus non ita diffinitur in hostia, imo si-
 mul & semel in tot locis esse potest, quot fuerint
 hostia in ipsum conuertibiles. Vnde consequens
 sit, corpus Christi prout esse habet sub specie panis,
 magis esse ignotum, q̃ sit essentia separata substan-
 tia. Ad cuius agnitionẽ sic se habet secundum Ari-
 stotelem nostrum ingenium, quem admodum no-
 flux oculus ad radij solaris intuitum, Philosophus
 Hoc vltimum verbum celeriter approbo, sed quo
 presentem difficultatem profundius cõsidero, eo
 plura pullulant dubia. Theologus, Quicquid te an-
 git fiducialiter palamq; induc. Philosophus, Ex præ-
 dictis sequi mihi videtur non solum sub modica
 hostia forma toti m contineri CHRISTVM,

sed etiam sub singulis partibus eius. Cum ergo infinite sint partes continui, erit Christus in infinitis partibus hostiæ. Denique sequeretur nullum esse ordinem partium, imo ubicunque esset vnum membrum, essent & singula, quod aliud non est nisi quedam confusio, quæ Christum quæ est fons sapientiæ minime decet. ¶ Insuper cum situs oriatur & cauferur a quantitate, necesse est corpus Christi suum habere in hostia. ¶ Præterea quomodo asseritur ipsum non circumscribi in hostia, omnisanque creata substantia cum sit finita, incircumscripra esse non potest. Ubicunque ergo est Christi corpus incircumscriprum erit.

Responsio ad replicationes philosophi, Art. 5. T.

EA quæ obiecit philosophi, vera sunt penè intoto. Concedimus enim etiam in qualibet parte hostiæ totum Christum consistere, sicut & anima est in qualibet parte materiæ. P. Quo modo potest hoc esse? T. Secundum præostensa Christus non est in hostia nisi ratione conuersionis. Modus ergo quo est corpus Christi in loco pariscatur modo quo fit conuersio panis in ipsum. Sic autem conuertitur panis in Christi corpus, vt solū quid conuertatur in quid, non quantum in quantum, id est sola substantia corporis panis, conuertitur in substantiam corporis Christi, non autem quantitas vel accidentia panis conuertuntur in quantitatem seu accidentia Christi. Sicut ergo sub qualibet dimensionis particula ante consecrationem continetur tota seu perfecta essentia panis, quia

natura

natura rei indiuisibilis est secundum rationem specificam, nec habet substantia rei participabilitatem aut extensionem, quantitate semota, sic post consecrationem ubicunque extiterat totum ac perfecta essentia panis, id est forma eius atque materia, ibi post consecrationem est tota atque perfecta essentia corporis Christi, & per concomitantiam naturalem, sanguis, anima atque diuinitas. Sed cum accidentia corporis Christi ab ipso realiter separari non valeant, ideo subiectum suum, id est corpus Christi non deserunt. Oportet igitur vt ubicunque sit tota substantia Christi illic esse dicantur omnia accidentia eius, id est perfecta vniuersorum organorum atque membrorum distinctio, habitudo & qualitas, & hoc ex prædictis necessario sequitur. Nam ad esse locale sub hostia primo, & per se comparatur corporis Christi substantia, quæ indiuisibiliter ibi est, quantitas vero & accidentia cætera mediante substantia. Et ergo sicut ubique in hostia est tota Christi substantia, quæ secundum se extensionem non habet, sic & quantitas eius ubique est tota per concomitantiam, non ex vi sacramenti. P. Quid ergo ad obiecta respondet? T. Ratio prima non procedit, licet enim cuiuslibet continui sint infinite partes secundum materiam, quoniam continuū diuisibile est in semper diuisibilia, non tamen secundum speciem. Nam vt nosti secundum Aristotelem, in rebus naturalibus est dare maximum & minimum, sic ergo est dare tam modicam partem, quæ in parte minori species panis saluari non possit. Cum ergo fertur cor-

pp

pus Christi in qualibet fore hostiæ parte, de parte secundum speciem accipi par est. Est autē pars rei naturalis secundum speciem quæ operationem habere potest naturæ specificæ congruentem. ¶ Ad secundum & tertium est vna responsio. Idem namq̄ est partium ordo & situs. Dicendum est itaq̄ situs à quantitate causatur. Quantitas deniq̄ duo facit. primo enim facit substantiam esse quantam, & sic est causa situs, qui est species quantitatis. Nā vt Aristoteles ait, Quantitatum alia habent situm, alia minime. Secundo facit quantitas rem esse locabilem ac loco cōmensurabilē, & tūc situs est speciale prædicamentum. Semper ergo situs ordinem quendam partium dicit. Hic vero ordo duplex est. Vn^o ē partium p̄ cōparationē ad totū, & hic ad gen^o quantitatis pertinet, secundū Auerroim. Alius est ordo partium ad locū, & hunc ordinē situs designat, qui est secundum doctrinam puerorū vnum decē prædicamentorū. Corpus igitur Christi in hostia, situm & ordinem primo modo acceptū habet, est enim in ipso naturalis & debita habitudo ac ordo partium ad seipsas. Ordo autem vel situs secundo modo dictus, Christo sub hostiæ formis non competit. Innotescit ergo nullam esse confusionē partium atq̄ membrorum Christi sub hostia. Ordo enim eorum ad locum extrinsecum non est eis essentialis, sed per diuinam potentiam separari potest ab ipsis. Et p̄ hoc cōstat quō Christo sub hostia cōpetat situs & quō non. Ad vltimū dico, q̄ christus secundū naturā humanā diffinitur sub hostia

sub

substantialiter, quia omnis natura creata vbiūq̄ sit, ad certū genus determinatū, & reducitur specie, & inter ea essentialiter diffinitur, non tamen diffinitur corpus christi sub specie panis localiter, quoniam non est sicibi q̄d alibi esse non queat, quod nūc dixi circumscribi in loco. Enimvero ex his clarū efficitur quō Christo conueniant duo vbi. P. Nā vt ait Gilbertus: Vbi est circumscriptio corporis ex loco circumscriptione procedens. Nūc autem dictum est corpus Christi sub hostia non circumscribi localiter, non ergo proprie habet duo vbi. P. Nunc ad aliarū solutionē instātiarū, p̄gredere. I. Hoc restat. ¶ Prosecutio responsionis theologi ad obiectiones philosophi articuli tertij. Articulus Sextus. Theo.

Porro obiectionū nondū solutarū prima hæc est, q̄ sensus circa propriū sensibile nequaquam decipitur. Et ad hoc quidem respondeo, q̄d sensus in hostia sacra circa sensibile suum non fallitur. Est enim in hostia vera albedo de qua iudicat visus, verusq̄ sapor quē iudicat gustus. Iudicare vero de substantia rei sub accidentalibus formis cōsenta, non ad sensum, sed ad intellectū pertinet. Deniq̄ secundum naturalem cognitionis ac investigationis processum, verum est accidentia in substantiæ nos perducere agnitionem. Ideoque naturali lumine, scire non possumus sub speciebus panis & vini carnem & sanguinem Christi velari, sed hoc fide innotuit. Nec sequitur quod Christus hominibus errandi occasionem præstiterit, tam inenarrabile atque archanū sacramentū instituens, quoniā

quoniam sufficientibus efficacissimisque argumen-
tis ostendit se esse verum Christum, verum dei fi-
lium, verumque deum, quibus notis & creditis, cer-
tissime consistendum est verū quicquid Christus
edocuit, licet cōprehendi non valeat. ¶ Ad rationē
sequentem respondet doctor sanctus, quod sicut
quantitati diuina virtute confertur, vt absque sub-
iecto subsistere queat, sic etiā ei prestatetur, vt ea-
rundem actionum passionūq; sit susceptiva, qua-
rum ante conuersionem substantie panis vel cau-
sa vel subiectum extiterat. Si ergo ex hostijs conse-
cratis quis aleretur, ex dimensionibus diuina vir-
tute substantiæ iam conuersæ vicem supplētib;
idipsum contingeret. Et simile est si hostia resolu-
retur aut incineraretur. Nec hoc tam impossibile
existimetur: nam panis substantia quantitati adiun-
cta, nil diuisibile vel per se consumptibile superad-
dit. Veruntamen Aegydius de Roma ponit speci-
ebus sacramentalibus consumptis redire materiā.
Vtrumq; autē horum deo vtrique possibile scimus,
¶ Ad tertium dico qd accidentis esse est in esse, nec
sic quasi accidens non habeat proprii generis esse
atq; essentiam, sed quia naturaliter à substantia in
esse dependet, eiq; semper naturali quadā inclinati-
one innititur, quoniam à substantia causatur, con-
seruatur ac indiuiduatur. Sed quia quicquid causę
secundæ efficiunt, in primæ causę virtute produ-
cunt. Ideo causa prima per seipsam immediate ex-
cellenioriq; modo facere potest in entibus, q̄ na-
turaliter per causas secundas fiunt, nisi forte vna cau-

Thomas.

Aegidius

DE FIDE CATHOLICA LIB. V. 273
 In secunda intrinseca necessitate, & essentialitate
 requiratur ad esse alterius, quemadmodū impossi-
 bile dicitur esse motum sine mobili. Constat ergo
 posse deum immediate causare, conseruare, indiui-
 duareq; accidens, atq; subiecti vicem supplere & esse
 poterit accidens sine subiecto existere. ¶ Ad quar-
 tum respondeo, quod diffinitio accidentis per sub-
 iectum est diffinitio per supplementum, videlicet
 per rem alterius prædicamentis, vt Aristoteles ait.
 Constat ergo, non esse subiectum de ratione acci-
 dentis sicut est rationale de diffinitione intellectu-
 ty hominis. Ideoq; sine subiecto ipsum esse non im-
 plicat: Habet autē accidens diffinitionē quoq; pro-
 prii generis, scilicet per genus & differentiam, sine
 quibus intelligi nequit nec esse. ¶ Ad quintū dico
 quod distinctio entis in ens per se & ens inherens, se-
 cundum naturalem aptitudinem, non autē secundā
 actualem existentiam intelligenda est. Vnde ad ra-
 tionem accidentis non exigitur vt actu inherat,
 sed quod naturaliter ad inherendum inclinātū sit.
 Sicut etiam rationalis anima quāuis naturaliter sic
 corporis forma, non tamen oportet vt si esse debe-
 at corpus secundum actum informet, cum immor-
 talis sit, sed necesse est eam naturalem inseparabilem
 ty ad corpus habere inclinationem. ¶ Ad sextū vtrū
 responsio data est. Dicitur quippe est quod virtus
 diuina vicem substantiæ suppleat, accidentiū indi-
 uidualem existentiam donec. ¶ Veruntamen scire re-
 conuenit philosopho, quod licet secundum fidē
 asseramus in sacramento accidentia esse sine subtra-
 ta substra-

ta substantia, sola tamen quantitas caret subiecto. Alia vero in ipsa tanquā in subiecto fundantur, ut albedo in superficie, & sapor ac alia in quāritate dicantur. Quantitas deniq; per se ipsam existit ac indiuiduatur & factioni ac motui qui in hostia existās subiicitur, hoc nempe rationabiliter accidit. Nā quāuis quantitas secundum communem rationē formæ indiuidualis non sit, tamen in quantum est talis forma, habens videlicet ex propria natura situm & ordinē partiū per se ipsam est indiuidualis & aliorum subiectum. P. Satis te fatigavi obiectiōibus meis, & tu quoq; studiosissime eas soluisti, & certe ut videō naturalis philosophia Christianis valde nō cessaria est, ad defendendam fidem catholicam. T. Ita est. Nam propter nos datū est tuis philosophari. Deniq; sicut creatori creatura deseruit ac parer, sic nostræ diuinissimæ theosophiæ veritatib; theologice, omnis naturalis sciētia famulatur itēq; obediunt. Rerum namq; & scientiarum est habitudo conformis. P. In disputationibus aliorum fidei articuloꝝ quosdam rationales persuasiones induxisti, quibus & si fidem non demonstraſtisti, conuenientiā tamen ipsius & rationabilitatem elegāter probaſtisti. Desidero igitur ut circa præsentem quoq; materiā idem efficias. T. Quo præsens fidei nostræ de sacramento assertio mirabilior est, eo ratio humani minus inuititur. Veruntamen quod optas pro viribus remtrabo & prosequar. Rationes autē quas inducam non nisi in fidei fundamentis articulis, ut scilicet declarem quomodo recte & vere correspondeat fides

des eucharistiæ, ceteris fidei veritatibus ac fundamentis, pium etiam exigunt auditorem. P. Age quid concipis. Dominus autē cuius fidem eatenus diligis, protegis & honoras, red det tibi vicissitudinem pro laboribus tuis. T. Perfectus amor de mercede sua non cogitat, sed hoc totum desiderium eius est, ut honorem exhibeat, & quicquid boni poterit, dilecto suo communitur, nil aliud metuens quam dilectum offendere, vel separari ab eo. Nihilominus agam quod postulas, dominus vero meus qui pro me mille passus est, cui inuisibilissimi martyres verā atq; condignam vicissitudinem repēderūt, faciet cū me inutilissimo seruo suo qui non cōpatior ei, nec ut dignum & iustū ē assequor eū, quippe qui in tēpore pacis vincor à me metipso & per graua variaq; peccata recedo ab ipso, sicut bonū est in cōspecto suo. ¶ Rationabiles cōsideratiōes de sacramento altaris.

Articulus. VII. Theologus.

PAulo ante cum de plenitudine gratiæ Christi cōfabularem declaravi (si retines) quæ modum illa vicissim infinita, interdum vero finita dicatur. P. Memini te dixisse, etiam habitualem animæ Christi gratiā maiore esse gratia omnium simul sanctorū, & quod plus amet deus Christi humanam naturam quam totum vniuersum. T. Oprime recolis. Cumq; veraciter ita sit, nihil (ni fallor) rationabilius, dignius, iustiusq; consistit, quam ut Christus secundū quod homo omnem reuerentiā, honorē, & gloriā quæ p̄ deo patri, totiq; sup̄ beatissimę trinitati repēdat, P. Aliter vere gratiæ nō eēt.

T, Hoc autem excellentiori conuenientioriq; modo fieri nequit, q̄ per hoc quod indefinenter deo in missarum offertur solennijs sub specie panis. P, Vnde hoc comprobatur? T, Summum deo trinitati honorem & laudem exhibuit, quando semetipm pro nobis in crucis patibulo deo patri hostiam vi uam atq; pro totius mundi peccato satisfactoriã, non ex debito, sed spontanee obrulit. P, Hoc ex fidei fundamentis consequitur, & ante euidenter innotuit. T, Talem ac tantum honorem nunc indefinenter nullo modo uerius apriusq; deo impendere potest, q̄ in hoc quod incessabiliter deo offertur per sacrum misterium, qui est semel oblatus in precii. P, Hoc mihi magis declara. T, Sicut in passione sua pro peccatis nostris oblatus est quia uoluit, exoluens quæ non rapuit, atq; per hoc honorẽ deo iniuste sublatum, eidem restituit: sic nunc quotidie in missæ officio pro nostris offertur peccatis, ac per hoc omnium diuinorũ sit commemoratio beneficiorum, laudatur, adoratur & glorificatur. diuina maiestas, peccata nostra confitemur, damnamus, deplangimus, peccatores deo reconciliantur, & omnipotentiam mensurã deo debita reuerentia exhibetur. Deniq; ipse Christus ut homo propter propriam dignitatem deum hac sua oblatione summe honorat, cum tam preciosissimam atq; dignissimam & vere diuinissimam hostiam, ut ipse proprium corpus & sanguinem deo immolandam præstat, & in ea diuinæ clementiæ dilectionis & bonitatis memoriã renouat. Ne se quo homo q̄

per

Heb. 9. 5.
Eph 5

Gal. 53

q̄ carnis atq; uitorũ mortificationẽ sese deo creatori sacrificium hostiamq; obrulerit, dignior, maior aut seculo aprior fuerit, eo deum uelimentius ueneratur ac magis meretur. Qualiter ergo Christus ut homo deum patrẽ adorandum honorat, & nobis quoq; non sibi meretur, dum se tam indefinenter in hostia sacra immolari sacrificariq; iubet. P, Cum Christus passione suã pro mundi scelerib; plenissime satisfecerit, qd opus est eum quotidie pro hominum immolari peccatis. T, Vbertim falsus sum tibi, q̄ licet Christus passionis suæ merito, ac sanguinis precio, pro peccato originali, imo & omni peccato perfectissime satisfecerit, quantum est ex parte ipsius, necesse est tamen ut meritum eius nobis per applicationẽ quandã cõmunicetur atq; præstetur. Hæc uero cõmunio licet in omnibus sacramentis ecclesiæ fiat, potissime tamen in Eucharistia fit. Deniq; quia indefinenter & quotidie deũ offendimus, hostia placationis incessabiliter indigemus. ¶ Præterea quo quis alium intimius amat, & item præcordialius diligit, eo sibi uicinius uiri desiderat. Si ergo pensemus quanta charitate nos deus dei filius secundũ diuinitatem dilexit, nequaquã mirabimur, sed dulcissime & affectuosissime amplectemur, q̄ per carnẽ assumptã nobis in sacramento copulari desiderat. Amoris est autẽ ista proprietates ut amantiẽ iungat amato. Quoniam ergo Christus secundũ diuinã naturã nos in tantũ dilexit, ut sibi naturã nostram in uinitate personæ cõiungeret, quã proximior unio esse non ualet, qd miramur

Galat. 2
1. Iohã. 4
Apoca. 11

§

§

quod

I. Cor. 13

quod per naturam assumptam nobis tam propinque
 vni cupit, sicut presentis peregrinationi possibile ex-
 tar. Et quoniam nunc per fidem, non autem per speci-
 em ambulamus, non potest nobis nunc Christus per
 speciem copulari. Propter quod restat ut per sacra-
 mentum vel amicum nobis nunc copulet. P. Certe suf-
 ficere potest unio per gratiam, & non exigitur unio
 ista Christi per essentiam. T. Unio per gratiam quam
 uis vere supra omnia merita nostra posset suffice-
 re, non tamen ardentissimo amatori haec sufficit,
 nec ipsa perfecta est. ¶ Amplius autem quo quis est
 anteriori quam ipsam charitate complectitur, eo ipsi
 in omnibus potius auxiliatur, prouidet atque mede-
 tur. Cum ergo Christus secundum naturam diuinam
 in tantum nos dilexerit, quod ad contemplandum,
 fruendum, possidendumque se nos fecerit, quod vti-
 que ad dulcissimam amicitiae dilectionem veraciter
 pertinet, restat ut nobis sibi tam charissimis fidelis-
 sime (& ut tantam concedet charitatem) auxilietur,
 prouideat & medietur. Cum ergo sint secundum praesentia
 Christi sacramenta quaedam medicinalia va-
 sia, istud nullatenus perfecte fieri poterat, nisi in
 uno sacramentorum, non solum gratia, sicut in cae-
 teris, sed gratiae insuper plenitudo, gratiarumque fons
 vere contineretur. Ex hoc equidem gratia nobis co-
 piofissime propinatur. Nam quo fonti quis magis
 appropriat, eo de uis ipsius quantum ex parte fon-
 tis est exuberantius haurit. P. Cum unio sit chari-
 tatis effectus, diuinam dilectionem Christi in sacramen-
 to praesentia, satis correspondet. T. Aduerte aper-

tius

tius. Quo amator perfectus dilectio suo beneficia
 plura impendit, eo digniore ei dilectionis arram
 & pignus, benificiorumque memoriale relinquit,
 dum ab eo recedit, quatenus dilectus gratus sibi
 existat. Quoniam ergo charitas Christi diuina su-
 per nos, summa ac incomparabilis & vere incom-
 prehensibilis extitit, atque beneficia eius omnem lin-
 guam ac rationem excedunt, congruebat ut Chri-
 stus sponsam suam, quae est ecclesia, corporali praesentia
 post ascensionem relictaurus, efficax eidem,
 itemque condignum dilectionis pignus, passionis
 memoriale, beneficiorumque arram desereret. Et
 lucefcit autem quod nobilissimum memoriale, pignus,
 seu arram esse non valuit nisi corpus eius & sanguis,
 quippe quae pro nobis assumpsit & obtulit, atque
 diuinam personalitati coniunxit. Propterea ergo de-
 cebat sub sacramento isto mirabili dominicae no-
 bis dilectionis, passionis & beneficentiae memori-
 am relinquere perpetuam. Philosophus. Libenter re-
 audio, quoniam rationes istae quamquam rebel-
 lem non cogant, dulciter tamen sonant, & ratio-
 nabilem esse fidei traditionem insinuant. Nunc ergo
 procede. T. Vniuersa ecclesiae sacramenta ad futu-
 ram adipiscendam salutem ordinata instituta sunt.
 Futura autem beatitudinem adipisci nequimus, nisi
 in quodam spirituale esse transferamur, & hoc in ba-
 ptismo contingit, in quo denuo nascimur. Post ad-
 eptionem vero spiritualis consuetudinis sicut egimus ali-
 quibus spirituales morbos, id est peccata curantibus,

S 4 sic

sic quoque egemus spiritali edulio, esse spiritali cōse-
 uante, alente, & roborante. Vnum ergo sacramen-
 torum cibus est animæ, cibus vero non tantū vir-
 tualiter, sed substantialiter quoque vult vniri cibādo.
 Cum ergo in eucharistiæ sacramento Christus no-
 bis per modum cibi præstetur, ideo substantialiter
 in eodem continetur. ¶ At vero in lege naturę, lege
 etiā scripturæ varia erant holocausta nō p se efficacia,
 neque placantia nec vltimate intentā, sed cuiusdā fu-
 turi & veri sacrificij typus, signū atque figura: quod in
 de clarissime cōstat, quia gratiam nō continebant,
 & eadem etiam idolis immolabantur a gentibus, &
 quod deus totiens eadem in prophetis reprobatur, si-
 cut scriptum est. Qui immolat bouem, quasi qui in-
 terficiat canem. Certum est signū quod veteris le-
 gis hostiæ ad veram hostiam p se ipsam efficacē at-
 que placentem ac vltimate intentam non alterius ty-
 pi ordinabantur. Talis igitur est hostia nouę legis
 legis vtiq; gratiæ, sed nulla esse potest hostia talis,
 nisi corpus & sanguis domini nostri Iesu Christi. Ne-
 cessario ergo in noua lege corpus Christi & sanguis
 deo sacrificantur. P. Ante te dixisse recordor, legē
 veterem a deo donatam, quomodo igitur mō te-
 staris deum illius sacrificia legis reprobasse? T. Pro
 tempore bona erant, sed quia signa erant veræ ho-
 stiæ neque per se sanctificantia, nec sine fide Christi
 sufficientia, ideo reprobantur, ne videlicet iudæi in
 illis statuerent sibi salutem. Denique hoc tibi poste-
 rius clarius pandam. Intendo enim adhuc firmiori-
 bus stabilimentis fidē fulcire, & ad particularia eius
 fundam

Isaie. 61.
 Hier. 19

Isaie. 66

fundamenta magis descendere. Enimvero ostensur-
 us sum tibi quod sicut eucharistiæ sacramentū est
 summe mirabile, sic a deo tam euidenter, tam un-
 tiformiter, tamque singulariter declaratū, vt sit sum-
 me credibile, nec aliqua de veritate ipsius hæsitatio
 sit habenda. Deus namque cognoscit nostrum fi-
 gmentum, nec requireret a nobis tam incomprehē-
 sibilis credi, nisi plenissime atque aperte ostenderet
 se talium esse actorem. P. Hoc affectuose expecto,
 promissionemque tuam lætanter suscipio. T. Vndique
 querit deus occasionem subueniendi atque saluan-
 di. Cum itaque fides sit tanto amplius meritoria, quo
 minus comprehensibilis, ideo quoque deus hoc sa-
 cramentum tā mirabiliter instituit, quatenus nos cre-
 dendo maximum meritum sortiamur, & etiam ve-
 rationem nostram diuinæ autoritati omnino sub-
 damus. ¶ Porro finaliter addam quod in superio-
 ribus tetigi, non scilicet me comprehendere posse
 quod Iesus iste quem colimus, tam incomprehen-
 sibilem doctrinam & fidem, præsertim autem de sa-
 cramento tradidisset, si a deo nō fuisset, sed se ipsum
 quæsisset. Omnes enim qui proprium honorē que-
 rebant, siue hæretici siue legislatores pestiferi, a fi-
 dei difficultate prout poterant recedebant, eā docē-
 tes ad quæ homines amplius inclinānt, & quæ humanū intelle-
 ctū nō multū excedūt, quæ admodū in tunc tibi legē
 mahumeti hæresesque Arrii, nestorii ac similibus cōstat.
 Hęc cōsiderationē superius appropinquavi. Adhuc vnus for-
 mabo articulū ex naturali cōsideratione, per vniuersū fi-
 de eucharistij cōpbandō esse possibile itaque credibile.

Deductio

¶ Deductio ostendens Eu. haristie sacramentum
credibile esse atq; possibile, ex his quæ deus natura
liter facit. Articulus VIII. Theologus.

Eorum quæ sunt, quædam naturaliter sunt,
nec ea miramur, quæ aut non naturaliter ac-
cidunt admiramur: sed nunc discutiamus sub-
tili indagine, quæ horum secundum veritatem difficulte
ora maiora sunt. P, Quorum naturales rationes vel
causas cognoscimus, ea mirari cessamus: quæ vero
in naturali ordine sunt, mirabilia, difficultiora &
maiora merito perhibentur. T, Jam nunc relinqua-
mus istas differentias naturale & non naturale, &
contemplemur effectus naturales ac miraculosos
seu supernaturales in seipsis, sicque pensemus qui ho-
rum difficultiores atq; maiores rite putentur. Natu-
rale autem & non naturale non sunt de ratione effe-
ctus, sed accidunt ei. P, Conceptum tuum eloque-
re. T, Transsubstantiationem unius existentis in aliud
fexistens, quemadmodum in consecratione contin-
git, ante vehementer miratus es, & tamen cum to-
tius mundi creationem audisses, miratus non es, eo quod
naturali ratione creatio elucescat, que philosophis
quoque quibusdam innotuit. P, Ita est. T, Quid ergo
difficilius opinaris, conversionem non ensis in ens, vel
conversionem unius entis in aliud. Omnis operatio
atque conversio duos terminos habet, videlicet a quo
& ad quem, & quo terminorum maior extat distan-
tia, eo maior existit virtus ad operationem seu con-
versionem agenda atque explenda. ¶ Cum er-

go

go in creatione terminus a quo sit penitus non ens,
quod utique ad terminum ad quem qui est ens, quo-
dammodo in infinitum distet, consequens est, ve-
l creatio maiorem virtutem requirat, difficultiorque dica-
tur, quam quæcumque conversio sine mutatio, quæ inter
duos terminos positivos non in infinitum distans.

¶ Transsubstantiatio autem panis in corpus Christi
terminos habet positivos, videlicet panem & cor-
pus, quorum non est immensa distantia, cum uterque
sit pura creatura, & in vno predicamento existens:
difficilior est ergo creatio, quam transsubstantiatio. P,
Ex parte terminorum bene concludis, sed alia re-
stant consideranda, videlicet quia repugnat rei exi-
stenti, ut in seipsam aliud converteretur. T, Hoc tibi
superius improbaui. P, Memini te istud soluisse. T,
Audi lucidius. Si sciscitemur ab aliquo, quid tibi
difficilius maius videatur, unire quæ separatim exi-
stunt & sunt, vel ea quorum alterum nullum esse ha-
bet, aut certe quorum utrunque nihil est. P, Respon-
deret ut reor facilius fore ea coniungi quæ existunt,
quoniam minus distant. T, In resurrectione defun-
cti quid fit: imo in vltima resurrectione mortuo-
rum quid fiet, nisi eorum coniunctio quorum utru-
que existit: Rationalis equidem anima immorta-
lis est, materia quoque ingenerata & incorruptibilis
est. Cum ergo anima separata corpori reunitur, co-
pulantur ea quorum utrunque præexistit. P, Vtri-
que. Theologus. Cum homo generatur, uniantur
ea quorum aliud nullum esse præhabuit.

Quonia

Quoniam vt Aristoteles afferit, In eodē actus non
 præcedit potentiam, nec forma naturalis esse ha-
 bet extraxit ante materiam, quo ad suā originem.
 P, Hoc omnes Peripatetici dicunt, non tamen Pla-
 tonici, Ego autē Peripateticis prorsus consentio.
 T, Amplius ergo miranda, magisq; difficilis est na-
 turalis generatio hominis in qua animā de non ef-
 se producitur, quā resuscitatio in qua animā præ-
 existens corpori copulatur. Cur ergo mortuorum
 resurrectionem tantum miraris, & mundi creatio-
 nem, imo rationabiliū quæ quotidie creatur a-
 nimarum productionem surda aure pertransis? P,
 Quæ tibi obijcere possem, ante soluta cognosco.
 T, Locationem integri corporis Christi in angusto
 loco in hostia mirari non sufficis, & locationē to-
 tius mundi in nihilo non attendis neq; miraris. Nē
 pe vt Aristoteles tuus testatur, Extra mundum ni-
 hil est, nec tempus, nec locus, nec vacuum. Quid er-
 go fulcit, quid locat, sustentat, conseruatq; orbem?
 Præterea elementorum ordinem intiuere &
 situm. Si considerētur vniuscuiusq; natura secundū
 seipsum, quid mirabilius quā firmatio terræ super
 aquas: quā aquarū conclusio ne terrā operiant?
 sicut de deo scriptum est: Congregans sicut in vtrā
 aquas maris ponens in thesauris abissos. ¶ Deniq;
 qua proprietate descendit naturaliter ignis in ge-
 neratione mixtorum: Hæc omnia deus benedictus
 & felix semel instituit, & nunc vsque immobiliter
 perseverant. Nonne æqualis virtutis est hæc semel
 fecisse, & indefinenter ita seruari? Sunt autem & a-

Psal. 32

DE FIDE CAHOLICA. LI. V. 285
 lia naturalia multa quæ ratio sic esse conuincit &
 inuenit, modū tamen comprehendere nequit. Quis
 enim ex planet quemadmodum materia & forma
 vnam naturam efficiunt, cum sint primo diuersa,
 quomodo etiam vna cum dimētionibus vtilibet
 simul sunt. Porro quis diuinæ virtutis potentiam
 atq; omnipotentis dei imperium in totius mundē
 dispositione, in cælorum rabidissima ac celerrima
 atq; quotidiana reuolutiōe fatisci retur? P, In istis
 atq; conformibus dei resplendet maiestas. T, Præ-
 ter ista quæ naturali cursu peraguntur & ordine de-
 us quædam sibi reseruauit, quæ opportuno face-
 ret tempore, ad stabiliedum cōprobandūq; fidem:
 & hæc magis miramur, non quia vere maiora, sed
 quoniam rariora. Quotidianā nēpe dei opera, non
 facilitate, sed assiduate viluerunt. En quomodo
 modica p upilla, totius hemispherij species recipit.
 Quomodo simul & semel innumerabiliū penē re-
 colores, formas, figurasq; suscipit, quomodo quod
 liber punctū coloris rotum mediū replet, quomo-
 do in eodem instanti radius solis ab oriente vsq;
 in occidentē diffunditur. P, Talia plurima esse non
 ignoro, in quibus primi opificis ineffabiliter splen-
 det prudentia. Sed redeamus ad ea quæ fidei sunt.
 Theologus, De parua illa placenta ista tibi suffici-
 unt, an plura requiris? P, Hac vice sufficiunt, post-
 modum vero vt respondebas, me plenius instrues.

¶ De angelorum custodia.

Articulus Nonus.

Theologus.

Doce-

Docemur quoque philosophi singulis hominibus singulos esse deputatos angelos a conceptionis exordio, ut eos custodiant, a nocentibus praeruent, ad bona instigent, & in his quae ad beatitudinis adeptionem spectant adiuuent atque provideant. P. Secundum Peripareticos intelligentiae quas tu angelos vocas, sunt loco & operatione immobiles, quomodo ergo ad humanam deputantur custodia? Denique secundum eosdem, intelligentiae non multiplicantur, nisi secundum numerum vel orbium, vel motuum eorundem, non ergo singulis hominibus singuli deputati sunt angeli, cum hominum numerus tam caelorum quam caelestium motuum numerum valde excedat. Praeterea quomodo agunt in homines? T. De numero, ordine & natura substantiarum separatarum aliter loquitur fides catholica, quam naturalis philosophia. Sed nunc accipiamus unum punctum, & caetera posterius pertractemus. P. Nunc de ipsa custodia disputemus. Quid itaque necessaria est homini ista custodia? Nonne ratio fide illuminata sufficiens est? T. Exigit ordo rerum inferiora per superiora disponi ac regi. Cum ergo homo ratione intellectualis quam sortitur perfectionis, cum angelorum natura communiter, atque ad eorundem consortium ac felicitatis aequalitatem pertineat, prout ante ostensum est, ordinatissimi numerum homines angelorum directione gubernari, illuminari, iuvari, nec ratio cum fide sufficiens est, eo quod ab ultimo fine homo longissime distet, & pro-

pter

pter aduersas aereas potestates propriamque fragilitatem ac multa pericula difficillime ad eum pertingat. Unde angelica indiget ope, quae aduersarios nostros cohibeat, ne quantum desiderant atque possent noceant, resistant & temtent. Gratiam quoque nobis procuret, ad bonum incitet nos, obsequium nostrum perficiat, deorum offerat. P. Quomodo gubernant atque illuminant nos, & an localiter descendant ad nos? T. Gratiam infundere & sapientiam creando prestare solius est dei. Angeli vero nos gubernant, quia intellectum illustrant, intelligibiles ei species proponendo, itemque imaginatiuas formas in interiori sensu formando, ex quibus animadoctur, & quid operandum sit intuetur. Praeterea dixi tibi quod angelus illuc est ubi operatur, non circumscriptiue, sed diffinitiue. Ideo quoque angeli ad homines localiter veniunt, recedunt & redeunt, prout homo meretur, vel deus disponit, vel ipsi decere agnoscunt. P. Non intelligo quomodo angeli intelligibiles, & item imaginatiuas species in nobis formant, proponant & imprimant. Praeterea cum sint spiritus immateriales & simplices, qualiter moueri possunt? Sicut enim agere & mouere est formae, sic moueri & pati ad materiam pertinent. Insuper cum tanta sit angelorum virtus & sapientia atque solertia, mirum est homines posse errare quibus tales ac tanti assistunt custodes. Theologus Tria proponis, de quorum primo te tantum dubitare non deceat, quippe qui in naturali sapientia, tam eximiuses.

Nam

Nam & philosophi tam Peripatetici quā Platonici homines à motoribus orbium seu intelligentijs illuminari & dirigi astruunt, licet singulis hominibus singulis præesse angelos non nouerunt. Denique sicut in libro causarum dicitur, inferiores intelligentiæ vultus suos in superiorum lumina intelligentiarum proijciunt, atq; ab eisdem docentur atq; perfectiuntur. P. Cum nostra cognitio à sensu oriatur, itemq; dependeat, quomodo ab angelis doceri potest intellectus humanus? T. Hæc dubitationē Auienna alijq; naturales soluerunt. Verum est equidē quod nostra cognitio originem habet à sensu, sed cum anima scientijs atq; virtutibus fuerit adornata, tunc celestium illuminationum capax efficitur. P. An anima illuminationem ac intelligibiles formas ab angelo immediate atq; in propria puritate recipit, an mediante corporeo aliquo medio? T. Hæc quæstiones ad fidei necessitatem non pertinent. Et sicut de eis variæ senserunt philosophi, sic & theologi. Hoc autē palam, quoniam quod in corporalibus facit sitis, hoc in spiritualibus efficit ordo. Cū ergo sit anima in vmbra intelligentiæ condita, naturaliter utiq; ab ea illuminari potest, sed an mediāte corporali vehiculo, vel spiritualiter influēdo, an formas imaginatiuas formando, disputabile est. Verūtamē hoc certissime noueris, quia, secūdū fidē etiam indocti, illiterati, pueri, imo infantes, vicissim diuinitus spiritualiter supernaturaliter in aerie illustrantur, quod de anima Christi ante innotuit, & Iohanne Baptista cognoscimus. P. Quoniam ea q̄

fidei

fidei pertractanda assumpsimus, de his te fatigare amplius nolo. ¶ Ad secundum ergo responde, T. Quoniam grandis & nimium grandis nobis restat via, ea quæ per se atq; directe ad fidem non spectat celeriter percurramus. ¶ Ad secundum igitur dico quod sicut angeli non habent materiam philosophicam, nec corpus sibi vnitum, ita nec successiuū temporalemq; motum habent, sed in instanti mouentur. P. Nunquid ergo in eodem instanti sunt in cælo & apud nos? T. Nequaquā, sed cum non sint puri actus, imò sint potentialitati permixti, mouentur loco, non tempore discreto. Ponunt autē theologi tempus discretum in quo sunt plura nunc vicissitudinaria ac proxima, & sic inter nunc, quo est angelus in cælo, & quo est in terra, est nunc medium in quo mouetur. P. De hoc plurima sciscitarer, sed ob causam iam tactam post pono. Quid itaq; ais ad tertium? T. Multos hominum deperire imò saluari paucissimos, nec diuinæ prouidentię nec angelicæ est custodiæ derogans. Nam cum sit homo arbitrij liberi, volens, ratiocinansq; non decet eum à deo vel angelo gubernante compelli aut necessitari, sed moueri & allici, semper nihilominus proprie electioni relinqui. P. Pagani atq; increduli vniuersi, nunquid & ipsi angelos singulos habent? T. Prorsus habent. P. Ad quid cum nihil p̄ sint eisdem? T. Propter nostram maliciam nō desinit bonitas dei operari quod in se est, eamq; decet. Et eni iam ordo requirit. Ideo omnes homines angelos habent custodes, quoniam sicut naturaliter reguntur corpora m̄

T. diana

dana à super mundanis cœlorū corporibus, sic naturalē est homines ab angelis gubernari. Porro quod dicitur hanc eis nihil prodesse custodiam, scito quod partim prodest, partim licet accidentaliter obest. Prodest quippe quoniam tam malus nemo eēt potest, quin ad minus per custodem angelum a multis retrahatur peccatis. Non enim in toto frustra angelorum solertia, vel creatoris intentio, Obest quod per accidens, quoniam inde damnatio nostra grauior iustiorq; videtur, & peccata quoq; enormiora, q̄ tantis actibus parere nolebamus custodibus. P. Qualiter pareremus quos nec nouimus neq; audiuimus. T. Hoc nostra est culpa quod nō nouimus eos. Ipsi nempe inuisibiliter animę nostrę loquuntur exhortando monendosq; eam. Nos autē exterius fusi, ad caduca conuersi, in peccatis demersī, non aduertimus neq; sentimus eorum instinctū. Si vero quod in nobis est faceremus, cor vti p̄ ope ad salutem pertingeremus. P. Iam si tibi videtur de ordine angelorum & numero differamus.

De numero angelorū & ordine. Artic. X. Theolo.

Aliter sicut differui, de numero & ordine substantiarū immaterialium quas philosophi intelligentias, nos autē angelos appellamus, erudit fides, q̄ philosophia humana. P. Sicut p̄terigi secundū summos Peripateticos numerus intelligentiarū vel purificatur motibus, qui in cœlestibus sunt, ut tot sint intelligentiæ q̄t motus cœlestes, aut certe quot sunt mobilia. Nunc ergo declara quid Christiana testetur doctrina. T. In propheta verissime scriptum est

prū est: Milia milium ministrabant ei, & decies milia es centena milia assistebant ei. Quod de angelis & deo cur assistunt & ministrant accipi par est. P. In cōparabiliter penē excedit numerus iste angelorū numerum à philosophis assignatū, sed dic an numerus prætaxatus determinate designet multitudinē angelorum an non. T. Hanc quæstionem Ariopagita Dionysius soluit in libro de hierarchia cœlesti. Nullo enim modo numerus iste complectitur multitudinē angelorum, sed in eo innuitur, quod res innumerabilis sit angelorum pluralitas. Scriptū quippe agnoscimus: Nunquid est numerus militū eius: id est angelorum dei. Deniq; dixi tibi, singulis præesse hominibus angelos singulos, qui tamen omnes de nouem angelorum ordinibus infimum chorum constituunt, ut Dionysius docet & probat. Ad minus ergo tot sunt de infimo ordine angeli quā nūc in vniuerso mūdo homines sunt, & forte multo plures existunt. Certū autē opinor iā actu plures esse homines in mūdo, q̄ numerus tibi inductus cōtineat. Plures igitur sūt de infimo ordine angeli q̄ milia milium & decies milies cetera milia. P. Quā ponis ordines angelorū. T. Deo reuelate, non homine indagare scimus quā nouē sunt videlicet angeli, archangeli, principatus, potestates, virtutes, dominationes, throni, cherubim, seraphim. P. Cur dicta sunt milia milium ministrare, decies vero milies cetera milia deo assistere. T. Quāq; oēs angeli sancti in rima dei visibiles salicis p̄frua ē q̄ dā tñ ad ministreria exteriora mittunt, & hi ministrare dicunt, quis & ipsi deo assistere.

Qui vero ad exteriora non mittuntur agenda, appropriate perhibentur assistere, quoniam ad inferiora nunquam descendunt. P. Cum omnes angeli hominibus præsentur, de infimo choro sint, videtur soli infimi ordinis angeli administrant. T. Angelorum ministerium non tantum consistit in custodia hominum, sed in alijs multis, sed quoniam hoc tibi evidenter pandere nequeo, nisi cœlestium hierarchiarum, angelorumque ordinum distinctionem ac proprietates posuero, ideo hanc quaestionem in sequenti articulo declarabo. Nunc vero intantum perhibeo, quod de pluribus choris quam uno mittitur. P. Dilationem hanc æquanimiter fero. Vnum autem interrogo. Sunt ne numero pares, angeli singulorum chororum? T. Non. P. An plures continentur in inferioribus choris quam superioribus? T. Secundum sacratissimum diuinitissimum ac theologissimum Dionysium. Quo fuerit in cœlestibus hierarchijs ordo superior, eo plures in ipso angeli continentur, sicut descendendo, semper chorus inferior pauciores continet angelos, & huic positioni sanctus Thomas consentit. P. Secundum hoc angelorum numerus profusus omnino inestimabilis extat. T. Verum est quo ad nos. Veruntamen non duntaxat deo, sed omnibus insuper beatus in patria certissime agnitus est, omnium qui in cœlis sunt angelorum ac hominum numerus. P. Hoc ipsum ante probasti cum de felicitate disputabamus sanctorum. Sed parum tibi obijcio. Nam ut Aristoteles arguit, conformis est numerus motorum ac mobilium, Cum itaque intelli-

gentiæ motores sint orbium, non multiplicantur extra orbium numerum, vel motuum eorundem. Præterea ordo rerum connexionē sortitur, & non multiplicatur entia nisi secundum exigentiam ordinis vniuersi. Non ergo multiplicatur substantiæ separatae, nisi ut exigat ordo cœlestium orbium, qui cum eis connexi sunt. ¶ At vero quo aliqua à primo ente minus recedunt ac distant, eo simpliciora sunt & minus multiplicantur. Distantia vero à primo compositioris est ratio, & multitudinis diuersitatis causa. Sequitur ergo quod quo in cœlis fuerit angelorum chorus deo vicinior atque sublimior, eo pauciores in ipso contenti sunt angeli. T. Tres rationes intie dixisti, quarum est prima Aristotelis, secunda Rabimovij, tertia autem Platonis. Porro rationes istas dissolvere facile est. Nam Aristoteles personaliter contestatus est, rationem suam probabilem esse ac topicam, non autem demonstratiuam. Itaque ad eam cito respondendo, quod inferiora ordinantur ad superiora, non autem e contra. Cum ergo substantiæ separate cœlestibus sint præstantiores mobilibus, ipse siue hierarchice ordinatae non sunt ad sphaeras cœlestes. Vnde non oportet eas parificari numero orbium, neque motionum cœlestium. ¶ Denique de ratione essentiali proprietate intelligentiæ non est mouere orbem, vel mediante orbe in hunc mundum influere. Quamuis ergo motores cœlorum ipsis mobilibus pares sint in quantum motores, non tamen intelligentiæ. ¶ Ad secundum quoque dicendum, quod intelligentiarum connexio ad orbem cœlestes non est essen-

trialis, imo sine orbibus & esse & agere possunt, nec sunt ordinare ad orbis finaliter, sed cōcomitanter, sicut principale agens ad instrumentale. Verumtamen species vniuersi insitit uumerorum connexa sunt, secundum naturalium gradus perfectionum. ¶ Porro tertia ratio magis ponderanda est, quoniam propter eam beatus Gregorius asserit, in altioribus angelorū ordinibus pauciores esse personas seu angelos, sed hoc ad fidem non pertinet, an plures an pauciores sint in altioribus choris. Nihilominus magni Dionysij positionem saluando, cui utique magis consentire oportet, dicendum quod ratio ista necessaria non est, nisi ad hunc sensum, quod angeli deo viciniores iunt simplicioris essentiae, quia plus habent de actu & minus de potēcialitate admixtū. Non tamen oportet ut numerus personarū sublimiorū chororū minor sit numero angelorū chororū inferiorū, & hoc rationabiliter dicitur. Cū enim deo instituta sit mundi molitio, ut in rebus creatis respiciat diuina perfectio, decet ut prima ac summa in ordine vehementius multiplicentur, quatenus per hoc diuina perfectio in entibus excellentius e-lucescat. P. Nunc iuxta pmissum de distinctione ordinum angelorum prosequere.

¶ De ordinibus atque hierarchijs celestibus

Articulus vndecimus.

Theologus.

Ruelante spiritu ueritatis, nouē esse ordines angelorū agnoscimus. Tres uero sunt hierarchiæ angelicæ, quarū vnaquæque tres in se ordines

ordines habet. P. Ne infructuose loquamur, primo mihi diffinitas quid sit ordo quid etiam hierarchia. T. Ordo angelicus prout nunc de eo colloquimur, est multitudo celestium spirituum, in aliquo speciali gratiæ dono communicantium. Hierarchia uero est sacer rationalium personarum principatus per gradus, actus, gratias atque officia ordinata distinctus. Phi. Iam singulorum ordinum proprietates declara. Theol. Quilibet ordo angelicus ab illa perfectione seu gratia denominatur, quam speciali appropriatione sortitur. ¶ Porro primæ hierarchiæ ordines sunt seraphin, cherubin, throni. Quorum distinctio secundum tres actus ad fruitionem pertinentes accipitur, qui sunt dilectio, cognitio, tentio seu comprehensio. Seraphin itaque nomen hebraicum est, & incensens seu calefaciens interpretatur. Hoc igitur nomen designat quod angeli primi chori est uantissimo omnipotentis dei ardē amore, cetero sique angelos diuina dilectione inflammant. ¶ Præterea cherubin quod uem habere uocabulum est, scientiæ plenitudo interpretatur, innuitque angelos ordinis secundi, singulari fulgere claritate scientiæ, & in omni splendore atque acumine sapientiæ esse præcipuos. ¶ Throni autem ideo dicti sunt tertij primæ hierarchiæ ordinis angeli, quia diuinitatis sedes sunt. Nempe ad deum in se recipiendum atque tenendū familiariter sunt aperti, ut propter uicinitatē quæ habet ad deū, in eis deus sedere, ac per eos iudicia sua phibeat disponere.

T 4 P. Cam

P. Cum prædicti tres actus ad fruitionem pertine-
 res omnibus sint beatis communes, cur ab eis pri-
 mæ hierarchiæ ordines appellantur? T. Non pprie
 denominantur ab ipsis actibus, sed ab excellentijs
 actuum prædictorum, Seraphin namq; nō ab amo-
 re, sed ab excessivo amoris ardore nomen sortita
 sunt. Sic cherubin, ab eminenti scientiarum acumi-
 ne nuncupantur. ¶ Deniq; licet in supernis ordini-
 bus sint quædam vniuersis communia, quilibet tñ
 ordo ab eo quod sibi completiue & singulariter cō-
 uenit dicitur. P. Quo quis deum ardentius diligit,
 eo vtiq; eum profundius, clariustq; cognoscit, præse-
 tim in cælo, vbi habetur de deo distincta cognitio.
 Cum ergo seraphin deum feruentius amet, videtur
 quod eum clarius noscant, Nō igitur cherubin ab
 excellenti plenitudine cognitionis diuinæ nomen
 accipiunt. T. Fateor quod seraphin lucidius deū co-
 gnoscunt quam cherubin. Nihilominus duplici ra-
 tione dicta sunt cherubin, ab eminenti scientia. Pri-
 mo quoniam donum sapientiæ familiarius recepe-
 runt, & in ipsis cæteris ipsorū donis præfulger. ¶ Se-
 cundo quoniam cum scientiæ plenitudinem habe-
 re dicuntur, comparatio huius excessus respectu in-
 feriorum ordinum quos illuminant intelligēda in-
 nuitur. P. Nunc si libet ad mediam hierarchiā pro-
 gredere. T. In ea quoq; tres ordines sunt, videlicet
 dominationes, virtutes, potestates, quorū proprie-
 tas itemq; distinctio per comparisonem ad exteri-
 us ministerium, mundiq; regimen sumitur, sic tamē
 vbi in eis illimitata virtus ad mundi dispositionem
 intelliga-

intelligatur. ¶ Porro ad regimen boni communis
 tria exiguntur. Primum est vt sit aliquod dirigens,
 circa agenda & imperans ea. Secundum est effica-
 cia exequendi dirigentis imperium. Tertium ē im-
 pedimenta repellere quæ bono pacis sunt aduersas
 horum itaq; primum pertinet ad dominationes. Se-
 cundum ad virtutes, quibus ob vigoris fortitudi-
 nem miraculorum ascribitur actio. Tertium ad po-
 testates, quibus competit dæmones cohibere, aere
 asq; malignitates arcere, ne tantum obstitant no-
 ceantq; hominibus, quantum & possent & vellent.
 De his sic ait octauo celestis hierarchiæ capitulo, di-
 uinus Dionysius. Dominationes dicuntur, quoniā
 ab omni indecenti seruitute, & subiectione sunt li-
 beræ, atq; ad principē luminum, fontē omnis prin-
 cipatus & vitæ à prima hierarchia immedia te sur-
 sum actæ, nec vlla quæunt violentia præmi, sed in-
 dissolubilem atq; eminentem supra subiectos sibi
 spiritus sacros angelicos dominationē adeptæ sunt,
 per quam ad diuinæ dominationis imaginem, sub-
 iectos confirmant, & per deformes inditas sibi gra-
 tias, inferiores sibi assimilant, atq; ad deiformem
 imitationem perducunt. ¶ Porro nomen sanctæ
 virtutum infatigabilem virilemq; designant inesse
 fortitudinem essentis ordinis huius, ad efficiendū
 omnes operationes fortissimas ordini suo congru-
 entes, nec in aliquo imbecilliter infirmatam, sed in
 deiformem imitationem potenter reductam, & itē
 sibi subiectos ad super substantialem dei virtutem
 ordinatissime conuertentem. ¶ Porro nomen po-
 testatum

testarum celestium ordinariam declarat spirituum
huius ordinis potentiam, ad influxiones diuinas
inconfusibiliter participandas, atque ad communi-
candas præstitas sibi bonitates in fine hic careat
ad ampliore diuinitatis amorem atque nobilitatem
erigendo. ¶ Præterea infimæ hierarchiæ ordines po-
testatem limitatam habent, vel ad vnam provinci-
am & sic sunt principatus, vnde spiritus de primo
ordine vltimæ hierarchiæ regnis atque eorum prin-
cipibus præsentat, vel ad vnam personam, quod du-
pliciter accidit, quia id quod circa personam exer-
cent, vel pertinet ad bonum commune, licet per al-
tium personam compleatur, & sic sunt archangeli,
qui præcipua nunciant. Aut id quod circa personam
efficiunt ad personam singulariter pertinet, & sic sunt
angeli quasi minima nunciantes, & singuli eorum
singulis præsentat hominibus. P, Ex determinatio-
ne inducta responsum mihi intelligo ad quæstio-
nem quam petebam qui angeli mitterentur. T, Quid
ergo petas? P, Te potius opto audire, T, H, Eluce-
scit ex præhabitis ad quædam ordinibus inferioribus
ministrare seu ministrari conueniat, assistere vero tribus
ordinibus Dominationes autem quasi medio mo-
do se habent, & cum vniuersis communicant. P, Ex
hoc sequi videtur quod plures mittantur quæ assi-
stant. T, Secundum Gregorium ita est. Sed secundum
Dionysium qui ait nobiliora in entibus vehementer
multiplicari, oppositum est tenendum. Nempe
secundum eum plures sunt archangeli quam an-
geli, plures principatus quam archangeli, plures
po

DE FIDE CATHOLICA LIB. V. 299
potestates quam principatus, sicque ascendendo multum
iudo ordinis seraphin ordinem angelorum in per-
sonis multum valde excedit, & forsitan plures conti-
neret quam duo infimi ordines, Huic quoque positi-
oni magis consentiendum opinor. P, Cum secun-
dum dicta de te quidam homines in præsentia vitæ
tantæ gratiæ atque excellentiæ fuerint, vt minimam
nunciarent vt angeli, vel magna sicut archangeli,
vel regnis præsentat vt Principatus, de omnibus
imperarent vt Potestates, miracula facerent sicut
Virtutes, cæteris formam seriemque gubernandi
præstarent, quemadmodum Dominationes, de-
um in se susciperent, vt Throni, scientia quoque
fulgerent, vt Cherubin, atque charitate seruerent
vt Seraphim. Cur etiam non omnia ista eidem an-
gelico ordini, eidemque angelo insunt & compe-
tunt. Theologus, Etiam vniuersa prædicta eidem
possunt angelo conuenire, multo vti que excellen-
tiori potentiorque modo, quam al cui viatori.
Etenim qui minor est in regno cælorum, id est, in-
fimus angelorum, maior est illo, id est, Iohanne
Baptista, quo sanctior nemo inter natos mulierum
surrexit. Vnde innotescit nouissimum angelorum
eminentiorem profuse existere perfectissimo viato-
rum, quamdiu in via est. P, Si ita est, quomodo dis-
tinguantur per hæc ordines angelorum. T, Quia
vniuersusque eorum aliquod prædictorum ex pro-
pria ratione, specialiter modo sortitur. Nihilomi-
nus vnus angelus virtute alterius & per participa-
tionem doni superioris agit quod superioris est.
P, Multa

P. Multa mihi dixisti, quæ mihi dubium ingerunt
& de his plenius certificari concupio. T. Compensatiosius quo vales ea propone.

¶ Inquisitio philosophi circa præinducta, & de actionibus hierarchicis, ac alijs quibusdam vtilibus dubijs. Articulus XII: Philosophus:

Qualis est ista ordinum angelicorum distinctio? Nunquid per essentielles differentias tradita est? T. Quid quæris modo? Quis enim in vita præsentis essentielles differentias substantiarum separatarum cognoscere potest? ad quarum notitiam sic se habet intellectus noster, sicut oculus nocturnæ ad lumæ solis, secundum Aristotelæ tuum. P. Arbitraris ergo non posse hominem in hac vita ad cognitionem essentiarum substantiarum separatarum peringere? T. Quid hoc atinet ad præsentem indaginem? hoc autem dico, quod earum per essentialia seu ultimam differentiam cognitio præsentis est statui vel impossibilis aut certe difficilis. Denique sicut de hac quæstione inter gentiles philosophos dissentio est, sic & inter philosophos christianos, imo inter viros præcipuos valde catholicos. Fibi Opto tamen audire à te, quid tu ipse magis existimes. I. Viri doctissimi S. Thomas & Aegydius de Roma asserunt nos non posse hanc cognitionem naturaliter adipisci. Veruntamen vir valde præcipuus, & in Peripateticorum omnium antiquorum philosophia multum edoctus Albertus, oppositum censet, cui magis cõsentio, præsertim propter duo: Primum quoniam omnes pene Peripateticos meliores

videlice

videlicet Auicenna, Auerrois, Algazel, Alexander, Auemphore, Alphorabius quoque hoc astruunt, licet in modo ponendi non concordent. Secundo quod principalis Thomæ & Aegydiij ratio, videtur quod intellectus noster nihil intelligere sine phantasmatibus præintuitu possit, mihi insufficientis appareret. Nam & prædicti philosophi eam plene soluerunt, nec enim valere videtur, quoniam ea supposita, naturalitate demonstrari non possit immortalitas animæ rationalis. Si enim sine speculatione phantasmatum nil prorsus contemplari valemus, omnis vix actio animæ, etiam intellectiva & summa, à corpore dependeret, nec sine eius ministerio fieri possit. Quod autem sine alio operari non potest, nec sine ipso subsistere valet, ut Thomas quoque concedit. Non ergo sine corpore anima esse possit. Sed ad hoc isti respondent, quod anima separata habet alium modum essendi extra corpus, quam in corpore, & per consequens alium modum intelligendi, & sic sine corpore consistere potest. Hæc autem solutio præsupponit quod erat probandum, videlicet animam posse separari, quod nihilominus probant, potissime per hoc quod intellectus abstrahit ab hic, & nunc & in sua operatione perficit, per recessum à materia, & ita sine corpore agere potest. Hæc autem ratio atque consimiles nihil coniungunt, si intellectus sine phantasmatibus in hac vita intelligere nequit. Diceret enim quispiam quod quamcumque intellectus abstrahat, semper tamen ad phantasma dependet, quod inorganica consistat po-

ten

sentia, & sic nulla in anima actio apparet q̄ a materiali virtute & forma libera sit, & ergo ex nulla animæ operatione immortalitas eius pareret. Operatio enim arguit formam, & ex qualitate agendi peruenimus ad agnitionē substantiæ rei. Denique de hac materia latius disputare, si ad propositū pertinet. P. Difficultas ista ut optime noui hinc inde probabilis est, sed reuertamur ad intē. O. dimū ergo angelicorū distinctio, p̄ accidentales differētiās ac proprietates est data. T. Ita est. P. Ponūtur ne accidentales istæ differētiæ loco essentialiū differentiarū. T. Non, imo quibus essentialis angelicorū ordinū differentias distincte sciremus, nō tamen per eas tradetur distinctio ordinū. P. Quare. T. Quoniam in distinctione ordinis posuit est, q̄ in eodē munere gratiæ, cōueniant quæ eodē sunt ordinis, q̄d etiam ex distinctione hierarchiæ in præcedenti articulo posita constat. Gratia autē ad essentialē differentiam, perfectionem vel distinctionē nō pertinet. P. Distinctio rei per essentialia prior est q̄ p̄ accidentalialia, ergo distinctio ordinū angelicorū magis accipienda est secundū gradus donorum naturæ, q̄ munerū gratiæ. Præterea spiritus angelici seclusa gratia adhuc ordinē habent ac ordinatā cōnectionē ad inuicē, si cur pecies vniuersi. T. Sicut ostendis, distinctio ordinū angelicorū est inchoatiue radicaliterq̄ a natura seu secundū naturales angelorū differentias, cōpletive tamen est a gratia naturā informantē ac perficientē. Cū enim sit hierarchia sacer principatus, intē. O. cuiuslibet p̄sonæ hierarchiæ est, & se & sibi subiectos

subiectos ad primam principem, omnis regimini fontem ordinare reducere; hæc autem reductio nō nisi per gratiam sit, sicut & vltimus finis, videlicet fructus diuinitatis supernaturalis existit. P. Distinctio rerum a summis earū proprietatibus operationibusq̄ sumenda est, sed nunciare minima nō videtur summa proprietates angelorum, sicut nec dignissima actio archangelorum est maxima intima re, & ita de alijs. Non ergo ordinū est conuenienter assignata distinctio. T. Palam est q̄ nobiliores proprietates actionesq̄ habent, secundū quod beati sunt deo fruētes, nec vnq̄ ab intimis recedentes, q̄ officia quæ forinsecus exhibent, sed per illas non sortiuntur rationem hierarchicam, nec mutua in principiādo ac influēdo subalternationem. Ideoq̄ distinctio ordinū per dignissima datur angelorum officia, prout hierarchicam proprietatē participant. P. Secundū dicta a te, mundus iste quo ad præsentem peregrinationis statum cessabit, tūc itaq̄ annunciatio atq̄ prælatio ista, demonū quoque coheritio, miraculorū actio desinet, ergo & ordines angelici, qui per hæc distinctionem adepti sunt, tunc cessabunt. T. Quo ad hoc cessabit, quod non habebunt operationes tales, quales iam habent, non ita cessabit secundū substantiā neq̄ simpliciter, quæ nec rō ordinū in sola exteriori administratione consistit, sed etiam in mutua purgatione, illuminatione ac perfectōe, ac subordinatione, quemadmodum S. Dionysius plenius edocet. Denique licet tunc ipsam exterioris ministerij opus cessabit,

304. D. DIONY, CARTHV. DIAVO.
non tamen virtus & gratia per quas ad opera ido-
nei quantum in ipsis est permanent. P. Cum iuxta
præhabita omnes angeli sancti diuinam contem-
plentur essentiam, quid eis necessaria est illumina-
tio mutua? Rursus quomodo purgantur in quibus
immundicia nulla est? quomodo demum perficiuntur
a se inuicem cum omnes ex diuina fruitione per-
fecti beati sint? ¶ Insuper cum amor & cognitio ad
fruitionem seu felicitatis essentiam quæ a solo deo
est spectent, quomodo ais unum angelum ab alio
ad ampliorem dei noticiam atque amorem perducere?
T. Tres esse noueris actiões hierarchicas, scilicet pur-
gationem, illuminationem, perficientiam. Ordo enim
hierarchicus in omnibus angelis est, ut a superio-
ribus inferiores purgentur, illuminentur ac perficiantur.
Hæc autem operationes tam actiuæ quam passiuæ acceptæ,
non attribuuntur angelis, quo ad ea in quibus essentialis
eorum beatitudo consistit. Omnes namque immediate
secundum propriam capacitatem diuinam cernunt
essentiam, sed quoniam iam ante palam declarauimus,
quare & quomodo non omnes beati deum videndo
æque multa in ipso de diuinis effectibus, occultisque
mysterijs atque diuinorum operum rationibus
recognoscunt, sed superiores angeli horum plura
in verbo dei vident, quam inferiores, ideo de istis
vnus alium docet, prout hierarchiæ intentio
exigit. ¶ Porro, ad doctrinam tria concurrunt,
videlicet ignorantia expulsiō, luminis influxio,
& ipsa cognitio. Propter primum horum vnus
angelus purgare alium dicitur, non ab impuritate
vel cul-

DE FIDE CATHOLICA. LIB. V. 305.
vel culpa, sed sicut Dionysius ait, a nescientia
minorationeque luminis. Propter secundum vnus alium
illuminat. Propter tertium autem & perficit. Et per hoc
omnes tuæ instantiæ vltima dempra, soluta sunt.
Dicendum autem ad vltimam, quod amor & cognitio
ex vnione ad deum procedentes sunt de substantia
beatitudinis. Est autem & amor atque notitia dei ex
diuinorum consideratione effectuum manans, & primum
accidentale concernens. & quo ad hos docet
atque inflammat superior inferiorem. P. Hæc tua
responsio naturali philosophiæ pulchre concordat.
Nam ut in libro de causis dicitur: Intelligentiæ inferiores
proijciunt intellectuales suos vultus in lumina
intelligentiarum, ordinum altiorum & docentur
ab eis. T. Verum dicis. Denique scias quod secundum
diuini Dionysij dogma, angeli primæ hierarchiæ
cognoscunt diuina mysteria, & effectus in ipso
diuinæ lucis fulgore. Angeli verò secundæ hierarchiæ
in vniuersalibus rationibus rerum & formis a
primæ hierarchiæ sibi influxit. Angeli autem infimæ
hierarchiæ in rationibus speciebusque rerum particularioribus
ac magis diuisis, & plurificatis. Vnde formæ
intelligibiles eorum, nostro sunt intellectui amplius
proportionatæ. P. Hoc nihilominus in libro de causis
habetur, quo ad duo vltima puncta. Sed quæro
verum ne etiam angeli ordinum primæ hierarchiæ
se inuicem illuminant? ¶ Vtique. Vbi agnosco
scis quod triplex assignatur angelorum distinctio,
secundum magnam Dionysium. Vna est hierarchiarum
ab inuicem. Secunda ordinum eiuſdem hierarchiæ

V. chia

chiz. Tertia angelorum eiusdem ordinis. In quolibet equidem ordine sunt angeli primi, medi & ultimi. In his igitur omnibus semper superiores inferiores potest docere. ¶ Denique anima Christi propter unionem eius verbo, summos ac primos illuminat angelos. P. Cur ergo dixisti primæ hierarchiæ angelos in ipso diuinæ claritatis splendore immediate diuinos effectus conspiceret. T. Quia plura in deo cognoscunt quam ceteri, & quoniam deo dicitur assistere, inferioresque hierarchias perficere.

¶ Inuestigatio philosophi quomodo angeli tã boni quã mali singulares actus, & circumstantias hominũ cognoscere queant. Articulus, XIII. Philosophus.

Dubitatio insuper mihi exoritur. Si enim angeli hominibus per custodiã præsent, oportet quod omnia quæ circa homines accidunt sciant, & indiuiduales quasque proprietates ipsorum cognoscant. Quomodo itaque hoc esse possit non videtur. T. Ad hoc quidam diuersimode respondent, sed illa omitto, & nunc tecum suppono, quod angelii incorporei sunt, & materiali sensu carentes, propter quod cognitionem à rebus visibilibus accipere nequeunt, nec etiam sufficit fidei nostræ auicennæ positio, qui licet salua intelligentias singularia posse cognoscere, salua tamen non potest neque cedit, quod deus vel intelligentiæ seu angeli singularia noscant, secundum hic & nunc, ceterasque indiuiduales conditiones ac circumstantias. P. Quid ergo respondes. T. Formæ intelligibiles quas angeli habent, ab Ideis diuinæ mentis procedunt, Idealiũque

for

formarum virtutum proportionabiliter seruantur & continent. Sicut ergo deus per Ideas seu exemplares suæ sapientiæ rationes omnia distincte cognoscit, in quantum Ideæ sunt formæ totius substantiæ rerum productiue, videlicet & formæ item ymateriae quæ indiuiduationis est radix, sic species intelligibiles angelorum prout expressæ & exemplatae atque productæ sunt, ab Idealiibus formis, certam atque distinctam singularium noticiam causant. P. Secundum hoc angeli omnia præscirent quæ nobis contingere possunt. Et cum singularia infinita sint, infinita cognoscerent. T. Non omnia quæ nobis futura sunt atque contingere possunt angeli prævident. Nam per inditas sibi species cognoscunt causas in natura ordinem habentes, & quicquid in causis illis est determinate vel simpliciter aut frequenter. Futura autem contingentia in causis suis determinata non sunt, ideo non ante in eis cognoscuntur, quam determinationem acquirant, quod tunc si dum actualiter fiunt. ¶ Ad aliud dico quod singularia non sunt simpliciter infinita. Angeli autem vna specie, vnoque actu plura intelligunt. ¶ Porro quæ de naturali cognitione ac speciebus conuatis angelorum sunt dicta, de dæmonibus quoque accipi debent. Quoniam vt Dionysius apertissime factus est naturalia dona in dæmonibus splendidissima, integerrima ac perspicacissima perseuerant. P. De dæmonibus grandis mihi disputatio tecum erit. Theolol. Paulisper expecta, vt quæ de angelis restant inducam.

Y 2

(De

¶ De essentiali distinctiōe ac simplicitate angelicorum spirituum. Articulus. XIII. Theologus

Quid de specifica ac naturali diuersitate angelorum existimas? P. Palam est quod secundū Peripateticos intelligentiā seu angeli immateriales sint, alioquin nō dicerētur ab eis substantiā separata. Deniq; numerus seu distinctio duplex est, videlicet formalis & materialis, vel specifica & individualis. Primum numerū facit essentialis distinctiō, quæ semper à perfectione formæ accipitur. Secundum vero facit materiæ per quantitatem diuisio. Cū ergo angeli immateriales atq; incorporei sint, solo numero seu indiuidualiter distingui non possunt, sed singuli à se inuicem differunt specificè. Vnde tot sunt in angelis species, quod supposita, & econtra: Hoc igitur secundum Aristotelis atq; suorum philosophiam respondeo. Platonici enim aliter dicunt, Nam in omni intellectu creato materiā saltem constituunt, sed nunc doce me si secundum fidem Christianam aliter opinandum est. T. Compendiose & eleganter respondes, hoc autē agnosce, quod ad fidem nil pertinet vitum angeli immateriales sint an non. Ideoq; sicut inter philosophos, sic inter theologos quorū de questione presenti non parua, pia tamen contentio est, Origines nempe & Augustinus non duntaxat materiā, sed etiā corpora quædam tenuia atq; æria angelicis dicunt spiritibus esse unita. Nec mirum si hoc asserant, cū in naturali scientia vterq; eorū Plonicus fuerit. Hoc igitur tantos viros multi nouellorū sequuntur, spirituales

ritualem materiā ponentes in angelis. Alij verò quibus Dionysius capitaneus esse videtur, angelos incorporeos immaterialesq; esse restantur, quibus vtiq; Peripateticorum concordat doctrina. P. Quid ergo positionem tu eligis? T. Tecum contordo in omnibus Peripateticos sequens, præsertim proprie Dionysij auctoritatem quem in hoc sanctus Thomas, Albertus, & Egidius, concorditer assequuntur. P. Sunt ne angeli eiusdem ordinis species vnius? T. Sicut prædixi Dionysius in quolibet ordine angelorum, primos, medios, vltimosq; constituit. Vnde constat quod etiā in eodem ordine sit specifica angelorum distinctio. Porro Thomas & Egidius tot ponunt species in angelis, quod sunt indiuidua, quorum positionem iam concorditer amplectamur. P. Cum ergo secundū prædicta tam innumerabilis sit angelorum pluralitas, primus summusq; angelus, vltimos angelorum, maxime autē rationales animas inestimabili penè excellentiā atq; incomparabili quasi dignitate præcellit. T. Hoc ipsum memoriter teneas, quod tam rite concludis. Erit namq; postmodū vili hoc ipsum pensare. Enī uerò cū questio ista fidē nō tangat, ideo amplius de ea disputare nō libet, cū in valde disputabilis extet.

¶ De visibili apparitione angelorum atq; corporibus ab eis assumptis. Articulus. XV. Theologus,

Non iam duntaxat fide docemur, angelos homines custodire, sed insuper corporaliter visibiliterq; hominibus vicissim apparere. P. An veraciter corpoream formam assumāt, an spēs

cies illa quæ videntur in solis hominum sensibus
 formentur & fiant? T. Corpus realiter induunt, ali-
 ter saluari non possent, quæ diuinitus scripta sunt.
 P. Quale est illud? T. Ipsum esse aerem, ratio, experi-
 mentaq; comprobant. Aer nanque maxime fluxi-
 bilis, transmutabilis & in omnem extat figuram ver-
 tibilis. ¶ Denique cum angeli taliter apparentes rep-
 te dispareant, eorumq; corpora velut fumus sub-
 to euanescent, & nec scindi nec confodi possunt. ¶
 tamen quidam tentauerunt, palam est corpora ta-
 lia esse aerea. P. Constat aerem inuisibilem esse cū
 nec coloratus nec lucidus sit de se, nec transmutati-
 uus, terminatiuusq; visus, quomodo ergo in aere
 corpore angeli visibiliter se ostendunt? T. Bene cō-
 cludis, quod in assumptione huiusmodi aerem in-
 spissari oportet, & ad terræ proprietatem accedere.
 P. Qua virtute facit hæc angelus? T. Omnis pote-
 stas à domino deo est, sed inde non dubitas, imò
 id sciscitari te reor, vtrum naturali, an certè super-
 naturale virtute angelicus spiritus corpus assumat,
 & ad libitum suum illud inspisset, formet atq; de-
 ponat. P. Hoc quero. T. Quæstio ista parua nō est.
 Denique Magister Sen- entiarum libro secundo te-
 statur, quod assumptio ista deo præparante contin-
 gat. Verumtamen cum dæmones quoque di- meis
 permittitur corpora induant, hominibusque appa-
 reant, eos vicissim tentando, percutiendo, terren-
 do. Respondeo quod spiritalis substantia, corpo-
 rali dominetur materiæ & eam immutare, moue-
 re sibi que valeat coaptare, & hoc propter natura-
 lem ex

lem excellentiam super corporalia ista, & etiam
 propter industriam suam qua potest semina rerum
 colligere, ac per hoc aerem adunare, itemque spiss-
 sare. Philosophus. Quomodo possunt hæc fieri?
 Angelus nantq; simplex est spiritus, & qualiter col-
 ligit semina rerum. Vtrum solo imperio aut me-
 dio motu? Theologus. Ratio te & experientia do-
 cere hinc queunt, quomodo enim intelligentia mo-
 net corporeum celum, qualiter etiam anima per
 propriam essentiam informat & actuat corpus. De-
 nique videres ad sensum quemadmodum frequen-
 ter circa obsessos à dæmone multa miranda con-
 tingant, fiunt ibi proiectiones vtensium, strepi-
 tus atque compulsus ollarum, ac multa similia.
 Verumtamen nemo causam horum motoremque
 cernit, quamuis cuncti astantes ista à dæmone fi-
 eri minime dubitent. Fateri te oportet spiritualem
 substantiam non quidem solo nutu aut imperio,
 sed occulta ac spiritali virtute in corporea posse a-
 gere atque imprimere. Philosophus. Vellem hinc
 clarius edoceri. Theologus. Ex philosophorum
 doctrina veritatem tibi lucide pandam. Auicenna
 ait ad solam conceptionem intelligentiæ in inferis
 vrbibus sequi effectum, atque ad nutum corpora-
 lem materiam eius parere imperio. Auerois di-
 recte oppositum astruit, tantam ponens habitu-
 dinem inter intelligentiam & orbem quem mo-
 uet, quod alium mouere non possit, neque ali-
 quid agere in hunc mundum, nisi per orbem.

Cum ergo secundū præostensa utraq; falsā sit, viā
mediā elige, utpote angelum posse in hæc inferi
ora per seipsum imprimere ac dominari materiæ
non sola conceptione, nec quō ad esse substantiale
vel formale, sed quō ad esse locale mediāte aliqua
influxione. P, An angeli per corpora assumpta a-
ctus vitales exercent? T, Quoniam angelus non v-
nitur corpori ut forma, sed solum ut motor, ideo
non influit corpori esse vel vitam, & ob hoc opera-
tiones quæ sequuntur corpus secundum q; unum,
angelo in corpore assumpto nō vere nec proprie,
sed equivoce conveniunt. Nō itaq; per oculos cor-
poris assumpti videt, nec per aures audit, neq; ve-
raciter comedit, licet cibum vere accipiat, non em̄
potest illum bene digerere, nec habet naturalē vir-
tutem ad hoc, sed movet corpus & impellit, loqui-
tur etiā per illud improprie, format enim voces,
sed non per naturalia instrumenta. Præterea scire
eō convenit, quoniam ut Dionysius ait: Ista forma-
tio atq; assumptio corporum ab angelis ordina-
tur ad agnitionem inuisibilium substantiarū. Pro-
pterea corporales proprietates in tali apparitione
existentes non sunt ibi secundū veritatem in quā
dicuntur proprietates corporalium rerum sed
similitudinem tantum, ne æstimetur illis figuris
subesse alia res quam angelus. Corpus itaq; illud
disponitur taliter, ut ducere valeat in eius notitiā,
ad quem cognoscendū corporalis illa formatio or-
dinatur. Et quoniam secundum Dionysium 15. cœ-
lestis hierarchiæ capitulo: Inter corporalia omnia
ignis

ignis potissime representat spiritualis proprietates
substantiæ, ideo in corporibus illis proprietates i-
gnis, & maxime splendor apparet. Quando igitur
angelus hominem de seipso intendit instruere, tūc
format in corpore similitudines ac proprietates ad
hoc aptas, suæ videlicet naturæ convenientes, &
tunc angelus qui loquitur apparere dicitur. Quan-
do vero de angelo superiori vel deo intendit doce-
re, format atq; qualificat corpus prout is de quo in-
struere cupit, requirit. Ideoq; idem angelus diversis
mode se ostendens, quandoq; loquitur in personā
dei, dum scilicet de deo hominem instruit, & tunc
deus præhibetur apparere; quandoq; autem in per-
sonā propria, & sic ipsi reparere censetur. Interdum
vero in psonā angeli superioris, & ita Seraphi vel
Cherub apparere asseritur. Enimvero quæ admo-
dum Augustinus testatur in libro de trinitate: Ap-
paritiones quibus deus apparuisse describitur, an-
gelorum sunt ministerio exhibitiæ, & in ipsis secus-
tum Thomam corpus ab angelo est formatum,
assumptum ac motum. Nam secundum Dionysium
revelationes non pertingunt ad nos, nisi per hic-
rarchiam angelicam, ut sit in omnibus ordinatus
processus.

De dæmonibus & impugnatione ipsorum. Art. 16. T.
Præterea quæ admodū tibi disserui singulis præ-
Pesse ad custodiam angelos sanctos, sic nove-
ris singulos quoq; homines dæmonem ali-
quem ad exercitium, malorumq; habere instructum.
P, Nonne sufficit homini fragilitas propria, itemq;
difficul-

difficultas perueniendi ad deum nisi ab exteriori que impugnatore temptetur. T. Plane sufficeret, sed quoniam hæc vita via est & peregrinatio atq; exilium, statuiq; militiæ similis, exigit ordo rerum & conditio hominis, vt permittatur temptari, id est ab aduersarijs regis sui impugnari, quatenus fides eius & charitas in deo probentur, ac per hoc gloriosius coronaretur, si tentationi spiritui efficaciter fideliterq; resisterit. P. Breuiter mihi insinua, quid de daemonum natura & qualitate putes censendum, an scilicet naturaliter mali sint an non. T. Veritatis scriptura testante didicimus angelos bonos ac malos omnes simul à deo esse creatos, nec beatos, nec miseros, nec bonos bonitate meritoria, neq; malos sed in quadam perfectione naturali vel informi à gratia vel formata gratia nõ tamè beatifica, sed ad beatitudinem pductina: horum spirituum mox post creationis exordium suæ quidam ad deum conuersi sunt, per cognitionem atq; amorem. Quidam autem ad seipos cõuersi propriumque honorem inordinatissime cupientes à deo auersi sunt, & ingrati inuenti. Porro ad deum se conuertentes, ipsa sua conuersione, gratiam confirmationis veramque felicitatem sortiti sunt, & angeli appellati. Auerfi vero irreparabiliter à deo repulsi sunt, damnati, demonesque vocati. Phi. Angeli ergo & demones in communi loquendo in naturalibus distinctio nem non habent, sed sicut angeli incorporei & à principio in naturalibus perfecti existunt ita & demones. Theologus. Vere concludis, nam in communi loquenda

loquendo de naturali eorum potestate atque scientia conforme videtur esse iudicium. In speciali autem quidam demones aliquibus angelis in naturalibus excellentiores creduntur, de quo postea colloquemur lucidius. Philos. Qualiter tentare homines queunt? Theol. Proportionabiliter sicut angeli sancti homines sua presentia roborant intellectu illustrando, species videlicet ei vel influendo, vel in imaginatiua potentia eas formando, sic demones per virtutem, subtilitatemq; suæ naturæ, licet in essentiam animæ immediate agere nequeant, in corpus tamen imprimere possunt organa immutando, sanguinisq; fluxum inducendo, ex quibus anima ad concupiscendum disponitur, & ad mala plurima inclinatur. Insuper, varias formas ac multa fantasmata animæ representant, & ad memoriam ea reducunt quæ obliuisci oportet. Ea quoque quæ recolenda sunt à mentis memoria delent. Non tamen directe, quoniam in mentem animæ directe non influunt, sed indirecte, quia dum hominem inutilibus occupant, malisque meditationibus intentum efficiunt, à consideratione vtilium acque bonorum eum impediendo auertunt. Philos. Vt cerno quæ tam de angelis dicta sunt, quomodo videlicet in corporalia agant & moueant, hic quæque reminisci & conuerti oportet, sed quod plurimum moueri inducam. Theol. Sapienter, ppono.

¶ Disputatio philosophi qualiter in angelis peccatū cadere potuit.

Articulus. XVII. Philosophi.

Cum

Cum volūntatis obiectum sit bonū ap-
 sum, nunquā potest esse peccatū vel error
 in voluntate, nisi præcedat error aliquis in
 intellectu seu rationis iudicio. Intellectus namq[ue] vo-
 luntatem dirigit, eiq[ue] suum repræsentat obiectum,
 sed cum angelus sit immaterialis substantia, nō est
 in ipso nisi intellectualis cognitio. Talis autem co-
 gnitio secundum se esse non potest erronea, q̄a ex
 defectu intelligendi error substantiæ intellectualis
 procedit. Nam in eo quod quis intelligit, non vitiosus
 errat. Vnde secundum Aristotelem, Intellectus est
 semper rectus, fantasia autem est recta & non re-
 cta. Nullo igitur modo in angelis peccatū vel er-
 ror cadere valet. Deniq[ue] secundum Aristotelem,
 Omnis peccans est ignorans, cum ergo angelus sit
 a principio omni naturali perfectiōe cōpletus, ne-
 quaquā errat ignorans, ergo nec peccans. Præter-
 ea dupliciter contingit peccare secundū Aristotelem,
 videlicet vel ex electione mali finis, sicut dum q̄s
 corruptus est habitu pravo, quoniam habitus in-
 clinant in proprios actus, ut luxuriosus ex propo-
 sito actus venereos cupit: vel ex impetu passio-
 nis, rationē ab actuali consideratione boni & veri-
 tatis: huius, & talis, secundū Aristotelem, passioe ces-
 sante dolet & pœnitet, sed horum nullū in angelo
 statim creato esse valebat, quia nec habitum malū
 habebat nec passioem, quoniā passio in sensitiua
 duntaxat parte cōsistit. Adhuc secundum Peripate-
 ticos, Intelligentia quam tu angelum nominas, est
 agens infallibile, & nō errans, nullatenus ergo pec-

care valebat. ¶ Amplius, cum angeli sint primæ ar-
 dignissimæ dei creaturæ, sunt deo simillimæ & di-
 uinæ naturæ perfectionem imitantes plenissime,
 deus autem omnino incommurabilis est, quomo-
 do ergo illi deiformes intellectus, non solum mu-
 tari, sed & insuper peccare valebant. ¶ At uero an-
 gelus sine discursu & compositione simplici, scilicet
 apprehensione intelligit. In simplicium autem ap-
 prehensione non accidit error perse, nec in agnitio-
 ne proprii obiecti. Cum ergo angelus deiformem
 intellectum habeat, ipsaq[ue] enī quidditates & pro-
 prietates puro ac simplici intellectu sine fantasia
 tum permixtione cognoscat, nullatenus ut appa-
 ret vel errare vel peccare valebat. ¶ Præterea, an-
 gelus est semper in actu, non ergo potest peccare,
 quoniam secundū Aristotelem in hisq[ue] semp[er] in actu
 sunt, malū nō accidit. Ideo nempe secundū Auicennam
 supra spheram lunæ malum cōsistere nequit.
 ¶ Determinatio theologi, quomodo in angelo po-
 terat peccatum accidere, & p̄z inductorum obiecti-
 onum solutio. Articulus, XVIII. Theologus.

Concordauimus ante in hoc, quod secundum
 Peripateticos dæmones ponendi non sunt,
 quos tamen esse experientia infallibiliter do-
 cet. Ideoq[ue] secundum eorum doctrinam est difficile
 manifestare quemadmodum in angelo peccatum
 cadere potuit. Verum tamen hoc ipsum tibi deo præ-
 stiteo stendam. P. Hoc affectanter expecto. T. Si-
 cut omnis creatura eo ipso quo creatura est, de se nō
 habet, & in nihil tendens atq[ue] veritabilis, nisi indefi-

cienter conseruetur à deo, quod Albertus asserit, Aristotelem quoque dixisse, & Auicenna palam testatur. Sic omnis intellectus creatus in quantum est creatus, peccare & ab ultimo fine potest deficere, nisi supernaturali aliquo dono immobiliter in deo. Sic ergo angelicus spiritus in quantum erat creatus, labilis atque defectibilis extitit, vnde & peccare valebat. ¶ Præterea cum bonum & finis coincidunt secundum omnes philosophos. Idem est ordo bonorum & finum. Sicut itaque solus deus est primum summumque bonum, sic ipse solus est vniuersorum vltimus finis. Omnia igitur ordinantur in ipsum, & ipse ad aliud non ordinatur, sed est sibi ipsi causa & finis. Quicquid autem ordinatur ad aliud, peccat & deficit, si non conuertatur & ordinatur ad aliud, cum peccatum sit recessus ab ordine. Angelus vero liber fuit, & ad deum ordinatus, per naturam ergo se auertere à deo atque ad aliud conuertere potuit, solus autem deus qui sibi ipsi finis est, hoc naturaliter habet, vt peccare non queat. Philosophus. Qua forma, & quo ordine auersus est angelus à deo? Theolog. Angelis conditis, dereliquit eos deus vt considerarent seipfos, ac per hoc creatori grati existerent, & ei adhererent. Quoniam ergo omnes angeli in naturali sapientia perfecti creati sunt, in hoc errare non poterant, quin se à deo creatos cognoscerent. Verumtamen hæc bona que per creationem à deo erant

ad.

adepti, quidam eorum non referabant ad deum, vnus ergo summusq; angelus in omni naturali decore ac sapientia excellentissimus, se ipsum à deo factum cognoscens, non ordinauit nec reuoluit se propriamque perfectionem ad deum ac vltimum finem, sed considerans se in se, atque ingenita propria pulchritudine delectatus, nec datã sibi eminentissimam dignitatem, creatori cum gratiarum actione ascribens, sed se omnium creaturarũ splendidissimam, itemque per naturalem decorem altissimam pensans, à deo auersus est, & ad se ipsum conuersus, desiderans sic cæteris angelis dominari, ratione eminentiæ naturalis, quemadmodum vniuersis elegantior extitit, vnde elucescit peccatum eius fuisse superbiam. Nam excellentiam istam inordinate expetiit, quia sub ordine vltimi finis non permansit. Quodcumque enim aliquis sub priori altiorique fine ac principe constituitur, contingit peccatum si vel ipse se suo superiori non subiciat, vel si sibi subiecti ei extra ordinem primi superiorisque finis obediant, velut si dux sub rege non subdat se regi, vel si milites duci contra regis decretum obtemperent. Et hoc erat peccatum angelorum, primo apostate angelo, scilicet Lucifero adherentium, quoniam ei extra ordinem vltimi finis parebant, cū tamen ei adherere nõ debebant, nisi inquãtũ ipse suo se superiori subiecisset. ¶ Summus ergo angelorũ prior omnium iniquitate concepit,

310. D. DIONY. CARTHV. DIALO.
& superbiæ suæ conceptum alijs prodidit, atq; q̄
potuit sibi attraxit, sicq; cæteris peccati occasio fu-
it. T. Ita plane erat. P. Precor te, Angelus tam subli-
mis & sapiens, hanc superbiã voluntate non con-
cupiuit nisi intellectu quoq; conceperit eam. T. Ita
est. Nam sine prauo intellectu iudicio, volũtas ni-
hil desiderat. P. Dum igitur lucifer istam malignita-
tem mente concepit, & ad effectum transferre op-
tauit, itemq; sategit, sciuit ne se errare & iniuste co-
gitare ac agere? Si sciuit nõ est veresimile, quod hu-
iusmodi cogitationi consenserit, si non sciuit, non
vtiq; tam sagax subtilisq; extitit. T. Dupliciter tibi
respondere iam valeo. Primo, nam vt ait Bernardus
Sciuit se male cogitare & agere, non tamen suspi-
cabatur deum illud vlciãsi debere, quia enim solã
dei bonitatem erat expertus, iustitiã non est rigorẽ
centuramq; veritus. Secundo dici potest cũ sancto
Thoma, quod aliquis potest in communi de operã
dis rectum habere iudiciũ, nihilominus circa par-
ticulare agendum errare, & quidem nobis hoc acci-
dit ex passiõis impulsu. Passio aut̄ huiusmodi in an-
gelis cum incorporei sint, locum non habet. Atta-
men potuit in eis intellectus deficere circa particu-
laria opera, in quantum vnum considerando, illiq;
minus inhærendo, ab alterius consideratiõẽ impe-
diebatur. ¶ Est aut̄ aliquid appetibile secundũ vnã
cõsiderationem, quod tamen vniuersis pensandis
pensatis fugibile est atq; virandum. Itaq; angelus se
in se nimis considerando, nõ aut̄ se in ordine ad cre-
atorem sapienter pensando, appetiuit excellentiã p-
priam,

DE FIDE CATHOLICA LIB. V 311
priam, non secundum diuinã aequitatis exigentiã,
volens cæteris angelis causa perfectionis existere,
eisq; ex propria potestate influere, & quasi collatis
sibi naturalibus donis esse contentus. Sic ergo licet
habitualmente se errare agnouerit, actualiter tamen
non aduertit, propter vehementem in suo decore
delectationem, intensusq; dominationis affectũ,
conuersionem quoq; ad seipsum, quã omnia tan-
to fortius ei inerant, quo horum maius incitamen-
tum, ampliorem videlicet naturalem eminentiam
in se ipso conspexit. P. Erat mora magna inter cre-
ationem angelorum & culpam? T. Non potuit in
primo creationis suã instanti esse malus, sed mox,
imo post minimam moram, si tamen mora dicen-
da est, post creationem peccauerunt. Prima enim
electione seu voluntatis conuersione immobiliter
facti sunt boni vel mali, beati vel miseri, quoniam
ad quod se angeli per electionem primo conuer-
terunt, in eo irreparabiliter fixi sunt, sicut & anima
in ea conuersione qua à corpore separatur, perpetuo
stabilitur. P. Ceciderunt omnes simul. T. Vtiq;
P. Ergo angelus Lucifer in eodem instanti pecca-
tum suum in seipso concepit, alijsq; ostendit & in-
cirauit, & illi adueterunt & consenserunt. T. Hoc
sequi videtur, nec inde mireris, nam simile huius
in actionibus seu mutationibus instantaneis, qua-
rum est vna causa alterius cernitur. Simul nanq; tẽ-
pore sunt illuminatio aeris, visio lucidi, atq; discre-
tio visus. Morus autem voluntatis angelicæ indiu-
sibilis est, ideoq; principium eius non præcedit ter-
minum

minū eius. Motus ergo causatus ab eo, simul erat cum eo. P, Vbi manserunt angeli mali: T, In aere caliginoso, ad tēpestatibus apro, videlicet in media aeris regione. Aliqui autem vberim ad homines tentandos descendunt, quidam quoq; ad inferos peccatores deducunt, & illic nonnulli semper manere creduntur, vt malos affligant. Porro post diē iudiciū omnes simul in tarrara recludentur. De Luciferō quoq; aliqui sentiunt qđ Christū tentauerit, ac victus ab eo in iehennā retrusus sit, non inde egressurus nisi Antichristi temporibus. Alij opinantur eum statim cum peccauit, propter magnitudinem sceleris ad inferna proiectū. P, Nunc instātiās solue. T, Sufficiens ni fallor solutā sunt. Iam em̄ parauit qualiter in intellectu angeli error fuit. Quod aut ait Aristoteles, intellectu semper esse rectum, verum est, nec sic angelus intelligendo errauit, qđ putauerit verum aut bonū esse, qđ vel malū vel falsum existit, sed vnū non debito sufficientiq; modo, pensando, & sic etiam ignorans quodāmodo existit, quoniam vni intentus aliud nō aduertit. Ad tertiu dixi qualiter iudiciū mentis angelicæ obnubulari impeditiq; valuit. Ad quartū quoq; respon di, qđ Peripateticorū doctrina in hac parte experientiam saluare non potest. Veruntamen quod dicū de motoribus orbū qui eos nunc mouent, verum & certum est. Ad quintū dicendū qđ in simplici apprehensione angelici intellectus, non est error accipiens verum pro falso vele contra, sed non considerando omnia quæ circa rem conflicere oportet.

ter. Ad vltimum dico, qđ dictū Aristorelis & Auicēnæ non de malo culpæ, sed de malo naturæ accipi debeat. Deniq; licet angelus non beatus semper in actu sit, non tamen est semper in actu eodē & vno, nec est purus actus sicut intellectus diuinus, sed est potentialitati permixtus.

¶ De comparatione multitudinis angelorum, ac dæmonū, hominūq; malorū & electorū. Art. 19. P,

Ante iam dudum de beatorum multitudi-
angelorū locutus es, nunc vero de dæmo-
num qui prolapsi sunt numero quæro, an
tot sunt quorū angeli sunt. The. Nequaquā. Fertus
namq; decimus chorus cecidisse, non quod aliquan-
do decem angelorū chori vel ordines fuerint, sed
quoniam tot peccauerunt quot ad vnū pertinent
chorum: non tamen hoc præcise intelligēdum ex-
istimo, sic ergo decima circiter angelorum pars ce-
cidit. P, Omnes ergo qui præuaticati sunt de vno
choro fuerunt: T, Nec hoc arbitror, imō de singu-
lis choris aliqui peccasse creduntur, præsertim cum
Apostolus noster, quosdam eorū principes, quos-
dam autem potestates appellet. Et ad hoc sunt au-
thoritates & rationes quas forsitan introducā. P,
Quid de hominū numero putas: T, Secundū Gre-
gorium tot sunt homines electi futuri, quot sunt
angeli sancti. Tantus autē erit numerus reproborū,
vt cōparatione eorū electi, qui tamē angelis pares
putantur, pauci vocentur, sicut scriptū est: Multi sunt
vocati, pauci electi. P, Nūc ergo hoīm dānādorū
multitudinē dæmonū incōparabiliter qđ exceder.

Ephesi. 2

Coloss. 1

T, Sequi videtur ex prædictis, q̄ plures erunt homines reprobī, q̄ simul angeli sancti, hominesq; electi, ac dæmones vniuersi. Omnino enim apparet, qd̄ plus quā in duplo excedet numerus hominū impiorum multitudinem hominum electorū, aliter comparatione eorum electi non essent pauci vocati. Cum ergo par sit hominum electorum, ac angelorum pluralitas, ad minus tot existerent reprobi, quot sunt electi hoīes ac angeli sancti. Cūq; multo plures putandi sint, quemadmodū comparatio illa insinuat, & dæmones ipsis angelis valde pauciores consistāt, consequens sit, plures futuros homines reprobos, quam sint angeli boni ac dæmones, electiq; homines. Hæc tamē sic dixerim in quantū ex præinducta autoritate consequitur, & sanctorum dictis concordat. Præterea sicut in beatitudinis patria vnusquisq; sanctorū felicitas, alios quoq; beatos exhilarat, sic in inferno cuiuslibet pœna alterius miseriam auget.

De naturali sciētia potestatisq; demonū. Art. 70. **T**

P Præterea sicut prædixi secundū diuinū Dionysium in libro De diuinis nominibus, naturalia dona, vt pote acumen ingenij, sciētiæ claritas, naturalis quoq; potestas in dæmonibus inter atq; perfecta manserunt. Ideoq; quæcunq; de naturali angelorum sciētia, virtutē ac perfectione sunt dicta, de dæmonibus quoq; accipi par est. **P**, Vtrum tanta est naturalis perfectio in dæmonibus, quanta philosophi attribuerūt intelligentijs? **T**, Quicquid secundum veram philosophiam intelligentiæ

telligentijs attribui potest, hoc dæmonibus conuenit quo ad subtilitatem sciētiæ ac potestatis vigorem, & simplicitatem essētiæ, & multo amplius quibusdam dæmonibus naturaliter competit, præsertim Luciferi. **P**, Qualiter hoc? **T**, Secundum Peripateticos vt ante iam claruit, numerus intelligentiarum compar est numero cœlorum, vel cœlestium motuum, secundum fidem autem Christianarum innumerabilis est multitudo angelicorum spirituum, ideoq; sublimiorū ordinum angeli, qui semper deo assistunt, nec cœlos mouēt, neq; ad corporalia ministrerium vel habitudinem habent, incomparabiliter eminentiores perfectioresq; sunt intelligentijs, prout philosophi de ipsis loquuti sunt. Ipsi equidē de eis loquuti non sunt nisi in quantum hunc sensibilem mundum gubernant, & ad orbis cœlestes portionem ac habitudinem sortiuntur, eisq; influunt. Cum itaq; secundum prædicta Lucifer omnium angelorum, etiā sanctorum, altissimus fuerit; cogitari non potest quantum eius naturalis dignitas seu perfectio, intelligentiæ summæ, quæ secundum philosophos primo mobili præsidet, perfectionem excedat. **P**, Aduerto ex præinductis, inestimabilem esse naturalem Luciferi perfectionem in sciētia atq; potentia. **T**, Vnde hoc elicis. **P**, Secundum præhabita singuli angeli specificè differūt, Quilibet ergo eorum ascendendo ab infimo vsq; ad summū, alium essentiali perfectionis gradū transcendit. Lucifer igitur tot essentialibus perfectionibus gradibus infimum angelum excedit, q̄ sunt

angelorum supposita, quæ omnem estimationem exuperant. T. Laudo ingenium tuum. Et certe cum viro ingenioso & docili disputare iucundum est. Porro horum te volo tenacem habere memoriam, quoniam ad futura vtilissima erunt. Veraciter namque dei non valet quanta sit Luciferi naturalis perfectio, industria subtilitas, potestas scientia. Ideo nunc homines tentari non sinitur, sed in diebus filij perditionis soluendus est, de quo tibi plura dicere habeo. P. Nunc breuiter de scientia demonum tracta. T. In creatione angelorum concreatae sunt eis species rerum, sicut & angelis sanctis. In ipsis ergo sunt species ordinis vniuersi, ita quod ordinem rerum, virtutem stellarum, cursus caelorum, vires herbarum, omniumque similitudinem naturalium optime nouerint, & eo subtilius, quo simplicioris essentiae sunt, altiorisque perfectionis specifice. Sicut igitur angeli per formas suas intelligibiles particularia, & ea quae ipsis contingunt agnoscunt, in quantum ille ab Idealibus diuinæ mentis deductæ sunt formis, ita & demones naturali scientia particularia eorundemque proprietates & opera noscunt. eorum vero intueri secreta solius est dei, quippe cui sola voluntas ad nutum parerit atque subijcitur, & ab eo duntaxat, influxionem impressionemque fortitur. Dæmon ergo per speciem concreatam, cognoscit rem & quæ in ipsa sunt, sed antequam causa contingens actualiter operatur, non est in ea effectus ipsius, nec est determinata ad ipsum, ideo talia pure contingentia non noscit dæmon, nisi cum actu in causa sunt. ¶ Denique alia est dæmonum naturalis cognitio

gnitio non adeo certa per signa, id est ex quibus frequenter effectus consequitur, talia quoque per experientiam & longitudinem temporum subtiliter indagantur & sciunt. Quamuis etenim a rebus nobilitatem non accipiant, nec propter localem propinquitatem, aliquid magis conspiciant, ut nec angelus; hæc tamen experimentalis scientia temporum diuturnitate acuitur, quoniam in seipso comparationem argumentationemque faciunt. ¶ Tertia etiam eius cognitio competit, non naturalis, sed per reuelationem angelorum sanctorum, eorum videlicet, quæ naturaliter sciri non possunt, talia autem eis angeli prout decere sciunt, vel deus disponit insinuant. Triplici itaque acumine vigent scientiæ videlicet subtilitate naturæ, experientia temporum, & reuelatione superiorum spirituum. Philosophus. Quid de naturali eorum potestate censendum est differis? Possunt ne naturalium rerum actiuas passiuasque virtutes colligere, mutuo applicare, ac ea efficere quæ in naturali rerum potentia continentur, seu quæ ex huiusmodi applicatione producuntur. T. Propter naturalem suam industriam, propriae quoque naturæ eminentiam agere possunt in corpora inferiora, rerum semina congregare, eademque ad determinatam materiam applicare, & ea ad quæ se naturalis virtus extendit producere. Insuper paulo ante pandebam quemadmodum in hominem agere atque imprimere queant. Philosophus, Si hæc ita se habent, tunc multa miranda facere possunt, quoniam vt. A VICENNA restatus est:

Si agnosceret homo naturas virtutesq; rerum, mirabiliora vere produceret, q̄ magica arte fieri possint. T, Recte concludis. Deniq; verbo Auicennæ nosse quoq; Alberus concordat. Veruntamē de dæmonū potestate nolo iam in particulari profari, sed in communi duntaxat. Postmodū autem in speciali inde diligentissime colloquemur, quando de diuinatione & prestigijs atq; miraculis, quæ dæmonum ope fiunt, inquiremus. P, Faciunt ergo nō dæmones in inferioribus istis corporibus cuncta q̄ complacent eis. T, Non quantum possunt nec quantum volunt, sed quantum permittuntur efficiunt. Dixi enim superius qualiter angeli de ordine virtutum eos coerceant, ne aliquid agant nisi prout diuinæ providentiæ dispositio exigat vel pmittit.

¶ De prædeterminatione atq; p̄scientia dei, Art. 21. T.

DEniq; in præsentis editionis libro secūdo, de providentia & fato, & qualiter entibus necessitatem non ingerant, diligenter vt nosti o philosophæ disputauimus. Præterea de gratia iustificatione q; dei, libro quarto diserebam. P, Que illic dixisti, nunc reiterare non expedit, lucide em̄ itemq; plenissime sunt digesta. T, Quoniam igitur diuina sapientia vniuersa complectitur, imo cuncta & singula æternaliter tamquā præsentia intuetur, consequens est, vt quicquid iam gratiæ & pietatis hominibus impartitur, ab æterno præstare decreuit. P, Etiam de minimis dei donis hoc sentire oportet. T, Ex dictis libro quarto de remuneratione, agnoscis hominum quosdam saluandos, quosdam

dam autem dānandos. P, Paulo ante dicebas multos vocatos, paucos autem electos. T, Hi igitur nunc per misericordiam & gratiā dei in fide & charitate saluantur, q̄ a malis misericorditer eripiuntur, in bonis illuminantur, & deo seruāte in bono consummantur, prædestinati dicuntur, & reprobū cōparatione electi vocantur. Porro qui iuste relinquuntur & pereunt, præsciti appellantur & reprobī, ac odio habiti. P, Quid est prædestinatio, qd item præscientia, & quæ insuper differentia horū? T, Quæuis sapientia ac scientia dei, in se vna ac simplicissima indiuisaq; sit, tamen propter varios rerū status ac diuersos affectus nomina multa sortitur. Dicitur enim præscientia seu præuidentia respectu futurorum siue bonorū siue malorū. Dispositio respectu faciendorū. Prædestinatio respectu saluandorū. Providentia quoq; respectu gubernādorū. Ab æterno itaq; prædestinauit deus quosdā hoīes, id est, elegit eos vt essent boni nūc per gratiā, & beati postmodū per gloriā. omnia media ad beatitudinē obtinendā necessaria præparando eis, & hoc ex sua sola bonitate, liberrima voluntate, atq; infabili pietate, quatenus in eis misericordia sua æternaliter reluceret: quos iuste derelinquere cogitauit, & propter peccata sua perire permittit, quatenus diuina in eis iustitia in æternum resplendeat, hos reprobasse ac odio habuisse describitur. Et licet præscientia dei tam bonos quā malos respiciat, tamen quia electi ad vitam, propriū nomen sortiti sunt, quoniam p̄destinati vocantur, propterea modo

do cōmuniter vtuntur doctores nomine præsciē-
tia quo ad malos, vt scilicet præuisi ad mortem, præ-
sciti dicantur. P, Diffinitionem horum audire desi-
dero. T, Prædestinatio est præagnitio seu præpara-
tio beneficiorum dei quibus saluantur electi. Re-
probatio autem seu præscientia est præuisio culpæ ma-
lorum in præsentī, & præparatio pœnæ æternæ in
futuro. Rurſus, prædestinatio est præordinatio ho-
minis ad felicitatem cœlestem. Itemq; prædestina-
tio est propositum finaliter miserendi. Et denuo,
prædestinatio est præparatio gratiæ in via, & glo-
riæ in patria. P, Prædestinatio igitur est causa salutis
& gratiæ. T, Vtiq; Nullus enim viribus suis po-
test saluari, & vti testatus sum, gratia quæ præde-
stinationis effectus est, non ex nostris meritis da-
tur. P, Est ne ergo reprobatio seu præscientia causa
damnationis indurationisq; reproborum? T, Neq;
quam. Nam licet deus gloriosus & sanctus, tã bo-
na quã mala cognoscat, eius tamen scientia bono-
rum duntaxat causa censetur. P, Cum prædestina-
tio ac præscientia seu reprobatio dei ab æterno in-
deco consistant, nec ex rebus depēdeant, præsertim
cum aliud non sint nisi diuina essentia. Nullus quo-
que sua virtute vel meritis quæat saluari, q̄ est hæc
diuinorum æquitas iudiciorum? vel certe cur deus
iustus & bonus, rectus & sapiens, potius prædesti-
nauit vnũ q̄ alium. T, O homo tu quis es qui re-
spondeas deo, vide ergo bonitatem, seuertatemq;
dei, & time: perpendens quam sit horrendum inci-
dere in manus dei viuētis. P, Nō mihi sufficit ista
respon-

Rom. 9
Hebr. 10

responsio. Deus enim nil sine ratione efficit legitima. T, Responde mihi philosophica responsione. Nonne deus est causa mundi & ordinis rerum. P, Cum secundũ Aristotelem ab ipso cœlũ & terra de-
pendeant, ordo quoq; sit optimũ in rebus, ac pro-
prius sapientiæ diuinæ effectus, hoc negari non va-
let. T, Cur ergo in primordialī creatione dum nul-
la præcesserant merita, deus vnã creaturã altera
nobiliorẽ perfectiorẽq; condidit? P, Aduerto quæ-
rendis, & propria responsione me capere niteris.
T, Ne eatenus superari erubescas, vt veritatem ab-
scundas. P, Secundũ Platonẽ, Diuina voluntas om-
nium rerũ prima est causa. Primæ aut̄ causæ cau-
sam inquirere est vocẽ propriã ignorare. T, Ita est
Ego tibi respondeo, omnia agit deus magnus atq;
terribilis secundũ propositũ voluntatis suæ, quæ li-
cet occulta inperſcrutabilisq; cōsistat, iniusta tamẽ
aut irrationabilis esse non potest. Deniq; sicut An-
selmus meus deuotissimus doctor in suo Profologo
pulchre disternit: In omni opere dei, miseri-
cordia iustitiæq; miscetur. Vniuersæ equidem viæ
domini misericordia & veritas. Itaq; tam bonus est
deus, vt iustum sit eũ misereri quibusdam. Et rur-
sus tã iustus ẽ deus, vt decẽs sit eũ q̄sdã relinq̄re. E-
nimvero cũ secundũ tuũ Plat. ideo deº mūdũ create-
rit, vt in rebº diuina p̄fctō reluceret, decuit in q̄bus-
dã clemētiã, in ceteris diuinã of̄ndi iustitiã. Cur aut̄
potiº istũ q̄illũ elegerit, noli velle discutere, si nō vis
pire. P, q̄dã pliº restat, voluntati diuinę q̄s valet resi-
stere: si ergo vult q̄sdã perire, q̄s potest impedire?

T Volunta

Voluntate antecedente vult omnes homines saluari, neq; mortem peccatoris desiderat, quoniam quantum in se est, cunctis sufficienter prouidit ad salutem. Voluntate autem consequente ac beneplaciti, quæ vbiq; semper impletur, solos electos vult effici saluos. Reprobos autem non vult hoc modo perire, nisi considerata eorum iniquitate. P. Potest ne igitur præscitus saluari, vel prædestinatus dånari. T. Nulli eorum libertas auferatur. Deniq; in sensu diuiso potest prædestinatus dånari, & præscitus saluari, non autem in sensu composito, & est in talibus necessitas consequentiæ, non consequētis. P. Nunc Dyalectica vteris. Veruntamen vt cerno aliud non est nisi vt timeantur iudicia dei. T. Vtiq; Quis enim cognouit sensum eius, aut quis valet cognoscere si amore vel odio dignus finaliter inuenietur. P. In præinductis nescio quid de Antichristo mihi locutus es, quid autem per Antichristum intelligas, prorsus ignoro. T. De hoc specialem tractatum inducam. Interim autem paulisper pausamus. Tu vero tempore huius pauas, autenticam lege scripturam, & quicquid in ea tibi obscurum in ueneris, tempore opportuno inquirendo propo-
has.

¶ Explicit Liber Quintus.

¶ INCIPIT LIBER SEXTVS, PRIMO

proœmium de Antichristo & fallacijs
eius, Theologus,

Dominus

Ominus ostert Iesus Christus qui secundum diuinam naturam vniuersa creauit, atq; per humanitatem assumptam omnia reparauit, inter multa quæ ingratiſſimis, perfidiſq; Iudæis loquebarur, hoc quoq; eisdem varicinarus est. Ego, inquit, veni in nomine patris mei, & non recepistis me, si alius uenerit in nomine suo il- lum recipietis. P. Hæc propositio condicionalis est, quæ igitur ponit. T. In verbo inducto hæc vox, si, non dubitatur, sed certitudinaliter rite tenenda est. Certissime nempe Christus prædixit, alium fore uenturum a Iudæis pro Christo suscipiendū. P. Non satis intelligo ista. T. Christus in euangelio ait: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel, utpote quoniam plebi Israelitarū primo atq; præcipue missus erat. Illis autem in incredulitate manentibus, iusta ad gentes transmigratio facta est. Itaq; dum Christus coram Iudæis, uerbis itemq; miraculis se uerū esse Messiam ipsius in prophetis & lege præmissum fateretur, & ipsi nihilominus increduli permanerent, contestatus est eis: Ego ueni in nomine patris mei, uidelicet a deo missus, & non recepistis me, credendo in me. Alius ueniet in nomine suo, utpote non missus a deo, nec dei, sed propriam gloriam quærens, illum recipietis tanquam uerū Christū. P. Quis erit iste alius? T. Is de quo ante iam dixi, quæ Antichristū uocaui. P. Vocabitur ira? T. Christus & Antichristus non sunt nomina propria, sed proprietatem

ritatem quandam insinuant. Sicut ergo Christus proprio nomine Iesus appellatur, & propter plenitudinē gratiæ, quā a deo spūaliter vuctus ē, Christus antonomastice dicitur, quāuis multi dicti sunt Christi. Sic Antichristus propriū nomē, nescio quod sortietur. Deniq; ipse ac eius sequaces non vtiq; Antichristū, sed Christum eum vocabunt. Nos autem eū Antichristum, id est, Christo contrarium dicimus. Et quibus multi dicantur Antichristi, id est, Christi aduersarij, ipse tamē antonomastice Antichristus iuste vocatur, quia vehementius Christo ac eius ecclesię aduersabitur, quā vnquā quōspīa aduersatur. P. Quā hoc erit? Preterea de ista materia plenius doceri cupio. ¶ De aduentu Antichristi, testimonia scripture autentice. Articulus. Primus. Theologus.

Oui ac veteris testamenti veritas docet, ante cōsummationē seculi, ac quod secundū Christi aduentū quendā esse impijssimum superbissimūq; hominē venturū, quod maximam hominum partē decipiet, & se verum esse Christū perhibebit. P. Cur hūc impijssimū, cur itēq; superbissimum nominasti? T. Impius erit, quoniam contra deum peccabit, eiusq; cultum, pro viribus destruet. Superbus deniq; erit, quoniam se filium dei iactabit. Et quia maximus erit domini nostri Iesu veri vtiq; Christi blasphēmator ac hostis, ideo impijssimum eum ac superbissimum dixi, vnde & Antichristus per excellentiam rebellionis vocatur. P. Iam nunc pande scripturas de eo. p̄fantes.

T. Nullus

T. Nullus Euangelistarum de ipso contigit. Porro verbum in presentis exordio libri inductum, in Iohanne est scriptum, Matheus quoq; euangelista de Antichristo verba domini nostri Iesu Christi conscribens, Orate inquit, vt non fiat fuga vestra hieme vel sabbato, id est, tēpore inconuenienti & nimij tardo. Erit enim tunc, id est, tempore Antichristi, tribulatio magna, qualis nunquā fuit ab initio mundi, neq; modo, neq; fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit, ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim pseudo Christi & pseudo apostoli, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest etiam electi. Huic præter ea verbo euangelisti Mathei Lucas & Marcus concordant. Deniq; beatissimus Paulus apostolus de Antichristi aduentu secū de ad Tessal. contestatus ē. Nisi aut, venerit discessio primū, & reuelatus fuerit hō peccati, filius perditionis, id ē, Antichristus, quod aduersus & extollit supra omne quod dicitur deus aut quod colitur, ita vt in tēplo dei sedeat, ostēdēs se tāq; sit deus. Cuius erit aduentus scdm operationē sathan, in oī virute, & signis, & prodigijs mēdacibus, & in oī seductiōe iniqua, his quod peūt, eo quod charitatē veritatis nō receperūt, vt salui fierēt. ¶ Demū in Apocal. Iohannis multa de Antichristo descripta sunt, quod cōgruis locis apudcā. P. Verba allata plurimas miki quæstiones & dubia gignūt. Primo egdē de tēpore Antichristi interrogo, an scilicet eius aduentus p̄scire queat? Secū-

Iohan. 8

Mat. 24

Luc. 21

Mar. 13

2. tessal. 2

Apoc. 11

¶ Secundo quam diu eius persecutio & regnum durabū. ¶ Terio de signis atq; miraculis, quæ per eū fienda sunt. Quarto per quem modum mundū sibi subijciet. ¶ Quinto qualiter eius aduentus erit secundum operationem diaboli. ¶ Sexto vtrum verum deum colet an idola. T. Antequā tibi ad ista respondeam, expediens reor vt veteris quoq; legis testimonia de Antichristo annectam. P. Ita est.

¶ Introductio testimoniorū veteris legis de aduentu & fraude atq; malicia Antichristi. Arti. II. Theol.

Quamuis de Antichristi aduentu, itēq; fallacia nec diuinus Dauid, nec Esaias, nec Hieremias, nec alij prophetae tacuerunt, nihilominus sapientissimus Daniel, diuinorum secretorum speculator, atq; regnorum successionū, ac temporum mundi summus descriptor, de eo plenus atq; profundius scripsit. Itaq; quatuor regnis p̄cipuis, quorum vltimum atq; fortissimum intelligitur Romanorum imperium descriptis, de Antichristo mox subiungens propheta: Considerabam inquit cornua, id est, decem regna, in quæ ante Antichristi aduentum diuidetur regnum Romanorum, quemadmodum ait Apostolus: Nisi venerit discussio primum, id est, separatio ab obedientia Romani imperij Sequitur in textu: Et ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum, id est Antichristus primo paruus, vt p̄ore de ignobili tribu Dan, ex parentibus vilibus nasciturus, de medio eorum, id est, in vno regnorum, quia in Babylone nascetur. Sequitur in textu: Et tria de cornibus primis

mis euulsa sunt à facie eius, id est, Antichristus tres reges de decem regnis occidet, primo videlicet regem Africæ, Aegypti, & Aethyopiæ, prout exponitur in Historia Scolastica, quo facto alij septem se ei subijciant. Sequitur in textu: Et ecce oculi quasi hominis erant in cornu isto, id est, alta scientia erit in Antichristo, & os loquens ingētia, id est, blasphemias magnas. Aspicebam propter vocem sermonum grandium quos cornu illud, id est, Antichristus loquebatur. Et vidi quoniam interfecta esset bestia, & perisset corpus eius. Aliarum quoq; bestiarum ablata esset potestas, quia post diem iudicij, de quo ante dixit propheta, somnis cessabit prelatio. Cum vtiq; Christus tradiderit regnum deo & patri. Sequitur in textu: Post hæc volui discere de bestia quarta, & de cornu illo quod ortum fuerat ante quod ceciderāt tria cornua, id est, de Antichristo. Aspicebam & ecce cornu illud, id est, Antichristus, faciebat bellum aduersus sanctos & præualebat eis, donec venit antiquus dierum, id est, æternus iudex, & iudiciū dedit sanctis excelsi, quia Antichristus regnabit donec Christus eū spiritu oris sui occidat. Consequenter in textu propheta exponit se ipsum, & quæ præmisit plantus referat. Bestia ingens quarta, regnum quartū erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, ipsum videlicet præcedentibus, & est Romanorum imperium Et alius scilicet Antichristus consurget post eos, & ipse potens erit prioribus, quia totius mundi principatū obtinebit, quemadmodum in Psalmo dicitur: Omni-

Rom. 15

2. Test. 2

38. D. DIONY. CARTHV. DIALO.

um inimicorum suorum dominabitur. Subijciet enim sibi Iudæos, Sarracenos, Tartaros, & quod durosus est, Christianorum quoque plurimos. Unde in textu dicitur. Tres reges humiliabit, sicut expositum est. Et sermones contra excelsum loquetur, quia dominum nostrum Iesum Christum, vngentum dei, qui est virtus & sapientia patris, totis viribus sine timore iniquissime blasphemabit, & sanctos altissimi cõteret, id est, veros Christianos interimet, & putabit quod possit mutare tempora & leges, propter ineffabilem sui cordis superbiam. Et tradentur sancti, videlicet in manum eius, usque ad tempus & tempora & dimidium temporis, id est, per tres annos cum medio dominium eius durabit. Hebreus enim nomine temporis significat annum, & per pluralem numerum annos duos. Sequitur in textu: Et iudicium sedebit ut auferatur potestas eius & disperdat usque in finem, penè quia Antichristo diuina virtute percepto, omnes Christo deseruient. P. Nunc precor te reuertere ad ordinem, atque velut ab exordio me de Antichristi principio, medio, ac fine istorum, natiuitatem eius, vitam & mortem describès. T. Quatenus fundamenta innitamur firmo ac stabili, primum autentice testimonia inducam scripturæ. P. Hoc sapientiale est.

¶ Explanatio eorum quæ in Apocalypsi Iohannis de antichristo scribuntur. Articulus, III. Theologus.

Eccliam domini nostri Iesu Christi tempore Antichristi præsertim conculcandam præuidens beatissimus euangelista Iohannes in Apocalypsi

DE FIDE CATHOLICA LIB. VI. 399
 calypsi ita exorsus est: Detus est mihi calamus, & dictum est mihi: Metire templum & altare, & adorantes in eo, id est, eos qui vere, utpote vita & fide, ad ecclesiam pertinent ascribe. Atrium autem quod est foris templum eijce foras, & ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus ad conculcandum, & ciuitatem sanctam, id est, ecclesiam orthodoxam calcabunt mensibus quadraginta duobus. Sensus est. Eos qui in ecclesia perseueranter fideliterque tempore tentationis non permanet, non metieris. Porro menses quadraginta duo tres annos & medium cõplent, tantoque tempore manifesta Antichristi persecutio duratura describitur. Nempe sicut maxima, ira quoque breuissima erit. Ideoque dictum est: Ciuitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus. Præterea contra antichristi perfidiam Helyas & Enoch ex paradiso terrestri venturi predicaturi sunt, etiam tribus & medio annis. Unde in litera subditur: Et dabo duobus testibus, id est, Helyæ & Enoch meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, id est, tribus annis cum medio, amicti saccis, & humilibus vestibus. Sequitur in littera: Et cum finierint testimonium suum, bestia que ascendit de abyso, i antichristus natus de humano semine, veniensque sathana coopante, faciet contra eos plium & occidet illos. Tandem eadem deo sinente antichristus Helyas & Enoch iterimet, & corpora eorum iacebunt in sepulta tribus diebus & medio, & non sinent poni in monumentis, præ antichristi formidine, & inhabitantes terram, i. terreni, quorum non est cõuersatio in eglis, videlicet antichristo adhaerentes gaudebunt super illis. i. de morte eorum.

Quoniam hi duo propheta cruciauerunt eos, contra Antichristum eiusque sequaces efficaciter predicando. Et post tres dies & dimidium spiritus vitæ a deo intrabit in eos, quia post tantum tempus reuiuificandi creduntur, vt quidam exponunt. Et auclerunt vocem magnam de cælo dicentē eis: Ascēdite huc, & ascenderunt in cælum in nube, & viderunt illos inimici eorum, id est, Antichristo credentes. Insuper alio loco multa de Antichristo scripsit in Apocalypsi Iohannes. Vidi inquit, de mari ascendentem bestiam habentem capita septem. Et in alio loco plurima de eodem vaticinata comprobantur, de quibus in ordinis dicendorum prosecutione sermo patebit.

Apoc. 13.

Ibidē. 17.

¶ Præambulum & velut quædam professio ad intelligendum sapienter atque discrete, ea quæ de Antichristo scribuntur. Articulus. IIII. Theologus.

Porro de Antichristo multi inconsulte multa loquuntur. Sed aduertenda quæ hoc valde piculosum temerariūque sit. P. Cū iuxta phabita, ipse iniquus & mendax futurus sit, cur tantū est discrimē de eo incerta differere? T. Ne cum venerit, & ea quæ de ipso sunt scripta in eo non apparuerint neque extiterint, non iam Antichristus, sed verus Christus esse putetur. Enimvero cum totum processus sui negotium aliud prorsus futurum non sit, nisi palliatio ac simulatio, hinc maximam contra homines perfertimque Christianos apparentiam posset elicere, si scripta a Christianorum doctoribus de eius aduentu, vita & signis, in ipso nequaquam impleverentur, nec essent.

2. Tess. 2.

sent, diceret equidem Christianis. En ista & ista de me vestri dixerit magistri. Cum igitur ista in me vera non sint, innotescit me non vtiq; esse Antichristum, nec talem vti ipsi scripserunt. P. Multum proinde respondisti & rationabiliter valde, sed pande nunc plenius quid de eo cernissime asseri queat. T. Quicquid in scriptura autentica de eo est scriptum, quæ iam paulo ante partim adducta sunt. Secundo quicquid Romana ecclesia de ipso concorditer astruit. P. Quæ sunt hæc? T. Quæcumque ex authenticarum testimonio scripturarum veraciter consequuntur. P. Ea quæ deinceps de Antichristo dicturus es, quæ certitudine recipi iubes? T. Non alia dicam quam quæ scriptores catholici conscripserunt. P. Nōne illa certissime vera sunt & indubitantissime suscipienda? T. Quemadmodum Augustinus testatur, Nulius sanctorum neque fidelium scripta recipienda sunt, quia ipsi dixerunt, nisi autorum scripturæ canonicæ apostolorum & prophetarum. Porro alij quantumlibet sancti & magni non simpliciter recipiuntur, nisi in quantum scripturis autenticis, scilicet apostolorum & vatum innituntur atque concordant. Itaque expositiones doctorum fidelium exponentium scripturas canonicas de Antichristo profantes, quamuis probabiles atque catholicæ sint, non tamē adeo certæ sunt sicut scripturæ ipsæ canonicæ. Cuius ratio est, quia sacra scriptura varijs potest modis exponi. Denique aliqua quæ quidam doctores de antichristo intelligunt, alij de alijs quibusdam exponunt, quemadmodum intuentibus doctorum comē

ta super Daniele & Apocalypsim, eluceſcit. Simili modo igitur ea quæ ego iam dicam in tantū centū ridualiter recipi volo, in quantū autentice ſcripturæ cōcorditer cōſonāt. Quæ vero à dēſi oribus tradita ſunt & nūc allegāda, ſapienter acceptāda ſunt in ſe ſe diſcrete. P. Nunc de antichriſti aduētū tpe eloq̄rur. Q. Vnū antichriſti aduētus poſſit p̄ſciri. An. V. The.

Quemadmodū ſuper quartū ſentētiæ ſanctus I homas eſſēdit & habetur partim i lūera, Aduētū Chriſti ad finale iudiciū ſigna quādā præcedent, niſi hominus aduentus ille incertus dicitur, & tanq̄ fur in nocte venturus p̄libetur. Nā vt ſcriptū eſt. Cū dixerint pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſimilitere: antichriſti aduētū ſigna quādā præcurrent, & tamen aduentus eius præſciri niſi deo revelāte nō valet. Et hoc Gorra teſtatur ſuper epiſtolā ad Teſſaloniceū ſecundā. Cōmuniter nanq; dicunt doctores, perſecutionem antichriſti improuiſe modo ſuperuenturā. Præterea cū iuxta euangelii Marthei mox poſt antichriſti perſecutionē ſol & luna obſcurandi ſint, & cito poſt hoc Chriſtus ad iudicandum venturus, ſicut Rabanus & Thomas fatentur. Si antichriſti aduentus præſciri valeret, tunc tempus q̄q̄ iudiciū vltimi præagnosci poſſet, q̄d euāgelio diſſonat. P. Quæ ſunt ſigna q̄ diē iudiciū q̄ itēq; aduētū antichriſti p̄ceſſure credūtur? T. Quāuis in euāgelio ſigna poſt diē iudiciū p̄ceſſura, vt pote pugnæ, terrore, pseudo propheta, abūdiātia ſp̄ieratis atq; ſimilia, in ſicut S. Thomas eſſēdit, nō ē facile ſci-

re in

te in ſpeciali, q̄ erū i hæc ſigna poſt quæ fiet iudiciū. Signa nanq; in euāgelio poſita de fine mūdi, non ūi duraxat ad vltimū Chriſti aduētū p̄tinent, ſed ad tēpus quorū deſtructiōis Hieruſalē, & ad aduētū q̄ Chriſtus eccleſiā q̄tidie viſitat, quēadmodū in epiſtola ad Aſtū aſtuit Auguſtinus. Signa q̄ppe prædicta videlicet pugnæ terrores, deceptiones, multiplicatio mali, ab exordio mundi fuerūt, nec aliqd̄ horū ad finē mundi p̄ciſe p̄tinere videtur, ſecundū Auguſtinū, niſi dicatur q̄ tunc amplius inundabūt, ſed q̄niā quātū tunc excreſcent incertū eſt. Non em̄ ſcitur ſecūdū q̄ menſurā creſcentia futurū denunciet Chriſti aduētū, ideo ex eis p̄ſciri nō poteſt Chriſti aduētus. Veruntū poſt antichriſti mortē euidentia apparebūt mox futuri iudiciū ſigna, q̄ boni aduerſent, mali vero paruipēdent, Vñ ad reprobos reſpicit q̄ dictū eſt. Cū dixerint pax & ſecuritas. Ad electos autē q̄ dñs ait: A reſcētibus hominibus p̄ timore &c. In ſup ſigna antichriſti aduētū p̄ceſſura ſunt vt docet ap̄tus, diſceſſio, & alia tribulationes eccleſiæ, q̄ doctores circa verbū ap̄ti ponunt. P. Si ex ſignis prædictis nō q̄nt illa p̄ſciri q̄nt ſigna, cur ſigna vocātur? T. Iccirco ſigna dicūtur, q̄ niſi ipſa p̄ceſſerint, illa nō venient quorū ipſa ſigna cōſentur. Nō em̄ veniet antichriſtus niſi diſceſſio præeat, nec Chriſtus iudicabit, donec omnia quæ dicta ſunt ſiant, non tamen oportet ex his ſignis præſciri determinatum tempus aduentuum prædictorum. Deniq; ſigna dicuntur, quia quantum in ſe eſt ſatis inſinuant inſtare aduentum quem nunciāt.

X 4 Ob

¶ Obiectio philosophi contra præhabita. Art. 6. p.

Videtur mihi in prædictis contradictio im-
plicari. T. Quare? P. Ante dixisti quod discessi-
one facta reuelabitur Antichristus, ergo ad-
uentus eius non erit occultus, quia discessio iam fa-
cta, sensui quoque patebit. Nunc autem paulo ante
dixisti Antichristi aduentum fore occultum ac im-
pium. T. Quemadmodum falsus sum, non est admo-
dum tutum, omnia quæ de Antichristo futura cre-
duntur, singulatim atque ad vnguem pandere, deter-
minareque velle. Veruntamen hæc tua instantia sol-
uitur. Aduentus enim Antichristi intelligitur du-
plex: Vnus quo ad natiuitatem usque ad tempus quo
manifeste prædicabit nempe desuet, & iste occul-
tus erit. Alius vero erit manifestus, dum aperte do-
minum nostrum Iesum Christum blasphemabit, eccle-
siam persequens & fideles occidens. Et hunc aper-
tum eius aduentum, discessio illa de qua Apostolus
loquitur, antecedit. Porro utrum occultum eius ad-
uentum seu natiuitatem ipsa præcedat, non inuenio
adeo clare à doctoribus determinatum. Videtur ne-
pe venerabilis Beda su per Apocalypsim tradere, quod
discessio intelligenda sit, manifestum Antichristi fo-
re præcessura aduentum. Quo dato, aduentus eius
quo ad suum initium, omnino incertus consisteret
¶ Denique aliter dici potest, quod Antichristi aduen-
tus occultus erit, & persecutio improvisa, non quæ
præsciri non possit, quantum est ex parte signorum
cum insinuantium, sed propter negligentiam hominum
qui tunc maxime carnis erunt voluptatibus pecca-
tisque

tisque dediti. Nihilominus aliqui poterunt eius ad-
uentum satis perpendere, discessione completa, quæ-
admodum & primus Christi aduentus occultus ex-
iterat, non quia signa non apparebant ipsum esse
natum monstrantia, ex quibus merito debebant
Iudæi eius pensasse aduentum, imò grauius pecca-
bant, quia eius aduentum ignorabant, cum vide-
bant prophetiam Iacob de ablatione regni a Iuda
esse impletam. Ebdomodas quoque de quibus Da-
niel dixit, finitas,

Gen. 49.
Danie. 7.

¶ Quod de Antichristi aduentum quidam vicissim
decepti sint. Articulus VII. Theologus.

Ræterea scias in hoc nonnullos fuisse dece-
pti, quod Antichristum iam venisse, vel de pro-
pinquo venturum esse dicebant. Vnde B. Hie-
ronimus in libro de viris illustribus de quodam Iu-
da viro docto commemorat, quod antichristum circa
tempora sua venturum asseruit. Et certe quid hoc
de homine isto mirum est, cum beatissimus Antho-
nius sancto Athanasio teste putauerit hæresim ar-
rianam antichristi consistere præcursoricem atque
nouissimam. Sicut venerabilis ille Severus in libro de
vita S. Martini, Existimare inquit possumus nunc de
proximo antichristum esse venturum. Non tamen di-
co S. Anthonium aut Severum deceptum, quia non
simpliciter sic affirmabant, sed verissimiliter taliter
opinati sunt. P. Quid mouebat tantos viros ad ita
dicendum? T. Magnitudo atque acerbitas persecu-
tionis, presentem esse mundi occasum eis videba-
tur minari, utpote quia signa illa quæ Christus in
euangelio

346. D. DIONY. CARTHV. DIALO.
 euangelio ponit q̄ & nunc saepe præacta sunt ad-
 esse videbant. P. Cum iuxta Apostolum Antichri-
 stus non veniet nisi discessio à Romano in petio
 antecedat. mirum mihi videtur, q̄ viri tam magni
 iam propinquū esse Antichristi aduentum præave-
 runt, præsertim cum ipsorum temporibus Romanū
 imperium tam vehementer vigeret. T. Aposto-
 lus de discessione illa valde obscure locutus est, &
 vt ante iam fassus sum, Quis nullus Christianorū
 de veritate verborum Apostoli ambigat non ta-
 men omnes verba eius nec sacras scripturas vni-
 formiter concorditerq; exponunt Deniq; tempo-
 ribus illorum virorum non erat Romanū imperiū
 in tanto vigore vt tempore Pauli apostoli. P. Vel-
 lem q̄ præallegata verba Apostoli evidentius mi-
 hi exponeres. T. Hoc convenit. Verum amen scias
 nunc quoq; id est, anno domini 1432 non modicu-
 m esse rumore de antichristi aduentu. P. empe
 epistola quædam à quodam missa est, multa ma-
 bilia de antichristi iam vt astitit nati, ortu, vita &
 signis complectens. Sed & vir quidam famosus &
 doctus prædicator egregius Vincētius dicitur, in
 Sationibus suis antichristum nunc natum publi-
 ce prædicauit, atq; de maria ista, librum fertur com-
 pegisse quem multi viderūt. P. Noua vt dicitur pla-
 cent. Porro verba hæc meum inflamman affectū,
 & incitant animum. Vellem epistolam illam audi-
 re, & quid tu de his sentias apto agnoscere. T. Epi-
 stolam illam scripto commendare in consilium vi-
 detur, et iuxta multas ridiculosum. Tales equidem
 vt aut

DE FIDE CATHOLICA LIB. VI. 347.

vt aut multa possunt confingi epistola, et vniq;
 sepe cōfictæ sunt. P. Non affirmādo, sed recitandō
 eam cōmemora, quatenus ex ea argumētū ad ioc-
 casionem eliciam. T. Cæpiusam tibi inquirendi, itē,
 que arguendi materiam alias offeram. P. Quid tu
 putas & sentis. T. Vniuersis hinc inde pensatis sa-
 pientialius atque honestius reor, nec leniter crede-
 re, nec peremptorie ea negare, sed deo totum com-
 mittere, seque ad expectandum diem nouissimū in
 desinenter aptare. P. Nonne ex verbis apostoli tui
 inductis tibi videtur, necdum instare antichristi cō-
 uentum, præsertim cum discessio nondum appa-
 reat. T. Dixi tibi (si retines) non æqualiter à singu-
 lis verba exponi apostoli. Insuper quoque ostendi,
 non tam euidentem esse, vtrum discessio illa natiuita-
 tem antichristi, an certe reuelationem ipsius præce-
 det. P. Nunc de apostoli verbis effemur.

¶ Explanatio verborum apostoli de antichristi re-
 uelatione. Articulus. Octauus. Theologus.

In secunda quam Beatissimus Paulus aposto-
 lus Thessalonicensibus scribit epistola, hortatur
 eosdem ne instare existiment diem domini, id
 est, diem nouissimum. Denique de dilatione diē
 illus eos certificans, duo tangit quæ illum præce-
 dent. Primum est discessio. Secundum antichristi
 reuelatio. At itaq; Quomā nisi venerit discessio pri-
 mū, & reuelatus fuerit homo peccati nō veniet dñs
 ad iudiciū. Philof. Nunc palam hæc verba explana-
 Theologus, ista discessio secundum glosam & te-
 stimoniū Gorræ ac aliorū tripliciter potest intelligi.

Primo

Primo de discessione gentium à Romano imperio quod iuxta præacta in decem regna diuideur atq; deficiet antequam veniat antichristus. Secundo intelligitur de discessione siue inobedientia particularium ecclesiarum à Romana ecclesia per scismata varia, quæ etiam diem domini anteibit. Tertio de discessione non omnium, sed quorundam à fide catholica: Hæc tres discessionet ante antichristum venturæ creduntur. Sequitur in textu: Et reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, id est, antichristus, qui antonomastice dicitur homo peccati, propter plenitudinem omnis culpæ, & quia quasi homagium peccato efficit. Qui antichristus aduersatur omni veritati, & extollitur supra omne quod dicitur deus, vel falsa opinione vt dæmones. Omnes enim dñi gentium dæmonia, vel gratiæ adoptione, vt sunt homines sancti istis se præferet antichristus, & nedum istis, sed demum extollitur supra id quod colitur deus, id est, supra verum deum, qui est vnus in essentia, & trinus in personis: quem solum decet latria, & cui nil vere potest esse æquale. Ecce quæra superbia impij hominis, non solum supra sanctos, sed etiam supra deum extolli. P. Virum superior erit antichristus Lucifero? T. Hoc videtur, & à multis conceditur. Ille quippe dicebat, similis ero altissimo: Iste vero extollitur supra deum, P. Secundum præ habitam, maxima inerit antichristo sciëntia, ergo sciet deum esse immensum, & per consequens, se non esse deo maiorem. T. Quod dictum est extollitur supra deum, non ita accipio, quod se deo dicit maiorem;

orem. Si enim hoc diceret manifeste deciperet. Erat enim summus hypocrita, pessimusq; sophista. Ideoq; nequaquam se deo dicit maiorem, sed eius vnicum filium. Et forte sicut dominus noster Iesus Christus se deo patri æqualem consubstantialemq; verissime docuit, sic & iste se deo patri falsissime æqualem astruet, quod tamen non admodum certum videtur, quia nec certum habeo, quod dicit deum in personis, trinum, vel saltem dualem, quemadmodum Macedonius dixit, quod tamen dicere compelleretur, si se deo patri consubstantialem fatetur atq; æqualem. Porro Iudæi Christum expectant venturum, non verum deum, sed purum hominem, licet sanctissimum. P. Quomodo ergo extollitur supra deum? T. Hoc de omni superbo, potissime quoq; de antichristo elatissimo dici potest, eo quod propriam gloriam querat, magis suam quam diuinam volens fieri voluntatem. Antichristus præterea dominum nostrum Iesum Christum qui vtrique verus deus est, & verus homo, non in vna natura, sed in vna persona aperitissime blasphemabit. Et quod nos de illo, hoc ipse & sui de Christo nostro audebunt asserere. Deinde ait apostolus: Itaque in templo sedeat, ostendens se tanquam sit deus. Veniet namq; antichristus in Hierusalem, dicens se Christum in lege Iudæis promissum, & mox credent ei Iudæi. Templum quod destruxerunt Romani ædificantes; in quo antichristus sedebit adorari se faciens, vt verum Messiam. Sequitur: Et nunc quid detineat, id est retardet antichristi aduentum.

2. Tessa 2

zum. Scitis o Thesalonicenses videlicet, quia nondum discessio facta est, ut reuelet nihilominus antichristus in suo tempore, à deo vniuersè præ ordinato, in quo deo iuste permittente omnem suam impij sinã uoluntatem sine ulla resistentia impleturus cognoscitur, cuius facti typus apostoli tempore in Nerone Christianos persequente præcessit. Ideo subdit: Nã mysterium iam operatur iniquitatis, id est, dialolus per seruum ac filium suum Nerone[m] Xp. incipit eius operatur ministerium iniquitatis, id est, occultã & mysticam iniquitatem. Persecutionis antichristi præfiguratiuam Sequitur: Tantum ut qui tenet nũc teneat donec de medio fiat, Quid hic dicere uelit Apostolus Augustinus se nescire faterur. Quod nihilominus in glosa sex modis exponitur. Primo sic. Hoc restat ante quã antichristus appaerat, tantũ, id est, qui tenet, nunc, id est, persona quæ iam Romanum tenet imperium, teneat illud donec Romani potestas imperij de medio fiat siue deficiat. Secũdo sic: Hoc restat ante quã antichristus reueletur & ueniat, id est, qui tenet nunc, id est, persona tenens fidẽ catholicam, teneat ipsam fidẽ, donec ipsa fides de medio fiat, id est, infirmetur & refrigescat, non tamen profus occumbat, quoniam fides Christiana nunquam statu isto durante seu mundo, penitus auferretur, sed tempore antichristi magis quam ante minuetur. Tertio sic Qui tenet, id est, res quæ antichristi aduentum retardat, teneat, id est, illum retardet, donec res ita de medio fiat, id est, tollatur & cesset. Hęc uero res est accessus ad fidem, quæ ante antichristi aduentum

aduentum cessabit, ita ut ad fidem nullus accedat. Quarto sic: Qui tenet teneat, id est, occulta iniquitatis ieu mysterium iniquitatis, quæ nunc antichristi aduentum retardat, differat illum, donec ipsa de medio fiat, id est, ut homines peccare non erubescant, quia ut dicit glosa, ante antichristi aduentum non amplius erubescant homines adulterari & furari, quam manducari & ambulare. Quinto sic: hoc restat priusquam antichristus adueniat, ut qui tenet, id est, qui fidem habet, teneat, id est, in ea persistat, donec mysterium iniquitatis de medio fiat, id est, occulti, fictique mali manifesta de Ecclesia exeant. Sexto sic: Hoc restat &c. ut qui tenet, id est, accessus ad fidem quo per misericordiam & gratiam dei aliqua ad fidem accedunt, teneat, id est, retardet antichristi reuelationem, donec iste accessus, de medio fiat, id est, malus ad fidem accedat, atque euidenter innotescat. Tunc quippe omnes ad Christum non pertinentes, manifesta à fide discedent. Philosophus. Diligentissime de apostolicis differuisti sermonibus, & dictis rite pensatis, longe (ni fallor) adhuc aduentus deest antichristi. Theologus. Noli inconsulte & tanquam ex abrupto quippiam diffinire. Philosophus. Quid ergo tibi uidentur?

¶ Quæ sunt ex quibus
uidetur nondum
instare antichristi
aduertus.

Articulus, Nonus. Theologus.

Discessio-

Disceffionem iam nunc sex modis exposita, antichristi reuelationem, id est, apertam perleuotionem ac praedicationem esse praeventuram, apostolica palam protestatur sententia, ait enim: Quoniam nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, id est, mendacissimus atq; falsissimus antichristus &c. sic ergo discessio reuelationem eius praecedet, sed natiuitatem quoque eius praeniet, superius discussi, id est, ex verbis venerabilis Bedae deduxi, quod potius intelligendum sit discessionem hanc apertam antichristi aduentum praecessuram, quo concesso, non sequeretur propter ea longe esse antichristi natiuitatem seu occultum aduentum, quoniam nondum est impleta discessio. ¶ Cum enim inter ortum antichristi eiusque reuelationem triginta credantur anni intermedij esse venturi, infra tempus tantum discessio ista posse impleri, praesertim cum iam magna ex parte videatur impleta, Nam tria illa cornua de quibus ante iam sermo est habitus, scilicet regnum Aethiopiae, Aegypti & Aethiopiae, diu a Romano imperio abscisa sunt. Denique nunc haereses oriuntur & scismata, & nec summo Pontifici, neque Romano Imperatori debita exhibetur reuerentia vel obedientia a subiectis. Non tamen ex his scire quis valet natum aut cito nasciturum perditionis filium, quia haec atque similia mala, saepe in ecclesia orta sunt, etiam magis quam modo. P. Sunc ne alia ex quibus elici queat propinquum vel remotum fore antichristi aduentum? T. Communiter tradit doctores quod ante antichristi aduentum

2. Tessa. 2

DE FIDE CATHOLICA LI. VI. 352
uentum terra sanctam quam dominus noster Iesus Christus, natus, conuersatus & passus est, quam nunc Sarraceni legem tenentes Mahumeti occupant, Christi anis red detur, Sarracenis deuictis atque expulsis, Nepe ipse quoque Mahumer & eius sequaces propriam auferunt legem, Christianorum gladio destruendam, sicut enim gladio inualuit, sic gladio desinet. Licet aurem omnipotenti gloriosoque deo nil prorsus impossibile sit neque difficile, tamen humano modo loquendo, talis Sarracenorum destructio non videtur de facili neque celeriter posse compleri, praesertim cum iam in terra sancta fortiores habere munitiones ac propugnacula contra Christianorum inuasionem dicantur quam haestenus. Insuper multi ut ferunt Tartarorum legem illam ubertim accipiunt, et sic non apparet admodum fini propinqua. Sunt etiam alia multa scripta quae per reuelationem manifesta dicuntur, ex quibus consequens est non adhuc propinquum esse Antichristi aduentum. De quibus omnibus nihil omnino determino, nec incerta pro certis recipio, quicquid vero in scriptura canonica de ipso conscribitur, certissime credo & teneo. Porro quando veniet quid ad me? Non est mihi unum nosse temporum vel momenta quae pater posuit in sua potestate. Vnum ego interim taliter viuam, ut me dominus paratum inueniat, siue ad mortem naturalem, siue ad antichristi persecutionem, siue ad extremum iudicium. Curiosas autem & inutiles questiones, vanis superuacuisque relinquas. Antichristum esse venturum certissime scio, quando veniet, proorsus

Z sus ig

sus ignoro P, Vere sapiēter respōdes, & sobrie multūq; discrete. Sed quod tibi adhuc de p̄senti materia deesse videtur, supplere digneris.

¶ De natiuitate Antichristi, & loco, ac genere, & q̄mō dāmō descēdet in ipsum. Artic. X. Theologus.

Porro quemadmodū glosa ait super Apōstolū, & Beda super Apocalypsim inducit, Antichristus in Babylone nascetur. Gorra tamen dubiū asserit, an in Babylōe caldeæ aut Aegypti. Ex videt̄ ei magis putādū, q̄ in Babylone Aegypti nascetur, q̄m illa plurimū populosa est. Babylō vero Caldeæ destructa est. P, Cur in Babylone nascet̄? T, Babylō interpretatur cōfusio, homo ergo peccati qui totū mundum confundet atq; turbabit, & a vero Christo tantos auerter, nō immerito in Babylone nascet̄. ¶ Deniq; sicut Hierusalē tenet sp̄m regni celestis, sic Babylō regni terreni. Ideoq; in ea p̄iceps hominū terrenorū nascetur, quemadmodū scriptum est: Recedentes a deo, in terra scribentur. ¶ Deniq; nascetur de tribu Dan. P, Quis ē iste Dan? T, Patriarcha Iacob d; odecim habuit filios, quib; cum moriens benediceret, de tribu vnius eorū videlicet Iudæ, prophetauit Christum gignendum, de alterius quoq; progenie v ipote Dan, innuebat nasciturum Antichristū, quē admodum scriptum est: Fiat Dan colabeu in via, Cerastes in semita. Et hui; signum est, quod Ioh. ānes in Apocalypsi ceteris tribubus Israel, non connumerat tribum Dan. Nil em̄ de ea profatur. ¶ Præterea quia se Christum fatebitur, ea q̄ de Christo sunt scripta, sibi ascribet. Ideoq; vere simile est, quod se de tribu Iudæ dicitur testa-

bitur. Et denuo, quia de Christo ait propheta, q̄d de virgine prodier. Præterea aliqui dicūt, quod se Antichristus de virgine natum edisseret, nec inuenietur patrem habere in terris. nihilominus de parentum concipietur seminibus, sed mox anima corpori eius infusa, descēdet in eum diabolus. Et sicut Magister sententiarum enarrat libro se. fido, tūc Lucifer soluetur, & vt opinor, ille occupabit possidebitq; eum ex vtero matris, cuius virtute, industria & operatione, puer gignetur, adolescet, aletur, & in singulis vsq; in finem dirigitur. Vnde tota eius vita erit peccatum, & secūdum doctores, sicut in Christo a conceptionis suæ instanti erat plenitudo spiritus sancti, omnīq; diuinorum dona carismarum, sic quod tota eius vita extitit sanctitas pura, sic in istum descendet spiritus nequam, eritq; vniuersa ipsius vita iniquitas atq; fallacia. P, Quid vtiq; meruit puer ille, vt sic nondum discretionis tempore sortitus possideatur, impleaturq; dæmone? ¶ Præterea sic a natiuitatis suæ primordijs dirigitur a dæmone, erit quasi instrumentum diaboli, nec magis sua malicia sibi imputanda videbitur, quam dæmoniacis atq; freneticis. T, Subtiliter arguis, quoniam p̄-inducta tibi admirationem efficiunt. Veruntamen auditis quæ restant, vehementius (ni fallor) miraberis. & fortius quoq; obijcies. Ideoq; ad hoc respondere differo, donec posterius cōuenientiori respondeam. loco, P, Hanc dilationem æquanimitè fero. Porro quæ in hoc disseruisti articulo, certa omnimō sunt, autentice testimoni scripturæ innixa. T,

Quod dixi Antichristū in Babylone gignendū, nō legisse recordor in scriptura canonica, sed neq; agnosco, unde id p̄ scripturam canonicam quæat p̄ bari. Præterea quod dixi eū de prosapia Dan nasciturum, quamvis à doctoribus p̄ scripturam probetur, auctoritates tamen ille quæ ad hoc inducuntur aliter accipi valent: Id equidem quod paulo añ induxi de libro Genesios: Fiat Dan coluber in via, quidam doctorum quos & Nicolaus de Lyra sup̄ Isaiam assequitur, non iam de impio Antichristo, sed de sancto Samsonè exponunt. P, Quomō potest hoc fieri? T, Hoc mirū nō est: Nā in sacra scriptura per leonem sæpe Christus, interdum autem designatur diabolus. Nempe de Christo Iohannes: Vicit aut, leo de tribu Iuda. Et de diabolo Petrus: Circuit in qt, tāq; leo rugiēs, querēs quem deuoret. Sunt namq; in leone forritudo & feritas. Dicitur igitur Christus leo propter forritudinem: dæmon propter feritatem. Sic & Samson colubro comparat, itemq; Cerasti, nā & ipse aduersarios Israel pia fraude decepit, que ma. imodum in libro Iudicum legitur. Et Antichristus etiā illis sifis appellat̄, propter inflectiones mortiferas, impiasq; fallacias quibus p̄ populum faller. ¶ Amplius autem quod dixi Iohānem in Apocalypsi ideo non cōnumerare tribum Dan, tribubus cæteris, quia de eō prodiet Antichristus, ab aliquo potest negari. Ealem quippe ratione de tribu Efraim diceretur gignendus, quoniā nec illi in comemorat. P, Cur non computat eā cum tribubus alijs? T, Quoniā principiū idololatriæ de populo

populo extitit. De ea enim erat Hieroboam prim⁹ rex Israel, qui duos amicos viulos fecit, à cuius peccato decem tribus vsq; ad captiuitatem suam non recesserunt. Hanc causam quidam assignant, nec reprobō eam, sed ipsa quoq; de tribu Dan reddi potest. Vt enim in libro Iudicū scribitur, idolū Michæ mansit in tribu Dan, vsq; captiuitatem ipsorū. Ab eo vtiq; tempore quo vastauerū Lachis, qd̄ diu añ Hieroboam tempore fuit. Vnde elucecit tribum Dan prius ad idololatriam declinasse, quam genealogiam Efraim. Sed ad hoc satis ratiōabiliter dici posset, quod quāuis tribus Dan primo idololatra fuerit, non tamē eatenus cæteros ad idololatriam introduxit, sicut p̄ gentes Efraim. P, Quæ ergo certitudine recipi iubes, q̄ de loco & genere Antichristi dixisti? T, Non tali nec tanta vt recipienda est scriptura canonica, sed probabiliter tātum, quoniam doctores catholici taliter aiūt, & scripturæ diuinæ cōcordare videntur. Hæc aut̄ ideo lassus sum, quoniā supra ostēdi piculosum ē de Antichristo nulla asserere, q̄ p̄ scripturā aut̄ cāicā nō p̄ bantur aperte, & vt agnoscat̄ qua differētiē vtendū est in his, quæ de filio perditionis traduntur.

¶ De progressu & vita atq; aduentum Antichristi in Hierusalem. Articulus .Xl. Theologus.

Quemadmodum tradidi, nō omnia scire ualemus quæ homo peccati vsq; ad suam reuelationem seu manifestam in Christū blasphemiam ager. Tempus tamen ipsius à natiuitate vsq; ad tricēsimum annum in quo persecutio ei-

us ebullire incipiet, nominatur ipse occultus adu-
sus, quamuis fortassis non omnino tunc ociosus a
fallacia, doctrina & signis existet. Sed tempus quo
aperte se Christum predicabit, Christianosq; inter-
met, reuelatio ipse vocatur, hoc porro certum e-
st, quia interim inhabitator eius diabolus, instruet e-
um, atq; ad mox futura mala agenda disponet. Cū er-
go in loco q̄ natus fuerit, aut circiter vel alibi ma-
nifeste predicare exorsus exsiterit, multosq; sibi dis-
cipulos fecerit, atq; exercitum ingentem ac robustū
collegerit, veniet tandem in terram sanctam, & in
Hierusalem tanquam in ea redemptionis huma-
nae operaturus mysteria. Cūq; urbem Hierusale-
m obtinerit, Iudæi ei adhærebunt, quibus dicit se ve-
rum esse Messiam ipsi promissum. Qui credentes
in ipsum, ædificabunt templum à Romanis olim
destructum, & in illo sedebit Antichristus, ostēdēs
se suis, id est, adorandum se exhibens, tanquā sit de-
us, dei vnigenitus, verusq; Christus. Circūscidet se
quoq; vt dicunt doctores, vt Iudæos alliciat, & le-
gem Mosaicam approbare se fingat. Plebs vero He-
braica familiaris, vt ait Haymo, Antichristo assi-
set. Veruntamen prædicanubus Enoch & Helya,
qui ex ipsis saluandi fuerint, conuertentur ad Chri-
stū de q̄ postmodū loquar. Præterea de hoc an an-
tichristo luxuriosus erit, doctores diuersimode sen-
tiunt. Nam in Scolastica historia fertur, quod pro-
pter sanctitatis simulationem, quatenus efficatus
fallat, castus futurus sit. Alij astruunt quod lubri-
cus erit in abdito, sed castus in publico. Id vero q̄

in Daniele scriptum est: Et erit in concupiscentiis fe-
minarum, de Antichristo q̄dam intelligunt, quod
tamen necessarium non videtur, quoniam vt ali-
j probant, capitulum illud mixtum intelligitur de An-
tichristo, & Antiōcho. Quod non attendens Por-
phirus calumniatur prophetam.

¶ De modis quibus Antichristus gentes seducet.

Articulus Duodecimus.

Theologus.

Bonum est quod omnia appetunt, nec potest
aliquid diligi nisi sub ratione alicuius boni-
tatis, vel existentis, vel apparentis. Cum igitur
secundum præhabita Antichristus impiissimus
sit futurus, non poterit tot adifici impores, nisi, p-
pter bonitates quasdam apparentes & fictas. De
niq; in Apocalypsi ita de Antichristo ait beatissim⁹
Iohannes: Vidi inquit, aliam bestiam ascenden-
tem de terra, & habebat cornua duo, similia agni,
& loquebatur vt draco. Quod eleganter exponēs
sanctus atq; venerabilis Beda: Agni ait cornua p-
feret Antichristus, qua draconis venena latentem
fundat, quoniam per sanctitatis hypocrisim, eam q̄
in se veraciter dominus habuit, singularem sibi in-
esse sapientiam mentitur & vitam. Itaq; duo cor-
nua Antichristi, duobus agni similia sunt cornu-
bus sapientia atq; vita. Sicut enim Christus etiam
vt homo à principio in omni scientia & sanctita-
te erat perfectus, sic antichrist⁹ auxiliare diabolo ma-
gnā habebit scientiā, & vitam secundū apparentiā vnde
religiosam & in his duob⁹ cornub⁹ plurimos fallet.

¶ Deniq; iuxta doctores sex modis infelices sedu-
cer: Sapientia vel bonum, similitudine virtutum, testi-
monio scripturarum, ostendendo illas verificari in
ipso, operatione miraculorum, promissione diuiti-
arum, & terrore persecutionis, his modis multos de-
cipiet, quemadmodum in Apocalypsi scriptum ē:
Cauda eius trahebat terram partem stellarum, &
misit eos in errorem, Malos equidem trahet p mu-
nēra, bonos per tormenta, simplices per doctrinā,
plurimos vero per signa atq; miracula. Itaq; Anti-
christus docebit nouam legem esse malignam. Nā
vt in Danu. le labetur: Cōtra principē principū, id
est, dominū nostrū Iesum Christū cōsurget,
& in tantam se superbiam eriget, vt leges & cōrimo-
nias vel temporū cursus mutare conetur: Por-
tō vt in Daniele prophētatum agnoscimus, Antichri-
stus dominabitur thesaurorum argenti & auri. In-
ueniet nempe duce diabolo thesauros absconditos,
quibus ditabit auaros quorum falsam prosperita-
tem alijs ero exemplo ad fallendum ostendet. P.
Mōr̄ vehementer, cur deus tantam permittet in-
esse potestatem homini impio ad fallendū. T. Fi-
delis deus non permittit nos vnquam tentari, vl-
tra quam ferre valeamus. Sed de hoc post modum
euidētius colloquemur. P. Secundum omnia pię
offensa, miracula sunt quasi quaedam fidei Christi-
anę sigilla, si ergo Antichr. stus miracula faciet, ro-
bur fidei prorsus dissoluitur. Deniq; quod commu-
ne est boni & impijs, esse non potest iustificans ar-
gumentum diuinę veritatis, si igitur Antichr. stus
miracula

miracula ager, argumentum fidei ex miraculis sum-
ptum inualidum exiat, I. Horum responsio specia-
lem requirit articulum.

¶ De signis & prodigijs quibus Antichristus homi-
nes faller. Articulus, XIII. Theologus.

DE Antichristo loquēs Apostolus: Cuius e-
rit inquit, aduentus in omni virtute huma-
nę potentię, in signis & prodigijs, id ē, in par-
uis & in magnis mirabilibus, faciet enim diabolica
ope portenta magna, vt vola: e in aere, ignē de cę-
lo descendere, arbores repente florere atq; similia.
Deniq; mira ora quoq; efficiet, vt cęcos videre, sur-
dos audire, claudos ambulare. P. An cōcedis ipsū
miracula esse facturum: T. Ratio miraculi duplici-
ter assignatur: Vno enim modo miraculum secun-
dum Augustinum vocatur quicquid arduum vel
insolitum supra spem aut facultatē admirantis ap-
paret, & sic ea quę naturali ordine cursuq; rerū nō
sunt, dicuntur miracula, & constat talia multa an-
tichristum facturū, sicut & Magi Pharaonis & Sy-
mon Magus. Secundo & proprie miraculum dicitur
quod omne naturę facultatē prorsus exce-
dit, sic quod in rebus creatis nō est aliqua virtus ra-
tionalis actiua, sed solum obedientialis potentia, qua
deo creatori natura creata in cunctis deseruit & pa-
ret, quę contradictionem non implicat, vt sunt vir-
ginē parere, mortuos suscitare, cordis archana co-
gnoscere, futura penitus contingētia ac indermi-
nata certo præscire. Et talia non poterit Antichri-
stus veraciter facere, sed in præstigio tantū. P. Ea
quę

quæ malis quoq; conueniunt diuinam veritatē ſufficienter non cōprobant. Si ergo Antichriſtus cæcis viſum, ſurdis auditum, &c. reſtiteret, languores curabit, & ſimilia faciet, indignum videtur, quod in euangelio talia de Chriſto ad fidem firmandā narrantur. T. Multa ſunt quæ fidem ſtabiliunt cū circumſtantijs certis, & alijs quibusdam ſibi coniuētis, quæ tamen ſecundum ſe & ſine relatione ad alia nuda accepta ad fidei robur nequaquā ſufficiunt, verbi gratia, vt quod de domino noſtro dulciſſimo vni genito dei patris Ieſu Chriſto legitur, quia dæmones expulſit, cæcos illuminauit, paraliticosq; curauit, & alia multa ſecundum ſe & nuda ad fidei firmitatem non ſufficiunt, quia & mali talia deo permittente facere quæunt, & per naturalem ſcientiā medicinarq; artem effici valent, vt langores quidā cūrentur, quos Chriſtus & ſancti eius diſcipuli miraculoſe curaffe leguntur. Imo vt cito offendam operatione diaboli, talia multoq; in ſuper mirabilia effici poſſunt. Veruntamen ſi præinducta Chriſti opera cum certis circumſtantijs accipiuntur, & cū cōparatione ad alia quæ ad ipſum reſpiciunt, ſcilicet quod ſolo imperio iſta peregit ſine operatione aliterius naturalis virtutis, vel à dæmone vel aliā ſeculari adhibita, tunc iſta fidem ſatis corroborant, Præterea quod Chriſtiani multi multa ſigna fecerunt, quæ tamē magica arte, vel naturali virtute fieri poſſunt, ſinē qdē conformāt, ſi credamus eos talia p̄ diuinam inuocationē nominis operatos, & nō p̄ ſecretas fallacias. Nos ergo q̄ certiffime imo experientialiter

mētaliſter ſcimus quales fuerint & ſint, q̄ in noſtra lege ſigna iſta fecerūt, per ea in fide inſtruimur. Agnoſcimus namq; quod tu quoq; & cuncti agnoſcere valent qui ſecundum Chriſti legem religioſi viuere volunt, quod veri atq; perfecti Chriſtiani humiliſſimi ſint, deum ſumme amantes, veritatis zelatores, nil magis quam cum dæmone cōmunionem, aurſcedus habere virantes, totam ſp̄ ſuam in deo vero & viuo figentes, & ei ſoli pura, abſolutaq; mente ſemp̄ p̄ viribus vacare optantes, q̄ etiā arduā viā ducit vt talit̄ viuere ac deo placere p̄ualeat. Ideoq; ſaluator in euangelio ait: Si q̄s voluerit volūtātē meā facere, cognoſcat de doctrina mea an ex deo ſit. Veracit̄ em̄ q̄ chriſiformit̄ viuūt, experimētaliſ ſapit chriſtiane ſanctitatē doctrine. P̄ Multa iā mihi pulchra dixiſti. Sed dicere alijs poſſet Chriſtū & ei⁹ diſcipulis nō diuinā virtute, ſed magica iſta feciſſe, ſicut & vos de alijs & antichriſto aſſeritis. Nec fuiſſe eos veracit̄ ſctōs ſed hypocrita: & ſimilatores atq; male ſcios. Nā & peſſimi hoīes magnā ſape ſanctitatē cōſingūt & ſimilat. T. Vt tibi plane iſtā de lat⁹ loqnar. R̄ Reſponſio theologi ad obiectionem philoſophi de miraculis Antichriſti. Articulus. XIII. The. **N**on omniū ē fides & nouit dñs q̄ ſunt eius. Porro ſcriptura ſacra fateſ: Crediderūt ingens quotquot p̄ordinati fuerūt ad vitā eter nā. Vñ & vñs inter cū magnis Chriſtianoꝝ miraculis, quidam credebant, quidam ea magica arti aſcribebant. Nec enim exterius facta ad fidem ſaluatē ſufficiunt, niſi & deus per gratiā interius agat. Ita q;

363. D. DIONY. CARTHV. DIALO.
Itaq; quemadmodum oꝝ philosophie arguis, sic esse
proficor, Sed tū Averrois ius dicar, Operatio ar-
guit formam. Quid amplius tibi facere potest mꝯ
quod te ad Christianam experientiam vita remitto,
Sicut nempe operatio arguit formā sic vita fidem
& conuersionem legem. Verū tamen licet de quibus-
dam miraculis argui quærat, quem admodum argui
isti, non tamen de omnibus qua Christus & sui fece-
runt, quippe quæ a solo deo fieri possunt. P, Si in le-
ge tua signa facta sunt, soli deo possibilia de talibus
fateor argumentum meum nil omnino procede-
re. T, Vi argumentationis, & vt palem effer in foro
contentioso, verum est, ea signa ad fidem proban-
dam non esse idonea q̄ malis quoq; possibilia sunt
atq; communia, sed habet fides catholica te simo-
nium diuini sigilli, quonia ea Christus & sui egerūt,
quæ nisi a deo fieri nequeunt, Vnde saluator in euā-
gelio, Si inquit non venissem & opera fecissem, quæ
nullus alius facere potest, peccatum non haberēt.
Et nihilominus denuo ait: Qui credit in me, opera
quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faci-
et. P, Quæ sunt illa? T, Multa & vere innumrabilia,
Quis enim iam numerat quorū in nomine Christi a
Christianis præcipuis mortui suscitati sunt. Quoti-
ens sancti viri cordium aliorum secreta nouerunt,
& futura penitus indeterminate certissime prædixe-
runt. Sunt autem & alia multa valde miranda, vt pe-
narratio dimensionum, & suscitatio mortuorū bru-
torum. P, Vellē de his in speciali plenius informa-
ri. T, Nondum istud optasti, quando profusui de
Christia

DE FIDE CATHOLICA. LIB. VI. 164.
Christianorum miraculis specialem tractatum in-
dicere. Itaq; post pauca implebo quod cupis.
¶ De miraculis vel potius inrabilibus magorum
Pharaonis. Articulus .XV. Theologus.
¶ Vatenus de Antichristi miraculis dicta at-
q; dicenda minus homines moueāt, & fal-
lacia esse patefiant, introducendam opi-
nor in primis scripturam autenticam, cuius vtiq; re-
stimonio pateat, quam mira quamq; stupenda ma-
gica arte aut certe vt clarius loquar diabolica ope,
fieri queant. P, Quæ profus sunt hæc? T, Cum po-
pulum suum olim Israeliticum deus benedictus &
sanctus, de terra Aegypti ad terram repromissionis
sen Chanaan, introduceret, moysesq; & Aaron ad
Pharaonem tāquam tanti negotij executores trās-
mitteret, signa magna concessit eis efficere, quate-
nus si Pharaon rex Aegypti verbis non crederet, sig-
nis saltem fidem adhiberet. Itaq; primū signū Moy-
si fuit, quod eo iubente frater eius Aaron virgam i-
terram proiecit, quæ protinus est versa in colubrū.
Porro visio hoc signo vocauit Pharaon sapientes su-
os magos atq; maleficos, feceruntq; ipsi per incan-
tationes suas Aegyptiacas & archana quædam simi-
liter & proiecerunt virgas suas, quæ in dracones cō-
uersæ sunt. Itaq; in hoc primo signo assimilati sunt
magi Pharaonis, Mosi seruo dei viuentis. ¶ In se-
percu ite Moses virga aquas fluminis, quæ mox in
sanguinem versæ sunt, & fuit cruor in oī terra Aeg-
yp̄ i Pises quoq; mortui sunt, & flumen compu-
truit, feceruntq; malefici regis incantationibus suis
similiter

similiter. Post hæc edaxit de^o per manū Moysi ranas inestimabilis numeri quæ operuerunt terram Aegypti intrantes domum regis, atque reliquas cibatorum edentes, & iterum Aegyptiorum implentes. Et in hoc denique tertio comparati sunt Pharaonis malefici miraculo dei, fecerunt quippe similiter. Præterea deo per famulos suos agente, versus est pulvis terræ in cyniphes. Et in hoc quoque similiter agere cupiebant Magi Pharaonis nec poterant, sed defecerunt in isto, dicentes: Dignus dei est hoc. Phil. Miror quod cyniphes quæ utique minutissima animalia sunt, producere nō valebant, qui ranas utique dracones produxerant. The. Quemadmodum Augustinus faterur: Poterant profusæ demones quorum auxilio Pharaonis malefici prædicta egerunt cyniphes facere magis quam dracones, si à deo permisi fuissent. Multa equidem posunt, quæ tamen facere deo prohibente vel angelis nequæunt. Philo. Quæ erant alia prodigia per manum Moysi in terra Aegypti? The. Decem potissime plagis percussit deus Aegyptum, quarum nunc tres posita sunt. Aliæ vero in Exodo describuntur, inter quas una erat, quod tribus diebus & noctibus densissimæ tenebræ fuerunt in terra Aegypti. Porro apud filios Israel lumen radiebat diurnum. Phil. Quomodo potuit esse hoc? The. Per omnipotentiam dei sol radios super terram Hæbreorum expandit, quos à terra Aegypti retraxit.

¶ De fallacibus signis Symonis magi,
Articulus. XVI. Theologus.

Quemad

¶ **Q**uemadmodum à mundi principio sancti quam fuerint qui veri Christi designabant ac præfigurabant personam, ut Abel, Ioseph, Simeon, & alij. Sic & pessimi quidam homines antichristi figuram & typum portasse videntur. Denique in antichristo tanquam in principe & fonte maliciæ tria mala concurrent. Primum erit falsa doctrina, & quoad hoc eius personam hæresiarthæ figurant, ut Manicheus, Arius, Pelagius, Nestorius. Secundum erit mirabilium operum efficientia, & quo ad hoc Symon Magus eius præsertim fuit typos. Tertium erit persecutio orthodoxæ ecclesiæ, & quo ad hoc figuræ antichristi fuerunt tyranni, & maxime Nero, qui primus inter gentiles principes persecutus est christianos, de quo ait apostolus. Nam mysterium nunc operatur iniquitatis. Phil. Quæ sunt illa mirabilia Symonis Magi? The. Ea diligenter aduerte, quia plurimum conferunt ad incutendam antichristi fallaciam. Et quamuis in scriptura canonica non habeantur, tamē a sanctis viris exquisite conscripta sunt. Igitur apostolorum temporibus fuit in Iudæa quidam nomine Symon maximus magus, qui in typo blasphemiarum antichristi venturi se primam esse virtutem dicebat, sibi que credentes immortales fore, & omnia sibi possibilia esse. Insuper in libro Clementis legitur, dixit: Adorabor ut deus, diuinis honorabor honoribus, & quicquid volero, facere potero. Denique refert S. Hieroni, addidit, Ego sum sermo dei, ego spiritus, ego paracles, ego omnipotēs, ego sapiētia dei.

Hic

¶ Hec ergo tam inuis' magica arte miranda effe-
cit, serpentes aeneos fecit m' ueri, statuasq; preas at-
q; lapideas ridere uel loqui, canes cantare. Preterea
ad principem apostolorum beatissimū Petrum di-
cere ausus est, Ego tibi ostendam diuinitatis mee
potentiam ut repente adores me, Ego sum prima
virtus, volare possum per aera, nouas abores face-
re, lapides in panem mutare, in igne sine lesione du-
rare. Dixit quoq; ad suum imperium falsū me su-
isse, seq; dei virtutem existere. ¶ Itaq; cū Petrus apo-
stolus sancto spiritu plenus, contra hunc disputas-
set atq; ipsius fallaciam detexisset, & maximis mira-
culis fulgens, populum ad Symonem auertisset, cernēs
se Symonem confusum, Romanū profectus est, qua-
tenus ibi diuinum sortiretur honorē. Romani nē-
pe omnium coluerunt potentia deorum. Qui Sym-
onem à Nerone imperatore tam reuerenter susceptus,
tamq; vehementer dilectus est, ut eum putauerit
totius uitae suae ac salutis, & Romane urbis custo-
dē. Quibus ausus, Petrus ab Antiochia Romam
accegit, illicq; praedicationi insistens, maximā popu-
li partem Christo adeptus est. Interea ut Leo Papa
testatur. Dum quadam vice Symon ante Neronē
staret subito eius est immutata effigies, eatenus ut
iam senior iam adulescentior appareret. Quo uiso
Nero hunc esse uerum dei filium credidit. Cui Sym-
on, ut certissime inquit, scias oportet me imperator
me uerum esse filiū dei, decollare me iube, & post
tres dies resurgam, praecipit igitur Nero carnifici ut
eum decollaret, qui Symonem se decaputare existi-

mans

mans decollauit arietem. Porro Symonem magica ar-
te illusus disparuit, atq; arietis membra clam colligens,
tribus se abscondens diebus, sanguis autē occi-
si arietis congelatus permansit, tertio itaq; die se Ne-
roni Symon ostendens, fac inquit, sanguinem me-
um effusum extergi, quoniam ut spondi, en ego
qui paulo antea truncabar, tertia die surrexi. Nero q;
haec conspiciens eum obstupuit, uerumq; eum dei
filium esse disseruit. Interdū praeterea existente Sym-
one cum Nerone in domo, dazmon in specie Sym-
onis foris loquebatur ad populum, propterea eum
Romani in tanto habebant honore, quod ei ima-
ginē statuerunt, huncq; titulū sūpposuerunt, Symoni
deo sancto. Postremo Petrus & Paulus apostoli ad
Neronem ingressi, uniuersa huius maleficia de-
gebant: Petro dicente, quia sicut in Christo erant na-
tura diuina & humana, sic in mago hoc ipso duae fo-
rent substantiae, uisus hominis & diaboli. ¶ Deni-
que est artibus Marcello & Leone, Symonem ad Petrum
dixit, Ne diutius hūc inimicum meum sustineam,
mandabo angelis meis ut de eo me vindicent. Cui
Petrus: Ego ait angelos tuos non pater, imo ipsi
me timent. Ad quem Nero respondit: Non metuis
Symonem, qui diuinitatem suam rebus affirmat.
Ad quem Petrus: Si in eo diuinitas est, dicat quid nūc
cogito, & ne mentiri aut fingere quippiam audeat,
cogitationem meam primo auribus tuis infundo.
Cui Nero, Accede inquit, & quid cogitas pande. Ac-
cedensq; Petrus ad imperatorem ait: lube mihi or-
daceum panem afferri, quem allatum benedixit,

a

abscon

abscondit & dixit: Dicat nunc Symon, qui se deū fecit, quid cogitatum, quid factum. Symon respondit: Petrus potius dicat quid cogitē ego. Et Petrus ait: Quid cogitat Symon me scire docebo, dū quod cogitauerit fecero. Mox Symon indignatus clamauit: Procedant canes magni & deuorent eum. Protinusq; apparentes nigerrimi canes, impitum fecerunt in Petrum. Quibus cum Petrus panem benedictum obtulisset fugerunt. Tunc Petrus Neroni dicebat: Ecce factis ostendi me scire, quid contra me cogitauerit Symon, & qui se angelos contra me exhibiturū asseruit, canes produxit, Tunc Symon respondit: Audite me Petre & Paule, si vobis hic nil facere valeo, venimus vbi me de vobis vlciscar, ego vobis iam parcam. ¶ Post hæc irame scens superbia Symon, se mortuos posse suscitare iactabar. Itaq; iuuenes quodam defuncto vocauerunt Romanū Petrum & Symonem, hoc concorditer discernentes, vt qui mortuum suscitare non posset, mortem subiret. Itaq; Symon ad præsentem accedēs defunctum, fecit quod mortuus caput agitare est visus, quo facto vniuersi clamabant, & Petrum lapidare volebāt. Petrus autem impetrato silentio dixit: Si reuixerit mortuus surgat, ambulet, māducat, loquatur. Sin autem, sciat is esse fantasma quo mortui caput mouetur. Separatur igitur Symon à lecto & puer permansit immobilis. Petrus vero à longe stans clamabat & dixit: Adoleſcens in nomine Iesu Christi Nazareni crucifixi, surge. Statimque surrexit & ambulauit. Cumque populus Symonem Magum

lapi-

lapidare vellet, prohibuit Petrus dicens: Satis est e quia se superatum cognoscit Magister enim noster nos docuit, quatenus pro malis bona reddamus. ¶ Tunc Symon ad domum cuiusdam Marcelli discipuli Petri canem, magnum ligauit, Marcelloque dixit: Nunc enim videbo an Petrus ad te ingredi poterit. Post modum venit Petrus, signoque crucis facto, canem soluit, qui omnibus blandiens solum persecutus est Symonem Magum, quem apprehendens in terram deiecit, & cum strangulare incepit. Porro Petrus accurrens cani præcepit ne eum occideret. Canis ergo Symonem non læsit, sed vestimenta eius penitus dilanauit, vt nudus omnino diffugeret. Ideoque populus & maxime pueri cum cane Symonem insecuri sunt, ac de ciuitate tāquam lupum fugarunt. Cuius pudoris obprobrium Symon Magus non ferens, per annum latuit. Quo elapso ad Neronem reuertens, & in eius denū amicitiam venit. Conuocans igitur Symon populum Romanum, se astruit à Galileis nimis offensum, atque ob id urbem quam hactenus protexit velle relinquere, ac cælos conscendere, quoniam iam diutius in terra non dignaretur manere. Vnde statuta die, turrim excelsam ascendens, se inde deiecit, volareque orsus est, lauro coronatus. Dixit præterea Paulus ad Archiapostolum Petrū Meum est orare, tuum vero imperare. Videns quoque Nero Symonē in aeris alto volatē, ait apostolis Hic hō veraxē, vos fallaces, Petrus demū ad Paulū.

a a Erige

Erige inquit, caput tuum & vide. Cumq; Symonem
 y olantem prospiceret, ait Petro: O Petre quid ces-
 sas: perface quod inchoasti. Iam naq; Christus nos
 vocat. Tūc Petrus, Adiuuro inquit, vos angeli satha-
 na: ne eū amplius in aere feratis, sed sibi ipsi dimir-
 tatis. Mox ergo a dæmonibus dimissus corruit, cō-
 fractisq; cervicibus expiravit, & profundissimū in-
 ferni quo Antichristus quoq; submergetur, damna-
 tus introiit. Deniq; impij hulus Symonis magi in-
 teritus in tantum Neroni displicuit, quod Petrum &
 Paulum diuinos apostolos interfecit. P, Multa mi-
 hi miranda de Antichristi miraculis & Symonis ma-
 gi fallacijs differuisti. Sed quomodo tui & tanta si-
 ne subsidio diuino effici queant non video, hincq;
 doceri desidero, præsertim de hoc quod paulo an-
 te dixit. loco Symonis decollatum arietem. Non
 enim video quomodo dæmon exteriores iudifica-
 re valeat sensus, cum sensus sit virtus passiva, & mo-
 ueatur ab exteriori obiecto, circa quod secundum
 Aristotelem non errat nec fallitur.

Qualiter subsidio ac operatione diaboli seu ma-
 gica arte effici queant, quæ Antichristus facturus ẽ,
 & præcessor, typusq; eius Symon magus peregit.

Articulus Decimoseptimus. Theologus.

Vniuersa proinde quæ in superiori libro de
 naturali perfectione, sciẽtia, ac potestate rã
 angelorum quam dæmonum, tam diffuse
 tanq; diligẽter induxi, ob hoc potissime dixi quod
 nunc sciẽtia is, vt pote quomodo cuncta prædicta
 ope diaboli fieri possint. Ideoq; de naturali sciẽtia
 atq;

atq; potentia dæmonum præostensa iam sollerter
 rememorari oportet. P, Partim (ni fallor) recorder.
 Porro vbi nabitur memoria suggeret ipse. T, Pan-
 debam (siretines) quemadmodum in dæmonibus
 naturalia remanserunt integra, & quod propter di-
 gnitatem suæ spiritualis naturæ dominium habet;
 in quantum diuinitus permittuntur in corporale mi-
 naturam transmutando, mouendoq; eam, & influ-
 endo in corpora inferiora etiam humana, vnde &
 in potentias sensiuas, quoniam organice sunt, im-
 primere possunt, in intellectum autem quæ immã-
 terialis est, directe non imprimunt, sed indirecte in
 quantum circa fantasmata aliquid agunt. ¶ Deniq;
 opinandum non est, inferiorum materiam obedi-
 re dæmonibus quo ad primam inchoationem for-
 marum vel educationẽ immediate, sed quo ad mo-
 tum localem. Agnoscedum est itaq; quod nullam
 virtutem aut formam naturalem, nec substantialem;
 nec accidentalem, dæmones introducere possunt i
 inferiora hæc corpora, nisi amminiculo naturalis a-
 gentis, quemadmodum artifex non nisi p ignẽ de-
 coquit escam. Igitur sicut Magister Sententiarũ ex
 verbis Augustini libro secundo determinat, & Tho-
 mas pulchre declarat, Potest dæmon per naturalẽ
 applicationem agentium & passiuorũ effectus mul-
 tos producere præter cõsuetum ordinem, cursumq;
 naturæ, accelerando videlicet opus, aut alio modo
 propter vehementiam ac multiplicationem actiui-
 tatis rerum cõgregatarũ habilitatemq; passiuorũ.
 Ideo quæ in potestate naturæ nõ sunt, agere nequẽ

373. D. DIONY. CARTHV. DIALO.
unt, vt mortuos suscitare nisi in præstigio tantum,
quod tamen diu permanere nõ solet. ¶ Habent na-
q; diaboli natu ralem naturam subtilissimã valde,
& subito mouetur, atq; naturales reru virtutes quas
vtiq; optime norunt, celerrime applicant. Sic ergo
magi Pharaonis virgas proijciendo, dracones pro-
duxerant, ranasq; fecerunt magicis artibus, quæ ge-
quid agunt & possunt, a dæmone sortiuntur. Omni-
um quippe reru quæ corporaliter visibilibusq; nas-
cuntur, occulta quædam semina in huius mudi cor-
poreis latitant elementis, quæ deus originaliter in-
didit eis, quoniam quæcunque nascendo ad ocu-
los nostros procedunt, ex istis seminibus ducit ori-
ginem, incrementa ac distinctiões atq; figuram.
Itaq; soli creatori altissimo deo deseruit ad nutum
hæc sensibilium rerum corporalis materia. ¶ Por-
ro nec bonos angelos necq; auersos fas est credere
creatores, sed pro viuacitate sui sensus atq; subtili-
tate ac mobilitate suæ naturæ semina rerum nobis
occultiora nouerunt, eaq; per congruas elemento-
rum temperationes spergunt, & taliter gignenda
rerum, accelerandorum quoq; effectuum occasio-
nes ministrant, sed nec boni hæc nisi in quantum de-
us iubet, nec mali nisi quantum ipse permittit effi-
ciunt. ¶ Constat itaq; quoniam quo spirituales sub-
stantiæ siue bonæ siue malæ viciniore causas effe-
ctuum producendorum ab elementis contrahere
quæunt, eo mirabiliores in operationibus talibus
celeritates apparent, Non ergo miremur si Anti-
christus eiusque sequaces quorum erit aduentus se-
cundum

DE FIDE CATHOLICA LIB. VI. 374
cudum operationem, itemq; industriam dæmonu,
læguores curare, cæcos illuminare, paraliticos cura-
re, atq; similia facere quæ at suis temporibus. Quip-
pe cum in rebus naturalibus virtutes magnæ mul-
tæque sint talium operatiuæ effectuum. Nam per
artem humanam talia quoque vicissim ab expertis
medicis fiunt. Phi. Satis (ut reor) hæc tua responsio
dictis philosophorum & Auicennæ concordat. Au-
iunt e quidem, quia si quis herbarum & lapidum at-
que naturalium vires rerum cognosceret, nimium
mira, & quæ æstimantur impossibilia produceret.
The. Ita est prorsus, & quo dæmones præsertimq;
Lucifer, omni extat humana scientia clariores, tam
in cælestium noticia motuum ac influentiarum, tam
in experientia itemq; scientia naturalium virium,
eo in suis effectibus, dum a deo permittuntur effica-
tiores, mirabilioresq; videntur. Quæ autem in po-
testate naturæ non sunt vt factus sum, nõ vtq; pos-
sunt. P. Satis prorsus inclite respondisti, & nunc di-
cta superioribus consonant. Iam igitur præcor e-
disserere mihi qualiter sensus humanos eludere vale-
ant, ita vt statum videantur ridere, loqui, & futura
prædicere: quomodo etiam Antichristus facere po-
terit ignem de cælo descendere? Pheologus. Mul-
ta mirabilia ne dum fallaciter seu fantastice, verum
etiam realiter Antichristus & sui facturi sunt. Ve-
rum tamen cum ridere & loqui atque prædicere ac-
tus animales vitalesq; sint, nõ vtq; a statuis vere
produci valebunt, sed a dæmonibus per statuas.

375. D. DIONY. CARTHV. DIACO.
Palam est enim quia à vetustissimo tempore & nūc
quoq; dæmones per idola præstant responsa, & hoc
agere valēt, quemadmodum in corporibus huma-
nis obsessis, aut certe assumptis aëreis loquuntur &
vaticinantur. Nam & angeli sancti & mali per cor-
pora assumpta, vti in libro præcedenti deduxi, mā-
ducare, ambulare, loqui, cæterosq; actus vitales ef-
ficere valent, quamuis vti illic ostēsum recorder, nō
proprie neq; vniuoce ista eis atq; hominibus com-
perant. ¶ Præterea sicut super Apocalypsim Beda in-
finuat, impossibile dæmoni non est, quod Antichri-
stus diabolica ope ignem descendere faciat, nō san-
ctissime sed vere. Nam vt canonica fatetur scriptura,
Sathan domos ac pueros sancti Iob, igne quē pro-
duxit combussit. Faciet insuper suos vt fertur, disci-
pulos varijs linguis profari, quemadmodum & ve-
ri Christi apostoli omnium linguis locuti sunt. Nē
pe vt dicunt doctores, in omnium conspectu suorum
faciet ignē descendere, & suos linguis varijs loq; tē-
q; spūs sctūs super eos descēderit, sicut & sup aposto-
los Chrsti . P. Magna tēratio, sed quō poterit talia?
T. Antea factus sum, quia ad experientiam cernim⁹
interdū ex hominis ore obsessi, diuersas voces so-
nare, ipsumq; vt videtur, obsessum, lingua effari q̄
ante non didicit. Sic quoq; per famulos Antichri-
sti q̄ profus implebuntur statu diaboli, diuersæ vo-
cerunt voces formari, & multo minus mirabile ex-
tat, si incantationibus Symonis magi dæmones p̄
ganum ora, cantantium sonos formabant. ¶ Deni-
q; de præstigijs illusionibusq; magorum sciendum,
quod

Iob. 12

Actuū. 2.

DE FIDE CATHOLICA. LIB. VI 376,
quod forme quæ in ipsis videntur, sunt tātum mō
in sensu, & talit̄ decipe valet diabol⁹ sensus huma-
nos dupliciter. Primo vt ex thesauro imaginatio-
nis species ad exteriorē sensus deriuētur & refluar̄,
sicq; vniuntur organis tāquā si res forent p̄sentes,
quemadmodum etiam in somno contingit. Secū-
do ex immutationi organi, per quam iudicium sen-
sus de facili fallitur, sicut habenti gustum infectū,
cuncta apparent amara, hoc deniq; facere possunt
diaboli virtute naturalium rerum, quemadmodū
ad cuiusdam euaporationē fumi trabes domus mo-
ueri videntur, Imo vicissim contingit, vñū arte ma-
gica falli, cum tamen alius astans decipi nequar̄,
p̄pter vires herbarum vel lapidū, quas apud se ge-
rit. Pari mō fieri valuit, vt Symon magus loco sua-
rietem decollandum adduxerit, quem tamen alij s̄ri
propria forma non videbant. Sicut in Viraspatrū
descriptum est, de quodam qui coniugem suam in
speciem equæ mutatam putabat, eamq; ad sanctis-
simum virum Macharium attulit, quem si artes vi-
dentes, indignati sunt aduersus eum quodequam
adduxerit, nam & ipsi à dæmone adhuc decipi po-
terant. Porro vir diuinus atq; perfectus Macharius
à dæmoniācis fantasijs falli nequibar, quod tamē
gratiæ non naturæ prærogatiua fuerat. Ideoq; fra-
tres vehementer redarguens, Vos inquit, equinos
oculos habetis, nam illa mutata non est à sui ipsi-
us figura, sed eis mutata apparet, qui nondum dæ-
monibus p̄ omnium passionum victoriā dominātur.
¶ Quod Lucifer tempore Antichristi soluetur. &
in eo

in eo operabitur. Articulus. Decimusquartus. Theol.

Quamuis demones in caliginoso hoc aere habitent, quidam tamen opinantur Luciferum propter peccati sui magnitudinem ex quo cecidit in infernum detrusum. Alij asserunt eum in inferno religatum, ex tempore quo à Christo victus est, vel in deserto, vel in crucis patibulo. Ipse nempe vt dicunt, primum parentem tentauit & vicit, sed à Christo quem tentare præsumpsit, est victus. Rationabile autem videtur, quod nunc in inferno ligatus asseritur, ita vt egredi nequeat ad homines impugnandos, vsque Antichristi aduentum. Quoniam in Apocalypsi legitur, quod cum consummati fuerint, mille anni soluetur Sathanas de carcere suo, & exiet, & seducet gentes. Quod vtrique tempore Antichristi contingeret. Nam per mille intelligendus est numerus perfectus annorum, in quo complendus est numerus electorum. Insuper sicut Magister Sententiarum in libro secundo testatur: Siue in inferno dimerfus religatusque sit siue non, credendum est tamen non eum nunc habere tantam potestatem tentandi, quantum deo permitte[n]te tempore Antichristi habebit, quem ex vtero matris vt ferè, implebit, inhabitabit & dirigeret. ¶ Quod in speciali scire non possimus quæ, quæta, & qualia signa atq; pdigia Antichristi tempore fient, Articulus Decimusnonus. Theologus.

1. Tessa. 2

EX Apostolicis dictis cognoscimus aduentum Antichristi secundum operationem sathane esse in omni virtute, in signis, itemq; pdigijs. Sed

Sed quoniam secundum Augustini doctrinam difficile imo impossibile nobis sit scire quid demones per naturam possit, nec possint, propter dei prohibitionem. Et quid per ipsius naturæ suæ conditionem facere non sinantur, ideo determinate scire nequimus, quid Antichristus cum suis acturus sit. Non enim scimus limitem atq; mensuram industriæ, potestatisq; demonum, nec etiam scimus quæ & quæta sit vis in naturalibus rebus. Ideoq; securum non arbitror, multum velle in particulari determinare, quæ, quæta, & qualia ab Antichristo & eius sequacibus fient. Ne forte si tunc aliter euenerit quam modo prædicatur, quisnam in errorem labatur? Res præsentialiter obiectæ, fortius mouent. Tanta ergo pdigia actu exhibita, multum mouebunt intuentes, vt Antichristo adhæreant. T. Ita est prius. Tanta enim erit persecutionis ac seductionis illius acerbitas, vt in errorem mittantur si fieri potest electi, & hoc ante iam dictum est. Qui enim firmissime in fide stabile non fuerint, mouebuntur & cadent, quorum nihilominus multi post Antichristi interitum denuo surgent, quæadmodum post modum introducta.

¶ Quam mira quamque stupenda ab Antichristo fieri ope Luciferi possit, si deus permiserit.

Articulus. XX. Theol.

Porro ne Antichristi mædacia signa, homines fallant, aut moueant, interdere, scireque expedit quam ineffabiliter magna operatione Luciferi effici possint. Philosophus. Hoc mihi pande. T, Omnia

Matt. 24

379 D. DIONY. CARTHV. DIALO.
F, Omnia quæ in præcedenti libro de Lucifero tam
studiose induxi, ob hoc potissime cōmemoravi ut
oportuno loco, id est modo ostenderem, quam ad
miranda atq; secreta Lucifer facere potest, & per fili
um suum Antichristum forsitan faciet. ¶ Recordaris
ne ergo o philosophæ, quid illic de naturali ex
cellentia, sciētia & virtute Luciferi dixerim. P, Dixisse
te meministi Luciferum ante casum, omnium an
gelorum fuisse altissimum, & per consequens omni
bus naturaliter potentiorē, sapientiorē atq; ad
gēdum. Insuper adiecasti novem esse angelicos or
dines, atq; in quolibet innumerabiles spiritus conti
neri, quippe cū in infimo ordine tot ad minus con
tenti sunt angeli, quot iam in vniuerso mūdo sunt
homines, eo quod singulis hominibus singuli præ
sedeant angeli, qui tamen omnes de infimo horo
sunt. Porro secundum præinducta, quo in cælis or
do est altior, eo plures comprehendit in se angeli
cos spiritus. ¶ Præterea addidisti probabile esse, &
id pulchre probasti singulos angelos a singulis spe
cifice esse distinctos, ita ut tot sint ibi species, quot i
diuidua. T, Bene & compendiose resumis sed quid
tibi ex his sequi videtur. P, Tu magis conclude. Ad
uerto tamen (ni fallor) quod tendis. T, Cum specifi
ca distinctio secundum essentialia perfectiones pē
sanda sit, sequitur Luciferum tot essentialium perfe
ctionum gradibus infimo angelo naturaliter esse
excellentiorem, quot in toto sunt simul angeli bo
ni & mali. Et quoniam secundum diuinum Diony
sium in demonibus naturalia integra remanserūt,
quantū

DE FIDE CATHOLICA LI. VI. 380
quantum Lucifer cæteros angelos excellit in natu
ra specifica, tantum quoq; in his quæ naturaliter an
gelis competunt, & ad naturam specificam pporti
onabiliter consequuntur, ut sunt scientia, sapientia,
potestas, experientia, industria. P, Secundum hoc
excellētia Luciferi in omni scientia atque potentia
magna est nimis, & super inferiorum ordinum an
gelos quasi incōparabilis. T, Rite concludis. ¶ Do
nny si angelos quispiā astruat nō differre specificē,
si vnius ordinis existentes, nihilominus palam est
creaturam illam angelicam quæ secundum essenti
alem perfectionē superbenedictō creatori, immē
sōq; deo vicinissima itemq; simillima condita est, in
æstimabilem habere in naturalibus donis eminen
tiam, quemadmodum etiam scriptura dicit de Lu
cifero: Tu Cherub signaculum similitudinis dei, ple
nus sapientia & decore, in delicijs paradisi deifui
sti. Itaq; cum iuxta præhabita secundum Augustinū
tanto angeli tam boni quam mali, mirabiliora ef
ficere valeant, & secretius celeriusq; ea producant,
quo est in eis natura simplicior, virtus mobilior, ac
sensus viuacior, elucescit Luciferum tam stupenda,
tanq; miranda si deus permiserit posse producere,
ut nullatenus ea vel scurari, vel scire, aut etiā disci
tere valeat homo. Cum ergo ut creditur, Lucifer in
aduentu Antichristi soluendus sit, & eundem in oī
bus possessurus ac adiuturus, mirum non est, si val
de miranda Antichristus effecerit, præsertim cum
tunc laxanda sit diabolorum potestas. P, Vtile est
ista præscire, eo quia iacula scognita facilius deuicē.
Verun

Ezec. 28.

381. D. DIONY. CARTHV. DIALO:
Veruntamen terribilis erit ista tentatio. T, Dici na
potest quam terribilis erit.

¶ Vtrum in tantum laxanda sit Antichristi tem-
poribus potentia dæmonum, vt quicquid
naturaliter possint, sine prohibitione
exequi, si eis placuerit valeant.

Articulus. XX, Theologus.

SVperius ex beatissimi Augustini sententia pa-
tuit, non posse ab homine sciri quid dæmones
per naturalem virtutem atq; industriam pos-
sint, nec tamen propter prohibitionem valent. I-
deo placet certum seruemus, maiorem futuram in
Antichristi persecutione dæmonum potestate ad
tentandum, nocendum, seducendumq; homines q̄
modo sit. imo quam vnquam extiterit. Veniēt nē-
pe vt Daniel ait, dies. quales non fuerunt, ex eo tē-
pore quo super terram gentes esse ceperunt. Igno-
ramus tamen in quanta mensura tunc dæmonum
virtus laxanda, soluendaq; sit. ¶ Deniq; non opi-
nor quod tunc Lucifer & angeli eius facturi sunt om-
nia, quæ si permittentur, vtiq; facerent. Possent
enim si deus pmitteret, oēs Christianos occideret,
sãtlem corporali morte, omnes fontes, cibos, ac po-
tus inficere. Imo & Helyam & Enoch, quorum eis
prædicatio onerosissima erit, mox cum prædica-
re exorsi fuerint, diuersisac varijs modis occidere;
Imo horum enim maiora, difficilioraque facient,
hæc tamen insuper peragere nequaquã valebunt.
Nunq̄ enim Christiani in toto deficient, neq; ante
præfinitum

Danie. 12

DE FIDE CATHOLICA LIB. IVI. 382

præfinitum tempus aliquid facere Helix & Enoch
Antichristus valebit. Porro si vicissim legatur, q̄d
tunc dæmones sine coertioe acturi sint cuncta q̄
poterunt, intelligendum est hoc non simpliciter,
sed comparatiue, quoniam scilicet multa quæ nūc
operari non sinuntur, tunc sine prohibitione effi-
cient.

¶ De aduentu & prædicatione Enoch & Helix.

Articulus. 72. Theologus.

Miratus es ante o philosophæ, cur dens sapi-
entissimus & vere piissimus tam, grauiiter
passurus sit ecclesiam persequi tēpore An-
tichristi. Respondiq; tibi, quoniam fidelis dominus
nunquã tentari nos sinit, supra id quod posse nos
ferre cognoscit. P, Sicut ergo tentatio illa grauissi-
ma erit, sic nisi præcipuum dederit deus contra eã
subsidium, non video quin tunc permittat fideles
rētari vltra q̄ sustinere ualet humana fragilitas. T,
Sapientia cuncta sapienter disponit, & deus glori-
osus & sanctus in numero, pondere, itemq; mensu-
ra vniuersa constituit. Itaque deus benedictus &
fortis, qui solus in omnibus operis sui rationē co-
gnoscit, non semper vniformiter suis succurrit. Nē-
pe vicissim sanctos suos ante mortem mirificat, in-
terdu in morte, quandoq; post mortem, quosdã
quoq; ante mortē, in morte & post mortē signis-
diuinis mirificauit. Potissime autem in morte san-
ctos suos præclaris mirificauit miraculis tempo-
ribus tyrannicæ persecutionis impiorum.

I. Cor. 10

Sapient. 8

Alii

383. D. DIONY. GARTHV, DIALO.
 Aiter nāq̄ fides Christiana in ipsis persecutionibus
 eatenus neq̄ quā inualuisset nec aucta fuisset, imo
 prorsus extincta iam fuisset. Tempore deniq̄ Anti
 christi omnia ista vel omnino, vel in magna par
 te deficient, quoniam ecclesia tūc nō coruscabit mi
 raculis v̄ interdum, sicut plenius pandam. Nihilom
 itus deus in illa persecutione suis sufficienter suc
 curret, quamuis nō tam copiosa sicut vicissim sub
 uenit. Nam & omnia quæ in Christiana lege ab eis
 exordio facta sunt, contra illam persecutionem fide
 libus pro serunt, qui præteritorum signorum sa
 pientialiter memores fuerunt. Insuper specialia q̄
 que solatia dabit tunc deus ecclesie orthodoxæ. P.
 Quæ erunt illa? T. Mittet deus fidelibus suis ex p̄
 ta. Iis terrestri duos efficacissimos ac fidelissimos
 testes, qui contra Antichristi perfidiam publice p̄
 dicabūtur, videlicet sacratissimos viros Enoch & He
 lyam, quinondum mortis debitum persoluerunt,
 sed propterea in alia vita seruantur, quatenus tem
 pore a deo disposita Antichristo resistāt. P. Qui &
 quales fuerunt hi viri? T. De hoc te postmodū ple
 nitus certificabo. Nūc vero scripturæ sacræ testimo
 nia ponam, quæ de testibus istis, aut vno eorū lo
 quuntur. Per os Malachie deus benedictus & ado
 randus, vero Israeli, id est, populo in Christo credē
 ti, spondit. Ecce ego mittam vobis Helyam, p̄
 phetā, antequam veniet dies domini magnus, id
 est, dies iudicij, quem Antichristus præcedet, & con
 tra eum mittetur Helyas. Præterea in euāgelio Chri
 stus dixit: Helyas cū venerit restituet omnia. Quia
 VI. P.

Malac. 4

DE FIDE CATHOLICA LI. VI. 384.
 vt propheta Malachias concinit: Ipse cōuertet cor
 da patrum ad filios, perducendo infideles Iudæos
 ad fidem catholicam, quam cum accepert corda
 patrum, id est, sanctorum antiquorum prophetarū
 & patriarcharum ac aliorum cōuertentur ad filios,
 diligendo eos tanquam fideles, quos ante propter
 infidelitatem nequaquam amabant. Quo peracto,
 filij etiam diligēt patres. Ideo adiecit propheta,
 & corda filiorum ad patres. Iudæi namque & Chri
 stiani saltem pro parte paritunc in Christum reli
 gione credent. P. Ex his non nisi de vno teste pro
 basti. T. De ambobus in Apocalypsi scriptum est:
 Dabo duobus testibus meis, id est, Helyæ & Enoch,
 & prophetabunt diebus mille ducentis septuagin
 ta. Nam tribus annis cum medio contra Antichri
 stum prædicaturi dicuntur. Hi sunt duæ oliuæ, spi
 ritu sancto vnctæ, & duo candelabra, id est, cæteris
 lumen fundētia. P. Vnde nosti quod hæc verba de
 Enoch quoq̄ sumenda sint, cum nomē eius non ex
 plicetur locis prædictis? T. Quoniam hi soli duo trās
 lati leguntur, & mortis debitum necdum soluerūt,
 quod eos vtiq̄ exoluere opus est. ¶ Deniq̄ cur cæte
 ris omnibus derelictis antiquissimis viris, hi duo
 translati leguntur, nisi v̄ oportuno tempore rede
 ant, atq̄ ministerio suo peracto, viam vniuersæ car
 nis introeant. P. Quando venturi sunt? T. Sicut lo
 hannes baptista primum Christi aduentum præve
 nit, sic isti secundum. Deniq̄ contra Antichristū præ
 dicabūt, & vt Beda fatetur, cōtra mox sequentū Anti
 christi persecutionem prædicaturi sunt, & sic appa
 ret q̄

Apoc. III

b ret q̄

et quod ante Antichristi reuelationem, prædicationem incipient, sed quanto tempore non determinat. Propterea alij asserunt, quod inter occultum Antichristi aduentum & apertum, id est, inter natiuitatem eius & manifestam prædicationem ac persecutionem ipsius venturi sunt, & multi Iudeorum credent eis. Tandem Antichristus eos occidet, & iungunt quidam quod in Hierusalem. Vnde constat quod per aliquod tempus Helyas & Enoch, & ipse quoque Antichristus eiusque discipuli simul prædicabunt.

apocal. 11

Porro verba Apocalypsis: Et iacebunt corpora eorum in plateis ciuitatis magnæ &c. Quidam doctorum ad litteram de Helya & Enoch intelligunt, testæ res quod eis ab Antichristo occisis, corpora eorum in sepulcra iacebunt tribus diebus & tribusque noctibus cum media, quoniam propter metum Antichristi, natus ea sepelire presumeret, & inimici eorum interim de eorum nece vehementer gaudebunt, sed post triduum diebus medium resurgent, & audientibus Antichristi fautoribus, vox de cælo tonabit: Helyas & Enoch ascende huc, sicque metuentibus eorum aduersarijs, in cælum in nube ascendent. Licet autem superficies verborum præinducti capituli Apocalypsis huic assertioni satis concordet, non tamen adeo certum videtur an verba illa tam literaliter, tamque simpliciter de Helya & Enoch accipi congruat, quam quæ Beda & alij quædam litera illa aliter exponunt, cum quæ admodum certum non habeo, quod hi duo viri sanctissimi ante communem resurrectionem suscitandi sint, quæ res certissimum sit hoc deo. facillimum esse.

¶ Quomodo

¶ Quomodo Helyas restituetur. Artic. XXI. Phil.

Dixisti iam ante quod Helyas cuncta restituet, ergo omnes credet ei. Sed huic præinducta ad consonant, quoniam habitus est, quod Iudei familiariter antichristo consentient, & quod de Helyæ interim multi gaudebunt. T. Hanc quaestio non male ab alio determinari quam a me, habet nempe difficultatem præcipuam propter sacrae autoritates scripturae, quæ licet secundum veritatem concordent summe, difficile tamen est modum concordandi eas ostendere. Quædam namque verba scripturae canonice insinuantur videtur, quod detecta falsitate antichristi per Helyam & Enoch omnes saltem Iudei conuertentur ad Christum, & hoc quædam doctores aperte dicunt super verba Malachiæ atque Matthæi inducta. Et saluator inquit: Fiet vnum ouile & vnus pastor. Magis quoque videtur quod antichristo quoque occiso, omnes homines Christianum amplecturi sunt fidem, quæ ex tunc, ut fecit, dolus & fraudulencia demonum profus deficient. Et quoniam tunc manifeste patebit antichristi nequitia. Verum tamen huic obuiare videtur quod in euangelio legitur: Sicut erat in diebus Noe, sic erit in aduentu filij hominis. Ex quo verbo & eis quæ sequuntur elucebit, quod post antichristi interitum vsque circa consummationem seculi quidam maligni pessime viuent, edentes, bibentes, nubentes, itemque dicentes, pax & securitas, & cum ita dixerint repentinus eis superueniet interitus. Præter ea dictum est quod Iudei Antichristum primum suscipient, & cum eo Hierusalem introibunt, ac tempus quod a Romanis destructum est reedificabunt.

Malac. 4
Matt. 17
Ioh. an. 10

Matt. 24

1. Testal. 5

b z Quo-

387. D. DIONY. CARTHV. DIALO.
Quomodo ergo omnes Helyæ credent, præsertim
tum prædicatio eius Antichristi manifestū sit præ
cessura aduentum. P, Quid ergo pro horum cōcor
dia & determinatione respondes. T, Quæstiones que
sine periculo ignoratur, & cum discrimine determi
nantur, sapientius est p̄e dubitare, quam temera
rie soluere. Nihilominus plura dici possent. ¶ Pri
mo quippe quod dictum est, Helyæ restituet omnia
sic accipi potest, quemadmodum sumitur quod de
Christo cantatur: Benedicentur in ipso tribus ter
ræ, omnes gentes magnificabunt eum, cum tamen
multo plures sint maledicti & reprobi, quam bene
dicti vel benedicendi, & innumerabiles sint multi
tudines, non utiq; magnificantium, sed condemnā
tū Christū. Hæc ergo vniuersalitas nō, p̄singulis ge
nerum, sed pro generibus intelligenda est singulo
rum. Sic quoq; dictum videtur: Fiet vnus pastor, &
vnum ouile. ¶ Præterea verisimile est, quod Iudæi
facilius credent Helyæ, quam Pagani vel Tartari eo
quod in lege sua de eo testimonium efficax habe
ant, & fieri poterit vt qui eius prædicationi nō con
ferunt, propter fraudem aut metum Antichri
sti, Antichristo occiso, conuertantur ad Christū, vt
se doleant non consensisse Helyæ. Deniq; dicere co
gimur, quod ex quo Antichristo occiso, non statim
veniet ad iudicium Christus, Ideo quidam de Anti
christi ministris, in sua perdurabunt malitia, & cum
dixerint pax & securitas, id est, licet princeps noster
mortuus sit, nos tamen pacem habemus & securi
tatem, tunc superueniet eis improuisus repente in
teritus

Iohan. 10

DE FIDE CATHOLICA. LIB. VI. 388
teritus. Videtur præterea mihi, quod isti tam obsti
nati famuli, fallacissimi Antichristi, de eis præsertim
populis erunt, qui nec Christiani nec Iudæi ante fu
erunt. Communiter namq; dicunt doctores, quod
Iudæi & Christiani pari tunc religione Christo de
seruiant, nec alia erit fidelium persecutio post Anti
christi interitū, imō seuitia dæmonū ex tūc inchoa
bit deficere. Hæc o charissime ac studiosissime phi
losophe, nō determinādo neq; simpliciter asserēdo
tradiderim, sed in quantum canonicæ concordanti
scripturæ, atq; vt alijs occasionem subtilius indagā
di, exhibeam. P, Quantum in præsentia materia iu
dicare præualeo, rationabiliter respondisti, eorūq;
demum quæ sibi dissonare videbātur verborum,
idoneam ostendisti concordiam. Veruntamen de
isto magno Helyæ & ipso in super Enoch, historiam
cupio audire autenticam. T, Non alia tibi dicam de
eis, quam quæ in canone continentur.

¶ Testimonium scripturæ canonicæ de Enoch &
Helyæ. Articulus XXIII. Theologus.

IN Genesi ita de Enoch veritatis testatur scriptu
ra: Ambulauit Enoch cum deo, & non apparu
it, quia tulit eum dominus. Quod doctores ex
ponunt, vixit religiose ac sancte, & non inueniebatur,
quia tulit eum dominus, id est, in terrestri irā
tulit paradysum. ¶ Porro eum fuisse pro: heræ, ex
Iudæ apostoli comprobatur epistola in qua habet:
Prophetauit aut de his septimus ab Adam Enoch.
Aliud mihi non occurrit de eo testimonium scriptu
ræ canonicæ euident, nisi quæ in Apocalypsi legū

zur. Vbi tamen nomen eius nusquam exprimitur. Philosophus, Sufficit ei Moysi Prophetæ vereris legis, & in e nouæ legis Apostoli testimonium tantum, ita vt merito Christiani, itemque Iudæi ei con corditer, dum cum Helya redierit, crederent. Theo logus, Eum cum Helya contra Antichristum ven turum, ipse quoque Christi discipulus Nycodemus in suo Euangelio scripsit. Philosophus, Nunc de He lyâ prosequere. Theologus, Hoc de ipso in tercio li bro Regum circa exordium scribitur: Et dixit He lyas Tesbytes de habitatoribus Galaad ad Achab, quierat rex Israhel: Viuit dominus deus Israhel, in cuius conspectu sto, si erit his annis ros aut plu uia, nisi iuxta oris mei verbum. ¶ Denique iantus hoc verbum effectus secutus est, vt teste Iacobo A postolo illo sanctissimo, dominus deus non plu erit annos tres & menses sex. Interim vero cor ut eum (deo cui vniversa hæc obediunt dum vult præcipiente) nutriebant, deferentes atque portan tes eidem mane & vespere panem carnesque. ¶ Bi bit quoque de torrente Carith, quo iam siccatò à domino missus est ad pauperem viduam, quæ ip sum mirabiliter panit, quia toto quo eum nutrie bat tempore, non defectit hydria suæ farinae, nec de mum imminutus est lechyus olei eius, donec de us auctor naturæ pluiam dedit. Post hæc regi A chab apparuit, pluiamque spondit, atque con gregata Israhelitarum caterua, ignem de cælo des cendere, a: bonè què obtulit, consumere procurauit: Nililominus iuxta ordinem literæ forte & rerum.

Ante

Ante hæc puerum mulieris hospitaricis suæ susci tauit à mortuis, matricque viuum restituit, quem de ipsius gremio mortuum tulit. Post hæc apparuit ei angelus, & dedit ei ad vescèdum subcinericium pa nem, atque ad potandum præstitit aquam, quibus acceptis, ambulauit in fortitudine cibi ac potus il lius, nihil aliud sumens quadraginta diebus & rori cem noctibus, vsque ad montem dei Oreb. Post hæc vixit Helizeum prophetam pro se: prædixit que regi Ochosia quod moriturus esset, propter ma liciam suam. Ante tamen cum ipse in monte sede ret, & rex Israhel ante cum quinquagenarium prin cipem, ac viros quinquaginta cum eo misisset, iu bente Helya, ignis de cælo descendit, eosque deuo rauit. Quod alteri quoque quinquagenario cum vi ris suis contigit, quoniam simili modo consumpti sunt. ¶ Postremo volens deus Helyam transferre cum ipse cum ministro suo Helizeo ad Iordanis fluenta venisset, pallio suo aquas percussit, quibus mox accipente diuisis, transferunt ambo per sic cum. Cumque simul proficiscentes colloqueren tur, ecce currus igneus & equi ignei diuiserunt v trunque, & ascendit Helyas per turbinem in cæ lum, id est, alium locum videlicet Paradisum ter restrem. Spiritus vero Helyæ requiuit super He lizeum. Philosophus, Multa mihi de hoc diuissimo atque potentissimo viro sacro Helya dixi sti, in omnibus equidem istis licet multa ammirer, duo tamen præcipue propter compendii scilicet or

b 4 Primus

4: Reg. 1

Primum quid meruerunt, & quid fecerunt duo quin quagenarij illi cum suis, ut eos ignis Helya impetran te columerent. Itemque de equis igneis, curruque igneo dubito, quid & quales extiterunt. Rex qui misit eos idololatra erat, & viri quos per duas vices misit, eius errori communicabant. Denique tot misit, non propter Helyæ reuerentiam, sed ut si venire negaret, per violentiam eum adducerent. Porro secundum textus tenorem, vocabant eum hominem dei, non vere, sed ignis. De equis autem igneis, curruque igneo palam, quod angelico ministerio formata fuerat & mora corporalia illa. P. Certe licet Antichristi rabies dura ventura sit contra catholicos, quia tamen tales tantique viri contra eius perfidiam a deo mittentur, non mediocriter imo sufficienter deus suis succurret: Nempe in ore duorum talium, testimonium merito stabit omne verbum, T, Tibi consentio.

Deut. 17

¶ Verum Christi ecclesia tempore persecutiōis Antichristi, miraculis fulget. Articulus, XXV. Theol.

Cum sanctus Gregorius dicat, Pensamus quærit mentis humanæ illa tentatio, quæ do pius martyr corpus tormētis subiicit, & tamen ante eius oculos tortor miracula facit. Videturque Antichristo regnante, sui duntaxat & non ecclesia miracula agent, & hoc communiter dicitur. Alij tamen asserunt etiam Helyam facturum veram miracula contra Antichristi mendacia signa, & hoc Nicolaus de Lira sepius ait, quibus consonare videtur in Apocalypsi dicitur. Cum namque dixisset, Dabo duobus testibus meis videlicet Enoch & Helyæ, Post

pauca

pauca adiecit: Et si quis eos nocere voluerit, ignis de ore eorum exibat, & deuorabit inimicos eorum, Quamuis hoc ipsum spiritualiter intelligi melius possit. Rationabilior vero apparet, quæ usque ad Helyæ mortem & Enoch, ecclesia & maxime diuinus Helyas qui vtiq; ecclesiæ mēbrum est, miracula faciet. Occisis autem Helya & Enoch, nulla profus miracula a fidelibus fient. Cui Beda super Apocalypsim consonat, qui etiam vel narrat, vel asserit, in eadem Helya & Enoch tribus annis cum medio contra mox venturam Antichristi persecutionem prædicaturos, quibus occisis, tandem duraturam Antichristi vastationem. Vnde secundum hoc Antichristus in regni & reuelationis suæ exordio eos perimeret, cum secundum præinducta ipse tribus duntaxat annis cum medio regnaturus scribatur. Nam in textu habetur: Cum finierint testimonium suum, scilicet prædicationem contra Antichristum, bestia quæ ascendit de abyssu, id est, Antichristus faciet contra eos prælium. Et sic ecclesia toto tempore manifeste Antichristi persecutionis careret miraculis. Alij vero fatentur Antichristum post Helyæ & Enoch martyrium, multo breuiori tempore regnaturum. Tamen quicquid dicatur quemadmodum ostensum recordor, dicere cogimur, quod saltem ad tempus aliquod simul contra se inuicem fortissime prædicabunt, vtrisque maximo adhærenti exercitu, sed præualebit Antichristi exercitus contra sanctorum exercitum quo ad præsentem vitam, quoniam occidet eum pro parte, sicut & Antichristus Helyam. ¶ Porro Antichristus

Apoc.

sus

us primo in benignitate & signis v̄cturus perhibetur, & tunc à Iudeis suscipietur. Ad quorū cōuersionem venient Helyas & Enoch, moxq; filius perditionis in apertam persecutionem conserget. Fortassis enim Antichristus signa atq; prodigia faciet ante trium annorum & mediū tempus, congregans sibi plurimos, ex quibus quidam saluādi, eum, Heliā qui vtiq; ranquam ignis veniet, prædicante cum Enoch relinquent, quo factō Antichristus deseruet.

¶ De Gog & Magog. Articulus. XXVI. Theolog.

Per Gog Magog quidam Antichristi exercitū intelligere volunt, qui in fine mundi cū principe suo vastabit ecclesiam. Vnde cum Gog interpretetur rectum, Magog quoq; detestū. Possunt per Gog occulti ecclesie inimici qui eam latent persequuntur, intelligi. Per Magog autem emuli manifesti. Quidam Iudæi per Gog & Magog decem tribus Israel, qui ultra montes Caspios capti clausiq; sunt, accipere volunt, quas cū rege suo Messya in Hierusalem esse venturas, itemq; Christi ecclesiam destructuras affirmant. P. Quæ sunt ille decem tribus? T. Tempore filij Salomonis diuisum est regnum Israel, solaq; tribus Iudæ adhaesit Roboam filio Salomonis, sed & tribus Benjamin propter loci vicinitatem cum populo Iudæ eidem adhaesit, & quoniam in tribu Iudæ mansit cultus diuinus, Leuitæ quoque regibus de Salomonis profapia ad hærebant. Cæteræ tribus Hieroboam filio Naboth secutæ sunt, nec vnquam ad reges Iudæ reuersæ sunt. Philoso. Ante me docuisti quod esim fuisse tribus

Iudæ.

Israel ex duodecim filijs Iacob exortas, si ergo tribus Iudæ, tribus quoque Benjamin, & insuper tribus Leui Roboam eiusque posteritati parebant, non nisi nouem tribus remanserant & non decem, sed nouem capræ dicendæ sunt. Theol. Tribus Leui à deo ad altaris ac templi obsequium prælecta est, nec ipsi inter cæteros filios Iacob hæreditatem sortiti sunt in terra promissionis, sed dominus deus Israel erat hæreditas ipsorum, quoniam de oblationibus domini sustentabantur, ex loco ipsorum progenies Ioseph in duas partita est tribus, videlicet in tribum Manassæ et Efraim, quæ ambræ Hieroboam qui de genere Efraim exiit, adhaeserunt. Philo. Nunc responsionem tuam prosequere. Theol. Hic ergo Hieroboam primus rex Israel seu decem tribuum, quæ propter pluralitatem suam nomen sibi Israel vendicabant, videns ergo se regem electum, pauensque ne populus rediret ad Roboam, fecit duos vitulos aureos. Nam secundum legem Moysi, populus hebræorum in templo quod in Hierusalem erat, oblationes facere tenebatur. Hierusalem vero tunc in tribu Iudæ fuit, habitauitque in ea rex Roboam, eam ob causam timebat Hieroboam, si populus suus in Hierusalem oblationes faceret atque offerret, quod ad regem de genere David deus redirent, propter huiusmodi causam duos vitulos aureos fecit, & exinde idololatria illa non recessit à tribubus decem, donec tandem à Salma

sazar rege Assyrijs, trāslatæ sunt, nec vnq; reuersæ.

¶ Legitur

Gene. 29

Num. 7

Deut. 18

Iosue. 14

4 regū. 17

¶ Legitur demum in Cronicis, quod ad petitionē Alexandri Magni montes Caspii sic sibi coniuncti cū autq; sunt, vt egredi nequānt saltem in magno cathalogo. Et si possent, non tamen permittereēt ab his sub quorum ditione perdurāt. Alij astruunt, quod si permitterentur ab eis quibus subdūtur, ppter montium conclusionem non impedirentur. Hi ergo antichristo in maximo numero adhære- bunt, ecclesiamq; vastabunt.

¶ De acerbitate & breuitate persecutionis antichri- sti. ac discipulis eius. Articulus. XXVII. Theolog.

Quanto præterea tribulatio ista grauior, tan- to q; breuitate moderatior erit, cuius cau- sam sanctus Gregorius tradens, Quia ingr, superbos & infirmos nos aspicit deus, dies quos sin- gulariter malos intulit, misericorditer breuiavit, p- fecto vt & superbiam terreat de aduersitate, & infir- mitatem refoueat de breuitate. Nempe vt vberti- iam dictum est, aperta persecutio & imperium ho- minis peccati, non nisi tribus annis & medio stabit. Nam vt ait sanctus Iohannes: Cum venerit oportet eum breui tempore manere. Persecutio autem tyrannorum ac hæreticorum sæpe longissima exi- rit. Igitur antichristus omnia illa amarissima atq; i- manissima tormētorum genera, fidelibus inferet, quæ vnquam crudelissimi tyranni Nero, Domitia- nus, Diocletianus, Maximinianus, & compares in- tulerunt, præsertimq; Christianis in terra sancta & in Hierusalem compertis. Nihilominus ante pariē- tium oculos, signa magna efficiet. Ideo sancti qui

tunc

tunc constantes extiterint, præclarissimi martyres erant, tanto vtq; prioribus excellentiores marty- ribus, quo persecutio illa durior fuerit. Alij equidē martyres in maximis persecutores suos cōfusiabāt miraculis. Istis vero continget oppositum. Prope- rea nisi breuiati essent dies illi, non fieret salua o- mnis caro, christo testante. ¶ Porro sicut sathanas se transfigurat in angelum lucis, sic quoq; eius mi- nistri in ministros se lucis transformant. Vnde dis- cipuli antichristi per mundum discurrent, prædica- bunt, multosq; peruertēt, credere eis nolentes hor- ribiliter cruciabunt, vt quasi implere videantur, qd de Christi apostolis prophetatum itemq; implerū agnoscimus. In omnem terram exiuit sonus eorū.

¶ & Facient quoq; in nomine magistri sui atq; Luci tiferi signa multa. Nēc sinent scripturam sacram a Christianis vere exponi, nec Christi fidem prædica- ri, sed veros Christianos velut excōmunicatos ha- bebunt, nec in venditionibus neq; in emptionibus, alijsq; vsibus eis communicantes, nisi habeant ca- racterem bestia, id est, antichristi imaginem seu si- gnum aliquod vel oris vel operis, quo ad ipsum p- tinere noscātur. Antichristus nāq; vt dicitur imaginē suam faciet adorari, & suo oēs caractere insigniri.

¶ De simulata morte, resurrectione, & ascensione antichristi. Articulus. XXVIII. Theologus.

In Apo:alypsi ait Iohannes: Vidi de mari be- stiam ascendentem, habentem capita septem. Id est, antichristum & ei obedientes reges terre nos. Et dedit illi draco, id ē, sathanas v. virtutē suam & vnam

2. Thesa. 2

Apoc. 20

Matt. 24

2. Cor. 11

Psalm. 18

& vnum de capitibus suis quasi occisum, & plagam mortis eius curata ē. Vbi Beda aliq; doctores testatur, quod Antichristus imitatione veti capiti nostri Iesu Christi se quasi occisum ac retergentē con-
finget, ac demum adorandum præbebit, atq; in æra cunctis cernentibus, dæmonibus eum ferentibus autolabit, quorum omnium, vti præhabuit est, in Symone mago typos præcessit fallacie. P. Cur se secundum apparentiam occidi faciet? T. Vt quasi prophetarum videatur implere scripturas, quæ regem Messyam pro mundi salute passurum erudiunt, ac per hoc verus esse Christus paretur. Per triduum enim se velut defunctum absconder, & tertia die itaquam resurgens parebit. Et subdit Iohannes in litte-
ra: Admirata est vniuersa terra, id est, terreni & antichristi ministri, post eam his nempe visis, mirabuntur populi, & adorabunt, laudabuntq;. Ait autem sanctus Iohannes euangelista: Et adorauerunt draconem, qui dedit potestatem bestię. Ipsi dicent se adorare deum, sed quia eum adorabunt, qui potestatem Antichristo præstabit, qui vtiq; non deus, sed sathanas erit. Ideo Iohannes nõ ad eorum verba, sed opus respiciens, adorauerunt inquit, draconem, id est, sathanam adorabunt. Ponit namq; more prophetico pro futuro præteritum, propter prophetiæ certitudinem, & simili modo antichristum bestiam vocans quandoq; eum adorabunt, q; veraciter Christus nõ est, sed bestia potius, q; sancta calcabit ecclesie, eiusq; sacramenta irreuerentissime concutabit. Ideo subdit: Et adorauerunt bestiam dicentes, quis simi-

li be

lis bestię. Ipsi dicent, quis similis Christo, aut quis eum vincere potest. Sed eum qui bestia est Christus vocabunt, & purum ac bestialissimum, subtilissimū ipsi simulatorem atq; hypocritam pessimum, pro dei filio adorabunt. P. Cum Antichristus in tanto potentatu venturus sit, quis eum occidere audebit. T. Se sponte occidi secundum apparentiam (vt arbitrator) faciet, vt id quoq; quod de domino nostro Iesu Christo ait propheta: Oblatus est quia ipse voluit, in se verificare appareat, & sua morte implere, sicut mundum redimere: Veruntamen in speciali modo hypocrisis eius exprimere impossibile reor. ¶ De infelici morte Antichristi, Arti XXIX. Theo.

Denicq; de antichristo fari orsus apostolus ait: Quē dñs deus interficiet spū oris sui. Quod dupliciter potest intelligi. Primo interficiet eū spū oris sui. i. virtute spūs sancti a se præcedentis, q; spūs oris dñi dicitur apud Isaiā: Spūs labiorum suorum interficiet ipsū. i. hominem peccati, vici; antichristū. Secūdo spūs oris sui. i. sola potētia visibilibus, Nā Daniel de eo prædixit: Sine manu. i. hūana virtute cōteret. s. antichristus. Alij asserūt, q; Chrūs q; Michaelē ecclesie principē eū occidet. Multi quoq; testantur quā antichristus cœlitus fulminabitur, & non solū ipse, sed & magna insuper pars sui exercitus cum ipso occidetur atq; peribit. Occidetur autem, vt creditur, in monte Oliueti in Papilione folij sui, de quo loco Christus ascendit. Quo cum suis occiso, ceteri qui vel pernarum horrore atq; terrore, aut alia; per simplicitatem ab ipso antichristo subuersi sunt, & quibus

& quibus deus misereri dignabitur, pœnitebunt. Vt enim ex Daniele propheta colligitur: post antichristi interitum, quadraginta quinque dies pœnitentię concedentur, quo tamẽ aliqui de eius ministris nõ pœnitebunt, sed ut paulo ante ostensum est, gaudebunt edentes & nubentes, quemadmodum in diebus Noe fuit. Quantum præterea tẽporis fluet post illos dies quadraginta quinque pœnitentię, vsq; ad secundum Christi aduentum, ignoratur. P, Scitur ne saltem in communi, an magnum erit an breue? T, Christus in Euangelio ait: Quia statim post dies illos sol obscurabitur &c. & dies iudicij erit, vñ constat quod valde modicum erit. Cum enim illi obstinatissimi serui antichristi dixerunt: Pax & securitas, tunc superueniet eis repentinus interitus. Et tũc dominus Iesus illustratione aduentus sui destruet antichristum, & omnia membra eius, dicens: Ite male dicti in ignem æternum.

¶ Responso theologi ad obiectiones philosophi, de antichristo. Articulus. XXX Philosophus.

Nunc quoniam vsq; ad consummationẽ antichristi disputatio nostra de ipso perducta est, respondere complacet ad obiectiones quas dudum formabã. T, Interrogasti in primis, si rite recorder, quid vtiq; puer ille meruerit, vt sic ex vtero matris occupetur & inhabitetur, impleaturq; dæmone? P, Hoc primũ quæsiui & quæro, videatur enim mihi pœnam præcedere culpam. T, O altitudo diuitiarum sapientię et scientię dei, quã incomprehensibilia sunt iudicia eius, P, Tam incomprehensibilia

sibilia consistere nequeant vt iniusta existant. Inuisum autem videtur ante culpam tantam pœnam infligere, vt est ab exordio possideri à dæmone. Præterea vt dicitis: Non est apud deum personarum acceptio. Cur ergo vnum hominem præ alijs vniuersis tam immisereticordissime derelinquit. T, Modere itemq; reuerenter nos loquimur tam alta materia congruit. P, Hoc mihi efficacissime persuasisti, dum de prædestinatione & reprobatione disputabamus. T, Si profunde intendere, non solum de Antichristo, sed de alijs plurimis similimodo sciscitari atq; arguere posses, P, Quomodo? T, Non miraris cur quidam infantes de Christianis nascuntur parentibus, quidam de paganis. Cur eorum, qui de Christianis gignuntur, quidam ante baptismum decedunt, & aliqui non. ¶ Cur insuper deus vnum hominem in tam enormissima, peccata labi finit, magis quam alterum p. Hęc dubitationem meam augent, non soluant. Rogo autem vt pro viribus tuis respondeas, meq; informes. T, Meminisse ergo te decet, quemadmodum dixi electionem seu prædestinationem diuinam, non esse ex meritis, quoniã prima infuso gratis, ante omne meritũ extrat. Reprobatio autem & odium dei seu induratio, ex demeritis hominum oritur, non quod aliquod in deo existens ex rebus creatis causetur, sed quoniam deus præcognoscit in se ipso mala quorundam, ideo eos in se ipso secundum suam iustitiam discernit iustissime deferendos, nunc quidem à gratia, & demũ à gloria. ¶ Porro quod asseris, pœnam non debere

præcedere culpam, verum est de pœna & culpa eiusdem ordinis. Nam pœna sensus, propriam personam lemque non præuenit culpam, sed pœna damni, & originalis infectio puerorum ex alieno peccato proueniunt, de quo ante studiose differebamus. ¶ Porro illa possessio seu impletio Antichristi, à demone non imputabitur ei in culpam, nec propter eam merebitur pœnam, donec sponte discretionem toritur, maligno consentiat. Dæmon quippe primū nō cogit eum ad malum cōsensum, sed inclinabit duntaxat, imo piissimus deus deputabit ei angelū sanctū ad custodiam, qui etiam secundum sanctū Thomā super secundū sententiæ, à malis quibusdā retrahet eum, sed ipse sahanam protinus audiet, & ad omne se malum deruabit. Et dicunt doctores, quod cum ad tantam superbiam venerit, vt se deum dicat, extollens se vtiq; super omne quod dicitur deus, aut quod colitur, tunc angelus bonus eū ex toto relinquet, & ipsum non nisi ad accusationem habebit. P. Cur tamen puerum illum deus tam dicitur ceteris deserere? T. Quis cognouit sensum altissimi, cur deus animam Christi tam incomparabiliter p̄ omnibus creaturis elegerit? Nonne vtriusq; est ratio compar, scilicet quia deo sic placuit, & voluntati eius quis resistit? Quæ & si occulta sit, iniusta tamen consistere nequit. Cum igitur quæris, cur sic eum deus præ ceteris tradit & celerem in manus diabolicas dedit, prænoscit deus superbiam eius, atq; cetera mala ventura. Et si denuo sciscitaris, cur eū ad tantū lapsum prolabi sinat magis quam reliquos? huius alia causa non

sa non est, nisi voluntas diuina, quæ est omnium rerum prima causa, quæ nec inspicias esse potest nec iniusta, cum sit ipsa diuina sapientia, bonitas pura, atque sanctitas prima. Si autem interrogas, cur deus gloriosus hominem aliquem ad tantam blasphemiam, superbiam atque maliciam cadere deserat? Breuiter dico quatenus diuina iustitia in rebus reluceat, & saltem in vno singulariter clareat, ad quam defectuositatem omnis creatura, præsertimque rationalis descenderet, nisi diuinæ prouidentia pietas atq; clementia eam cōseruaret. Quod idem habet creatura sibi ipsi relicta? nisi deficere & in nihilum tendere. Et quid habet de se voluntas humana? nisi ad omne malum esse procliuem, semperque in deteriora labi atque corruere, nisi dei benignitas ac clementia eam dignetur protegere. ¶ Enimvero nec tantam maliciam Antichristi deus omnipotens permitteret, nisi maxima inde bona elicere nosceret, vt pote quia per eius maliciam multi coronabuntur. Sed & insuper propter peccata hominum secundum Apostolum, mittet deus reprobis Antichristum, quia videlicet non crediderunt veritati, sed magis consenserunt falsitati atque vanitati. ¶ Ex his denique elucescit, quod licet Antichristus erit quasi instrumentum diaboli, non tamen excusatur à culpa, quia est instrumentum animatum ac rationale, nec erit sicut obsessi à dæmone siue frenetici, sed integre mentis erit, atque sponte peccabit. Philosophus, Dubijs atque instantijs meis satisfactū aduerto, idq; simul perpendo,

quia ad horum notitiam plurimum conferunt quæ
superius de prædeterminatione & reprobatione diu-
ina allata sunt. theologus, Satis ne fatigauimus nos
cum Antichristo isto maledicto: Philosophus, Sa-
tis, & sicut intelligo, ideo tanta de ipso eius detegē-
do fallacias disseruisti, quoniam pro viribus tuis vi-
am ei præcludere cupis. Nam doli præcogniti me-
lius repelluntur. Theologus, Conspicit deus deside-
rium seruuli sui, & zelum quem pro fide eius com-
plector. Ego interim facere cupio quod in me est,
deus vero benedictus & fortis, optime vni-
uersa disponet. Philosophus, Quod tibi

restare videtur, adiunge. Theolog.

Vicissim testatus sum Chri-
stianam fidem per veterē

legem potissime com-
probari. Consequē

ter ergo id ipsum
ostendēdum

opinor.

). & (

INCIPIT LIBER SEPTIMVS,

De probatione fidei Christianæ, ex lege &
prophetis.

PRIMO PROEMIVM.

Theologus.

Quæns Christus Iudæis: Scrutami-
ni, inquit, scripturas, quia illæ sunt
quæ testimonium perhibent de me.
Philosoph, Quæ sunt istæ scripturæ?
Theologus, hoc Christus post resur-
rectionem apprensus discipulis ape-
nit dicens: Oportet omnia impleri quæ scripta sunt

de me, in lege, prophetis, & psalmis. Quod enim iā
factum de Christo euangelium narrat, hoc in ipso
fuisse implendū scripturæ illæ cōmemorant. Istud
vero argumētum de Christi fide & lege, per veteris
autoritatem scripturæ fortissimū est. ¶ Tum pro-
pter omnia illa ex quibus ostenditur legē antiquā
à deo tributam. Tum quia prophetiæ de rebus pu-
re contingentibus atq; humanis, non nisi secundū
diuinæ scientiæ præintuitum, certitudinem habēt,
nec esse possunt nisi à deo cui soli cūcta futura quā-
tumcunq; contingētia ac indeterminata certissime
& præsentialiter atq; æternaliter patent. ¶ Deniq; vt
Iosephus ait: Ex talium prophetiarum implemen-
tis euidentissime innotescit, deum de actibus huma-
nis prouidentiam habere & curam, & per conse-
quens iudiciū ac remunerationem. P, Quid ergo
in hoc tractatu probare intendis? T, Iesum Naza-
renum quem colimus, esse verum Christum in scri-
pturis illis promissum. Item ea quæ de ipso Euange-
lia canunt, per easdem scripturas ostendam esse ve-
raria. ¶ Præterea Antichristum, de quo locuti iam
sumus, non esse Christum, nec sibi vere competere
quæ de Christo sunt variati prophetæ. Insuper

Liber Se-
primus.

Iohan. 5

Lucæ, 24

Ioseph. H.
10. antiq.
Iuda. cap.
14.

quoq; adducā q̄ Iudæi Christianis ex lege obijciūt,
& q̄ antichristo apparentiā facere possunt. Dixi nē
pe in superiori libro, dū modos fallaciā Antichri-
sti quibus mūdū seducet distinxī, p̄ autoritatē sacre
scripturæ antiquæ, eū plurimos decepturū. Ea nāq;
q̄ Iudæi de Christo p̄phetata cognoscūt, nec tū in
ipso dño nostro Iesu Nazareno impleta existimant,
antichristus q̄st ad literā in se impleri oñder. P. Grā
dē tibi laborē indicis, sed salubrē & vilē tā tibi q̄ a-
lijs, & maxime mihi: nunc ergo deus te doceat vt
efficaciter prosequaris.

¶ Probatio declarās Christū venisse, ex propheta
sanctissimi Iacob patriarchæ: Articulus. I. Theolog.

Vm iā morti p̄pinquās sanct⁹ Iacob
filijs suis bñdiceret, inter ceteras suas p̄
clarissimas p̄phetias, de filio suo Iu-
da, eiusq; sobole excellentissimas in-
seruit vaticinatiōes. Cūq; regale sce-
ptrū atq; ducatū Iudæ sup̄ fratres suos
p̄pondidisset, p̄pherauit hūc principatū nō eē tol-
lendū a Iuda, donec Christ⁹ veniret. Nā etsi vicis-
sim videatur ablat⁹, hoc nō dñi duravit, imo spes
recuperandi p̄mansit, recuperatusq; est. Sic igitur ait
Nō auferet̄ sceptrū de Iuda, necq; dux de femore ei⁹,
donec veniat q̄ mittendus ē, & ipse erit expectatio
gētīū. Sed iā ad oculū lucet q̄ a Iudæis ablatū est re-
gnū, sceptrū, ducat⁹, & principat⁹, a tēpore natiuita-
tis Iesu quē nos Christū fatemur. Ipse nāq; sub He-
rode Ascalonita ē natus, q̄ erat prim⁹ regū alienigē-
narū in terra Iuda, hic em̄ Herodes Idumeus existēs
Romanorum

Romano rū auxilio Antigonū regē de Machabæo
iū genere natū, cœpit atq; occidit. Porro ab illo tē-
pore vsq; ad p̄sens fluxerūt: un⁹ plus q̄ mille quadrin-
gentū & triginta anni, nec vnq; inter i readepti sunt
sceptrū necq; ducatū, nec est spes reparādi, cū videā-
tur iā tantū elongati vt tunc. Ablatio ergo sceptri
tanto tēpore iā transactō, cui lens signū est christū
regem venisse, Deniq; ex autoritate induc̄ta duę ra-
tiones sumūtur, Iudæorū errorē ostēdentes. Ipsi q̄
pe expectant in aduentu Messye, toti mūdo dñari,
vibusq; tēporalibus atq; terrenis bonis repleti. Se-
cū dū hoc ergo sceptrū nō vtiq; tollitur ab eis, sed
potius augetur ac roboraretur, cuius tñ o p̄posi-
tū Iacob p̄dixit. Præterea, aut ista regni ablatio q̄
secundū vaticiniū Iacob, signū fertur aduentus Mes-
sye iā facta est aut futura. Si facta est, habetur in tē-
nū. Si vero futura ē, restat adhuc alia ablatio regnū
atq; ducatus a Iuda, q̄ fir̄ ista. Sed q̄ poterit maior ef-
se q̄ ista. Ipsi quoq; non dicunt aliā futurā, quoniā
post istā captiuitatē existimant se toti mundo prin-
cipaturos in seculum. P. Cum ista probatio tam e-
uidens sit, quid respondent ad eam? T. Dicunt qui-
dam eorum, autoritatem prædictam non de Chri-
sto, sed de Nabugodonosor rege accipiendā atq; su-
mendam esse. Ille nāq; cœpit Hierusalem, & trā-
tulit Iudam, regemq; eorum excecauit, filiosq; ipsi-
us peremit, & ex inde regnū eorū defecit. Hęc autē rē
spōsio falsa ē, quoniā post captiuitatē Babylonicā
habuerūt duces & p̄cipes. s. Zorobabel q̄ de tribū
Iuda descēdit, Esdras, Nehemiam, et Machabæos.

Si autem dicant, quod licet in Iudeis fuerit ducet
& principes, non tamen de tribu Iudæ, de quo loq-
tur Iacob, Hoc iam patuit falsum de Zorobabel q
fuit filius Salatiel, filij regis Iuda. Idemq; quoq; pro-
batur, nam à principio tribus regia, & sacerdotali
coniunctæ fuerunt. Ideo sicut Machabæi eorumq;
posterii de tribu sacerdotali descenderant, ita de re-
gia, utpote de tribu Iuda Non ergo à tempore Na-
bugodonosor a Iuda est ablatum dominium. ¶ A-
lij quidam confingunt, quod de Hieroboam intel-
ligenda sit. Nam eius tempore decem tribus recesserunt a Roboam filio Salomonis, hæc autem eua-
sio nulla est, quoniam post illam regni scissuram, re-
ges Iudæ saltem multi potētes, & iustiy, ac iusti fu-
erunt, quemadmodum de Ezechia, Iosaphat, Iosi-
a; patet, qui famosissimi erant. Non ergo ex tunc
ablatum est a Iuda sceptrum regale. Imò reges Iu-
da omnino iustiores, nobilioresq; erant regibus I-
srael. ¶ Insuper ista dicentes aiunt, quod Hieroboam
constitutus sit rex super Israel in Sylo. Nā ubi
nostra sancti Hieronimi translatio habet: donec ve-
niat qui mittendus est, Hebraica veritas habet, do-
nec veniat Sylo, quod est nomen loci. Istud autem
dictum est falsum, quoniam tertio Regum dicitur,
quod in loco qui Sychem vocatur, dereliquerunt
decem tribus Roboam, adherentes Hieroboam.
Sychem vero a Sylo satis est distans. ¶ Amplius autē
amb; euasiones supradictæ, per translationē Cal-
daicam efficacius destruuntur. Nam ubi nos habe-
mus, donec veniat qui mittendus est, illa cōtinet,
donec

§. regū. 12

Gene. 49

donec veniat Messyas. P. Quæ est illa trāslatio Cal-
daica? & a quo facta est? & si ipsa ad probandū con-
tra Iudeos idonea est? T. Libri veteris testamenti,
primo in puro Hebræo conscripti sunt. Multiphar-
ie multisq; modis translati sunt. Hæc autē transla-
tio Caldaica a Ionatha filio Oziel facta censetur, q
tantæ autoritatis est apud Hebræos, quod ei con-
tradidere nullus præsumpsit. Ideoq; eius translatio
efficax est ad probandū cōtra Iudeos. Ipsa nēpe v-
bertim declarat, et quasi exponit ea q̄ in Hebræo ob-
scura fuerunt. At vero q̄ præinducta autoritas nō
nisi de Christo accipi queat, ex sequentibus verbis
sancti Iacob ostenditur. Cū em̄ dixisset: Nō auferetur
sceptrū &c. donec veniat q̄ mittendus est, de eo
dē mittendo subiunxit: Ligans ad vineā pullū suū,
& ad vitē o filii mi asinā suā. Super q̄ Rabimoyles
Hebræorū maximus doctōr: Cū venerit inquit, rex
Messyas erit cingulans asinū suū, & equitans super
eū, ut cū humilitate se ducat: hæc autē nec Nabugodonosor
neq; Hieroboam cōpetunt, quorū utroq;
superbissimus fuit. Et licet Nabugodonosor penit
ruerit, istud tñ sibi nō convenire certū est. Quod i-
tē sequētia verba prophetica pandūt, sequitur em̄:
Pulchriores sunt oculi eius vino, & dentes eis lacte
candidiores. Quæ omnia utiq; Christo conveniūt,
& in ipso completa consistunt.

Quod primus regis Messyæ adven-
sus iam præteritus sit ex Da-
nielis pphetę vaticinijs,

Articul. II, Theol.

Que mad-

Vemadmodū in Daniele cōscrip̄tū est: Anḡus Gabriel Danieli, p̄ p̄ctō populī sui orantī, misericordiā efflagitātū apparuit, & eū de re quā dē tēplī, p̄sertim vero de sp̄iali redēptione p̄ Ch̄m̄ fienda edocuit, eūq; vehement̄ m̄gentē cōsolās a t. Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt sup̄ p̄p̄m̄ tuū, & sup̄ vr̄bē tuā sanctā vr̄ cōsummet̄ priuaticatio, & finē accipiat p̄ctm̄, & deleatur iniquitas, & adducat̄ iustitia sempiterna, & impleatur visio & p̄phetia, & vngatur sanctus sanctorū, scito ergo & animaduerte ab exitu sermōis, vt iterū ḡdificetur Hierusalē vsq; ad Ch̄m̄ ducē hebdomades septē & hebdomades sexaginta duæ erūt, & post hebdomades iexaginta duæ occidetur Ch̄s, & nō erit ei⁹ populus q̄ eū negaturus est. Ex his apte ostendit Ch̄stū venisse. P. Verba p̄ducta mihi oīno obscura sunt nec quicq; mihi per ea, p̄bas, nisi ipsa primo exponas. Primo nēpe quid hic signet hebdomada, & quātū tēpus septuaginta hebdomades cōtinēt nescio, T. Oīa q̄ ad p̄ducta autoritatis explanationē p̄sunt, exprimere nimis foret prolixū. Ea ergo in quibus oēs conueniūt, breuiter tangā, atq; illa q̄ mihi ad ostēdendū necessaria nō sunt, derelinquā. Primo igit̄ scire oportet q̄ in sacra scriptura hebdomas siue hebdoma q̄n̄q; accipit̄ p̄ tēpore septē dierū, interdū vero p̄ tpe septē annorū vt vna hebdomada septē annos cōtinet, & hoc mō eā accipi hic, oēs fatent̄. ¶ Deniq; q̄n̄iā text⁹ ait: Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt, Beda & alij multi, istas hebdomades exponūt de annis lunaribus. Est autē annus

DE FIDE CATHOLI. LIB. VII. 410.
 annus lunaris breuior anno solari vñdecim dieb⁹. Itaq; constat quod si prædictę septuaginta hebdomades annorum multiplicentur per septem, resulant anni solares. 475. anni vero lunares, 490. ¶ Præterea diuersa opinio est, a quo tempore computatio ista hebdomadarum inchoanda existat, an scilicet a tempore quo destructum est primum templum in Hierusalem, an a primo anno Darij regis Persarum, Mædorum, quādo videlicet Danieli Gabriel ista prædixit, an a reditu a captiuitate Babylonica vicesimo anno Artaxarxis regis, a quo Nehemias eiusdem pincerna missus est reedificare Hierusalem. Quæcunq; autem opinio istarum p̄elegatur, semper habetur intentum. Nam secundum omnes & singulas, prædictum tempus impletū est. 1200. annos. Igitur Beda a vigesimo anno Artaxarxis regis, hos annos computare incipiens, ostēdit ab illo tempore vsq; ad Christi passionem. 490. annos lunares fluxisse, quibus impletis adducta est iustitia sempiterna, id est, ipse Christus sol iustitiæ dominus iustus noster, & tunc impleta est visio & prophetia, quemadmodum Iohannes. Veritas ait, per Iesum Christum facta est, quia ipse in se prophetarum eloquia verificauit atque impleuit. Et infra hoc tempus, vnctus est sanctus sanctorū, id est dominus noster Iesus Christus gloriosus, de quo diuinissimus ipse David cecinit: Vñxit te deus tuus oleo lætitiæ præ conforibus tuis. Nam interrim vero secundum humanitatem suam vnctus est oleo gratiæ singularis, atque gloriæ specialis, &c.

411. D. DIONY, CARTHV. DIAO.

& tūc cōsummata est priuaricatio, quē admodū in
 Euāgel. Christus dixit iudæis, Implete mensurā pa-
 trū vestrorū. ¶ Christi nāq; occisio omnīū pcedentiū
 impeccatorū cōsummatio fuit. Tūc insuper est dele-
 ra iniquitas ex parte Christi occisi. ipse est em̄ agn⁹
 dei delens facinora mundi. ¶ Porro q̄ sequūtur de
 occisione Christi, aperitissime pandunt, quod mox
 circa tēpus pscriptū, passio eius cōsummari debeat,
 & quod occidētes, eūq; negantes, eius amplius po-
 pulus nō forent. ¶ Deniq; quid post Christi occisi-
 onē populo iudæorū esset venturæ ppheta ostēdit.
 Cū em̄ dixisset post hebdomades. 62. supple. 7.
 & vnā, q̄ post diuidit in duas partes, occidet Chri-
 stus, & nō erit eius populus qui eū negaturus est, p-
 tinus addidit. Et ciuitatē & sanctuariū dissipabit po-
 pulus cū duce venturo, id est, vrbē sacrā Hierusalē,
 & tēplū destruet Tirus cū gente Romana: Et finis
 eius vastitas, & post finē belli, statura desolatio. Cō-
 firmabit autē multis pactū hebdomada vna, & in di-
 midio hebdomadis deficiet hostia & sacrificiū, Vna
 hebdomada septē cōtinet annos, Christus autē p̄di-
 cavit tribus annis cū medio, in cuius tēporis sine de-
 fecit hostia & sacrificiū, q̄a ipse in nouissima cœna sa-
 crificiū nouę legis instituens, veteris testamētū vni-
 uersū annuit, & figuras impleuit, itaq; cū hęc oīa iam
 de facto cernamur impleta: Nā tēpus illud elapsū
 est, ciuitas & tēplū destructa sunt, sacrificia & hostiæ
 atq; incēsa desierūt, nūc q; insup post deuastationē
 illā factā p̄ Tirū, āplius q̄ mille & 300. āni fluxerūt,
 ex q̄ euidenter clarescit, hęc iudæorū deuastationē ac
 dispersionē

DE FIDE CATHOLICA. LIB. VII 412

dispersionē pperuā illā itē finalē eorū esse destru-
 ctionē, de q̄ post p̄inducta Daniel scripsit: Et vsq;
 ad cōsummatōnē & finē pseuerabit desolatio. Por-
 ro si dicant hęc ipsorū captiuitatē, in qua nūc sunt,
 nō esse desolationē p̄dictā pperuā, necessario se-
 quitur vt post istā aliā hac maiore p̄tolentur ac di-
 uturniore, hanc autē nō p̄tolantur, neq; futurā fatē-
 tur, q̄ em̄ maior poterit esse ista. Hanc rationē Rab-
 bi Samuel in epistola ad Rabbi Isaac pulchre, psequi-
 tur, eāq; cauenus reputat, vt ad Rabbi Isaac loquēs
 dicat: Certe dñe mi nō video euasione cōtra popu-
 lū, s. Christianū, iudæos hoc mō arguē. Et denuo
 heu, inq; dñe mi, nō ē excusatio seu euasio cōsona.
 Et hoc dixit gaiā, s. qñ ipse epistolā illā edidit, sunt
 mille anni, videlicet a deuastatiōe iudæorū facta p̄
 Titum, hęc autē ratio nūc fortior est. Modō em̄ cur-
 rit annus dñi. 1452. P. Cū inter Hebræos tot do-
 cti post destructionē tēpli p̄scriptā extiterint, &
 nūc quoq; ni fallor, existāt, p̄pter adductā, p̄p̄he-
 tiā, imo crederēt, nisi eā aliquo mō soluere possent,
 quid ergo ad rationē istā respōdent? T. Veritatē ti-
 bi dico in Christo nō mentior, quia posteriores Iu-
 dæi q̄ post christū fuerūt, p̄pter rationē istā, & alias
 multas textū frequēter corruerūt, sepissime quo-
 que eundē valde abusiue & extorpe exponūt, quē ad-
 modū post modū pandā. Deniq; q̄dā eorū p̄pter p̄-
 dictas ratios & cōpares, christiani sunt facti: licet
 etiā p̄inductæ autoritates eos ad fidē vicissim incli-
 nēt, tñ ob alia q̄dā, p̄phetarū eloq; q̄ ipsi nimis lite-
 raliter capiūt, q̄ cito adducā, auertūt a fide, & etiā
 ob alias causas. Quarū vna ē altitudo & incōprehē-

73. D. DIONYS. CARTHV. DIALO:
sibilitas eorum, quae fides comprehendit catholica, quae ratione, praesens excedat, ut est unitas personarum in una simplici deitate, & ea praesertim quae circa Eucharistiam credimus. Secunda causa est, quoniam dum Christiani sunt, omnia temporalia quae habebant quoniam per usuras adepti iniuste erant, eos oportet relinquere, sicut paupertatem quam valde abhorret incurrere, maxime cum in lege Moysi temporalium eis affluentia saepius promittatur. Tertia causa est, quoniam quod a pueritia inest, & per consuetudinem habitumque impressum est, difficulter deletur. Ipsi autem ab exordio pueritiae discunt nomen domini Iesu & virginis matris eius blasphemare, atque Christianorum ac Romani deservitissimi imperii exorare. Ideoque difficillime assuescunt oppositum. Verum tibi ostendam, quod ad instantiam & prophetiam perductas respiciant. ¶ Disputatio contra solutionem rationis praedictae quam Iudaei quidam assignant, & improbatio erroris eorum, qui se putant in adventu Messiae omnibus regnis mundi dominaturos. Artic. III. Theolo.
Simpliciores Iudaeorum in suorum dictis doctorum se amplius fundant quam expedit. Nempe cum ipsi caeci sint duces caecorum, igitur quidam post Christi longe adventum praeductam Danielis prophetiam aliter sunt conati exponere, nedum indoctos, sed seipso quoque fallentes. Dicunt ergo quod praefatae septuaginta hebdomades, non continent tempus determinatum neque praescisum, usque ad Christum ducem, eiusque passionem, sed exprimitur tempus inter primi atque secundi templi destructionem

DE FIDE CATHOLICA LIB. VII. 414
structionem, dicentes. Septuaginta hebdomades abbreviate sunt, praescisae sunt super populum tuum & Daniel, & super urbem tuam sanctam, prout quae videlicet compleatur perfecta ipsorum captivitas per Romanos inducta, ut consummentur praevaricatione, id est, a praevagatione sua per praedictam captivitatem correcti, desistant. Et deleatur iniquitas, scilicet Iudaeorum, per tolerantiam captivitatis istius, & impleatur visio & propheta, & vngatur sanctus sanctorum, non utique cito post tempus praefatum, sed eadem tempore a deo disposito, ut sit sensus, quod post huius captivitatis terminum, implebuntur visio & propheta, atque vngatur sanctus sanctorum, id est, Archa dei, ac vasa sanctorum, quae captivitate ista finita, a Christo quem expectant, recuperanda existimant. Hic ergo propheta sanctus, non explicat captivitatis durationem istius, neque tempus praescisum usque ad Christum ducem, Hanc responsionem ascribit quaedam ex nostris Rabbi Salomoni Hebraeorum doctore postertorum, haec autem eius expositio, nec textui nec ratio vi concordat. Primo quoniam dum aliquid ad aliud referri ordinatur, dicitur tunc omnia quae sub eodem contextu ac similis ordinis forma ad illud consequi referuntur, pariter & indistinctam concomitantiam habent ad illud. Ut si dicatur, deus miseratus est huic peccatori, ut a peccato liberatus, gratia impleatur deo si deliter famulo, ac omnibus mundivoluptatibus reluctetur, necesse est omnia haec similiter consequi ad ipensionem misericordiae dei, praesertim si postea determinatio temporis fiat ad ultimum, sine quo priora impleri non possunt, cum dixit Gabri. Dani. 70. hebdoma. &c.
Mox

Mox subiunxit sub vno contextu ac simili forma: vt cōsummetur præuicatio, & finem accipiet peccatū, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & vngatur sanctus sanctorū. Adductio aut iustitiæ sempiternæ, & visionis ac prophetiæ impletio, nō est nisi p̄ Christum, vt omnes concorditer dicunt. Omnia ergo prædicta post tempus septuagintarū hebdomedarū vniformiter cōcomitatur, quia tempus illud ad ista ordinatur, ergo septuaginta hebdomades, tam bene continent tempus determinatū vsq; ad Messyæ aduentum, eiusq; passionis misterium, id est, visionis ac prophetiæ impletionem, sicut ad cōsummationem præuicacionis, finē peccati, deletionemq; culpræ, maxime cura postea determinatur tempus ad vltimū horum, id est, ad Christum ducem cum additur: Scito ergo & animaduerrite, ab exitu sermonis vt iterum ædificetur Hierusalem vsq; ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades septuaginta duo erunt. Cōstat ergo q̄ prædicta ludæorū expositio, nō sit nisi purū signum, ad euadendum instantias Christianorum. Præterea in consequentibus Daniel determinat tēpus passionis Christi, cū ait: Et post hebdomades sexaginta duo occidetur Christus. Ergo infra præscriptū tēpus septuagintarū hebdomadarū vnctio, passio, ac visionū impletio implēdeerāt, Adhuc aut̄ finis peccati, & iniquitatis deletio eē nō potest, nisi per aduentū & meritū, passionēq; Christi, Alioquin aduentus Christi in mūdū ad salutē humanā nō vtiq; necessarius

cessarius foret, quod est apertissime cōtra vaticinia prophetarū, maxime Isaie qui ait de Christo: vcre lāguores nostros ipse tulit, & peccata nostra ipse portauit. Itēq; deus posuit in eo iniquitates omnium nostrū, Et alia multa. Si ergo post septuaginta hebdomades finis peccati & iniquitatis, deletio esse debuit, per consequens & passio Christi, seu visionū impletio, cū vnū sine alio esse nō queat. Amplius autē pœnā deus non infligit ante culpā, sed Daniel palā ostendit propter negationē, occisionēq; Christi vrbem delendam, templū destruendū, perpetuāq; delationē introducendam. Nā cū dixisset: & post. 62. hebdomades occidetur Christus, repente adiunxit: & non erit eius populus qui eū negaturus est. i. Iudæi non credentes eidem, cuius incredulitatis pœnā infligat: Ciuitatē inquit, & sanctuariū dissipabit populus cū duce venturo. i. Titus & Vespasianus cū sitis. Cū ergo pœnā cernamus impletam, clarissime cōstat culpam eius, i. Christi occisionem esse præteritam, Alias quoq; multas rationes satis idoneas introducit Nicolaus de Lira super Daniele, atq; in quādam quæstione cōtra errorem prædictū. Enimvero elucescit parenter ex his q̄ cæco seducatur Iudæi errore, opinantes se in aduentu Messyæ temporali potestate & regno sublimandos, totiq; orbi principaturos, cū ex præinducta p̄phetia lucidissime patet, quod in aduentu Christi propter incredulitatē atq; maliciam suā execrandi, dispergendi, & vsq; in finē dissipandi consisterent, q̄ ex alijs quoq; p̄phetiis posse probari, cū deo p̄stante clarebit.

¶ Prosecutio declarās Christū venisse ex vaticinio Danielis, & improbatio Iudæorum dicentū q̄ Messias eorum venturus destruet Romanorū imperiū. Articulus .III. Theologus.

Daniel. 2

A pud Danielem scriptū est, quēadmodū Nabugodonosor vidit statuā quādriformem magnā atq̄ terribilē, cuius caput aureum fuit, pectus & brachia de argento, venter & femora ærea, tibiæ porro ferreæ erant. Per hanc statuā designata sunt quatuor principalia mundi regna sibi succedentia, & sicut propheta exponit: Nā per statuæ aureū caput, designatū ē regnū Caldeorū. Per pectus & brachia argentea regnū Persarū, q̄ sibi regnū Caldeorū subiecit, Per ventrē & femora ærea, regnū Grecorū. Per tibiās ferreas, Romanorū imperiū, q̄ a cūcta regna domauit, in istar ferri omnia metalla domantis. Sequitur autē in textu: Abscisus est lapis de monte sine manibus, & percussit statuā in pedibus suis ferreis, & cōstruit eos. Per lapidē istū, omnes etiā ipsū Hebræi Christū intelligunt. Cū ergo cernamus huic quē Christū fatemur, domino Iesu Nazareno subditū esse Romanū imperiū, quod in exordio nascens ecclesie, rā diu rebellauit eidē, innotescit in domino Iesu prophetiā hanc esse impletā, & per consequens ipsū verū existere Christū. Siquidē lapis iste qui percussit statuā, factus est mōs magnus, & impleuit vniuersā terrā, quem admodū etiā Isaias decantat: A sinibus terræ audiuitus laudes, gloriā iusti, id est, Christi. In omnes enim mundi plagas, diffusa est fides Christiana, resonatq̄ vbiq̄

Isaie. 24

vbiq̄ laudes diuinæ. P. Quid ad ista respondent Iudæi? Theol. Expectant illud implendum in Messia quem expectant, dicuntq̄ nondum esse impletum, quia Romanum imperium necdum extraxit destructum. Phil. Quomodo improbas eos? Theolo. Ex præostensis patet cit. destructionem seu comminationem Romanū imperij, & Christū q̄nō debere corporaliter accipi, sed quo ad spirituale imperium, conuersionemq̄ moralem, immutationem videlicet legis ac fidei, & obedientiam sanctam. Ostensum est enim in aduentu Messiyæ auferendum a Iudæis seipsum, atq̄ ciuilem ducatum, & legē Moysaycam, in legem Christianam transferendam, ipsos quoq̄ Iudæos obstinandos & dispergendos, & hæc omnia postea clarius comprobabo, & Nihilominus ex eisdem Danielis sacrosanctis eloquijs id ipsum euidenter ostendam. Nempe quem admodum prædicta regna iam præallegata descripsit loco, sic quoque hæc ipsa septimo describens capitulo, aliqua addit de Antichristo, & die nouissimo. Itaque postquā tria regna descripsit, de Romano imperio eadem dicit, quæ modo sunt dicta sub alijs verbis. Sic equidem ait: Post hæc aspiciebam in visione noctis, & ecce bestia quarta, id est Romanum imperium, vt Iudæi quoque fatentur, terribilis atq̄ mirabilis, & fortis nimis dentes ferreos habebat, comedens atq̄ comminuens. Et post in eodem loco sanctus Daniel se ab angelo testatur edoctum, sic sibi dicente: Bestia quarta, regnum quartum erit in terra maius omnibus regnis, & deuorabit vniuersam terrā.

Daniel. 2

Daniel. 7

¶ Porro decem ipsius cornua, decem reges eius erunt, in q̄ Romano imperiū diuidetur, sc̄dm̄ postea in libro præcedenti Et alius conserget post eos, & potētiō erit prioribus, & tres reges humiliabit, scilicet de illis decē regibus præ cæteris potētiōres, hæc autē in libro præcedenti de Antichristo exposui, & ipse diuiso Romano imperio, discessione videlicet facta. Primo sibi subiciet tres reges de illis decem, quos cōmuniter dicunt doctores regē Africę, Ethiopię, & Aegypti. Sed an hoc bene differat, an potius de Christo ista intelligi debeant, cōsequētia verba prophete explanant, d̄s̄ dicitur: Et sermōes contra excelsū loquetur, & sanctos altissimi conteret, & putabit q̄ possit mutare tempora & leges. P, Quid cōcludis ex his? palā est em̄ nō de Christo sed de Antichristo hæc esse sumenda, vt plenius docuisti. T, Cōstat ex his, q̄ post Romani destructionē imperij, regnū vnū potentissimū erit, q̄ vtiq̄ nō bonū nec piū, sed impiū & crudelissimū erit, quippe cuius rex. i. Antichristus, deū blasphemabit, eiusq̄ cōteret sanctos. P, Hoc clare cōsequitur. T, Sed Iudæi affirmant Romanū imperiū a suo Messya esse destruendū, nec eius imperiū vnq̄ deinceps terminandū nec vincendū. Huius autē oppositū propheta aperte prædixit, asserens post Romanū imperiū venturū esse Antichristi dominiū, Christo profusū cōtrariū. Ideoq̄ oportet veri Christi, seu regis Messya imperiū, Antichristi p̄cessisse dominiū, ipsumq̄ cū Romano imperio, sibi subiecto subsistere, ac p̄modā dispartito Romano dominio in decē cornua Antichri-

Antichristū venire, Si em̄ Christus v̄tur use sit post destructionē Romani imperij, & illius aduentū potentissimi regis, p̄dicta cornua i reges sibi subdētis, nequaq̄ verū erit dictū Iudæorū, q̄ Messyas adueniens Romanū regnū corp̄ oraliter cōteret. P, Non cerno quid p̄ eis respondeā, nā ex oī parte eos concludis. T, In p̄inductis vaticinijs Danielem populū sui, & regni destructionē prophetaſse, Iosephus de mū doctissim⁹ Iudæorū hist̄ orographus innuit. Cū em̄ dixisset p̄pheta Daniel: Tūc. i. vigente Romano imperio, suscitabit de⁹ regnū cœli. i. militantis ecclesie, angelicā vitā in terra dūcentis, qualis vtiq̄ est verorū vita Christianorū, maxime p̄fectorū in carne sine carne viuētū, q̄ cōminuet vniuersa hæc, & stabit in æternū, Sup̄ hoc Iosephus dixit: Significauit etiā Daniel regi Nabugodonosor de lapide. i. Christo, q̄ mihi non placuit indicare videlicet, destructionem Iudaici regni tempore Christi.

¶ Demonstratio quod Christus iā venit ex propheta Aggei. Articulus. V. Theologus.

Vm post reditū Hebræorū de Babylonica captiuitate rearedificaret tēplū d̄ni in Hierusalē, p̄phetauit Aggeus p̄pheta, & dixit: Hæc dicit d̄ns exercitūū, A huc vnū modicū est, & ego cōmouebo cœlū & terrā, mare & apudā, & mouebo oēs gentes, & veniet desideratus cūctis gentib⁹, & implebo domū istā gloria. Magna erit gloria dom⁹ ist⁹ nouissimæ plus q̄ primo, dicit domin⁹. P, Quid probas p̄ hæc? T, In p̄inducto p̄pheta vaticinio, tria r̄guntur, ex q̄bus Christū venisse ostendit. Primū ē

i. E. d. s.

aggæi. 2

21. D. DIONY. CARTHV. DIALO.

cū ait: Adhuc vnū modicū & breue tempus est. Et
 addit: & veniet desideratus cunctis gentibus, p̄ quē
 desideratum vniuersi Christiū intelligunt, de quo ad
 Abraham loquens deus: In semine inquit tuo bñdī
 centur omnes familiae terrae. De quo Iacob. Ipse a-
 it, erit expectatio gentiū. Cū ergo Aggeus suis tem-
 poribus prophetauerit Christiū post vnū modicum
 esse venturū, constat eū iā dudū venisse: alioquin tē-
 pus illud quo propheta ista prā dixit, vsq; ad prā-
 sens, non vtiq; modicū dici posset, sed multū lōgū-
 ty. P, Respondere possent Iudaei, quod tēpus qm̄ se
 valde est longū, deo aeq; eternitati cōparatū sit mo-
 dicū, & sic loquatur propheta. T, Hoc quoq; respō-
 dent, praesertim cū de deo testentur scripturā: Quo-
 niā mille anni ante oculos tuos, tanq̄ dies hester-
 nae quae praerit. P, Quid obijcis eis? T, Promissio
 consolatoria de Christo prādicta, populo facta ē
 quo ad tēpus futurū. Itaq; quāuis mille multiq; an-
 ni per comparationē ad aeternitatē sint pauci, sim-
 pliciter tamē dici vnū modicū nequeunt, praeser-
 tim dū in eis expectatur res vehementer desidera-
 bilis ac necessaria, imō tunc modicū tempus longū
 videtur, potissime quo ad eos qui promissum expe-
 ctant. Aduentus autē Messyae regis a veteribus san-
 ctis vehementissime desiderabatur, si ergo prophe-
 ta prauidisset Christi aduentū vsq; ad p̄sens vel lon-
 gius differendū, non vtiq; tā simpliciter dixisset: Ad-
 huc vnū modicū. P, Quantū tēporis fluxit a p̄mis-
 sione ista, p̄phetica vsq; ad primū Christi aduentū?
 Et itē quāuī a primo Christi aduentu vsq; ad p̄sens?

T, Ab

T, Ab illa p̄missione vsq; ad Christiū. 400. anni su-
 xerunt. Nunc vero circiter anni 1436. elapsi sunt,
 post eius natiuitatē. P, Consensio tibi, T, Secundū
 quod in propheta ista tangitur, & quōd Christus ve-
 nisse ostenditur est q; ait: Veniet desideratus cūctis
 gentibus, & implebo domū istā gloria. In hoc ergo
 qd̄ primo asserit Christiū venturū & cōsequenter do-
 mū illā glōria adimplendā, clariissime innuit domū
 illā glorificandā praesentia Christi. Christus igitur
 domo illa nondū destructa aduentū. Nec autē do-
 mus illa destructa est a Tito atq; Romanorū exer-
 citu, plus q̄ per mille trecentos triginta annos, er-
 go Messyias tā venit. Tertū insuper q̄ idē a-
 batur ē qd̄ subiungit propheta: Magna erit gloria domus
 huius nouissime, magis q̄ primae. Palā est autē qd̄ Ag-
 geus de domo seu tēplo tēpore suo aedificatio locu-
 rus sit, quoniā ad illius cōstructionē Iudaeos de Ba-
 bylone reuersos induxit. Hec autē excellentia dom-
 secundae ultra glōriā primitēpli a Sa'omoni cōn-
 structi, in nullo alio consistere potuit, neq; fuit nisi
 per hoc quod ipse Christus sua praesentia eā illustra-
 re dignatus est, dū a matre suo oblatu-
 cū habens annos in tēplo inuentus est in medio
 doctorum, sepeq; demū in eo praedicauit & docuit.
 P, Vnde declaras, quod nō in alijs maior extiterit
 gloria domus secundae quā primae? T, Hoc Esdras
 Iudaeorum princeps propheta & scriba fatetur, di-
 cens: quod aedificata domo secunda, seniores qui
 viderant domum primam vberissime sic bāt, eo qd̄
 nullius esset repuaris cōparatioē tēpli prioris.

d 4 Alijs

Gene. 22

Gene. 49

Psal. 89

Math. 13

Iohan. 8

Esdra. 5

Alijs nihilomin⁹ in maioribus vehementer gaudentibus de reparatiōe tēpli, nec poterat quisquā discernere, inter voces lugentium & voces letantium. ¶ Denique status pp̄li sub tēplo secūdo, nullius q̄si erat momenti, respectu stat⁹ sub Salomone. ¶ Quidā tamē Iudæi respondere ad ista feruntur, q̄ domus secunda diutius st̄ erit q̄ prima, & sic eius gloria amplior fuit. Sed dato q̄ domus secūda magis durauerit, secundā tamē duratio amplior modica fuit, quē admodū ex libris Regū, alijsq̄ scripturis facilliter valet deduci. ¶ Præterea cōcesso q̄ multa fuisset, nō tamen ob hoc sequerēt simpliciter verū esse, q̄ maior fuisset gloria dom⁹ secūda, q̄ primæ. Sinanq̄ duratio nis excessus tantā excellentiā faceret, tunc Phenix hoīe multo nobilior esset, q̄ppe q̄. 500. annis vivere phibetur, imo lapis & ferrū, hūana natura excellentiora cōsisterent. Deniq̄ in eadem specie loquēdo, hō longioris vitæ licet iniustus, hōie breuis vitæ & iusto maior & excellentior foret. ¶ Adhuc autē multa notabilia q̄ in tēplo primo extiterāt, defuerūt secūdo, vt Archæ fœderis, diuina responsa, ign⁹ cōtinuus in altari, vnctio regū, atq̄ doctrina & veritas, de quibus apud Iudæos plenius scribitur, q̄rū dignitate & gloriā, duratiōis excessus, recōpensare nō posset. Ideoq̄ secūdi tēpli gloria, nullo mō excellētiæ primi tēpli posset p̄ferri, nisi p̄ hoc q̄ Chrūs sua p̄sentia, doctrina & operatione, clarificauit templū secūdū. Insuper tēplū sc̄dm̄ frequenter cōtēpibilibiter conculcabatur, vt tempore Nabugodonosor p̄ Anisichū regē in templo dei Ionis statūā collocātem

Postmo

1, Mach, 1

Postmodū per Pompeium ducem Romanorū de mū quoq̄ per Herodem Ascalonitam, & tandem a Tito prorsus demigrū est. Quomō ergo gloria eius primi templi gloriā vicit, nisi q̄a Christus in eo vere apparuit, quem admodū Malachia dictum est: Ecce ego mitto angelū meū, & p̄parabit viā ante faciem meā, & statim veniet ad templū suū dominator quem vos q̄ritis, & angel⁹ testamenti quem vos vultis. P. In verbis p̄phetæ p̄allegatis, vnū mihi dubiū oritur, q̄liter. s. in Christi aduentu deus cōmouerit cœlū & terrā. Cœlū em̄ indefinentem atq̄ perpetuū motū sortitur. Terra vero cū sit centū vniversū, immobilis conquiescit. T. Nato domino nostro Iesu Christo, stella cæteris clarior in superioribus fulsit, & ad adorandū infanulū Iesum reges p̄duxit. Eodem quoq̄ nato, apparuit angelus dei pastoribus, factaq̄ est cū eo multitudo cœlestis exercitus deū laudantis, & sic cœli. i. spiritus angelici habitantes in cœlo cōmoti sunt, operatione, admiratione & loco. Insuper tunc terra. i. incolæ eius commote sunt, tunc nempe edictū ab imperatore Romano exiuit, vt describeret vniversus orbis, & ibāt singuli ad loca sua natalia, Romanis se subditos p̄sentes. Circa eadem quoq̄ tempora factus est in Iudæā tā vehemens terra motus, teste Iosepho primo libro de bello Iudaico, q̄ circūiacentes prouincia arbitrabant, nullū in terra illa viuū relicū. Alia etiā multa similia inueniūt de ista cōmotiōe descripta q̄ de sero: ¶ Demōstratio q̄ Christus iam venit ex testimōio Amos, p̄phetæ. Acti. V, Theol. Deniq̄

Malach, 3

Matth, 3

Amos. 2.

DEniq; Amos propheta, Super tribus, inquit, sceleribus Israel & super quartū non transferam eos, quoniam vendiderunt iustū pro argento. P. hanc mihi prophetiam declara. T. uerbum istud propheticum eruditissim⁹ ille Rabbi Samuel, in epistola sua quam in Arabico fertur scripsisse, clarius allegat, & dicit, Super tribus sceleribus Israel conuertam vel transferam, & super quartum non transferam eos. Sensus igitur est, qd̄ deus gloriosus & æternus, tribus peccatis Israelis, licet grauissimis propiciatus sit, eosq; cōuerterit, sed super quartum facinus, propter enormitatis suæ excessum, non propicietur eis, sed vsq; in finem eos desolatos relinquat. P. Quæ sunt ista peccata, & propter quod eorum ait propheta eos non esse conuertendos. T. horum peccatorum tria esse, venditionem Ioseph a fratribus suis, idololatriam, & occisionē prophetarū, Iudæi quoq; concedunt, sed cum hijs tribus eorum peccatus deus miseris sit eosq; in terram promissionis post ipsa reduxerit, ut plenius p̄dam, restat ut quartū peccatū assignent, pro quo in tantam desolationem prostratos se cernunt. Nam si hoc tribus illis non esset enormis, nequaquam deus iustus & sanctus propter ipsum eos tam diu, tamq; miserabiliter reliquisset. Porro cum propheta hoc peccatū dicat venditionem iusti pro argento fatemur hoc quartum peccatum, quod vendiderunt Iesum iustum, eumq; emerunt et occiderunt. Siquidem ab eo tempore nunc vsq; sine conuersione & reductione in p̄cā tantū piaculi sunt dispersi.

Si vero

Gene. 37

Acto. 3

Si uero asserūt non de christo vēdito, sed de Ioseph quartū debere peccatum intelligi, compellant aliā tria facinora ante Ioseph venditionē ostendere, q̄a propheta hoc peccatū, scilicet iusti vēditionē quartum appellat: hoc autem facere nequeunt, cum certissimum sit idololatriam seu adorationem vituli aurei, prophetarum quoque interitum post Ioseph venditionem peracta. Oportet ergo de Christi uēditione accipi ista. Præterea Ioseph uenditio non erat peior idololatria, prophetarūq; necesse, sed propter peccatum quartum dicit eos propheta finali ter descendendos, hoc ergo peccatum cæteris omnibus grauius est etiam in comparabiliter, quod esse non potest nisi de christi uenditione et morte.

¶ Explanatio q̄ rex Messyas iā uenit, ex uaticinio Ozeæ. Articulus septimus. Theologus.

Ozee p̄pheta qui in libro suæ uisionum Iudæorum execrationem tempore Christi de Ozeæ. 1
nunciat genumq; illuminationem uerbis & Ozeæ. 2. 19
factis prædicit, deisti hanc finalem Iudæorum capitulationem clare Prophetans. Dies, inquit, multos sedebunt filij Israel sine rege & principe, & sine sacrificio, et sine altari, et sine ephor, id est, ueste sacerdotali, & sine cheraphijn, id est, imaginibus in quibus dæmones dare respōsa solebāt, ut quidā exponūt. hæc autem omnia cernimus modo impleri. Non enim habent regē aut principē propriū, sed alienis subdunt. Sunt demū sine sacrificio & sine altari, qm̄ extra Hierusalē, nec habere p̄nt altare nec sacrificare.

Insuper

Gene. 37

Insuper de finali eorum conuersione ad Christum, de
 bestia videlicet Antichristi perfidia, p̄ Helyam & E-
 noch uaticinans sacer propheta. Post hæc ait: Re-
 uertentur filij Israel, & quærent dñm deū suum &
 Dauid regē suum. i. ad verū Messyam Christum re-
 gem dñm Iesum conuertentur. Quod em̄ per Da-
 uid in hoc loco intelligitur Messyas, ex translatiōe
 Caldaica apud Hebræos autentica constat, quæ ha-
 bet: Post hæc reuertentur filij Israel, & quærent cul-
 tum dei sui, & obedient Messyę filio Dauid regi suo.
 ¶ Addit quoq; cōtinuo uates Ozæ: Erpauebunt
 ad dñm & ad bonū eius in nouissimo die. i. reuerē-
 ter deservient deo, eius beneficia recolēdo. P, Quo-
 mō exponunt ista Hebręi: T, Referunt hæc ad Chri-
 stum, quē opinantur venturū, putantes se mō Chri-
 stum fideliter præstolari nasciturū, nec debere cre-
 dere natū. P, Vnde hoc destruis eosq; cōfundis. T,
 Si mō filij Israel non essent per incredulitatē auersi
 à deo eiusq; Christo, nequaquā dixisset, p̄pheta: Post
 hæc. s. post longā hanc captiuitatē, reuertentur fi-
 lij Israel, & quærent dñm deū suum & Dauid. i. Chri-
 stum regē suum. Quomō em̄ post reuertētur ad de-
 um, si interim durantibus. s. lōgeuæ captiuitatis isti
 us diebus, non essent recedentes atq; auersi ab eo.
 Nam ad ea reuertimur à quibus recessimus. Præter
 ea ea quæ quærimus, in prospectu non habemus,
 sed quæ non videmus aut certe amissimus. Quæ autē
 præsentia, si amabilia sunt non vtiq; quærimus, sed
 magis amplectimur. Cū ergo dicat p̄pheta: quæ-
 rēt Dauid. i. Messyam regem suum, elucescit quod
 verum

verū Messyam durante captiuitate amiserunt, eūq;
 postea quærent, non tamen præsentem in terris cō-
 spicient, sed fide & opere eum requirent. Vnde pate-
 re opinor, quod is quem primo pro Christo recipi-
 ent, quem nos Antichristum vocamus, non vtiq; e-
 rit verus Messyas, quippe quem non tam quærent
 q̄ amplectentur & cernent. At uero sancti qui an-
 te Christi aduentum fuerunt, non minus credide-
 runt in Christum, quāuis venturū. q̄ Christiani nūc
 in Christum natum credentes. Cum ergo Iudæi iā
 Christum expectant venturum, si Christus nondū
 est natus, sed ut ipsi credunt nascetur, tunc ipsi mo-
 do nō minus credunt in Christum, quam credide-
 runt patriarchæ itemq; prophete. Quod si ita est q̄
 mō ait propheta: Post hæc, s. dies multos desolatio-
 nis, reuertentur ad dominū filij Israel, & quærent Chri-
 stū regē suū, imō si Christus necdū aduenit, tūc ipsi
 sunt mō nō solum fideliter, sed etiā valde cōstanter
 cōuersi ad dñm, & quærent iā veraciter Christum quē
 postmodum amplectent & cernēt p̄sentē. Sed cum
 hæc p̄phetæ uerbis nō cōsonant, palā est Christum
 uenisse, Iudæos incredulos captiuosq; esse, & in fi-
 ne mundi cōuerrendos existere. P, Ut p̄pendo ver-
 ba p̄phetæ, Ch̄iani p̄funde, sollicitè & diligētèr
 nimis aspiciūt, sed & mihi allatę rōes plurimū placēt
 ¶ De obstinatiōe & execratiōe Iudæorū i primo chri-
 sti aduēru ex Isaie elogis, i q̄ Iudæorū error destruit,
Eorum autem q̄ post domini nostri Iesu Chri-
 sti p̄mulgatā fidē increduli p̄manerunt Iudæ-
 orum, hæc yna sententia potius uerō ynus et
 tot

ror existit, quod in aduentu Messyæ oēs ipsi eū suscipiant eiq̄ credent. Si ergo cōprobare valent? testimoniū vatū sanctorū, qđ in aduētu Messyæ Iudæi excæcandi obstinandiq̄ erant, tūc hic error eorum plene destruitur. P. Vtiq̄, T. Beatissim⁹ Isaias ppheta de aduentu Messyæ, de missione Christi, diffusio neq̄ fidei christiang, pulcherrime vaticinat⁹ est: Ecce inquiens seruus meus suscipiā eū, elect⁹ meus cōplacuit sibi in illo aīa mea, dedi spiritū meū sup̄ eū, iudiciū genibus pferet. qđ istud totū cū sequentib⁹ in illo capitulo scđm doctores Hebræos atq̄ Latinos de rege Messyæ accipitur. Nā vt ipse formā serui accepit, ac p̄ hanc seruus dei est dictus, qui in propria forma patris extat æqualis. Iraque in hoc ipso loco de gentiliū illuminatione fari exorsus, ppheta, in dei loquēs persona: Educā ait cæcos in viam quā nesciunt, & in semitas quas ignorauerunt ambulare eos faciā: Ponā tenebras corā eis i lucē & praua in recta. De eis q̄ppe & christo paulo ante dixit ppheta legē eius, i. christi in sulcē expectabūt. Qđ nunc ad oculū intuemur impletū, in Cipro, cecilia, Anglie atq̄ similibus locis. Sed quā christus plebi Iudæorū specialiter erat pmissus & missus, saluatore dicēte: Nō sum missus nisi ad oues q̄ pierunt dom⁹ Israel. Vidēs ppheta Iudæos in christi humili excæcos aduētu, post qđ de christi missione & beneficijs dei locutus est: cum cognouisset in spū cæcitātē p̄dictā futurā, de Iudæorū incredulitate, ac obstinatioe pphetās, ait in p̄sona dei altissimi hæc verba, i. prædicta bona feci eis, i. specialiter Iudæis: & nō dereliqui

Esaiæ. 4.

Matt. 15

q̄ eos cōuersi sunt retrorsum Et qđ hæc de Iudis sumenda sint testat propheta dū addit. Quis cæcus nisi seruus dñi, id est, populus israel, ex surdis nisi a quē nuncios meos misi Populus nāq̄ Iudæicus ad dei obsequium singulariter erat elect⁹, et ad eum ppheta specialit̄ sunt missi. Sequitur Quis cæcus nisi q̄ venundatus est, id est, populus Iudæicus in afflictione Tiri et romanorum sic vastatus & veditus, vt quē admodum Iudæi vediti erant vel emerunt christū p̄ triginta argēteis, sic p̄ vno nummo triginta vediti Iudæi. Segl: Quis cæcus nisi seruus dñi? Qui vides multa nōne custodies, q̄ apertas habēs aures, nonne audies. Alloquitur propheta Iudæos qui multa videre dicunt, q̄ niā sciētia ppheta & legis specialiter erant ibuti, & ob eandē in sup̄ causam apertas habere aures scribuntur, q̄a legē & vates vbertim audierunt. Sed quōniā ch̄m quē venturæ credebant, præsentē non nouerant & quē auribus corporis audierant, aure mentis non intellexerūt. Ideo per hanc interrogatiōē sanctus ppheta inexcusabilem peccati eorum ac cæcitatē excessum in sinuant. Sequitur in propheta: & dominus voluit vt sanctificaret eum, & legē magnificaret & extolleret. Ipsi autem populus direptus & vastatus. Deus em̄ sublimis & viuēs ac felix ideo ch̄m misit Iudæis vt sanctificaret eos vteum, i. populum illum & magnificaret legem, quia christus non venit soluere legē, sed implere atq̄ p̄ficere, imo in p̄fectiorē legē trāsferre. Noua etem lex veteri nō derogat sed eā cōmēdat & p̄ficat, & qđ ibi signatū erat adipiet

Nam &

Nam & veterem legem Christiani in magna vtiq;
reuerentia habent, sed ipsi Iudæi propter incredu-
litate[m], sunt populus vastatus itemq; direptus, q[uo]d
ut cernimus in extremam desolationem est m[od]o de-
iectus. Ideoq; addidit propheta: Laqueus iuuenū
.i. Romanorum militum omnes, & in domibus car-
ceris absconditi sunt, facti sunt in ruinam, nec est q[ui]
eruat, in direptionē, nec est q[ui] dicat redde. Nā vt A-
mos propheta disseruit: Nō transferentur propter
quartum scelus. Porro videns propheta in spiritu,
quod Iudæi neq; percussit ex ipsa sua p[er]na, propria
culpam perpenderent, adiecit & ait: Quis est in vo-
bis qui audiat hoc, atq; dat & auscultet futura? Quis
dedit Iacob in direptionem, & Israel vastantibus e-
um, nonne dominus? ipse est cui peccauerunt, & no-
luerunt in vijs ei[us] ambulare, cuius peccati p[en]ā p[er]-
dens: ipse ait, cōbussit eum in circuitu, & nō cogno-
uit, & succendit eum & non intellexit. Quia Roma-
ni qui erant virga iræ diuinæ, cōbusserunt Hierusa-
lem, & vrbes circuniacentes, sed populus Hebræus
non intellexit, hoc in vltionem fieri sanguinis chri-
sti, imo in infidelitate permansit, p[ro]pter quod nunc
vsq; captiuus opprimitur, nec ante finem seculi cō-
uertentur, hæc autem de captiuitate Babylonica ve-
ra non sunt, quia in illa intellexerunt culpam suam
p[er]naz[is] causam, vnde & p[en]ituerunt, propter q[uo]d
post annos septuaginta redēpti sunt, nunc vero p[ro]p-
ter sus relictī sunt, deo atq; hominibus contēptibiles
facti, eo quod causam captiuitatis istius, .i. p[ro]pria[m]
culpam, occisionē videlicet christi, cognoscere fate-
riq;

amos, 2

DE FIDE CATHOL. LIB. VII. 452.
riq; abnuant. P. Quantum concipere quæro, Iudæo-
rum mihi execrationem euidenter probasti. De pro-
pheta tamen vocationis gentilium clarius edoceri
desidero. Theologus, hoc protinus faciam, sed quo-
nam Iudæi concedunt nobiscum, quod in aduen-
tu Messyæ multi gentilium conuertendi sint. Ideo
magis concupio de Iudæorum obstinatione q[uam] de
gentiū illuminatione p[ro]phetias inducere. Eū uero
de vocatione gentilium ad christi fidem sic Isaias
decanat, Populus qui ambulabat in tenebris, uidit
lucem magnam. Item apud eundem de christo dici-
tur, Dedit e in lucem gentium, ut sis sal[us] mea usq[ue]
ad extremum terræ, rursusq;. Ecce testem populis
dedit eum, ducem ac p[re]ceptorem gentibus. Ecce
gentem quam nesciebas, O Christe et deus, voca-
bis vtiq; ad finē, & gentes quæ non cognouerūt te
adte current, Et alia multa. P. lam de ludgorum ob-
durate vaticinia profer. Theolog[us]. De regis Mes-
syæ horribili atq; turpissima morte uaticinatur sa-
cratissimus Isaias, simulq; spiritu cernens Iudæos
pro maiori parte non esse credituros, taliter pas-
sum existere christum, Imo quod multi eorum pro-
phetias illas de christo esse p[re]dictas non crederēt,
sciscitatur et ait. Domine quis credidit auditui no-
stro, id est, misterio de christi passione & morte q[uo]d
nos propheta a spiritu sancto tuo audiuimus. Et
brachium domini, id est, christus qui est filius patris
uirtus & sapientia eius, cui reuelatum est tamq[ua]m in
finu quod pauci de Iudæis illuminarentur & cre-
derent in primo ac humili christi aduentu. Deniq[ue]
per Isaiam

Isaiæ. 9

Isaiæ. 49

Isaiæ. 55

Isaiæ. 53

Esaï. 7
actoz. 28

433 D. DIONY. CARTHV. DIALO.
per Isaiã deus testat vade ad populũ istũ & dic ad
eos: Aure audietis & nõ intelligetis, & vidẽtes videbi
tis, & nõ p̄spicietis: In crassatũ est enim cor populi
hũus, & auribus grauit̄ aūdierũt & oculis cõp̄
serũt, ne forte videãt oculis & auribus aūdeãt, &
corde intelligant, & cõuertãtur & sanẽ eos. In super
de gentiũ vocacione ac Iudeorũ induratione pos
Isaie deus benedictus et verus taliter ait. Quæste
rũt me, qui ante nõ interrogabãt me, inuenerũt me
qui ante nõ quæserũt: Hoc de gẽtibus dictũ cõstat
qui ante Christi aduentũ veri dei exp̄tes, in fide
& vita per Apostolorũ doctrinã ad deũ viuũ &
sanctũ & Christũ eius deuotissime sunt cõuersi: De
mũ eodẽ capitulo de Iudeis sic loquitur: Expãdi
manus meas totã die, id est, a tẽpore veteris legis,
vsq; in præsens, videlicet Christi præsentia, ad po
pulũ in credulũ, id est, Iudaicũ, ad quẽ primo pro
phetæ sunt missi, postmodũ Christus, sed ipsi et pro
phetas occiderũt, & Iominũ prophetarũ. Præterea
caplo. 63. qd̄ de Christi ascensione apertissime lo
quitur, neq; de aliquo rã apertẽ sicut de Christo as
teridẽte exponitur. Cũ a Christo ascẽdente an
geli sancti admirando quæsiissent. Quis est iste qui
venit de Edom? id est, de mũdo, tinctis vestibus
de bosra, Christus respondit. Ego qui loquor iusti
tiam, & saluator sum ad propugnãdũ. Er angeli
Quare ergo inquirunt rubrum est indumentũ tuũ
& vestimenta tuã sicut calcantium in torculari Et
Christus: Torcular, ait, calcavi solus, & de gentibus
nõ est ver mecum. Et sequitur: Calcavi eos, scilicet
occisores

DE FIDE. CATHOLICA LIB. VII. 434
occisores meos in furore meo, & conculcaui eos in
ira mea. Dies eorum in uisionem in corde meo. En nũc
ad oculum cernimus, quod ex quo Iudæi Iesum na
zarenũ crucifixe, sũt, calcari conculcati q; sunt imo
& christiani dominantur multis eorum. Ex his in
noscit, quod quidam inauiter dicit capitulũ istud
apertius posse exponi de aduentu Christi ad finale iud
diciũ, quam de ascensione ipsius. Rationes quo
que quas pro se inducit, faciliter satis solui possunt
sed pro præsentia ista omitto, quoniam principale
intentum non tangunt. ¶ Amplius etiam error in
felicissimi, infeliciũ Iudeorum Magistri Rabbi Sa
lomonis ex istis elicitur: Allegatum nãq; capitulum
exponit de Messya quem expectant venturum, dẽ
cens christum in suo primo aduentu multos occi
surum, imperiumq; romanũ victurum, Sed huic
obuiz quod postea dicitur: Torcular, calcavi solus,
Idque præferim quod post pauca subiungitur: Cir
cumspexi & non erat auxiliator quæsiui & non fuit
qui adiuuaret. Nam secundum erroris sui opinio
nem, Messyas venturus innumerabiles habebit ad
iutores, fautores itemq; ministros, ideo sibi tam po
tenter regnanti, non competit quod dicitur. Circũ
spexi & non erat auxiliator &c. sed Christo patien
tia conueniunt, qui in Psalmo idem testatur: Et su
stinui qui simul contristaretur, & non fuit, & qui
consolaretur, et non ueni. Plura quoque sunt quæ
ad hoc possent induci. Denique Rabbi samuel in
sua epistola autoritatem istam prophetica me le
gantur inducit, tan dẽq; ueritate, cõpulsus & victus,
e ? cum cui

eum cui scribit ita affatur: Vnam domine mi quid in refferimus cum, id est Iesum Christum, delinsemus etiam auctoritatem predictam ut nunquam legeretur ab aliquo.

¶ De cæcitate, reprobatione, ac dispersione Iudæorum ex prophetijs diuini Dauid. Artic. IX. Theolo.

Enis quero hoc secundum cor dei eximus vatum sanctus Dauid, qui in multis Christi figura fuit, de miserijs Christi, de reparatione humane salutis, de incarnatione, passione, resurrectione, ascensione, sancti spiritus missione, aduentuque Christi ad finale iudicium, atque de dispersione & incredulitate Iudæorum, subtilius, plenius, euidentiusque variatus est. ¶ Nepe in Psalm. qui manifeste de Christo loquitur, cum dixisset propheta in Christi persona: Et dederunt in escam meam fel, & in siti me oportauerunt me aceto. Quod etiam ad literam in Christi passione impletum agnoscimus, protinus poenam consequentem, tantam Iudæorum in Christum crudelitatem & culpam insinuans: Fiat inquit, mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones & in scandalum. Obsecratur oculi eorum ne videant. Quid enim tam internæ lucis omnisque veritatis alienum, quemadmodum corda eorum, qui cum tanto tempore se a deo cernant contempserunt, neque aliquod habere argumentum ex quo queant confidere se deo placere. Quoniam post Iesum Christum, eiusque Apostolos, nullus eis propheta missus est, nulla à qua miracula facta sunt, nullus consolator aduenit, intelligere tamen nec valent nec volunt, propter

PH. 68

propter incredulitatem & obstinationem suam se a deo relictos. Sequitur: Effunde super eos iram tuam, & furor irarum comprehendet eos: Hoc modo impletum conspiciamus, iam enim sunt mille trecenti & amplius anni, ex quo in ira hæc, potius vero in isto dei furore fuerunt. Sequitur: Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. scilicet de ipsorum progenie: hoc à destructione Titi usque in presentem impletum intuemur, cuius poenæ iam grauis causam insinuat. Quoniam inquit, quæ tu o deus percussisti, percussisti, percuti sunt, sine filium tuum eis missum & super dolorem vulnerum meorum addiderunt. Quid itaque nisi blasphemias, subsannationes, & irrisiones. Et quia ita fecerunt, ideo o deus appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Nam usque hodie Iudæi cotidie crucifigunt affectu & lingua Christum nostrum Iesum Christum. Maledicunt enim atque blasphemant, in synagogis suis cotidie nomen Iesu Nazareni, orantes indefinenter pro destructione Romani imperij, & Romani ecclesiar, sed oratio eorum fit eis in peccatum. Ideo adiecit propheta: Deleantur de libro viuientium, & cum iustis non scribantur. ¶ Paterea de destructione, ac dispersione atque perfideia Iudæorum in alio Psalm. idem ait propheta: Disperge illos in iram tue, & depone eos protector meus domine. Delictis oris eorum sermonem labiorum ipsorum, & comprehendantur in superbia sua. Et de execratione & mendacio annuntiabuntur in consumptione, in iram consumptionis & non erunt: hæc omnia iam clare patescunt. Dispersi sunt atque depositi, nec patri

Psalm. 68

am habentes, nec principē, & hoc q̄re, nisi pp̄t deli
 ctū oris ipsorū, pp̄t excautionē q̄ Ch̄m abhominā
 ti sunt, & mendacia q̄ ei iposuerunt. Dixerunt em̄
 Hūc inuenim⁹ subuertentē gentē nostrā & phibē
 tē tributa dare Cēsari. Et iterū: Tolle tolle crucifige
 eū. Itē: Nō habemus regē nisi Cēsare. Et denno: Si
 rex Israel est, v̄si hic est Ch̄s dei electus, descēdat
 de cruce. Propterea manent in ira cōsummatiōis ex
 tremę. Sūt autē & alia plurima in libro Psal. de istis cō
 scripta P. Cū hęc tā apte Iudæos cōuincāt, mirari
 nequa q̄ sufficio, q̄ doctores eorū ista nō p̄sent. T.
 Nō aduertisti q̄ dixit p̄pheta: Obscurent oculi eo
 rū, ne videāt. Necessē est cūctā impleri q̄ de ch̄o erāt
 p̄dicta. Deniq̄ ipsi p̄sertim moderni & posteriores
 Iudgi, ista alio mō exponūt, sed ex ipso textu cōuin
 cunt errare, & etiā p̄ antiquorū Hebræorū cōmenta
 doctōrū p̄ trāslationē q̄ p̄ Caldaicā, & alijs v̄ijs Sed
 & experientia ipsa, effectusq̄ eorū eos errare oñdit.
 Sed & q̄dā in expositiōe Psal. nūc allegati, sicut & i
 plurib⁹ alijs locis, p̄pheticis, valde literales & sup̄fici
 ales existūt, q̄ppe q̄ Psal. istū p̄dictū ad literā expo
 nūt de Dauid, nullā de ch̄o & misterijs ei⁹ mētio
 nē efficiētes. Licet autē Psal. iste de Dauid aliquo mō
 possit exponi, hoc tñ valde ī proprie fit. Nā q̄ in eo
 dicit, Quia ecce cōperit aīam meā, ad literā de Da
 uerū nō est, nisi im, pp̄rie exponat, vt dicat cōperitū
 i. capere studuerūt. Serui em̄ Saul de q̄bus ista expo
 nit, nō vtiq̄ cōperit Dauid, imo ipse euasit adiuto
 rio cōiugis suę Michol. ¶ Porro q̄ sequit. Neq̄ in
 iqtas meā neq̄ p̄ctū meū dñe. Quāuis ip̄ i Dauid all
 quo

q̄ mō cōueniat respectu p̄secutiōis ill⁹ ad aut. q̄ p̄c
 cato in Saul cōmissio nō meruit, id tñ q̄ seq̄t, sine in
 iqtate cucurri & direxi, Nō Dauid, sed ch̄o p̄ Dauid
 significato cōuenire opinor. Dauid nāq̄ frequēter
 peccauit. ¶ Alia, de mō q̄ sequit̄ sancto Dauid & ser
 uis Saulis i, pp̄riissime applicāt, vt illud: Cōuertentē
 ad vesperā, & famē patiet̄ vt canes, & circuibūt ciui
 tatē. illa nēpe obsessio Dauid ā famulis Saul tā lon
 ga nō exiuit, vt ipsi famē ex v̄tualiū pateret̄ dese
 ctū. De istis trāseo, q̄a hic eis immorari nō curo. P.
 Vñ, p̄bares hęc de ch̄o principalit̄ debent intelligi
 T. Plurimos Psal. de seipso Dauid fecisse videt, q̄a
 occasionē atq̄ exordiū eos faciēdi ex his, q̄ sibi cō
 iungebāt assumpsit, sed cū eēt vir spū plenus p̄phe
 tico, misteriorū ch̄i p̄ ceteris p̄sciis, seq̄ ch̄i figurā
 tenere. Optime noscēs, in Psal. quos scripsit semp̄ ad
 ch̄istū itēq̄ ecclesiā oculū cordis cōuertit, & quic
 qd sibi & ch̄o ac ch̄i ecclesię pōt cōpetere, multo
 principal⁹ de ch̄o atq̄ ecclesia cecinit, q̄ ea de seip
 so cōpegit. Et vtiq̄ ex textu Psal. p̄funde p̄fato, v
 berū dicit. Alit̄ em̄ ip̄e, ch̄i & eccleę misteria p̄ alijs
 vatib⁹ nō plen⁹ agnouisset, nec euident̄ scripsisset.

¶ De duplici Christi aduentu. Articulus. X. Theol.
 Diligenter valde te cupio dicēdis intēdere. P.
 Quo me serior⁹ admōtēs, in cōsuetū t̄phorta
 ueris, eo studiosi⁹ aduertēs. T. Vna atq̄ s̄simi
 lis rō inuenit̄ fuisse errādi malignis occasio in no
 ac veteri instamēto. P. Quæ: T. Quēadmodū i no
 ua lege. i. euāgelio ch̄i & libris annexis reperit̄ q̄
 dā insignia, diuina imo altissima dicta de ch̄o vt q̄

Iohan. 10
Iohan. 16Actu. 2
Math. 4
Iuc. 1
Galat. 4

Ego & pater vnum sumus. Et de spiritu sancto loquens: Ille inquit de meo accipiet: Quod mortuos suscitauit, quod spiritum sanctum discipulis misit quod ei in deserto angeli ministrabant, & alia plura. Sic de eodem in libris eisdem multa humilia atque abiecta leguntur, vt quod natus ex muliere, quod factus sub lege, quod a facie herodis fugit, quod a diabolo tentatus est, quod fatigatus, quod esuriit, quod irrisus, quod demum turpissima morte damnatus est. Sic in veteri quoque testamento, presertim in prophetis quedam sublimia & excellentissima, quedam etiam decliua & abiecta de Christo propheta, itemque promissa leguntur. Sic utique quidam solo nomine Christiani, diuina illa & alta de Christo conscripta pensantes, veram in eo fuisse humanam naturam negabant, ut Manicheus, qui innumerabiles habuit sectatores. Alij vero abiecta & humilia scripta de Domino Iesu rege Messya, altissimo Christo insipienter attendentes, veram in eo fuisse deitatem non admiserunt, vt Arrius, Eumonius, Fotinus, Nestorius. Sic inter Iudæos nunc accidit. Quidam namque Iudæorum prophetarum eloquia de Christi maiestate & excellentia loquentium considerantes, putant Messyam in primo aduentu suo in tanta potentia venturum & gloria, quod omnia eis mundi regna subijciet: alij autem eas scripturas propheticas quæ de Christi paupertate & humilitate ac passione palam loquuntur aspicientes, ad fidem nostram conuersi sunt. Aliqui demum propter excellentiam maiestatis, humilitatemque vite & passionis quas de Christo prophe-

phete describunt, duos expectant Messyas. Vnum in abiectioe venturum, passurum ac occidendum: Alium in maiestate et gloria fore futurum, & primum vt ferrum Messyam resuscitaturum, atque vniuersum orbem Iudæorum imperio subiecturum: Hæc autem positio omnino stulta & vana est, nec de scriptura autentica autoritate sortitur, neque antiquis Iudæorum doctoribus consonat. Sed & scriptura prophetica de Christi humilitate & passione maiestate quoque & gloria in multis passibus, sub vno omnino contextu loquuntur, quæ admodum in Isaiâ patet, vbi sic loquitur: Ecce intellegit seruus meus, translatio autem Caldaica apud Iudæos autentica, coriner: Ecce prosperabitur seruus meus Messyas, et exaltabitur & eleuabitur, & sublimis erit valde. Et sequitur, obstupuerunt super te, supple O rex Messia multi, sit inglorius, id est, de spectus erit inter veros aspectus eius, vt in passione eius factum agnoscimus. P, Quo de vna persona seu vero Christo tam distantia tamque diuersa intelliguntur: T, Duæ sunt in Christo nature & vna hypostasis, humilia ergo atque abiecta propter formam serui assumptam, id est, naturam humanam verbo vnitam, Christo conueniunt. Insignia vero itemque dignissima ratione nature diuinæ, quæ cum patre & spiritu sancto vnâ indivisamque habet. Denique sicut scriptura duplicem in Christo testatur naturam sic de duplici quæque eius aduentu loquuntur. Primus in humilitate & paupertate consistit, occultusque fuit. Quia namque primus Christi aduentus est vt soluat & tollat piacula mundi, & vt omnia quæ de eius passione

441. D. DIONY. CARTVH. DIALOG.
 sione prophetata sunt impleat, necesse est primū ei
 us aduentum in humilitate & paupertate fuisse. Sic
 nim Christus in maiestate & gloria aduenisset quis
 eum vnq̄ occidere præsumpsisset? Sed si ille nō oc-
 cideretur, mundus nō redimeretur. ¶ Porro secun-
 dus Christi aduentus de quo itē propheta loquit̄
 manifestus erit, quādo videlicet cū maiestate & po-
 testate veniet iudicare, qui in primo venit iudicari.
 Igitur de primo Messyæ aduentu Zacharias: Exul-
 ta ait, satis filia Sion, ecce rex tuus veniet tibi iustus
 & saluator, pauper & ascendens super asinum. Et in
 isto aduētu describit Zacharias Christū confixum.
 Aspicient ad eum quē cōpunerunt, & plangent e-
 um planctū quasi super vnigenitum. Amos vendi-
 tum, Isaias tanquā leprosum & contemptum, Da-
 uid vermem atq; obprobriū hominū. Ierimias cap-
 tum, Daniel autē occisum. ¶ Insuper de secūdo chri-
 sti aduentu ac iudicaria eius potestate Daniel sep-
 timo capitulo clarissime loquitur. ¶ Deniq; in Psal.
 de eo conscriptum est: Ignis ante eū præcedet, & in
 flammabit in circuitu inimicos eius. De isto per Isa-
 iam dictū est: Tacui semper, filii, patēs fui. In pri-
 mo aduentu, vt parturiens loquar in secundo aduē-
 tu, Itemq;: Dies vltionis in corde meo, annus retri-
 butionis meæ venit. Sed quoniā de maiestate Chri-
 sti Iudæi non dubitant, ideo de ea ista sufficiunt. P.
 Danielis prophetiam audire desidero. T. Sic ergo
 propheta, ille inter cætera ait: Aspicebam in visioe
 noctis, & ecce in nubibus cæli quasi filius hominis
 veniebat, & vsq; ad antiquum dierum id ē deū eter-
 nū

DE FIDE CATHOLICA LIB. VII. 442

num peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eū,
 & dedit ei potestatem & honorem & regnū, & oēs
 populi, tribus, ac linguæ seruiēt ei. Potestas eius po-
 testas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius q̄
 non corrūpetur. ¶ Adhuc autē de hoc secūdo Chri-
 sti aduētu sanctissim⁹ Iob: Credo inq; qd̄ redēp-
 tor me⁹ viuit, & i nouiss. mo die de terra surrectur⁹
 sim, & in carne mea videbo deū saluatorem meū.
 ¶ Disputatio contra peruersitatē Iudæorū, & falsas
 atq; extortas expositiones dætorū populi huius,
 maxime modernorū, in scripturis canonicis de chri-
 sti passione loquentibus. Articulus XI Theol.

Sacratissimus Isaias qui cōestante nostro Hi-
 seronimo, non tā propheta quā euāgelista di-
 scendus est, de Christi passione tam euidentis-
 sime loquitur, vt reuera potius instar Euangelistę
 videatur de re gesta historiam texere, quam de fu-
 turo velut propheta prædicere. Philosophus, Quid
 de misterijs locutus atque affatus est? Theolog⁹,
 De Christi acerbissima amarissimaq; morte vatici-
 nari orsus, inter alia, Nō est ait ei species, neq; decor,
 & vidimus eum & non erat aspectus, & desideravi-
 mus eū, despectū & nouissimū virore, & quasi ab-
 scōditus vult⁹ eius, & despect⁹, vñ nec reputauim⁹
 eū, vere lāgores nostros ipse tulit, & dolores nostros
 ipse portauit, ipse autē vulneratus est, ppter iniquitates
 nostros, attritus est propter scelera nostra. ¶ Hæc
 multaq; alia oī cōpūctioe ac deuotioe plenissima
 de morte regis Messyæ dixit Isaias q̄ tu ipse legere
 potes. P. Cōcedūt Iudæi de christo hæc dicta ē? T.

Quidam

449. D. DIONY. CARTHV. DIAIO.
 Quidam eorū moderni doctores potius aut sedu-
 ctōres, quorū secundū Nicolaum de Lyrā præcipu-
 Rabbi Salomon maximus, doctor eorū, totū istud
 capitulū de populo Iudaico in presenti captiuitate
 longissima existenti exponunt, aserentes pphetiā
 de toto populo Iudaicō nunc captō, velut de v-
 no homine loqui, sicut & de eodem in Psalmis dici-
 tur: Israel si audieris me, non erit in te deus recens.
 Et rursus in Exodo: Filius meus primogenitus Isra-
 el, homo autē seductio q̄ infelices, seq̄ in primis decipi-
 ū, ex ipso textu palā cōiicitur, Nēpe de isto salua-
 tore & vulnerato pphera addit: Oblatus ē q̄ ipse
 voluit, & non aperuit os suū, hæc autē populo Iuda-
 icō non cōpetunt, quoniā in hanc captiuitatē inui-
 te & coacte venerunt, & inuitissime quoq; in ea ma-
 nent, atq; os suū aperientes cotidie ab ea liberari
 optant & orant. ¶ Porro quod sequitur, generatio-
 nē eius quis enarrabit? Ad Iudaicum populū nil pe-
 nitus pertinet, sed hoc Christo optime conuenit, rā
 secundū generationem æternā ex patre, quā secun-
 dum generationem temporaliū ex virgine matre,
 quam etiam secundū spiritualem generationē per
 multiplicationem credentiū. Præterea quod seq-
 tur ibi, Et quod iniquitatem non fecerit, neq; do-
 lus fuerit in ore eius. Quo pacto populo Iudaico cō-
 uenit, hic em̄ populus a principio sui vsq; in p̄sens,
 plurima contra deū & proximū peccata cōmisiſſe, vt
 ex scripturis, & etiā per experientiā cōstat. Sunt autē
 & multū dolosi, & semp mendaces fuerunt, nō solū
 alijs, sed & inter se ipsos. Porro quod in fine capituli
 dictum

Psalm.

Exod. 5

DE FIDE CATHOLICA LI. VII. 444
 dictū est: Et pro transgressoribus rogauit, populo
 huic nullatenus cōuenit. Nō em̄ pro gentibus qui-
 bus subduntur exorant, sed teste Hieronimo, p de-
 structione Romani impērij, atq; extirpatione disci-
 pulorū Iesu Nazareni, i. omniū Christianorū, toto ef-
 festu precantur. Nā inimicos suos diligere nondū
 didicerunt. Imo inueterato rancore odiunt Christi-
 anos. Quod autē expositio ista facta sit ad euaden-
 dū argumenta Christianorū, ex verbis Rabbi Moy-
 si patet, hic namq; maximus doctor Hebræorū sup-
 illud Genesis, introduxit eā Isaac & hic est ait rex
 Messyas, qui dedit cor suum ad petendū miseration-
 es pro Israel, & ad ieiunandū & humiliandū se pro
 eis, quemadmodū scriptū est in Isaiā: Ipse autē vul-
 neratus est propter iniquitates nostras. Itaq; secun-
 dū doctore hūc capitulū istud de Christo itelligi par ē
 ¶ Manifestatio erroris Iudaicorum ex prophetijs
 Psalmographi. Artic. XII. Theologus.

EX præcedenti innotescit articulo quam ob-
 tenebrata sint corda Iudaicorum expectantiū
 Christum in primo suo aduentu, in tanta ex-
 cellentia & maiestate futurum, quod omnia eismū
 dī regna subijciet, & rebelles sibi occidet. Si em̄ r-
 lis veniret, quis tam horribili ac contempibili eū
 morte perimeret? sicut de eo Isaias prædixit. Quā
 autem primus Christi aduentus in omni humilita-
 te & paupertate consistat, & quod tanquam ignor-
 atq; despectus, occidendus extirerit, in quodā Psal-
 m. rursus dicitur, vbi Christus de se loquens: Ego
 inquit sum vermis & non homo, obprobrium ho-
 miuū

445. D. DIONY. CARTHV. DIALO,
 minū & abiecit o plebis Omnes vidētes me derise
 rūt me lēxerunt labijs & mouerūt caput. Et omnia
 quae in Psalmo isto sequitur in Christo prorsus im
 plera videmus. P, Quid ad ista Iudaei respondent.
 T, Quidam eorū hunc psalmū exponūt de afflicti
 one Iudeorū facta p Aman quia in illa inimici eorū
 cum diē stauerunt quo omnes Iudeos occiderene
 Alij vero exponūt de afflictione der Nabuchodo
 nozo Iudeis illata, sed ambe expositiones inanes
 sunt, neq; ad litterā de eis intelligi, pprie potest P sal
 mus iste, quāuis aliquo modo applicari queat Nā
 in nulla afflictionū ista: ū sic occisi cortiue sunt ve
 eis cōueniat quod in Psalmo hoc dicitur, foderunt
 manus meas & pedes, dinumerauerūt omnia ossa
 mea licet enim, ministri Aman eos configere spolia
 eorū diripere decreuissent, nullum tamen horū
 ad effectum deductū est. Praeterea cum propheta
 psalmi istius cum praēductis in proximo articulo
 istae eloquijs oīno cōcorder, nil prohibet quin ad
 litterā de Christi passioe accipi debeat Nā Christi
 a malignis fuisse occiden dū uel persequēdū in alio
 quo p Psalmo Dauid decantat dū ait: Astiterūt re
 ges terrae & principes cōuenerūt in vnū aduersus
 dominū & aduersus Christū eius. Praeterea in alio
 ruelus Psalmo idem iu sinuat. Quoniā inquiens de
 stinauerūt in te mala, cogitauerunt consilia quae nō
 poterūt stabiliare. Multipliciter enī Iudaei Christū cō
 rā pilato accusabāt atq; mēdacia vana ipsi obijcia
 bāt horū autē Psalmorū vterq; de Christo intelligē
 dus ē. P, Vñ hoc pbas. T, Refert Nicolaus de Lyra
 qui in hoc satis credendū uidet q; Rabbi salomon

DE FIDE CATHOLICA. LIB. VII 446
 in horū expositione Psalmorū de quolibet eorū sic
 dicat, hunc Psalmū exposuerunt magistri nostri de
 rege Messya. Sed propter hereticos exponat de Da
 uid. Porro p magistros suos intelligit antiquos ha
 bræorū doctores Per hereticos vero eos qui de lu
 daismo ad fidē Christi cōuersi sunt. P, Quid cōclus
 dis ex his. T, Prio innotescit ex verbis istis Rabbi sa
 lomonis q; antiqui Iudaeorū doctores qui tamen
 literalē sensum secuti sunt, hos psalmos de Christo
 intelligēdos cēsebāt. Secūdo q; ppter argumēta lu
 deorū ad fidē orthodoxam cōuersorū euadenda,
 ipse & posteri Psalmos istos de Dauid exponāt. Ar
 guebant enim hij ad fidē cōuersi auctoritate horū
 psalmorū. Tertio, ex istis elicitur q; expositio psal
 morū istorū de Dauid nō est nisi conficta, ad euadē
 dū vim argumētorū cōtra Iudeorū p̄fidiā inducto
 rū. P, hęc prorsus vt mihi videtur ex verbis illis ri
 re sequūtur. T, Nec dubites, quin sicut de istis psal
 mis hęc faciunt, sic de alijs quoq; multis sacrae scrip
 turae locis nouas, peruersas, atq; extortas expositio
 nes ad defendēdū suū errorē cōfingāt. Verūtū p
 p̄ ignōrātiā linguę eorū, hęc latinos sapiū latent,
 ¶ Explanatio vanę fiducia Iudae de aduētū Mes. T,
Hęc ē ergo obtenebratorū fiducia Iudaeorū, q;
 Christus nō dū aduenit, sed vterū sit, et cū vene
 rit vniuersos Iudaeos de quorū angulis terre
 cōgregabit, ac i terrā, pmissiōis et in Hierusalē eos in
 ducet, oīa q; mūdi regna sibi et p̄p̄o Iudaeorū sub
 ijciēt, replū etiā in Hierosm pulcherrimū aedificabit,
 copiatq; oīm tēporaliū bonorū Iudaeis p̄stabit, sic q;
 oīs gl'ia et excellētia stat⁹ quas Iudaei sub Dauid ec

Articu. 15

447. D. DIONY. .CARTHV. DIALO.
Salomone, vel vnq̄ ante habuerūt, velut nullius e-
rit momēti comparatione status illius. Atūc deniq̄
quod celerrime imo in breuissimo tempore cōgre-
gabuntur in iudæā. Et vt hoc aptius fieri possit, as-
serunt vt fertur quod tūc tota terra planabitur, val-
libus impletis, mōribusq̄ depressis. Insuper asserūt
vt narratur quod tūc iudæi defuncti resurgēt, san-
ctique prophete & patres resuscitabūtur, & de cellis
ad terras redire delectabuntur, ad videndū gloriā
regis Messyæ, et quod maxima tūcerit iudæorū se-
cunditas, ita vt in modico tēpore quasi in infinitū
augendi sint. Et q̄reges itē q̄ reginæ de gentibus de-
seruient eis. Et q̄reges itē q̄ sancti prophete in
scripturis sanctis eis in aduentu Messyæ vel primo
aut certe secundo sub similitudine corporalium, tē-
poraliūq̄ bonorum repromiserunt, ipsi literaliter,
carnaliterq̄ intelligunt. Et quoniam talia in domi-
no Iesū Nazareno impleta non cernunt, eum esse
Christum fateri despiciunt. T, Rogo te vt exempli
gratia aliqua mihi de prophetis proponas, quæ ad
literam intellecta, huic positioni iudæorum appa-
rentiam præstant. T, Talia sunt multa, sed pauca ti-
bi inducā, in Isaiā scriptū est: Surge illuminare Hie-
rusalem qui uenit lumen tuum, & gloria domini
super te orta est. Hoc secundū omnes doctores di-
xit Propheta de aduentu Messyæ de futuro per mo-
dum præteriti propter prophetiæ certitudinē loquēs
Et in eodem ait: Omne pecus cedar congregabitur
tibi, arietes Nabatoth ministrabunt tibi Offerentur
super placabili altari meo, & domū maiestatis mee
glorifica-

DE FIDE CATHOLICA LIB. VII. 448
glorificabo. Me etenim in insulæ expectat, & naues
maris in principio, vt adducā filios tuos de longe, ar-
gentum eorum et aurum eorum cum eis. Et ædi-
ficabunt filij peregrinorum muros tuos, & reges
eorum ministrabunt tibi, Gens enim et regnum quā
nō seruiert tibi peribit, et ueniet ad te curui filij eo-
rū qui humiliauerūt te, & adorabūt vestigia pedū
tuorū, omnes qui detrahebāt tibi. Pro eo q̄ fuisti
derelicta & odio habita, ponā te in superbiā seculo-
rū, gaudiū in generationē & generationē. Et suges
lac gētiū & mamilla regū lactaberis. Pro are afferā
aurū & p̄ ferro argētū. Nō audiet ultra iniquitas in
terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis. Mi-
nimus erit in mille & paruulus in gentē robustis-
simā. Ego domi⁹ in tēpore suo subito faciā istud.
Porro Isaiæ scripta alio loco si literaliter intelligā-
tur, prædicto errori apparētiā præbent. Dicit enim
idem Propheta, loquens in persona dei: Mittam ex
eis qui saluati fuerint, id est, ex iudæis regi Messyæ
in suo primo aduentu credentibus, vt omnes tama-
latini quam hebræi exponunt ad gentes, in mare,
in Aphricā & Lydiā, tenētes sagittā, in Italiā & Gra-
ciam, ad insulas longe, ad eos qui non audierūt de
me, & non viderunt gloriam meā, & annuntiabū
gloriam meam gentibus, & adducent omnes fra-
tres vestros de cunctis gentibus donum domino,
in equis & quadrigis, in lecticis & mulis & carrucis
ad montem sanctum meum Hierusalem, dicit do-
minus: & assumā ex eis in sacerdotes & leuitas. Præ-
terea his quæ à reedificatione templi à romanis de-
structi,

struisti, atq; secundum Iudæorum errorem, corporaliter per Messyam reedificandi sunt dicta, literaliter consonat quod apud Zachariam scriptum est: Ecce vir oriens nomen eius. Translatio Caldaica haloco orientis nomen Messyæ. Et ædificabit templum domino, & ipse portabit gloriam, & sedebit & dominabitur in solio suo, & erit sacerdos in solio suo. Itæ Amos propheta ait: In die illa suscribo tabernaculum David quod cecidit &c. ¶ Hæc & alia plura que in prophetis vbertim leguntur, Iudæi non spiritualiter, sed literaliter exponentes, quia in Iesu Christo impleta non vident, Christum venturum expectant, atq; seipsum miseri fallunt. P, Spiritualem & verum verborum istorum intellectum audire concupio. Nā ut asseris simpliciter atq; vt sonant intellecta, magnam præstant apparentiam Iudæis incredulis. T, Tunc sacra scriptura rite exponitur, dum expositio vnius partis, expositio nem̄ non impedit alterius partis, sed expositio literalis p̄ducti capituli. 50, Isaie propheta impedit semetipsam. P, Hoc mihi euidenter probetur desidero. T, In eodem isto capitulo, & item sub eodem contextu, inter præallegata hæc quoq; ponuntur: Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lune illuminabit te, sed erit tibi dominus in lucem sempiternam, & deus tuus in gloriam tuam: Non occidet vltra sol tuus, & luna tua non minuetur. ¶ Hæc ad litteram de statu temporalis præsentisq; vitæ intelligi nequeunt: Quomodo enim sine solis splendore fieret dies, aut quomodo sine eius occidit

Deniq;

Deniq; Hierimias propheta testatur, quia pactum dei inter diem & noctem irritum esse non poterit in æternum, durante videlicet vita præsentis. Solum ẽ ergo putare quod in primo aduentu Messyæ sol & luna iuxta solitam legem non current. P, Istitis cito consentio, quia naturalis rationi concordent, & prophetica autoritate firmata sunt. Vellem nihilominus quod allegata prophetarum eloquia breuiter mihi exponeres. T, Libenter id faciam, sed vnum aduerte quod ad hoc omniumq; solutionum similitum, plurimum valet, imò ad intelligendum prophetas, maxime confert. P, Hoc certe audissimum aduerendum opinor. T, Per Sion, per Hierusalem, per Iudam, per Israel sancti propheta vbertim intelligunt militiam ecclesiam. i. populum Christianum. Sion namq; interpretatur speculatio, Hierusalẽ, pacis visio, Iudas confessio, Israel, videns deum. Veri porro Christiani q; Iesum Nazarenum verum esse Messyã fide credunt, & vita ostendunt, quomodo vtiq; cõuersatio in celis est, q; in sanctitate ac iustitia deo semper seruire festinant, rite & proprie appellant Sion. i. speculantes, quoniam terrena iteq; visibilia cõtinentes, toto nisu celestibus inhiant. Sic quoq; dicitur Hierusalem. i. videntes patrem: & Iuda. i. deum veraciter cõfiterentes, & Israel. i. cõtemplatores. Cũ ergo propheti sanctissimi ac spiritualissimi viri existerint, quãdo in spiritu prospiciebãt abundantiam diuinorum carismatum, plenitudinemq; celestium gratiarum, atq; oim spiritualium bonorum affluentiam diuinis præstanta veris Iudæis, q; meritò in semine fidelis Abraham cõputantur, in aduentu

regis Messyæ quemadmodū in apostolis aliisque discipulis factū agnoscimus, & non tantū Iudæis, sed omnibus insuper gentibus in Christum credituris. Tunc prophete beatissimi toto corde exhilarati, totum creditū populū, id est militantem ecclesiā, sub vno frequenter nomine, vel Sion, vel Hierusalem, vel Iudæa aut Israel alloquuntur atque designant. Nouerant equidem ex utroque populo vnam in Christo constituendam ecclesiam. ¶ Denique, hæc spiritualium bonorum largissima munera, veris Israelitis per Christum donanda, sæpe, per sensibilia bona, temporaliumque affluentiam expresserunt. Et hoc modo diuinas promissiones & comminationes multoties explicant: quod innouetiam lege interdum, sed rarius fit. Populus namque Iudææ semper rudis, & Hieremia testant, corde in circumscissus fuit, ad temporalia atque carnalia valde inclinatus, & ideo spiritualium in sua sinceritate capax non exiit. ¶ Præterea promissiones prophetice interdum deo disponente occultandæ erant, & obscure tradendæ, quatenus fastidiosis, indignis atque ingratis tegerentur: studiosis vero atque electis panderentur. His agnitis, aliquid de expositione harum prophetiarum tangendum est. Itaque cum ait propheta: Surge illuminare Hierusalem, per Hierusalem ecclesia militans intelligitur, quæ hortatur propheta, ut surgendo de pigritia & tenebris mentis, Christum dignè suscipiat, quia venit lumen tuum, i. Christus qui est lux vera, & gloria domini super te orta est, id est, illuminatio Christi tibi respendit.

por

Porro per pecus cedar, arietesque Nabaioth, intelligendi sunt populi de genere cedar & stirpe Nabaioth, qui ambo Ismaelis filij erant. Iste namque populus antequam fidem Christi susciperet, carnaliter atque bestialiter vixit. Ideoque pecora atque arietes dicti sunt: sed per apostolorum doctrinam multi ex eis conuersi sunt, & ita hierusalē. i. militanti ecclesie congregati sunt, propter unitatem fidei, charitatis ac spiritus, & deuote ministraverunt ecclesie. Sequitur: Offerentur super placabili altari meo, quia veri Christiani semetipsum offerunt Christo hostiam viuam, rationabilem atque placentem. Et domū maiestatis meæ, i. militatē ecclesiā glorificabo. ¶ Denique coram quo sequitur quædam & spiritualis & literalis potest intelligi, quædam autem spiritualis tantum. Nam & multi gentiliū Christo regi ecclesie materiales construxerunt. Gens queque & regnum quod non obedit orthodoxæ ecclesie, in æternū peribit. Præterea quæ ex Isaia iam semel introducta sunt, in Christo impleta sunt. Ipse enim apostolos cæterosque quæ ex Iudæis saluare dignatus, est misit ad loca in textu expressa, qui tenebant sagittam. i. verbū dei, vel veloces atque feruentes discipulos, quos tanquam sagittas diuersis locis ac generibus direxerunt. Sequitur: Et adducent omnes fratres vestros. i. omnes veros Israelitas, omnes à deo electos, omnes fideles, omnes in Christum credentes, i. omnes Christianos, ad montem sanctum meum hierusalē. i. ad militantem ecclesiam. porro quod sequitur, in equis & quadrigis &c. literaliter accipi non debet, sed sicut sanctus Hieronimus docet, quia Elyas in curru igneo equisque igneis est

f f transtans,

translati. propterea per equos et quadrigas, sanctorum adiutoria angelorum, quibus electi ad fidem educuntur, optime intelligunt, Per lecticas aut moloset corrucas, ministeria designantur apostolorum ac discipulorum Christi predicantium, secundum tria quae in se habebant. Ad instruendos incredulos necessaria erant, quae sunt conuersario sancta, praedicatione vera, corroboratio fidei per miracula. At uero propheta Zachariae inducta, in Christo profusum est implera. Ipse quippe edificauit deo patri in terris ecclesiam, non ex uiuis lapidibus & mortuis petris, sed ex uiuis rationalibusque lapidibus, sanctis uidelicet, ueris & electis hominibus, hoc templum est sacrosancta ecclesia, deo per se accepta & grata, cuius figura quaedam & umbra existit synagoga. Et de isto utique templo resuscitando loquitur Amos,

¶ Articulus, xiiii. Offensio falsitatis Iudaeorum, T.

Quia ex his quae iam paulo ante de Christo inducta sunt plenissime innoscit, & primus Christi aduentus in omni humilitate, paupertate, abiectioe et passioe a prophetis praedictus sit, nunc tamen paulisper insitam, ut Iudaeorum tenebrosissimam caecitatem euidentius pandam. P. Autoritates sufficiens atque idoneas te ad hoc induxisse profiteor, si autem aliquas rationabiles considerationes ad idem inuenire decreuisti, has latius aduertam. T. Ad exordio disputationis istius in considerationibus talibus delectatum te memini, sed hae considerationes in his quae fidei sunt, stabilium. Sic igitur nunc ratio nabiliter Iudaeorum admirandam caecitatem considerare conabor.

conabor. En omnes prophetae ut etiam Rabbi salomon astitit, non nisi super dies Messiae & annos redemptiones locuti sunt: haec autem redemptione posteriores ac moderni Iudaei cum doctoribus suis, ad temporalem de captiuitate ista in qua modo premitur, liberationem. Itemque ad praesentis uisus admirabilem quaedam beatitudinem, temporumque honorum copiam ut iam praetactum est referunt. Arbitrantur namque Messiam in primo suo aduentu in maiestate, potestatem gloriae esse uenturum: haec autem positio nimium caeca est. Captiuitas namque ad Christum in lege promittitur, non est diuino humano seu temporali praefectura aut mandatio impium sed a reatu originalis culpa, a captiuitate diaboli, a limbo inferni. Et hoc quidem ex libro genesios originaliter claret, et ex prophetarum eloquiis constant. Adam namque omnique ipsius posteritas propter originalem transgressionem de paradiso expulsus est, nec potuit genus humanum ad regnum reduci caelorum, nisi a Christo tolleretur originalis maliciae debitum. Denique si ita non est, cur David & Salomon, Ilias & ceteri qui in humana captiuitate non erant, redemptionis aduentum eatenus concupierunt? Praeterea uita Christi omnis perfectionis exemplum esse debebat. Perfectio autem non in temporali carnalium affluentia, non in principatu terreno, non in uindicta consistit, haec enim mentem a deo impediunt: sed in paupertate spontanea, in humilitate profunda, in patientia uera, in charitate dei sincera & nuda. Christus ergo qui legem perfectionis ostendit uenit primum facere debebat quod docuit.

In pau-

In paupertate & humilitate igitur & patientia, primus eius aduentus consistit. Et cum non sit seruus maior domino suo, non debet verus Christianus illa pro magno habere, nec in seipso diligere, quod Christus non habuit neque docuit, id est, temporalium copiam ac mundanum imperium. Quod Iudaei ergo ista a Christo praestolantes atque sperantes, penitus errant, nec deo sincere, sed seipso & proprium ventrem, atque de inimicis vindictam sperant & diligunt. Praeterea si dicant sanctos patres de felicitate caelestis, redituros ad terram, ut Messias gloriam cernant, quam cum est hoc. Nam reuerenti a felicitate caelestis ad prosperitatem mundi, est a vera gloria valde deficere. Beatitudo nempe caelestis, in diuinitatis fruitione consistit. Messias autem secundum Iudaeos erit pura creatura, ideoque a creatoris dei velle fruitione recedere, ad intuendam potentiam purae creaturae, ut cuiuscunque prosperitatis terrenae, stultissimam est. Sancti ergo antiqui defuncti, nequaquam optabunt ad terras reuertere, ut conuersationi regis Messiae inter sint. Insuper quod aiunt in aduentu Messiae terram omnino plenandam, eo quod scriptum est: Omnis mons humiliabitur, & omnis vallis exaltabitur, & erunt praua in directa, & aspera in vias, planas, omnino inane est, cum capitulum illud Isaiae in quo haec scripta sunt, aperte utatur methaphoris. Amplius autem secundum Rabbim Moysen, & ut Nicolaus de Lyra allegat, secundum antiquos Hebraeorum doctores, opinandum non est quod in Messiae aduentu aliquid de solito cursu mundi, vel de operibus

sex

sex dierum mutetur, sed seculum iuxta solitam sibi inditam legem procedet.

Plenissima confirmatio fidei Christianae, atque Iudaicorum errorum destructio, ex varicinis beatissimi Hierimiae prophetae. Articulus. XV. Theolo.

Spiritu sancto repletus sacer Hierimias, & in spiritu cernens primum Christi aduentum in omni humilitate, paupertate, atque in quadam occultatione consistere, admiratus est nimis consilium dei in mysterio redemptionis humanae, & ex admiratione deum per modum interrogantis affatus est dicens: Quare quasi colonus venturus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum? Quare futurus es velut vir vagus, ut fortis qui non potest saluare? P. Quomodo ista deo conueniunt, & quomodo exponatur de Christo? T. Auctoritas ista prophetica fortissimissima est, plenissima atque pulcherrima. Enimvero ex ea probamus nedum quod Christus in paupertate, & tanquam alienus in terra, & ignotus aduenit, sed etiam quod ipsemet deus benedictus & sanctus incarnandus erat, & in carne assumpta tanquam pauperem vitam ducturus. Vnde ostenditur quod rex Messias Christus dominus, sit deus & homo, cuius oppositum Iudaei assantur. P. Fateor. Auctoritas ista decora est valde, sed vnde probares quod verba induta ad deum directa sint? T. Ordo & series literarum hoc ipsum ostendit. Nempe paulo ante in eodem capitulo dixit propheta: Tibi peccauimus expectatio Israel, saluator in tempore tribulationis. Quod de deo intelligi certum est. Et mox de eodem expectato atque

venituro

Venturo vaticinās ait quę dicta sunt. Vidit ergo propheta in spiritu, & non sine admiratione, vidit Christum in omni paupertate & humilitate venturū, & ita colonū & vagū seu peregrinū reputandū. Quod dicit Christus tam humiliter veniens esset deus, qui est diues in se, nulliusq; egenus, imo diues in alijs, sed in seipso paupertate ostensurus atq; docturus. Hoc est quod dominus noster Iesus Christus in euangelio de seipso testatur: filius inquit hominis non habet ubi caput suū reclinet. Et nihilominus ipse de seipso facit loquens ad patrē: Omnia tua mea sunt, & mea tua sunt. Et denuo: Omnia quęcūq; habet pater, mea sunt. Rursusq;: Dominus est filius hoīs etiā sabbati, P. Dū ista considero, atq; insup quę de Antichristi aduentu prædicta sunt mente cōmemoro, ceinocq; Antichristi aduentus prorsus contrarius erit aduentui Iesu Christi. Ille nāq; non vt vir vagus, neq; vt viator aut colonus venturus est, sed itaq; rex maximus, velut dñs mūdi, sicut ditissimus. Th. Hęc sola autoritas sufficienter declarat antichristi fallaciam, et quod ipse non sit verus Christus, nec sic venturus quęadmodū de Christo prophetę locuti sunt. Proinde quod Iudæi Christum negaturi erant, & ob id a deo deserendi, sanctissimus Iherimias clare & publice denunciavit, sic in Christi loquens per sona: Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam, dedi dilectam animam meam in manū inimicorū meorū, facta est mihi hereditas mea quasi leo in silua, dedit contra me vocem suam, ideo ordinā eam. Porro eandem sententiam Iherimias clarius pan

sius pandens. Præuacatione, inquit, præuacata est in me domus Israel, et domus Iudæ, ait, domus negauerunt dñm et dixerunt, nō est ipse. Nam euangelio enarrante Iudæi coram pilato eis dicere, Regem vestrū crucifigā, dixerūt. Non habemus regē nisi cesarē. Præterea de Christi passione ait propheta in trenis: Spiritus oris nostri Christus dominus captus est in peccatis nostris: hanc autē autoritatem prophetiā. Iudæi de Iosia rege iuda exponunt, asserentis hanc esse literā. Spiritus nariū nostrarū Christus dñi. Verūtamē Rabbi Samuel in epistola ad Rabbi Isaac sic eam allegat: Spiritus uulnus nostri Christus est captus est in peccatis nostris. Ideoq; videtur de Christo prædicta sit. Itē idē Iherimias de Christo prophæans: Ego ait quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam. Sūt quoq; & alia huius sancti prophete de Christo vaticinia, quę modo non tango.

¶ Articulus xvi. Disputatio contra Iudæos ex consideratione captiuitatis in qua nūc sunt, quod rationes quas ipsi assignant non sint vere causę captiuitatis istius. Theolohus.

Porro in disputationibus quas christianī cū Iudæis habere solent, hec argumentatio Iudæis sepe obijcitur, vt causam assignent captiuitatis istius longissime in q̄ iā sunt, et amplius q̄ p̄ mille trecentos ānos fuerūt. Certū est em̄ nec ipsi hoc negāt, q̄ de gloriofus & adorād⁹ terrā p̄missionis patrib⁹ eorū cōtulerit atq; p̄ miserit, q̄ eos in illa cōter nati q̄ diu peccatis suis ab ea nō mererēt expelli

Deniq;

459. D. DIONYSI CARTHV. DIAL. O.
Deniq; frequenter peccauerunt, nec tamen leguntur
expulsi ab ea pro quocūq; facinore, nisi propter ido-
lolatram & prophetarum innocentūq; necē. Itaq;
vt ex Libro iudicum, innotescit. Iudæi ad idolola-
triam interdū prolapsi sunt, et ob id captiui, occisi,
afflictiq; sunt. Cumq; clamarent cum humili cōfes-
sione ad dominum cito miseretur deus eorū, mis-
rensq; eis saluatorem liberauit, et ad propriam ter-
ram eos reduxit. Postremo cum multiplicata fuis-
sent iniquitates eorū in Idololatrijs, in prophetarū
occisionibus, in innocenrum homicidijs, itaq; tēpo-
re. Manasses repleuerunt Hieruselem sanguine in-
nocentum vsq; ad os, vt Quarto libro regū descri-
bitur, nec prophetis eos increpantibus acquiescere
vellent, ducti sunt in Babylonem captiui, in qua p
septuaginta annos dignis pœnis oppressi sunt, qui-
bus expletis, deus genitum eorum audiuit, eosq; re-
demit et in Iudæam reduxit. Præterea in hac capti-
uitate consolationem habebāt prophetarum san-
ctorum, eos de re diti certificantium, habueruntq;
prophetas ante captiuitatē, vt Hieremiam. In capti-
uitate Ezechielem ac Danielem. Post captiuitatē
Zacharjā, am atq; Aggeum Captiuitas quoq; Baby-
lonica cæteris cunctis prioribus dirior extitit atq;
longeuior. Cum ergo captiuitas ista in qua modo
præmuntur captiuitate Babylonica quasi incōpa-
rabiliter grauior diuturniorq; consistat, vt compu-
tantibus constat, oportet quod grauius aliquid sce-
luscōmiserint, quo tantam pœnam meruerint, quā
suerunt patrum ipsorum peccata. Pœna enim pro
portionā

DE FIDE CATHOLICA LIB. VII. 460
portionanda est culpæ. Ideo si post captiuitatem
Babylonicam enormius scelus non perpetrassent
quam ante, nequaquā deus eos tanto tempore deso-
latos reliqueret. Non enim consolationem habent
alicuius prophætæ eis tempora huius captiuitatis
transmissi. Præterea deus non punit vniuersaliter
nisi pro vniuersali peccato. Non ergo sic ira eius in
eos tam diu redundaret, nisi sub quodam vniuer-
sali peccato grauissimo forent. Tale vero peccatū
esse nequit nisi Christi occisio. Quicquid enim ali-
ud dixerint, protinus cōuincitur, maiora cōmississe
facinora ante captiuitatē Babylonicam. Nam post
reditū de Babylone neq; ad Idololatram declinaue-
runt in toto seu omnes, neq; prophetas occiderūt.
Et quamuis ista fecissent, non tamen tam diu deus
eos relinqueret, si aliter fidem et legem deo pla-
centem haberent, præsertim cum cotidie liberari
orent et sperent. Nisi ergo proptus increduli essent,
tam bene audiret atq; reduceret eos deus, quem ad
modū patres eorum, vel saltem prophetam aut ali-
am consolationem certam eis impenderet. P. Hanc
rationem interdū tetigisti, sed nunc eam fortius in-
duxisti. Quid ergo respondent ad eā Iudæi? T. Mul-
ta excogitant quatenus se contra propriam salutē
defendant. Dicunt ergo quod propter peccatū vis-
tuli conflatilis seu adorationē ipsius, propter ido-
lolatram quoq; patrum suorum, prophetarumq;
necem, itemq; propter auariciam ac odium frater-
num: quæ post reditum de Babylone multū in ip-
sis vigeant, hanc captiuitatem sustineant. Præter-
tiam cū

tim cū de Idololatria vituli in deserto dñs dixerit: Ego autē in die vltiōis visitabo hoc p̄ct̄m eorū. Sed hæc apparētiā modicā habēt: Nā teste p̄pheta, Nā iudicabit dñs bis in idipsum. Et Ezechiele testāte: Filij nō porrabūt inigratē patrū suorū. Si vererūt deam nō dū plene satisfactū, p̄ illis peccatis, & sic dñs nō iudicabit bis in idipsum. huic scripturæ sacræ repugnāt in q̄bus legūt misericordiā à deo adepti, exauditi & ad p̄priā terrā reducti. Deniq; si asserāt q̄ filij interdū p̄ patrū affligant peccatis, cū de deo per Moſen dictū sit: Visitās inigratē patrū in filios in terrā & quartā generationē. Nullā tñ apparētiā habet q̄ parentū p̄ct̄a redūdent in filios in tā longas innumerabilesq; generatiōes, sicut mō in ludḡis durare cōspicimus visitationē iracūdiæ dei. Præterea quis interdū p̄ p̄riā parentū p̄ct̄a, filij à deo p̄nā sustineāt, nō tñ excedit p̄nā filiorū q̄ nō peccauerūt p̄ nā parētū, q̄ peccauerūt. Hæc autē miseria in q̄ nunc demerit ludæi oēm p̄nā patrū suorū excedit. Ideo by necesse est eos p̄priā culpā habere, q̄ q̄ se habere recognoscere nolūt, ideo misericordiā cōſeq̄ nequeant. Adhuc autē odiū fraternū itēq; auaricia tā irremissibilia crimina nō sunt, vt p̄p̄t ea in rātā calamitatē relinq; meruerint. Imo hæc p̄ct̄a idololatria, p̄ phetamq; necē minora existūt. Oībus ergo p̄ſanis, reſtate eos sine fide & lege deo placētib; eē, & p̄ cōſequēs nil p̄ſus interitorū agere poſſe, & hoc ē quā in Iesum Ch̄m quē occiderūt credere rennuūt. Porro q̄ p̄ se allegāt de idololatria vituli scriptū: Ego autē in die vltiōis visitabo hoc peccatū eorū, de die iudicij

iudicij intelligi potest, de his qui non perituerunt. Obiectiōes ludæorū cōtra fidē catholicā. Ar. 17. T.

Multipliciter autē arguūt cōtra nos ex ceteris ludæis: Primo q̄ in cōfessione sanctę trinitatis videmur cōtra dicere legi q̄ ait: Audi Iſrael dñs deus tu⁹, deus vn⁹ est. Nos vero tres deos vt ipsi vident fate mur. Secūdo mirant q̄ Iesum hois filiū in tpe natū asserimus eē deū, deus em̄ atern⁹ atq; imensus est. Tertio vident eis q̄ multa attribuim⁹ Christo, q̄ valde derogant deo, vt cōcepi à muliere, crescere, esurire, t̄tari, crucifigi & mori: hęc vt dicūt diuinæ excellentiæ derogāt: Ch̄s ergo cui ista ascribimus, deus ver⁹ cōſistere nequit. Quarto nobis iponūt q̄ in eucharistiæ sacramēto peſſime idololatriam. Deniq; ex p̄phetis p̄bare nitūt q̄ Ch̄s nō dū venit, & q̄ Iesus Nazaren⁹, nō sit ver⁹ Messyas. Primo quoniā Hierimias post q̄ de Ch̄i aduētū dixit: Ecce dies veniunt, dicit dñs &c. protinus addidit. In diebus illis saluabitur Iuda, & Iſrael habitabit cōfidenter. Sed nūq̄ tot aduersitates cōtigerūt Iudḡis, vt post aduētū Iesu Nazareni. Ipse ergo non est Ch̄s in lege & p̄phetis p̄missus. Amplius autē per Ezechielem deus benedictus & summ⁹ ait: Sciensq; ego sim domin⁹ deus eorū cū trāstulerim eos in nationes, & cōgregauerim eos super terrā suā, & non dereliquerim quemquā ex eis. Hæc autē congregatio tempore Christi maxime expectanda videtur, & quia nondum extat impleta vt cernimus, apparet quod Christus necdum aduenerit. Insuper & est quasi eadem ratio quam Moyses conscripsit:

Si ad

Si ad cardines cęli fueris dissipat^o, inde retrahet te
 effis de^o tu^o, & assumet te atq; reducet in terrā quā
 possiderūt patres tui. ¶ Cū ergo inquit Iudęi nūc
 in toto orbe dispersi scimus, expectare debemus, p
 missionem istam diuinam, quę tēpore Christi ma
 xime implenda credēda est, & nondum impleta ē,
 ¶ At uero in Amos, & Zacharia, & Ezechiele mul
 ta scribuntur de admirabili templo ædificando in
 terra Israhel, à rege Messya, quę Christus Iesus nō fe
 cit. Aut enim Amos, quod in diebus illis populus I
 srahel possidebit reliquias Idumęæ & omnes natio
 nes. Tantam autem prosperitatem à Iesu Nazare
 no Iudęi sortiti non sunt. Non est ergo ipse Chri
 stus. ¶ Adhuc apud Isaiam de Christo scriptum est:
 Erit in nouissimis diebus preparatus mons domus
 domini in vertice montium. Dies autem Iesu Naza
 reni non sunt dies nouissimi, cū multa post eius ad
 uentum defluerint annorum curricula. ¶ Item in
 aduentu Iesu mons Sion nō est elenatus super col
 les, nec in aliorum mōtium vertice positus, quod
 tamen ait propheta in aduentu Messyę implendū:
 ¶ Insuper addit propheta, & fluent ad eum omnes
 gentes, ergo omnes populi Christo credituri erāt,
 sed in Iesum non omnes crediderūt. Postea subdit
 Conslabunt gladios suos in vomeres, & lanceas su
 as in falces. Non leuabit gens contra gentem gla
 dium, nec exercebuntur ultra ad preliam. Ex his ja
 notescit quod post Messyę aduentum, in toto mū
 do bella cessabunt, paxq; perpetua erit, hoc autem
 in Iesu Nazareno impletum non est. Imō post eius
 aduentū

aduentum diuissima bella Iudęis inflisita sunt. Ipse
 ergo Christus non est. Præterea apud Isaiam post
 quam de Christi aduentu prædictum est: Egredie
 tur virga de radice Iesse, post pauca subiungitur, ha
 bitabit lupus cum agno, et pardus cum hædo accu
 babit, delectabitur infans ab ubere super foramina
 aspidis, non nocebant in oī monte sancto meo. Er
 go in aduentu Messyę animalia siluestria et vaga
 erant edomita atq; domestica, nec venenosa erunt
 nocua. Cū igit hoc nondū aspiciamus impletū, cō
 cludūt Iudęi necdū uenisse regem Messyam. Por
 ro apud eūdem Isaiam alia quedam multa scribū
 tur de prosperitate & gloria Iudęorum, in aduentu
 Christi eis præstanda, inter quę hoc quoq; vnum
 est. Paupercula tempestate conuulsa, absq; vlla con
 solatione. Ecce ego sternam per ordinem lapides
 tuos, & fundabo te in saphyris, Et alia multa: hæc
 autem synagoga Iudęorum quam propheta affa
 tur, nondum consecuta videtur. Præterea impo
 nunt nobis Iudęi quod multa ex lege & prophetis
 allegemus, que in illis cōscripta nō sunt, quod etiā
 euāgelica Christi nostri doctrina documentis legis
 sepe videat cōtraria. Alia q̄ nobis obijcere possunt
 omitto, q̄ ex horū solutione facilliter dissoluitur.

¶ Articulus xviii. Responso ad Iudęorū instantias. P
 Nunc insuper horum solutioni intēdere par
 est, ne multiplicemus inaniter verba, antici
 po atq; profiteor quod harum obiectionū
 quam plures ante plene solutę sunt. Quod nempe
 primo de sancta trinitate obijciūt, iam ante discus
 sumus q̄d

465 D. DIONYSI CARTH. DIALOG
Am^o tres psonę nō sunt tres dij, sed de^o vn^o, qm̄ na
tura atq; diuinitas i trib^o psonis pmanet vna. Qđ
aut sedo obijciūt etiā p̄discussum recordor. Si qđ
ostēdit qđ Christus est verus deus & verus hō, non
in vna natura, sed in vna psona, & qđ ex tpe natus
ēset, ppter humanā ei naturā ascribitur, in natura
aut diuina qđ cōsubstantialis est patri, ipsi qđq; copter
n^o existit. Insup qđ Tertio aiūt, nil cōuincit qm̄ hu
milia atq; abiectā aliqua vē impfectionē designāta
nōscdm̄ diuinā naturā, sed ratiōē hūanitatē assum
ptę Christo cōueniūt. In hoc aut qđ deus talē natu
rā & que ei cōueniūt dignat^o est maiestati, itē qđ diu
nā psonalitati vnire, eius bonitas, misericordia, dia
ritasq; vehemēter relucēt. Porro qđ quarto i ducit
p̄saris p̄habitis solutiō est. Quis em̄ ex vi sacra
mētiseuratiōē rāsubstantiatiōis sub specie hostię nō
sit nisi corp^o Christi, ex naturali tñ sequela est etiā
ibi asa eius atq; diuinitas, & p̄ cōsequētor^o Christus
qđ in vna hipostasi est hō & deus ideoq; merito ado
rād^o. Si aut adoraret corp^o eius seorsum, Idolola
tria esset, & simile extat de sanguine. Ceteras vero
ludgorū instātiās mihi solui o Theologe cupio. Ve
rūtāmē quāsdā casū ex p̄inductis solutas intelli
go. I. Cūcta que dicis ap̄ p̄bo, simulq; ingenium nō
āmiror. Deniq; Hieremias cuius nobis primo, p̄phe
tā obijciūt, de vasa salute, id est, saluatione aig a pec
cato & potestate diaboli, ppter qđ christus potis
sime venit locutus ē, & p̄ Iesum Christū impletū ve
rissime nouim^o. Ipse saluauit atq; redemit Iudā, imo
vtrūq; genus humanum, & Ieruz qui ipsi adhæsit &
credidit

466 D. DIONYSI CARTH. DIALOG
credidit, habitauit cōfide: et loquendo de fiducia
& magnanimitate ac securitate mētis in deo Nō
enim contristabit iustum quicquid ei acciderit. Et
rursus scriptura, Iustus inquit quasi leo cōfidens
absq; errore erit. Sunt autem & alię solutiōes
quas omitto. Quod vero dicūt Iudgi tempore Iesu
maximā eis aduersitates exortę sunt, verbis pro
phetę non obuiat. Nam propter incredulitatem, p̄
secutionem, atque blasphemiam suam in Christū,
iam amplius non erant synagoga dei, sed sathanę,
nec erant veri Iudæi, id est, confidentes, neque com
putabantur in semine fidelis Abraham. Præterea, p̄
phetia illa Ezechielis, p̄phetę atq; similes, vbertim
implerę sunt. Sepe enim de captiuitatib^o suis eos de
us eripuit, nec quenquam ex ipsis reliquit qui scilicet
redire oprauit et studuit. Potest etiam cōgrega
tio ista spiritualiter accipi, & sic per Iesum Christū
est facta, quia in vna fide parique spe ac diuina cha
ritate omnes quantum in se fuit Iudæos vbi que dif
feros congregauit in regnum militantis ecclesię.
Et hoc modo a Iohanne dicitur, quod Iesus moritur
erit pro gente, & non tantum pro gente, sed vt
filios dei qui erant dispersi cōgregaret in vnum. &
similis est ad Moysi p̄missionem r̄sponsio t̄ or
ro templū de quo Amos et Zacharius loquuntur
spiritualiter exponendum est de militāti ecclesia ex
lapidibus viuīs constructa in qua Iesus Christus
est rex atque sacerdos cui subiectę sunt

467. D. DIONY. GARTH. DIALOG.
reliquias Idumæ & omnes nationes, id est, ipsa gē
tilitas ad fidem conuersa. Ezechiel quoq; sub me-
taphora de triumphanti ecclesia ac domo cœlesti
profatur, & non de terreno materialique templo
quod vtiq; ex textu elicitur, in quo plura dicunt,
quæ literaliter accipi nequeunt. Amplius autem quæ
instant Iudæi, quia dies Iesu Nazareni non sunt no-
uissimi, respondendum quod triplex distinguit tē-
pus, ante legem, sub lege, sub gratia. Tempus ergo
domini Iesu est nouissimū quoniam legi euangelicæ
lex alia vera non succedet, vnde Iohannes ait: nouis-
sima hora est. Ad aliud dicitur, quod eleuatio mon-
tis Sion in Christi aduentu per localem ascensum
intelligenda non est, prout Iudæi secundum cæcita-
tem & crassitudinem cordis sui existimant, sed per
gloriam miraculorum & excellentiam gratiæ illi
effusa, quæ vtiq; gloria amplior extitit quam illa
quæ in monte Sinai aut alibi vsquā apparuit. Nemp-
e in monte Sion Christus discipulis spiritum sanctū
misit, omnium scripturarum sanctarum atq; ling-
uarum vsus, itemque nōticiam tradidit, clausis ia-
nuis introiuit, corp⁹ impassibile palpabile tradidit,
panem & vinum in corpus suum, & sanguinē trā-
substantiauit, seipsum suis discipulis manducandū ex-
hibuit. Ad sequens respōdeo quod omnes gentes,
id est, aliqui de omnibus in Christum credunt, vt
sit distributio pro generibus singulorum, non pro
singulis generū. Et hoc modo etiam ipsos Iudæos
oportet prædictam distributionem exponere. Ad
id demum quod consequenter obiectum est. Nou-
anabilia

DE FIDE CATHOLICA LI. VII. 468:
leuabit gens contra gētem gladium, &c. dico quod
Christo nato angeli cecinerunt: Et in terra pax ho-
minibus, bonæ voluntatis, hoc vero de interna, spi-
rituali, veraque pace, quam exterior perturbatio
aut persecutio auferre non valet, intelligendū cog-
noscimus. Itaque sacer Propheta videns in spiritu
quod in Christum perfecte credentes, etiam inimicos
suos diligerent, nec aliena oparēt aut raperēt,
præinducta sic dixit. Aliter quoq; respondeo, quod
Christus natus est tempore inaudite a seculo pa-
cis. Eo namq; nato ad vnius imperium hominis
vniuersus descriptus est orbis: hæc autem pax vltra
soluta tempus durauit cunctis nationibus roma-
no imperio subiugatis. Certum est autem quod in
tali tpe multa instrumenta belladi transmutentur
in instrumenta agriculturę aptata. Ideo ait Prophe-
ta: Conflabunt gladios suos in vomeres. Quod au-
tem adiungitur. Non exercebuntur vltra ad præliū,
non designat perpetuitatem simpliciter, sed durati-
onem insolitam, sicut communiter de re vltra cō-
suetudinem perdurāte asserimus. Res ista nūq; ter-
minabitur vel istud nūquam cessabit, cum tamen
iterdū talia in breui tēpore cessent, sicut Hieremias
scribit: Oblitus est mei populus meus, vt fieret ter-
ra eorū in desolationem et in sibalum sempiternū.
Quod intuentibus ordinem textus constat de cap-
tiuitate Babylonica dictū, de qua tamen Iudæi post
septuaginta annos reuersi sunt. Sed quoniam capi-
tiuitas illa præcedentibus longior extitit, ideo semp-
iterna vocata est. Sic quoq; quarto libro Regum
g 5 dicitur

dicitur: Non venerunt vltra latrones Sisirig, in terram Israel, cum tamen post hoc in eodem libro sepius redisse legantur. ¶ At vero quod de cohabitatione ac domesticatione ferarū arguitur, respondēdū quod totum illud capitulum Esaiæ, in quo ista scribūtur metaphorice loquitur. Nam in principio dicitur: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Vbi Christus et virgo Maria nominibus virgæ et floris designātur. Et postea de Christo habetur: Erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cunctorum renū eius. Post modum additur habitabit lupus cum agno, &c. Itaq; sicut Christus propter proprietatem flos dicitur, sic homines variæ vitæ diuersorum animalium designātur nominibus, propter convenientiā proprietatis: lupus ergo vocatur quia vorax & rapax: Agnus autem vir innocens. Et quoniā in sancta christiana ecclesia, qui ante lupinam vitam ducebant, conuersi interius demū innocenter, pietq; cum innocentibus viuunt, ideo lupus cum agno habitare perhibetur, & ita de alijs. Quod vero additur delectabitur infans super foramina aspidis, ita exponitur quia renarus fonte baptisimatis, dominatur demonibus in obsessis hominibus. ¶ Deniq; huius responsionis cōfirmatio est quod Rabbi Moyses ait: Nō ascendat super cor quod in diebus Messijæ aliquid de via huius seculi deficiet, vel de operibus sex dierum immutetur, sed mundus iuxta solitam viam transibit, & per consequens animalia in suis proprijs habitibus naturalibus perseverabunt. Verumtamen

tamen etiam ad liberam animalia fera frequentes christianistanquam domestica paruerunt. Quod insuper ex Isaia 52, capitulo tangitur: nunc ante factis solum opinor. Illa enim stratio siue fundatio in Christi ecclesia spiritu aliter adimpleta est, in qua viri perfecti secundum gradus virtutum ordinare ferantur. ¶ Vtrum autem aliquid de veteri testamento allegemus quod illud non continet, scimus quod non, maxime post translationem Hieronimi. De hoc tamē plenius tangam. ¶ Ad vltimum dico quod moralia legis præcepta Christus non reprobabat, sed optime perficit. ¶ Cerimonialia vero quia figuratiua erāt in Christo finem sortita sunt. Sufficit sibi Phisæ responsio ista, ¶ Phis. Sufficit prorsus.

¶ Demonstratio ex lege & prophetis quod in deo sit personarum distinctio, et cum vnitatem essentis trinitas in personis.

Articulus 19.

¶ Theologus.

A Legis exordio ordiri nos par est: In principio Genesis vbi nostra translatio continet In principio creauit deus cælū & terrā, hebraice veritas habet: In principio Elohim creauit cælū & terram. Elohim autem est plurale huius distinctionis. ¶ El vel Eloy quod significat deum in singulari numero. Cum ergo Moyses dixerit Elohim creauit: coniungens nomen pluralis numeri verbo numeri singularis, tanquam diceret: In principio dii creauit, insinuat quod in diuinæ simplicitate ipsa sententiæ sit quædam distinctio, non naturarū sed personarū, sed contra hoc multipliciter rident iudei

Quidam dicunt quod quādo Elohim ponitur, p̄ dico vero, semper singulariter accipiatur. Contra q̄ nostri doctores arguunt qui in lingua Hebræa doctiores fuerunt, ostendentes quod hoc nomen Elohim pro deo vero acceptum, pluraliter accipiat, quia videlicet adiectiuo pluralis numeri copulat, vt in libro Iosue vbi nos habemus: Non potestis domino seruire quia dominus sanctus ipse &c. Itē Hieremias: peruertistis inq̄, verba dei vestri, in Hebræo habetur. Peruertistis verba Elohim Hahim, id est, deorum viuentium. Talis deniq̄ modus loquendi in veteri testamento reperitur, quod scilicet coniungitur nomen singularis numeri, verbo pluralis numeri vel e contra, in quo semper implicite datur intelligi, quod in deo sit quædam non essentia, sed personarum distinctio. Nempe in Isaiā vbi translatio Hieronimi continet: Dominabitur tui q̄ fecit te dominus exercituum nomen eius, Hebræa veritas habet: Dominatores tui fortiores tui dominus exercituum nomen eius. ¶ Item in libro secundo Regum vbi habemus: Quæ est gens in terra, vt populus tuus Israel, propter quam iuit deus vt redimeret sibi in populum, Hebræus sic habet, Quis vt populus tuus gens vna in terra, propter quam iuerunt Eloi ad redimendum sibi. Et talis modus saepe in veteri testamento inuenitur. Quicquid autem Iudæi ad respondendum confingant, hoc firmum & certum est, quod cum tota Moysi ac prophetarum intentio fuerit à plurium cultu deorum auocare populum ad vniuersi dei verissimū cultum.

Nequa-

DE FIDE CATHOLICA LIB. VII. 473
Nequaquam tali modo loquendi vsi fuissent, nisi sapientibus occulte insinuare voluissent, quod in simplici deo esset personalis distinctio. Non enim distinctio proprietatum absolutarum, ad hunc modum loquendi sufficeret, quoniam illæ sola ratione distinctæ sunt, & multo minus distinguuntur in deo quā in creaturis, sed vnus homo aut angelus vnus, non posset dici dominatores aut diuini vel fortiores, propter distinctionem proprietatum seu qualitatum suarum, scilicet sapientiæ, potentia, dilectionis atq̄ similibum. Multo igitur minus propter proprietatum absolutarum distinctionem, talem pluralitatem susciperet deus. ¶ Præterea in Psalmo. 100: qui manifeste de Christo loquitur, præsertim cum vbi nos habemus: Dixit dominus domino meo, translatio Caldaica habet, Dixit dominus verbo suo, de signatur diuinitas filij dei, seu deus de deo genitus, cum dicitur: Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum, ex vtero ante luciferū genuite, hoc enim nulli valet ascribi, nisi filio dei, q̄ solus ex vtero, id est, ex substantia nascitur patris, & per consequens eiusdem cum eo essentia extat, quoniam diuina essentia plurificari non potest. ¶ Præterea in Psalmo. 44. qui de rege Messya secundum antiquos Hebræorum doctores accipitur, de Christo sic dicitur: Sedes tua deus in seculum seculi, dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnixit te deus deus tuus. Hic aperte describitur deus vnus, & deus vnigenus tanq̄ distinctæ personæ. Præterea de eodem rege Messya seu filio dei, cū dixisset propheta

profeta in eodem: Audi filia & vide & c. adiugia.
 Et concupiscet rex decorē tuū, qm̄ ipse est dñs dñs
 tuus, & q̄ sit ve: us deus, oñdit dñs subdit, & adora
 bunt eum. Insuper ante ostensum est, q̄ scdm̄ anti
 quos hebræos. psalmus secundus de Christo intel
 ligendus sit. In hoc aut̄ psalmo Christus de patre te
 statur: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego
 hodie genui te. Et quid est hodie nisi in eternitate
 ¶ Præterea trinitas personarū pulcherrime designa
 tur apud Isaiā, ubi sic scribitur: Ego primus & ego
 nouissimus, & manus mea dextera mēsa est cælos
 Non à principio in abscondito locutus sum, ex tem
 pore antequā fieret ibi erā. Loquitur aut̄ de datōe
 legis in monte Sinai, quæ manifeste tradita est, vt
 etiā Iudæi testant̄. Et q̄d hæc sint verba Christi seu
 filij dei, elucefcit cū subdit: Et nunc dominus misit
 me & spiritus eius. Hæc hic diuinitas Christi aperte
 scribitur, cū dicit: Ego primus & ego nouissimus.
 Tāgitur quoq; persona patris, cū ait: & nūc dñs mi
 sit me. Spūs sanctus demū exprimitur, cū addit: &
 spūs eius. Hæc em̄ verba Isaias de seipso non dixit.
 Ipse nanq; in monte Sinai cū lex dabatur non fuit,
 cū bene per mille annos postmodū natus sit. Clarū
 est insuper, quod deus pater non misit seipsum, er
 go filius missus à patre personaliter est distinctus.
 Itæ aut̄ rōnes ad sequentē quoq; articulū profunt,
 qm̄ Christū esse deū & hominē patenter ostendūt.
 Adhuc trinitatē personarū in diuinis sanctus David
 compendioso versiculo decore pandit. Verbo inq;
 ens dñi cæli firmati sunt, & spū oris eius om̄is vir-

tus eorū. Sed & de spū sc̄to pulchre in alio psalmo
 ꝑcatur. Sp̄m̄ re sc̄tū innouam̄ visceribus meis. & Spi
 ritū sanctū tuū ne auferas à me. &: Spū principali
 cōfirma me. Rursusq; ait: Quo ibo à spiritu tuo, &
 quo à facie tua fugiā: ¶ Deniq; de æterna filij dei gr̄a
 ratiōe in libro. Prouerbiorū Salomonis, sic scriptū ē
 Dñs possedit me initio viarū suarū, ante q̄ qcquam
 faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, Nec
 dum erant abyssi, & ego iam concepta eram: ante
 colles ego parturitebar, quando præparabat cælos
 aderam, quando certa lege & gyro vallabat abyf
 sos, quādo appendebat fundamēta terræ, cū eo erā
 euncta cōponēs. Et rursus, Quis, ait, ascendit in cę
 lum atq; descendit? Quis cōtinuit sp̄m̄ in manibus
 suis: quis colligauit aquas quasi in vestimento: q̄s
 succitauit oēs terminos terræ? Quod nomē est ei?
 & quod nomen filij eius si nostr̄: Hic Salomon pa
 trē deū, eiusq; filiū palā declarat. Ipsum quoq; filiū
 innuit esse ineffabile ac incōprehensibile sicut & pa
 trē, quod dici nō posset si filius finitus esset, minor
 q; patre, creaturæve paternæ. ¶ Præterea confessiō
 christianæ de vnitatē trinitatēq; dei, ipse vtiq; mo
 dus loquēdi pphetarū & legis vberissime cōsonat.
 Vt qd̄ audiuit Isaias Seraphim ter sanctus claman
 tia. & David frequēter in eodē versu ter deū nosat,
 sicut dū ait: Bñdicat nos deus deus n̄, bñdicat nos
 deus. & zacharias ait: Dixit dñs ad Sathan: increpet
 dominus in te sathā, & increpet dominus in te. Sūt
 aut̄ & alia testimonia multa ex canonica veteris le
 gis scripturæ ad idē probandū idonea, quæ omitto.

Veruntamen sicut in isto articulo dicta ad sequentem proficiunt, sic in ipso dicenda ad huius probationem articuli conferunt.

¶ Ostensio quod Christus in lege promissus sit verus deus, & non vobis Iudaei opinantur homo purus. Art. 20.

Regem Messiam ab origine mundi figuratum itemque promissum, esse omnium rerum deum ac dominum Zacharia propheta pulchre refertur sic scribens: lauda & laetare filia Sion, quia ecce ego venio & habitabo in medio tui ait dominus. Et applicabuntur gentes multae ad dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui, & scies quia dominus exercituum misit me. ¶ Ecce hic clarissime dicit sacratissimus vates, dominum venturum & habitaturum in medio populi sui. Et hunc ipsum dominum ait mittendum a domino exercituum. Quis ergo est iste dominus exercituum a domino exercituum missus, nisi Christus dei filius a patre in mundum legatus? Filius ergo est exercituum dominus, sicut & pater, & per consequens est deus verus, quoniam in veteri testamento nullus inuenitur dominus exercituum appellari, nisi solus deus. ¶ Praeterea quod Christus sit deus aeternus, atque per assumptam humanitatem apparens hominibus, Isaia ostendit dicens: In illa die sciet populus meus nomen meum, quia ego ipse quod loquebar, ecce assum. At vero in Hieremia scriptum est: Ecce dies veniunt dicit dominus, & suscitabo David germen iustum. Et in hoc Christi declaratur humanitas, cum sit David germen seu filius. Nemphe haec

prophe

prophetiam Hebraei & Latini de Christo exponunt. Et mox de eodem Christo adiungitur: Et hoc est nomen quod vocabunt eum dominus iustus noster. In Hebraeo loco huius, dominus iustus noster, habetur nomen domini dei Tetragrammaton, quod secundum Rabbi Moysen in libro directionis perplexorum, soli altissimo creatori appropriatur. Nam secundum eundem, significat diuinam essentiam meam nudam ac puram, videlicet secundum suas proprietates intrinsecas, absque omni relatione seu respectu ad extra. Cum ergo hoc nomine dixerit propheta Christum vocandum, constat eum verum consistere deum. Licet autem quidam Iudaeorum hanc rationem conantes absoluerent, asserant etiam nomen Tetragrammaton de alijs quibus de deo vero in scripturis dici, hoc tamen simpliciter falsum est. Nam quamuis in aliquarum rerum appellatione, ponatur nomen Tetragrammaton, hoc semper est cum aliquo addito, & sic res ille non nominatur simpliciter nomine domini Tetragrammaton, sed a quodam effectu ipse, & hoc non est mirum, quia licet aliquis nostrum deus simpliciter dici non debeat, dicitamen vocari potest a deo datus, vel dominus dedit, aut simili modo. ¶ Alij vero Iudaeorum affirmant, quod in Hebraeo non habeatur, vocabatur, sed vocabitur, ut sit sensus: dominus iustus noster vocabitur eum scilicet Christum, ad mundi liberationem, & sic ipse Christus non vocabitur nomine dei Tetragrammaton, sed ipse deus eum mittens, & vocans. Quod autem responsio ista sit textus corruptio, ex

transla

477. D. DIONY. CARTHV. DIALO
translatio Septuaginta atq; Caldaica cōprobat
Translatio em̄ Septuaginta interpretum sic habet
quemadmodū Hieronimus transtulit, sed Caldaica
ubi nos dicimus, hoc est nomen quod vocabūtur eū
dominus iustus noster, sic habet: Et hoc est nomen
quod ipsi appellabūt eū dominus iustus noster. Vñ
paret quod nomē domini Tetragrammaton ad
Christum referri oporteat. ¶ Amplius quod Chri-
stus sit deus æternus, homo sanctus, Micheas pro-
pheta contestatur: Et tu Bethlehem Effrata paru-
lus es in milibus Iuda, Ex te mihi egredietur q̄ sit
dominator in Israel, & egressus eius ab initio à die-
bus æternitatis. ¶ In hac autoritate quā omnes de
Christo exponunt, describitur Christus egressurus
de Bethlehem Iudæ, secundū generationē humanā.
Cuius æterna quoq; generatio designatur, cum di-
citur: Et egressus eius à principio à diebus æternita-
tis. ¶ Aliud autem christum esse deum & hominē
ex Isaia vancinio innoteſcit, cum dicit: Parvulus na-
tus est nobis, & filius datus est nobis: & factus est
principatus super humerum eius: & vocabitur no-
men eius, admirabilis, consiliarius, deus, fortis pa-
ter futuri seculi, princeps pacis, hanc autem literam
Iudæi non dēni corrumpunt: & aiunt, quod Hebra-
ica veritas habeat, vocabit, & in fine dici debeat pri-
cipem pacis, ut sit sensus, quod deus vocabit par-
vulum istum principem pacis: Non tamen puer hic
deus vocabitur. Exponūt ergo quidam eorum ista
de Ezechia, sub quo maximus triumphus est datus
Iudæis, occiso Sennacherib Assyriorum rege. Sed
huic

DE FIDE CATHOLICA. LI. VII. .478.
huic repugnat quod protinus subditur: Et pacis e-
us non erit finis. Itemque: Super solium David, &
super regnum eius sedebit ut corroborer illud in
iudicio & iustitia, a modo & vsque in sempiternum.
Quod de solo Christo verum est, in quo regnum
David veraciter perpetuatur in cunctis fidelibus
atque electis. ¶ Præterea Iudæorum perversitas,
ex translatione septuaginta interpretum, & Calda-
ica deprehenditur. In translatione namque septua-
ginta interpretum loco huius, ut vocabitur admi-
rabilis, consiliarius, deus, fortis &c. dicitur vocabi-
bitur magni consilii angelus. ¶ Denique in transla-
tione Caldaica ita habetur: Infans natus est nobis,
& filius datus est nobis, & recipiet super te legem
ad seruandum eam, & vocabitur nomen eius, de-
anter admirabilis, consiliarius, deus, fortis, perma-
nēs in secula seculorum, Messyas in cuius diebus
pax multiplicabitur. ¶ At vero in Psalmo vigesi-
mo tertio de ipso Christo dicitur. Quis est iste rex
gloriæ: dominus fortis & potens. Et post pauca
Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Nulla autē
pura creatura simpliciter dici potest rex gloriæ, do-
minusque virtutum, nisi solus deus. Christus igitur
de quo ista dicuntur, deus est. ¶ Proinde excellētia
diuinæ maiestatis in Christo, atq; humanæ eius na-
turę humilitas, apud Zachariam prophetam prela-
ret anguntur cum dicitur: Exulta satis filia Sion,
iubila filia Hierusalem: Ecce rex tuus venit tibi
iustus & saluator. En diuina maiestas.

Sequitur

479 D. DIONY, CARTHV. DIAIO
Sequitur: Ipse pauper & ascendens super asinam, esse humana declivitas. Et ad idem faciunt, quæ in præcedenti articulo habita sunt.

Articul.
XXI.

Dum cum Iudæis de virginitate christiferae virginis disputamus, hoc nobis imprimis vbertim Iudæi impropere atque obijciunt, quod multa allegamus ex prophetis, quæ prophetae non dicunt. Et communiter istud quod sacratissimus evangelista Matthæus de Isaiâ pro Christo allegat: Ecce virgo concipiet & pariet filium, dicunt Iudæi in hebræo nequaquam haberi. Siquidem in hebræo sic dicitur: Ecce Ahalma concipiet. Ahalma autem non virginem, sed adolescentulam signat. Adolescentula vero tam pro virgine quam pro corrupta accipi potest. Denique verba inducta dixit Isaiâ regi Achaz, pro signo liberationis sibi futuræ. Signum autem signatum præcedit, sed conceptio Iesu ex Maria multis annis post mortem Achaz effecta est. Non ergo de conceptione Iesu Nazareni locutus est hic propheta Isaiâs. Alia etiam multa obijciunt, quæ Christiani doctores sufficienter soluerunt. Per horum solutionem audire concupio. **T** Quidam ex nostris inter Iudæos conversati sunt, & in eorum ideomate docti fuerunt: Respondent quod Aalma dicitur ab Almut, quod hebraicæ absconditione significat. Aalma ergo abscondita, maxime si hebraice H præponatur, designat. Itaque cum dicitur: Ecce Aalma concipiet & pariet, sensus est: Ecce iuventa hominum aspectibus abscondita, sic quod de eius pudicitia ac integritate dubitandum non est, con

DE FIDE CATHOLICA LIB. VII. 480
concipiet & pariet. Talis autem est virgo Maria. Ideoque evangelista Matthæus omni gratia spiritus sancti plenior quam Isaiâs. Non tam verba quam mentem prophetæ in luce spiritus sancti cognoscens, optime allegavit. Ecce virgo &c. Ad aliud respondet quod duplex est signum, scilicet pronosticum futuri & commemorativum præteriti. De signo commemorativo hæc propheta locutus est. De tali signo in Exodo dicitur, dixit dominus Moysi: Hoc habebis signum quod miserim te. Cum eduxeris populum meum de Egypto, immolabis deo super montem istum. Porro quod scriptura hæc de Christo intelligi debeat, hinc innoscit quod sequitur & vocabitur nomen eius Emanuel. Emanuel autem interpretatur nobiscum deus, quod soli Christo proprie convenit, quippe in quo natura divina atque humana in unitate personali coniunctæ sunt. Adhuc autem Christum de virgine nasciturum Hieremias ita prædixit: Novum creabit vel faciet dominus super terram, mulier circumdabit virum. In quo propheta rem proferens insolitam prophetauit futuram. Quod aliter impleri non potuit, nisi quod virgo non intervlnas, sed intra virginis uteri claustra ac limites Iesum Christum concepit, qui a conceptionis instanti vir dicitur, non proensione annorum, sed ratione scientiæ ac perfectione virtutum. Denique in Psalmo 71 qui secundum glossam hebraicam de rege Messya conscriptus est, ita de Christo dicitur: Descendet sicut pluvia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram, Philoso. Quid probas ex hoc? Theo,
h In libro

In libro iudicū de Gedeone habemus, quā admodū eo petēte vellus madefactū est, terra sicca manēre. Rursusq; eodē precante, terra sub vellere ad aqua ta ē sicca durāte. Videns ergo Psalmograph⁹ Christi nū mīni ventris intima ingressurū ētre ille so ac in tegro, sicut vellere nō irrigato, sub vellere terra cōplura est, ita p̄dixit: Descender sicut pluuia &c. Amplius autē integritas matris regis Christi p̄ Ezechielē figurat, dū dicit, p̄pheta: Porta hęc clausa erit, & nō aperietur, quoniā deus Israel ingressus est p̄ eā, eritq; clausa. Hęc quippe porta est virgo Maria, in quā deus dei filius, deus Israel introiuit, atq; de ea in uero lara ad salutē pro curandā humanā egressus est. At uero Nicolaus de Lira allegat Rabbi Barachiā dixisse: Deus benedictus & sanctus ait Israeli: Vos dixistis corā me: Pupilli facti sumus absq; patre. Ecce redēptor quē ego suscitabo ex uobis sine patre erit uidelicet in terra, quā admodum sine matre in celo. Præterea, in Zacharia scriptū est de deo: Ecce ego adducā seruū meū orientē, etranslatio caldaica habet Messyā, vnde elucescit qd̄ de Christo loquitur p̄gens authoritas. Sequitur: Ecce ego zelabo sculpturā eius, id est, formabo corpus illius sine semine, cooperationeq; viri, & auferā iniquitatē terræ illi p̄ in die vna, id est, in die passionis Messyæ, hęc est dies parascæues, in quo abstulit Christus facinora mundi. Insuper in Leuitico Moyses scripsit: Mulier quæ concepto semine pepererit masculū immunda erit septē diebus. Cūq; expleti fuerint dies purificationis, deferet agnū anniculū in holocaustū, & pullū colūbæ &c. & tradet sacerdoti qui offeret illa corā deo

mino. Si ergo Moyses præuidit virginem pariturā, cur addi dit concepto semine, cum ait: Mulier quæ pepererit: Nisi em̄ Christū insolito more de uirgine natus, uturū p̄uidisset, nō addidisset concepto semine.

¶ Testimonia veteris legis de Eucharistia: sacramento. Articulus. xxij. I.

Porro qd̄ rex Messyæ, Christus dei electus, fidelium tibus esse deberet sub sacra: et̄o altaris, Psalmo 71 pulchre propheteratum cōspicim⁹. Hic enim Psalmus de Christo accipitur, quoniā in exordio eius ubi dicitur: Deus iudicium tuum regida, glossa Hebraica ait: iste est rex Messyæ, de quo per Isaiā dicitur: Egredietur virga de radice Iesse. Denique plura in psalmo isto scribuntur, quæ nec de Salomone nec de alio quam Christo intelligi valent, ut est illud. Et permanebit cum sole & ante lunam. Et postea: Ante solem permanet nomen eius. In quo etiam Christi diuinitas palam exprimitur, præsertim cum dicitur, Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient ei, De isto autem rege Messyæ seu Christo post modum continetur. Erit firmamentū in terra in summis montiū. Hebraica veritas habet: Erit placēta tritici in terra, in capite montiū. Cuius translatio Hieronimi iuxta hebraicū cōsonat. Erit iniquiēs memoria territiū in terra, in capite montiū. Et trāslatio q̄q; caldaica: Erit aut oblatio frumētū in terra: hic aperte signatur quod Christus esset oblatio fidelium, hostia arque sacrificium nouę legis, christiæque populi, & hoc sub forma panis tritici, ut modo inuicemur impletū.

h z Et quia

Isaiæ. 2
Psal. 71

Et quia ista oblatio eleuatur in altum, quatenus
 populo conicipiatur & adoretur, ideo ait in Capi-
 te seu in Summis montum, id est, sacerdotum qui
 propter status eminentiam montes vocantur. Ergo
 tera Psalmo 21. qui iuxta ante probata, de Christo
 conscripius dicitur: Manducauerunt & adorauerunt
 omnes pingues terræ, in conspectu eius cadēt om-
 nes qui descendunt in terram. In quo propheta de
 core prædixit, eundem Christum qui secundum di-
 uinam naturam rite adoratur fidelis populi escam
 esse futurum, de cuius saluiferi cibi edulio denuo
 ait: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos
 qui tribulant me. Amplius autem hoc ipsum à Za-
 charia prophetaum videmus, Ait equidem: Quid
 bonum domini, et quid pulchrum eius, nisi frumen-
 tum electorum, & vinū germinans virgines? Quid
 hic per frumentum electorum, nisi caro Christi, e-
 sca scilicet electorum, signatur. Quid vero per vini
 germinās virgines, nisi christi sanguis, per cuius po-
 rationem homines continentes, pureque viuunt
 accipitur. Stultum quippe esset literaliter ista de cō-
 sueto frumēto & vino exponi: inter hæc em præci-
 pua bona & pulchra dñi, de quibus Zacharias, cu-
 jus tota propheta pulcherrima est, valde nimis pro-
 fatur, computari non possunt cum sint corporalia
 bona & exteriora. At uero de hac ipsa diuinissime
 eucharistig mensa Isaias vaticinans, faciet inquit do-
 minus in monte hoc, id est in mōte Sion conuiuiss
 pingue. Nā in mōte Sio sacramētū istud a Christo
 institutū est. Possit quoque per montem Sion de-
 signari:

signari ecclesia militans in qua vere fideles cor-
 pore Christi & sanguine sagentur. Præterea in P alin. o
 77, sic dicitur: Panem cæli dedit eis, panem ange-
 lorum manducauit homo. Quamuis autem verfi-
 culi huius pars prima de manna materiali dato Is-
 raheli queat intelligi, pars tamen secunda de verbo
 ac filio dei Christo alissimo verissime sumitur. Ip-
 se em angelos reficit, sustentat, & felicitat. Ipse quo-
 que modo fideles corpore sue & sanguine spūitua-
 liter alit & roborat, neque de alio quam de Chri-
 sto verba inducta ad literam accipi possunt: vidis
 namque propheta in lumine spiritus sancti quæ ad-
 modum māna illud figu- a exitit hostig salutaris. ¶
 veri israelite, id est, boni Christiani manducant
 erant, nuncque manducant. Ideo cum dixisset de re-
 ge ita, panem cæli dedit eis, de futuro per modum
 præteriti, propter certitudinem prophetiæ, pro-
 tinus prophetauit, panem angelorum mandu- auit
 homo. Insuper de bonitate tibi Eucharistie Rabbi
 Moyse in periona dei sic ait: Inclina bo ad eum, id
 est, populum Israeliticum, escam bonam & suauem
 cui non est alia similis, de qua in Psalmo, 71, dicitur
 Eri placenta frumenti in terra. Philosophus, Pul-
 chra satis mihi probasti veterum testimonio scri-
 pturarum, ea que de Eucharistia a nobis superius
 studiose discussa sunt, in deq; glorior, quod ea que
 Iudæi tam absurda estimant, tam euidenter ex eo-
 rum lege a Christianis probantur.

¶ Articulus. 23. Cur Christianos moueri non debe-
 at quod Iudæi in sua perfidia perseuerant, The.

Ecce ut modo audisti, oīa que christiana fides complecti, ex legis ac prophetarū scripturis efficacit̄ cōprobātur. p̄sertim cū ea q̄q̄ q̄ p̄p̄t̄ incōprehensibilitatē suā iudæos a fide orthodoxa auertūt, nūc clare p̄bata sint, vt sunt trinitas p̄sonarū, dei incarnatio, integritas maris, eucharistię veritas q̄ oīa multo vtiq̄ plen⁹, fortiusq̄ ex scripturis veterib⁹ quęūt ostēdi, q̄ mō ostēsa sint. P, Satis mirādū videtur, q̄ cū ita sit, cur iudæorū doctores tā in. Queritibiles sint ad fidē. T, Hoc te mouere nō debet, vt tā vberti tibi p̄bauit. Sigdē oīa q̄ de sup̄be atissima atq̄ ingernū sup̄benedictissima ac sup̄sensualissima trinitate, de verbi incarnatiōe, de virgine matre, de sacramēto altaris, itēq̄ de alijs credēda sunt, multo clari⁹ atq̄ diffusi⁹ in scriptura canonica nouę legis habēt, q̄ in codicib⁹ veteris legis Nihilomin⁹ plurimi q̄ christianū nomē ascribere p̄sumplerūt, ista negauerūt. Alij deū eē trinū in p̄sonis negabāt, vt Arrius, & Eumonius. Alij sp̄s sancti diuinitatē fateri spreuerūt, vt Macedonius. Alij patrē, filiū, & sp̄m̄ sanctū vnā eē p̄sonā asserueūt, vt Sabellius. Alij C. I. m̄ deū eē nō admiserūt, vt Fortunus. Alij eū habuisse corp⁹ hūanū credere rēnuerūt, vt Manicheus. Alij ei rōnalē aīam subtraxerunt, vt Apollinaris. Alij ex natura diuina itēq̄ hūana, vnā i ch̄so cōstitare ac resultare naturā, ausi sūt asserere, vt Eutices. Alij p̄sonā verbi p̄ modū cuiusdā specialis inhabitatiōis p̄ ḡfam in ch̄so fuisse dixerūt, vt inimic⁹ dei Nestorius. Alij matrē ch̄i virginē eē nō crediderūt, vt dānatils. ilic Eluidius. Quidā insuper ch̄m in hostia cōsecrata substantiā, sed velut in &

DE FIDE CATHOLICA LI. VIII. 488.
 quo cōstitare affirmauerūt, vt Berengarius, q̄ tñ respicit̄ p̄gnauit. Et oēs isti noui rogamēti scripturā, p̄ suo errore exposuerūt. Ideoq̄ mirū nō ē, si iudę scripturā veteris legis p̄ p̄fidia sua defēdēda all q̄ mō exponere valeāt, sed illorū sine discrimine expōitiōi cōsentim⁹, q̄rū de⁹ vnā, verba & opa p̄p̄bat atq̄ mirificat. Et q̄ istorū sectā ē vestigia, hi sunt viri beati, q̄s de⁹ gloriosus & ver⁹, signis suis clarificauit, eccl̄ię romana canōizauit. Eū uero iroducere de nouo testamēto fidei ch̄iā ē testimōia, sed q̄nīā tota eis scriptura his plena ē, & q̄ a nōc valde ex lōgicis, hac disputatiōe lassati sumus, rogo vt mihi parcas. P, Merito parco, neq̄ labori⁹ tuis cōdignas rep̄dere gratias queo. Qd̄ vero mihi p̄terea ad iformationē ac salutē necēriū ē, p̄seq̄ p̄cor ne te deat. T, De vitamiraculis Iesu christi sanctorūq̄ eius, in sequēti tractatu, put Neophito expedire & sufficere arbitror, me dicturū s̄ponendi, quod christo p̄stante mox prosequar. Verūtamen in primis testimonia quedā de dño nostro rege Messya, tā iudæorū quā gentiliū in troducam. ¶ Testimonia Philonis & Iosephi ac Rabbi Moysi iudæorū, poetę q̄q̄ atque Sibillę gentiliū, de dño nostro Iesu christo. Art. 24.

Contestante beatis. nostro Hieronymo, Philo iudæus, natione Alexandrin⁹, de ḡne sacerdotū, idcirco a nobis inter scriptores ecclesię cōputat, qm̄ librū de prima ecclesia christianorū ap̄ alexandriā. i. de vita discipulorū beati Marci euāgelistę cōscripsit, in q̄ laudē nostrorū elegāter p̄seq̄, vt potē qd̄ orōni vacēt, psalmis, lectiōi, & cōiūctis

297. D. DIONY. CARTHV. DIAI O
¶ Scribit in libro eodem, quod non solum apud A-
lexandriam, sed in alijs pluribus locis tempore suo
Christiani extiterint, eorumq; habitacula, mona-
steria vocat, hic eruditissimus Iudæorum Philo Ro-
mam adueniens, beato Petro locutus est, eiusq; a-
micitiā habuit, & ob id librum de laudib; disci-
pulorum sancti Marci discipuli Petri archiapoſtoli
edidit. Cōpēgit præterea alias penē innumerabiles
præclarissimos libros, quorum titulos libro de il-
lustribus viris Hieronimus exprimit. Fecit autē li-
brum de apostolicis viris, quem de vita contēplati-
ua inscripsit, eo quod semper cœlestibus inhiat, de-
umq; incessanter exoret. Cum ergo vir talis ac tā-
tus, Christi ministros tanus prosequatur laudibus,
quid aliud agit nisi Christi fidē, legemq; approbat.
Non est enim seruus maior domino suo. P. Tanti
viri (præsertim cum Iudæus fuerit) testimoniū val-
de reor credible, T. De hoc ipso Philone apud Græ-
cos vulgariter dicitur: Aut Plato Philonem sequit,
aut Philo Platonem. Tanta est equidem eloquētiæ
ac sententiarum paritas. Sed quoniam ō philoso-
phe contra Iudæos disputamus, in quorū lege scri-
ptum agnoscimus: In ore duorum vel trium testi-
um, sit omne verbum. Audi demum & Iosephi de
Christo testimonium pulchrum. P. Qualis erat hic
Iosephus? T. Iudæi libros eius recipiunt, eumq; ma-
ximum fuisse historiographum referunt, & multo
eum præconio laudant. Deniq; fidelis noster Hiero-
nimus in libro de viris illustribus, Iosephus inquit,
Mathatæ filius ex Hierosolimis sacerdos, à Vespasi-

ano cap-

DE FIDE CATHOLICA LI. VII. 488.
ano captus, postea Romam aduenit. Hic Vespasia-
no & Tito Romanis imperatoribus charissimus fue-
rit, & ob ingenij gloriā, statuā quoq; Romę pmeruit
Hic Iosephus septē libros captiuitatis Iudæicę com-
pēgit, aliosq; 24. libros antiquitatum ab exordio
mūdi, vsq; ad annum. 14. Domitiani Cæsaris quar-
tum edidit. In quorum. 18. Iesum fatetur à pharisæ-
is propter magnitudinem miraculorum occisum.
Iohannem quoq; Baptistam verum fuisse prophe-
tam testatur. Atq; ob interfectionem apostoli Ia-
cobi, Hierusalem esse destructam. ¶ Porro domi-
no nostro Iesu Christo testimonium perhibet tales:
Eodem tempore fuit Iesus sapiens vir, si tamen vi-
rum eum oportet dicere: Erat enim mirabilem pa-
trator operum, & doctor eorum qui libenter vera
suscipiunt. Plurimos quoq; tam de Iudæis quā gē-
tibus habuit sectatores, & credebatur esse Christus.
P. Non dicit eum fuisse Christum, sed quod credebatur
Christus. T. Aduerte quid subdat: Cūq; inuidia
nostrorū principum cruci cum Pilatus addidisset,
nihilominus qui eum primum dilexerant, perseue-
rauerunt in fide. Et quando, quare, vel quomodo
pandit hic Iosephus addens: Apparuit autē eis ter-
tia die viuens, Hæc & alia mirabilia carminibus, p-
phetarum de eo vaticinantibus, & vsq; hodie gens
Christianorum ab hoc sortita vocabulum, non de-
ficit. P. Hic euidenter fatetur Iesum Nazarenum es-
se regem Messyam seu Christum. T. Vtiq; sed vt ve-
ritas plenius innotescat, tertium in super tibi ex Iudę
legem adducam. En Rabbi Moyses nedū excel-
lens

cellēs theolog⁹, sed & summus phū⁹, in libro iudicū
ait: Iesus Nazaren⁹ visus ē esse Messyas, & interfect⁹ ē
p̄ domū iudicij, & ipse fuit cā vñ, p̄meruit Israel vt de
strueret in gladio. P. Nūc de ch̄ro gētiliū testimo-
nia p̄ter. Nūc em̄ triū magnorū ex iudc̄is testimonia
adduxisti virom. T. De ch̄ri natiuitate, passiōe, resur-
rectiōe, atq; secūdo in mundū aduentu Sibilla hoc
modo vaticinata est:

Iudicijq; die, re-lus sudore madescit,
De cælo rex adueniet, per secula futurus.
Scilicet in carne præsens, vt iudicet orbem.
Vnde deum cernent, incredulus atq; fidelis,
Celsum cum sanctis cui iam termino ipso
Animæ cum carne aderunt, quas iudicat ipse.
Cum iacer in culus, densis in vepribus orbis,
Reiciant simulachra viri, cunctam quoq; gazam,
Exuret terras ignis, pontumq; polumq;
Inquirens tetri portas effringet auerni,
Sanctorum, sed enim cunctæ lux libera carni
Tradetur, fontes æterna flamma cremabit.
Occultos actus protegens, tunc quisq; loquetur,
Secretaq; deus referabit pectora luci.
Tunc erit & iustus, stridebunt dentibus omnes,
Eripitur solis iubar, & chorus interit astris.
Vpluerit cælum, lunaris splendor obibit,
Deiciet colles valles extollet ab imo.
Non erit in rebus hominum, sublime vel altum,
Equantur campis montes, & cerula ponti.
Omnia cessabunt, tellus contracta peribit.
Sic pariter fontes torrentur flumina igni,

Sci

Sed tuba cū sonitū tristē dimittet ab illo
Orbis gemens facinus miser, variōsq; labores,
Tartareumq; chaos monstrabit terra dehiscens.
Et corā hic domino reges sistentur ad vnum,
Pecider e cœlis ignis & sulphur & amnis.
¶ Præterea de Christi a admirabili atq; insolita natū-
tate inductis, facundissimus ille poeta cōcordat
in suis carminibus, canens: Iā noua p̄genies cœlo
dimittitur alto. Hæc atq; similia ad fidei roborā-
tionē ex abundātia adduco.

¶ INCIPIT LIBER OCTAVVS, DE
vita & miraculis Christi atq; sc̄dō. ¶ Proœmium.

Vm dño n̄ro Iesu Ch̄ro iudḡ de ip̄o
hēsītātes dixisset: quisq; aiām nostrā
tollit: Si tu es Ch̄rus dic nobis palā

Iohan. 10

Et Ch̄rus: Op̄a, inq; q̄ e. fr. p. de me

Quia em̄ Ch̄ri miracula oēm virtu-
tē creatā, facultatēq; naturalē trāscēderāt, ideo à so-
lo deo fieri poterāt. De⁹ autē sublimis & adorandus
cū sit essentia p̄. sanct⁹, naturā ver⁹, atq; substantiā
verax, falsitatis nec author eē potest nec stabilitor,
hęc ergo miracula Ch̄ri, doctrinā cōfirmāt, eiusq; fi-
dē, ac legē à deo eē demonstrāt. ¶ Veritas nāq; dupli-
cū innoscit. Primo p̄ naturalē rōem, & talis ē ve-
ritas philosophica. Alio mō p̄ signa, sol. deo poss. bē-
lia, & sic fides diuinę leges p̄ barę sunt atq; si marg.
Et qm̄ diuina miracula certiora sunt rōne hūana
ideo articulis fidei incōparabiliter fortius assenti-
mus, q̄ naturalibus quibuscunq; scientiis. Ideo denē
¶ cum alijs Christo iudc̄i blasphemias dixissent

I. M.

Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuū non est verum, Christus respondit: Et si ego de me ipso testimonium perhibeo, testimonium meū verum est, quia non sum iolus, sed ego & qui misit me pater. ¶ Præterea spiritus sanctus est qui testatur, quoniam Christus est veritas. Si ergo secundū Moysē legem duorum hominum testimonium verum est, quanto magis testimonium trium personarū in diuinis patris videlicet, filij, & spiritus sancti, certissimū est. ¶ Nempe tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, verbum, & spiritus. Horum operatio ad extra vna est ac indiuisa, quoniam hi tres vnum sunt. P, Non iam dūtaxat duos sed plures (ut fallor) quā decē adduxisti testes, quod Iesus sit Christus. Siquidem testimonia adduxisti Iacob patriarchæ, Danielis, Aggæi, Zachariæ, Isaiæ, Amos, Ozeæ, Hieremæ, & Dauid prophetarum aliorū plurium. Nūc vero testimonia dei patris & spiritus sancti de Christo Iesu, id est, signa atq; miracula, quibus deus filium suum clarificauit, agnoscere cupio. T, Miror prudentiam tuam, ingenium atq; memoriā, & quoniam non surdo & cæco, sed audienti, videntiq; loquor, delectabiliter loquor. P, Præconia tua non me efferrunt, sed humiliorem, diligentioresq; reddunt, quippe qui experimentaliter cerno, meū quæcūq; ingenium, magis vero meam scienciā, velut nullus esse momenti tuorum comparatiōe sapientiæ itemq; ingenij. Veruntamen precor corptum prosequere. T, Compendiosius quo potero exequar. Tu vero intentissima mente cuncta perpende.

pende, inuenies enim in istis quæ dicam, vtrūq; in Christo naturæ diuinæ & humanæ mysteria id est, humanitatis humilitatē, diuinitatis; q; n̄ aietatē, moderamine quādam subtilissimo mirabili infinuari. ¶ De præcuratore a; q; Babuista, præconeq; Christi. Articulus Primus. Theologus.

Non solum de Christo, sed & de beatissima eius genitrice, præcuratore, apostolis, atq; ecclesia, propheta locuti sunt. Ut ergo scripturā de Christi præcuratore prædictā, in Iesu implerā ostendat, de Iohanne baptista paulisper elaborat. Igitur de Christo præcone, aduentuq; christi apud Malachiam scriptū est: Ecce ego mitā angelū meū ante faciē meam, & preparabit viam ante me, & statim veniet ad templū suum dominator quem vos queritis, & angelus testamenti quem vos vultis. ¶ Porro de eodem Christi præconio Iaias vaticinans, Vox inquit clamans in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas in solitudine dei nostri, hæc in præcuratore Iesu Christi impleta cognoscimus. P, Vnde id probas, & quomodo de homine dictum est: Ecce ego mitto angelum & c. igitur de isto homine qualiter vixerit doce me. T, Quicquid de eo dicam, in Euangelijs scribitur: Pater eius Zachariæ angelus Gabriel in templo apparens intimauit, q; de vxore sua filiū gigneret, q; in vtero matris spiritu sancto impleteret, atq; añ christū in virtute Helyæ præcederet. Cui cū Zacharias non crederet, eo q; vxor sua sterelis eēt, pter incredulitatē suā in
signum

signum murus mox factus est, donec puer nasceretur promissus. Egrediens ergo Zacharias de templo populo expectanti, loqui non potuit. Nato autem Iohanne, loquelā recepit, & de Christo pulcherrime prophetauit. Hic Iohānes in utero matris exultauit, ad Mariæ matrem suam uisitantis presentiam, sentiens & per spiritum sanctum quo in utero plenus fuit, agnoscebat Christum adesse. Natus autē desertum ingressus est, Eraty vestitus pilis cameli, habens circa lumbos zonam pelliceam, cibus quoque ipsius erant locustæ & mel siluestre. Cūque propinxiuam suam sanctitatem, non propter miracula, quia signum nullū fecit, ab omnibus Christus crederetur, testimonium perhibuit dominō Iesu, illum esse Christum. Contestans se vero dignum non esse corrigiam calciamentorum eius; absoluere asserens. Demum propter iustitiam, ab Herode occisus est, & martyr effectus. Hunc verum fuisse prophetam, Iosephus ait: Hic Iohānes & angelicā duxit uia, uigō permansit, Christūque nūciauit, angelus appellat. ¶ De conceptione & natiuitate, uitaque Christi, usque ad annū suum tricesimum, quo prædicare exorsus est Articululus II. Theologus.

Gabriele archangelo nunciante, uirgo Maria, Christū dei filiū illibata concepit, sine graui mine tulit, & in Bethlehē iudæ se. m. pphētā Micheæ sine dolore, cū ingēni latitā integerrima peperit, q̄ die octaua circūcisus ē. Tertiadecima autē die tres reges ad eū adorādū stella ducēte ab oriente uenerūt, eūque in uili stabulo deuotissime adorantes

antes, aurum regi, thus deo, mirram mortali obtulerunt. ¶ Deinceps diebus purgationis secundū legem impletis, obtulit mater uirginica infantulū Iesum in templo; Et ecce Symeon senex, timoratus, & iustus, qui responsum accepit à deo, non se morturum nisi Christum præsentem uideret, uenit in templum, & infantem complexus, testimonium Christi perhibuit. Sed & Anna, pphetes, die ac nocte deo in templo orationibus & ieiunijs seruiens, ipsa hora adueniens, Christum cognouit, & de ipso cunctis locuta est. Præterea sub natiuitatis christi hora, angelus dei pastoribus christum esse natū dixit, & sub ito illo loquente, facta est multitudo celestis exercitus laudantiū deū. Pastores uero ueniētes in Bethlehē, oīa inuenerūt, & christi natiuitatē palā testati sunt. Puerque Iesus crescebat plenō sapia, ueritate, & grā. Post hæc cū uellet Herodes Iesum occidere, iussit angelō Ioseph spōso Marię, itēque nutritio Iesu, ut matrem cū puero in Aegypto trāsferret. Defuncto autē Herode, angelo præcipiente reuersus ē, habitauitque cū Maria & Iesu in Nazareth urbe Galilæe. Porro cū factus esset Iesus annorum 12, à parentibus in templo inuentus ē in medio doctorum, audiēs & interrogās illos, quæ uniuersi super prudentia ac rursus ipsi mirati sunt. Ex tūc desēdit cū matre sua & Ioseph in Nazareth, & erat subditus ipsis. Quid uero à 12. anno usque 30. fecerit, euāgelistæ nō docent, sed hoc certū tenentes quia ex tūc fecit quod postmodū docuit, & Lucas ait: Iesus proficiebat sapientia, & etate, & gratia apud deū & homines. Quod de usu sapientia & operatione gratia & de cognitōe experientiali intelligi par est.

Quia

Marci. 7
Math. 3

Lucæ. 3
Iohan. 1
Marci. 6

Lucæ 1.
Lucæ. 2

Matt. 2

Lucæ 2

Qui aut ante innocuit, nunquam purus viator exiit, sed ab exordio comprehensor fuit.

Articulus. 3. De vita & miraculis Christi. T.

Porro triginta circiter annos habens Iesus a Iohanne baptista baptizari dignatus est. Dedit autem deus Iohanni signum dicens: Super quem videris spiritum descendentem ipse baptizati in aqua & spiritu sancto. Itaque Iesu baptizato cæli aperti sunt & descendit spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum, & vox de cælo facta est. Tu es filius meus dilectus in quo mihi complacui Phi. Audierant ista & viderant omnes qui aderant vel solus Iohannes Theologus. Alijs ista ostensa non sunt. Primus enim Christi aduentus quasi in abscondito fuit, Phi. Prosequere. Theologus, Baptizatus Iesus ductus est a spiritu in desertum. Cumque quadraginta diebus & totidem noctibus ieiunasset postremo esurijt, & mox a satana est temptatus. Erat autem in deserto cum bestijs, & angeli ministrabant ei: videns autem Iohannes baptista Iesum ambulantem dixit: Ecce agnus dei ecce qui tollit peccata mundi. Præterea signum primum domini Iesu erat, quod in nuptijs aquam in vinum conuerit. Postea filium reguli morti proximum solo imperio absens curauit. In superverum 38 annos in infirmitate habentem iacentem in porticu Hierosolymis cernens dixit ei. Surge tolle grabatum tuum & ambula, qui subito sanatus videntibus cunctis fecit sic. Porro cum eum viri vrbes suæ Nazareth præcipitare vellēt, ipse transiens per medium illorum ibat, utpote illis inuisibilis factus,

lis factus, & de eorum manibus, insensibiliter elapsus. Cum autem dæmon per os hominis ad Iesum clamasset, quid nobis & tibi Iesu nazarene? scio quod sis sanctus dei. Respondit Iesus: Obmutesce & exi ab eo, & statim exiuit, Socrum quoque Petri a febribus imperando repente curauit, Cumque sol occidisset, omnes qui habebant infirmos adduxerunt eos, & curauit. Exhibant quoque dæmonia multa clamantia: Tu es filius dei. Iesus vero prohibuit ea. Præterea cum dixisset leprosus ad Iesum: Domine si vis potes me mundare. ait Iesus: volo, ut mundaris, & repente mundatus est. Sed & paralyticum a quatuor in lecto allatum hoc modo sanauit. Tibi inquit dico surge, tolle lectum tuum & vade in domum tuam, & fecit sic, cunctis videntibus, timentibus, obstupentibus. Denique in synagoga homini cuius dextera arida fuit, dixit: Extende manum tuam, quo extendente, manus eius restituta est. P. In omnibus his magis ammiror atque extollo modum agendi, quam opera ipsa, utpote quod tam imperialiter, tam repente hæc egit. T. Iuste moueris. Veruntamen maiora mox audies. Circūibat ergo Iesus totam galyleam, docens in synagogis, & sanans omnem languorem in populo, abiitque opinio eius in tota Syria, & efferebant ei omnes male habentes, dæmoniacos, lunaticos, paralyticos atque diuersis tormentis & morbis oppressos, & curauit omnes. Multa igitur turba de Iudæa, de Galilea, Hierusalē, ab Idumea, quoque & de trans Iordanem, & qui circa Tyrū & Sydonem secuta est Iesum. At vero seruum Cæturionis agonizantem solo imperio Iesus absens

Marci. 1.
Lucæ. 4.
Matth. 8
Marci. 1.

Matth. 12.

- Matth. 8 sus absens curauit. Cum autem in nauicula cum discipulis esset tempestas maxima orta est, ita ut nauis operiretur gurgite fluctuum. Iesus autē confurgēs increpauit ventum & mare, dicens: Tace & obmutesce, & subito siluerunt. Amplius autem veniens Luca. 7 Iesus prope oppidum Naim, defunctum filium vnicum viduæ quem ad sepulchrum duxerunt resuscitauit, dicens: Adolescens tibi dico surge. Quo reuiuisciente vniuersi magnificabant deum, Et eicit demū de vno homine dæmonū legionem. Porro cū ad resuscitandum filiam lairi archi synagogi transiret, mulier quæ duodecim annis pfluuū sanguinis passa fuit, ex contactu vestimenti domini Iesu, curata est, Filiam vero viri defunctam, presentibus eius parentibus ac tribus apostolis, leuauit dicens: Puella tibi dico surge, & timuerūt timore maximo. Precepitq; Iesus vt nemini dicerent, & vt puellæ cibum afferrent. Præterea venerunt ad Iesum duo cæci, & ait eis Iesus: Creditis quia hoc possum facere vobis? Et illi: Vtiq; domine. Iesus vero respondit: secū dum fidē vestram fiat vobis, & confestim viderūt. Post hæc hominem mutum & dæmoniācum a dæmone liberauit, & loquelæ restituit. Insuper oblatus est ei demoniū habens mutus & cæcus, curauit utq; eum Iesus, ita vt loqueretur & videret.

¶ Prosecutio de miraculis atq; prodigijs Christi discipulorumq; eius. Articulus quartus Theo.

- Matth. 10 Eniq; nedom dominus Iesus, sed & discipuli eius signa fecerunt Misit enim duodecim apostolos etiā ante passionem suam dicens: Ite Eū predicare regnū dei, Infirmos curare, mortuos

suscitare leprosum iudate, dæmones eiecit. Designa uūq; & alios 72, & misit illos binos & binos ante se, quibus dæmones in nomine Iesu subiecti sunt. Distiq; illis Iesus. Ecce dedi vobis potestatem calcandi sup serpentes & scorpiones, & supra omnē virtutē inimicā, & nihil vobis nocebit. P. Hæc potestatem adidit eis nōdū passus: I. vtiq;. Quid autē post passionē tradiderit postmodū pandā. P. Opera Christi psequere. *Iohann. 6.* T. Satanais pterea de quinque panibus dæmonibus piscibus quinque milia virorum, præter mulieres & paruulos. Quibus partis duodecim remanēt ut cophynorū fragmenta. P. Quomodo potuit non fieri? Nō em̄ habebāt panes illi & pisces vnde tot facerentur vel certe vnde tot cophyni repererūt. I. Sine multiplicatione panū ac pisciū factū nō est. Porro pbatū Ius reor, & Thomas sic scribit: multiplicatio illa aliter facta non est nisi per creationē. Non em̄ præ re factionē efficiu aluit. P. Placet respōsio. Nūc procede. I. Post hæc discipulis nauigantib; venit Iesus ad eos q̄tra vigilia noctis abulās sup aq̄s, itroniq; nauē. Cū autē venisset in terrā Genesar miserūt virū dicitū illū in vniuersam regionē pro-cūctis infirmis, & quocūq; vel simbrā vestimētū eius tangebāt sanari firmo. Curauitq; insup filia mulieris chananey a dæmone. Dū autē sederet Iesus in mōte piecerūt turbe ante pedes eius muros, claudos, cecos debiles & alios multos, ipse vero vniuersos curauit. At vero altera turba faciauit dñs Iesus de septē panib; ac panis pisciū q̄s q̄normilia rōim extra mulieres ac paruulos. P. Super opprimit me in auditu prodigiorum. *Iohann. 6. T.*

Operatio manifestat operantem. Adhuc autē post hæc transfiguratus est Iesus in monte sancto corā Petro, Iohanne & Iacobo, & resplenduit facies eius vt sol, vestimentaq; eius alba facta sunt vt nix. Apparuerunt autem cum eo Moyses & Elyas cum eo, de his quæ sibi futura erant loquentes, quos cū nubes lucida obumbraret, facta est vox de nube: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Moyses demū & Elyas intrauerunt in nubem, & Iesus ad discipulos rediens, præcepit ne visionē ante suā resurrectionē alicui panderent. ¶ Præterea curauit lunaticum dæmoniacū, in ignem & aquam vbertim cadentem. Illuminavit insuper duos cæcos de Ierico exiens. Cum autē maledixisset arbori fici, protinus aruit. Rursus in synagoga mulierem contractam & inclinatam, nec potentem sursum aspicere, octodecim annos in infirmitate habentem sanauit, dicens: Mulier dimissa es ab infirmitate tua. Curauit interea in domo pharisei hydropticum. Cum autē ingrederetur Iesus castellum, decem leprosos ad se clamantes, verbo suo repente curauit. ¶ Amplius autē hominem a natiuitate cæcum, illuminauit. Et Lazarum quadriduanū defunctum, resuscitauit. ¶ Porro non diu ante passionem Hierusalem veniens, dixit ad patrem: Pater clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de caelo, & turbæ audierunt, quidā vero dicebant: angelus ei locutus est. Aliqui autem putabant factū esse tonitruū. Multa quoq; quæ scripta non sunt, fecit dñs Iesus. P. Certum mihi est omnia hæc non nisi diuina virtute

virtute fieri potuisse. Tantāq; scripta sunt quæ merito ad fidem sufficiunt.

¶ De passione, resurrectione, ascensione Christi
Articulus .V. Theologus.

Passionem suam Christus discipulis frequēter prædixit. Porro iam capiendus ab impijs, cū cum capere vellent, mox vt eis dixit: ego sum quem queritis, solo hoc verbo prostravit eos, ceciderunt namq; retrorsum in terram, Sed & auriculam maligni Malchi abscisam, loco suo sanam restituit. Ceperunt ergo eum Iudei, & turpissima atq; dirissima eum morte interemerunt, quem admodū prophætæ prædixerunt. Nempe flagellatum, spinis coronatum, cruci circa sextam horam affixerunt. Quo suspensio, à sexta hora factæ sunt tenebræ super vniuersam terram, vsq; in horam nonam. P. Sæpe obscuratio solis naturaliter accidit. T. Eclypsis ista omnino supernaturalis extiterat, quod non solum ex epistola magni Dionysij ad Policarpum, sed ex alijs quoq; historijs innotescit. Præterea circa horā nonam clamās voce magna Iesus: Pater, in manus tuas commendo spiritum meū, expirauit. P. Ille (ni fallor) clamor supernaturalis fuit. Nam in agone non est potestatis humanæ, alte clamare, & eum tali morte morosa occiditur, naturale est vix posse vocem formare. T. Rite cōsideras. Enimvero Cenurio qui aderat, consideratione tua inductus, cū vidisset Iesum sic expirare clamantem: Vere inquit, filius dei erat iste, hic homo iustus erat, sciuerat equidem naturalem non esse clamorem huiusmodi. P.

Matt. 20

Matth. 9

Lucæ. 18.

Iohan. 18

Matt. 26

Lucæ. 23.

Iohan. 19

Lucæ. 23.

Matt. 27

500. D DIONY. CARTHV. DIALO.

Si quæ alia acciderunt in passione Christi miracula pande. **T.** Mox ut Iesus spiritus tradidit, velut templi scissum est a summitate usque deorsum, & terra mota est, & petra scissa sunt, & monumenta aperta sunt, & multa sanctorum qui dormierunt corpora, cum Christo die tertia surrexerunt, venientesque in Hierusalem post resurrectionem Christi, apparuerunt multis. **P.** Cuncta ut corno, Christo compassa sunt. **T.** Tertia die Christus resurrexerit, die autem in 40. in celos ascendit. Porro infra hos dies, Christus sepe discipulis suis apparuit, in multis argumentis & experientis se illis vivum ostendens, & sicut ex Evangelio constat, tertia die, id est, die paschali quinquies suis apparuit. Primo Mariæ Magdalene. Secundo mulieribus. Tertio Petro. Quarto duobus discipulis in castello Emans etribus. Quinto undecim discipulis. **P.** Post hæc rursus ante ascensionem, quinque apparuit vicibus. Primo apostolis, presente Thoma die octava. Secundo septem discipulis piscantibus, Tertio undecim apostolis in monte Thabor. Quarto in die ascensionis, primo in cenaculo, secundo autem in monte Olivæ suis apparuit. Et in hac visione ultimam videntibus suis in celos ascendit, qui cum ascendente mirarentur, astabant duo angeli consolantes eosdem, qui reuersi sunt in Hierusalem, in locum montis Sion, ubi & Christus signam novissimam fecit. Die vero 50. misit eis dominus Iesus spiritum sanctum, quo recepto, repleti sunt omni fiducia omni secuti in deo, locuti sunt omnium linguis, ut totius sacre scripturæ excellentissimam sunt sortiti notitia.

De

DE FIDE CATHOLICA LI. VIII. 501.

¶ De misericentijs virginis matris. Artic. VI. Theo

Vid de Christifera virgine deiformi Maria nunc dicat De ipsa nepe mensa occurrunt dicenda, & cum breuitati studeat, quod primo dicturus sum prius ignoro. **P.** Vticy fide Christi i supposita, ro distat nil dignum de eis preconio posse effari. **T.** De eis miraculis speciales libri conscripti sunt, atque in varijs libris multa placida de ea verissime scripta cognoscimus. **P.** Aliquid age. **T.** Ipsa magno illi pontifici sancto Leoni Papæ manu abscliam restituit. Quod & summo quoque illi theologo Iohanni Damasceno effecit. Propter eam Theophilus saluatus est. Quoties beatissimis confessoribus Martino, Bernardo, Francisco, apparuit, sed & istis demum temporibus quibusdam eam apparuisse deuotis, non leuiter credimus, miraculorum eius non est numerus, mortuos multos eterna morte donandos, vitæ restitui a deo filio procurauit.

¶ De pdigis Petri archiapostoli. Artic. III. Theo

Non solum in Petro, sed & in alijs pluribus Christus post passionem suam i pleuit, quod autem predictum: Qui credit in me, opera que ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem vado. **P.** De eius operibus doce me. **T.** Primo inducat que habent in scriptura canonica. Homo 40. annorum ex utero matris claudum, in nomine Iesu repere curauit. Ananiam eiusque coniugem fraudatores solo verbo occidit. Et tanta mirabilia in Hierusalem, ut sparsim i firmos i plateis proiceret, quem veniente Petro saltim vmbra illius obubraret quemque ex eis, sicque sanabat. **P.** Hoc maius mihi videtur quam ea que de Christo inducta sunt.

Nempe de eo dixisti, quod ex contactu vestiti eius medelam assecuti sine egri, non tamen quod umbra eius quenquam curauit. ¶ T. Audi præterea, Aeneam paralyticum ab annis octo in lecto iacentem breuissimo verbo erexit. ¶ Deuotissimam forminam Tabytham defunctam resuscitauit. Dum beatissimum Cornelium Centurionem cum suis instruxit, uescendit super eos spiritus sanctus, & loquebantur varijs linguis. Ab Herode captum, Angelus dei redemit. ¶ Filium Theophili principis Anthiohiæ multis annis iam mortuum, suscitasse describitur. ¶ Denique dudum dum de Symone mago loquebar, retuli qualiter Romæ adolescentem defunctum cunctis cernentibus uitæ restituit. Cum uero ante Iudicem iudicandus cõsisteret, uultus eius miro splendore refulsit. Cumque in cruce penderet dominus deus noster, omnipotens fidelibus gloriam Petri ostendit. Cernebant enim angelos cum rosarum, liliorumque floribus ei astantes. Sunt autem & alia insignissima eius prodigia, penè innumera, quæ omitto.

¶ De signis & mirificantijs gloriosissimi Pauli apostoli. ¶ Articulus octauus. T.

actuu. 9. **P**aulus noster vas electionis diuinæ, primordiatissimus exiit persecutor ecclesiæ. Cumque ad persequendum christianos proficisceretur Damascum, in uia constantibus eum cernentibus à Christo prostratus est cælesti luce circumdatus, & Christo sibi appente atque loquere cõuersus est. Hinc ad tertiam cælum raptus est, & archana cõspexit

DE FIDE CATHOLI. LIB. VIII. 502.
xit. imo & deum per essentiam Augustino testante intuitus est. Hic tanta miracula in Christi potestate effectit, ut portaretur super languidos eius sudaria, & curabatur. ¶ Dum contracto dixisset, sta supra pedes tuos, ille protinus se erexit. ¶ A venonissima vipera manu tactus vipram in ignem excussit, & illesus permansit. ¶ Eucicum magna ruina extinctum suscitauit. ¶ Proclum quoque imperatoris olim Neronis pincernam defunctum, ad uitam reduxit. Decollarus, lac emanauit. Caputque eius abscissum, Iesus Christus intonuit, atque post mortem, non solum diuino Dionysio & religiose mulieri Lemobice sed & Cesarioni apparuit. Cui viros duodecim, baptisasset, descendit in eos spiritus sanctus, & loquebatur varijs linguis. Ter naufragium passus à Christo eripit. Ad increpationem ipsius Elymas magus, cæcitate percussus diuocatur. Cum silea incarceratus, dum in ipsa nocte christum collaudat, fundamenta carceris mora sunt, refulsitque lumen mirificum in carceris imo, atque argastuli aperta sunt ostia. Christus ei frequenter apparuit, & de ineffabilibus periculis iterum tormentis eum eripuit. p. Raptum illum, uisionemque diuinæ essentiae plus omnibus miror. T. Vir sapiens es, ideoque quæ ueraciter mirabiliora sunt, uel mentius admiraris: o philosopho de laude atque præconijs huius inestimabilis uiri quid dicam uix uideo. Veruntamen de laudibus eius Iohannes Chrysostomus librum edidit uere decorum. Quicquid in terra nobis de hierarchis cælestibus, de ipsa etiam superlucundissima personarumque supessentialissima trinitate

actuu. 19

actuu. 28

actuu. 20

actuu. 3.

2. Cor. 11

D. DIONY. CARTHV. DIALO. 505
nitate Dionysius scripsit, de Pauli fontibus hausit.
Phūs Mira audio. ¶T. Opera eius in angulo facta
non sunt. Deniq; senatus romanus non mediocri-
ter de eo sensit, Senecæ platonico Neronis magi-
stro familiarissimus fuit, maximæq; partē palatij et
militum eius non sine summis prodigijs ad Iesum
deum ac dominum nostrum vniuersorum vtique
creatorem conuertit.

¶De magnificentijs Iohannis euuāgeliste atq;
Theologi. Articulus nonus. ¶T.

Iohannes prædilectus Iesu Christi discipulus.
Vir go purus, christiferē virginis custos idone-
us, totius Asiæ rexit atq; fundauit ecclesias. In
dolium feruenuit mi olei Romæ missus exiuit ille-
sus. Hic quatuor mortuos suscitauit, margaritas
confractas oratione reintegravit virgas & lapides
in optimū aurum conuertit, demūque ad pristinā
naturam reduxit. Templum Dianæ louis filij orā-
do prorsus destruxit, venenum horribile absq; no-
cūmēto virtute crucis Christi potauit. De quo cū
alij duo bibissent, subito interierunt, quos tamē
apostolus suscitauit. In sepulchro semetipsum la-
nus locauit, & immenso eum ambiēte lumine ob-
dormiuit in Christo, moxque et insuper de eius mo-
numento velut manna effluxit.

¶De mirabilibus Andree et Thomæ sacratissi-
morum apostolorum. Articulus decimus.

Theologus.

A Andreas Petri apostoli frater totam Adā-
iam impleuit ecclesijs, dum domum in qua
cum di-

DE FIDE CATHOLICA. LIB. VII 504

eum discipulo erat quidam incendisset ignis, suc-
crescens eis nil nocuit, sed iubente apostolo ab ipso
discipulo modica vndē aspergine est extinctus. Dū
mulier quædā maligna proprium filium atq; apo-
stolum coram Iudice falsissime accusasset, ac super
eos Iudex sententiam dānationis protulisset, oras
uit Christum Andreas, ecce tonitruū magnum
insonuit terra contremuit, ipsaq; mulier celitus sul-
minata aruit atq; interijt. ¶Præterea iuuenē a canis
bus suffocātū resuscitauit. Porro 40. viros qui ad
eum caesa fidei venerāt in mari submersos, cum
ad ipsum eorū cadauera essent delata, precibus su-
is ad vitam reduxit, qui etiā omnia quæ ipsis acci-
derant exponebant. ¶Phūs. Hoc mirabiliter sonat
nec hactenus aliquid a te tale audiui. ¶T. Nūquid
difficilius est deo suscitare viros 40. quam vnum.
Phūs. Infinite vertuti nihil difficile esse ratio dicitur
Theologus, tandem pro Christo ab Egea pro con-
sule cruci affigitur, sed tanto lumine per mediam
horam de caelo circumdatur, quod eum nemo aspi-
cere quiiuit. quo recedente anima quoque eius ad
Christum ascendit. Egeam vero diabolus in itinere
horrenda nece occidit. ¶Nunc de Thoma apo-
stolo pulchra aduerte. Dum ad Indie regem pro
construendo palacio tendit. In via sponsam regis
filiam cum sponso benedixit: Propter quod Chri-
stus Iesus spōso & sponse apparuit, demūq; ad eos
apostolū ianuis clausis in duxit, qui eos ad fide Chrī-
sti cōuertit. gbus & prutim' deo angeli apparuerūt

Prus

505 D. DIONY. CARTHV. DIALO.

Præterea ad Indiæ regem deueniens, omnem pecuniam quam pro edificando palacio sumpfit, pauperibus præstitit, propter quod eum rex occidere voluit. Interim vero incarcerato apostolo, frater regis defungitur vira, quartaq; die suscitatur, qui regi cuncta narravit, quomodo Thomas dei amicus consisteret, ipsiq; regi cæleste palacium ædificasset. Thomas ergo regem & eius fratrem ac populum multum ad fidem perduxit, atq; innumerales infirmos ac debiles vna vice cælesti radian- te prosternentib; cunctos luce sanauit. Postremo in superiorem profectus est Indiam, in qua innumeris portentis emicuit, regis coniugem, coniugisq; sororem christo lucrificet. Solis simulacrum eo orante, a dæmone qui in ipso latuerat, liquefactum est. Insuper regi iubente super ardentem laminam ferreas, nudis pedibus stetit, mox vero illico fons erupit, atque illesus Thomas permanfit. Rex ergo incredulus, in fornacem eum feruentem proiecit, de qua postera die incorrupte exiit, tandem gladio cæsus est. Hic beatissimus christi apostolus, Parthis, Mædis, Persis, Hircanis, Brachianis & Indis fidei veritatem prædicauit.

¶ De præclaris pdigijs Philippi & Iacobi. Art. II. T

Cum pagani Philippum ad sacrificandum Marti compellere vellent, egrediens draco, pontificis filium, duosq; tribunos occidit, ac cæteros factore infecit. Dixit ergo Philippus: statuam istam cõfringite, & christum pro ea adorare, quatenus infirmi vestri curentur, & mortui suscitentur.

Annua

DE FIDE CATHOLICA LI. VIII. 506

Annuentibus igitur cunctis, Philippus dei virtute, res mortuos suscitauit, cæterosq; sanauit, & draco- nem abire præcepit: sicq; ad christum cõuersi sunt. Hic philippus Sithiã ad fidem deduxit, habuit vero duas sacratissimas filias virgines, pphetissas, in quarum medio pater, pro christo crucifixus quiescit. Præterea Iacobus iste de quo modo effatur, minor vocatus est, cõparatiõne alterius Iacobi, nõ sanctitate aut gratia sed vocatione, quoniam posterior a christo vocatus cognoscitur. Hic Iacobus Iesu christo, vira, vultu & corpore, cõuersationis modo ac moribus tam similis extitit, tanq; eius verinus frater fuisset. Nepe ex vtero matris immaculatus permansit, vinum & siceram non bibit, nec carnes comedit, ferrum super caput eius nõ ascendit, linea semper veste indutus est. Toties die ac nocte in oratione genua flexerat, ut collos in genibus velut in calcaneo referuaret, & virgo perseuerauit. Hic solus propter ineffabilem suam sanctitatem inter apostolos in sancta scõtorum ingredi, ab ipsis quoque Iudæis permixtus est. Deniq; ob sanctitatis eminentiam ab omnibus cognominatus est iustus. Tantæ eiq; in populo reuerentiæ fuit, ut vel simbrici vestium eius tangere certatim satagerent. Occiso christo se nõ cõmestum deuouit, donec a morte christi resurrexisse cõspiceret. Vnde & tertia die christi ei apparuit. porro ob suam excellentissimam sanctitatem ab omnibus demum apostolis honoratus est. Factus enim Hierosolymorum episcopus, celebravitque primus. ¶ Cum vero christo palam testimonium perhiberet, a Iudæis præcipitatus est atq; occisus.

De illustris

De illustrissimis Christi apostolis Iacobo & Bartholomeo. Articulus. XII. Theologus.

Hic Iacobus maior vocatus est frater Iohannis, qui licet in vita pauciores ad Christum conuerterit, paucior atq; signaffecerit, post passionē tamē qua decollatus ab Herode, ad Christum migravit, innumerabiles populi eius meritis conuersi sunt, & incōparabili miraculorū honore, a deo sublimatus existit. Cū ad passionem processit, paralyticū in via curauit. Hermogenem maximū magū, conuicit atq; conuertit. Ad Hyspanias nauigio sine humano ducatu corpus ipsi⁹ puenit. Lapsus, ingens cui superposuerunt discipuli Iacobi corpus. Ipsi⁹, repente vt cera corpori cessit, atq; ad eius sarcothofagum se miro mō aprauit. Feroissimū & syluestres itēq; indomiti tauri quaten⁹ corp⁹ sc̄m̄ curru ueherēt, mirabilr māfuescūt. Quo viso, Lupa regina cōuersa ē, & in basylicā chr̄o & Iacobo ppriū palaciū dedicauit. Inter infinita apōst̄i hui⁹ miracula qbus sepulchrū ei⁹ in Galacya decorat, duos q; diabolica fraude decepti, se ipsos interemerūt, resuscitant. Peregrinū suū iuste suspēsū, 30. dieb⁹ in ipso paululo illesum seruaui atq; eripuit. Aliū q; in se speratē de medio igniū liberauit, nec pererrā petrosam tractū ledi pmisit. **¶** Porto beatus, chr̄i ap̄st̄s Bartholome⁹ ad Indiā q̄ ē in fine mūdū ueniēs, deūter-1⁹ q; illi⁹ noīe Astaroth uixit, dēgmōiacū curauit, filiā regis lūaticā liberauit, dēgmōi iussit vt idola cūtra destrueret, q̄ facto angel⁹ dei vniuersis circa phanū apparuit, & diabolū quē añ colebāt i horrenda thyo-

pis.

pis forma oñdit, Tū rex cū regina & sobole, oīē plebe baptisma suscepit, q̄ oēs infirmos ab apostolo curari videbant. Postremo cum Baldach deum Astragis fratris prædicti regis comminisset, procurantibus pōtificibus a rege occisus est. Propterea rex atque pontifices a dēmonibus mox arrepti, cōtinuo mortui sunt. **¶** De stupēdis operib⁹ Matthæi euāgelistæ Simonis quoque & Iudæ. Articulus. 13.

Mattheus apostolus & euāgelista vere ydoneus in urbē athiopie ueniēs, duos acerrimos magos, quise tāquam deos adorari fecerunt conuicit atque fugauit, regisque filiū mortuum suscitauit. Quo viso rex, regina cum prole & populo baptisma suscepit, atque ecclesia magna cōstructa, in ea apostolus, 33. annis sedens, populū docuit, totamquā ethiopiā ad Christum conuertit. Ephygeniam quoque regis filiam Christo consecrauit, quam cum successori regis prædicti in coniugem dare noller gladio cōsus est. Rex deniq; cū Ephygeniā uirginē ad suū cōsensum nō posset trāsferre, domū eiuscū ea suis incidere studuit. Sed beatus Mattheus uirgini sacre apparēs, flammā de domo excussit, q̄ erupēs regis maligni palatii ita succēdit vt rex cū filio unico uix euadere potuisset. Porro fili⁹ dēgmōe arrept⁹ parris cōfessus est scelera. Pater autē leprosus effect⁹ turpissim⁹, cū curari nō posset semetipsum occidit. Propterea Simō & Iudas Iacobi iusti cōfratres i Persidē ueniēs magos q̄s Mattheus fugauit i p̄side repperūt. Deos plarū a solitis respōis cōpescuerūt. Ducē regis babilonie de futura pace cessit.

certificauerūt. Viros doctissimos à præfatis magis elingues effectos, loquelæ reddiderunt, ipsiq; magis fortes, serpentes quos magi conuocauerunt in magos proiecerunt, quos dire affligi, non tamen morti permiserunt, imo potius eos curauerunt. Sanati autem in malicia perstiterunt. Vnius diei infantis testimonio atque loquela innocentem dyaconum à crimine fornicationis sibi imposito liberauerunt. Duas ferocissimas tygrides plurimos occidentes, mansuetas fecerunt. Itaque infra breue tempus plusquã quatuor milia hominum dempris traulieribus & pueris, cum rege atque principibus ad fidem Christi conuersi sunt. Tandem in urbem samair venientes, a magis prædictis apud pontifices accusati sunt. Tenti ergo, ad templum solis ducuntur, demones vero orantibus apostolis Christi, simulachra templi destruxerunt, atque in Ethiopum horribili forma omnibus apparentes cum diris vocibus abscesserunt. Pontifices ergo eos inter fecerunt, prædictiq; magi fulguris ictu in carbones conuersi sunt. Deniq; præclarissima gesta Marthiæ apostoli, Luce, ac Marci euangelistarum propter breuitatem omitto. P. De apostolis mira & pulchra disseruisti, nec dubito eos istav pmaiora fecisse. Quo modo enim aliter idolorum cultum molitum destruxissent, atque ad tam admirabilem fidem mundum conuertissent. T. vere consideras. Nunc vero de martyrum gestis pauca aduerte.

¶ De stupendis portentis sanctorum Stephani atque Laurentij Articulus. XIII. T.

Stephanus

Stephanus Christi discipulus septemque diaconorum vnus, plenus gracia & fortitud. e me, faciebat signa magna in populo. Cumq; in consilio ludæorum falsissime accusaretur, viderūt omnes vultum eius tanquam angelicum mirabiliter radiantē. Ipse vero dicebat. Ecce video celos apertos & Iesum stantem à dextris dei, continuo igitur eiecerunt eum ludæi & lapidabant, pro quibus nihilominus ipse genibus flexis orabat. Augustinus restatur hunc martyrem post mortem innumeris claruisse miraculis, & septem insuper mortuos suscitasse. Deniq; anno. 417. sub Honorio præcipe corpus ipsius Gamaliele reuelare compertum est. Quo effosso, lxxi. infirmi curati sunt, atq; dulcissimus odor dispergitur: hic martyr theodosii imperatoris filiam a demone liberauit. Et alia multa de ipso Augustinus in libro de ciuitate dei descripsit. Porro Laurentius martyr sub decio cæsare rome passus asatusq; est. Ante incarcerationem suam cæcum illuminauit. In carcere gentili cæco oculorum ac fidei lumen impetrauit. Præfectum quoq; ypolitum cū omni sua domo conuertit. Præterea multos ad se cæcos venientes, remisit videntes, lubente cæsare scorpionibus ceditur, fustibus verberatur, eius lateribus ardentibus lamine applicantur, plumbatis percutitur, scorpionib; denuo ceditur, nouissime in craticula morose assatur. Post paucos dies decius a domo arreptus indefinenter miserabiliter exclamabat. Adiuro te O Laurenti a tormentis modicum cessa, sicut v. l. ulando in feliciter obiit. Quoviso vxor eius &

eius & filia Christo crediderunt. De hoc sacro Laurentio pene innumera hebentur miracula post mortem eius peracta, inter quae vnum est quod eo cum existit in virgine Christum orante, Stephanus quidam index in urbe Roma defunctus & in peccatis multis deprehensus, ad vitam reducit, atque, 30. dierum poenitentia facta, in Christo feliciter moritur.

¶ De sacratissimo atque amantissimo Christi athleta dei formi Artropagita magno Dionysio. Art. XV. The.

Nunc o philosopho audi de eo de quo liber ter (vix arbitror) audies. P. Quid tibi vult titulus iste, & admonitio tam iucunda? T. De summo philosopho ac claro architheologo, praefari intendo. P. Hoc certe aude audire dispono. T. Dionysius iste quem amo, de quo tibi nunc loquar, Atheniensium philosophorum altissimus extitit, & ob naturalis eminentiam sapientiae theosophus, id est deum sapiens, a paganis philosophus cognominatus est. Hic Christo in cruce pendente in Aegypto existens, eclipsim solis quam in die passionis Christi accidit, vidit, & supernaturalem agnouit. ¶ Praeterea a Paulo apostolo ad fidem conuertitur: cum uxore atque vniuersa familia, & in Athenis a Paulo episcopus ordinatur. Dionysius ergo urbem hanc, maximamque regionis partem ad Christum conuertit. Huic beatissimo Paulus secreta quae homini reuelare non licuit, pandit. Vnde de subbeatissima trinitate in libro de diuinis characteribus, de diuinis nominibus, de mystica theologia, de hierarchia angelica tam profundissime scripsit, ut potius cum Paulo videatur raptus fuisse, quam ab eo

hac

hac didicisse. Scripsit praeterea & alia multa. ¶ Denique audiens magister suum Paulum Romae captum, illuc aduenit, cui post sacram necessitatem Paulus apparuit. Postmodum a Papa Clemente Parisius mactatus. Vbi cum plurimos ad Christum conuertisset: a praefecto capite, irridetur, colophisatur, conspuitur: atque auribus foris ligatur, hinc versus flagellatur, super cratem suppositis flammis excrucietur, sed de Christo confortatus, inde ad esurientes ferocissimas bestias mittitur, sed eo cruce opponente, mansuetissime efficiunt. Praeterea in clybannum missus, illaesus egreditur. Cruci affixus diu, pro christo, sed libenter affligitur. Cum autem in carcere esset reclusus, Christus ei apparuit, sacramque ei communionem donans, accipe inquit hoc, chara meus, quia merces tua mecum est magna nimis. ¶ Porro decollatus: caput suum abscisum, erexit, atque propriis manibus pro duo miliaria ad locum in quo nunc sepultus est, tulit. Illico autem angelorum dulcissimae melodiae auditae sunt. P. O beatissimi viri. T. Nosti quod breuitati iam studeo, ideo alia eius mirabilia praetermitto, hoc tamen adicio, quod cum Michael imperator Graecorum, regi Francorum Ludouico, magno Karoli filio, libros Dionysii transmississet, decem & nouem infirmi in ecclesia eius Parisiensi a variis moribus curati sunt. P. In hoc deus sublimis & sanctus doctrinam eius mirabiliter approbavit ac stabiluit.

¶ De gloria triumphantis sancti Vincentii. Art. XVI. The.

Vincenium sancti Valerij episcopi copidurcorum, Dacianus praefes, in euleo suspendi & excruciatus atque iussit omnibus membris dissipari. Quae factio, dixit Daciano Vincenium hoc est quod semper obtinuit.

k 2 Tunc

Tunc carnifices praefidis ferreos pectines vsq; ad intima costarū fixerunt, sic vt viscera interna paterēt, & sanguis vndiq; efflueret. Insuper in craticula asfarur, exuritur, atq; crematur, sic vt viscera eius exalarentur. ¶ Inter haec admirabilis martyr manet immobilis, constans, & Christum cōtemplans, ac deprecans. ¶ Postremo in terribimo carcere ponitur, ligno pedibus eius affigitur, & super testas acutissimas reclinatur, sed Christus immēso quodā splendore tenebras fugat argastuli, testas in flores cōmutat dulcissimos, pedes eius soluūtur, angelicorū spiritū melodia diffundit, & martyr dignissimis angelorū fruens solatio, inter eos super flores deambulat, ipsiq; Christo hymnū & psalmū decantat. Cū odoris suauitas, ac melodia dulcedo latius spargerentur, videntes custodes quae in carcere fiebāt, conuersi sunt. ¶ Post haec Vincencius spiritū dedit, cuius corpus Dacianus in campū proijci, atq; feris ac auibus deuorandū tradi praecipit, Sed angeli eius, pro quo passus est, corpus acrum custodiunt, & auis ceteris prorsus vorator, alias aues, imo & lupum a corporis abegit contactu. Quo cōperto Dacianus velut amens effectus, ipsum in mari cū saxo ingenti sibi alligato, mergi mandauit, Sed reuelante sacro Vincentio, a quadam deuora matrona & alijs inuenitur, & honorifice sepelitur. P, Terribilia pro christo passi sunt martyres. T, Quomō ergo inter tam immania tormenta fides christiana sic inualuisset, nisi martyr susos christus signis atq; prodigijs, ad aliorum instructionē miraculasset. ¶ Por-

ro

ro martyri inuictissima gesta, in varijs libris &ronicis diligentissime scripta sunt, nec opus ē hic plura induci. P, Ad instructionē meā ista sufficiūt, praesertim cū alijs locis de istis plura inuenire puāam.

¶ De sancto Siluestro mirabilia magna, Ar. xvii. T. Vm Tarquinius Romae urbis praefectus, Siluestrum ad occidendū cōpisset, dixit ei Siluester: Stulte hac nocte morieris, & aeterna tormenta recipies, quod & factum est. ¶ Hunc virū tanta gratia deus ornauit, vt Pagani quoq; eū vehementer amarent, Erat nempe aspectu angelicū sermone nitidus, sanctus opere, prudens consilio, charitate diffusus, pietate repletus. Hic ergo in Romā electus est pontifex, atq; Constantinum magnum conuertit, ac baptizauit. Sanctā quoq; Helenam Constantini matrē, atq; doctissimos Iudaeorū magistros ratione & signis ad fidem induxit. Taurum ferocissimū mortuū, in Christi virtute suscitauit, & mansuetū effecit. Quo viso, paganorū doctissimi ad Christum sunt cōuersi. ¶ Deniq; draconem venenocissimū atq; horribilē, & cotidie statu suo venefico plurimos occidentem, ligauit, & ab omni legione desinere egit. Duosq; viros a dracone laetali infectos, curauit. P, Tauri resurrectionem maxime miror: cum anima bruti mortalis sit. T, Recordaris (ni fallor) quemadmodū tibi ostendi omnipotentem deū, ea quoq; posse eodem numero reparare q̄ prorsus destructa amihilitaq; sunt. Sicut etiā potest vnum existentium in aliud praexistens cōuētere. P, Haec te dixisse oblitus non sum, hoc tamen

k s fol

575. D. DIONY. CARTHV. DIALO.

fol: vt reor deo possibile est, Ideoque istud factum est christiani fidei sufficiens argumentum. ¶ I. De excellentia tui ingenij vbertum exulto & quicquid nunc conclusisti concedo.

¶ De gloriosis operibus Nicolai atque Martini antistitum. Ariculus decimus octauus. T.

Nicolaus Christus antistes dum primo die baptizaretur, erectus in pelui stetit, quarta & sexta feria semel duntaxat suxit vbera, hic misericordissimus ac liberalissimus extitit: & diuine reuelatione episcopus factus est. Denique viuens in corpore innumera præclarissima signa, quæ satis publicata sunt fecit. Cum autem sepultus fuisset capere fons olei, à pedibus vero fons aquæ, in mul torum medelam languidorum profluxit. ¶ Post mortem quoque deus gloriosus & verus sanctum suum admirandis miracauit portentis. ¶ Præterea beatissimus Christi confessor Martinus ineffabilibus claruit signis. ¶ Phis aliqua breuiter tange. T. Viuens in corpore tres mortuos suscitauit, quorum se vnus laqueo interemit quem de inferno Martinus redemit. In igne ille sus permansit, rursus cum ignis à vento impulsus domum quandam incendere inchoaret, Martinus se igni obicit, moxque ignis contra imperium venti reortus ac percussus abscessit. Denique volens aliquando imperatorem affari cum saepe esset repulsus, tandem ignis dei cellam imperatoris operuit, donec ipse Martino assurrexit atque consentit. Alio tpe arborẽ demoni dicatã hac conditione succidi obtinuit, vt ipse cadentẽ reciperet.

Gumergo

DE FIDE CATHOLICA LI. VIII. § 61.

Cum ergo super eum cadere arbor inciperet, ipse crucẽ opposuit, & arbor in aliam partem reuersa est. Osculo suo leprosum curauit. ¶ Præterea cum aliqui celebraret igneus globus super caput eius apparuit. Ideoque par appellatur apostolis. ¶ Sed & christifera virgo bñdicta Maria, Petrus quoque et Paulus ei frequẽ apparuerunt. Ipse etiam sacer Martinus pphetiẽ spiritu claruit, quia & Maximo imperatori de sua morte futura, & Briccio suo discipulo de episcopatu futuro, ac alia multa p̄dixit. Nemo illum vnquã vidit iratum, nemo ridentem, nemo merentẽ. Nunquã in illius ore nisi Christus, nunquã in corde nisi pietas, pax & misericordia fuit. ¶ Porro irrationalia animalia eius subdebantur imperio. Eo quippe iubente canes lepulem insequentes steterunt. Serpens narans reuersus est. Mergi collecti desertum ingressi sunt. Mortis suæ horam diu prædixit. Cum autem defunctus fuisset vultus eius ad instar corporis glorificati respenduit, atque angelicus chorus plallens à multis in ære extat auditus. In ipsa quoque hora mortis suæ beate, sc̄o Seuerino Coloniensi episcopo trãsitus eius innotuit, quã angelica in celo melodiã audiuit. ¶ Sed & hoc quoque valde mirabile, quod beatus Ambrosius funeri eius, quo nescio modo interfuit. Siquidem in ipso missæ officio quam in ecclesia sua Mediolanensis fecit, obdormiens, cum per trium horarum spacia excitatus fuisset, Martinum fratrem suum dixit migrasse, seque eius funeri obsequium

517. D. DIONY, CARTHV. DIAO.
sequiū præbuisse, vltimam tamen orationem pro-
pter excruciantium festinantia non potuisse imple-
se, hæc de multis sic breuiter dixerim: ¶ Frequēter
quoq; eidemon in specie Iouis vel Mercurij vel mi-
neræ, vicissim etiā in forma Christi apparuit. Sed
ille spiritu sancto repletus falli non valuit.

¶ De excellentijs sanctissimorum Germani atq;
Francisci. Articulus. 19. T.

○ Mnia quæ sanctus Germanus post episco-
patū assumptū gessit, supra humanam virtu-
tem extiterunt. In omni refectiōe primo ci-
nerem prælibauit, deinceps panem ordeaceū sum-
psit. Denique per 30. annos nunquam panem fru-
menti, non vinum neq; legumen accepit. Sal tamē
duntaxat pro sapore assumpsit. Talis autem erat
eius vita. vt nisi deus eam miraculis comprobaf-
set, fantastica apparuisset. Et denuo talia erant eius
miracula, vt nisi vita consonasset fantastica puta-
ri potuissent. ¶ Phūs, Aliqua audire de eius prodi-
gijs affecto. ¶ T. Quondam tempore dæmones in
hominum specie apparentes, adiuuauit, ne de loco
quo eos inuenit recederent donec ipse omnibus
eorum fallaciam demonstra- ret, ipsique se non ho-
mines sed dæmones esse clamarent, quod et factū
est. ¶ Deniq; vehementissimā maris tempestatem,
ter aquam in nomine supsanctissimæ trinitatis as-
pergens cessare obtinuit. Discipulum suum defun-
ctū atq; sepultū monumētō aperto affatus est. Ille
ergo defunctus in sepulchro resedit, respondit: et se
in hac vita nolle esse p̄hibuit, quo dicto rursus qui-
cui.

DE FIDE CATHOLICA LIB. VIII. 518.
enit. Insuper viruli occisi et comesti ossa recolligēs eū
dē resuscitauit. Regē idignū regno expulit, & p̄ eo
subulcū instituit. Præterea alleluy a cū suis clamādo
fortissimos hostes in fugā cōuertit. Sāctū Cassianū
din sepultū ad monumētū allocut⁹ est dicēs: Quid
agis frater Cassiane. Cui ille de tumulo audiētib;us
cunctis respondit: Dulci querete perfruo, & salua-
toris aduentū expecto. Cum a Valentiniano impe-
ratore, eiusque matre, condigno esset susceptus ho-
nore. Volusiani nobilissimi viri puerum adolescen-
tē defunctum suscitauit. In eodē quoque loco as-
inum suum quo vehabatur a morte resuscitans ab
ipso domū delatus est. Phūs. Mira sunt hæc & mi-
rabilia valde, soliq; deo possibilia qui qm̄ ista ad cor-
roborationē christianæ fidei essent. constat eam a
deo donatā. T. O philosophe adhuc pauca audisti.
Verū tamē de quodā Simpliciano & illiterato sed
diuinitus instituto sctō Francisco, qui etiā non diu
ante tpa ista defunctus est, quādā de multis auscul-
ta: hic p̄phético spū claruit, cordiūq; archana deo
p̄dēte cognouit. Quisq; ad min⁹ mortuos maxie
post mortē suā suscitauit. Et qm̄ colūbina simplici-
tate extitit plenus, oēs creaturas noīe fratris vel so-
roris vocauit. Auibus p̄dicauit & velut rationis es-
sent capaces, sic congregabant̄ & aduerteb̄. Ali-
quando hominibus p̄dicans, cum nrundinū impe-
diretur garritu, præcepit vt sileant, & p̄tinus pa-
rent. Aues cali indomitas ad se vocauit, mox adue-
nerāt. & eo monēte cantab̄, nec sine licētia recess-
erunt. Quisq; prop̄ infirmitatē vilis cōpulsus ē pa-
si, sibi.

519. D. DIONY, CARTHV. DIALO.

si sibi remediū candentis ferri apponi, sed eo orāte nullū ab igne dolorē sustinuit. Huic Christus cum Virgine matre atq; angelorū multitudine quāque apparuit, & breuiter mirabiliū quæ per eū Christi operatus est, vix numerus noscit, inter quæ hoc p̄ clarissimum extat q̄ vidit in visu seraphyni, sex alas hūntem cruci affixum, in quo tam mirabiliter Christo cōformatus est, vt stigmata seu vestigia quinq; vulnerum Christi in manibus & pedibus ac latere Francisci imprimere, & vsque ad mortem manerent, de quibus vbertim v̄ vehementē prætulit p̄nam, quia & vera vulnera erant.

De varijs eximiorū sanctorum p̄digijs, quorū alq; solē in celo stare fecerūt, aliqui mortuos suscitauerūt, alij lingua abscesa locuti sunt, alij capita amputata erexerūt atq; tulerūt. Art. vicessimus. T.

DE sctō Mucio monacho testat̄ sctūs Hieronimus. 10. libro vitasparum, q̄ ad discipulū quēdā añ vesperā venire desiderās, sed sole recedēte nō valēs, dixit ad solē: In nocte Iesu Christi dñi nostrī stā paulisp̄ in itinere tuo donec ad vicū, pueniā q̄ protinus factū ē simile quoq; in. 4. libro vitasparū de sacratissimo abbate Besarione habet qui etiā quōq; ingētē fluuiū sine nocumēto præsūit. Insuper de Karolo magno idē in historiali speculo scribit: Dū em̄ sarracenos insequēbat, sol ipso orāte stetit immobilis, donec inimicos dei et suos occidit. T. Mirabilissima audio, & certe soli deo vniuersorū dñatori possibilia. T. Infinita mihi dicēda occurrunt, sed qd̄ necessē est plnra inducere, plnrimi nempe libri de istis conscripti sunt. En beatissima virgo Agnes

DE FIDE CATHOLICA. LIB. VIII. 520.

præfati Romani filium mortuum suscitauit, quōd mox clamare orsus est: Vnus est inquis deus christiana orō, & oīa idola vana sunt. In medio ignis ille p̄manet b̄ a a Christiana tribus diebus in fornaci ardenti incōbusta durauit. ¶ Occisa p̄tea beatissima Agatha, apparuerūt centū adolefcentes decori, in illis locis nūq; visi, q̄ angeli dei fuisse creduntur, sponsam ch̄i venerabilē sepeliētes. ¶ Gloriosissima insup̄ Katherina decollata, p̄ sanguine lac effluxit. Angeli vero corp⁹ eius tollentes, illud mōte Synai sepelierūt, de q̄ nūc vsq; olū in plurimorū salutē emanat. ¶ S. pater monachorū Benedict⁹ tres mortuos suscitauit, nec solū futura atq; occultā sed eodiu q̄ p̄ archana aperuit. ¶ Porro qd̄ de dulcissimo ch̄i sermo Berna do oī gracia in domo dei mirabiliter radāte dicā. Hoc erat ei curate p̄tagere, sed & mortuū suscitauit. ¶ S. Iulianus martyr, sctū Anastasium suscitauit, ¶ S. Poncianus leonibus traditur, sed ab eis nullatenus tangitur. ¶ Deniq; illustrissimus doctor Hilarius, mortuū suscitasse describitur. Sed & filia sua atq; vxori felicē, securāq; morte orando obtinuit. ¶ Insuper S. Permemus, sct⁹ Ferreolus & socius eius S. Eusebius, S. Epodrisius, S. Florentinus, S. Hilarius, Sanctus quoq; Romanus ac alij multi, lingua pro Christo abscesa locuti sunt. ¶ Sanctus Felix martyr, super aquas ambulauit. ¶ Sanctus Tiburnus, sup̄ carbones ignitos nudis plantis illeptus meauit. ¶ Sacratissima virgine Teclæ nec igni nec bestie ledere poterūt. ¶ Deniq; sac̄ Papa Alexander ad illustriū martyrī Hermēclausi carceris ianuis introiit, et p̄ a. hū mortuū suscitauit.

Sanctus Narciscus aquā murauit in oleū. ¶ Sanctus Sampson Episcopus & confessor Christi quatuor mortuos ad vitā in nomine Iesu reduxit. Sanctus quidā Gregorius montē præcibus mouit. Sanctus Dunstanus parietē magnū dorso apro loco constituit. Sctūs Alban⁹ & Sctūs Iust⁹ caput ascium manibus suis tulerūt. Sanctus Maximus viuens suscitauit tres mortuos, defunctusq; vnū. Sed quid dico de istis. Quæ nepe lingua Maria Magdalene & cōparis eius. Marie Egyptiacæ, p mere quæat p cornia Septies quolibet die leuabatur, Maria Magdalene ab angelis sctis in aere. Porro illi⁹ gloriosissime & vere amabilissime societatis. Vndecim Scilicet Miliiū virginū, sanctitatē laudē atq; miracula me nō posse describere digne cordialiter fateor. Et breuiter o. P, sanctorū qui in christiana lege mortuos suscitauerūt, qui nec igne nec feris ledi potuerūt, super aquas ambulauerūt, iteq; infinita alia peregerūt: numerus magnus quidē est, sed prorsus incertus, nec enim in lege antiqua tot tanta vel talia aliquo modo cōtigerūt sicut in lege noua. Nepe si rite recorder in rota veteris testamenti scriptura non nisi duo viri videlicet Elyas & Elyseus mortuos suscitasse leguntur, quorū quilibet vnū suscitauit. Sed Elyseus etiā post mortē vnū suscitauit. P, Quia lex nona mirabilior est quā verus, pluribus eguit signis atq; prodigijs. Nūc vero si tibi viderur sufficere mihi ista q̄ tacta sunt, præferim eū in alijs libris de his plenius instrui valeam.

¶ De sancto Parricio & purgatorio eius, de sanctissima

DE FIDE CATHOLICA LI. VIII. 522.
 sima. Elyzabeth. De diuina quoq; virgine Katharina de Senis, & de beato Thoma de Aquino. Articulus. XXI. Theologus,

HVcusq; Pilosophe tibi de miraculis dixi sancto
 rā, q̄ tamē, pter uis negare possit, & si nō ratio
 nabiliter, tamē pertinaciter. P, Vtiq; omnia p-
 ducta miracula in effectu suo satis relucēt. Nulla
 tenus em̄ ambigere potest hō subtilis, quin si ne ma-
 ximis, pdigijs mūdus ipse ad tā admirabilē fidem
 ac arduā legē conuerti nequit. T, De hoc in præ-
 ostēns efficacius colloquebamur. Nūc vero vnū ad
 mirabile dicā, qd̄ tibi nedū mirabile sed & iucundū in
 sup̄ erit. P, Quid est hoc. T, Si quis dei, pudentiam
 negat, si animæ immortalitatē nō credit, si infidelit̄
 atq; prauorū tormēta, fideliiū quoq; felicitatē non
 admittit, non ad rationē aut, pphetiā aut signa eū
 transmittā, sed ad experiētā rerū & opera. P, Hoc de
 clara. T, Cū sanctus Parricius in Hybernia prædica-
 ret & parū, p ficeret, dicerētq; populī terrę illius nec
 miracilis neq; doctrina se ad Christū uelle cōuerri,
 nisi quispiā inter eos ista p experiētā nosceret, quod
 de tormētis ac alijs habita sunt. Itaq; orāte parricio
 locus ei a Christo oñsus est, purgatorii in gradedi,
 in q̄ qui ingressus fuerit, atq; in tormētis cōstās per-
 māserit, infra vnū diē ab omī culpæ reatu purgatus
 exiret. Quidā ergo locū illū ingressi sunt, quorū ali-
 qui uirtute diuina, præcū sunt & redierūt, quidā autē
 reuersi nō sunt. Qui autē redierūt horribilissima que
 uiderūt impiorū tormēta, electorū quoque cōsola-
 tiōes publicæ, pdicauerūt. P, Est ne adhuc ad hūc lo-
 cum in-

525 D. DIOI Y. CARTH. DIALOG
cum ingressus: T, Est vtiq; & ecce si p̄ductis non
credis, nūc te ad experientia mitto. si em̄ quis non
credat, veniat ad locū satis famosum in reg: de H̄ij
bernig, ad collegiū vbi intrat in purgatoriū sancti
Patricij, & experimētaliter sentiet vera esse cuncta
quę dicta sunt, & cernet se in Christi nomine posse
demonū p̄nas euadere. P, Quid amplius queris?
T, De huius loci tormētis, de modo atq; periculo
introeūdi, de his quoque qui eū ingressi sunt, lib: q̄
cōscripti sunt, ideo de isto nūc amplius nil adiūgo.
Verū tamē de domina illustrissima sacrosancto. Eli
zabeth de Turingia paulisper effabor: hęc erat reg:
gis Vngarię filia, cuius tāta erat sanctitas, ac tāta
miracula, vt ipsa sola a fidei corroboratiōe vere
sufficiat. Erat q̄ppe humilissima, & misericordissima
liberalissima, & in om̄i charitate diuina atq; frater
na flammigera. Leprosis, Idropicis, alijsq; demum
solo visu horrēdis, sollicitē & reuerētē seruauit. e f
q; contra stauit, tulit & fouit. Præterea in agone cō
sistens læssima erat, & angelici cātus dulcedo au
diebat in gutture eius, ore tamen, clauso n̄ a. ente,
Sed & inter innumera eius miracula etiam quinq;
mortuos vel sex suscitauit defuncta, breuiter autē
concludo, quoniā totū mundū in idoneū ad eius
sanctitatē explicandā existimo. P, Libenter hęc au
dio, maxime de humilitate & pietate eius in paupe
res. P, Fuit præterea istis pene tēporibus virgo diu
nissima sancta katherina de Senis, cui Christus & vir
go Ch̄ istifera, sanctus q̄q; Dominic⁹ & beatus Tho
mas de aquino vberissime apparuerūt. Quis ista

mu acu.

DE FIDE CATHOLICA LIB. VIII. 524
miraculis multis in vita atq; post mortē claruerit,
& tota ei⁹ exterior vita maxime in abstinentia q̄ uas
quoddā continuū miraculū fuerit, nil tñ miror ea
tenus in ea, sicut interiorē animæ ei⁹ sanctitatē. E
rat em̄ ingestimabili dei charitate succesa, & ardētis
simo actu abar zelo, pro proximorū salute, humi
litas eius profundissima fuit, paciētia nimis mirabi
lis, erat quoq; mēte & corpore purissima virgo, hęc
deus semel defuncta suscitauit, huic oculissima re
uelauit, & pro paruis excessibus dire satis, paterna
liter tamē, in præsentī vita afflixit, quatenus mori
entē sine om̄i dilatione amplecteretur & beatifica
ret. Altissimas contēplationes, extaticos raptus, itē
q; igniferos in deū affectus vbertim sortita est. Si
cut & sanctus Thomas quē in hoc opere frequen
ter induxi, qui erat purissime, pro fusq; innocētis
simę virg, & sepe a terra in aera eleuatus est, sicq; in
aere p̄dens vicissim visus & inuētus est. Deniq; cer
nētibus multis interdū improuise in diuine lucis est
absorptus abissum, & ab om̄i sensuali operatiōe ab
stract⁹, insensibilis factus ē. P, Qui sunt tituli libro
rum in quib⁹ ista plene digesta sunt, vt ea in qui
rā & discam. T, In legendis sanctorū, in cronicis q̄q;
bedæ & plurium, in speculo hist oriali. In hist oria
ecclesiastica, in martyriologio. In dialogo sancti Gre
gorij. In vitasparum maxime in primo libro. In ce
sario. In passionali, & in alijs pluribus libris ista dili
genter congesta sunt.

¶ Graciarum actio philosophi de beneficijs & in
forormatione. T, Articulus. 22. P,

De

25. **D. DIONY. CARTHV. DI ALO**
DE Pithagora legimus q̄ a discipulis suis mul-
 tius corporaie rei donū, aut pecunie munus
 p̄ doctrina eius impensa, recipere dignabat̄,
 iniustū opinans, spiritalia bona, corporalibus cō-
 parare. Si ergo ille naturalē scientiā q̄ ad verā bea-
 titudinē p̄ducere nequit tanti appreciatus est, q̄ e-
 go tibi op̄clare, & diuine, ac sancte theologie vicē,
 recōpensationē, aut gratia: actionē impendā, p̄
 omnib⁹ his q̄ mihi impercisti, p̄ tanto labore, tā si
 deli atq; benigna informatiōe, itēq; p̄ saluatiōe aie
 mea: fateor, nil dignū reddere valeo: Deū vero o-
 mnipotētē exoro, vt tibi retribuatur. T. Quē admodū
 ingrato bñfacere molestissimū extat, quantū est ex
 parte ingrati, sic iucundissimū reor, bñfacere grato.
 Ideoq; de tua illuminatiōe nō a me, sed a deo tibi
 impēsa, atq; de recognitiōe tua humillima, immen-
 sas deo gr̄as exhibeo: Veruntū noueris, q̄niā meli⁹
 est viā iustitia: ignorare, q̄ scire, & nō implere. Ideo
 satage, vt christiformiter cōuerseris, ne grauius iu-
 diceris. P. Ego o vere p̄ amande nimisq; dilecte the-
 ologē, totis p̄cordiis exequi cupio, quicquid gratissi-
 me dei bñdicti & sancti placere volūtati agnouero,
 hoc restat & opto, quaten⁹ intentissime ores deū p̄
 me. T. Nūc ergo simul laudem⁹, adorem⁹, bñdica-
 mus, & totis viribus veneremur deū verū & viuū,
 bñdictū atq; sublimē, eiq; infatigabilr cū omni reue-
 rentia deseruire conemur, quoniā ipsum solū decet
 omnis laus, hymnus, & gloria, honor, magnitudo,
 & latria, cuius nomen sit benedictum per secula in
 finita. Philosophus. A M E N.

D. DIONYSII CARTHV. IN
 seriam sancti Francisci regulam elucidatio, religio-
 sis quidem scripta, verum nulli Christiano
 non maxime necessaria.

Vicunque hanc regulam secuti fue-
 rint, pax super illos, & misericordia
 super Israel dei. Ita sunt verba apo-
 stoli Pauli ad Galath. In quibus ver-
 bis per regulam intelligitur rectitu-
 do veritasq; doctrina, quam ibidē
 docet sanctus Paulus. Cuius doctrina: imitatori-
 bus ac impletoribus promittit ac imprecatur pa-
 cem & misericordiam, hoc est, mentis tranquillita-
 tē in deo, de qua propheta loquitur deo: Pax mul-
 ta diligentibus nomen tuum. Et piam aeterna: salu-
 tis consecutionem seu peccatorum remissionem,
 de qua Christus testatur: Beati misericordes, quo-
 niam ipsi misericordiam consequentur. Porro per
 Israel dei intelligit gloriosus sapientissimusque a-
 postolus vnūquemque Christi fidelem, qui fide et
 opere mereatur Christianus uocari, qui sanctorum
 patriarcharum fidem atque vestigia prosequendo
 ipsorum filius appellatur: & spiritu, nō litera. Iudae-
 us ac Israel nūcupatur. Vnde ait Saluator: Ecce ve-
 re Israelita, in quo dolus non est. Præterea in præ-
 allegatis apostoli verbis per regulam intelligendo
 normam seu formam & legem viuēdi, quam in cly-
 tussor Christianæ sapiētiæ signifer prælectus, dei cō-
 fessor Franciscus instituit & p̄fixit vtriusque sexus
 personis fidelibus, quæ vocantur de tertio ordine,
 quibus spiritalia quædam dedit mandata seu in-
 stituta

fructura, vt infra patebit. Itaque norma & lex viuendi quam illis donauit, merito regula nominatur. Nam ut asserit Gravianus in prima parte decreti di-
 stinctione tertia regula dicta est, eo quod recte dicit, nec aliquando aliorum trahit. Alij uero dixerunt regulam dictam, vel quod regat, vel quod recte viuendi normam ei legem præbeat, vel quia distorta prauaque corrigat. Cum igitur norma & lex ista viuendi a sancto Francisco tradita, recte dicat ad ueram salutem, nec aliunde trahat, imo salubriter regat actus uitæ humanæ, & uitam iustitiæ doceat, distorta quoque & praua redarguat, hinc rationabiliter regula nuncupatur. Quam qui fuerint assecuti, pacem cordis & misericordiam ab omnipotente adipiscuntur. Denique quia in regula ista aliqua continentur, circa quæ quæstiones nascuntur & exhortationes necessariae sunt, idcirco uenerabiles ac deuoti sacerdotes, ministri & patres regulae & ordinis huius, specialiter generalis eorum minister paruitatem meam frequenter atque instanter rogare dignati sunt, ut super eorum regulam aliqua scribam, difficiliora elucidando, & circa utiliora doctrinas morales & exhortationes salubres addendo, ea quoque quæ iam per apostolicam indulta addita sunt regulæ ueteri ac priori, concordando cum his quæ in regula illa sunt contenta. Horum ergo tam piæ ac humili postulationi pro posse obtemperare ac satisfacere cupiens, eius gloriosissimam illuminationem cordialiter inuoco, qui super quietos & humiles requiescit,

¶ De

¶ De commendatione regulæ personarum, de tertio ordine.

Articulus primus.

Valiter magnus ille sanctus, ac beatissimus uir Franciscus motus fuit ad instituendum tertiam regulam, & qualiter eam instituit, ex libro de mirabilibus actibus eius, & ex legenda ipsius cognoscitur. Etenim istam tertiam regulam specialiter principaliterque instituit pro secularibus & coniugatis ac laicis utriusque sexus personis, Quæ primo cum assumpsissent ordinem illum, habitauerunt seorsum in domibus suis. Deinde quidam maiori feruore deuotionis accensi, cœperunt insimul demorari, & uitam aliquantulum communem ducere. In qua tamen conuersatione habuerunt aliqua propria. Nec erant ad paupertatem astricti, nec tria religionis uota fecerunt, sed ex possessionibus & manuum suarum mixerunt laboribus. Postremo adhuc ampliori sanctæ charitatis inflammati ardore, procurauerunt quidam eorum à summo pontifice licentiam emittendi tria uota omnimodini substantialia. Quod faciendo, & uota eadem cum cæteris contentis in regula, adimplendo digne ac merito. Nemine dubitate, inter religiosos annumerant. Isti ergo in hoc rationabiliter commendant, quoniã iuxta doctrinam Apostoli. 1. Corint. 12. æmulati sunt carissima

1 2 meliora,

meliora, ad perfectionem tendendo, & viciniore salutem apprehenderunt. Insuper de laboribus suis uiuentes, de eisdem elemosinas faciunt, hospitalitatem exercent, & opera exhibent pietatis. In quo sanctorum patrum imitantur vestigia, qui de proprijs laboribus opera misericordie deuotissime impleuerunt. Quos sacratissimos viros pater sanctus Bernardus vocat homines caelestes angelosque terrestres.

¶ Sequitur textus beati Francisci, De tertio ordine.

Nicolaus Episcopus seruus seruorum dei dilectis in Christo fratribus & dilectis filiabus in Christo sororibus ordinis fratrum de poenitentia, tam presentibus quam futuris salutem & apostolicam benedictionem. Supra montem catholice fidei, quam populos gentium qui ambulabat in tenebris discipulorum Christi, sincera deuotio igne charitatis gtuans verbo sollicitate predicationis edocuit, quamque romana tenet & seruat ecclesia, solidum christianae religionis positum noscitur fundamentum, nullis vnquam concutiendum turbationibus, nullis quassandum fluctibus tempestatum. Haec enim est recta fides & vera absque cuius consortio nemo in conspectu altissimi acceptus reddit, nemo gratus occurrit. Haec est quae salutis semitam praeparat & felicitatis aeternae praemia grandia pollicetur. Ideoque gloriosus Christi confessor Franciscus huius ordinis institutor viam accedendi

cedendi ad dominum, verbo pariter & exemplo demonstrans, in ipsius sinceritate fidei suos filios erudiuit, eosque illam confiteri constanter, tenere firmiter, & opere voluit adimplere: vt per eius semitam feliciter & salubriter incedentes, mererentur post vitae praesentis ergastulum, aeternae beatitudinis effici confessores. ¶ Nos igitur ordinem ipsum opportunis fauoribus prosequi, & ad eius augmentum benignius intendentes, statuimus vt omnes quos ad seruandum huius vitae formam assumi contigerit, ante receptionem ipsorum de fide catholica & obedientia ad praefata ecclesiam diligenti examinationi subdantur, & si eam professi fuerint, firmiter vereque crediderint, admitti seu recipi licet poterint ad eandem. ¶ Praeuidendum est tamen sollicitate, ne quis hereticus vel suspectus de haeresi, aut etiam infamatus ad vitae huius obseruationem quolibet admittatur. Et si talem inueniri contigerit exitisse receptum assignetur ille, quam totius inquisitoribus huiusmodi prauitatis hereticae puniendus. Cum autem fraternitatem huiusmodi ingredi vel intrare voluerit, ministri ad receptionem talium deputati, eius officium statum & conditionem solerter explorent, & sibi fraternitatis huiusmodi ordinis onera & praecipue alienorum restitutionem aperius exponentes, quibus praemissis si eidem placuerit iuxta modum huiusmodi induatur, & de alienis si qua fuerint apud eum satisfacere studeat in pecunia numerata, vel secundum exhibitam pignoris cautionem, seque nihilominus proximis reconciliari procurant.

procurent. Quibus omnibus ad effectum perdu-
ctis, post vnus anni spacium cum aliquorū discre-
torum fratrum consilio, si is videbitur ipsis Idone-
us, recipiatur hoc modo: videlicet vt promittat se
diuina præcepta omnia seruaturum, ac etiam satis-
facturum, vt conuenit de transgressionibus, quas
in hunc modum viuendi commisit, cum interpel-
latus ad visitatoris extiterit voluntatem. Et huius-
modi ab eo facta promissio par manum publicam
in scriptis inibi redigatur. Alio autem modo nul-
lus à ministris recipiatur, eisdem nisi visum eis al-
ter fuerit conditione personæ ac ipsius instantia
solicite consideratione discussis. ¶ Ordinamus præ-
terea statuentes, vt nullus post ipsius fraternitatis
ingressum, eandem egredi valeat ad seculum reuer-
tendo, possit tamen habere transitum liberum ad
religionem aliam approbatam. Mulieribus vero
viros habentibus, nisi de ipsorum licentia & con-
sensu, non pateat ad consortium diætæ fraternita-
tis ingressus. ¶ Fratres insuper ipsius fraternitatis
de humili panno in præcio & colore non prorsus
albo vel nigro communiter vestiantur, nisi fuerit
ad tempus in præcio per visitatores de consilio mini-
strorum, ob causam legitimam & apertam cum
aliquo dispensatum. Clamides quoque & pelles
absque scolaris scissas vel integras affibulatas ta-
men nõ paulas, ut congruè honestati. Claufas quo-
que manicas fratres habeant vniuersi. Sorores etiã
clamide induantur, & tunica de huiusmodi panno
humili, vel saltem cum clamide habeant guarnel-
lura

lum vel placentinum coloris albi vel nigri, vel pa-
ludellum amplum de canabè vel lino absque ulla
crispatura consutum. Circa humilitatem uero pan-
ni & pellicones sororum ipsarum iuxta conditio-
nem cuiuslibet earundem ac loci consuetudinem
poterit dispensari. Bindis & ligaturis sericis non v-
tantur, Pelles duntaxat agninas, bursas de corio &
corrigias simpliciter absq; serico villo factas, & nõ
alias habeant tam fratres quàm sorores, depositis
cæteris iuxta beati Petri apostolorum principis sa-
lubre consiliũ, vanis huius seculi cum ornamentis
siet depopulatũ. Sit eis adinhonestæ conuiuia vel
spectacula siue curias aut choreas accessus penitus
interdictas, histrionibus siue vanitatis inruitu ni-
hil donetur. Et ne quicquam illis à propria deur
familia prohibere procurent. ¶ Ab esu autem car-
nium secunda, quarta, & sexta feria, dieque sabbati
abstineant vniuersi, nisi aliud infirmitatis vel debi-
liratis instantia suaderet. Minutis vero, per tridũ
carnes dentur nec subtrahantur in itinere constitu-
tis. Sit quoque ipsarum comestio licita singulis
cũ solemnitate præcipuã interuenire cõgigerit, in
qua cæteri christiani ab antiq; epulis carnis vesci so-
lent. Alijs autẽ diebus in quibus ieiuniũ nõ seruat
oua & caseus nõ negentur, sed cũ religiosis cæteris in
conuõuentualib⁹ domib⁹ licite sumere valeat de ap-
positis eisdẽ. Sit sanis cib⁹ moderat⁹ et pot⁹ cũ text⁹
euãgelicus habeat. Antẽdite ne corda v̄ra crapula
et ebrietate grauent. Prædiũ vel cœna, nõ nisi pmissa
¶ mel dñica oratione sumatur, post sumptionem

cuiuslibet cum deo gratias iteranda. Quod si obmitti contigerit, dicatur tribus vicibus pater noster. Qualibet vero sexta feria totius anni ieiunium celebrēt, nisi forte infirmitate vel alia causa legitima excusentur, vel nisi festū natalis domini, ipsa die sexta feria occurrerit celebrandū. Sed à festo omnium sanctorum vsque ad pascha, quarta & sexta feria ieiunabunt, alia quæ sunt ab ecclesia statuta, vel ab ordinarijs ex causa cōmuniter indicta ieiunia, nihilominus seruaturi. ¶ In quadragesimo vero beati Martini vsque ad diem natalis domini, & à dominica quinquagesime usque ad pascha diebus singulis, exceptis diebus dominicis, ieiunare procurent, nisi aliud fortassis infirmitas vel necessitas alia suaderet. Sorores grauide vsque ad suæ purificationis diem ab exercitatione qualibet corporali, orationibus duntaxat exceptis, poterūt si voluerint abstinere. Laborantes autem propter fatigationis afficientis instantiam, a dominicæ resurrectionis festo vsque ad festiuitatē beati Francisci, prædicti ter in die qua exercitio laboris incumbent, licite sumere cibum possunt. Cum vero illos cōtigerit aliorū imminere laboribus, de cunctis appostis die qualibet sumere licebit eisdem, nisi feria sexta & dies alia sit in qua generaliter ab ecclesia ieiuniū noscitur institutū. ¶ Singuli autem fratrum & sororum ipsorum ter in anno, videlicet natalis domini, resurrectionis ipsius & penthecostes festiuitatibus, peccata propria confiteri, & eucharistiam deuote suscipere non possunt, reconciliando se proximis & restituenda etiā aliena,

REGV. S. FRAN. ELYCIDA. 534
 aliena. ¶ Impugnationis arma secum fratres non deferant nisi pro defensione Romanæ ecclesiæ, Christianæ fidei, vel etiam terræ ipsorum, vel de suorum licentia ministrorum. ¶ Dicant vniuersi fratres & sorores quotidie septem horas canonicas videlicet, Matutinam, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperas & Completorium. Clerici videlicet scientes psalterium, pro prima psalmos, Deus in nomine tuo, &c. Beati immaculati in via, usque ad Legem pone mihi, ac alios horarum psalmos, iuxta clericorum ordinem, cum gloria patri dicāt. Cum uero ad ecclesiam non accedunt, pro Matutino psalmos dicere studeant, quos dicunt clerici, uel ecclesia cathedralis, uel saltem ut illiterati, alij pro Matutina duodecim, & pro qualibet alia hora, septem vicibus pater noster cum gloria patri dicere non obmittant, primæ ac completorii horis minorem symbolum & Miserere mei deus adiceant qui nouerint. Sed si in horis non dixerint constitutis, dicant tribus vicibus pater noster. Infirmi autem huiusmodi horas non teneantur dicere nisi uelint. In quadragesimo autem sancti Martini, & etiam in maiori ecclesiis in quarū parochijs habitant marutinalibus horis personaliter adire procurent, nisi causa rationabili excusentur. ¶ Omnes præterea quibus de iure facultas affuerit, condant seu faciant testamentum. Et de bonis suis infra tres menses post eorum ingressum, immediate sequentes ordinent & disponant, ne quenquam illorum contingat decedere intestatum. ¶ De pace uero in

ter fratres & sorores aut etiam extraneos in discor-
dia positos facienda sicut ministris videbitur ita fi-
at, adhibito si facultas affuerit episcopi diocesani
consilio in hac parte. Si vero fratres vel sorores co-
tra ius vel eorum præuilegia per potestates seu re-
ctores locorum ubi domicilium obtinent vexatio-
nibus imperantur, ministri loci ad episcopos & alios
locorum ordinarios studeant habere recursum
iuxta consilium & ordinationem ipsorum in tali-
bus processuri. ¶ A iuramentis autem solemnibus
omnes abstineant nisi necessitate cogente in cas-
ibus per indulgentiam apostolicæ sedis, exceptis vi-
delicet pro pace, fide, calumnia & testimonio per-
hibendo ac & in contractu emptionis venditionis
& donationis ubi videbitur expepire. In commu-
ni loquela vitent ut poterunt iuramenta. Et si ali-
quo die quis minus caute iurauerit lapsu lingue
prout contingere in multiloquio consuevit, die ip-
so infero cum debeat recordari quid fecerit dicat
tribus vicibus pater noster orationem dominicam
propter incaute facta huiusmodi iuramenta. Me-
mor autem sit quilibet, ut ad diuina obsequia fami-
liam propriam exhortetur. ¶ Vniuersi sane fratres
& sorores cuiuscunque ciuitatis aut loci diebus sin-
gulis si commode poterunt missæ officium audiant
Et mense quolibet ad ecclesiam siue locum ad quæ
vel quem minister curauerit intimare conueniant
missarum solemnia inibi audituri.

¶ Vnusquisque autem vsualis monete denarium
massario

massario tribuat, qui pecuniam huiusmodi colligat
& eandem de consilio ministrorum inter fra-
tres & sorores paupertate grauatos & præcipue
infirmantes ac eos qui funeris carere dimoscuntur
exequijs, & deinde inter pauperes, alios diuidant
congruenter. Offerant insuper de dicta pecunia
ecclesiæ memoratæ. Tuncque si commode pote-
runt virum religiosum & in uerbo dei compe-
tenter instructum, habere procurent, qui eos ad
pœnitentiam, misericordiz opera exercenda hor-
teatur sollicitè moneat & inducat.

¶ Studeat quilibet dum missæ celebrantur offi-
cia & prædicationis uerbum proponitur ut orati-
oni & officio sit intentus, nisi eum communis u-
tilitas fraternitatis impediat. ¶ Cum autem quem
quam ex fratribus infirmari contigerit minister
per se uel per alium, uel per alios, si hoc eis infir-
mus fecerit intimari semel in ebdomada uisitare
teneantur egrotum ipsum sollicitè ad recipien-
dum pœnitentiam prout melius & efficacius ex-
pedire putauerint inducentes. Necessaria illi de
bonis communibus ministrando. Et si præsenti
infirmus de præsentis luce migrauerit, fratri-
bus atque sororibus tunc in ciuitate uel loco ubi
eum contigerit mori præsentibus nunciatur, ut
defuncti exequijs procurent personaliter interesse,
de quibus donec missarum fuerint celebrata mi-
steria atque corpus tumulo conditum non rece-
dant. ¶ Hæc quoque circa sorores infirmas & dece-
dentes uolumus obseruari. ¶ Præterea infra octe
dies

§57. D. DIONY. CARTHV. IN TER:
dies post ipsius sepulti obitum immediate sequen-
tes, quilibet fratrum & sororum ipsorum dicat p
anima eius, Sacerdos videlicet missam vnam, Sciē
res psalteriū, quinquaginta psalmos. Et illiteratus
totidem pater noster, & in fine, cuiuslibet, requiem
æternam adiciat. Et præter hæc infra annum pro
fratrum & sororum tam viuorum quam defun-
ctorum salute, tres missas faciant celebrari. Qui ve-
ro psalterium sciuerit, illud dicat. Et cæteri oratio-
nem dominicam centies dicere non omittant, re-
quiem æternam in fine cuiuslibet addituri. ¶ Mini-
steria quoq; & alia officia, quæ præsentis formulæ
series exprimit imposita, sibi quisq; deuote suscipi-
at, curetq; fideliter exercere. Officium autem cuius-
libet certi temporis spacio limitetur. Nullus quoq;
minister instituatur ad vitam, sed eius ministeriū
certus terminus comprehendat. ¶ Ad hæc minister
& fratres ac sorores ciuitatis & loci cuiuslibet, ad
uisionem communem in aliquo loco religioso
vel ecclesia, vbi locus huiusmodi contingerit dees-
se conueniant. Et uisitatorem habeant sacerdotē,
qui alicuius approbatæ religionis existat, quicq;
illis de commissis excessibus iniungat pœnitentiam
salutarem. Nec quiuis alius possit eis huiusmodi vi-
sitationis officium exhibere. Quia vero præsens vi-
uendi forma institutionem a beato Francisco præ-
libato suscepit, consulimus vt uisitatores & infor-
matores de fratrum minorum ordine assumantur,
quos custodes vel Guardiani eiusdem ordinis, cum
super hoc requisiti fuerint, duxerint assignandos.
Nolumus

REG V. S. FRAN. ELVCIDA. 538
Nolumus tamen congregationem huiusmodi à la-
ico uisitari. Huiusmodi autem uisitationis officiū,
semel exerceatur i anno, nisi necessitate aliqua sua-
dente fuerit pluries facienda. Incorrigibiles vero
& inobedientes monitio trina præueniat, qui si se
corrigenere non curauerint, de ipsius congregatiōis
consortio expellantur, omnino de consilio discre-
torum. Vitent insuper fratres & sorores iuxta posse
litigia inter se, illa si suscitari contigerit, sollicito
dirimendo, alioquin de iure coram illo responde-
ant, apud quem potestas residet iudicandi. ¶ Ordina-
rii locorū vel uisitatores cum fratribus & sororibus
vniuersis, in abstinentiis, ieiuniis, & austeritatibus
alijs, ex causa legitima cum expedire viderint, po-
terunt dispensare. Minister vero manifestas fratrum
& sororum culpas, uisitatori denunciet puniēdas.
Et si quisquam incorrigibilis fuerit, post trinā am-
monitionis instantiam, a ministris de discretorum
aliquorum fratrum consilio, uisitatori nunciatur
eidem, de fraternitatis cōsortio abijciendus ab ipso
& in congregatione postmodū publicandus. ¶ Cæ-
terum in præmissis omnibus ad quæ fratres & so-
rores vestri ordinis nō ex diuinis præceptis vel sta-
tutis tenentur ecclesiæ, nullū ipsorū ad mortale cul-
pā volumus obligari, si impositā sibi pœnitentiā p
transgressiōis excessu, p̄mpta humilitate recipiar, &
efficaciter studeat adimplere. ¶ Nulli ergo omnino
hominum, liceat hanc paginam nostri statuti & or-
dinationis infringere, vel ei ausu temerario contra-
ire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indi-
gnationem

558. D. DIONY. CARTHV. IN TER.
gnationem omnipotentis dei, & beatorum Petri &
Pauli apostolorum eius, se nouerit incursum. Datum
Reatae. 15. Kal. Septembris, pontificatus nostri anno
secundo.

¶ Expositio exordij tertiæ regulæ, utputa de fide
catholica. Articulus 2.

Ræfatam tertiam regulam, à san-
cto Francisco traditã, summus pon-
tifex Nicolaus quartus, redegit in
formam & approbavit. Hinc in ex-
ordio huius regulæ cõtinetur. [Ni-
colaus episcopus seruus seruorum
dei.] In quibus verbis papa ex humilitate vocat se
episcopum potius quã summum pontificem. Simili-
ter ex humilitate se nominat seruũ seruorum dei,
quod intelligendum est de seruitute administrati-
onis & prelacionis, quod est seruitus dignita-
tis & superioritatis, non subiectionis. Hunc autem
tam humilem titulum sanctus & humilis papa Gre-
gorius primo in suis bullis atq; epistolis posuit. Ad
quod videtur habuisse occasionem ex verbis san-
cti Augustini, qui diu ante Gregorium in libris suis
seruum seruorum dei se nominauit. [Dilectis filiis
fratribus, & dilectis in Christo filiabus sororibus,
ordinis fratrum de poenitentia, tam presentibus
quam futuris.] Quamuis equidem sanctus Fran-
ciscus ordinem istum instituit generaliter pro per-
sonis

R'EGV. S. FRAN. ELVCI DA. 559

sonis vtriusque sexus, at tamen dominus papa vo-
cat hunc ordinem specialiter ordinem fratrum,
quia denominatio accipi solet à digniori. Dicitur
quoque ordo fratrum de poenitentia quia hic or-
do primo ac principaliter institutus est pro secu-
laribus & conjugatis ac laicis, qui adhuc sunt im-
perfecti, insipientes, animales, atque quotidie dese-
stuosi in multis. Idcirco sunt in numero poeniten-
tium constituti, & specialiter spectat ad eos quoti-
diana sua peccata quotidie deplorare, & poeniten-
tiæ opera exercere, sicque compunctioni insistere.
[Salutem] in patria paradisi cœlestis, [& aposto-
licam benedictionem] in via huius exilij. [Supra
montem catholicæ fidei, quam populos gentium
quæ ambulat in tenebris, discipulorum Christi syr-
cera deuotio igne charitatis exarsuans, verbo soli-
cite prædicationis edocuit, quamque romana re-
net & seruat ecclesia, solidum christianæ religionis
positum nescitur fundamentum, nullis vnquam
concutiendum turbinibus, nullis quassandum flu-
ctibus tempestatum. [Hucusque litera regulæ de-
pendet, quæ cum sit aliquo modo intricata, in ordi-
nem constructionis est redigenda. Est itaque ordo
verborum. Solidum fundamentum Christianæ re-
ligionis, id est, euangelicæ legis, nullis vnquam cõ-
cutiendum turbinibus, id est, nulla per se eundiã aut
inquierudine hostium expugnandum, nullis quassan-
dũ fluctibus tempestatũ, i. nulla demonũ teratiõe

hæreticorum ac infidelium infestatione obruendum vel superandum in toto. Hoc inquam Christianæ religionis firmissimum & inexpugnabile fundamentum noscitur positum, id est, collocatum ac stabilitum supra montem catholicæ fidei, id est, super altitudinem fidei Christianæ. Et potest hoc loco per fundamentum Christianæ religionis intelligi supernaturalis veritas fidei, cuius veritatis ac fidei tanta est firmitas vt dicat Apostolus ad Galathas quarto: Licet angelus de cælo euangelizet vobis præter id quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Quam fidem sincera discipulorum Christi, puta apostolorum, deuotio exstians, id est, feruens igne charitatis edocuit verbo sollicitæ prædicationis populi gentium, id est, ipsos gentiles, qui ambulabant in tenebris, ignorantia: perfidia:, multiformiumque errorum ac Idololatriæ ante conuersionem suam ad Christum. Quamque, id est, & quam fidem Romana ecclesia tenet, in corde, & obseruat, in conuersione, quoniam fides sine operibus mortua est. Hæc est etenim recta veraque fides, absque cuius consortio, id est, in hæsiione atque præsentia, nemo in conspectu altissimi acceptus redditur, id est, nullus homo viator efficitur deo placens & gratus. Quia, vt ait Apostolus, Hebræorum vn decimo sine fide impossibile est deo placere, nemo gratus occurrit, id est, nullus se deo placide, & cum gratia representat. Quia vt dicitur ad Hebræos vndecimo accedentem ad deum oportet credere, quia est, & quod quærentium se, remunerat

tor

remuerator sit. Hæc est quæ salutis semitam præparat, id est, ad meritoriam operationem atque ad vitam virtuosam disponit. Quæ operatio meritoria virtuosave vita, vocatur semita salutis, quia est medium per quod itur, ad beatitudinem æternam ac peruenitur. Denique fides est fundamentum virtutum & radix promerendi. Propter quod Aba. Cap. 2. ait: Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso. Iustus autem in sua fide viuet. Isaias quoque, ppheta, Cap. 21. ait: Qui incredulus est, infideliter agit. Et charitas tamen est principalis origo ac ratio meritorie operandi [Et felicitatis æternæ præmia grandia pollicetur.] Fides namque est oculis mentis, per quem nunc aequaliter intuemur ac firmiter credimus ea quæ deus nobis promittit in scripturis adipiscenda in cælis. De quibus loquitur, Paulus apostolus, 1. Cor. 2. Oculis non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit deus ijs qui diligunt eum. Quid enim gloriosus ac liberalissimus deus præparauit dilectoribus suis nisi seipsum, et sui ipsius claram ac beatificam visionem, suauissimam fruitionem perpetuam atque tutissimam possessionem? Istud est grande, ineffabile, & essenciale præmium omnium electorum in cælo, & ultra istud sunt multa in cælo accidentalia præmia, vt pote Christi humanitatem glorificatissimam atque pulcherrimam intueri, beatissimam Virginem Mariam, & vniuersos ciues cælestes conspiceri, atque eorum iucundissime vni cõsortio, omnium quoque ciuium superiorum felicitatem &

tati & gaudijs communicare. Ad hæc etiam præmia
 pertinent dotes corporis glorificandorum, videli-
 cet impassibilitas, claritas, agilitas & subtilitas. Cū i-
 gitur tanta nobis præmia desuper promittantur, de-
 bemus omnem torporem negligentiæ atq; abijcere,
 & diligenti ac seruido corde omnipotenti iugiter
 deo seruire. Cui tamen deseruendum est potius, p-
 pter propriam eius maiestatem dignissimam & ho-
 norabilitatem immensam, quã propter præmia iã
 præfata, cum ipse deus sanctus & æternus sit primū
 & summū honorabile. [Ideoq; gloriosus Christi cō-
 fessor beatus Franciscus, huius ordinis institutor, vi-
 am accedendi ad dominum verbo pariter & exem-
 plo demonstrans.] Via accedendi ad dominū in ge-
 nerale loquendo est duplex, videlicet observatio s-
 ceptorum dei, de qua ait saluator. Matth. 19: Si vis
 ad vitam intrare, serua mandata, & Euangelicorū
 adimpletio consiliorū, de qua rursus loquitur do-
 minus. Qui vult venire post me, abneget semetip-
 sum & tollat crucem suam cotidie & sequatur me.
 Item Lucæ 14: Qui non renunciauerit omnibus q̄
 possidet, non potest meus esse discipulus. Vrang
 hanc viam monstrauit sanctus Franciscus verbo pa-
 riter & exemplo, imō vt aptius loquar, exēplo pa-
 riter & verbo, quoniã tanquam verus Christi disci-
 pulus cœpit facere & docere. Etenim antequam cœ-
 pit prædicare per biennium iuit quotidie per ciui-
 tatem Assisij publice mendicando, & in profundissi-
 ma humilitate, compunctissima contritione, maxi-
 ma paupertate atq; æcētrima sui corpusculi afflicti-
 one,

one, & cœt erarum executione virtutum deo serui-
 uit, & proximos ædificauit. Deinde cœpit congre-
 gare duodecim primos fratres ac socios suos. De-
 inde approbato ordine suo, orsus est publice ser-
 mocinari ad plebem. Porro ad deum vbique præ-
 sentem acceditur non corporis gressu, sed mentis
 actu, hoc est, credendo, diligendo & cordis conuer-
 sione ad ipsam, de quo accessu horatur Aposto-
 lus ad Hebræos decimo capite: Accedamus cum
 fiducia ad thronum gratiæ eius. [In ipsius fidei sin-
 ceritate suos filios erudiuit. Id est, eos quibus præ-
 dicauit, & specialiter personas ordinum suorum
 docuit habere fidem sinceram, ita vt fidei eorum
 nullus error aut falsitas misceretur. Fides nanque
 est prima virtus, per quam homo constituitur in
 veritate omnium necessaria ad salutem. Ipsa quo-
 que veritas summa, quæ deus est, per fidem incipit
 habitare in nobis. Ideo diuinus Dionysius septimo
 capitulo de diuinis nominibus ait. Fides est ma-
 nens & stabile credentium fundamentum, collo-
 cans eos in veritate & veritatem in ipsis. Hinc vas
 electionis sanctus Apostolus Paulus ad Ephesios
 tertio capite disseruit: Christum per fidem habitare
 in cordibus nostris. [eosque illam confiteri con-
 stanter, tenere firmiter & opere voluit ad implere.]
 id est, Sanctus Franciscus admonuit eos quos do-
 cuit, vt fidem catholicam tempore opportuno
 confiterentur ore cum constantia animi. Nam vt
 scribit Apostolus ad Romanos, decimo capite; corde
 creditur ad iustitiã ore autē cōfessio fit ad salutē.

543. D. DION. CARTH. NI TER.
 Potissime autem tenetur quilibet Christianus si-
 dem catholicam profiteri, confiteri seu recognos-
 cere, quando interrogatur vel examinatur de ea, vt
 quando infidelis aliquis cupit fidelium fidem corrum-
 pere, aut fidem in proximis periclitari videt, vt in se-
 cunda secunde quaestione tertia sanctus Thomas de
 clara. Hinc filius dei testatur: Qui me confessus fu-
 erit coram hominibus, confitebor & ego eum coram
 patre meo. Qui autem me erubuerit & meos sermões,
 hunc filius hominis erubescet &c. Denique fides iam
 constanter profiteri debemus, vt parati simus potius
 mori quam fidem negare, imò coram deo sic stare
 tenemur. Voluit quoque Franciscus suos quos do-
 cuit, firmiter tenere. i. immobiliter ac certissime as-
 sentire fidei Christianae, & cunctis quae a scrip-
 tura & determinatio ecclesie docet esse credendum. Hinc
 Anthonodoriensis affirmat in exordio summae suae:
 Sicut vera dilectione diligitur dominus deus super
 omnia propter seipsum, sic vera fide acquiescitur pri-
 mae veritati super omnia propter se. Accirco nil cer-
 tius fide, & ita fides, cum nil certius habeat, probari
 non potest. Voluit rursus beatus Franciscus vt fidei
 opere adimplerent. i. taliter conuersarentur sicut u-
 des requirit, quatenus vita & opera essent fidei con-
 sona, & ipsi fideles iam spiritualem & altam habere-
 ant conuersationem, quam spiritualem & sublimem possi-
 dent fidem. Nam vt Iacobus ait apostolus cap. 2.
 Sicut corpus sine anima mortuum est, ita fides que
 non habet opera mortua est in seipsa. Hinc rursus.
 cap. 4. Non auditores legis sunt iusti apud deum

sed

sed factores legis iustificabuntur. Et iterum cap. 10.
 Estote factores verbi, & non auditores tantum, fal-
 lentes vosmetipsos. Nempe de inobediētibus, quo-
 rum conuersatio contraria est fidei eorum, asserit
 Paulus ad Titum. 1. Dicunt se nosse deum, factis autem
 negant, cum sint abominati & reprob[vt per eius
 semitam] . i. p fidei obseruantiam salubriter inceden-
 tes, merentur post vitæ presentis argastulū æternæ
 beatitudinis effici possessores, Quod ait, merentur,
 non est referendum ad verba illa subiuncta, post vi-
 tæ presentis ergastulum, quia post vitam hanc non
 locus aut tempus merendi seu meritorium, scilicet
 præmiorum, sed referendum est ad verba illa præ-
 habita, vt per eius semitam salubriter incedentes, quæ
 ex fide bene agendo merentur vitam æternam. Vt
 sit sensus, Merentur effici possessores æternæ bea-
 titudinis post ergastulū vitæ presentis . i. egres-
 sum à corpore, quod est quasi carcer & exilium ani-
 mæ. Propter quod orat vir sanctus Psal. 141: Educ
 de custodia (vbi alia translatio habet de carcere) ani-
 mam meam, Et beatus apostolus exclamauit ad
 Romo. 7: Infelix ego homo, quis me liberabit de
 corpore mortis huius? Itaque viuendo ex fide, mere-
 mur effici possessores æternæ salutis. Vt enim Guiliel-
 mus Parisiensis docet in libro de fide & legibus: Per
 fidem sacrificat seipsum homo deo. Idem propriū
 intellectum subdit authoritati scripturæ assensuē
 veritatis fidei propter deum, quas nequaquam ap-
 prehendere potest. Propter quod dixit Apostolus
 secunda ad Corin. 10: In captiuitatem redigenti-

in omnē

Intellectum omnem in obsequium Christi. Hinc viri ingeniosi & eruditi, qui propter argumenta Hæreticorum & rationes Phisicæ ac proprias considerationes subtiles, nequaquam recedunt à fide, hinc præcipuè fidei meritū, dummodo in charitate existant, put in 2a. 2æ. quæstione secūda Thomas declarat.

¶ Expositio de receptione ad ordinem Articulus tertius.

Post verba præhabita, dñs Papa subiungit in Regula, [Nos igitur ordinem ipsum opportunis favoribus & sequi cupientes]. i. tertium ordinem honorare atq; firmare optantes, statatis ac modis ei conuenientibus. [et ad eius augmentum benignius intendentes]. i. valde pie aspicientes qd scilicet magis congruat ei ac eius p̄fessoribus. Porro regula dicitur ordo, quia in regula traditur forma ordinatissime conuertendi. Et qm̄ professores regulæ in omnibus habere se debent valde ordinate & congruent, vnūquodq; opus sue vocationis suo loco aptoq; tempore exequentes, cum discrimine & recta intentione ex sincero dei amore, sicut hortatur Apostolus: Cor. 14. Omnia decenter & secundum ordinem fiant in vobis. Et rursus: ad Roma. 12. Rationabile obsequium vestrum, inquit, & discretum sit [statuimus]. i. ordinamus [ut omnes personæ quas ad seruandum huiusmodi vitæ formam] i. hanc terrij ordinis regulam [assumi conrigerit, ante assumptionē seu receptionē ipsorū, de fide catholica & obedientia erga præfatā ecclesiā diligenti examinatione subdantur]. i. diligēt examinentur

mentur à ministris, ad quos pertinet illos recipere an sint sani in fide ac veri catholici, atq; obedire parati præceptis Romanæ ac vniuersalis ecclesiæ: Quia nisi tales existerent, periculosum esset ipso recipere, cum possent inficere alios, præsertim cum Idiotæ & simplices faciliter decipi soleant à versutis Hæreticis impijsq; rebellibus. Hinc & Apostolus, 2. Tessal. 5. orauit liberari à malis ac importunis hominibus, & à fribus falsis, non, ne ipse inficeretur ab eis, sed ne aliq. Verū tamen non est necesse vt laici aut simplices recipi cupientes, examinentur de fide, multum curiose & exquisitè, nisi forte essent suspecti de hæretica præiurata, sed sufficit vt inquiratur ab eis, an credant omnes articulos fidei, & quicquid Romanæ ac vniuersalis ecclesiæ docet esse credendum. [Et si eam professi firmiter fuerint] id est, si stabilitet conseruentur fidem catholice tam esse veram & Romanam ecclesiam esse caput & matrem omnium cæterarum ecclesiarum, vniuersalem quoque ecclesiam infallibiliter regi à spiritu sancto [veregue crediderint] omnia ista, [admitti seu recipi poterunt, ad eandem] regulam terrij, dum modo aliunde fuerint apti ad eam, vt pote in naturalibus donis satis bene dispositi, ad exercendum & sustinendum ea quæ ad præfatam regulam spectant. [Præcauendum est sollicite, ne q̄s Hæreticus aut suspectus de heresi] præsertim suspicionē, p̄babili aut violētā seu chemētī [aut & infama:°, i. de heresi diffamat°, ad virginiū obseruationē

quomodolibet admittat.] .i. talis nullo modo est admittendus aut recipiendus ad oblationem vite tertij ordinis, nisi primo respiceret ac peniteret, de pristinis suis erroribus, aut sufficienter expurgaret se, de sua diffamatione. [Et si tale inueniri contigerit extitisse receptum,] .i. si ministri inuenierint aliquem a se receptum, fuisse ante suam receptionem et adhuc esse Hæreticum, aut de hæretica prauitate suspectum, aut veraciter seu probabiliter diffamatum, [Assignetur ille quantotius inquisitoribus prauitatis hæreticæ puniendus,] prius tamen est pie ac seruide sapienter admonendus ac instruendus, vt à suo respiscat errorem, & penitentiam condignam agat, sicq; verbis & factis ostendat, se esse catholicum. Porro inquisitores hæreticæ prauitatis non puniunt infideles, mortem corporalem infligendo, cum sint spirituales, & ecclesiastici viri, sed incarcerando aut simili modo. Interdum vero Hæretici traduntur iudicio seculari, sic tamen vt prius degradentur, aut clericali privilegio spolientur, si in sacris fuerint, aut clerici extiterint. [Cum autem fraternitatem huiusmodi,] .i. congregationem seu societatem tertij ordinis [Quis ingredi seu intrare voluerit,] .i. instanter petierit. [Ministri ad receptionem talium deputati, eius officium, statum, & conditionem solerter explorent.] .i. prudenter inquirent ac pensent an se, sit liber, an seruus, an soluius vel coniugatus, & vtrum prius fuit in aliquo ordine. Quid autem proprie loquendo faciat in hominibus fratrum, & quid gradum, et penes quid attendantur officiorum distinctio. Tho

mas pulchre declarat in. za. 22 quaestione centesima octuagesima 3a quæ non oportet hoc loco describere. [Et sibi fraternitatis eiusdem onera & precipue alienorum restitutionem apertius exponentes.] .i. prefati ministri multumclare exponant personam, ingressum ordinis postulantem, obseruantias ac statuta regulæ quæ cupit subire. Et presertim dicat ei, oporteat eum restituere, si habuerit aliquam bona iniuste. Hæc omnia proponenda sunt ei, vt melius delibere, nec inconsulte subeat incognitum opus, ne postea doleat inde, atq; apostatet. Ideo dicit Apostolus ad Timo 5. i. sine præiudicio. i. primo rationis ac discretioris iudicio nihil facias. In Ecc 3 2. cap. quoq; scriptum est: Fili sine consilio nihil facias, & post scriptum non penitebis. [Quibus premissis, si eidem placuerit, iuxta modum huiusmodi] .i. secundum formam seu processum iam tactum. [In duas & de alienis] .i. de bonis iniuste adeptis si qua [.i. si aliqua talia, fuerint apud eum] .i. in sua potestate ac possessione [satisfacere studeat in pecunia numerata.] .i. restituendo huiusmodi bona pro posse in certa & integra summa pecuniæ, vel aliquo equalitate, vel eadem bona reddendo. [Vel secundum exhibitam pignoris cautionem,] Ponendo videlicet pignus sufficiens apud eum, cui satisfacere obligatur, aut aliter contentando eundem. Non enim dimittitur peccatum, nisi aliquo secundum Augustinum modorum horum restituatur ablatum. [seq; nihilominus proximis reconciliare curet.] .i. conetur & sataget seipsum reconciliare ijs, quos offendit, irrogaudo

rogando eis iniuriā aut læsionem, quibus congrue fieri potest, veniam petere debet & satisfacere eis iuxta menturam iniuriæ ipsi illarę, nisi voluerint ei omnino ignoscere etiam pœnam propter deum. Hinc quippe apud, Mat. 5. cap. ait saluator: Vade prius reconciliare proximo tuo &c.

De p̄fessione
perfor-
marē tertij
ordinis.

Artic. 4.

Quibus omnibus ad effectū productis] id est, persona recepta atq; induta in tertio ordine, prout in præcedenti est declaratū articulo, [post vnus anni spaciū cū aliquorum discretorū fratrum consilio, si is videtur ipsis idoneus, recipiatur hoc modo] id est, si persona illa per annū in ordine laudabiliter conuersata, apparuerit fratribus discretioribus apta ad permanendum in ordine, recipiatur ad professionē, cū ipsorum discretorū fratrum consilio sub hac forma. Est autē consuetudo apud religiosos, quod nouicij monachis nō p̄stentur, nisi anno nouiciatus cōpleto. Interdū tamen ex speciali causa & rationabili citius profitentē ex dispensatione, cuius auctoritas solet esse cōmissa superioribus ordinis. Deinde forma professionis subiungitur, [videlicet vt p̄mittat se diuina præcepta omnia seruaturum ac etiam satisfacturum, vt cōuenit de transgressionibus quas contra hunc viuendū modum cōmiserit, [cum interpellatus ad visitatoris extiterit volūtatē.] Hęc est forma p̄fessionis tertie regulę secundum primam eius institutionem a sancto Francisco factam, qui & hanc professionis formam instituit quam summus p̄uifex approbavit. Itaque persona tertie regulę proficitur hoc modo.

Ego

Ego. N. promitto quod obseruabo omnia diuina præcepta & satisfaciā pro transgressionibus quas commiserō contra hunc modum viuendi, id est, contra tenorem regulę huius: satisfaciā inquam ad voluntatem, id est, secundum dictamen aut iustionem visitatoris, cum fuero interpellatus, id est, euocatus seu requisitus ab eo ad satisfaciendū pro culpa per debitam castigationem seu per satisfactoria opera. Culpæ nanque debetur pœna, ne peccatum maneat impunitum. De hac professione & eius qualitate infra plenius dicam. [Et huiusmodi, ab eo facta promissio per manum publicam inscriptus redigatur,] professio hęc facta a persona ordinis huius, statim in loco professionis describatur per manum notarij, in perpetuum testimonium veritatis, ne persona talis possit postea professionem suam negare: & si negauerit eam, instrumento publico conuincatur. Et item, vt valeat ad obseruatiā suę professionis per rigorem iuriscampellij, si quod absit, facta fuerit proterua atque rebelis, [Alio autē modo nullus a ministris recipiatur eisde] id est, absque huiusmodi scripti confessione ministri regulę huius neminem ad professionem suscipiant, [nisi visum eis aliter fuerit] id est, nisi rationabiliter iudicauerint aliter esse agendum, [conditione personæ ac ipsius constantia sollicita consideratione discussis,] id est, sollicitè cōsiderādo ac discutiēdo q̄litatē atq; istātiā p̄sonę ad p̄fessionē accipi postulāris, agnouerit eā esse tā bonā virtuosam ac stabilem, tanq̄ humiliter ac seruentē institisse, p̄

finice

592. D. DIONY. CARTHV. IN TER.
sueceptione ad professionem, vt satis probabile sit
quod post suam professionem perseuerabit, & bene
se habebit in ordine, ideoque non sit necessarium
facere tale scriptum. [Ordinamus præterea statu-
entes, vt nullus post ipsius fraternitatis ingressū, e-
dem egredi valeat ad seculū reuertēdo], id est, hoc
quoque mandamus, vt nulli personæ professin
hoc tertio ordine liceat relinquere societatem & re-
gulam ordinis huius redeundo ad vitam secula-
rem, quia hoc esset professioni suæ contrarium ac
violatio promissionis solemus, apostasiæq; species
atq; de vita religiosa ad vitam reuertī mundanā. Et cō-
tra illud verbum Apostoli ad Rom 12. cap. Nolite
conformari huic seculo. Imo hoc esset redire ad
vomitū cōtraq; beatissimus princeps Apostolorū
in sua secunda ait canonica caput. 2. Melius erat nō
cognoscere viā iustitiæ, quā post agnitiōē retror-
sum reuertī. Contingit enim illud veri prouerbij.
Canis reuertus est ad vomitum, & sus lota in volu-
tabro luti. Insuper esset et contra illud. Deuterōij
21. cap. Quod semel egressum est de labijs tuis, ob-
seruabis & facies sicut promisisti domino deo tuo.
Veruntamen per istud non prohibebatur perso-
na tertij ordinis nondum coniugata matrimonij
contrahere, quoniam non promiserunt nisi quod
in præhabita continetur professione, quia in statu
coniugali poterant regulam obseruare, iccirco per-
sona professā contrahere potuit, dummodo per-
sona cum qua contrahere disponebat, voluerat as-
sentire quod regulam obseruaret persona illa pro-
fessa,

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 593
fessa etiam in statu coniugij. Non enim apparet qd
sanctus Franciscus aut pontifex summus intende-
bat per primam illam professionem obligare pro-
fitemem ad perpetuam castitatem [Possit tamen
habere transitum liberum ad religionem aliam ap-
probaram ab aplice sede] dum modo illa alia re-
ligio sit altior atque perfectior religione tertia re-
gulæ: aliter non liceret sine dispensatione, cum ad
Cor. 12. ca. dicat Apostolus, Aenulamini charismata
meliora. Item que ad Hebræ. 6. cap. Intermitte-
ntes inchoationis Christi sermonem ad perfectionem
feramur. [Mulieribus vero viros,] id est, Maritos
[habentibus nisi de ipsorum virorum licentia &
consensu non pateat ad conforū dictæ sinitatis
ingressus, id est, ad societatem conuersationem seu
professionem tertiæ regulæ nō suscipiantur. Nam
teste Apostolo, 1. ad Cor. 6. cap. & 1. Eph. 5. ca. Vir
cap. est mulieris: nec sine viri cōsensu potest vxor se
obligare ad obediendum alteri, quam cui exure dī
uino seu statuto ecclesie obedire tenetur. Neque ad
specialia ieiunia aut abstinentias pōt se sine manti-
sui consensu astringere. Et de hoc originaliter scri-
ptum est in in libro. Numerorum. 30. De qua ma-
teria Raimundus. Iohannes durandus & alij in suis
summis diffusius scribunt. Ad quæ omnia compro-
banda possunt ex decreto plurima allegari, sed
breuitati studendum est. Hæc itaque de professio-
ne personarū tertij ordinis secundum primam a-
rum institutionem probata sunt. Nunc vero ex ap-
plie se disindulto præinductæ professioni adu-
promi-

554. **D. DIONY. CARTHV. IN TER,**
 promissionem trium votorum omni religioni mo-
 nasticæ substantialium, vtpote obedientiæ, pæper-
 tatis & castitatis. Nec ista tam virtuosa additio præ-
 ractæ professioni repugnat, sed eam perficit & co-
 arctat: quia in statu coniugali & seculari non potest
 additio ista seruari, nec competere nisi his qui mun-
 dum & ea quæ mundi sunt, omnino relinquunt, at
 que ciuilitate moriuntur. Præterea certum est quod
 hi qui tria hæc vota profitentur & digne implere
 conantur, multo facilius possunt illam primam p-
 fessione m implere, quam qui in statu sunt coniuga-
 li, aut hi qui propria habent, nec sub obedientia vi-
 uunt ex voto: imò (vt infra patebit) talibus difficil-
 limum est primam illam implere professionem. Ie-
 circo additio ista consona est atque accommoda-
 ta primæ illi professioni, quia per trium votorum
 emissionem & impletionem prima illa professio ex-
 peditius excellentiusq; impletur. Qui enim pepe-
 rit continere promisit, nec aliquid proprium ha-
 bet, expeditius & perfectius vitare potest auariti-
 am & incontinentiam, quam qui habet & capere
 potest uxorem, & propria possidet. Imo vt in tra-
 ctatu de ecclesiastico coelibatu Cancellarius Parisi-
 ensis differuit, facilius est in religione penitus con-
 tinere, quam in statu coniugali castitatem coniuga-
 lem seruare: hoc est, non nisi moderate ac licite pro-
 pria vti uxore. Præterea ex Apostolicæ sedis indul-
 to est concessum tertio ordini & priori eius regu-
 læ additum, quod nullus recipiatur ad habitum &
 obseruantiam professionemq; ordinis, nec receptus
 promoueat

promoueat, nisi de expresso consensu generalis
 ministri, ac proprii seu specialis ministri præside-
 ntis congregationi, in qua quis postulat recipi. Nec
 istud discordat à tenore regulæ, in cuius secundo ca-
 pitulo conuenitur: Cum autem fraternitatem
 huiusmodi quis intrare voluerit, ministri ad rece-
 ptionem talium deputati, eius officium, statum &
 conditionem explorent. &c. quia in apostolico il-
 lo indulto per ministros ad hoc deputatos, intelli-
 gendi sunt gñales ministri, et itè minister, p prius cō-
 gregatiōis, in qua qs suscipi petit. Gñalis vero mī-
 nister in congregatione cui specialiter præest, vide-
 tur vtriusq; ministri psonā gerere vicem supplere,
 ita quod ipse solus in propria domo possit perso-
 nam accipere cupientem, accipere, præsertim cum fra-
 trum discretorum consilio & consensu.

¶ Quod personis tertij ordinis non li-
 ceat ire ad aliam religionem nisi
 strictiorē, neq; ad strictiorē
 nisi vbi regularis obseruā-
 tia viget, ac disciplina
 debita obseruat. **Articulus. V.**

Q Valiter intelligendū sit quod in tertio ca-
 pitulo regulæ legitur, præcedenti articulo
 fuit expositum, vtpote quod ingressus fra-
 ternitatem tertij ordinis liberum habeat transitū,
 si voluerit, ad religionē aliā ap. pbatā, innotescit &
 cōstat ex tenore indulti apostolicæ sedis, p̄taro ordi-
 ni tertio cōcessi, in q̄ inter cetera dicitur: **Quib; videlicet**
 personis tertij regulæ nequaquam licere volumus,
 de ipsa

556. D. DIONY. CARTHV. IN TER.
de ipsa religione nisi ad aliam astrictiorem & ordi-
nem strictiorem vbi regularis obseruantia & disci-
plina obseruatur exire. Istud sentiale, iustum
ac prouidum domini Papæ Eugenij quarti præ-
ceptum, fundatur directe & immediate in iu-
re diuino, vt patet in expositione præcedentis
articuli, quoniam gmulari debem⁹ charissimata me-
liora, & ad perfectiora moueri ac tendere. Quod
ad religiosos potissime spectat, qui ex sua professi-
one tenentur ad pfectionē cotidie proficisci. Quo-
niam status religiosorum est status perfectiōnis ac
quirendæ, quemdam modum status episcoporum ē
status perfectiōnis adeptæ, vt Alexander de Halis
& alij concorditer protestantur. Veruntamen si do-
minus Papa istud præceptum non expressisset, po-
tuisset forsitan dubium esse, in personis de tertiæ re-
gula liceret intrare aliam religionem approbatam
altiore & strictiore, vbi tamen obseruariare-
gularis non viget, cerrumq; esset quod hoc nō lice-
ret in foro conscientioso, quod est forum interius
propter præacta motiua: sed an liceret in foro cō-
tentiōso, quod est forum exterius, posset fortassis du-
bium esse, quia in regula (sicut iam patuit) non ex-
primitur quod in religione approbata, quam pos-
sent intrare, debeant obseruantia & disciplina vige-
re, vbi intrauerint. Nunc vero nulla de hac re ma-
ner quæstio, iccirco personæ tertij ordinis quæ ex-
eunt, suas congregatiōes in quibus obseruariare-
gularis consistit, & alium intrant ordinem, quam-
uis strictiorem, vbi non uiget obseruantia, iniuste

ac stoli-

ac stolide agunt, & perdunt seipos, atque grauissi-
sime peccant. Estq; ingratiū secundū Berna. spiritui
sancto quicquid in alio egerint ordine, neglectis is
ad quæ ex prima professione tenentur. Enormiter
quoque peccant religiosi regulariter non viuētes,
qui personas illas recipiunt, & eas secum damna-
tioni æternæ inuoluūt. Nec possunt eas cōsciētiabo-
na tenere. Sed & ministri tertij regulæ regulariter cō-
uersantes, habēt ius repetēdi personas huiusmodi.
¶ Qualiter intelligenda sit forma præactæ profes-
sionis personarum tertij ordinis. Articulus. 6.

VT patuit articulo quarto, professio tertij
regulæ a beatissimo Francisco instituta ac tra-
dita, est promittere obseruare omnia diuina
præcepta. Et hæc est prima pars professionis illius.
Secunda pars satisfacere, vt conuenit de transgres-
sionibus quas quis contra hunc modum viuēdi
comiserit, cū interpellatus ad uisitatores extiterit
uolūtatem. Tertia pars professionis eiusdem est,
quod iam ex indulto summi pontificis addunū pro-
missionem solennem ad obseruandum tria substā-
tialia religioni. Videtur autem intentio sancti fran-
cisci, qui primo hęc regulam pro coniugatis laicisq;
instituit fuisse, vt personæ tertij regulæ in primis
per uotum se obligarent ad ea quæ sunt necessā-
ria ad salutē, hoc est, ad diuinorum obseruariam p-
ceptorum: deinde ad subeundum debitam discipli-
nam, pœnā seu satisfactionem, p egressibus contra
regulam cōmissis seu admissis, iuxta uisitatoris ar-
bitrium. Præterea ad intelligendum primam huius
professionis partem oportet scire diuinorum præ-
ceptorum

n

cepto

558. D. DIONY. CARTHV. INTER,
ceptorum quædam sunt affirmatiua, & illa præcipiunt bona fieri, & obligant semper, non tamen ad semper. id est non pro qualibet temporis parte, quoniam homo non potest omni hora seu indefinenter insistere actionibus virtuosis: sed obligant omni tempore opportuno, quo scilicet deus aut recta ratio vel superior iubet aliquid fieri. Alia diuina præcepta sunt negatiua, quæ scilicet prohibent fieri mala: & illa præcepta obligant semper & ad semper, quoniam nunquam licet facere mala seu vitiosa. Sicque decem præceptorum tria sunt affirmatiua utpote Vnum cole deum, Sabbata sanctifices, habeas in honore parentes. Alia septem sunt negatiua, utpote nec iures vana per deum, Non sis occisor, non fur, nec mechus, nec testis iniquus &c. Quæ ad nodum ante tria illa præcepta affirmatiua directe præcipiunt facere bona, & ex consequenti prohibent fieri mala, quia cum dicitur, vnum cole deum, prohibetur cultus idolorum: sic negatiua præcepta directe prohibent fieri mala, atque ex consequenti præcipiunt facere bona malis illis contraria, sicut tunc dicitur Non iures vana per deum, non solum prohibetur per iurium ac vana iuratio, sed etiam iubetur ut rationabili causa exigente iuretur per verum deum, intra illud Deut. 6. Dominum deum tuum timebis, ac per nomen eius iurabis. Et istud declarant doctores super secundam sententiam. Deinde aduertendum, quod in prima. 2æ. questione centesima describit Thomas: Præcepta moralia inquit, ex dictamine naturalis rationis vim & efficaciam habent, maiorem tamen vim & autoritatem habent ex institutione

one

REGV. S. FRAN. ELYCIDA. 559.

one diuina. Et horum præceptorum triplex est gradus. Nam quædam sunt communissima & maxime manifesta, sicut mandata de dilectione dei & proximi. Alia vero sunt magis determinata, quæ tamen quilibet popularis potest faciliter intelligere, ut sunt præcepta decalogi. Alia autem sunt non ita faciliter manifesta, sed sapientibus solum. Et ista sunt præcepta moralia, superaddita decalogo seu decem præceptis, & educuntur ad decem præcepta, quæ decalogi, quod prohibetur cultus alienorum deorum adduntur ac reducuntur præcepta prohibitiua contra ordinantem cultum idolorum, ut cum dicitur in Deut. 18. Non inuenias in te maleficus aut incantator, neque phytiones consularum aut diuinorum, aut qui querat à mortuis veritatem. Porro secundo præcepto per iurium, prohibenti subadditur prohibitio blasphemiarum, ut in Leuitico capite. 41. Prohibitioque falsæ doctrinæ, ut in Deuteronomio. capite. 31. Tertio præcepto superadduntur omnia ceremonialia legis, ad quæ tamen in euangelica lege non obligamur. Quarto præcepto quod est de honoratione parentum, superadditur præceptum de honoratione senum, cum dicitur Leuit. 81. Coram cano capite consurge, & honora personam senis. Et vniuersaliter omnia præcepta inducentia ad reuerentiam exhibendam maioribus, vel ad exhibenda beneficia minoribus. Quinto præcepto, quod prohibetur homicidium, additur prohibitio odij & cuiuslibet læsionis contra proximum, ut cum Leuitici. 12. dominus ait. Ne oderis fratrem tuum, Et cum iterum iubet, Non stabis contra sanguinem proximi tui.

n 2

Sexto

Sexto præcepto, quo adulterium prohibetur, superadditur præceptum de prohibitione meretricij ac vitij contra naturam & omnis illegitimæ copulæ carnalis. Septimo præcepto, quo furtum vetatur, adiungitur præceptum prohibitionis vsuræ ac fraudis & omnis calumniæ ac rapinæ. Octavo præcepto, quo falsum testimonium prohibetur, additur prohibitio falsi iudicij mendacij atq; detractionis. Alijs vero duobus præceptis nulla alia adiunguntur quia per ea omnis praua concupiscentia prohibetur. Hæc Thomas. Quæ etiam in præfata summa declarat & asserit, quod lex diuina dat præcepta de actibus vniuersarum virtutum. Ex is elici potest qd in præinducta professione personæ tertij ordinis intelligendū sit per diuina præcepta. Nempe p diuina præcepta potissime intelligenda sunt duo charitatis præcepta, deinde præcepta decalogi, & consequenter præcepta moralia, quæ adduntur in scripturis ac reducuntur ad illa, imo etiam præcepta legis naturalis, in quantum Christus in Euangelio ea tradit, dicendo Matt. septimo: Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ. Ex quo præcepto legis naturalis affirmatiuo, sequitur aliud legis naturalis præceptum negatiuum, quod exprimitur Tobij quarto, quo scriptum est: Quod ab alijs oderis fieri tibi, vide ne aliquando facias alteri. Itaq; per diuina præcepta intelliguntur præcepta charitatis dei & proximi, præcepta decalogi, præcepta legis naturalis iam tacta, præcepta aliarum virtutum quæ

hominib⁹

hominibus necessariæ sunt ad salutem, videlicet præcepta a deo tradita in scripturis de humilitate, patientia, mansuetudine, iustitia, pietate, discretione, fide, spe, temperantia, fortitudine, caritate, cæterisq; virtutibus habendis, atq; de vitijs contrarijs fugiendis, ad quæ omnia se astringunt personæ de tertia regula in sua professione. Et insuper vouent se emendationi & satisfactioni exponere & offerre pro excessibus quos incurrerint contra regulam suam, siue per commissionem siue per omissionem. Nam qd in forma professionis habetur de transgressionibus quas contra hunc modum viuendi commiserint &c. Intelligendum est etiam de iniquitatibus, quas per omissionem contra suam regulam incurrerint. Quæ admodum enim regula violatur & deus offenditur per commissionem mali, puta eorum quæ fieri prohibentur, ita per omissionem boni, vt si quis non faciat quod ei suus superior iubet. Postremo, vt tactū est, vltra hæc cõmuniter nunc in terris istis perpetuam castitatem, paupertatem & obedientiam, de cuius professionis intellectu infra dicitur.

¶ Quod professio tertij regulæ sit multū stricta & ardua, si bene pensetur. Articulus. VII.

Sicut doctores cõmuniter cõcorditerq; testantur, votum plus obligat quā iuramentū, & maxime votū solenne, quale est professio religiosorum. Ideo violatio talis voti enormior culpa est, quam periurium. Hæc in secunda secundæ quæstione. 88, loquitur Sanctus Thomas: Ad fidelitatem pertinet, quod homo promissa sua adimpleat, ma-

n § xime

xime quo ad deum, cui fidelitatē tenemur, tum ra-
 tiōe sui dominij, v̄ ipote qm̄ ipse est altissim⁹ dñs &
 rex, tum ratiōe suscepti bñficij. Nā multa & maxi-
 ma bñficia ab ipso suscepim⁹. Vñ maxie obligatur
 hōvota deo facta persolvere, p̄sertim, cū fractio vo-
 ti sit spēs in fidelitatis. Hinc rursus testatur: Obliga-
 tio voti causatur ex fidelitate q̄ deo debem⁹, vide-
 li. et, vt eisoluamus, p̄missa Obligatio aut̄ iuramētū
 causatur ex debito reuerentię, q̄ deo tenemur, vt
 sc̄3 verificemus qd̄ per ipsum iurauimus. Infideli-
 tas aut̄ oīs irreuerentiā includit, nō exōuerfo: ideo
 votū ex sua ratione plus obligat q̄ iuramētū, p̄uis-
 sime cū infidelitas serui ad dñm sit irreuerentiā ma-
 xima. Cum igit̄ personę tertij ordinis professę sint,
 obseruare omnia p̄cepta diuina, cōstat q̄ quoties
 cūq; trāgressę fuerint quodcūq; diuinū p̄ceptū
 toties frāgant & violent suā professionē, quod iu-
 xta nunc inducta est peccatū grauissimū. Nam
 trāsgrediēdo p̄ceptū quodcūq; non solū mor-
 talit̄ peccant p̄guaricādo p̄ceptū: sed & plus quā
 mortaliter vel valde mortaliter, votū frāgēdo. Pro-
 p̄terea valde necessariū eis est, vt sint corā deo iu-
 giter custoditi ac timorati in omnibus, ne aliqd̄ cō-
 mittāt aut̄ omitāt cōtra diuina p̄cepta, p̄sertim
 cū tanta sit humana fragilitas, vt cito atq; faciliter
 incidat culpam mortālē, nisi sit multū diligens cor-
 ram deo, atq; sollicita ad vitandum venialia mala.
 Propter quod dixit saluator: Arcta est via quę du-
 cit ad vitam, & pauci inueniūt eam. Præterea inter
 diuina p̄cepta etiam cōputat̄ quod Christus ait

in euangelio Luca. 10. cap. suis vicarijs: Qui vos au-
 dit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Multa
 em̄ in scripturis posita sunt p̄cepta, quāuis non ex-
 primant̄ per modū p̄cepti, vt est illud Exo. 20. ca.
 Nō perurabis. Et nē illud Deut. 6. ca. Dominum
 deum tuum timebis, & illi soli seruiēs. Sicq; virtute
 p̄cepti illius, tenentur v̄niuersi fideles obedire ec-
 clesię ac suis p̄latis. Ex quo sequi videtur quod
 personę ecclēsię regulę ex sua professione etiam sint
 astrictę ad obseruandum p̄cepta ecclesię. In su-
 per saluator, Math. 5. Perficiens & exponens p̄-
 cepta Mosaicę legis, multa addit, inter cætera di-
 cens: Audistis quia dictum est antiquis, Non occi-
 des, Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascit̄
 fratri suo, reus erit iudicio. Qui autē dixerit
 fratri suo, Racha, reus erit concilio. Qui autē dixe-
 rit, fatue, reus erit gehennę ignis. Deinde multa ar-
 dua p̄cepta subiungit ibidem, videlicet de recon-
 ciliando fratre offenso, De concupiscentia refrenā-
 da, de abijciendis membris scandalisantibus, de ini-
 micis & persecutoribus diligendis, De vana glo-
 ria curanda. Alibi quoq; Mat. 18. cap. ponit strictū
 arduumq; p̄ceptū, de fratre in correptione, quod
 vt Antiochoreñ scribit in summa sua paucissimi
 debite i. lēt, Et hæc oīa inter diuina cōputat̄ p̄cepta
 Quod sicut professio tertię regulę est ex vna parte
 multum regorosa & ardua, ita ex alia parte sit val-
 de fructuosa ac meritoria. Articulus. 8.

Alexāder de Halis in summa sua sapiēt̄ de la-
 ra i. q. actio virtuosa ē tāto virtuosior et deo
 acceptior, et tāto pl⁹ meritoria felicitatis æternę q̄

ex plurib⁹ ac altiorib⁹ procedit virtutibus. Ideo religioſi q̄ implēt diuina præcepta, non ſolū ex obligatione mandati, ſed etiam ex debito voti multo plus promerētur, q̄ alij. Deniq; votū ſplere eſt actus virtutis, quæ larria nūcupatur, quæ deo cultū ceremoniamq; impendit, vt Tullius ait: Et eſt inē virtutes morales præcipua, theologicis q̄q; virtutibus multū ſimilis ac propinq;. Ideo diuina implere præcepta, no ſolū ex charitate et iuſtitia, ſed vltra hoc etiam ex larria, eſt valde meritoriū & præclarū. Nam & per votum voluntas quaſi immobiliter cōuertitur deo, & plenius ei ſubiicitur, imō ſe integre offert deo. Propterea libro de ſimilitudinibus ait Anſelmus: Sicur plus confert qui arborē tribuit ſimul cum fructibus, quā qui præſtat fructum arboris tm̄, ita plus exhibet deo & magis ipſum honorat, qui opera bona facit ex voto. Itaq; ſicut perſonæ tertij ordinis ex vna parte præ cæteris grauius peccant violando diuina præcepta cōtra ſuā p̄feſſionē, ita plus ſp̄ alijs merētur ſeruādo diuina p̄cepta ex voto. ¶ Qualiter perſonæ tertij ordinis admonēdæ ſunt ac inſtruendæ à ſuperioribus ſuis, Art. 9.

VNiuerſi ac ſinguli ſunt à ſuperioribus ſuis ſpecialiter exhortandi & edocēdi de ijs, quæ ad ipſorum ſubditorum ſtatum, vocationem, profeſſionem ve pertinent, qm̄ talium ignorantia non excuſat. Cum igitur perſonæ de tertio ordine profiteantur, præſente conuentu, ſolemniter obſeruare omnia præcepta diuina, iccirco à ſuis miniſtris ac ſuperioribus ſunt cum omni ſeruore ac vigilantiâ inſtruendæ, quæ ſint vniuerſa dei præce-

pta, quæ in euangelica lege iubētur impleri, et quæ perſonæ illę vouet ſeruare, & qualiter præcepta illa vniuerſa ac ſingula ſint intelligenda, præſertim cum perſonæ tertiz regulæ ſubditæ, ſint communiter idiotæ & laicales. Propter quod tanto plus indigent informationibus & exhortationibus ſanis, frequentibus atq; ſeruentibus, quanto minus literas & ſcripturas nouerint. Inſup diligenter ſunt informandæ, quæ ſint peccata mortalia: quæ quāuis ſn generaliloquendo ſint ſeptem, tamē in ſpeciali ſunt multo plura. Et qualiter peccata mprtalia ac venialia abinuicem diſtinguātur. Cum enim promittāt obſeruare omnia dei præcepta, patet q̄ promittant vitare omnia peccata mortalia, cum peccatum mortale non ſit niſi tranſgreſſio legis diuinæ & cæleſtium inobedientia mandatorū ſecundū Ambro. Oportet igitur vt peccata illa agnoſcant, diſcernant & reprobent, ne ea cōmittant, cum magnum & arduum ſit, ſic vniuerſa dei præcepta implere & cuncta mortalia vitare peccata, vt dictum eſt. Hinc admonēdæ ſunt iſte perſonæ quotidie, aſſidue ac ardēter, vt corā deo ſolite ambulēt, & cōmī custodia corda ſua cuſtodiat iugiter oppēdant ſe in oī potētiſſ ſentia & aſpectu agere & eſſe vbiq; dicāt cū beatiffimis prophetis Elia, et Eliſeo: Viuit dñs, in cuius cōſpectu ſto hodie. Quod ſanctus pater Anthonius valde admonuit eſſe ſeruandum, & ita imitētur diuinū Dauid Pſal. 118. dicentē deo: Seruauī mādata tua et teſtimonia tua, q̄a oīs viæ meæ in cōſpectu tuo. Et rurfus Pſal. 18.: Medi-

ditatio

566. D. DIONY. CARTHV. IN TER-
 rario cordis mei in conspectu tuo semper. Itemq;
 Psalm. 24. Oculi mei semper ad dominum. Hæc cõ-
 sideratio fecit sanctum. Iob tam timoratum atq;
 sollicitũ, q̄ dicebat, 31. cap. lib. sui: Nõne deus scit viã
 meam, & oēs gressus meos dinumerat. Et denuo:
 Semper quasi tumētes super me fluctus timui deũ.
 Postremo horrandæ sunt istę p̄sonę vt studeã illud
 deuteronomij. 6. cap. implere: Erũt verba dñi in corde
 tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis ea sedēs
 in domo tua, & ambulans in itinere, & dormiens
 atque consurgens, eruntque & movebuntur inter
 oculos tuos. Vt autem valeant ista implere, oportet
 vt in exterioribus suis opibus assuescant cor suũ
 frequenter deo vnire orando ac meditando & lo-
 quacitatem, cachinnationē, dissolutionem ac alias
 leuitates ac vanitates vitando.

¶ De duobus primis principalissimisque mandatis
 Articulus, 10

Quoniam inter diuina p̄cepta est ordo, ita q̄
 vnum est primum atque dignissimum, pro-
 vt Christus in euãgelio. Mar. 10. cap. & Moyses
 in Deuterio. 6. ca. protestãt, vt ipse deũ toto corde,
 tota mente, tota anima & omnibus viribus diligere
 deũ de dignis mandatuũ est, d. ligere proximũ sicut
 seipsum. Idcirco nũc breuiter de istis duob' p̄ceptis
 aliquid est tangendũ, quia vt ait saluator, in his duo-
 bus mandatis tota lex pendet & propheta, id est,
 vniuersa p̄cepta, documenta atque consilia legis
 Mosaicę imo euangelicę legis ac prophetaũ, sed
 & totius scripturę ordinantur & tendunt ad hoc,
 quod

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 567.
 quod hæc duo p̄cepta perfecte atque synceiter
 impleantur. Omnia quoque illa virtualiter continē-
 tur in his duobus p̄ceptis, & eliciũtur ex istis duo-
 bus, ita quod qui ista duo impleuerit, implet cæte-
 ra vniuersa. Propter quod dixit Apostolus: ad R. o.
 13. capi Plenitudo legis est dilectio. Et rursus, finis,
 inq̄t p̄cepti est charitas de corde puro & conscia bo-
 na & fide nõ ficta. Deniq; cũ charitas sit summa ac
 principalissima virtus, & ceterarũ virtutũ via, vita,
 imperatrix, forma, motrix ac nutrix, sine cuius præ-
 sentia nulla virtus est meritoria aut formata, ideo
 hæc duo charitatis p̄cepta merito dicuntur esse
 p̄cipua. Et quia dilectio proximorum finaliter
 ordinatur ad dilectionem dei, quæ est incompara-
 biliter præstantior quam dilectio proximũ, ideo p̄-
 ceptũ diligēdi deũ, recte appellat' primũ ac p̄cipua-
 lissimũ. Porro sensus hęc duorũ p̄ceptorũ est iste.
 Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo, id est, ex to-
 ta, & integra voluntate tua & ex tota mente tua,
 id est, toto intellectu, & ex tota aia tua, i. ex toto aĩ-
 li seu sensitiuo appetitu, & ex viribus tuis, i. et a ex
 cæteris tuis potētĩs. Verũtamē dilectio dei in sola
 voluntate ē subiectiue, realiter atq; formaliter. Sed di-
 cit' deus amari ex toto intellectu appetitũq; sensitiuo
 & cæteris viribus, in quantum intellectus & appeti-
 tius sensitiuus ac cætera vires reguntur ac regulan-
 tur sicut q̄ exigit charitas dei, & in eũ in q̄ntum dis-
 ponunt & cooperantur ad dei amorem, ac eius p̄-
 sectũ. Præterea q̄ deus in beã mari ex toto cor-
 de totaq; mente, adhuc tripliciter p̄cise intelligi-
 2. Primo

568. D. DIONY. CARTHV. IN TER.
Primo, vt ita diligatur ex toto corde, mēte, animā
& fortitudine, quod nihil præponatur deo & eius
amori, imo nec cogquet: sed ipse deus excelsus &
gloriosus amet̃ p̃ oibus alijs, & plus q̃ cetera vni-
uerſa, imo incōparabilē plus saltē appreciatue, ita
q̃ homo vellet potius propriā vitam & quicquid
habet & habere potest, imo & vniuerſa creata amē-
tere, quam deum altissimum & æternum per mor-
tale peccatum offendere eiusque gratiam perdere.
Et nisi homo sic fiet, & taliter inira se sentiat corā
deo, non est vere in charitate et statu salutis, hinc
secundum Augu, Minima charitas plus diligit deū,
quam maxima cupiditas mūdum, plus inquam ap-
preciatiue, quamuis non inrensive. Secūdo, quod
dictum est, sit potest intelligi, vt deus toto corde,
mente anima & fortitudine diligatur, ita vt etiam
propter deum & propter profectum in eius amo-
re, non solum vitentur illa quæ directe contrarian-
tur diuino amori atq; præceptis dei, puta peccata
mortalia, sed etiam illa quæ occasionaliter solent
impedire amorē dei & incrementum sanctæ dilec-
tionis, vt sunt temporales diuitiæ, voluptas, copulæ
carnales, & propriæ voluntatis libertas. Et istud
cōsuluī Christus, & pertinet ad religiosos, qui non
solum præcepta, sed euangelica quōq; consilia im-
plere nituntur. Tertio intelligitur sic, vt homo to-
tis corde, mente, anima & fortitudine amet deum,
ita vt incessanter secundum totū & extremū posse
sux voluntatis, intellectus, cæterarūque virium
afficiatur ac moueatur in deum & occupet in ipso.
Et tali-

REGV. S. FRAN. ELVCIOA. 569.

Et taliter hoc præceptū charitatis dei non potest in
presentivita impleri, sed impletur a beatis in patria
Veruntamen Antistiodorensis in Summa sua sic ob-
ijcit, contra hoc: Aliquis contemplatiuus ad tem-
pus potest toto corde, tota mēte, totaq; anima mo-
ueri, affici & delectari in deo, & omnes suos actus
& motus referre in ipsum, ergo tunc implet illud
præceptum. Ad hoc idem doctor respondet, quod
talis contemplatiuus non potest diu manere in ta-
li eleuatione ad deum, quoniam corpus quod cor-
rumpitur, aggrauat animam, Insuper quod iube-
mur proximos diligere sicut nos ipsos intelligen-
dum est quod debemus omnem hominem viato-
rem in hoc mundo viuentem tam inimicum quā
amicū, tā infidelē q̃ fidelē, diligere spiritualiter spirita-
li amore in deo, id est, ad hoc vt deo vniatur ac pla-
ceat, & saluetur. Vniuersos ergo & singulos hoīes
tenemur & debemus diligere, hoc est, omnium emē-
dationem, conuersionem, profectum & salutem ap-
petere, in quantum sunt dei creature, ad eius imagi-
nem similitudinemque productæ, & Christi sangui-
ne liberate, atque æternæ salutaris capaces. Pro om-
nibus quoque tenemur orare & charitatis effectum
impendere proximis, loco & tempore opportu-
no. Nemo igitur aliquē odiat: q̃a qui vnū odit, nec
deum, nec seipsum, nec aliquem alium vere [ac spi-
ritaliter diligit, cum in mortali existat peccato.
¶ Quod omnis conuersatio religiosa sit ab imple-
tione præceptorum charitatis incipienda, Art. II.
Nulla

NVlla actio potest esse meritoria ac placita deo, nisi inquatur ex charitate dei procedit. Iccirco ois conuersatio bona, & p̄sertim religiosa, est inchoanda ab implendoe huius p̄cepti: Diliges dominu deum tuu ex toto corde tuo &c. Et qm̄ bonitas atq; dilectio dei est causa & ratio diligendi proximos, iccirco post dilectionem dei mox inchoanda est conuersatio religiosa a charitate proximorum, cum dicat saluator apud Iohan. 13 capite: Mandatum nouum do vobis, vt diligaris inuicem sicut dilexi vos. Et rursus ibidem: In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Et istud p̄cipue agere debent persone tertij ordinis, quæ solenniter profitentur omnia diuina p̄cepta seruare. Hinc Sanctus Hieronymus in exordio suæ regulæ ait: Quis modus viuendi primo arripiedus sit constitutus in monasterio, Christus docet dicendo Matt. 19: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et q̄si qugeremus q̄ sint illa adiunxit: Diliges dominu deum tuu ex toto corde &c. & proximum sicut teipsum. Hæc charitas solu reddet hominẽ deo viuente, hæc religio sos, hæc monachos facit. Sine charitate monasteria & congregationes sunt tartara, & habitantes in eis, sunt demones. Cum hac vero monasteria sunt Paradisus in terra, & degentes in eis sunt angeli. Ideoque licet longa macerent ieiunia, & vestis vilis deformet, longa q̄ p̄ offusio ac operu series impleat, si indest, charitas, nõdũ pueniunt ad religiõs infimũ gradu,

Propter-

Propterea a charitate incipiendũ est iter ad apostolicam apicem vitæ. Adunatis ergo corporaliter in congregatione, sit cor vnũ & anima vna in deo, quem admodũ de apostolis & de apostolicis legitur viribus: Actu. 4. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna. Pro certo multa vita deterior, quam ibi degere corpore & non mente. Et vere infelices sunt, quibus non inest vna, sed diuersa voluntas. Sit itaq; vobis omnibus semper vnus effectus, vna fraternitas, vna voluntas, vna proportio moræ, vna spiritualis incunditas, & vna tristitia salutaris, ne vnus vnus gaudet, inde alter tristetur: et ne vni placeat quod displicet alteri. Sicq; habere poteritis religionis, ppositũ, si charitatem et vnanimes in domino habueritis. Hæc Hieronymus. Denique de hac materia scribit in sua regula sanctus Basilius Si charitas dei desit nobis, obnoxierimus inexcusabili iræ. Quæ enim poterit esse maior ira, aut quæ ultio grauior, quam ut efficiamur alieni a charitate dei: Quia non solum homines, sed etiam bruti naturaliter amant suos parentes, uideat ne uideamini pecudibus obtusiores, & feris ac beluis immaniores, proprium creatorum nõ diligendo, quem summe amare debemus: Primo propter infinitam bonitatem ac pulchritudinem eius, deinde propter maxima & innumerabilia beneficia ipsius imo & quoniam ipse prior dilexit nos, & ineffabilem beatitudinem nobis pparauit.

Hinc

572. D. DIONY. CARTH. NI TER,
Hinc & beatus Augustinus ait in suæ principio re-
gulæ: Ante omnia fratres charissimi diligatur de-
us, deinde proximus: quia ista præcepta sunt princi-
paliter nobis data. Hæc igitur obseruetis, vt vnani-
mes habitetis in domo domini, & sit vobis anima
vna & cor vnum in domino, quia propter hoc cõ-
gregari estis in vnũ. Hæc Augustinus. Quocirca ait
Hugo de sancto victore. Necessaria est vobis vir-
tus cõcordiæ, quæ ita acquiritur, vt religio sus se spo-
liet propria voluntate, & studeat imitari Christum,
dicentem apud Iohan. 5. cap: Non veni facere volu-
tatem meam. Et iterum Matt. 26. cap: Pater, non si-
cut ego volo, sed sicut tu. Hoc est enim quod ma-
xime adducit concordiam, si vnusquisque non sua
sed alterius studeat facere voluntatem in bono. Qd
etiam est magnæ humilitatis inditiũ, & generat o-
bedientiam, charitatem & pacem. Quod si ego vo-
lo facere voluntatem meam, & ille suam, oriuntur
diuisiones, lites & rixæ, de quibus ait apostolus ad
Gala. cap. 5. Quia qui talia agunt, regnum dei non
consequuntur. Veram sunt aliqui in congregatiõẽ
obstinati in suo sensu, sapientes in oculis suis, qui q̃
conceperint animo, defendunt tanquam rationa-
bile, nec alijs se conformant, sed alios suæ volunta-
ti conãtur subijcere. Et si viderint sibi non obtepe-
rari, mox indignantur & cõcurantur ad iram, alios-
q̃ perturbant. Tales solent esse rebelles, & plurimũ
regnat in eis impatientiæ passio, ideo non sunt ad
concordiam apti. Nam iuxta apostoli vocem ad
Roma. 1. cap: Euanuerunt in cogitationibus suis,
& ob-

REGV. S. FRAN. ELVCIDA, 573.
& obscuratum est cor eorũ insipiens. Hæc Hugo.
Tales ergo de suis peruerfitatibus erubescant, atq̃
per pœnitentiam respiscant. Et vniuersæ persone
tertij ordinis præfata charitatis præcepta studeant
adimplere, pacem concordiamque amplecti, & in
amore dei proficere. Quod si queratur, qualiter
possit quis in sancto ac vero deitatis amore profi-
cere & accendi, dicendum quod oportet eum ex-
purgare cor suum ab omni carnali & immundo
amore, deinde bonitatem, excellentiam, perfectio-
nem, pulchritudinem, felicitatem, dulcedinem dei
frequenter considerare, sed & beneficia eius & pro-
missa, & quod ipse dominus deus noster prior di-
lexit nos. Oportet quoque vt assidue sit memor
dei, ac deum frequenter exoret, quatenus ignẽ sui
amoris dignetur in se accedere, conseruare atque
perficere.

¶ De tribus principalibus consilijs Christi, super
quæ fundatur omnis religio. Articulus. 12.

Dominus noster Iesus Christus, virtus & sa-
pientia dei patris, optime sciens per quæ ho-
mines potissime occasionaliter retrahantur
& impediuntur à profectu & incremento diuini a-
moris, a processu virtutum, a vera perfectione &
ab æterna salute, docuit atque consuluit vt fideles
sui talia vitent. Insuper dominus Iesus optime sci-
ens, per quæ homines expeditius ac compendiosius
possint proficere, perfici ac saluari, docuit & consu-
luit vt fideles sui illa apprehendant ac impleant:
Hinc in euangelio dedit duodecim cõsilia, per que
o impedimenta

impedimenta profectus ac salutis vitantur: expedita quoque ad omnē spiritalem processum, perfectionem & beatitudinem, apprehenduntur, & exercentur. Porro inter duodecim ista consilia, tria sunt principaliora, secundum quod tria sunt impedimenta interioris profectus atque incrementi diuinæ dilectionis, quorum vnum est penitus extra nos, vtpote propria temporalium rerum possessio ex qua oriuntur diuersæ occupationes, sollicitudines & implicationes cordis circa terrena, imò & in ordinatæ affectiones ad ea, per quæ homo impeditur à tranquillitate & stabilitate suæ mentis in deo, atque a pura & amorosa vnione cū eo, a profectu sanctæ charitatis, & a sinceritate contemplationis internæ. Ideo ad remouendum hoc impedimentum & hæc præacta mala ex eo sequentia, dominus Iesus Christus docuit spontaneam pauperiam, secundum quod ista paupertas est virtus, per quam omnia temporalia propter deum prompte relinquuntur, quatenus spiritalis opulencia, gratia ac virtutum maximè perfectio charitatis, facilius acquirantur in uia, atque post uitam hanc copiosior beatitudo adipiscatur in patria. Proprie tamen sumitur hic paupertas, vt est beatitudo, de qua ait saluator, Mathei. 5. Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnum coelorum. Istud consilium docuit filius dei. Lucæ. 14. dicendo: Qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Itemque Mathei. 19. Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus

& re-

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 575
& veniens sequere me, & habebis thesaurum in celo. Secundum impedimentū præfati spiritalis profectus est partim extra nos, & partim coniunctum nobis, videlicet vxor parentes & cognati, ad quos frequenter habetur amor carnalis & sensualis affectio, per quos spiritalis dilectio & amor diuinus præcipue impediuntur, minuuntur aut penitus extinguuntur. Maxime autem carnalis concupiscentia & voluptas venerea impediunt mentem a contemplatione & dilectione dei spiritaliumque bonorum, & ab omni virtutum profectu a puritate & charitatis feruore, atque a dilectione in rebus diuinis, & a gustu dulcedinis dei. Ideo Christus sapientia patris, contra hoc impedimentum atque contra mala ex eo nascentia docuit & consuluit perpetuam castitatem, prout castitas ista est virtus, per quam vitiosa venercorum concupiscentia refrenatur, & ab omni concubitu iugiter abstinetur. Hoc consilium docuit Lucæ. 14. capite, dicens: Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem suam, & vxorem suam, atque filios & fratres suos, atque sorores, non potest meus esse discipulus, id est, imitator profectus. Tectium impedimentum interioris profectus ac sanctæ perfectionis est intra nos, quod est propria voluntas seu voluntatis libertas, ex qua adest homini facultas agendi, & loquendi, atque demittendi quod ei placet, & pergerendi quod vult. Ex quibus magna & multa incurrit peccata, & tempus suum non solum infructuose, sed & vitiose ex-

o 2 pendit,

576 D. DIONY. CARTH. IN TER,
pendit, & peccat impune, nec coartatur a viriis,
Ideo contra hæc male docuit consuluitque salua-
tor perfectam obedientiã, prout est virtus per quã
homo propter deum propriam abnegat volunta-
tem, & suo superiori obedire promittit in his, que
ad suam pertinent religionem, & ex animo obedi-
t eidem. Hoc consilium docuit dominus, dicens: Lu-
cã. 9. Qui uult uenire post me, abneget semetipm̄,
& tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Ex
his innotescit, quod religiosi non solum uouent
altissimo exteriorem temporalium rerum relictio-
nem, omnisque carnalis concubitus euitationem,
& corporalem executionem eorum que eis a suis
superioribus iubentur: sed insuper, & principaliter
uouent spontaneam temporalium abdicationem
seu inordinati effectus ad ea extirpationem, concu-
piscentiã quoque refrenationem, & obedientiam
veram ex corde. Et quoties contra horum aliquid
egerint, utpote aliquid proprium appetendo, aut
concupiscentiã consentiendo, aut omnino inuite-
iussa implendo, toties contra suam agunt professi-
onem, & peccãt grauissime. Ideo ardua est religio-
forum professio: & nisi solícite se habuerint coram
deo, grauiora incidunt uitia in claustro quam inci-
derunt in hoc seculo, prout Eusebius, Emissenus,
Cæsariusque episcopus sanctus in suis asserunt Ho-
melijs. Præterea inter hæc tria uota dignissimum
est, obedientiã uotum, quo propria uoluntas deo
raliter immolatur, quod est sacrificium, acceptissi-
mum domino maiestatis. Itaque sicut in secunda
secundæ

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 577.
secundæ, quæstione prima, distinctione sexta Tho-
mas declarat, religiosus promittit deo has tres vir-
tutes, paupertatem, castitatem, obedientiam: & per
eas offert creatori suo, quicquid habet in rebus, in
corpore & in anima. Hinc religiosi præfigurati fue-
runt in ueteri testamento per sacrificium illud di-
gnissimum, quod uocatum est holocaustum, quod
ad diuinæ maiestatis honorem totaliter incende-
batur & cõburebatur, ad præfigurandum quod reli-
giosi debeant igne charitatis uehementer accen-
di, diuinoque cultui totaliter m̄cipari, & nihil pro-
pria uoluntatis sibi ipsis relinquere, sed iuxta supe-
riorum suorum directionem ac iussione m̄ moueri
& agere. Ideo status religiosorum rite seruatus,
est ineffabiliter meritorius apud deum omnipotẽ-
tem ac iustum. Nam quanto plus disponit se ho-
mo ad diuina carismata, & quanto amplius se ap-
plicat deo, & quanto feruentius ac liberalius seipm̄
exhibet, offert & m̄cipat proprio creatori, tanto
maiora gratiarum carismata a deo sortitur, & tan-
to deus seipsum familiarius applicat coniungitq;
homini, & eo amorosius ac munificentius seipsum
rependit homini tali, & diuitias gloriæ suæ com-
municat ei. Hinc etenim scriptum est, Iob. 34. Si di-
rexerit homo ad deum cor suum, spiritum illius &
statum ad se trahet. Et Iaco. 4. ca. Appropinqua-
te deo, & appropinquabit uobis. Vnde & per Za-
chariam. 1. ca. dominus loquitur. Conuertimini ad
me, & cõuertar ad uos. Ipse etenim bonus & pius
creator cupit & quærit nostram salutem, ac occasio

578. D. DIONY. CARTHV. IN TER.

& dispensationem ad eā. Nam Ieremiæ 30. Quis est iste (inquit) qui applicet cor suum, ut appropinquet mihi? Postremo hæc tria, scilicet castitatem, paupertatem, & obedientiam uouet religiosi contra tria præcipua mala, quæ regnant in mundo, de quibus legitur in prima Iohannis epistola: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitæ. Siquidem contra concupiscentiam carnis militat & emittitur uotum castitatis, contra concupiscentiam oculorum uotum paupertatis, contra superbiam uitæ uotum obedientiæ. Et hoc Albertus magnus & Nicolaus de Gorra plenius super septem epistolas canonicas docent.

¶ Quod omnia euangelica Christi consilia ordinantur ac tendunt ad perfectam & expeditam implementationem præcepti charitatis dei. Art. 15.

Sicut prehabitu est, duplex est uia perueniendi ad æternam salutem, uidelicet uia præceptorum, & uia consiliorum. Communiter quoque asseritur, quod uia consiliorum sit perfectior quam uia præceptorum. Quod uerum est, loquendo de præceptis secundum quod eorum impletio est necessaria ad salutem. Sed loquendo de præcepto charitatis dei, secundum quod eius impletio ad supererogationem perfectionemque pertinet, prout articulo decimo est ostensum, sic uniuersa consilia Christi in euangelio tradita, ad hoc ab eodem sunt data, quatenus per ipsorum obseruantiam ualeamus deum diligere totis, corde, mente, anima, & fortitu-

REGV. S. FRAN. ELVCIDA, 579

fortitudine, tam perfecte sicut in hac uita extat possibile. Charitas enim dei est summa & perfectissima uirtus, in cuius actu consistit perfectio nostra. Ideo religiosus debet totam suam conuersationem & suam professionis impletionem cum omni diligentia ad hoc quod ordinarum, ut per eas crescat, inflammetur & perficiatur in sancto ac præstantissimo dei amore, & omni die frequenter aspirare debet ad omnipotentem, & ex corde clamare ad ipsum: O dulcissime deus quam te corde toto amabo, quousque a tua sanctissima charitate tam durus & frigidus remanebo? O superbo & desiderabilissime ac suppulcherrime deus, accede de me uilissimum ac negligētissimum peccatorem tua feruentissima dilectione totaliter. Præterea constat quod mens humana tanto integrius atque feruentius in deo defigit, quanto amplius ab omni inordinata aliorum affectione & occupatione immoderata retrahitur. Nam & uirtus uirtu fortior est quam dispersa. Ideo sancti presertim instituerunt diuersas religiones ac regulas in quibus omnibus tria uota prefata permittuntur altissimo quatenus, mentes religiosorum tanto stabilius, purius, ac feruentius eleuentur & quiescant in deo, quanto minus indigent occupari, sollicitari & affici circa terrenas diuitias, et uxorem et sobolem, et circa propriam uitæ directionem. Denique constat, quod parum aut nihil proficit ad præfectam perfectionem obtinendam exteriora relinquere & coniugem non habere seu uoluntatem propriam abnegare, nisi inordinatæ & prauæ affectiones circa terrenam, ut concupiscentie sensuales, propriæ quæ uoluntatis improprie inclinationes, atque immunditates, proprii sensus cum debita diligentia & conatu refrenentur, extirpentur et mortificentur, imo sepe plus obest, cum dicat Apost. 1 Cor. 7

Melius est nubere quā uri, id est, concupiscentijs aestuari. Ideo religiosi qui circa interiorum suorum reformationem intenti non sunt, nec prauas affectiones ad comoda carnis funditus eradicant, nec suas discunt frangere passiones, animositates ac improbas uoluntates, nil prorsus proficiunt, nec satis faciunt suis uotis, imò multo periculosius stant vel potius iacent quā homines seculares, grauiusque damnantur quā illi. Hæc circa professionem tertigregule dicta sint, nūc, psequenda est expositio regule.

¶ De forma ac materia, ac qualitate vestium per sonarum tertij ordinis. *Articulus. 14.*

Fratres insuper ipsius fraternitatis. Id est, ordinis huius de humili panno in præcio, & colore non prorsus albo vel nigro, ut pote griseo communiter vestiantur, nisi fuerit ad tēpus in præcio per uisitatores de consilio ministrorum ob causam legitimam & aptam cum aliquo dispensatū. Oportet nanque interdū à rigore & obseruantia generalis statuti seu legis recedere propter rationabile causam, & ita relaxare rigore in casu particulari, quando sic expedit. Et quoniā tertia regula primo est instituta pro secularibus & coniugatis poteratque accidere quod excellentes personæ regulā illam assumpserunt, dicitur cum talibus fuit rationabile dispensandum, ut panno aliquantulum faciosiore propter status sui decentiam uterentur. Hic autē non dicitur, quod dispensandū fuit in panni colore: ideo contra statutum uideretur, hoc facere fratres de tertio ordine, qui generaliter nigro pan-

no

no utuntur. Et quis hic diceretur quod dispensandum esset in colore, sicut in præciopanni, ex hoc rāmē nō sequeretur quod passim ac generaliter possent nigris vestibus indui: quia hic dicitur quod dispensari potest cum aliquo propter causam legitimam & apertam, id est, iustā & euidētem. Non est autem iusta et euidens causa, ut in uersaliter fiat dispensatio talis in colore panni cum omnibus fratribus tertij ordinis, imò ad maiorem spectat humilitatem, exemplaritatem & congruentiam status ipsorum, ut griseo utantur, quā nigro colore, præsertim quia eorum regula sic continet ac præfigit. Porro mater & causa vere dispensationis est uergens necessitas, euidens ue utilitas, ut summi pontifices Leo atque Gelasius protestantur, ad quod in decreto multæ inducuntur authoritates: & dum aliter dispensatur, nō est vera dispensatio, sed crudelis dissipatio, ut sanctus fatetur Bernardus. Sequitur de figura vestitus eorum. [Chlamydes quoque & pelles absque scollatura scissas.] Id est, ante apertas uel integras affibularas, id est, cum fibula iunctas non patulas ad latera ut congruit honestati clausasque manicas non habentes foramina seu aperturas, nisi ad induendum atque extendendum manus a parte anteriori, fratres habeant supradicta. Denique habitus sic formatus, multum congruebat eorum uocationi & statui, præsertim antequā tria uota fecerunt. Nam sicut ille eorum status fuit quodammodo medius inter statum omnino secularem & inter statum religiosum, ita & figura illius habitus

habitus velut media fuit inter formā vestitus seculariū hoīm, & inter figurā habitus omnino religiofor, eratq; decens & humilis. Vnusquisque aut vestiri debet secūdu exigentiā atq; decentiā sui status & suæ vocatiōis, ut ait sctūs Basilius. Porro q; quidā fratres de tertia regula gerūt ad sua capitia epomidæ breues inferius semicirculatas instar qrundā doctōrū, videt̃ abusio, nec congruit hūilitati status eorū ac simplicitati ipsorum.

¶ De materia ac figura & qualitate habitus sororū tertij ordinis.

Sorores etiā clamye induant̃ & tunica de huiusmodi hūili panno, vcz griseo factis vel saltē cū clamye habeāt guarnellū seu placētinū coloris albi vel nigri, aut paludellū amplū de canabæ siue de lino, absque ulla crispatura cōsutū. Eisdē rationibus habitus iste cōpetebat, sororibus propter quas rōnes p̃scriptus habitus s̃ribus cōgruebat. Circa humilitatē vero panni & pellitiones sororū ipsarū iuxta cōditionē cuiuslibet earundē ac cōsuetudinē loci, poterit dispensari p̃ eos qui cū p̃cicio p̃cisiō fratriū poterant dispensare, & per modū p̃dictū, vcz ob causam legitimā & apertā. Cū fœminis aut p̃ferim nobilibus & maritatis, fuerat dispensandū in his, ne propter uestitus humilitatē ac singularitatē despicerentur ā suis maritis, & sic ipsorū mariti ad illegitimos laberent̃ amplexus, Bindis, i. zonis & ligaturis sericis nō vtant̃ sorores, qm̃ talia ad mūdā nū spectant ornatū, & ad lasciuiā prouocāt nec pœnitentiū congruunt ordini. Pelles duntaxat agninas, bursas de corio, & corrigias simpliciter absq; serico

serico villo factas, & non alias, tā fratres habeant q; sorores, quia hæc omnia ad humilitatem, simplicitatēq; pertinent, & ædificatoria sunt, atque potissime congruunt his qui in pœnitentiū regula ac ordine sunt cōstituti. Istud tñ dictū est in generali, qm̃ personæ tertie regulæ nondū fecerūt votū paupertatis. Nunc vero professis hoc votū, nō licet ieu cōgruit bursam portare, nisi rōne officij p̃o aliqua publica administratione, vel nisi in itinere longo sint positi, aut propter similit̃ rōnabilē causam, per quā a proprietatis vitio penitus excusent̃, depositis, i. abiectis seu relictis cæteris vanis huius seculi ornamentis, iuxta beati Petri apostolorū principis salubre consiliū. Ait quippe beatissimus princeps applici thori in prima canonica. ca. 3. Mulierē nō sit extrinsecus capillatura, aut circumdantio auri aut indumentū vestimētōrū cultus. Istud autē sancti Petri statutū, nō solū est exhortatio simplex ac cōsultatio, p̃prie dicta, sed & p̃ceptū, scdm̃ expositores. Nā & sctūs Cypria, martyr, doctor ac p̃sul, scriptis sup̃ hæc verba. Hinc quoq; Pau. 1. Thimo. 2. ait: Mulieres ornēt se nō in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis vel veste p̃ciosa. Nēpe ut sancti patres, Hieroni. ac Chryso. attestātur. Vir aut mulier ornate se vestitēs, & suo ornatu viroꝝ aspectū in se puocās, q̃uis nullū malū inde sequatur, tamen æternum sup̃plicium patientur, quia uenenū exhibuit, si fuisse qui biberet. Itcirco cum dictum est iuxta beati Petri salubre consiliū, sumitur consiliū extendit se prout extēdit se ad p̃ceptum. Si ergo hæc vana orna

§84 D. DIONY. CARTHV. IN TER.
ornamenra etiam secularibus marronis acpuellis
prohibita sunt, quanto magis personis formineis
tertij ordinis, imo & fratribus regulæ huius: [Sic
eis] scilicet fratribus ac sororibus tertij ordinis [ad
inhonesta conuiuia, vel spectacula, seu choreas si-
ue curias accessus penitus interdictus,] id est nulli
persone de tertio ordine liceat interesse inhonestis
conuiujs, spectaculis, curijs aut choreis. Nam oia
ista specialiter interduntur his qui in pœnitentia
sunt constituti, prout Bonauentura & alij super q̄
rum Sententiarum declarant. Inhonestas vero con-
uiuia sunt, comelationes gulosæ & lubricæ, præser-
tim in domibus suspectorum, aut cum personis dis-
famibus. Conuiuia autem, spectacula, torneamēta
hastiludia, curiæ & choreæ cōpunctionem extin-
guunt, contritionem impediunt, ad loquacitatem,
dissolutionem, lasciuiam, cachinnos, iocos ac simi-
les vanitates inducunt, & frequenter inducunt ho-
minem ad communicandum peccatis alienis. Id-
circo nullatenus congruunt personis regulæ de pœ-
nitentia, sed & multo plus extant illicita personis
tertij ordinis, quæ & tria vota professæ sunt, [Hi-
strionibus suæ vanitatis intuitu nihil donent, & ne
quicquam illis à propria donetur familia, prohibe-
re procurant] In histrionibus, iocularioribus, mimis
& consimilibus vanis hominibus nihil dent, nec à
sua familia dari permittant propter illorum gestus
& actus illicitos, impudicos & dissolutos: quia hoc
esset illos fouere in vitijs, & participare eis in cri-
mine, Veruntamen propter causas honestas pos-
set

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. §85
set aliquid eis licite dari, vt si in grandi necessitate
consisterent, vel causa alliciendi ipsos ad meliora.
Veruntamen Thomas scribit in secunda secundæ
quæstione 61. officium histrionum non est secun-
dum se illicitum, nec peccant hominibus ludū ex-
hibendo, dum modo tria illa obseruent, quæ in lu-
dis licitis sunt seruanda, quorum primum & maxi-
mū est, ne lud⁹ exhibeat per verba, aut facta turpia,
aut nociua. Secundū est ne grauitas animæ per ludū
penitus dissoluatur. Tertium est vt cōueniat loco
tempori ac personæ, & cum debitis circumstantijs,
fiat. Quod si histriones obserauerint ista, non pec-
cant qui eis præstant mercedem. Hæc Thomas.
Veruntamen quoniam histriones ista raro obser-
uant, tutius est eos vitare: Nam & ab omni specie
mali est præcauendum. Idcirco sancti doctores Ba-
silius & Chrysostomus dicunt eos esse vitandos, si-
cut & dominus papa hoc loco. Postremo præindu-
ctis de figura & qualitate habitus personarum de
tertia regula, non repugnat quod nunc comuni-
ter fratres eiusdem regulæ in Leodiens. diocesi cō-
morantes, gerunt caputia ad modum paruæ cucul-
læ supra mantellum cum scapulari, quia nec regula
istud excludit, & dominus papa istud concedere
potuit, habuitq; ad hoc concedendum certa moti-
ua. Et quamuis regula istud excludisset ac prohibu-
isset, nihilominus pontifex summus de plenitudine
potestatis poterat concessionem hanc circa forma-
tionem capitij indulgere, cum par in parem nō ha-
beat potestatem. Vnde papa præcedens manum
sui luc

sui successoris nequit ligare, & quoniam fratres pre-
fata tria vota nunc profitentur. Denique Cassia-
nus libro de institutis patrū describens habitū mo-
nachorū Aegypti aliorūq; regionum, inter cetera re-
fert, quod utebantur cucullis, & tñ monachi illi p
maxima parte erant illiterati & idiote, necessaria
victui procurantes manū suarū laboribus, quē ad
modū & nunc fratres isti de tertia regula faciunt.
Hæc tango ne quis incaute loquatur, aut temere iu-
dicer de habitu isto,

¶ Confirmatio prædictorum, & qualiter religiosæ
personæ se debent habere in vestitu, Artic. 15

Prædictis de humilitate & vilitate vestitus p
sonæ tertiæ regulæ, cōsonat quod sanctis,
vir Franciscus in regula sua prima & princi-
pali instituit. Omnes, inq; ens, fratres vilibus indumē-
tis induantur, & possint ea repetiari de sacco & ali-
is pecijs. Præterea S. august. ait in regula sua: Nō sit
notabilis habitus vester, vnde nec affectetis vesti-
bus placere, sed moribus. In reguls vero sancti Basi-
lij quæritur, quali affectu oportet accipere vestimē-
tum uel calciamentū quæcunque fuerit. Ad quod
respōdet Basilius: Si uestimentū aut calciamentum
quod dat fratri, fuerit nimis breue aut grande ad
mensuram stature fratris, hoc frater indicare debet
superiori aut dispensatori, sed cū omni reuerentia &
mansuetudine. Si uero frater irascatur aut indigne-
tur eo, quod indumentum sibi datum sit uile & ab-
iectum nec nouum, attendat quod ait saluator ap-
ud Lucam decimo capite: Dignus est non quicum-
que,

que, sed operarius mercede sua. Discutiat ergo se-
ipsum, si digne operetur opera dei, & impleuerit o-
mnia quæ præcepta sunt ei, & tunc aliud non re-
quireret, sed de eo ipso quod accepit, erit sollicitus,
timens quod supra meritum suum acceperit illud.
Rursus in eadem quæritur regula: Si quis precio-
sas vestes abijciat, ipsi autem indumentis uiliori-
bus aut calciamentis utatur ita compositæ, ut stu-
deat decorem aliquem inde capere, an peccat?
Ad hoc respondet magnus Basilius: Qui uult
per decorem habitus placere hominibus, manife-
stum est eum laborare egreudine huius uitij,
quod est hominibus uelle placere, & certū est, mēte
eius a deo longius euagari. Imo & hoc ē uitij (quod ē
perperam agere) dum quis uitur indumētis aut
calceamentis non causa necessitudinis, sed decoris
Nam quicquid sit non pro necessarijs vsibus, sed
causa ornatus vel appetitu alicuius decoris, hoc
est perperam agere. Præterea fœminæ etiam clau-
se solent specialiter aliquam curiositatem, super-
fluitatem & decorem in uestibus affectare. Pro-
pter quod in regula sua ait Hieronymus: Imperfec-
tissimus mulierum affectus semper in uestimen-
tis & ornamentis extrinsecus gloriæ quærit. Nō
sufficit eis innata libido naturæ, sed quærun-
t occasionem lasciuæ. Quid o misera gloriaris atque
extolleris in pulchritudine panni? Nōne o-
mnis caro est cinis & fœnū, & (ut uerius dicā) massa
purredinis, cibus uermū & fœtidissimum stercus?

O si velles te inueneri o vilissima, quantum verecundareris in immunditijs & factoribus corporis tui, quod tam inaniter ornas. Propterea o charissima quae estis sponsa ac filiae regis aeterni, assistite sp̄so in vestitu interiori, deaurato auro charitatis in fibrijs aureis, id est charitatis praecipis, vt iam nihil de virtutibus desit ornatui mentis vestrae. Quod si vos exteriora vestiu delectat ambitio, vel si egressus de seculi pompa, extollitis vos de dignitate parentum, de profapia carnis, aut de similibus vanitatibus caducissimis, protinus rex coelestis expellet vos atq; peribit. Si futuri iudicij rigorē & aeterna tormenta recte consideraueris, delectabit te abiectio vestium, cuius redet mulierculas fatuas. Tunc rusticanus & abiectus pannus praeponeatur bysso & purpura, tunc grossa & rudia uelamina capitis existimabuntur ex sericis. Histriionibus ac lusoribus regum ac principum relinquenda sunt mollia mudi. Pudeat nomen religionis habere, & se cultu vestium histriionem ostendere. Volo ergo vos morum esse mundo, & tam deiformi & i composita ueste indui, quod si quis impudicus vos cerneret, magis moueretur ad risum, quam ad concupiscentiam malam. Ideo pannus uester sit uilis & grossus. Haec Hieronymus. Itaq; iuxta haec documenta sanctorum ministri & rectores siue rectrices personarum tertij ordinis, solliciti sint seiplos exhibere exemplares fratribus atq; sororibus sibi commissis, non recedendo a simplicitate & humilitate suae regulae in uestitu. Idcirco nee griseo mixto subobsuro, p
pinquā.

pinquante adnigrum, vtantur.
De refectione, abstinentijs atq; ieiunijs personarum tertij ordinis. Articulus. XVI.

AB esu autem carnis, secunda, quarta, & sexta feria dieq; sabbati abstineant vniuersi, nisi infirmitatis vel debilitatis instantia aliud suaderet. Generale est Christianis abstinere a carnibus feria sexta, quia in ea pro nobis crucifixus est Christus, & sabbato, quia tunc requieuit in monumento, & vehementissimus mœror de Christi occisione oppressit beatissimam virginem Mariam & primos Christi discipulos atq; discipulas. Ideo his duobus diebus a delicatioribus cibus vniuersi abstinent Christiani, vt domino suo & primitiua eius ecclesiae compari videantur, & membra suo capiti aequaliter conformentur. Porro feria quarta multi fideles regulam nullam professi, a carnibus abstinent, quia in die illa filius dei pro nobis est venditus. Sed secunda feria ab esu carniū abstinere multis comperit religiosi, quia & feria illa a sanctis patribus est poenitentiae deputata. Nam & in Math. 12. cap. legitur Christus illa feria esurisse. Vnde & quaedam religiosi, qui nunquam comedunt carnes, abstinentius viuunt feria secunda quam tertia. Quamuis autem instantia seu uehementia infirmitatis aut debilitatis satis facilliter possit inducere ad concedendum licentiam personis tertiae regulae, quod comedant carnes feria secunda aut quarta, nisi aliud impedimentum occurreret, puta praecipuum ecclesiae propter aliquod magnum profectum, non tamen

593. **D. DION. CARTH. IN TER.**
 ita facilius daretur licentia comedendi carnes sex-
 ta feria aut sabbato. Minutis vero per triduum car-
 nes dentur, videlicet primo die minutionis, & duo-
 bus diebus statim sequentibus, nisi ex præcepto ec-
 clesie esset aliquo illorum dierum à carnibus absti-
 nendum. Nec subtrahantur in itinere constitutis fe-
 ria secunda aut quarta propter laborem itineris. Sit
 quoque istarum carneum comestio licita singulis per-
 sonis tertij ordinis, cum solennitatem præcipuam inter-
 venire contigerit, in qua cæteri Christiani ab antiq-
 uepulis carnis vesci solent. Hinc licet eis comedere
 carnes in quacunque die euenerit solennitas natiui-
 tatis Christi, & feria secunda ac quarta solennitatis
 paschalis, secunda quoque feria solennitatis penteco-
 stes. Alijs autem diebus in quibus ieiunium non serua-
 tur, oua & caseus non negentur, id est, lacticijs ves-
 ci possunt, nisi occurrat ieiunium in quo propter præ-
 ceptum ecclesie à lacticijs abstinetur, vel in quo
 personæ istæ ieiunare iubentur, quæ omni sexta fe-
 ria ieiunare habent, ut sequenti habetur capite, sed
 cum religiosis cæteris in eorum utpote cæterorum
 conuentualibus domibus licite sumere valeant de
 appositis cibis & potibus ab eisdem videlicet cæte-
 ris religiosis, ita tamen quod ut contra præceptum
 ecclesie nihil agatur. Sintque prandij & cœnæ resecti-
 one contenti, exceptis languidis, & viatoribus & in-
 firmis, & etiam operarijs seu laboratoribus in domi-
 bus aliorum laborantibus, ut inferius habetur. De
 quique languidi appellantur qui diuturna, & graui
 infirmitate laborant, infirmi autem, qui minori aut
 breui

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 594.
 breuiori vel ex capitis aut naturalis dispositionis
 debilitate indigent frequentiori refectione. Sit fa-
 nis cibis moderatus, & potus sobrius, cum textus
 euangelicus habeat: Attendite ne corda vestra cra-
 pula ex abundantia alimenterum & ebrietate gra-
 uentur. Ista quippe sunt verba Christi Lucæ 21. ideo
 istud pertinet ad omnem Christianum. Cum enim
 euangelica lex sit maxime spiritualis, perfecta atque di-
 uina, iccirco ad vniuersos spectat Christi fideles, car-
 nalia vitia, scilicet gulam, luxuriam, maxime deu-
 rare. Propter quod sanctus Benedictus ait in regu-
 la sua: Remoueat præ omnibus crapula, ut nun-
 quam religioso subrixiat. id est, contingat indigeries, quia
 nihil sic contrarium est omni Christiano, ut crapu-
 la. Prandium autem vel cœna, non nisi præmissa semel
 dominica oratione sumatur. Veruntamen perso-
 næ ordinis huius literatæ & quæ vota tria emit-
 tunt, plus dicunt pro mensæ benedictione, & gra-
 tiarum actione: imò nullus Christianus manduca-
 re deberet, quin ad minus diceret orationem do-
 nicam ante refectionem & iterum post eandem.
 De hac quæ materia plenus dicitur in sequenti capitulo.

¶ De ieiunijs eorum

magis in speci-
 ali articulo.

.XVII.

Qualiter vero sexta feria totius anni ieiuni-
 um celebretur, id est, deuote & reuerenter ob-
 seruetur ob causam in precedenti articulo tactam, ni-
 si forte infirmitate aut alia causa legitima excusetur.

p 2 Circa

Circa hoc quæri posset, an propter itinerationē aut laborem manuum valeant excusari à tali ieiunio Ad quod dicendum viderur, quod ieiunium illud non est ex leui causa soluendū. Ideo si itineratio aut laborario potest differri aut minorari, sine notabili detrimento aut damno spiritualis aut corporalis salutis aut commoditatis, non debet persona tertij ordiis ieiuniū frangere feria sexta, ppter iter aut opus. Si autem necesse sit multum itinerari aut grauius laborare, ita quod simul non possit conuenienter obseruari ieiunium, poterit solui. Quo circa expedit ad superiorem pro consilio & dispensatione recurrere: et quia tali die non potest vna commestione esse contentus, studeat saltem si quierit bina refectioe contentari, ne nimis recedat à legis tenore ac statuti rigore. Omissionem quoque ieiunij recōpensent per opera alia pietatis aut latitæ, præsertim p orationes abundantiores, & per ampliorā cordis humiliationem Sed à festo omnium sanctorum exclusiue vsque pascha, quarta & feria sexta ieiunabūt alia quæ ab ecclesia sunt statuta, vel ab ordinarijs ex causa communiter indicta ieiunia nihilominus seruaturi, id est simul cum ieiunijs ferie quarte ac sexte seruabunt ieiunium vel ieiunia quæ illis temporibus præceperunt obseruari summi pontifices vel generalia cōsilia aut episcopi in diocesijs suis. In quadragesima vero beati Martini, quæ sic incipit à festo Martini vsque ad diem natalis domini, & à dominica quinquagesimæ vsque pascha, diebus singulis, exceptis dominicis, in quibus nunquam & ieiunandum propter solennitatem & gloriam

riam dominicæ resurrectionis, ieiunare procurēt id est, se ipsos ad ieiunandum prudenter applicent nisi aliud fortassis infirmitas vel necessitas alia suaderet. Infirmis enim non est lex posita, qua astringatur ad ea quæ pro sanis sunt instituta. Necessitas quoque (vt fertur) legē non habet. His similia sunt quæ sanctus Franciscus instituit de ieiunijs in prima & principali regula sua. In quibus tamē differunt, vt patet legenti regulam illam, [Sorores grauidæ vsque ad diem suæ purificationis ab exercitatione qualibet corporali,] videlicet a ieiunijs abstinentis que præ fatis & consimilibus arduis penitentis actibus, [orationibus dūtaxat exceptis] quia semper orandum est, [poterunt, si voluerint, abstinere:] quoniam toto tempore illo specialibus egent confortamentis. Et ex isto clarissime patet, quod regula ista prima fuerit pro secularibus coniugatis instituta, Laborantes autem propter fatigationis afficientis, id est, assiduentis instantiam, id est, vehementiam, à dominicæ resurrectionis festo vsque ad festiuitatem beati Francisci tertio die qui exercitio laboris incumbit, licite cibum sumere possunt. Tūc enim quia longiores sunt dies, propter confortationem naturæ rationabilius hoc ipsum permittitur. Cum vero illos contigerit aliorum imminere laboribus, id est, in aliorum donibus aut sumptibus laborare, de cunctis cibis appositis die quolibet sumere licebit eisdem personis tertij ordinis, nisi feria sexta vel dies sit alia, in qua generaliter ab ecclesia ieiunium noscitur institutum, quia illis die

597. REGV. S. FRAN. ELVCIDA.
bus semel duxerat reficiuntur, & ieiunalibus cibis
solum vescuntur. Verum circa usum & esum ouo-
rum & lactiniorum in diebus ieiuniorum diuersi di-
uersimode se habent. Nunc de fructuositate & mul-
tiplicitate, vtilitate, atque discretionem ieiuniorum
& abstinentiarum aliquid breuiter est tangendum
Iraque sicut sancti patres nostri Cassianus & Cli-
macus contestantur, fundamentum totius spirita-
lis profectus ac monasticæ conuersationis & exor-
dium vere perfectionis est abstinentia. i. parsimo-
nia in cibo & potu, & castigatio corporis per sacra
ieiunia. In quibus nisi se homo præsertim religio-
sus exercent, nequaquam digne proficiet, nec vn-
quam ad virtutum perfectionem pertinget. Ideo
omnes sancti patres, qui religiones instituerunt, ri-
gorosa & ardua dederunt mandata de abstinen-
tijs ieiunijque seruandis. Ait namque gloriosus Hi-
eronymus in regula sua: Præparentur cibaria, qui-
bus corpora refocillentur ad portandum poeniten-
tiæ iugum. Dum hora refectiois adiuuauerit ad
reficiendum vos, in cibis vestris nequaquam ap-
pareat cocorum industria: non ciborum lauta pa-
ratio moueat appetitum, sed fames, non apponan-
tur incentiua libidinum, sed quæ extinguere quæ-
unt esuriam, vt pote olera siue legumina. Oua & la-
cticinia debilitatis personis ex ieiunio, & post ieu-
nia, & in festis præcipuis permittantur ex gratia.
Raro gustentur, nisi parui pisciculi. Horridum sce-
lus gulæ, quod gignit luxuriam, & perimit casti-
tatem, cum dei famulis & ancillis nullam habeat
fortem

598. D. DIONY. CARTHV INTER
fortem. Ideo in sumptione cibi & potus sit tanta
sobrietas, talisque parcitas, vt venter potius con-
quærat quam gaudeat. Non opus sit singulorum
relaxare, quæ uenus mens à diuinis meditationibus
minime retardetur, & corpus non neget medi-
cinis. Ipsa quoque comestio sit faceta, nequis de in-
gluue possit notari. Magis reprehendendus est tur-
pis modus in comedendo, quam cibus: imò in fa-
bis & ordeaceis panibus nimia auaritas eæ grande
peccatum. Vagabundi oculi nequaquam discurrat
per mensam, neque obseruent edentes, Vinum in
quo est luxuria, spōsis ancillisque Christi tanquam
venenum suspectum sit. Sacrilegium reputetur in
femina, præsertim in dei sponsa, omnis ebrietas.
Iguem portat in gremio, qui vitur vino assiduo.
Ventricis ingluuies atque ebrietas causam atque ma-
teriam infirmitatis tribuunt corpori & animæ. Me-
dicinale vero ieiunium omnem aufert languorem
& omnem confert virtutem & gratiam. Veruntam-
en moderatum existat ieiunium, non causet iram,
aut scandalum alijs, nec capitis dolorem aut cor-
poris debilitatem. Si caro fuerit rebellis spiritui
castigetur ieiunij, & cella verberibus, quouspue fi-
at prompte obediens. Hæc Hieronymus. Insuper
sanctus Basilius in regula sua differuit: Inuentu-
tis timor & feruor ætatis quasi freno quodam re-
stringi ac reprimi per continentiam debent. Absti-
nentiam dicimus dum refuimus suauia alimenta.

Et sumimus ea quæ sola corporis necessitas poscit. Ideo mensura abstinentiæ est secundū quod atas aut labor aut robur uel infirmitas exigit. Hæc uero consideratio communis sit omnibus, ut usque ad fatietatem non comedamus, Repleri enim ventrem & grauari ex cibo & potu, valde inutile est etiam corpori, quia inde grauatur in sumnum et sapi infirmatur. Nec in sine refectionis suauia sunt sumenda. Si enim quærimus voluptatem, ventrem fatimus deum. Hinc quæ facilius & uilius comparatur, pro refectione debemus accipere. Hæc Basilus, Cuius institutioni consonat quod in regula sua sanctus loquitur Bñdictus, Sufficere credimus ad quotidianam refectionem, duo pulmenta, ut qui forte ex vno non potuerit edere, reficiatur ex altero, & assint poma aut legumina. Addatur & tertium. Hoc tamē præcaueatur, ne vnquam subrepat satietas siue ebrietas. Hinc et Augustin⁹ in regula sua effatur: Carnem uestram domate ieiunijs & abstinentijs cibi & potus, quantum ualitudo permittit. Circa quod loquitur Hugo: Caro concupiscit aduersus spiritum, sed ne præualeat, per ieiunium & abstinentiam est domanda, tñcum discretione. Bona enim pereunt, nisi cum discretione agantur. Qui carnem suam supra modum affligit, ciuem occidit: & qui eam plus quam oportet reficit, hostem nutrit. Sic ergo est nutrienda, ut seruiat rationi obediendo: sic domanda, et non superbiat rebellando. Hoc in abstinentia est iugiter attendendum, ut uicia extinguantur, non caro. Dum caro domatur, spiritus

spiritus roboratur. Sed heu heu in isto iam omnes deficiamus uehementer, atque a sanctorum patrum salutari rigore ultra modum recessimus. Ideo comparatione illorum humiliemus nos uehementer, & vitam nostram non reputemus esse alicuius momenti. Imo nomine religiosorum arbitremur nos prorsus indignos, & cum timore dei & compunctione accipiamus cibum & potum, conantes patrum nostrorum uestigia saltem aliquo modo imitari. Nec putemus nos habere causam sufficientem recedendi a præfacto patrum rigore, ita extreme. Quantum enim reuera possit sufferre humana natura, experientia docet in abstinentijs, quas incarcerati patiuntur coacte, & quas aliqui faciunt pro corporis sanitate. Profecto si homines suas præbent vires, inuenirentur se plus posse, quam credunt. Multi probant suas vires lapidem proijciendo, luctando: sed ijs quæ sunt dei, et sue salutis, vires suas probare recusant. Hinc sanctus ait Bernardus. Ignosce domine, ignosce, dissimulamus, tergiuersamur, et in is quæ pertinent ad te, vix est qui velit experiri quod possit. Paulus ait: ad Phil. 4. cap. Omnia possum in eo, qui me confortat. Et diffidimus, nos pauca posse: proculdubio possumus multa, sed nolumus. Insuper valde pensandum ac formidandum est cunctis religiosis, quod in summa sua asserit Anusidorus. Tenuitas, inquit, victus & vestitus ita est de essentia religionis propter votum paupertatis, quod super eam non cadit dispensatio.

¶ De confessione & cōmunionem fratrum, Art. 18
Singuli.

Singuli fratrum & sororum tertij ordinis ter in anno, scilicet festiuitatibus natalis domini, resurrectionis & Pentecostes, peccata propria confiteri & eucharistiam deuote suscipere nõ post ponant, reconciliando se proximis, si aliquibus fore fecerunt, veniam ab eisdem petendo & satisfaciendo, & restituendo etiam aliena, si alicui sua abstulerunt, aut iniusta possident bona. Istud pro secularibus personis tertij ordinis est statutum. Nunc vero qui tria uota emittunt, multo frequentius confiteri, frequentius quoque debent commu nicare. Itaque ministri ac sacerdotes & rectores personarum tertie regulæ sapienter, ardentè ac sæpe instruant fratres & sorores sibi commissos, qualis debeat esse confessio, & quam distincte & particulariter ac circumstantialiter debeant sua confiteri peccata ex grandi contritione & casto ac sapientiali pudore. Nec solum peccata commissionis, sed item omissionis. Quia ut asserit sanctus Thomas super Iob, homo quotidie plus peccat omitiendo opera bona, quæ facere obligatur aut posset, quam mala committendo. Deberemus nanque torum tempus uitæ nostræ fructuose expendere. Confiteri etiam præcipue debent, quod diuinum officium & obsequium quoridie tam in deuote, tam irreuerenter & negligentè persolunt, quod in orationibus & meditationibus suis ita distracti & frigidi sunt, & quod iuxta exigentiam seu condecenciam suæ uocationis

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 502.
 cationis & professionis non profecerunt quotidie in omni humilitate, patientia, mansuetudine sobrietate, pace, concordia obediētia, charitate quod nõ discunt, nec asuescunt sicut debent seipso in omnibus frangere, abnegare atque salubriter mortificare, iram, superbiam, acediam, gulam, & cæteras passionum suarum motus ac impetus reseruare, & correptiones & correctiones superiorum suorum non acceperunt cum debita humilitate & gratiarum actione, nec superioribus suis debitam reuerentiã ac obediētiã impenderunt. Insuper constitantur de quotidiano excessu, in cibo, potu somno præsertim in uerbostrate, de incustodia exteriorum interiorumque sensuum, & quod in exteriori labore mentem suam tam raro leuant ad creatorem, mentaliter orando, meditando ac ipsum laudando. Quod etiam in præsentia & conspectu altissimi tam impure & pigre ac irreuerenter se habent, quod non emendant se quotidie sicut oportet, quod proni fuerunt alios iudicare aut aspernari etiam forte suos superiores, uel ex leuibus signis malum suspicari de proximis suis, & quod coram alijs in exemplares fuerunt aut quod eos scandalizauerunt, offenderunt aut turbauerunt. De his & alijs, prout conscientia dicitur, cõsistantur cõfessione humili, nuda, pura & dolorosa, cū præcordiali & integro emendationis totalis proposito. Præterea informadi sunt qualiter ad sacrã cõmunionẽ se præparari & accedere debent
 cum

cum ingeni filiali timore, ardenti amore, profunda humilitate. Debent autem se p̄p̄parare vt tactū est, cum p̄auiā diligenti examinatione conscientiaē suae & integra confessione, ita quod de suis peccatis intime doleant, in quantum sunt offensua in honoratiuaq; dei, & contra eius p̄cepta aut contra vora ei facta. Attendere etiam debent sacramēti dignitatem, quod in hostia cōsecratā vere extat vnigenitus filius patris aeterni, deus & homo, quē cum in omni reuerentia, humilitate, charitate & sinceritate debent accipere, atq; post sumptionem superdignissimi sacratissimiq; sacramēti, debent se coram deo custodire, gratanter ac deuote habere, immoderantiam cibi & potus, loquacitates, leuitates, & dissolutiones proius vitandos atq; orationi, meditationi ac laudibus dei vacando. Præterea aduertēdum quod in primitiua ecclesia fideles quotidie communicabant. Postea autē successores ipsorū cōsuebant & communicabant ad minus semel in omni hebdomada. Postmodum charitatis feruore magis deficiente, posteri fecerunt hoc semel in ot mense & in festis p̄cipuis. Dixerunt quoq; nōnulli doctores, quod homo qui sibi cōscius est de quocunq; mortali peccato, statim confiteri sit obligatus, puta, tam cito vt poterit confessorem habere. Alij autem doctores circa hoc alij sunt locuti, sed quicquid inde dicatur, certum est quod nunquam deceat religiosum ire ad lectum sine cōfessione p̄p̄ua, si fuerit sibi conscius de aliqua mortali transgressione. Vnde gloriosus Hieronimus ait in regula sua

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 604
 la sua: In hac vita nihil validius vel salubrius est cōcessum hominibus quam statim p̄acto delicto, non differre confessionis medelam, [Impugnatio nis arma fratres secum non deferant] nisi pro defensione Romanae ecclesiae, imo & totius vnuer salis ecclesiae, quaē frequenter nomine Romane ecclesiae designatur. Vel fidei Christianae, quam vnusquisque fidelium iuxta qualitatem & vires sui status tenetur defendere tempore opportuno. vel etiam terrae ipsorum. Nam bonum commune est p̄ferendum bono personae [aut de suorum licentia ministrorum] qui ex rationabilibus causis [duntaxat illam debent licentiam dare]
 ¶ De horis dicēdis, & qualiter sit orādū. Art. xix.
Dicant vniuersi fratres tertiæ regulæ quotidie septem horas canonicas. [Quod qualiter sit intelligendum, subiungitur: [Clerici videlicet, scientes psalterium] .i. qui tantum sunt eruditi quod psalmos in latino legere p̄nt, pro prima. Deus in nomine tuo &c. & beati immaculati vsque ad legem pone &c. cum capitulo, versiculis, oratione, & alijs debitis additamentis, [iuxta clericorum ordinem] .i. secundum modum & obseruantiam cleri, ad cuius diocēsim pertinent. Porro in decretalibus, p̄sertim in exordio tertij decretalium, nomine clericorum intelliguntur canonici. In decreto autem, 81. di. capite Cleri, vel continentes per clericos interdum intelliguntur omnes in sacris ordinibus constituti, vel etiam qui aliquo quatuor inferiorum ordinum habent. Qui vero in aliquo

605. D. DIOINY. CARTHV. IN TER.
in aliquo sacro constituti sunt ordine, tenentur ad
horas has ex statuto ecclesiæ propter ordinem sa-
crum, quamvis nondum sint beneficiati. Sier-
go aliquis intret ordinem tertium, vel in eius no-
uitiati existat, tenetur ad horas, & satisfacere po-
test legendo eas cum sacerdotibus & clericis con-
gregationis, in qua extat in probatione. Meli-
us vero est vt solitum ordenarium teniat, quou-
que fuerit in ordine ipso indutus tanquam nouiti-
us. Si autem est clericus, non tamen in sacro or-
dine positus, sed competenter eruditus, non te-
netur ad horas Canonicas. Commendabile ta-
men est, vt cum sacerdote ministro aut cum alijs
in congregatione existentibus clericus horas le-
gentibus, legat easdem. Cum vero ad ecclesiam
non accedat, id est, ad Parrochiam seu matri-
cem Basylicam. Istud quippe pro coniugatis &
secularibus est inductum, pro matrisino Psalmos
dicere studeant quod dicunt clerici, id est, Cano-
nici aut sacerdotes vel ecclesia Cathedralis, in qua
est sedes Episcopalis [vel saltem] id est, si istud
est eis nimis prolixum, non faciant minus quam
fratres illiterati. Hic subditur vt illiterati alij fra-
tres dicant pro matrisino duodecim & pro alia qua
libet hora, septem vicibus Pater noster cum glo-
ria patri, addendo gloria patri cuilibet orationi
dominicæ & salutationi Angelicæ, vel saltem se-
ptem, melius tamen cuilibet. Quibus videlicet
primæ & completorii horis, minus symbolum,
scilicet

EGV. S. FRAN. ELVCIDA. 606.
scilicet symbolum fidei ab apostolis editum, & mise-
re mei deus adiciant, qui nouerunt. Sed si horis
non dixerint constitutis, id est, si non dixerint sym-
bolum illud & psalmum miserere mei deus, ad pri-
mam & completorium, eo quod nesciant ea. Mul-
ti tñ sciunt symbolum illud. Qui psalmum illum
ignorant, dicat inibus vicibus pater noster cum sa-
lutatione angelica, tam ad primam quam ad com-
pletorium, etiam si omiserint, nisi psalmum præ-
tactum quem in theutonico dicere possent aut le-
gere. Infirmi autem horas huiusmodi non tene-
antur dicere, nisi velint, præsertim si tanta sit rerum
infirmas, quod sine capitis debilitatione non que-
ant has horas persolvere. In quadragesima vero
Sancti Martini quæ incipit die proximo post festum
Sancti Martini nisi forte dies illa, proxima cõt domi-
nica, & in maiori quadragesima ecclesias, in qua-
rum parochijs habitant matutinalibus horis perso-
naliter adire curent, id est, matutinali officio ibi in-
terfint saltem diebus dominicis ac festiuis, nisi ex
causa rationabili excusentur, puta ex infirmitate
aut simili causa. Personæ autem tertij ordinis tria
vota prostentes, sublimiora is faciunt, atque quo-
tidie multum mane deinde & alijs diei temporibus
præfatas suas horas & orationes in congregatio-
nũ suarũ ecclesijs offerũt deo. Hæ ergo personæ sunt
instruendæ ac seruandæ admonendæ, vt corde attento &
recolleto, affectuoso ac stabili creatorẽ suũ exorẽt
collaudet & cõtẽplẽt, quoniam sic i refectorio suo agũt
quod

D. DIONY. CARTHV. IN TER. 607.
quod ibi agendum est, corpora sua reficiendo, ita
in ecclesia seu oratorio nil agant nisi ad quod,
conueniunt, & propter quod institutus est locus il
le, secundum quod sancti patres in regulis suis do
cuerunt. Ait nanque in sua regula sanctus August.
In oratorio nemo agat nisi ad quod factum est, &
vnde nomen accepit. Cum deum oratis, hoc verse
tur in corde, quod profertur in ore. Hoc est quod
sanctus Benedictus ait in regula sua. Oratorium
hoc sic quod dicitur, nec aliud ibi geratur. Nec vnus
sua improbitate impediatur alium deuote orantem.
Nec alta voce quis oret, sed cum lachrymis conpu
ctioneque, cordis. Si enim dum hominibus potenti
bus volumus aliqua suggerere non presumimus al
loqui eos nisi cum humilitate & reuerentia. quanto
magis domino vniuersorum cum humilitate, pu
ritate & deuotione supplicandum est. Vt nō in mul
titudine verborum, sed in puritate cordis & con
punctione lachrymarum sciamus nos exaudiri.
Nam quamuis vbique sciamus deum esse præsen
tem, maxime tamen in fratrum congregatione, dū
ad diuinum officium simul adueniunt. Hinc & san
ctus Hieronymus in regula sua hortatur. De cel
lulis vestris præmissa oratione ad matutinas excu
bias cum summa quiete ad ecclesiam conuenite. spō
sum animarum sanctarum matutinis laudibus &
orationibus excitate, vt exurgat in auxilium vestra
Tunc summa deuotio, crebra suspiria ac lachry
mas fundat. Nulla alia verba in ecclesia proferan
tur, sed illud in mentis arcano cum summa diligentia
rumine-

REGV. 3. FRAN. ELVCIDA. 608
ruminetur, quod per sancta verba significat. Nul
lius est meriti ore diuina eloquia verbositate,
& misera mente euagando inania circuire. Itaque in
tra doctrinam sancti Basilij debemus verba orati
onum & psalmodum, cum interno gustu proferre
quatenus sicut corporeus gustus vnamquaque buc
cellam sumit & masticat cum certo & distincto sa
pore, sic interior gustus animæ cum affectu & gu
stu spiritali sensum verborum aduertat. Amplius,
qui cupit deuote & stabili mente orare, debet sui
ipsius indigentiam, prauitatem, fragilitatem, atque pe
ricula acutissime intueri, omnipotentisque dei præ
sentiam, maiestatem, pietatem, ac iustitiam sapienter
inspicere. Sic ex consideratione proprie defectuosita
tis & vitiositatis cum maxima contritione & sui
ipsius aspernatione fundere precem. Ex considera
tione quoque propriæ indigentiae ac periculae ani
mæ suæ debet cum præcordialissima affectiōe do
minum inuocare. Ex contemplatione autem infinitæ
maiestatis & excellentiae dei debet cum vehemen
ti reuerentia atque custodia cordis in ipsius aspe
ctu assistere & præcari. Porro ex contemplatione
metuendissimæ diuinæ iustitiæ debet cum timore
& tremore orationem offerre, & ita coram deo se
repræsentare, sicut stant rei mortis ante faciem iu
dicis. Ex contemplatione demum infinitæ pietatis &
misericordiæ dei debet cum humili fiducia exora
re. Postremo si recte perpendimus causas & fructus
orationum nostrarum, debemus vtiq; libenter & indefi
nenter, cum diligentia & seruore orare. Cur enim deum
q deum

deū nostrū inuocamus & exoramus, nisi vt peccata
 nostra nobis dimittat, gratiā & virtutes, dona q̄ spi-
 ritus sancti infundat, de dæmonū manibus nos li-
 beret, ab æterna dñatione nos præseruet, ad per-
 petuā beatitudinem nos perducat, seruos, amicos,
 & filios suos nos facere dignetur, Nōne pro tantis
 ac talibus causis orandū est cū incōparabili instan-
 tia, cū summa affectione, cū indefesso labore? Si re-
 us mortis stans ante iudicē principēq̄ terrenū ha-
 beat aliquā spem obtinendi misericordiā & euaden-
 di mortem, cū quanta humilitate & de iudicatione,
 quā lachrymose, formidolose atq̄ instanter princi-
 pē deprecatur, q̄ magnā emēdationē p̄mittit. Nos
 ergo qui toties tantq̄ enormiter omnipotentē iudi-
 cem deū imensæ maiestatis offendimus, qui to-
 ties infernalē dñationē meruimus, cū quanta hu-
 militate, contritiōe, tremore, desiderio & infaugabi-
 litate deū exorare debemus ac indigemus. Hoc præ-
 terea recolendū, q̄ p̄sonis tertij ordinis in sacris cō-
 stitutis ordinibus, atq̄ in diocesi Leodiensī manenti-
 bus, p̄ apostolicā sedē iniunctū est, vt oēs horas ca-
 nonicas vniformiter teneāt & p̄soluant secundū or-
 dinē & tenorē ecclesiæ Leodiensī dēptis q̄busdā histo-
 rijs & ordinantijs alijs, quas Romana ecclesia nō ob-
 seruat. Additis quoq̄ seu rescatis aliquib⁹ alijs, p̄
 ut qdā viri notabiles p̄latione & doctoraq̄ orna-
 ti, iudicauerūt cōuenire religiōi & deuotiōi sacerdo-
 tū & clericorū huius ordinis. Veruntū in isto mini-
 stri tertie regulæ habeant deū p̄ oculis, ne à practis
 vitijs obtineāt (vt aī iā obtinuerūt) nimīā alienatio-
 nem

ne diuini officij & decurtationē in horis canonicis
 qua nō decet nec licet religioſos talia q̄rere, aut ma-
 gis exoneratos eē à p̄lixitate horarum, quam sunt
 sacerdotes aut clerici seculares.

¶ De testamēto fratrum tertie regulæ. Artic. XX.

DEbet præerea p̄sona tertie regulæ, q̄bus de iu-
 re facultas, i. possessio assuetis, facere testa-
 mētū, & de bonis suis disponere ac ordinare
 infra tres mēses imediate sequētes post ingressum
 eorū in ordinem istū, ne quēq̄ illorū contingat de-
 cedere intestatū. Istud institutū videtur pro secula-
 ribus personis ordinis huius, ad præcauendū pericu-
 lū, si forte improuisa morte aut alio impedimēto
 condendi testamētū p̄uenire, obierint intestate,
 ex quo iurgia possent oriri propter facultates quas
 deserūt. Qui aut̄ tria vora emittunt, post suam p̄fes-
 sionem condere nequeūt testamētū, sed aī p̄fes-
 sionē. Et relinquēdi sunt suo arbitrio, vt faciat te-
 stamētū sicut voluerint, dando sua pauperib⁹ aut
 congregationi seu clauſtro, vt in regula sancti Be-
 nedicti habetur. Nec licet aliquid ab eo exigere.
 Sanctus autem Basilius in regula sua videtur ma-
 gis innuere, quod potius debeant sua dare cen-
 obio. Beatus etiam Augustinus in regula sua scribit
 Qui aliquid habebant in seculo, quando ingressi fu-
 erint monasterium libēter velint illud eē cōmune.

¶ De pace personarū tertij ordinis inter se & alios.

Articulus, XXI.

DE pace vero ini fratres & sorores tertij ordi-
 nis aut etiam de pace inter eos & exteros.

611. D. DIONY. CARTHV. NI TER.

id est, alios qui non sunt de eorum regula, in discordia positos, sicut ministris videbitur, ita fiet, id est, ministri iuxta suam discretionem pacificabunt & concordabunt eos adinuicem, nisi aliter fuerint inter se concordati, adhibito (si facultas effuerit) ipsius dioecani consilio in hac parte, id est, si tanta fuerit illorum discordia, quod ministri non valuerint eos inuicem pacificare, habebunt recursum ad suum episcopum, si possibile eis est vel ad officiatos episcopi. Omni etenim Christiano valde necessarium est, ut quantum sibi possibile est habeat pacem atque concordiam cum proximis suis, quemadmodum Ro. 12. capi. ait Apostolus. Si fieri potest, quod in vobis est cum omnibus hominibus pacem habete. Christus quoque in Euan. Beati pacifici, inquit, quoniam filij dei vocabuntur. unde & suos discipulos sic salutare solebat. Pax vobis, Quibus & iussit. In quacunq; domum intraueritis primū dicite: Pax huic domui. Quemadmodū enim pacifici & concordēs in bonis, sunt filij dei, ita & turbatores & discordes sunt filij & serui diaboli. Qui autē considerat quā grauitē & multipliciter ipse dominum deum offendit, & quod deus omni potens, suis vitijs non ignoscat, nisi & ipse alijs ignoscat, non audeat suis iniuriatoribus inimicari, vel si alius indignatur, faciliter ad pacē cōcordiāq; reducere. Hinc Leo papa disseruit. Nil ira appetēdū ē. Christiano, sicut pacē habere cōcordiā obseruare, Nec possumus ēē filij vni⁹ patris celestis, nisi pacifici ac cōcordes fuerim⁹. Et si istud sic cōuenit cuilibet Christiano, quāto magis religiosis

Deniq;

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 612.

Denique cum exteriora sint signa interiorum, quāta hipocrisis est, ut in religiosis, quorum vnus, est habitus, vna regula, eadem professio, vna domus vna mensa, eadem obseruantia corporalis, sit interior discordia, diuisio cordis, auersio mentis: Prætereasicut boni & humiles fratres, qui quantum in ipsis est, pacem & concordiam seruant cum alijs præsertim cum superioribus suis, habent paradysum in terris, id est, consolationem maternā, tranquillitatem & conscientie securitatem, deinde habituri paradysum cœlestem, sic turbulenti, discordes, duri & obstinati in peruersitatibus suis habent infernum in seculo, isto deinde habituridamnationem infernalem in seculo futuro. Ideo in Eccle. 7. cap. Salomon ait: Homini bono dedit deus sapientiam & læticiam, peccatori autē afflictionem & curam superfluam. Hinc & apostolus loquitur. Non est regnum dei esca & potus, sed iusticia & pax & gaudium in spiritu sancto. Itaque quæ pacis sunt sectemur, & quæ ædificatiōis sunt inuicem custodiamus. Hinc iterū affectuosissime. Phi. 2. cap. exhortatur: Si qua consolatio in Christo, si quod solatiū charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera misericordie implete gaudium meum, ut idem sapiatis vnanimēs, id ipsum sentientes. Hæc itaque moneant & inducant ministros, ut cū summa diligentia fratres & sorores ordinis sui ad pacem & concordiam assidue exhortentur & discordantes concordent, duros & turbatores debite disciplinent, præsertim eos qui communitatem perturbant, scandalizant, contristant.

91. [D. DIONY. CARTHV. IN TER.
Nam vt Climachus protestatur, tubatur cōmuni-
tatis est lupus, totum ouile Christi inquietans, &
tanquā visibilis dæmon, Veruntamen nullus sic a-
met pacem & concordia, vt alijs consentiat aut con-
formetur in vitijs, sed sic pacem concordiamque
amemus, quod fratres & proximos nostros non of-
fendamus neq; turbemus per verba illicita aut per
opa mala, aut omitendo quod ratio dabiliter fieri pe-
tunt a nobis Si vero fratres vel contra ius vel con-
tra eorū priuilegia eis a summo pontifici aut pprijs
diocesanis concessa per potestates seu rectores lo-
corum vbi domicilium, id est, domum seu mansio-
nem obrinēt, vexationibus impetantur, id est, si
principes aut iudices seu officia secularia aliquid
iniuste exigant a fratribus tertij ordinis, velut a ho-
minibus omnino mūdānis, ministri loci ad episco-
pos & alios locorū ordinarios studeant habere re-
cursum, id est, primo recurrant ad proprium præ-
sulem pro consilio aut auxilio. Et si ab eo sufficien-
ter adiuti nō fuerit, ab alijs quoque episcopis petāt
informationem & opem, iuxta consilium & ordi-
nationem ipsorum episcoporum in talibus proces-
suri, id est, acturi contra præfatos principes iudices
aut rectores mundanos. Nam & ipsi fratres de ter-
tio ordine, quamuis coniugati & in seculo cōmo-
rantes, certa præuilegia habent, nec inter pure seculares
sunt computandi, Imo vt vir famosæ virtuo-
sitas ac magnæ religionis pater Iohannes de Ca-
pefrano, doctor inclitus in vtroque ordinis sancti
Francisci sanctus Senex, qui adhuc agit in humanis,

miraculo

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 614
miraculisque choruscat, in speciali tractatu magi-
straliter probat, priuilegio clericali debet gaudere.

¶ Quod personæ tertij
ordinis debeant se
a iuramento caue-
re & quali-
ter possint
iurare.

Arti. 12.

A iuramentis aut solennibus, que videlicet eo-
ram iudice secundum processum & ordinē
iuris fiunt, omnes fratres tertie regulæ ab-
stineant, nisi necessitate cogente in casibus per in-
dulgentiā, id est, concessionem apostolicæ sedis, ex-
ceptis, videlicet pro pace, pro fide, calumnia & testi-
monio prohibendo, id est, quando occurrit neces-
sarius casus iurandi solenniter pro pace inter homi-
nes recuperanda aut conseruanda, aut pro fidelita-
te firmando, aut pro calumnia seu iniuratione aut
falsa criminatione vitanda, aut ad testificandum
pro veritate & contra iniquitatem, aut etiam in cō-
tractu emptionis venditionis & donationis, vbi vī
debitur expedire, id est, ad protestandum, quod alī
quid sit legitime emptum aut venditum seu dona-
tum, dum scientia dictauerit esse expediens vt pro
talibus rebus iuretur. Tuncque iurandum est cum
grandi reuerentia maiestatis diuinæ atque sancto-
rum & cum recta intentione ex charitate & zelo ius-
titie. Sicq; iuratio illa est act⁹ virtutis, q̄ laus appel-
lat. In cōmuni q̄q; loq̄la. i. in q̄ridiana locur dē vitæ

¶ 4 vt pote

vt poterunt, iuramenta. Certū est quod vnusquisque etiam penitus secularis possit vitare illicita iuramenta, si debitam apposuerit diligentiam ad vitandum, quia & tunc non deerit auxilium gratiæ dei. Porro iuramentum est dupliciter illicitum. Primo quā falsum & hoc vocat periurium, quod ex suo genere est peccatum mortale. Secundo, quia quāuis sit verū, tñ sine rationabili causa sit, quod est iuramentum inane. Quod si ex consuetudine fiat, non excusatur à culpa mortali, cum & hoc sit contra diuinæ reuerentiæ maiestatis, assumere deum in testem sine rationabili causa, atque ex lenitate & vltimo malo. Ideo dñs in Exo. 20. ca. iussit: Nō assumes nomen dei tui frustra. i. inaniter seu sine causa condigna. Iccirco quod asserit Augustinus, non est peccatum verum iurare, intelligēdum est dum subest rationabilis causa iurandi. Denique ad vitandum periculosam ac pessimam iurandi consuetudinem & iuramenta inania. Christus Mat. 5. ca. prohibuit atque dissuasit omnem iurationem, Ego iniqui es, dico vobis non iurare omnino. Sit autem sermo vester, est est, non non. Quod ijs abundantius est, à malo est. Sic & Iacobus apostolus 23. ca. ait: Ante omnia, nolite iurare. Hinc quoque in Ecclesiastico cap. 5. scriptum est: Iurationi non assuescat os tuū, multienim casus in ea, Vir multum iurans, replebitur iniquitate, & non deficiet de domo eius plaga. Et qui de aliquo minus caute iurauerit ex lapsu lingue, prout contingere in multiloquio consuevit, sic ipso in sero cum debes recogitare quid fecerit, dicat

dicat tribus vicibus orationem dominicam, propter incaute facta huiusmodi iuramenta. i. de sero antequam vadat dormitum, quando debet conscientiam suam discutere, considerando qualiter totū diem expenderit, quid boni omiserit, & quid malum miserit in eodem, tunc specialiter pœniteat de incauta iuratione, & vt sibi indulgeatur, ter dicat orationem dominicam cum salutatione angelica. & multo amplius debet dolere, veniāque precari, si ex proposito periurauit. De cæteris quoque suis peccatis tunc debet pœnitere, remissionē à domino postulare, firmum emendationis propositū assumere, & item, proponere quo tempore suo cōfitebitur sacerdoti super ipsum iurisdictionem habenti, & iuxta illius arbitrium, sit satisfactorus.

¶ De aliquibus laudabilibus obseruatijs. Ar. 23.

Memor autem sit quilibet, vt ad diuina obsequia familiam propriam exhortetur. i. vnusquisque paterfamilias aut materfamilias de tertij ordinis regula, non obliuiscatur suam sobolem atque domesticos congruis horis admonere, ad diuinorum & ecclesiasticorum obseruantiam præceptorum & ad mores laudabiles, ad euitandum quoque mala colloquia. Cumque soboles aut domestici alij contra hæc egerint, paterfamilias & materfamilias debent peccantes corrigere. Nam & apostolus ait: ad Tim. 5. ca. Siquis suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Vniuersi sane fratres tertij ordinis cuiuscunque ciuitatis & loci,

918. **D. DIOINY. CARTHV. IN TER,**
& hoc si comode poterit, dieb⁹ singulis officium mi-
se audiant: et qui mechanica manuaria exercent of-
ficia, studeant mane Missam audire, antequam ad
exteriora procedant opera exequenda, vt sic im-
pleant quod Mat. 6. ca. ait saluator: Primum qua-
rite regnum dei, & iustitiam eius &c. Et mense quoli-
bet ad ecclesiam siue locum, ad quam ecclesiam
vel ad quem alium locum ministri curauerint ini-
mare, conueniant die statuto, Missae solennia inibi
audiri. Vnusquisque autem m. i. quaelibet perso-
na ibi collecta, vidualis monetae denarium massario,
vt pote collectori seu receptori illius pecuniae tribu-
at, qui pecuniam huiusmodi colligat, & eam de co-
filio ministrorum diuidat inter fratres & sorores pau-
perate grauatos, & praecipue infirmantes, ac eos
qui funeris carere dinoscuntur exequijs. i. necessa-
ria funeri non habentes, vel ad hoc quod pauperi-
bus mortuis fiant exequij de parte aliqua illius pe-
cuniae. Et deinde inter pauperes alios, qui non sunt
de tertio ordine, diuidant congruenter residuum
collectae pecuniae, si de ea superest, ita vt ceteris pau-
peribus, praesertim infirmis & senibus, ac domi-
centibus, faciant aequam diuisionem iuxta eorum
penuriam, Istud totum est opus pietatis & charita-
tis fraternae. Porro in litera ista non exprimit quan-
titas valoris denarii dandi, ideo admonendi sunt
vt vnusquisque iuxta suam facultatem sit charita-
tius & liberalis in contribuendo, etiam si placue-
rit sibi duos aut plures denarios. Tuncque si com-
mode poterunt, virum religiosum, & in verbo dei
competentes

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 919
competenter instructum habere procurent, qui vi-
ra, fama atque scientia sit ad praedicandum idone-
us, & de approbata religione consistat, Et conde-
cens est, vt sit de ordine sancti Francisci, & obser-
uans, qui eos ad poenitentiam & misericordiae ope-
ra exercenda hortetur, solite moneat & inducat,
Nam per opera misericordiae corporalia aut spiri-
tualia praecipue dimittuntur peccata, charismata
gratiae impetrantur, atque aeterna obtinetur felici-
tas, sicut saluator Lucae 21. 12. cap. testatur. Quod
superest, dare eleemosynam & ecce omnia munda
sunt vobis. Itemque Mat. 5. capite. Beati mise-
ricordes, quoniam ipsi misericordiam consequen-
tur, Hinc iterum ait scriptura Ecclesi. 29. capite. Con-
clude eleemosynam in sinu pauperis, & ipsa ora-
bit pro te ad dominum. Quia sicut aqua extinguit
ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Hinc
quoque venerabilis Thobias admonuit filium suum
dicens: Noli auertere faciem tuam ab illo paupe-
re, Ita enim fiet vt nec a te auertatur facies domi-
ni. Quomodo potueris, ita esto misericors. Si
multum tibi fuerit, abundanter tribue: Si au-
tem parum habueris, etiam modicum libenter in
partem stude. Est autem eleemosyna danda ex
charitate, non vanitate, ad dei honorem non ad
laudem sui, aut propter commodum proprium.
Praeterea aurum est illa eleemosyna & deo gra-
tissima, quam homines boni de sua paupertate,
aut de manuum suarum laboribus faciunt.

Atq; ad exhibendū talia misericordiæ opera, mini-
stri & matres personarūq; ceteræ tertij ordinis debet
esse charitatiui ac liberales in domino, non tenaces
tardi aut duri: quia reuera huiusmodi misericor-
diæ opera non solum in futuro, sed etiam in præsen-
ti vita copiose ac multipliciter remunerantur à do-
mino, non solum per spiritalium gratiarum infusi-
onem, sed etiam per temporalium multiplicationē,
quemadmodū & decimarum ac primitiarum atque
oblationum debita, prompta & deuota solutio, p-
ut sancti patres Hieronimus & Hugo testantur. De-
niq; si alicui conuentui tertij ordinis data sunt, aliq;
temporalia bona hac conditiōe, vt pauperibus tri-
buantur, non sufficit talia superuenientibus hospi-
tibus exhibere, sed iuxta conferentium v oluntatē
sunt in eleemosynam expendenda, & ostiarum mē-
dicantibus alijsue pauperibus, infirmis ac domi-
centibus danda. Nam hospitalitatem exhibere & g-
leemosynam dare, sunt distincta opera misericor-
diæ, quamuis extense loquendo quodlibet miseri-
cordiæ opus interdum æleemosyna nuncupetur.
Studeat quilibet dum Missæ celebratur officium, &
dum prædicationis verbum proponitur, seruari se-
lentiam, orationi & officio, i. diuino obsequio & ce-
lebrationi ac sermocationi sic intentus. Somno-
lentiam quoq; & mentis euagationem deuiter, nec
oculis hinc inde discurrat, nisi eum communis vili-
tas fraternitatis impediatur, i. nisi ex iniuncto officio
indigeat loqui pro vtilitati communi.

¶ Qualit̄ tractādi sunt infirmi & morietes. Art. xxiiii
Cum;

Cum aut̄ quemquam ex fratribus aut etiam
ex sororibus tertij ordinis infirmari conti-
gerit, ministri per se, i. personaliter, vel per a-
lium seu alios, si hoc eis infirmus fecerit intimari,
semel in hebdomada visitare teneantur egrotum.
Et quamuis egrētus suam infirmitatem non infi-
nuet eis, nihilominus decet vt præf ato modo visi-
tent eum, dum aliunde ignorauerint eum grauit̄
infirmari, ipsum scilicet inducentes per suas exhor-
tationes ad recipiendum pœnitentiam, i. ad confi-
tendum & ad exhibendum se paratum, facere pœ-
nitentialem satisfactionem, si conualuerit, necessa-
ria victui & medicinali remedio illi de bonis com-
munibus, i. prefatis pecunijs quæ pro communi in-
digentia subuentione collectæ sunt, prout præcedē-
ti habetur articulo, ministrando si indiget. Et si p-
fatus infirmus aut etiam soror infirma de præfenti
luce migrauerit (Quare non ait de præfenti caligi-
ne, nisi quoniam teste apostolo: Nox præcessit dies
autem appropinquauit. Tempus quippe Mosaycæ
legis comparatur nocti, tempus vero Euangelicæ
legis diei, quamuis & status Euangelicæ legis com-
paratione status beatorum in partia nox nomine-
tur) fratribus & sororibus, qui ciuitate vel loco vbi
eum contigerit mori, præfentibus, i. præfentialiter
constitutis nuntietur vt defuncti exequijs curent
personaliter interesse, à quibus donec Missarum so-
lennia fuerint celebrata & corpus tumulo conditū
non recedant, hoc quoq; circa sorores infirmas &
decedentes volumus obseruari. Quare non ait de
pæce-

præsenti caligine, nisi quoniam teste apostolo, nox
 præcessit, dies aut appropinquauit. Tēpus quippe
 Mosaycæ legis cōparatur nocti, tempus vero euan-
 geticæ legis, comparatione status beatorum in pa-
 rria, nox nominetur. Deinde in regula subditur, q̄
 suffragia sint pro defunctis fratribus sororibusq̄ di-
 cenda, sicut plana omnino est litera regulæ. Orens
 ergo viuentes pro mortuis cum omni fidelitate, in-
 stantia & seruore, quemadmodum cupiūt in suo tē-
 pore oretur pro ipsis, cum defuncti extiterint & ul-
 tra debitum studeant subuenire defunctis in graui-
 bus supplicijs constitutis. Consequenter subiungit-
 tur de quibusdam officijs æquanimiter acceptan-
 dis, dum alicui committuntur. Ministeria quoq̄ &
 alia officia, quæ præsentis formulæ series exprimit,
 imposta sibi quisq̄ deuote suscipiat, curetq̄ fidelit̄
 exercere. i. dum aliquis eligitur in ministrū vel in
 collectorem aut erogatorem pecuniæ pro paup-
 ribus cōtribuendæ, debet humiliter & charitative in-
 iunctum onus accipere, p̄sequi & implere, non que-
 rendo propria cōmoda, sed pauperum releuamen-
 atq̄ utilitatem communem. Officium aut̄ cuiusli-
 bet personæ in officio constitutæ aut̄ constituen-
 dæ, certi temporis spacio limitetur. Quod quali-
 ter intelligendum sit, subditur: Nullus ministeria-
 rituatur ad vitam, id est, ad hoc quod totum tem-
 pus vitæ suæ in officio perseuerauerit, & eius mi-
 nisterium certus terminus comprehendat. Ali-
 qui enim videntes se confirmatos in suis offi-
 cijs cor-

cijs cornua sibi assumunt, & propria comoda que-
 runt superflue, immoderanter quoque securi sunt
 & negligentius agunt, aut quosdam præ alijs vel af-
 figit vel palpāt, v̄spote psonas acceptores effecti

Qualiter visitandæ sunt perso-
 næ tertij ordinis.

Articulus. XXV.

ADhuc, id est, ultra præhabita, ministri & fra-
 tres & sorores ciuitatis & loci cuiuslibet, ad
 visitationem communem in aliquo loco re-
 ligioso vel in ecclesia, vbi locum huiusmodi conti-
 gerit de esse, conueniant, id est, personæ regulæ hu-
 ius semel in anno tempore opportuno congregen-
 tur in loco aliquo sito intra septa alicuius cœnobij
 vel in aliqua ecclesia materiali, si talem non inuen-
 rint locum religiosum sibi satis propinquum. Et vi-
 sitatorem habeant sacerdotem, qui alicuius appro-
 bate religionis existat, quique illis fratribus & sor-
 ribus, imo & eorum ministris de commissis exces-
 sibus & etiam de ommissis actibus bonis, præsertim
 ad quos tenentur ex regula, iniungat penitentiam
 salutarem. Debet etenim singulorum illorum dese-
 ctus & peccata seorsum inquirere, aut alio modo
 percipere, vel ipse personæ debent sponte recognos-
 cere suas culpas, nec quis alius possit eis huiusmo-
 di visitationis officium exhibere, id est, nec laicus,
 nec præbiter secularis. Quia vero prælens forma
 viuendi, videlicet tertia regula, institutionem a san-
 cto Francisco suscepit, consulumus vt visitatores &
 informatores de fratrū minorū ordine assumantur
 quos

615. D. DIONY. CARTH. IN TER,
quos gardiani vel custodes eiusdem ordinis cū su-
per hoc fuerint requisiti à ministris tertie regulæ
duxerint assignandos Et valde necessariam est vt
visitatores sint vere religiosi, virtuosi, discreti, ex-
emplares, alioquin melius esset habere alium visitato-
rem de alia regula, quam de regula Sancti Francis-
ci habere visitatorem indignum, proprietarium, in-
timoratum, cui dici in primis posset: Medice cura
reipsum. Nec regula præcipit quod visitator sit
frater minor. Ita est forma visitationis personarū
tertij ordinis secundum primam institutionem earū,
secundū q̄ nō fecerūt tria vota religionis, nec præ-
ter omnes in cōuentib⁹ morabant, sed p̄ maxima
parta in coniugio erant. Nunc vtro ex applicæ sedis
concessione plures earum faciunt vota præfata,
& aliam habent formam visitationis, quia à gene-
rali suo ministro cum vno ministro et associato vi-
sitantur in proprijs domibus. Porro ministri or-
dinis huius in Leodiensi Dicecesi cōmorantes, iuben-
tur in applico suo indulto semel in anno conuenire
ad domum ordinis sui, sita in villa que Zepperē no-
minatur, & ibi celebrare gñrale capitulū. Ad quod
etiam iubentur venire fratres, qui in communi nō
viuunt, & capso obedire quantum ad eorum sta-
tum & professionem cōcernunt. Præterea aduertē-
dum quod iuxta sanctorum primum instituta ac
documenta, visitationes religiosorum diligentissi-
me fieri debent, & ipsi visitatores debent esse valde
circūspecti, timorati, iusti, discreti ac feruidi, quia ex
hoc quod visitatiōes debito modo fiunt, ordo qui
cunque

REG V. S. FRAN. ELVCIDA. 624.
cunque præcipue viget & fratres proficiunt. Quod
si visitatio superficialiter fiat, & defectus ac vitia fra-
trum siue sororum remissè corripiantur, nec debi-
te corrigantur, mox regimē domus laxatur, negli-
gentiæ multiplicuntur: nec floret religio, sed arefcit
deuotio. Præterea, quoniam profectus subditorū
multum dependet ex virtuosa & exemplari cōuer-
satione eius qui præest, ideo visitatores cum sum-
ma diligentia tenentur inquirere, qualiter minister
cæteri q̄ rectores personarū ordinis huius se habeant
qualiter uiuāt, & officia sua adimpleāt, an sint ex-
emplares modestj ac strenui circa delinquētū informa-
tiōes, reprehensiōes & punitiōes, an sint psonarū ac-
ceptores libēter quantū cōuenienter p̄t fieri, mane-
ant domi cum fratribus suis, an sint leues in mori-
bus, infructuosi in verbis, remissi in actibus bonis.
Itaque quicquid in ministris fratrum & in confes-
soribus matribusque sororū inuenerint, audierint
aut viderint esse culpabile, hoc ipsi visitatores dili-
genter scribant, proponant, redarguant & emen-
dent, ne de cætero talia germina oriantur aut inua-
lescant. Deinde similiter perferentur, qualiter fra-
tres aut sorores se habeant, an sint deo deuoti, atq̄
in obseruantjs regulæ diligentes, an sint inuicē pa-
cifici, obsequiosi, exemplares, & superiori suo debi-
to modo obediant, an passiones suas discant effica-
citer frangere, & in vera humilitate, patientia, miti-
tate, charitate, obedientia quotidie crescere: An sint
custoditi in exterioribus sensibus suis, & ædificato-
rij ac moderati in verbis, & congruo loco ac tem-
pore s-

pore silentiū obseruantes. Ex is facile est pensare, quod sicut generale capitulū obligatur illū eligere in generalē ministrū, quē ad tm̄ officii reputat via scientia, moribus magis idoneū, ita providere tenetur, vt is q̄ cū generali ministro visitat aliquā domū, sit præ cæteris ministris in capitulo congregatis ad visitandū magis idoneus, & ampliorē ordinis zelū discretionēq̄ habens. Idcirco nequaquā expedire videtur, vt ministri in capitulo eligant, à quo vna cum generali ministro velint visitari, nisi forte ipsi ministri sint tantæ perfectionis, quod non eligunt nisi eū, à quo æstimant se acrius increpandos. Quæ perfectio iis diebus pro dolor satis rara in præcedentibus reperitur. Et dato quod iam inesse ministris, timendū q̄ in eorū successoribus ita non erit. Ideo melius videretur q̄ in capitulo eligeretur vnus ministrorū magis idoneus, qui cū generali ministro visitaret, omnes domus diocæsis, sua domo excepta, quæ generalis minister cū alio socio magis iusto ac strenuo visitaret: & talis cum generalis visitans, posset in capitulo, prout expediret, mutari.

¶ Quando & qualiter incorrigibiles sint abijcendi & expellendi, & de litigij̄s contentionibusque vitandis.

Articulus. 26.

Incorrigibiles vero ac inobedientes monitione præueniat. i. personæ tertij̄ ordinis rebelles & duræ, tribus vicibus per interualla dieum, charitatiue, pie & sapienter, imò & seriose & comminatorie ac superioribus suis admoneantur, vt se emendent, resignent, acquiescant, obediant. Talibus

bus proponenda sunt eorum nouissima, puta, quæ breuis, incerta, & fallax sit vita hæc, quam amara sit mors, quæ periculose stent, & quam enorme peccatum sit nolle acquiescere, quam diabolicum sit in malis perseverare, quam metuenda sint dei iudicia & quam graue iudiciū ipsi inamine at: quæ & quantæ sint illa in se: naha tormenta, superbis, rebellibus, incorrigibilibus, præsertim religiosis parata. Sunt quoque cum pietate & lachrymis exorandi, vt vere pœniteant. Instruendi sunt tales, qualiter principium omnis boni in religiosa persona, sit esse docibilem & ad bona flexibilem: non esse proprii sensus, nec pertinacem, sed aliorum (præsertim superiorum) iudicio magis quam proprio credere, propriam voluntatem abijcere, & frangere semetipsum. Istud est regia via salutis. Sed incorrigibilem, atque indirigibilem, & inobedientem se exhibere, non est aliud, nisi tenebrosissima, periculosissima atque sceleratissima via æternæ atque grauissimæ damnationis. Qui si se corrigere non curauerint, id est, nulla emendationis signa ostenderit, nec dixerint se uelle emendare, aut scelera sua ita excusauerint, atque defenderint, vt ea non recognoscant esse peccata, vel alijs imputauerint ea, de ipsius congregationis consortio expellantur omnino de consilio discretorum viroꝝ. Quæ expulsio faciēda est cū p̄ cordiali cōpassionis dolore & zelo iustitiæ. Et q̄ntis tales incorrigibiles dicantur admonēdi ad monitione

ritione solenni à suo superiori in aliorum præsenti-
 a nihilominus interim admonendi sunt sæpe seor-
 sum per fratres deuotos, discretos charitativos, ac
 mites. Et proponendum est eis quanta dei filius p-
 nobis sustinuit, in quanta obedientia, patientia, pau-
 pertate & humilitate vixit in seculo isto, & qualiter
 oporteat nos sequi eius vestigia, si saluari debemus
 Præterea de hac materia scribit sanctus Benedictus
 in regula sua, Si quis frater contumax aut inobe-
 diens, aut superbus, aut murmurans, vel in aliquo
 contrarius regulæ, & præcepta suorum superiorum
 contemnens extiterit, hic secundum præceptum do-
 mini nostri admonetur semel & secundo secrete
 a senioribus suis. Si non emendauerit se, obiurgetur
 publice coram omnibus. Quod si nec ita correxerit
 se, excommunicationi subiaceat. i. ab oratorio
 & à communi mensa fratrum remoueat. Verum
 tamen cum omni sollicitudine abbas. i. quicumque
 spiritualis pater, sic diligens circa delinquentes, quia
 non est opus sanis medicus, sed male habentibus.
 Ideo tanquam sapiens medicus dirigere debet qua-
 si occulte, seniores, sapientes fratres, qui seorsum cõ-
 solentur & instruant fratrem fluctuantem, & ad hũ-
 ilem satisfactionem reuocent eum, ne abundantio-
 ri absorbeat tristitia, sed (vt ait Apost. o. 2. Cor. 2.)
 Confirmetur in eo charitas, & orerur pro eo ab om-
 nibus. Magnopere enim sollicitudinem gerere de-
 bet qui præest. Et omni sagacitate atque industria
 prouidere, ne aliquam de ouibus sibi creditis perdat
 sciens se infirmorum suscepisse curam ac regimen
 animarum

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 628,
 animarum, non super sanas tyrannidẽ, metuatque
 quod dominus ait per Ezechielem, 34. cap. Quod
 debile erat, proieciatis. Sicque boni pastoris imi-
 terur exemplum, qui relictis nonaginta nouem in
 montibus, abiit quærere vnã quæ errauit. Cuius
 infirmitati in tantum compassus est, vt eam sacris
 humeris suis dignaretur imponere, & ita reporta-
 re ad gregem. Si autem nec sic emendauerit se qui
 excessit, acriter disciplinetur verberibus: & si nec
 ita emendat se, oreur pro eo ab omnibus: & si nec
 ita curatur, tunc tandem abiciatur & expellatur.
 Hæc Benedictus. Ex quibus innotescit, quod scilicet
 ac discretissimus pater Benedictus valde difficul-
 ter processit ad expulsionem, ac varijs modis do-
 cuit misero fratri excecato ac indurato esse subue-
 niendum antequam expelleretur. Insuper sanctus
 Benedictus ait in regula sua: Frater qui propria p-
 ueritate recedit aut projicit de monasterio, si re-
 uertu uoluerit, spondeat prius omnem emendatio-
 nem, & sic ultimo gradu recipiatur, vt ex hoc eius
 humilitas comprobetur. Quod si iterum exierit,
 vsque tertio recipiatur, non amplius. Denique is sa-
 tis concordat, quod in regula scribit gloriosus Hieronymus:
 Contumax præsumptuosa ac superba
 mulier. i. soror seu monialis in vestro sancto cõfor-
 tio, quæ dedignatur esse subiecta, suisque litibus ac
 iurgijs scandalum parit quieti sororum, atque in-
 obedientiæ exemplum eis demonstrat, arduis cre-
 brisque ieiunijs castigetur. Quam, si ieiunia non ca-
 stigan superbia eius edometur verberibus, contu-
 r 3 melijs

melius & grauibus disciplinis. Quod sic emendata
 nō fuerit, cū apostatis angelis expellat. Arueroque
 sanctus Bene. ait de fratribus, applicāda sunt foro-
 ribus. Conformiter q̄ beatus Hiero. scribit de mu-
 liere seu sorore pueris, peruersis fratribus sunt ap-
 ponenda. Amplius in regula Basilij q̄ritur, quales
 eē debem⁹ erga eū q̄ pro pctō suo nō p̄nitent. Ad
 hoc r̄ndet Basl. Tales, sicut p̄cipit dñs Mat. 18. dicēs:
 Sic tibi sicut gētilis & publicanus, Et sicut Apo. p̄ci-
 pit 1. Thessa 3. Subtrahite uos ab omni fratre ambu-
 lante inquirere, & nō scdm̄ traditionē nostrā. Rur-
 sus in eadē regula quærīt. Si quis habet aliquod ui-
 zū quod corrigi nō p̄t, & frequēnt noratus in pei-
 pficit, an expedit talē intermitteri. Ad q̄ r̄ndit ma-
 gn⁹ Basl. Oportet peccātē corripere scdm̄ modū q̄
 dñs posuit i. secundū formā p̄cepti fraternæ corre-
 ptiōis. Et si nō sufficit eiadē emēdatiōē oburgatio
 quæ fit à plurib⁹. i. si nō emēdat ex hoc, q̄ corā mul-
 tis et a multis obiurgat, t̄sic de cætero habeat gēti-
 lis & publicanus: qm̄ nulli tutū ē parcere ei, quē dñs
 cōdēnauit, maxie cū dñs dicat, q̄a expedit vnicuique
 vt vnū oclm̄, aut vnā manū aut vnū pedū pdat, &
 ita litrare in regnū dei: q̄ dū peccerit vni de his mē-
 bris. i. pueris & incorrigibilibus fr̄ibus, totū corp⁹
 mittatur in gehennā. Nā & apo. protestatur de ta-
 libus. 1. Cor. 15. et Gala. 5. Modicū fermentū totā
 massam corrūpit. Hec Basilius. Augustinus quoq̄
 in regula sua, Conuictus, inquit, de culpa, debet se-
 cundū arbitriū p̄positi emendatoriam subire vin-
 dictā, Quam si forte recusauerit, & si ipse non reces-
 serit

serit, de vestra societate proiciatur, Nec hoc crude-
 liter, sed misericorditer agatur, ne contagione pe-
 stifera plurimos perdat. Circa quæ verba asserit
 Hugo. Qui blande correptus non emendatur, ne-
 cesse est vt acius arguatur. Cum dolore enim sunt
 abscondenda, quæ sanari nō valent. Manēsta quo-
 que peccata non sunt occulta purgatione purgan-
 da. Ideo palam sunt increpandi, qui publice peccāt,
 quatenus cæteri terreatur, & hi qui eos male se-
 cuti sunt, corriganur, Nec est crudele quod incor-
 rigibilis abijcitur, quoniam melius est vt pro mul-
 torum saluatione vnus damnetur, quā per vni⁹
 exemplum plures periclitentur. Denique, sicut ait
 super regulam Augustini Hupertus, tria sunt quæ
 solent hominem excusare aliquāliter a peccato.

Primum est ignorantia, secundū est mala societas,
 tertium est, exterior occupatio. Qui autem in de-
 nota congregatione sunt, per nullam horum excu-
 sare se queunt, quoniā quotidie instruuntur & inter
 bonos uerfantur, nec ita forinsecus occupantur,
 quin quotidie certis horis possint ac debeant deo
 uacare. Ex omnibus iraque præinductis satis reor
 patere, qualiter duri & rebelles atque incorrigibi-
 les sint tractandi, exhorrandi, instruendi, corpien-
 di, & tandem eijciendi.

¶ De litigijs, contentionibus & consimilibus ma-
 lis vitandis. Articulus 27.

Vitent insuper fratres & sorores litigia int̄ se
 iuxta posse. Int̄ cætera Ch̄s, Mat. 5. cōsuluūt
 in exteriori foro nō cōtendere iudicio. Et
 Paulus Apostolus scribit, i. Corinthiorum. 6. cap.

am delictū omnino in uobis est, quōd iudicia habetis inter uos. Veruntamē in casibus certis lititū est secularia iudicia quærete, quæ tamen pro posse uicanda sunt. Sed extra forum iudiciale mutuo litigare contendere, aut rixari, est omnino uitandū, præsertim cum contentio ex suo genere sit peccatū mortale, quia Apostolus ad Galath. 5. inter peccata mortalia cōputat contentiones & rixas. Ideo quilibet potest hæc uitia prorsus uitare, quoniam maledictus est qui dicit deum impossibilia præcepisse hominibus. Denique uitia ista sunt religiosi penitus fugienda, cum Apost. dicat, 1. Cor. 3. Cum sint inter uos zelus & contentio, nōne carnales estis? Et rursus, 2. Timo. 2. Noli uerbis contendere. Ad nihil enim uile est, nisi ad subuersionē audientium. Itemque 1. Cor. 11. Si quis uideretur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia dei, Iacobus quoque. 3. ca. Si zelum amarum habetis, & contentiōes sunt inter uos, nolite gloriari, & mendaces esse aduersus ueritatem. Non est sapientia ista deorsum descendens, sed terrena, animalis & diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauū. Præterea, sicut docet Gregorius, contentio generari solet ex superbia inanive gloria. Idcirco qui honoris sunt cupidi, aut prudentes & magni in oculis suis, sæpe sunt contentiosi. Qui ergo cupit contentionē uitare, non quærat apparere aut sapiens reputari, nec alios aspernetur, sed potius cedat ac deferat eis. Lis uero ex ira & impatientia nascitur, iuxta illud Ecclesia.

Ecclesiastici, 29. Homo iracundus incendit litem, & uir peccator turbabit pacem. Denique lis & contentio non solum sunt enormia uitia coram deo, sed etiam coram hominibus inhonestia. Propterea quæ ea non uitat, eo quod offensua sint dei, saltem ab eis resiliat propter honestatem humanam, & ne cōtemptui pateat. Hinc Prouer. 20. scriptum est, Honor est homini cum separat se à lite. Itaque fratres & sorores uicent litigia illa, si suscitari contigerit, solum licite dirimendi, i. cum diligentia protinus extinguendo, & contententes pacificando, siue ab inuicem ueniam postulando. Hinc admonet Augu. Lites nullas habeatis, aut quā celerrime finias, ne ira crescat in odium, & animam faciat homicidam quoniam. 1. Iohan. 3. scriptum est: Omnis qui odit proximum suum, homicida est. Alioquin de iure coram illo respondeant, apud quem potestas residet iudicandi. i. nisi præfacto modo uirauerint lites aut pro posse mox extinxerint eas, iubeantur corā suo superiori astare & reddere rationem, ac debite corrigantur. Præterea fratres aut sorores non solum inter se tenentur uitare lites & contentiones, sed etiam cætera uitia linguæ, uidelicet detractiones, surraciones, murmuraciones, uerba pungitiua, derisoria, & mendosa, testimonia falsa, excusationes propriæ culpæ, accusationes aliorum, ex radice nō bona, imō & uerba ociosa uitanda sunt.

¶ Qualiter episcopus loci & uisitor possint dispesare cū personis tertij ordinis in is quæ earum respiciunt regulam.

Articulus. 18.

Ordina-

Ordinarij autem, id est, episcopi locorū, in quibus demorantur personæ tertij regulæ, uel uisitatores, id est, etiam uisitatores earum seu generalis minister, cum fratribus & sororibus uniuersis tertij ordinis in abstinentijs, ieiunijs & austeritibus, rigorosis obseruantijs alijs, ex causa legitima cum uiderint expedire, poterunt dispensare: quæ sint legitime causæ dispensandi, & qualiter in prædictis sit dispensandum, supra expressum est articulo, Ministri uero manifestas fratrum & sororum culpas uisitori denuncient puniendas, id est, unusquisque minister euidentes & graues culpas personarū sibi commissarū, per se aut per alium, & per uerba aut per scripta significet uisitori suæ congregationis, quantum uisitor iuxta mensuram & grauitatem peccati imponat pœnā seu disciplinam eis qui taliter peccauerūt, Qui etiam ultra hæc suo cōfessori tenentur eadē uitia cōfiteri, atque ab eo in foro cōscientiæ pœnitentiā satisfactoriā accipere, Et si quisquā incorrigibilis fuerit post trinæ admonitiōis instantiā, sibi à suo ministro factā, a ministris, præsertim a proprio illius ministro, cui & alij ministri poterūt attestari de cōsilio aliquorū discretorū fratrum, nunciet eidē uisitori abiiciendū de cōsortio fraternitatis. Et ita abiiciendus nō erit sine uisitoris scitu, iudicio & consensu. Quare autē faciendā sit abiectio ista, iā paulo ante cōsum est. Et in cōgregatione postmodū publicandus, id est, in generali collectiōe oīum personarū ordinis huius eiusdē diocesis, urbis aut loci, de quibus cōgregatione iā dictū ē. Ibi publice dicetur cunctis, cur & quare talis corrigibilis sit abiectus. Denique ordinatio ista ē

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 639
 similis ordinationi, quā sanctus Franciscus in prima & principali sua regula ponit dicendo: Si quis fratrum instigare diabolo mortaliter peccauerit in illis peccatis, de quibus ordinatū fuerit inter fratres, uel recurrat ad suos ministros prouinciales & c. Cōstat autē quod præacta commissio denunciandi culpā fratris aut sororis aperta uisitori, instituta sit in exordio tertij regulæ, & pro laicis, intelligenda quæ est de grauioribus culpis, & de ministris laicis. Laici autē ministri possunt fratribus sibi commissis in capitulo diuini disciplinæ & satisfactionē iniungere. Nam capitulum est quasi forū exterius contentiosum, ad quod nō requiritur præter ordinis sacerdotalis, sed sufficit præter iuris dictiōis exterioris. Sed personæ tertij ordinis, quæ nunc tria uota emittunt, & obedientiā regularē suo, promittunt ministro, tenent eidē regulariter obedire, & possunt ab eo absolui, pœnitentiāque recipere in foro contentioso, & foro exteriori, demptis casibus certis in quibus ad prouincialem ministrum est recurrendum, iuxta modū potestatis sibi concessæ a summo pontifice. Ceterum in præmissis omnibus, in quibus personæ ordinis nostri non tenentur seruare diuina præcepta uel statuta ecclesiæ, nullā ipsorū uolumus obligari ad culpā mortalem, sed impositā sibi pœnitentiā, siue in foro interiori, siue in foro exteriori, pro transgressiōis excessu propterea humilitate recipiāt, & efficaciter studeāt adimplere. Istud pontifex summus pie ac prouide addidit, ad præcauendū periculū fratrum ex multitudinis statutorū, in quibus cōtingit iterdū deficere. Itaque aduertendū quod quidā a superioribus

35. D. DIONY. CARTHV. IN TER:

ribus sic instituuntur & cōmittuntur, vt obligent subditos solum ad pœnam, non ad culpam. Aliq̄ vero sic instituuntur a superioribus vt obligent inferiores ad culpam mortalem, nisi impleuerint ea, sicut ecclesia iussit seruari certa ieiunia, abstinentias speciales certis diebus ab esu carniū, ac aliqua festa. Porro in regula ista contenta sunt aliqua, quæ nec a deo, nec ab ecclesia sunt instituta, regulariter loquendo, uidelicet abstinere ab esu carniū feria secunda & quarta, ieiunare omni feria sexta, nisi impedimentum legitimum superueniens hoc ipsum impediatur, & de obseruatione quadragesimæ sancti Martini. Item quod in anno ter confiteantur atq̄ communicent, & quod arma non ferant, ac toties orationem dominicam pro horis canonicis dicant, & multa similia. Sicque ad ista non obligantur obligatione culpæ mortalis, ex regula aut institutione summi pontificis, sed obligatione pœnæ seu pœnitentiæ adimplendæ: quam nisi implerent, nõ effugerent culpam. Postremo ex diuino præcepto tenentur vitare mortalia peccata, virtutibus ad salutem necessarijs directe contraria, & ipsas virtutes habere. Similiter ex diuino præcepto tenentur solennem promissionem scilicet professionem deo factam implere, ad quod etiam ex statuto ecclesiæ obligantur. Quod enim directe contrariatur professioni, grauius est peccatum quàm uiolatio iuramenti, prout supra articulo septimo ex dictis doctorū ostensum est. Ideo dici non potest quod professio ipsa non obliget ad culpam mortalem.

De

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 636

De auctoritate & potestate generalis seu prouincialis ministri personarum de tertia regula, facientium tria vota. Articulus XXIX.

Sicut ex præhabitis patet, in regula tertij ordinis prout primo a sancto Francisco est instituta, atq̄ a summo pontifice Nicolao quarto in forma redacta ac confirmata, non fit formalis mētio de generali ministro, sed de uisitato, qui alterius ordinis fuerit, sed in apostolicæ sedis indulto ac bulla, in quo concessum est personis tertij ordinis facere tria vota, & generalibus vti religiosorū priuilegijs ac gaudere, inter cætera continetur: Oēs & singuli fratres prædicti vnum presbyterum, vt pote dicti ordinis sui professorem, in eorum generalem ministrum habeant, qui ipsos fratres per se uel per alium aut alios, ad id per eum deputandum aut deputandos, uisitare quibuscunq̄ dicti ordinis personis, in omnibus præterquam apostolicæ sedi reseruatis casibus, debitam absolutionem impendere possit, nec non quoscunq̄ dictum ordinem profiteri uolentes recipere possit, & ei omnes perpetuo obedire teneantur. Et nullus recipiatur ad habitum & obseruantiam ac ordinis ipsius professionem, nec receptus promoueatur sine expresso consensu generalis ministri, Qui omnes & singulietiam sub obseruantia non uiuentes habeant obedire, qui inobedientes & delinquentes fratres, iuxta excessum aut criminum eorum exigentiam possit corrigere, incarcerare ac punire, eosque & eorum domus & loca uisitare & reformare. Qui genera

generalis minister seu deputatus vel deputati ab eo aut maiori parte ipsorum fratrum, habeant plenariam potestatem quæcunque iusta & honesta, ac religioni suæ convenientia statuendi ac ordinandi. Et omnis generalis minister possit dispensare in abstinentijs & ieiunijs, austeritatibus cæterisque obseruantijs regulæ ex legitima causa, cum viderit expedire. Hæc & alia quædam habentur in bulla præfata, quæ & consonant his quæ in principali regula sancti Francisci habentur, vbi inter cætera dicitur: Solis prouincialibus ministris conceditur licentia recipiendi fratres. Et iterum: Vniuersi fratres tenentur semper habere generalem ministrum.

¶ Ad quàm virtuosam, exemplarem ac seruandam conuersationem teneatur generalis minister. Artti. XXX

Quemadmodum sanctus Hieronymus & omnes doctores affirmant, vnusquisque qui præest, præsertim in spiritali regimine, tanto maiori affluentia gratiæ ac virtutum est indigens quanto in altiori prælatione ac digniori officio est constitutus. Hoc vtiq; vnusquisq; penes prælatum ac vere agnoscat, qd prælatio potius dici possit onus quam honor, & pondus quam dignitas. Nam & omnes ecclesiasticæ prælaturæ ac dignitates prælatiæ, sunt quædam seruitutes, quia ad subditorum profectum ac beatitudinem ordinantur. Idcirco & summus prælatum totius ecclesiæ veraciter vocat se seruum seruatorum dei. Cum igitur præsidet

Præsidens debeat tanto virtuosior exemplariorq; consistere, quanto in altiori positus est potestate & loco, constat, quod quo sublimior est eius autoritas, eo periculosior grauiorq; atque nociuor est eius ruina. Idcirco necesse est ei, vt omni stoliditate vanæ gloriæ reprobata ac repulsa, omni quoque insensatissimo elationis tumore excluso, sit tanto timorator, sollicitior & vere humilior, quanto pluribus extat præpositus, altiusq; promotus. Amplius diuinus apostolus vniuersis ait fidelibus ad Phi. 2. cap. Cum metu, timore & tremore vestram salutem operamini. Prælatum ergo indiget tanto maiorem habere metum, & tanto penetrabiliorum timorem ac uehementiorem timorem, quanto plurium tenetur operari salutem, & quanto ei difficilius est implere hoc ipsum, & quo intolerabilior ei instat damnatio, nisi omne debitum compleuerit sui officij. Non enim videbit faciem dei, nisi & minimum fratrem suum, quantum in se est, adduxerit secum. Præterea si sapienter pensauerit illud Sal. 5. capite: Durissimum iudicium in his qui præsumunt fieri, & potentes potenter tormenta patientur, putato quod potius peroptabit subesse ac obedire, quàm præesse atque præcipere. Quo etenim vultu metuendissimus ille iudex aspiciet eum, per cuius negligentiam & inexemplaritatem & insufficientiam amiserit animam, pro cuius salute dedit seipsum in precium, & avarissimam & ignominiosissimam per tulit mortem. Hac conderatione motus ac terribus S. Bernar. locutus est: Si Christo in cruce pedere

& cussena

639. D. DIONY. CARTH. IN TER.
stetiffem sub ipso patibulo, & stillantē ex eius sa-
cratissimo corpore sanguinē collegiffem in vascu-
lo, cū quanta illud diligētia custodirē? q̄ solite cir-
cūferret? Et nūc thesaurus ille cōmissus est mihi, ut
pote animæ, p̄ quibus sapientissimus ille mercator
tā præciosissimū sanguinē suū fudit. Nōne ergo cū
extrema diligētia & sollicitudine summa oportet
animas Christi morte & sanguine liberatas, pasce-
re, gubernare & custodire? Insuper cū plures teneat
ad tā præclaros & ac multos virtutū actus, vcy o-
ues sibi commissas inspicere, iudicare, instruere, gu-
bernare, purgare, illuminare, perficere, & seipsam
in omnibus irreprehensibilem & exemplarem præ-
bere, ut doceat factis magis quam verbis, certum
est, quod debitum sui officij nequeat adimplere, ni-
si sit multum virtuosus prudens ac stabilis, in tan-
tum quod per exteriorem occupationem, inqui-
rudinem ac discursum non resoluatur ab interiori
cordis sui custodia, à charitatis seruore & sollicitu-
dine spiritali. Hinc Symmachus papa. Vilissimus,
inquit, est computandus, qui præstantior est hono-
re & altior autoritate, nisi præcellat scientia, id
est illuminatione diuina, & ætate i. probitate, mo-
rū ac merito uitæ. Gratianus quoq; testatur: Reue-
ra qui ad hoc eliguntur ut præfint cæteris, sicut præ-
ordinantur dignitate, ita præminere debent & san-
ctitate, Alioquin cur cæteris præferuntur, qui meri-
tis non præfulgent. Ad hoc autē feruētissimus & il-
luminatissimus ille Dionysius ait, In omni diuino
officio non est audiendū alijs fieri ducem, nisi quis
secundum

640 REGV. S. FRAN. ELVCIDA.
secūdum omnem habitum suum dei formissimus
extet. i. per omnem virtutē existat similitudo deo.
Prælati ergo qui ad hoc in officio collocatur, vt
sibi cōmissis ac creditis ostēdat iter salutis, & ipsos
præcedat in via virtutis, ad hoc debet infangabili-
ter conari, vt sit vtiq; omni virtute præclare orna-
tus. Præcipue tamen necessaria sibi est profunda,
insuperabilisq; humilitas, cum illa sit omnium ba-
sis virtutum, per quam homo meretur à spiritu san-
cto inhabitari, et gloriose dirigi ab eodem, atque in
bonis cōseruari ac perfici. Quod totum vnicuique
præfidenti tanto plus necessarium esse cognoscitur
quanto pluribus prodesse tenetur. Hinc Hierony-
mus super Leuiticum scribit: Sciant omnes, & cer-
ti sunt, quoniam qui præstantior est ex omni popu-
lo, q̄ doctior, qui sanctior, q̄ in omni virtute p̄fectior
ille eligat, & p̄moueat. Et hoc ip̄m, multa que de sup-
alia scribit ibidē Origenes in homelia. Ideo asserit
Gratianus: Pro gradu sui officij oportet vnūquēq;
esse meliorē. Nam vt sanctus fateretur Bernardus, mō-
struosiores est gradus sublimis, & vita vilis, lingua
magniloqua & conuersatio vacua. Hinc quoque
beatissimus princeps Apostolus ad suum dilectissi-
mum Clementem loquutus est: Eum qui præest
& instruit animas rudes, talem oportet esse, vt iux-
ta ingenium discipulorum, iuxta capacitatē sub-
ditorum se ipsam valeat eis aperire, verbi ordinem
iuxta audientium mensuram dirigere. Ideo debet
esse apprime eruditus, discretus, irreprehensibilis,
& maturus. Hęc oīa sapiēter, frequēter et profun-
de aduers-

q̄in, Apoc. 3. cap. testat̄. Ego q̄s amo, arguo, & castigo. Insuper debet iustitiā obseruare. Idcirco veracit̄ charitati et q̄tati cōtrariat̄, si vnū pr̄e alio palpet, si vnū pr̄e alio persequatur ac tribulet, si vni cōceserit quicquid perierit, alteri vero neget que iuste neganda non sunt. Istud ad acceptiōem pertinet personarū. Est quippe personarum acceptiō dū alicui aliquid datur, aut fit nō propter iustā aut rationabilem causam, sed quia est talis aut talis persona, sc̄dm q̄ q̄dā plati afficiūt ad eos, q̄ ad aures ipsorū multa deponūt, aut q̄ blāde se habent ad ipsos, aut eorū p̄motionē p̄curauerūt. Et talib⁹ contra iustitiā parcūt, acquiescūt & fauent, & eorū culpas extenuant. Isti sunt p̄sidentes in q̄bus adhuc regnat amor priuat⁹ seu im̄pbus amor siue affect⁹ p̄prij cōmodi aut honoris, p̄sidenti q̄q̄ libido, atq̄ ad seipsa inordinata reflexio. Ideo incidūt diuersa & graua valde p̄tā imo vt sct̄s ait Greg. innumera bilia vitia & subditos sepius scandalizanti partiā litates inducunt, discōrdiā q̄q̄ procurant. Idcirco sunt platiōe indigni. Hinc sct̄s. Bene. ait in regula sua. Nō ab abbate p̄sona in monasterio discernat, nō vn⁹ pl⁹ amet̄ q̄ al⁹, nisi q̄ melioris est virḡ & magis obediēs. Ergo æq̄lis adōēs sūt charitas, & vna omnibus p̄beat sc̄dm merita disciplina. Sct̄s q̄q̄ Hiero. in regula sua loq̄r abbatib⁹ seu matri: Nō affines nec p̄pinq̄ exaltēt, ita q̄ ceteræ sorores inuidiant, s̄mēs æq̄ dilige sp̄iali amore vt filias. Cū tēpus exigit correctionē, vniuersas simili modo corrigas quasi ignoras, neque vnquam ex aliqua passione ad crudelitā tē moueraris. Nō dat̄ tibi pr̄s vt inte-

sorores & filias hāc cleues, hāc deprimas sicut velis, sed sollicitudo tibi iniūgit vniuersam sororū, vt oēs iuste regas, castiges, informes, nec vnā pr̄e alia, palpes. Præterea sct̄s Bern. libro de cōsideratione ad Eugenū papā ait: Acceptiō p̄sonarū p̄sidentib⁹ & iudicantibus insidiari non parum solet. Non parui p̄cti te reū existime: si facies p̄ctōrū sumis, & non poti⁹ causas iudicas meritorū. Ampli⁹ sicut in secūda secūde quest̄ōe. 63. sct̄s Tho. declarat, p̄sonarū acceptiō directe cōtrariat̄ iustitiæ distributiue, q̄ diuersis p̄sonis tribuit sc̄dm dignitatē ip̄arū ac merita. Quicq̄d autē directe cōtrariat̄ iustitiæ ex suo ḡne ē p̄ctū mortale, sicut & illud q̄ charitati opponit̄. Ideo ait sct̄s Ambro. inter oīa p̄ctā sacerdotū, maximū p̄sonarū acceptiō. Ita & credēdi facilitas est valde vitāda. Propter q̄ sct̄s. Hier. loq̄r p̄sidenti, nō sis facilis ad credēdū oib⁹ q̄ loquūt̄. Leuitas ī credēdo leuē denotat mētē, Ber. q̄q̄, facilitas, inq̄t, credulitatis est callidissima vulpecula, cuius versutias nullū magnorū cōperi satis cauisse. Imo & beatus Iohannes ap̄tus ait: Nolite oī spū credere sed p̄bate spūs an ex deo sint. P̄sidentēs igit̄ audiat alterā partē. Multi nāq̄ simulatores & callidi, q̄ sub colore iustitiæ suas palliāt passiōes, & veris falsa p̄miscēt, aut simpliciter dicta pueritūt, v̄salio repetūt sermōe q̄ audierūt, ac alios false accusāt, Qd̄ Assuer⁹ rex expt⁹ p̄vt in lib. Ester. cap. 16. habet, dixit. Multi aures p̄cipū simplices & ex sua natura alios estimātes, callida fraude decipiūt. Quā reuerēt̄ charitatiq̄ & obediēt̄ se habere debeat fr̄es & sor̄es ad suos superiores. Ar. 35.

Sed qui maior est in vobis, sit sicut iunior, & qui p̄-
cessor est, sit velut ministrator. Non tibi blandians
de domini pietate quæ tam diu sustinet impios in
peccatis, quoniam dominus qui te suis ouibus de-
dit ministratorem, vult à te exigere ratiõem de sin-
gulis. Et si quid defraudaueris eum, tradet te demo-
nibus puniendum. Hæc Hieronimus. Aduertat q̄
præest, quanta sint merita virtuosissimi prælati, quã in-
æstimabilis beatitudo & gloria præparata sit ei, &
quantis affligetur tormētis, si negligens fuerit & in-
iustus. Insuper vnicuiq; religioso præsidenti appli-
candæ sunt exhortationes, quas sanctus Benedictus
in regula facit abbati, dicendo: Abbas. i. pater spiri-
tualis seu præsidentis, semper meminisse debet quod
dicitur: Et nomen maiorum factis implete. Et sci-
at culpæ suæ incumbere, quicquid minus debito de
spiritali profectu iudex altissimus in ouibus suis in-
uenerit nisi ipse omne debitum sui officii studuerit
adimplere. Duplici ergo doctrina præsit sibi com-
missis, ita vt omnia bona & sancta ostendat & do-
ceat magis factis quam verbis. Bonis ac pijs disci-
pulis mandata dei verbis exponat, duris vero ac
rudibus per propria facta ea demonstrat, & quicquid
alios docet, ipse primo adimpleat. Sicq; obseruet il-
lud apostoli. 2. ad Timot. 4. cap: Argue, obsecra, in-
crepa. Et terroribus cõmisceat blãda, nũc durũ o-
stendat magistrũ rigorem, nũc piũ patris demõstret af-
fectũ. Indisciplinatos & iniquos arguat durius, obe-
dientes autẽ & mites ac patientes obsecret vt p̄fici-
ant magis, negligentes quoq; corripiat. Neq; diffi-
mulet

mulet delinquentium culpas, sed mox vt corperint
oriri, radicitus amputet ea pro posse. Itaq; honesti
ores fratres prima aut secunda admonitione ver-
bis corripiat, improbos autẽ & duros corde atq; su-
perbos vel inobedientes, verberibus vei corporis
castigatiõem in ipso peccati initio coerceat, sciẽs scri-
ptũ Eccl. 1. cap: Stultus verbis non corrigitur. Et ite-
rũ. Prou. 23. cap. Percute filium tuũ virga, & libera-
bis animã eius à morte. Cõsideret ergo qui præest,
quod cui plus cõmittitur, plus ab eo vicijs exiget:
& penset quam difficilem rem suscepit, videlicet re-
gere animas, & multorum moribus deservire. Sicq;
vnicuiq; admonet, increpet aut informet, secũ-
dum capacitatem illius. Hęc Benedictus. Ex his mi-
nistri perpendant quam discreti, pijs & iusti, quã cha-
ritatiui, seriosi & exemplares existere teneantur, &
coram deo seipso cotidie prudenter discutiant, p-
priosq; ac fratrũ suorum defectus considerent, desce-
ant & emendent: & primo seipso & totũ gregẽ eis
cõmissam deo assidue recommendent & cõmittãt
cũ orationibus lachrymosis ac feruidis.

¶ Quod acceptio p̄sonarũ sit valde vitanda cõcutis
qui p̄sunt, & quam graue peccatum sit. Art. xxxii.
P̄latus est spiritalis pater gregis sibi cõmis-
si, & medicus animarũ ac custos. Est etiã dis-
pensator seu erogator rerum monasterii, nõ
dominus. Idcirco omnes sibi commissos debet cõ-
muni charitate diligere & vnicuiq; sicut indiges
se seruire. Neminẽ debet palpate, imo quos plus
amat plus debet arguere, & disciplinare, imitãdo eũ

64. D. DIONY. CARTHV IN TER.

de aduersee o gñalis minister: & quanto psonis or
dini su es altior, tãto sis cūctis humilior, timorati
or, custoditior, atq̄ seruētior, quãto plus in exteriori
rib⁹ & circa alios occuparis, tanto frequentius ad dili
gentius ad interiora recurras, & in loco secreto te
ipsum discutas, conscientiam purges, mentem de
uore exerceas, meditat̄ionibus sanctis insistas. Et
qualit̄ hi qui tibi cōmissi sunt, conuersent̄ perpēde,
qualit̄ omne debitum tui officij impleas, intueri,
Sicq̄ in secreto studeas obtinere à domino, quod
tibi commissis salubriter eruēs in publico, Non
cesses aspirare ad dñm, et corã eo assidue ingemis
ce, oēm in fructuosã r̄pis deductionē abhorre, atq̄
in omni cōpūctiōe, diligentia & seruore cresce quide.

¶ Exhortatio ad ministros, & qualiter cuncti se
habere debeant. Articulus. 31:

Bonitas vitę subditorū et eorū, pfectus in gra
tia atq̄ virtutibus, ex virtuosa et exēplari cō
uersatiōe sapiētici p̄formatiōe p̄latorū nō me
diocrit̄ pcedunt ac pendent, Imō in tantū vt Iere
mias p̄pheta, 10. ca. libri sui restet: Quia stulte ege
runt pastores, & dñm nō exq̄sierunt, Ideo oīs grex
eorū dissipatus est. Hinc quoq̄ in Ecclesiastico, 10.
ca. scriptū est. Qualis est rector ciuitatis, tales & ha
bitantes in ea. Et Salomō Prou. 28. ait. Regnãtib⁹
impijs, ruine hoīm. Sed & in libro sapiētici, 6. legi
tur. Rex sapiens stabilimentum est populi. Cum
itaque personę tertij ordinis communiter sint illi
teratę & simplices, maxime indigent à ministris su
is verbo & opere r̄dicari. Quod si viderint supe
riores suos, sacerdotes & clericos, leues in moribus

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 642.

pronos ad iram, impatientiam, vanitatem loqua
tiatē, ocioſy intentos, ad exeundum & epulandum
procliuēs, negligentēs in obseruãtijs ordinis, mox
valde scandalizantur & resoluuntur a dei timore,
à compunctiōe & profectu interno, & vitia superi
orum suorum sectantur. Idcirco ministri cum in
fatigabili diligentia spiritali profectui sint intenti,
& quicquid scandalizantium est fratrum, deuient
quibus præst̄t exempla. vincendi impetus passio
num & superandi se ipsos, & ipsos in omni humili
tate, pietate, diligentia ac mortificatione salubri
precedant. Denique diligentissime penset minister
imo & omnis qui præst̄t, quod sanctus ait Hiero.
vnicuiq̄ præſidenti: Attēde vigilãt̄ q̄ grauis sarcina
imposita sit humeris tuis, qui de subditorū aiabus
atq̄ corporibus, de verbis eorum ac moribus obliga
ris apud diuinum examen. Caue quãso ne de te eri
am leuis suspicio in malo possit oriri, ne dispergas
quos saluare teneris. Tam dulcis & mitis sit sermō
tuus, vt subditos ad furorem atque duritiam non
inducat, sed passionata corda reformet. Circa ino
bediētes virilis & constans sit animus. Nihil quip
pe periculosius in rectore, quam vana humilitas,
& negligentia corrigendi proteruos superbosque
subditos. Caue ne ex officio regendi eleueris ad al
ta, vt agas illicita, & quę sunt importuna ac mole
sta subditis. Non enim ambu'ant in via domini,
qui in administratione regiminis honorem & pro
priã utilitatē ac libertatē deposcūt. Attende qđ ait
saluator Luc. 22. Reges gētiū dominant̄ eorū, & q̄ po
testatē habēt sup̄ eos bñfici vocant̄, yos aut̄ non sic

OMnes sancti patres, præsertim qui religiones instituerunt, & regulas ediderunt ac conscripserunt, obedientiam sanctam præ cæteris virtutibus laudauerunt in personis, quia per obedientiam offert homo seipsum totaliter deo, & propriam mactat voluntatem, suoque creatori seipsum plenarie subdit. Nec sine obedientia aliqua actio religiosi complacet omnipotenti: imo tanta est virtus & excellentia obedientiæ, ut omnium imperatorem deum viuum verum, atque liberrimum, omnibus infinite superexaltatum, faciat obedire ei qui perfecte obediens est. Quemadmodum obedit ipsi Iosue, ad cuius imperium sol & luna steterunt immobiles in medio cæli, spacio vnus diei. Est autem obedientia virtus, per quam inferior sponte se subdit & satisfacit præcepto sui superioris. Sed obedientia, de qua nunc sermo, est virtus infusa a spiritu sancto, per quam homo, præsertim religiosus, ex charitate obtemperat iussionibus & vicariis ipsius. Et ut patet ex præductis ad obedientiam istam religiose persone obligauerunt se ipsos vtro solenni, quod plus obligat quam iuramentum, ita quod non sufficit, eis ad salutem exterius exequi aut corporaliter euitare, quod superior eis iubet agere siue non agere, sed tenentur ad hæc ex animo, ut scilicet ex corde prompto & ex charitate hæc implerent. Nec implerent ista, in quantum complacet voluntati eorum, sed quia præcipiuntur à superiore, & quia sic placet deo & ad eius honorem. Hinc gloriosus Hieronymus ait in regula sua, & quod ipse mo-

ipse monialibus loquitur, certum est ad viros religiosos quoque spectare. Itaque dicit: Honor. mon. c. 6 & exoro vos dilectissimi filie, ut subijciatis vos in omni obedientia & timore ac reuerentia præpositæ matri vestræ ut iam omnino nil aliud velle aut nolle liceat vobis, quam quæ mater vestra mandauerit facienda. Nil graue, nil importabile videatur quod iusserit ipsa, quamuis illud non concordat propriæ voluntati. Vere obediens & qui propter Christum relinquit & abiicit omne propriæ voluntatis arbitrium, nihil nouit aut putat difficile vel iniustum. Memento charissimæ, quod in religionis ingressu omnem volendi & nolendi licentiã Christo dimisistis, ita ut iam nihil agatis, nisi quæ ipse ordinat de vobis per suos vicarios. Obeditis certissime Christo cum matri vestræ obtemperatis. Insuper ait Hieronymus idem. Nondum viuit deo, nondum vias Christi religionisque attingit religiosa persona quæ non efficitur ita pura & simplex, ut quicquid mandatum sibi fuerit per suum superiorem, angelico putet ore transmissum. Nihil honorabilius nihil gloriosius, quam seruitus obedientiæ propter deum quæ præferenda est imperatorum fastigio dignitateque regni & omni gloriæ seculari. Item ait, idem sanctissimus doctor Hieronymus. Non ciuitas, non regnum, neque domicula diu manere in terra, si deesset cui obdiceretur. Ideo princeps apostolorum. 1. Petri. 2. cap. Regem, inquit, honorificate. Et ne quis arripiat scutum excusationis, gerit aliter addit. Serui, subditi estis: in omni timore dominus, Et

Cōsiderare habet necesse minister & vicarius Christi, quid sibi præcipi velint: Non ipsi considerant, quæ voluntas sit præceptoris. Discernunt atq; diiudicant & eligunt, in quibus obediant imperanti, imò in quibus necesse sit præceptorẽ suum obedire voluntati eorũ. Non est eorũ obedientia plena, nec parati sunt in oibus obseq; neq; in omnibus sequi conantur eum, q̄ nõ suam, sed patris venit facere voluntatẽ. Quicũq; em̄ aperte aut occulte satagit, vt sp̄ialis pat̄ hoc ei iniũgat, qd̄ ipse habet in voluntate ipse se fallit, si putat se obediẽtem. Neq; em̄ in re ipse obedit plato, sed magis ei obedit plaus. Quia si obediat q̄s qd̄ ad oculũ, murmuret aut in abscondito, falsa est obediẽtia. Sola charitas facit obediẽtiã gratã et acceptabilẽ deo, & verus obediẽs dat suũ velle & suũ nolle. Præterea ad hoc q̄ q̄s sit vere obediẽs, necesse est, vt nõ sit in proprio seũ ptinax, nec proprio innitat cõsilio. In corde namq; est duplex lepra, vtz propria voluntas & propriũ consiliũ, lepra vtraq; pessima nimis, Lepra proprii cõsiliĩ eo perniciosior est, quo ampli⁹ latens: & quanto magis abũdat, tanto sibi quisque sanior esse videt. Hęc illorũ est, qui zelũ dei hñt, sed nõ secundũ sciẽtiam, seq̄ntes suum errorẽ, & obstinati in eo, ita vt nullius acquiescant cõsilijs. Hi vnitatem & pacem perturbant. Aduertant ergo q̄ q̄si scel⁹ idololatrię sit non acquiescere. Et quę maior supbia, q̄ vt vn⁹ hõ toti cõgregationi suum iudiciũ p̄ferat, tanq̄ ipse solus habeat spiritum dei: Hęc Bernardus. Aduertat religiosus, quantũ crimen sit inobediẽtia sua

E&

Est enim contra diuinũ præceptum, quoniã Christus insit suis obedire vicarijs. Est quoque contra votum solenne, & ita excedit periurium in gravitate. Denique si quis obtulisset ecclesiæ calicem & deinde calicem illum ecclesiæ datum retraheret sibi & applicaret proprio vsui, nonne enorme facinus esset, & furtum ac sacrilegium seu rapina sacrilega? Quanto magis grauissimum scelus est, dum religiosus voluntatem suam, quam deo & eius vicario dedit ac obtulit per votum solenne, retrahit sibi, & vitur ea ad libitum per inobediẽtiam maledictam? Hoc plane est sceleratissimum furtum, abominabile sacrilegium, rapina æterno supplicio vlciscenda. At vero in obediẽtia solet nasci ex superbia. Et sunt nonnulli spiritualiter & occulte superbi, qui quamuis vix trahi queant ad ea quæ præfidens præcipit eis, tamen ad alia quædam exercitia, ex suo genere alta & ardua, sunt fortes & proni, præsertim ad faciendum ea iuxta propriam voluntatem, videlicet, ad orationes meditationes, disciplinas, psalmodias, vigilijs. Hi prohdolor fallunt seipso. Ideo audiant & formident quod sanctus ait Bernardus: Nec studium bonæ actionis, Nec ocium sanctæ contemplationis, nec lachrimę penitentis extra obediẽtiam deo placent: imò ingratum est spiritui sancto, quicquid ei obruleris neglecto eo ad quod teneris. Verus obediẽs mandati exculationẽ non perastinat, sed statim parat

aure⁹

Merces eius illa est quod placet sibi. i. propria concupiscentia, cum dicat Apostolus Roma. 15. cap. vnu. quisque proximo suo placeat in bono ad edificationem. Et vt amplius retraheret audientes a concupiscentia sui, adiecit: eadem, Etenim Christus sibi non placuit. Sciat vnusquisque in hoc consistere suum periculum, quod vult sibi ipsi placere. Simul enim & inobediens inuenitur. Deinde quaeritur ibi an liceat religioso excusare opus suum quod ei iniungitur, & aliud querere. Respondet Basilius: Cum definitum sit, mensuram obedientie esse vsque ad mortem obedire, qui deuitat quod ei iniungitur, & aliud opus quaerit, primo omnium inobedientiae reus est, & manifeste ostendit, quod nondum abnegauit seipsum. Insuper multorum malorum causa efficitur, tam sibi, quam alijs, quoniam aditum contradictionis pluribus aperit, & seipsum ad contradicendum assuescit. Si autem rationem habet, propter quam excusat se ab opere sibi iniuncto, exponat hanc praesidenti, & relinquat eius iudicio. Consequenter quaeritur ibi, si iniunctum fuerit aliquid fratri, & contradixerit, postea autem sua sponte obediens, quid est. Respondet Basilius: In eo quod contradixit, iudicandus est inobediens exiitisse, & ceteros concitans ad simile malum, in quo sciat se obnoxium sententiae illi, quae ait: Contradictionem suscitatur malus, dominus autem angelum immisericordem (i. diabolus) immitteret ei. Si autem compunctus fuerit de sua contradictione, satisfaciat primo de ea, & ita faciat quod fuerat ei iniunctum, si permittit qui praesert

est

est. Postremo quaeritur ibi, si obediat quis & murmuret, quid fiet. Ad quod Basilius. Cum dicat Apostolus ad Phil. 2. ca. omnia facite sine murmurationibus & haesitationibus, alienus sit a fratrum vnitatem qui murmurat, & opus eius abijciatur, quoniam in infidelitate egrotat, & certam futurae retributionis non gerit fiduciam. Ecce ex ijs sanctorum & illuminatissimorum patrum verbis docemur, quantum ad veram obedientiam requirantur atque pertineant. Idcirco religiosus studeat ex intimo ac integro cordis affectu obedire, & seipsum in cunctis abnegare. vincere, mortificare atque relinquere, sicque specialissimam gratiam obtinebit a domino: & consolationes secretas a spiritu sancto, & fiet celeriter virtuosus.

¶ De eadem materia ex verbis sancti Bernardi, & aliorum, Articulus. 34.

Doctor religiosorum praecipuus, sanctus pater Bernardus ait: Dices o homo obedire, dice tu qui terra & puluis es, obtemperare ac subdi, quoniam de deo ac domino tuo Iesu Christo ait euangelista Mat. 2. ca. quod erat subditus illis, videlicet Mariae & Ioseph. Denique perfectae obedientiae exemplum & formam praebuit Paulus Acto. 9. ca. dicens Domine, quid me vis facere? O quam pauci inueniuntur in hac perfectae obedientiae forma, qui scilicet suam voluntatem sic abiecerunt, vt omni hora requirant, non quod ipsi, sed quod dominus velit. Multorum pusillae imitatio & feruicitas profecto exigit hodie, vt ab eis quaeri oporteat, quid vis facere tibi & non ipsi quaerant, domine quid me vis facere

Con

649. D. DIOINY. CARTHV. IN TER-
minis. Et ne pravitas plati pducatur in mediū, sub
dit ibidē: Non in bonis, sed etiā discipulis. O felix &
abundans gratia in obedientia. Nā simplici gressu
ducit hominem ad Christū. Et mens obediētis nō
solū excusatur à reddenda ratione pro alijs, sed nec
etiā obligatur reddere pro se ipsa. O summa liber-
tas, qua obtenta, vix possit homo peccare.

¶ Quā deuore ac prōpte oporteat religiosum obe-
dire, ex verbis & doctriinis S. Benedicti. Art. 54.

Sicut ait S. Benedictus in regula: primus humi-
litas gradus est obedientia sine mora. Hęc
cōuenit ijs q̄ Christū p̄ omnib⁹ diligūt, & mox
vt aliqd fuerit iustum à superiori, sine mora obē-
perant, ac si diuinitus ipeperetur, ita q̄ ex occupatis
manibus & q̄ agebant, imperfectū relinquētes, vo-
cē iubentis mox iplent. Isti angustā viā vere arripi-
unt, nō viuētes suo arbitrio, nec desiderijs & delecta-
tiōib⁹ p̄prijs obedientes, sed alieno iudicio ac p̄ce-
pro gaudēt duci ac viuere, imitātes eū q̄ ait apud
Iohā, 5. cap. Nō veni facere volūtātē meā, sed ei⁹ q̄
misit me. Tūc etiā vera ē obediētia, acceptabilis deo
& dulcis hoībus, si q̄ iubet, fiat nō repide, nō tarde,
neq̄ cū murmure aut dura r̄nsiōe: q̄niā obediētia q̄
maiorib⁹ exhibet, deo offert. Qui aut̄ inuite aut cū
murmuratiōe facit q̄ ei iniūgit, quis foris iplent ius-
tionē, deo in acceptū nō est: q̄ cor nō respicit mur-
murātis, atq̄ p̄ tali facto nullā cōsequit̄ gr̄am, imo
murmuratiū p̄ nā incurrit, nisi cū debita satisfacti-
one emēdet se. Pręterea loquitur Benedictus: Si alicui
fratri aliq̄ grauiā aut ip̄osibilia iniūgant, suscipiat
iuben

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 650.
iubentit imperiū cū oī obediētis & māsuēdinē.
Quod si pondus iniūsti opis oīno excedit vire⁹
suas, suggerat hoc suo superiori patienter & oppor-
tune, nō superbiendo aut resistendo v̄l cōradicen-
do. Et si post talē suggestiōnē superior in sua man-
serit iussione, sciat inferior sibi sic expedire, & confi-
dens in dei adiutorio, obediat faciendo q̄ potest.
Nec solū superiori, sed etiā sibi inuicē obediant fra-
tres, p̄sertim iuniores senioribus. Amplius in regu-
la S. Basilij queritur, quousq̄ seu vsq̄ ad quē modū
obedire oportet? Ad q̄ responder S. Basilij: Apo-
stolus docet hoc, ad Phil. 7. cap: proponens nobis
formā obediētis Christi, q̄ factus est obediēs vsq̄ ad
mortē. Rursus in eadē querit̄ regula, si aliquis non
est cōtēntus de eo opere q̄ sibi iniūgitur, sed vult ar-
tificiū aliquod discere, aut aliud facere, quali vitio e-
grotat? & an oportet acquiescere ei? Ad hoc respon-
det Basilij: Iste talis presumptor est, ac sibi placēs
ac infidelis, qui non timet sententiā Christi, dicen-
tis apud Mar. 25. cap: Estote parati quia qua hora
non putatis, filius hominis veniet. Si enim quoti-
die quis expectat dominū, sollicitus ē ac trepidus,
quomō presentem diem non transeat otiosus. Si
autem imperatur ei artificium discere, habeat lu-
crū obediētis sug, & in hoc placeat deo, & non as-
sumat iudicium in eo quod placet sibi. Denuo
queritur in regula illa, si quis inferior fuerit,
& promptus ad implenda mandata, agat autem
non quod ei iniungitur, sed quod ipse vult, quam
mercedem habet? Respondet Sanctus Basilij:
Mer

auris auditui, linguam voci, pedes itineri, manusq;
operi & se totum colligit in eius, vt mandatum im-
pleat præsidētis. Hinc quoq; in statutis ordinis Car-
thusiē habetur: Quāq; multa sint quæ religiose
agimur, solo tamen obedientiæ merito omnia no-
bis profutura speramus. Quæ obedientia si deēt,
tanti laboris non solum meritum nullū haberent,
sed etiam eternam dānationem acquirerent. Itaq;
de his omnibus charitatiue, frequenter ac diligent
sunt in fruendæ ac admonendæ personæ terris or-
dinis à suis visitatoribus, ministris seu confessorib;
& matribus, ne ab inuisibilibus hostibus suæ salu-
tis aliquo modo decipiantur.

¶ Qualiter instruendæ sunt de omni vitio propri-
etatis viuendo, & de vera paupertate, ad quam ex-
professione tenentur. **Articulus. XXXV.**

Vt præhabita, religiosi ad paupertatē se obli-
gant voto, prout paupertas est virtus, qua nō so-
lum exterior substantia non habetur, nec ali-
quod proprium possidetur, sed & inordinatus affe-
ctus habendi ea abijcitur, & mēs propter deum om-
nem proprietatem in talibus detestatur. Quem-
admodum autem religiosi facilius est proprietate-
m istam vitare quam gula & incontinentiæ ac
motus superbiæ, ita vitium proprietatis eis fit dif-
ficilimū repellere, si semel cæperint illud admittere
prout Cassianus docet diffuse. Hinc sancti patres
diligentissime docuerunt, imo & districtissime præ-
ceperunt, vt hoc vitium proprietatis in primis pure
ac radicatus euellatur. Hinc sanctus Bādictus ait in
regue

regula sua. Præcipue hoc vitium proprietatis am-
purerurra dicitur demonasterio, ne quis præsumat
aliquid dare aut accipere sine patris iussione, neque
habere propriam vllā omnino rem, nec codicem,
nec tabulas, nec graphium tum religiosi non lice-
at, ppria corpora aut volūtares habere in propria
potestate. Ideo oīa necessaria petāta patre habere.
Ne quicquā liceat habere, quod ipse nō dederit aut
licentiauerit. Quod si quisquam depræhensus fue-
rit huic nequissimo vitio subiaccere, admonetur se-
mel & iterum. Et si non emendauerit se, debita pœ-
nā subiaceat. Iterum ait. Testa fratrum a patre spiri-
tuali frequenter scrutanda sunt, ne quis habeat ali-
quid peculiare aut proprium. Et si apud aliquem
inuentum fuerit, quod a patre non acceperit, gra-
uissime disciplinæ subiaceat. Et vt omnis excusatio ne-
cessitatis auferatur, omnia necessaria dentur a pa-
tre. Hinc quoque sanctus Hieronimus scribit in re-
gula sua. Tanquam fatuus in sabulo ædificat, qui
in apostolica vita & religionis proposito appetit
temporales diuitias. Hinc attendite o filij diligen-
ter, hic omne periculum est, hic interitus animæ, hic
mors æterna. Qui iam renunciauerunt omnibus
quæ possident & ex voto promiserunt propria nō
habere, & nihil terrenum, nihil temporale tanquam
proprium debent habere neque appetere. Certe
non tunicam non caligam neque quodcumque ali-
ud minimū. Idcirco obtestor vos omnes & singu-
los corā deo & Iesu Christo, q; iudicaturus est oēs, vt
aus & argētū cito & trāsītēs pecunia nulla ratiōe cor-
vestru m.

657. D. DIONY CARTHV IN TER,
vestrū seducat, vt aliqs vestrū cū Ananja & Saphy
ra mentiri nitat spūi sc̄to, quē nihil latet, retinendo
apud se occulte q̄tuncūq; minimū tēporalē: Hinc
Mat. 5. ca. dicunt beati pauperes ipū, vt sciat q̄ nō
sufficit cuncta tēporalia relinq̄ndo ad Monasteriū
pauperē accedere, si mens miserima appetit quæ
reliq̄t. Qm̄ oculi dei magis contēplant affectū, quā
nūmū aut censum. Melius em̄ est in seculo cum di
uitibus, tēporalibus rebus insistere, quā in mona
sterio pauper ipsas appetere. Propter q̄d volo &
hortor, vt in monasterio vestro hæc perpetua ob
seruatio maneat, q̄ nulla soror audeat tangere aut
retinere per horā censum vel obolū, aut aliquod
quantūcūq; minimū, quantū a matre aut sorore
mittatur. Sic sic dei sponsæ sp̄sūm Iesum astrin
gite mentibus mundis a terrenorū contagiōe, qm̄
secum in habitatione nihil permittit esse terrenum
Sic sic apostolicæ fœminæ, p̄iciite peras & sacculos
vt neq; marsupia ex latere pendeant, nec opus sit
clauib⁹, vt mōstrēt ex ipsiſteriorū indicijs, q̄ nihil
habēt extrinsecum, nisi Iesus. Nunquā in Christi et
apostolorum consortio. i. in clauſtro quarat filia
regis præminere. Pōpis terrenis, dignitatibus car
nis, spiritalis vita non eget, & carnis arras Chri
stus non q̄rit in suo cōiugio. Quæ nobilior est, ipa
quoq; existat humilior, & ad cuncta obſeḡietiam
vilia, pr̄optor. Hęc Hie. Oia ista pp̄ dāt solícite mi
nistri & matres p̄sonarū tertiæ regulæ, quæ ad tria

VOTA

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 658
vota se obligant, vt vitium pp̄rietatis inter eos
nullo colore, nulla occasiōe subintrer. Nec permie
tant vt in eorum congregationibus vnus abundet
in aliqua re, & aliter indigeat. In circo si alicui fratri
aut sorori vestes aut aliquid tale apporretur & de
tur a parentibus vel cognatis, nequaquā recipiat
ea sine ministri aut matris licentia, nec detur ei nisi
indigeat eo. Vel si ei donantur, mox auferantur ab
eovel ab ea vestimenta, camisia, seu consimilia, q̄
bus non indiget, quate nō indigentibus tribuantur
Hinc in regula sancti Benedicti habetur: Nullaten
us liceat monacho sine licentia dare aut recipere
munuscula, literas aut eulogias a parentibus, neque
ab inuicem, nec ab aliquo hoim. Et si a parentibus
alicui aliquid directum fuerit, non præsumat illud
accipere, nisi indicauerit prius patri, in cuius sit
potestate, cui illud detur, Nec contristetur frater,
si ei datum non fuerit, ne diabolo detur occasio,
Hinc ait & Hugo: In communi vita nihil licet oc
culte recipi, nec proprium retineri: sed si quid ali
cui detur, præsentandum est præſidenti, vt cui ne
cesse fuerit præbeatur. Sic nāque auaritia extingui
tur, superfluitas reſecatur, sic nutritur & charitas,
& sancta custoditur paupertas: quia dum animus
non habet terrena retinere, cogitur caelestia cogi
tare. Sed sunt aliqui, qui grauiter conturban
tur dū ea quæ eis data aut missa sunt, retinere nō p̄
mittūt. Amāt munuscula, delectāt in pp̄ijs, et sepe

t 2 ex

ex paruis & vilibus rebus tanto inardescūt defiderio, vt earum occasione concordiam fratrum solent perturbare, quod diabolica persuasiōe certum est fieri. Debemus ergo demonū laqueos in omni materia præcauere, & cuncta terrena virtute mentis calcare. Præterea beatus Augustinus ait in regula sua: Quicumq; ad tantum progressus fuerit malum, vt occulte literas aut munus accipiat, si sponte hoc p̄fiteretur & prodit, parcatur ei & oretur pro eo. Si autemprehenditur aut conuincitur, grauius emendetur. Quod si aliquis rem sibi collatam celauerit, furti iudicio condemnatur. Circa quod ait Hugo: Frater qui rem sibi collatam celare appetit, ludeæ traditoris locum tenet. Itaq; omnis religiosa p̄sona diligentissime studeat mentem suam reformare, funditusq; purgare ab omni inordinata affectione circa terrena, quia vt sancti anachoretæ Abbas Pafunius Abbasq; Daniel docuerunt, nisi religiosus sic fecerit, paulatim circa minima quæque inordinatus afficietur.

¶ De informatione fratrum & sororum circa votum castitatis, & de remedijs contra tentationes & contra concupiscentias carnis. Articulus. XXXVI.

Non solum ab actu exteriori obscæno, s̄ fornicatione, sed etiã ab interiori concupiscentia viciosa religiosus promittit se abstinere p̄ votum castitatis. Cum igitur mens humana diu esse non possit sine amore & delectatione, id eo religiosa persona debet se tota diligentia & conatu assiduo dare ad veram & spiritalem dilectiōem ac dilectas

ac delectatiōem in actibus virtuosis, atq; ab omni carnali amore & delectatione sensu elata cauere. Et si quaeratur qualiter istud fieri valeat, respondendum quod ita. Ad hoc dñm quod crescamus & accendamus in dei amore, primo valet, quod consideremus quam bonus, amabilis & super desiderabilis sit dñs deus noster, quia reuera vniuersis & singulis creaturis est in infinitū desiderabilior, melior, pulchrior, atq; in omni nobilitate & perfectione eminentior. Et qui non e pot̄ sic deum pure ac intellectualiter cōtemplari, saltem credat sic esse, & ex rebus creatis hoc ipsum pro posse pendat. Secundo valet ad idem, considerare quod dominus & creator noster ita prior dilexit nos. Durissimus nanque ingratusq; existit, qui non rediligit eū, a quo scit se diligi, & qui prior dilexit se. Tertio valet ad hoc, considerare vniuersa beneficia dei pro posse, & p̄sertim, quod vniuersus dei filius propter nos factus est homo, & tanta pro nostra salute fecit ac sustinuit. Quarto, quod tam ineffabilem beatitudinē nobis præparauit in cælis. Quinto valet ad hoc, omni hora inuocare dominum, quatenus sua sancta charitate & spiritali proximorum dilectione dignetur nos inflammare. Sexto valet ad hoc, facere sibi consuetudinem eleuandi cor suum ad deum, in omni loco, actu & tempore eum laudando, orando ac meditando. Septimo diuina præcepta viriliter exequi. Religiosus ergo non assiciatur ad aliquam personam humanam, nisi puro & spiritali affectu, in quantum videlicet est dei creatura, sum-

661. D. DIONY CARTHV. IN TER.

me trinitatis imagine infinita, ad æternam beatitudinem à deo ordinata & cognita & condita, & Christi sanguine liberata, atq; in quantum ornata est charitate & gratia dei ceterisque virtutibus & actibus bonis, vel eis ornari potest, & vt ea obtineat. Porro amor naturalis, familiaris ac socialis ad spiritalem amorem est referendus. Ad hoc autem omnis religiosus viter omnem carnalem & turpē amorem & concupiscentiam sensualem, requiritur quod viter causas & occasiones concupiscentiæ & carnalis amoris, videlicet incautum aspectum, tactus, amplexus, & oscula, colloq; quoq; superflua & lasciuia, imò & imaginationes ac cogitationes carnales & scedas, societates periculosas, loca & tempora importuna. Nec solum vitanda sunt ista circa personas forminei sexus, sed etiam circa adolescentes & iuvenes sexus virilis. Deniq; concupiscentiæ & stimuli carnis quandoq; oriuntur ex causa naturali seu interiori, atq; spontanea, quia & si dæmones non essent neq; tentarent, adhuc homines sustinerent huiusmodi motus. Aliqñ verò oriuntur ex causa extrinseca, hoc est, ex dæmonum suggestione, siue ex humana insinuatione, vel exteriorum obiectorum impressiōe. Et qualitercunq; oriuntur concupiscentiæ & stimulations istę in homine, debet eis vnusquisq; potissime religiosus, prudenter resistere, dissentire, imò & ne oriatur in se prouide præuenire, quantum sibi extat possibile, vitando, vt dictum est, causas & occasiones earum. Præterea multis modis resistendum est. Primo per orationes assiduas atque seruentes,

Secund.

REGV. S. FRAN. ELVCIDA. 662.

Secundo per frequentem præcordialem & compassiuam meditationem passionis dominicæ. Tertio per sapientialem considerationem quatuor nouissimorum, quæ qui quotidie diligenter attendit, varia euadit peccata. Qui enim quotidie pensat se moriturum in breui, atque perpendit districtiōnem diuini iudicij, acerbiteratē quoque omnis infernalis supplicij, & inenarrabilia gaudia Paradisi cœlestis, faciliter potest abhorrere peccata & oblectamenta carnalia. Quarto omnem ociositatem & loquacitatem vitando, seque viriliter occupando in actibus bonis: Quinto omnem gulam atque conuiuia fugiendo. Sexto vitatum est vitando ea ex quibus nascuntur concupiscentiæ & stimuli carnis, videlicet incautum & libidinosum aspectum, turpem imaginationem, cogitationes inmundas, tactus, amplexus & oscula, atque similia libidinis incitamenta. Estque tentationibus & concupiscentiis carnis statim in principio cum ceperint surgere, resistendum. Et debet se homo auerte ab intuitu, imaginatione & consideratione obiectorum & incitamentorum actuumque carnaliū. Affectiōnes namque & concupiscentiæ ex aliqua prouia cognitione nascuntur, cum obiectum appetit fit, bonum cognitum. Cum igitur ceperit quis sentire in se ortum alicuius concupiscentiæ aut sensualis amoris vel stimuli carnis, protinus se conuertat ad orationes, ad meditationem dominicæ passionis, ad memoriā nouissimorum, & ad cætera remedia, cōtra concupiscentiā & vitia carnis valētia,

f

4

Hog

Hoc quoque sciendum, quod non solum consensus in opus obscœnum, sed etiam consensus in delectationem, est mortale peccatum. Similiter delectatio morosa in cogitatione seu apprehensione consistens. Hinc Augu. valde admonet religiosos, vt oculos suos non figant in aliquam forminam. Et dominus ac saluator, Matt. 5. cap. conestatur: Qui viderit mulierẽ ad concupiscendum eam iam moxcharus est eam in corde suo. Subijciendus est ergo sensitiuus appetitus ratione, vt nil appetat nisi secundum rectæ rationis imperiũ ac dictamẽ. Quam charitatiue patienter & grater suscipienda sit paterna ac fraterna correctio atque correctio. Articulus. XXXVII.

AD proficiendum in vita religiosa valde salubre & vtile, imo & necessarium est, paternas & fraternas increpationes ac admonitiones libenter accipere, debitam quoque correctionem cum contritione & humilitate amplecti, quia in multis, offendimus omnes, cum & iustus septies in die cadat. & vniuersæ iustitiæ nostræ sint quasi pannus menstruatus, nec numerare valeamus peccata, quæ omni die incidimus, non solum peccata commissionis, sed etiam omissionis. Quæ tot & tanta sunt, qd ea pro maxime parte nescimus, neque aduertimus. Propter quod vir sanctus. Psal. 18. clamauit: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me domine. Cum ergo peccata sint vulnera animæ & læsiones ac maculæ eius, imo & spiritalis mors vel dispositio ad eandem, quid tam insensatum ac fatuũ quid.

quid tam iniustum ac improbum, sicut corripi ac corrigi nolle? Cum paterna seu fraterna correctio non sit nisi saluberrima medicina ad curandum peccata præterita, ad pessundandum præsentia vitia, atque ad præcauendum futura. Ideo cum omnigratiarum actione est correctio illa suscipienda, præsertim a præsidente, deinde a cõfratribus & consororibus vniuersis, & non solum verbalis correctio, sed etiam realis correctio à præsidente. Et certe qui pro suis peccatis veram habet contritionem & propriã agnoscit, miseriam, defectuositatem & culparum suarum congeriem, non aliud operat in presentivita, nisi reprehendi, & castigari. Ideo istud est signum veræ humilitatis & saluberrimæ contritionis. Porro qui reprehendi & corrigi dignatur, qui metuit increpari ut perari accusari, humiliatq; refugit, superbiã, insipiam & vanitatẽ suã demõstrat. Qui vero increpantem & corrigentem contemnit, diiudicat aut dure alloquitur aut ei irascitur, detrahit, indignatur, vel contra ipsum amaricatur, similis est phrenetico. Nec oui, quæ transit sub baculo sui pastoris, sed cani & lupi remordendi recte assimilatur. Præterea dato qd quis immunus sit à peccato quod ei obijcit, tñ ppter alia peccata sua innumerabilia & occulta, debet increpationẽ & disciplinam, grater suscipere, imo & si nulli subesset peccato. Quia correctio ista non solum est peccati medela, sed etiam cautela contra peccata futura, & via promerendi gratiam ampliolem, saluberrima quoque exercitatio ad patientiam obtinendam & ad frangendum

dum ac superandū seipsum, ideo eam diligere & amplecti, signum est veræ sapientiæ, humilitatis & contritionis. Hinc diuina scriptura, præsertim in libris sapientialibus, copiosissime ac specialissime admonet non solum religiosos, sed etiam vniuersos fideles ad exhibendum alijs & ad suscipiendum ab eis correptionē. Nēpe in primis virtus & sapientia dei patris Christus domus in Matt. 18. ca. iubet, Si peccauerit in te (id est te sciente) frater (id est, proximus) tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. Hinc & Salomon in Prou. ca. 12 ait: Qui diligit disciplinam, diligit & seipm. Qui autē odit increpatōes insipiens est. Et rursus Prou. 15: Qui abiicit disciplinam, despicit animam suam. Qui autē acquiescit increpatōibus, possessor est cordis. Qui autē illusor est, non audit cū corripitur. Iterūq; in Prou. 9. cap. protestatur. Argue sapientē, & diliget te: doce iustū, & festinabit accipere. Vero qui corripientē dura ceruice contēnit repentinus supueniet ei interitus, Præterea, Eccl. 19. cap scriptū est: Corripe amicū, ne forte non intellexerit & dicat, non feci: aut si fecerit, ne iterum addat facere. Quam bonū est arguere q̄ irascit: q̄ bonū est, correptū ostendere penitentiā: Sic enim effugiet peccatū. Qui odit correptionē, vestigiū est peccatoris, qui autē timet deū, cōuertetur ad cor suū. Hoc demū sciendū, q̄ correptio delinquentis vno modo est actus charitatis, & ita pertinet ad superiores & æquales ac inferiores. Alio modo est actus iusticie & ita pertinet ad superiores ac prædentes ad quos etiam spectat correptioni correctionē adijcere, dñ

ficere, dum ratio id requirit. Corripiendus est autē peccans, non ex plurbatione, crudelitate, eie aut impatientia, neque aliqua vehementia passionis, sed ex charitate, iustitia, discretionē, pietate & cōpassione, ita vt ipse corripiens propriæ infinitatis sit memor, & ita conetur delinquentē curare, vt nec se ipsum peritā, impatientiā aut passionem aliam sedat, nec correptum ad grauiorem inducat ruinam. Hinc ait Isidorus: Qui delinquentem superbo aut odio animo corripit, non emendat, sed percutit: Quicquid indignans aut proteruus protulerit animus, furor est obiurgantis, non dilectio corrigētis. Quicquid lacerato animo dixeris, punientis est impetus, non charitas emendantis. Veruntamen eodem protestante Isidoro, qui blando verbo castigatus non emendatur necesse est vt acrius arguatur. Et qui secrete admonitus se corrigere negligit, publice arguendus est. Et vulnus quod occulte sanari non potest, debet manifeste emendari. Manifesta quoque peccata non sunt occulta correctione purganda. Hinc apostolus 1. Timoth. 5. ca. iubet, Peccantes coram omnibus, argue, vt cæteri timorem habeant: Sed vt Antifiodorensis scribit in summa sua, paucissimi præceptum istud fraternæ correptionis adimplent. Et in hoc. Hi qui presunt damabilius negligentes existūt. Verum quoniam sanctis doctoribus. Ambrosio. Crisostimoque testantibus, indigni sunt alios iudicare atque corri

REGV. S. FRAN. ELYCIDA.

corripere, qui in eisdem aut maioribus sunt peccatis, ideo qui præsunt, debent seipfos in primis corrigere, & irripræhensibiles exhibere, ne eis valeat dici illud Lu. 4. cap. Medice, cura tuipsum non doces. Et illud Apostoli ad Roma. 2. Qui alium doces, teipsum non doces: Debent quoq; qui præsunt, in correptionibus & correctionibus suis circa subditos, vti grandi discretione, & misericordiam iustitia contemperare.

¶ De taciturnitate seruanda, & loquacitate vitanda.

Articulus. 38.

Quemadmodum libri sapientiales specialiter exhortantur omnem hominem ad suscipiendum æquanimiter correptionem & correctionem pro suis peccatis, ita specialiter ac diligentissime, imo et frequentissime admonent oëm fidelem ad refrenandum propriam linguam, & ad indefinentem custodiam oris sui, ita vt non nisi fructuosa & ædificatoria verbe loquatur, seq; a multiloquio reprimat. Deniq; quantum vitanda sint verba, vitiosa, vti pote mendosa, detractoria, pungitiua irrisoria, contentiosa & seminariua discordiar; Christus breui sententia si pud Mar. 12. cap. pandit: inquiens: De omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddet retonem in die iudicij. Hinc Salomon loquitur: in Prou. 21. cap. Qui custodit os suum, custodit animam suam, qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet malū. Qui moderatur sermones suos, doctus ei prudens est, stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur. Qui cu

stodit

D. DIONY. CARTH. IN TRE. 668.

stodit os suum & linguā suā, custodit ab angustijs animā suam. Stultus autē verba multiplicat. Quia in multiloquio peccatum non deest. Sicut vrbs patens & absq; muroꝝ ambitu, ita vir qui non potest in loquendo cohibere spūm suum. Vidisti hominē velocem ad loquendū, stultitia magis speranda est quā illius correctio. Hæc omnia Salomonis sunt verba. Ex quibus docemur, quanta sit insipientia loquacium, & quanta dāna animæ suę incurrat hō ex incustodia linguæ suæ. Hinc quoq; in Ecclesiasti co scripta sunt multa per diuersa capita videlicet. Qui odit loquacitatem, extinguit malitiam, & est odibilis, qui procax est ad loquendū. Qui multus vtit verbis, lædit animā suam. Vbi non est auditus, nō effundas sermonē. Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. Cū igitur refrenatio linguæ sit tam necessaria ad salutem, tanq; fructuosa & cōmendabilis, & incustodia eius tam periculosa nociua atq; dānabilis, hinc sancti p̄ses inter obseruantias regulares præcipuas cōstituerūt obseruationē silentij, vt religiosi nō nisi certis horis, & de licentia sui superioris loquātur. Hinc beatus Hieronymus in regula suā ait, Illud ap̄l̄ Jacobi cap. 1. in corde vestro millies repetaē in die. Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam, suam sed seducēs cor suū, huius vana est religio. Religio igitē sancta non pot̄ inesse loquacibus, qui ab inutilibus verbis abstinere nō p̄t. Et hoc sancti patres edocēt, in heremo cū summa diligentia obseruāt sancta silentia, tanq; sanctę cōtēplationis subsidia. Plures

vidi

669 D. DIONY. CARTHV. IN TER,
vidi qui infra septē annos nullū verbum locuti fue-
runt hoībus. Hinc Iacobus apostolus in refrenati-
one linguæ beatitudinē ponit dicendo: Canonice
sue ca. 1. Qui cūq; refrenat linguā suam, hic brūs in
in factō suo erit, vt sciamus qd deus qui est beati-
do nostra haberi & contēplari nō pōt in multilo-
quio. Refrenatio linguæ est, cum ei silentiū impo-
nit, ne in verba deo displicētia, prūpere audeat, vel
exercet ad bonū, vt diuinas laudes exoluat. Præte-
erea sororib; & monialibus specialit; scribit beatus
Hieronymus: Si qñ mulierculg de pprijs viris, de fi-
lijs, de vestib; de mundi vanitatib; cæperint garru-
lare, vt mōris est eis, mox frangere verba eorū otio-
sa, & introduce verba dei. Quia si audire nolue-
rint, fenestra in detestationē criminis claudat illis
in faciē, & velox fuga restet sanctitatē intrinsecam
ne rumores intrātes mentē p̄ aures, distractionē et
ingerud. nē cordi inducāt tempore orationis & cō-
tēplatiōis, Exteriores sensus & os, sunt fenestræ &
ianua q̄ si clausa non fuerint, mōrti patet ingressus
in animā. Porro exteriores sensus nostri claudī nō
p̄nt in tumultib; hominū, ideo solum in silentio et
quiete vitantur cogitationes peruersæ, quæ sepa-
rant nesa deo. Tam raro vir vobis appareat, tam
raro habeatur de viro inter vos mentio, vt puellg
vestræ penē ignorent sexum virilem. Labia virive-
nena præbent mulieribus. Vir cuiuscunq; condi-
tiōis existat, aut nunquam vobis appareat, aut vi-
sus perterreat visum vestrum tāquam horridum
monstrum. Propterea volo vt si necesse fuerit lo-
qu

REGV. S. FRAN. ELVCIDĀ. 670
qui cum viro, velum in fenestula tractum, mutua-
rum aspectum impediatur. Hæc Hieronymus. San-
ctus quoque Augustinus inquit, Silentium o fra-
tres charissimi vobis summe necessariū est. Omo-
verbum quod non ædificat, in periculum veritur
dicentium atque audientium, Lingua vestra ratio-
nem sequatur, non voluntatem. Non enim solum
debemus oculos clausos tenere, sed & linguas infra
dentes seruare illæses. Vanus sermo, vanæ confici-
entiæ iudex est.

¶ Quam fideliter debeant fratres & sorores
laborare, & laborando orare, & de lo-
quacitate in laboribus vitanda.

Artucilus. XXXIX.

Hoc plurimū cōiolat religioſas personas de
laborib; suis viuentes quod ait propheta:
Labores manū tuæ māducabis, beatus &
beue tibi erit. Verum sunt multi, qui pro proprio
curo & comodo sortius instantiusque laborāt,
quam pro bono & emolumento communi: quia
in eis plus regnat carualis affectus, quam spiritalis
dilectis, & improbus amor sui, quam charitas com-
munitatis & dei. Quo contra sanctus Augustinus
ait in regula sua. Nullus sibi aliquid operetur, sed
omnia opera vestra in vnum fiant maiori studio &
& frequentiori alacritate, quam si vobis singula sa-
ceretis proprio. Charitas namque, quæ sua sunt, sic
intelligit, si cōmunia, pprijs, nō propria cōmunib;
anteponat. Ideo q̄nto apli; rem cōm q̄ vestrū
pprie curaueritis tāto plus vos proficere noueritis

Hæc

Hæc Augustinus. Super quæ verba scribit Huber-
 us: Qui sunt religiosi, qui ad opera communia sunt
 nunc impotentes, nunc negligentes, nunc querulo-
 si & tristes, ad propria autem fortes, læti & diligenti-
 tes: Et hoc est quod in loco communitatis singula-
 ritatem inducit. Propter quod factus ait Bernardus:
 Homo singularis ad omnia sua est strenuus, ad cõ-
 munia piger. Contra quod ait apostolus ad Phil. 2.
 cap: Non quæ sua sunt singuli considerantes, sed q̄
 aliorum. Hoc est quod destruit religionem. Quan-
 tæ enim abbatiæ tam in temporalibus quam in
 spiritualibus perierunt, eo quod relictis bonis cõ-
 munitibus, vacauerunt proprijs comodis: Præterea
 iuxta doctrinam sancti Bernardi, in corporali labo-
 re sanctæ religionis valde cauenda est omnis loqua-
 citas. Alioquin maius demeritum erit in fabulan-
 do, quam meritum in laborando. Hinc deuotissi-
 mi fratres in eremo atq; in sanctorum patrũ cenobijs
 cū summo silentio exercuerunt exteriores labores,
 quia nouerunt qd per loquacitatē cõpunctio cordis dis-
 soluit, recollectio atq; stabilitas mētis in deo peni-
 tus dissipat: & ipsi q̄ laborat ad iocos & risus, p̄silunt:
 sicq; inaniter delectant, & oī spiritali cõsolatiōe pri-
 uare merent. Si itaq; fratres religiosi nolūt in labo-
 rando cõtinuū & p̄fectū seruare silētiū, quis interius
 meditatiōib⁹ & orōnib⁹ vacet mētali⁹, nō tñ omit-
 tāt cõfabulatiōes suas frequētē interrūpere p̄ orō-
 nes, ita vt is q̄ præest aut senior inter laborantes,
 frequenter voce aliquantulum alta clamer & dicat,
 pater noster. Quo audito, vnusquisque labo-
 rātium

rantium dicat deuote orationem dominicam cum
 salutatiōe angelica. Et deinde teneatur ad aliquan-
 tulum tempus silentium, quousque præfidens aut
 senior dicat, Bñdicite. Et infra tempus illius silentij
 mens dirigatur ad deum. Hinc Cassianus ait in li-
 bro de institutis patrum, quod fratres egressi ad ne-
 cessaria opera, talit̄ ea expleuerunt, quod nulla pe-
 nitus inter eos colloquio tenebatur. Sed sic com-
 pleuit vnusquisque opus suum iniunctum, quod
 interim de scripturis sacris aliqd meditabatur, aut
 orationibus insistebat, & nullam temporis partem
 infructuose expendit. Nec licuit vni alium tenere
 cum manu, seu manus inuicem sibi inferre: Quod
 etiam in regula sancti Pachonij diuinit⁹ iussu fuit

Qualiter personæ religiosæ debeant exercitia
 sua sapientialiter ordinare ad perfectionē. Art. 40.

Sicut beatissimus pater Antonius docuit, nul-
 la virtus tam compēdiose ducit hominem ad
 veram perfectionem sicut discretio. Exercitia
 autē religiosorum sunt triplicia. Nam quædam sunt
 omnino exteriora & corporalia, vt ieiunia, vigiliæ
 abstinentiæ disciplinæ, & manuales labores. Alii
 vero eorū exercitia sunt penitus interiora & intelle-
 ctualia, vt meditari contēplari, mentalit̄q; orare, &
 deū laudare atq; diligere, credere et sperare ī eū. Sūs
 quoq; alia eo exercitia, quæ inter p̄fata se hñt me-
 dio mō. Sunt em̄ interiora, & tñ ad reformatiōnem
 passionū animæ pertinent, quæ passiones in appeti-
 tu sunt sensitiuo. Exigit ergo vera discretio, vt ex-
 ercitia illa exteriora & corporalia, cū sint infima or-
 u dine nus

675. D. DIONY. CARTHV. IN TER-
dinent ad reformationē passionum appetitus sen-
sitiui: Quia ad hoc debemus ieiunare, abstinere, vi-
gilare, & corpora nostra per disciplinas atq; labores
affligere, vt sensualitas & sensitiua pars animę cum
moribus & affectiōibus suis plene subiiciant impe-
rio recte rationis ac p̄ceptis legis diuinę & ordini
charitatis. Hoc est, vt cōcupiscētię & delectatiōes
sensuales, carnales amores, timores, ac ceterę passi-
ones, vtz ira, tristitia, cupiditas, per rationē & p̄ vir-
tutes morales refrenent ac rectificent, ita vt nō affi-
ciamur nec moueamur ad aliq̄ rem tēporalē, sensi-
bilē aut carnalem, nisi secundū qd dicit ratio re-
cta, & docet lex diuina, & charitas dei requirit: nec
aliē delectemur, cōristemur, irascamur, aut timea-
mus de quocunq; re terrena carnali aut sensitiua. Insu-
per ista passionū reformatio, est ordinanda ad per-
fectā reformationē ac veram perfectionē ratiois
seu intellectus ac voluntatis, puta ad hoc, qd deum
altissimū & æternum pura ac stabili mente cōtem-
plemur eūq; seruide diligamus, diuinā scripturam
intelligamus, sicq; æterna, cælestia ac diuina synce-
rit meditemur, & ea feruent amemus. In cōtēplati-
ōe em̄ et dilectione dei consistit, tota perfectio no-
stra. Ideo omnia alia debemus ordinare ad cōtem-
plationē dilectionemq; dei omnipotentis, qd est
summa & inuariabilis veritas, æterna quoq; pura,
infinitaq; bonitas, a cuius cōtēplatione & dilecti-
ōne impediunt mentē passiones animę, nisi refre-
natę sint ac reformatę. Qui em̄ impatiens est, ira-
cundus, libidinosus, cupidus, voluptuosus secula-
riter

REGV. S. FRAN ELVCIDA. 672
riter tristis, carnalit̄ timidus, aut similibus passio-
bus aut vitij subditus, nō est apud cōtēplationē
& dilectionem supermūdissimi dei. Itaq; qd corpo-
ralit̄ se exercet & affigit ieiunijs, abstinētijs, vigi-
lijs, disciplinis, laboribus, & intus nō, p̄ficat in re-
formationibus passionū, in expurgatiōibus vitiorū
in humilitate, patientia, māuetudine, sobrietate, ca-
stimoniali, puritate, stulte inaniterque laborat, et si-
milis est ei, qd terrā laboriose arat ac seminat, & in-
nūq̄ colligit fructū. De hoc Eusebius Emisenus in
suis homelijs pulcherrime ac sapientissime loquitur:
Non nobis sufficere credamus, qd in hac virtutum
schola nos credimus & cernimus cōgregatos, nisi
in ipsis virtutibus quōtidie p̄ficiamus. Quid enim
prodest nobis secretum huius habitationis, quat-
do tyrannico dominatu malitia in nobis regnat,
qñ ira supereqtat aut impatiētia exagitat, qñ ma-
iorē metū incurit nobis humanus oculus qd diuinus,
quando nos extra mundū esse nō credim⁹ aut tene-
mus? Ideo fratres videte vocationem vestrā. Ve-
nire ad claustrū seu cōgregationē summę perfectio-
nis initiū est: sed in claustro aut cōgregatione nō p̄-
fecte viuere, sūma dānatio est. Quid p̄dest si locus
quietus tantum, corporaliter teneat, & ingreditur
in corde versetur? Quid inquam prodest, si in ha-
bitaculo silentium sit, & in habitatoribus vitiorū
tumultus & colluctatio passionum? Non ad car-
nalem requiem, non ad vanam securitatem, sed ad
præliandum contra passiones & vitia, ad istum
conuenimus locum, vt peccata linguę vincamus,

ut non solum inuicem non inferamus iniurias, sed nec sentiamus illatas. Peculiaris autem istud ad nostram spectat professionem, nihil in hac vita consolationis requirere aut quietis, nec velle recipere bona in hac vita, sed honores refugere, subiectione & abiectione gaudere, paupertatem querere, & non solum facultates, sed ipsas etiam cupiditates eradicare. Habendier enim a mortis integre reseceatur, ardentior est in paruis, & plus torquet in minimis. Et nisi ex corde pauper sis & affectu, paupertas tua miseria est, & non virtus. Ieiunare & vigilare, nec tamen mores corrigere, est quasi extra viniam emundare, & viniam ipsam incultam relinquere.

¶ De Symonia vitanda. Articulus XLI.

Quantum, id est, cum quanta puritate & diligentia omnis Simoniaca prauitas sit religionis vitanda in susceptione personarum ad religionem, constat ex verbis gloriosi Hieronymi, in egul a sua dicentis, detestabilem heresim Symoniae, quam communi prauitate diaboli moniales assuetæ committunt, etiam in auditu horreat vestra societas. Gessi pœna & Simonis vos terreat prauitas, vox Petri vicarij Christi ad Simonem nunquam exeat de auribus vestris. Pecunia tua tecum sit in perditionem. Existimasti enim donum dei te habere pecunia. Ad vos venientes sorores, ad Christi suscipite nuptias gratis, præponatur sanctitas pecunie, exquiratur bonitas vitæ, non generositas carnis, non utilitas mundi. Nulla omnino pactio aut conditio, nulla opinio, id est, existimatio de aliqua re tem

re temporali danda, quæ mētis puritatē perturbet pueniat, i. receptionē personæ præcedat. Apud isa. cap. 33. Beatum sapientia clamat qui exciuit manus suas ab omni munere. Et in Eccō. 15. ca. Qui post aurum non abiit, nec sperauit in thesauris pecuniæ, quæ subuertit verum iudicium animæ. Hæc Hiero. Insuper papa Urbanus quintus, tam districte & omnifarie prohibuit aliquid temporale peti a persona ingressum religionis petente, quod eius prohibitio palliari non potest, nec excusare se potest aliquis ab obseruantia eius. Iussit namque ut nec ante receptionem, nec in receptione, neque post receptionem aliquid exigatur, & ut nullo colore nulloq; modo sub paupertatis prætextu fiat exactio aut pactio de aliquo temporali dando, Constitutionem aut hanc Urbani pape successor eius. Gre. vndecimus confirmauit. Hinc quoque in statuto Carthusiensis ordinis dicitur, A nouitio, id est, ab eo qui recipi petit, aut ad nouitium seu probationem receptus est, nec vestis nec aliud exigatur. Si prior exegerit, sit extra sedem suam quadraginta diebus & noctibus, & toridè sine misericordia faciat abtinentias. Si procurator vel alius exegerit, sit nouitius per quadraginta dies, & toridè in cap. recipiat disciplinā. Prioratum quoque prior, & procurationem procurator amittat, si eis scientibus exactio iam venit ad effectum. De hac materia alibi scripsi plenius. Denique quantæ detractiones & temeraria iudicia diuersaque scandala oriantur quotidie ex practica illa quorundā religiosorum periculosa

677. D. DIONY. CARTH. IN TER-
 culosa, qua vel directe ꝑ indirecte, vel per se vel per
 alios aliquid petunt a persona recipi postulante, ex
 perientia docet, & ex ea sanctę religioni detrahetur
 pusilli scandalizantur, pauperes quoq; a religionis
 ingressu impediunt, nec species mali vitat̃ propter
 quā vitandā asserit sanct⁹ Tho. in quotlibetis suis
 quod saltem ante receptionē personę nihil sit exi-
 gendū Insuper non sufficit ad salutē nihil exigere,
 sed corā deo requirit̃ etiam nil temporale pro rece-
 ptione persone intēdere: hoc est, nō accipere perso-
 nā intuitu aut spe alicuius rei tēporalis dandę ab
 ea, quia hoc esset Simonia intentionalis. Quā solēt
 incurrere illi, qui personā accipiunt absq; p̃grua pa-
 ctione, tamē si infra annū ꝑbationis viderint se ni-
 hil tēporale, provt sperabant, adepturos ab ipsa,
 expediūt se ab ea & querūt occasionē qua eā egre-
 di faciāt, nec ad professionē admittāt: quod impiū
 est corā altissimo, quē nullus irridere potest aut sal-
 lere. Religiosa ergo p̃sonę, q̃ seme ꝑpter deū oīa tē-
 poralia relinquerunt, nequaquam rursus tantis se
 inuoluant periculis propter temporalia semel amo-
 re dei contēpta, præsertim cū non solū ad meliorē,
 sed itē ad tutiorē viā sint obligati, provt in summa
 sua Antistiodorensis faterur.

¶ De temerarijs iudicijs, suspensionibus, detractionibus,
 coutumelijs, seminariis et discordijs pe-
 nitur evitandis. Articulus XLII.

Chrūs ię uā. Ma. 7. Nolite, i q̃ iudicare, i. sc̃au-
 re iudicādo aliquē re ꝑbare aut maledē eo
 sentire, & nō iudicabimini iudicio re ꝑbatōis
 Cum

Cum igitur proximus, etiā qui peccauit, omni pos-
 sit momento tangi a spiritu sancto & penitere, nul-
 tū est cum absolute seu penitus reprobare aut con-
 demnare. Sūt tñ aliqua facta q̃ bono nequeunt anī-
 mo fieri, nec valent a moralivicio excusari. Et de
 talibus possumus iudicare qd̃ praua sint, & quod fa-
 ciens ea sit impius quam diu ea exercere aut exerce-
 re intendit. Sed quia alioꝝ intentio nobis incogni-
 ta est, de ea iudicare non possumus, nisi inquantum
 ostendit nobis per verba & facta. Aliū ergo iudica-
 re non possumus certitudinaliter esse iniquum, nisi
 dum eū in actu vitioso vel in omissione debiti actus
 conspiciamus. Qualis vero sit postea, non scimus ꝑ
 certo, Ideo de absentibus & de is quos non scimus
 esse in actu peccandi, vel realiter in omissione debi-
 ti actus, non præsumamus certitudinaliter iudica-
 re q̃ mali sint. Nec de is quos ꝑ nūc scimus eē iniqs,
 audeamus iudicare q̃ iniq̃ manebūt, q̃a nescimus
 quales futuri sint. Cū itaq; possit hō tā multipliciter
 errare, deuiare, peccare & piclitari iudicādo de mor-
 tuis, ideo Chrūs saluberrime docuit nos vt non iudī-
 cem⁹, q̃a ꝑ hoc varia picula & p̃ctā euadim⁹. Hinc
 & S. patres in eremo & oēs veri religiosi ac timorati
 & sapiētes, maxime horruerūt iudicare de alijs. Vñ
 mōstrat̃ q̃ in sapiētes, iniūmorat̃ ac stolidę sint religi-
 osę p̃sonę, q̃ tā ꝑclues & ꝑnc sunt alios iudicare, nō
 solū cōfratres & cōsorores, sed & superiores suos ac iu-
 dices, q̃e valde ꝑuerlū & ineffabilē ꝑculosū, imo qd̃
 sūt ira ꝑueri & malitiosi, q̃ discussiōe ꝑꝑrię cōsciētię
 derelicta, ex proꝑꝑito obseruat̃ defectus & opera

aliorum: & ea quę possunt interpretari in melius, in
 terpretantur in peius, imo & ea de quibus certi nõ
 sunt quo animo facta sunt, iudicant quasi sciãt quo
 animo facta sint, cum tamen religiosa persona nõ
 debeat nisi seipsam indefinenter obseruare, dijudi-
 care & castigare. Tales ergo curiosi, vani ac fatui ho-
 mines, in periculo atq; damnabili statu sunt, Ideo re-
 spiciant, & patrocinentur in propria causa, & quę
 deus requirit ab eis, cogitent semper. Pręterea
 sepe contingit quod quanto religiosi mi-
 nus indigent se occupare circa prouisionem dome-
 sticam & circa exteriora negotia ardua, tanto faci-
 lius occupent, se cũ temerarijs iudicijs, vanis suspici-
 onibus, illicitisq; fabulationibus de proximis suis,
 Quod faciunt hi, qui nõ aduertunt quotidie ad quã-
 ta se obligauerunt in sua professione, & quantũ defi-
 ciant a suę professionis impletione, quã grauius ac
 multipliciter peccent quotidie, quã metuendũ iudi-
 cium imminet eis, nec curant quotidie debite pro-
 ficisca in via monasticę conuersationis, atq; cũ re-
 uerentia condigna & puritate interna in diuinę ma-
 jestatis presentia ambulare: sed superficiales, intimo-
 rati, remissi ac leues sunt, cancrisantes magis quam
 progredientes, cum tamẽ religiosus teneatur in via
 virtutum quotidie crescere, & vere perfectioni ap-
 propinquare. Insuper aduertendũ, quod suspitio ẽ
 æstimatio seu opinio mali de alio, ex leuibus cau-
 sis & signis pcedens. Et suspitio ista interdũ pcedit
 ex malitia suspicantis, qui proprię malitię cõscijs si-
 bi, omnes æstimat tales qualis est ipse. Secundo, p-
 cedit

cedit ex experientia quadã. Iccirco secundũ Aristõ-
 telẽ, & Rethoricã: Senes quidã sunt magis suspicio-
 si, quoniã plura experti sunt. Et ista suspitio ex exp-
 ientia nascens, est minus culpabilis, in quantũ certi-
 tudini magis ppinquat. Est aut̃ triplex gradus suspi-
 tionis. Primus, dũ quis ex leuibus signis & causis
 incipit dubitare de virtute & bonitate alterius, &
 hoc est veniale peccatum. Secundus gradus est, dũ
 quis ex leuibus causis & signis pre certo reputat ali-
 um eẽ malũ, & hoc est mortale pccm, qm malũ qm
 putat alteri, est mortale. Tertius gradus est, dũ qs
 ex tali suspitioe pcedit ad punitionẽ alteri: & hoc
 est grauius, q̃ solũ sentire malũ de ipso. Ex his val-
 de timendũ videtur, quod quãdã religiosi frequẽt
 mortaliter peccant in suspicionibus suis, qui ex leui
 occasione suspicantur mala de proximis, quod est
 valde vitandũ. Et ista vitia eis contingunt, qui p-
 pria peccata non pensant nec ponderant, sicut de-
 berent, ideo quanto immoderatus occupant se cir-
 ca aliorũ obseruationem, dijudicationem: & discussi-
 onem, tanto negligentiores & excecatores sunt
 circa proprii cordis custodiam ac proprię vitę ex-
 aminationẽ. Si cõp inaniter cõplacẽt sibi, & stulte au-
 daces sunt atq; p̃cipites ad fabulandũ ac iudiciãdũ
 de alijs, q̃ totũ est cõtra rationẽ ac proprietatẽ, ve-
 ri religiosi. Iccirco paulatim ac grauior alabuntur q̃
 frequẽter ad verba detractiõis prosilũt, & ita spirita-
 liter interimũt semetipsos, & eos q̃ verba eorũ liben-
 ter audiũt, aut nõ resistũt, neq; dissentiũt. Aliq̃ heretici
 in p̃sentia pximi profertũt verba iniuriosa de ipso
 quod

quod vocatur contumelia. Sed ex istis sequitur seminato discordia, suntque vitia ista valde enormia & plusquam mortalia. Detractio namque est grauius vitium quam furtum & rapina. Et sicut rapina est grauior culpa quam furtum, inquam raptor maiorem irreuerentiam & contemptum irrogat ei cui violenter publice rapit sua, sic contumelia est enormius vitium quam ipsa detractio. Quoniam contumeliosus qui alteri in faciem iniuriatur per verba, maiorem irreuerentiam & aspernationem infert eidem, quam detractor qui nocet occulte. Porro seminatio discordia omnibus vitijs iam praefatis est grauior, quoniam maximum auferit bonum, videlicet charitatem, pacem concordiam. De his modo pertranseo, quia in alijs opusculis, praesertim in sermonibus pro religiosis, plenius inde conscripsi. Ex his igitur innotescit, quam necessaria sit religiosis refrenatio linguae, custodia cordis, modestia quoque in actibus exterioribus & morum honestas. De praerogatis materijs multa in regula sancti Basilij continentur, vbi sic quaeritur: Qui detrahit fratri aut audit detrahentem, & sustinet, qua dignus est poena? Respondet Basilius: Et in hoc manifestum est iudicium iracundiae dei, quae facta est super Mariam quam detrahit Moysi, cuius peccatum, nec ipso Moysi pro ea rogante, deus inultum esse permisit. In eadem regula ait sanctus Basilius ad interrogationem, qua quaeritur, usque ad quam mensuram sermo iudicatur ociosus: Generaliter omnis sermo, qui non proficit ad aliquam gratiam aut profectum fidei Christi,

sti,

si, ociosus est. Et tantum est talis sermonis periculum, ut etiam si bonum esse videatur quod dicitur, ad aedificationem tamen non pertineat fidei, non effugiat periculum culpe quae protulit illud, sed in eo quod sermo prolatus non proficit ad aedificationem, contristet spiritum sanctum. Hoc enim manifestat apostolus ad Col. 4. ca. dicens: Omnis sermo malus de ore vestro non procedat, sed quae bonus est ad aedificationem fidei, ut derogatiam audientibus. Super quod addidit: Nolite contristare spiritum sanctum dei. Amplius in praefata regula quaeritur, an ex corde licet ridere? Respondet Basilius: Cum dominus condēner eos qui nunc ridet, dicēdo apud Lucā. 6. ca.: Vae vobis qui nunc ridetis, manifestum est quod nunquam sit tempus ridendi fidei aeternae, maxime cum tam multi sint qui deum quotidie tam grauius in honorem, & mandata eius transgrediantur peribunt atque damnabuntur, pro quibus vitis contristari indefinenter conuenit & luperet. Hinc quoque S. Hieronimus in regula sua ait: Dum charitas vos conuenire facit, non sit inter vos feminalis abusio, ut vndique cachinnis & vocibus aera sonent, & audientium aures terreant praeter strepitum, sed cum omni modestia staret, & vna loquentem, taceant ceterae, nec vna voce alterius ex auditate loquendi interrumpat. Ipsa demum quae loquitur, non presumat modum exegerit. Hinc demum ait gloriosus Hieronimus: Inter vos nunquam disputei de vita alterius, maneat diuino examini omne iudicium, facta vestra cognoscite, proprias culpas desicete, vos ipsas existimate omnibus esse peiores, si quae alicui detrahentem audieritis, procul fugite, & dimittete eum tanquam serpentem. Nolite insatari muliercularum: in qua -
runda

rundam esse garula, nec secreta pandatis: sed cum sponso cęsti mentem vestram iugiter occupate.

¶ De quibusdam generalibus saluberrimis documentis Articulus, 4. 3.

Multa sunt præclarissima apostolorum sanctissimorum documenta, potissime Pauli. Quæ quæ ad vniuersos pertineant Christiani fideles, maxime tñ ad religiosas personas, ideo feruide ac frequenter proponenda sunt eis à superioribus suis, vt est illud, quod Rom. 12. cap. scribit Apostolus: Obsecro vos per misericordiam dei, vt exhibeat corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Nolite conformari huic seculo, sed renouamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas dei. Charitatem fraternitatis inuicem diligentes, honore inuicem puenientes spiritu feruentes, spe gaudentes, in tribulatione patientes, Benedicite persequentibus vos, benedicite, & nolite maledicere, Id ipsum inuicem sentientes, non alta sapientes, sed humilibus consentientes, Nolite esse prudentes apud vosmetipsos, nulli malum pro malo reddentes, prudentes bona nõ trincoram deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest, quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habete. Non vosmetipsos defendentes charissimi. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Tale est quod ad Ephesios 4. cap. scribit Apostolus: Obsecro vos in domino, vt digne ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine,

cum

cum patientia supportantes inuicem in charitate, solum liciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut deus in Christo donauit vobis, Estote imitatores dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit vos, His & consimilibus documentis & exhortationibus plena sunt epistolæ Pauli, epistolæ quoque beatissimi Petri, Iohannis, Iacobi, & Iudæ apostolorum, quas hi qui præsentibus religionis aut alijs, præ se sibi colligere atque memorie commendare, ac sibi commissis vberime inculcare Insup instruendæ sunt religiose personæ, vt deo adhereant ac ministrant, non ex seruilis timore, neque principaliter inuicem præmij seu amore mercedis, sed ex pura ac feruida charitate intantum vt fateantur & sciant omnem honorem, cultum & seruituram, quos offerunt deo, nullius esse momenti respectu seu comparatione infinitæ honorabilitatis & excellentiæ dei: qui in infinitum maiori est dignus honore, quàm ei à cunctis pariter creatis possit impendi. Hinc ad questionem qua quæritur, quali affectu debet quis deo seruire, respondet Basilius: Affectum seu animum bonum esse arbitror, dum vehemens inexplicabile atque immobile desiderium placendi deo inest nobis, ita vt dicere valeamus illud Psalmi, 41. cap. Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Et cum tali affectu oportet nos deo seruire, implentes illud Apostoli ad Roma. 8. capite. Quis nos separabit a charitate Christi, admonendæ sunt quoque, vt ea quæ in generali capitulo atque in actu visitationis ord

nantur

nantur & instituuntur, diligentissime seruent. Ministri quoque in hoc seipos exhibeāt exemplares, ea omnia plenarie adimplendo, quæ ipsorum officia aut personas concernunt. Amplius exhortandæ & inflammandæ sunt personæ tertij ordinis vt ad opera manualia prouent & alacres sint iuxta præhabita, & ne hi qui fortius operantur ac plura lucrantur, de hoc vnquam extollantur aut inaniter glori- entur, nec eos qui minus lucrantur & parum aut nihil laborant despiciant, nec aliquid plus requirant sibi dari, nisi aliunde ex rationabili indigerent causa. De hoc sancti patres. Augustinus. Basilii. Benedicti, ac alij personas ordinum suorum diligenter edocuerunt. Denique quam libenter & fortiter persone de tertia regula debeant laborare, ipsi merito debent prædicere ex hoc, quod specialis institutor & promotor eorum ardentissimus seraphicusque Franciscus, ait in regula sua. Fratres, quibus dominus dederit gratiam laborandi, laborent fideliter & deuote, ita quod excluso ocio inimico animæ, sanctæ deuotionis & orationis spiritum non extinguant, cui deuotioni debent omnia temporalia deseruire. Deinde in testamento suo fatetur, Et ego meis manibus laborabam, & volo laborare, & firmiter volo quod omnes alij fratres laborent de laboritio quod pertinet ad honestatē: & quinesciunt, discant, non propter cupiditatem recipiendi præmium laboris, sed propter exemplū & expellendam ociositatē. Insuper quæstioni qua quæritur, an licet alicui vitare opus quod grauius esse videtur, respondet Basiliius. Qui pure ac fide-

ac fideliter diligit deū & certus est de remuneratōne eius futura, nequē sibi sufficere putat implere ea quæ sibi iniungent, sed maiora opera querit nec vnquam securus est quasi satis laborauerit, sed sollicitus anxiusque cōstitit, memor verbi Christi dicentis, Lu. 17. Cū feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis dicite. Serui inutilis sumus, quod debuimus facere, fecimus. Verūtamē factō signo aut pulsu ad obsequiū diuinū, ab exteriori ope est cessandū. Postremo vniuersis quæ præsentantur, vigilanter præsentanda est responsio magni Basilij, quæ ad quæstionē, qua quæritur, quid sentire debet de se is qui præsentat dū præcipit aliquid, ita responderet: Apud deū sic sicut ministrat Christi, & dispensator mysteriorum dei, timens ne præter voluntatē dei vel præter id quod in scripturis euidenter præcipitur, aliquid dicat vel imperet & inueniat tāquam falsus scriptis dei, aut sacrilegus, vel inducens alienū a doctrina dei, vel certe tāquam omittens aliquid siue præteritis eorum quæ deo sunt placita. Porro ad fratres debet esse tanquam nutrix fouens paruulos, paratō eis cōmunicare non solum Euangeliū dei, sed etiā animā suā, memor præcepti dei ac domini nostri, dicentis in. Ioan. 15. cap. Mandauit nouū do vobis vt diligatis inuicē, sicut dilexi vos. & Ioan. 15. cap. Maiorē dilectionē nemo habet, quam vt animā suā ponat quis pro amicis suis. Sic itaque in schola virtutum, hoc est, in claustro seu cōgregatiōe, quæ est schola celestis magisterij, oēs pariter prætere, atque ad sanctam perfectionē pertingere innitiamur, vt per incertissimę viæ huiusmodi curriculum ingredi valeamus celestis paradisi palatium. Ad laudem & gloriam omnipotentis quæ est super omnia deus sublimis & benedictus. Amen. Quæstio de colore vestium fratrum & sororum Ter. re. S. F.

In tertia regula beati Francisci legitur Fratres
 Insuper ipsius fraternitatis de humili panno in
 precio, & colore non prorsus albo vel nigro
 communiter vestiantur, nisi fuerit ad tempus in pre-
 cio per visitatores de consilio ministrorum ob cau-
 sam legitimam & apertam cum aliquo dispensatum.
 Clamydes quoque & pelles habeant absque scolla-
 tura &c. ut habetur supra in textu de fratrum & so-
 rorum vestimentis. Quæritur circa istum textum, utrum
 capitia fratrum & sororum istius tertii ordinis indis-
 ferenter debeant esse etiam de humili panno, non
 prorsus albo vel nigro. Quidam arguunt quod non,
 quia capitium non exprimitur nominatim in textu
 regulæ. Etiam arguunt hoc de fratribus tantum in-
 telligi, propter hoc quod dicitur in principio cap. Insuper &c.
 Quædam namque congregationes sororum istius tertii
 ordinis, quæ multis annis portauerunt grisea capitia,
 miserunt illa ad tintores, & fecerunt ea prorsus ni-
 gra quamuis tamen multæ congregationes & qua-
 si maior pars illarum, connumerandi sorores Traie-
 stensis diocesis cum Colonienensis, adhuc deuote gri-
 sea capitia portant ut honestatè decet, & humilita-
 tē. Ad ista sic rãdet venerabilis & deuotus doctor
 religiosus frater obseruatæ primæ regulæ sancti
 cõfessoris Francisci. Viscerosissimi fratres, lectis p-
 sentibus nec non discussis videtur difficultas quedã
 de colore capitiam determinare quod possint esse colo-
 ris alterius quam grisei. Nam deuotus frater &
 religiosus doctor Dionysius Chartusienensis, ad pre-
 habita ita respondet, & scribit ad queque & dicit sic:

Inten-

Intentio beatissimi Francisci ista fuit, omnes ordi-
 num suorum personas ad præcipuam humilitatē
 inducere, ideo eadem ratione qua expressit, & ve-
 stes sint de humili panno in precio, & colore non
 prorsus albo vel nigro, vixote griseo, videtur intē-
 disse atque insinuasle, quod capitia sint eiusdem co-
 loris. Denique sicut exterioris tunica est vestit cor-
 poris, ita capitium est vestis capitis. Ideo nomine ve-
 stis seu tunicæ, satis explicite designatur capitium.
 Et si intentio sancti Francisci fuisset, quod capitia
 essent alterius coloris quam tunica corporis, hoc
 (vt existimo) expressisset. Sed quod aliquæ persone
 seu sorores tertie regulæ faciunt capitia sua nigro
 colore perfundi, videtur quidam recessus ab ordi-
 nis sui simplicitate & humilitate, & ad quandã cu-
 riositatem pertinere. Præterea in dubijs elegenda
 est securior pars: imò secundum Augustinum mor-
 taliter peccat, qui discrimini se committit. Ideo se-
 cundum Gulielmum Anthisiodorensem in sum-
 ma sua, religiosa personæ non solum tenentur ad
 partem meliorem, sed etiam securiorem. Securius
 autem est & magis consonum regulæ, vt capitia quæ
 que sint grisea, sicut & reliquæ vestes forinsecus ap-
 parentes. Insuper quod de fratribus dicitur in re-
 gula de sororibus etiam, quantum ad colorem pã-
 ni, satis datur intelligi: imò per hoc quod regula ait, so-
 rores etiam clamyde induantur & tunica de hu-
 iusmodi humili panno factis, satis euidentur expri-
 mitur istud de ipsis sororibus. Postremo, quod so-
 rores de tertia regula iam pariter commemorantur in

x

domibus

omnibus religiosis, & tria vora emittit, decet ut omnino se dent ad humilitatē & simplicitatē in vestimentis, etiā plus q̄ regula tangit. Nā regula illa profecularibus & in seculo manētib⁹ data fuit. Fēminā autē cū suat cōiter ex naturalib⁹ suis mēte instabilis & debiles in ratiōe, solēt eē ad curiositatē & nouitatē peliues. Ideo a talib⁹ vanitatibus sunt refrenāde. ¶ Hic reuerēdus Doctor Diony Carthusiē.

¶ D. DIONYSII CARTHVSIA. DE obedientia superioribus præstanda tractaculus fructuosissimus. ¶ Proœmium.

Mnis aī aptatibus sublimiorib⁹ subdita sit. In verbis pmissis Apo. p oēm aiām intelligit hoīem oēm, seu vniuersos fideles, q̄s hortatv̄r p̄tib⁹ sublimiorib⁹ sint subiecti. i. superiorib⁹ suis sp̄re & charitatiue ex obedientia vera subdant. Et nō dixit Apo. singularit̄ p̄tib⁹ sublimiorib⁹, sed p̄tib⁹ sublimioribus, qm̄ in ecclia militate sunt multæ ac variæ p̄tates p̄latiæ sibi inuicē subordinatæ. Ita quidē hō multos habet p̄latos ac superiores, ordine cōdecēti distinctos, q̄b⁹ oibus de ceter & ordinatq̄ obedire tenet. Ideo cū dixisset Ibi dē. Apo. Ois anima p̄tib⁹ sublimioribus subdita sit. Ad dā dīssētq̄ cām, subiūgēs. Nō est em̄ p̄tās nisi a deo Adiecit, q̄ autē a de o sunt, ordinata sunt, hoc est p̄tates sublimiores ecclesiasticæ, & dignitates a deo p̄cedētes sunt ab eodē in ecclia sapienter cōgruentiq̄ ordine institute, ita q̄ vna est altior alia Altioriq̄ p̄tib⁹ obtemperandū est magis. Denique de hac

de hac ordinatissima distinctione, pulchri formiq̄ ordine & multiplici varietate ecclesiasticarū p̄tib⁹, autoritatū aut dignitatū tā in militanti q̄ in triumphanti ecclia profundissimē tractat magnus Dionysius in libris suis de angelica & ecclesiastica hierarchiis. Eteḿ tertio, de angelica hierarchia capitulo. Hierarchia, inquit, est sancta rationalium personarū congregatio, per gradus & potestates atq̄ officia ordinatē distincta. Nono quoq̄ eiusdē libri cap. A deo (ait) est institutū, ut inferiores & superiores suscipiant illuminationes diuinas. Et rursus in eodē libro fatetur: Ordo hierarchiæ est, vt inferiores a superioribus purgentur, illuminentur, & perficiantur. Superiores uero purgant, illuminēt atq̄ perficiant subditos sibi, sicut omnia sub vno dominatore altissimo ordinate reguntur, dū vnicuique p̄tati secunduḿ mensurā gradū, & exigentiā suæ p̄tationis aut eminentiæ obeditur, propter quod hortatur Apost. 1. Cor. 14. Omnia honeste & secunduḿ ordinē fiat in uobis. Hinc super angelicā hierarchiā magister Hugo de sancto Victore differuit: Diony, Ariopagira ex philosopho Christianus effectus, diuinæ dispositionis ordinē in reā omnium gubernatione demonstrat, quoniā rationalē creaturā facit deus suæ potestatis ac dominationis participē, cōstituens principatus & potestates, ac magistratus sacros in angelis atque & hominibus. Et hæc est rationalis creatura, celsitudo, ac dignitas, admiranda, qua dominatur ac p̄sedit in operibus suis factoris, accepta virtute ab ipso, & tenens potesta-

cum illo. Hinc quoque dominus Petrus de Aliaco in libro de ecclesiastica præte effatur: Chrüs ecclesiã suã instituit stantibus officijs, gradibusq; diuersis hierarachiã distinctio iuxta illud Apostoli ad Ephe. 4. cap. Vnicuique nostrum data est gratia secũdũ mensuram donationis Christi, licetco varietas officiorum graduum statuum ac dignitum in ecclesia, non est principaliter ex institutione ecclesiæ, nec exalcius puri hominis auctoritate processit, Vñ nec eam destituere potest. Præfata autem varietas ad sui decorem, ordinemque requirit quod inter auctoritates & potestates ecclesiæ regituas, sit hierarchica subordinatio, & quod inter eas sit vna suprema, cui præ cæteris obedire oportet.

¶ De materia & motiuo huius tractaculi.

Articulus primus.

Rogauit me venerabilis & religiosus pater dominus Bartholomeus sacerdos, generalis minister fratrum de tertia regula ordinis sancti Francisci, in diocesi leodiensi, vt ei cõscriberem qualiter & in quibus personæ ordinis sui teneantur plus obedire suo generali ministro, aut etiam visitatoribus suis quam proprijs ministris suis, eo quod non nulli ordinis sui ministri ex imperitia magis quam ex malicia putent ac dicant sibi fratres subiectos atque professos, magis sibi quam generali ministro obedire debere. Ad quod opinandum forsitan inducuntur ex hoc quod fratres eis commissi, eis directè & immediate obedientiam

tiam promiserunt, & obedientia illa essentialis est religioni eorum, ideo inseparabilis ab eisdem. Licet eo in præiudicium obedientiæ proprio ministro promissæ, non videntur obligari plus obedire generali ministro quam ministro, prælatoque proprio. Itaque materia ista cæteros religiosos concernit, videlicet qualiter & in quibus fratres ac monachi magis sint obligati visitatoribus suis, aut supremi ordinis sui patri, quam immediato prælato suo proprioque priori. Ideo intendo, quantum fons sapientiæ, dominus vniuersitatis conferre dignabitur, de hac ipsa materia diffuse quod scribere, vt possit & alijs religiosis de quæstione hac hæsitantibus deseruere. Veruntamen quia materia ista satis difficilis est atque subtilis, necesse est ad claram atque resolutam eius discussionem non solum sanctorum patrum, sed scholasticorum quoque doctorum introducere scripta.

¶ An fideles & religiosi pluribus potestatibus coordinatis, subiecti teneantur in omnibus obedire magis potestati seu prælato superioriquã inferiori proprio ac immediato prælato. Art. 2.

Sicut religiosi subduntur tam immediato suo prælato, puta abbati vel priori seu ministro quã visitatoribus suis & etiam generali totius ordinis sui prælato religioso, vt Cistercienses abbati Cistercij, & Carthusienses priori maioris carthusiæ. Religiosi quoque non excepti subiecti sunt episcopi. Sic sæculares laici, aut laici subditi sunt suo deano aut plebano, atque episcopo aut archiepiscopo

po. Conformiter fratres de tercia regula subdun-
tur proprio suo ministro, & visitatoribus suis, &
itē generali suo ministro. Porro Lici seculares quā-
tum ad regimen spirituale, subditur spiritualibus
suis praelatis, vt tactum est. Quantum vero ad re-
gimen ciuile, subduntur secularibus potestatibus
diuersis ac subordinatis, quemadmodum idem vir
secularis subiectus est rectoribus ciuitatis seu do-
micello aut domino suæ villæ, & baliuo quoque
& principe militiæ, ac duci seu regi aut comiti, & e-
tiam imperatori. Vniuersi autem & singuli fideles
tam spirituales quam seculares subiecti sunt sum-
mo pontifici, in quo continentur plenitudo vtrius-
que potestatis. Queritur primo in generali, vtrum
fideles qui pluribus potestatibus sunt subiecti, te-
neantur in omnibus obedire magis potestati su-
periori quam inferiori. Et videtur quod imo, pri-
mo, quia potestas superior inferiorem includit, &
ei aliquid superaddit. Idcirco communiter dicitur,
quod quicquid potest potestas inferior, potest &
potestas superior. Secundo, quoniam Augustinus
ait in libro de natura boni: Si quid iusserit curatus,
nunquid faciendum est si sit contra proconsulem?
Rursus si proconsul quid iubeat contra imperato-
rem non est obediendum proconsuli. Ergo oportet
in omnibus magis obedire potestati superiori.
Hæc quoque verba allegantur circa finem secundi
sententiarum, atque in glossa super illud Roman.
13. Qui autem resistunt, damnationem sibi acqui-
runt. Tertio, quoniam dominus Guilielmus antifi-
odorensis

odorensis affirmat in tercia parte summae suae: Re-
gula est, quod dum duo sunt superiores, & præci-
piunt contraria, maiori superiori obediendum est.
In contrarium arguitur primo sic: Abbates non
exempti, episcopis sunt subiecti, tamen monachi
obligantur in multis magis obedire suo abbati quā
praesuli, ergo non semper est magis parendum po-
testati superiori. Secundo, quoniam subditi epi-
scoporum tenentur in multis casibus magis pare-
re suis episcopis quam archiepiscopis, cum tamen
archiepiscopi sint episcopis superiores. Tertio quo-
niam princeps militiæ est superior simplicis patris-
familias, tamen filij in multis tenentur magis suo pa-
tri quam principi militiæ obedire, vt etiam 9. Eth.
ait Philosophus. Quarto, quia potestas spiritalis
est altior potestati seculari, ciuili, & tamen si prin-
ceps terræ præcipiat aliqua ad suā iurisdictionem
pertinentia subditis suis, spiritalis praelatus nō po-
test subditos à tali præcepto absolueret: sicut in qui-
busdam magis obtemperandum est potestati secu-
lari quam spiritali. Ad hanc quaestionem respicit
sanctus Thomas in vltima distinctione super se-
cundum sententiarum dicendo quod potestas su-
perior & inferior habent se dupliciter. Primo quod
potestas inferior in toto oritur à potestate superi-
ori, & tunc tota virtus inferioris potestatis funda-
tur super potestatem superioris. Idcirco in omni-
bus magis obediendū est superiori potestati quā infe-
riori, & ita se habet potestas dei ad oēm potestatem creatam, sic

quoque se habet potestas Imperatoris ad potestatem proconsulis, & item potestas summi pontificis ad omnem spiritualem in ecclesia potestatem, quia ab ipso papa diuersi gradus dignitatum ac potestatum in ecclesia ordinantur ac disponuntur. Vnde potestas Papæ est quoddam fundamentum ecclesiæ. Idcirco omnis fidelis, etiam monachus, magis tenetur obedire summo pontifici quam alicui præfato inferiori. Secundo potestas inferior & superior ita se habent, quod ambæ oriuntur ex quadam potestate eminentiori, quæ vnâ earum alteri subdit secundum quod vult. Et tunc vna non est superior altera, nisi in his in quibus ab eminentiori potestate superponitur alteri. Idcirco in illis in quibus sic superponitur alteri, magis obediendum est ei quæ alteri illi inferiori, & ita se habent potestates episcopi & archiepiscopi, descendentes à potestate domini Papæ. Sic quoque se habent potestates episcopi & abbatis, & consimiliū inferiorū præfidentium ita ad inuicem dispositorum. Hinc distinctioni sancti Thomæ concordat Durandus de sancto Portiano super secundum sententiarum. Denique his consonat quod eadem distinctione ait Bonauentura: Dupliciter inquit contingit loqui de potestate inferiori & superiori. Aut ita quod potestas inferior taliter fluit à superiori, sicut potestas proconsulis ab imperatore. Et tunc amplius standum est præcepto superioris quam inferioris in omnibus licitis. Aut illæ potestates ita se habent quod ambæ fluunt à quædam superiori, Et tunc tertia illa potestas superior plenam

DE OBEDIENTIA TRACTATV 984
nam habet autoritatē super vtramque. Vnde respectu papæ, qui plenam habet potestatem in tota ecclesia generaliter verum est quod magis standum est & obediendum præcepto superioris quæ inferioris. Hæc Bonauentura. Præterea ex his patet argumentorum contra hoc inductorum solutio. Ad primū namque dicendū est, quod potestas absolute superiora qua omnino fluit inferior inferiorē perfecte includit, & potest quicquam potest inferior, in alijs non oportet. Ad secundū iam paruit solutio, quæ Augustinus loquitur de potestatibus, quarum vna omnino dependet & fluit ab alia & in talibus magis obeditur in omnibus potestati superiori. Ad tertium respondetur, quod regula illa intelligenda est in casibus illis in quibus superiori præfidentis superpositus est præfidentis inferiori, vel quando tota autoritas inferioris a superioris fluit aut oritur. Postremo quæ argumenta ad aliam partē inducta non sint contra solutionē præinductæ quæstionis iam habet, tamen pro eorū declaratione addendū est, quod monachus non exemptus, magis obligatus est obedire abbati quæ præfuit in his quæ concernunt statū regulæ suæ. In his vero quæ ad ecclesiasticā pertinent disciplinam, magis tenetur obedire episcopo quam abbati: quia in illis abbas episcopo est subiectus. In superioribus in his in quibus magis obediendum est episcopo quæ archiepiscopo subditis episcopi, archiepiscopus non est episcopo superior, sed solum in casibus a iure determinatis, in quibus subditi ab episcopo ad archiepiscopū habent recursum. Sic & potestas spiritua

piritualis est super præter secularem in pertinentibus ad animarum salutem. Et princeps militiæ est super militem in bellicis rebus, nihilominus miles ille in rebus familiaribus atque domesticis subiectus est & obedire tenetur parentibus.

¶ De potestate & iurisdictione generalis ministri fratrum de tertia regula, super fratres ordinis sui. Art. 3.

Qua nuxta dictis in præcedenti articulo posita trahi solutio ad questionem principalem in primo articulo introductam, tamen pro clariori solutione pleniorum intellectu huius materie, descendendum est ad particularia magis. Itaque in bulla plübea sedis apostolicæ fratres de tertia regula cõcernente, inter cætera continetur: Generalis minister seu deputatus, vel deputatus ab eo, aut maiori parte ipsorum, habeant plenariam potestatem quæcumque iusta & honesta, ac religioni prædictæ convenientia & vtilia statuendi & ordinandi, etiam in obedientes & delinquentes fratres iuxta criminum & excessuum per eos pro tempore commissorum exigentiam, & instituta ac ordinationes à generali capitulo ordinata atque ordinanda, corrigere, incarcerare & punire, & in abstinentiis & ieiuniis & austeritatibus cætersque observantiis in prædicta regula contentis, ex legitima causa cum expedire viderit dispensare, ac fratres prædictos & eorum domus & loca visitare, corrigere, punire & reformare, nec non omnia & singula in præmissis & circa ea necessaria, seu quolibet oportuna facere & exequi, nec alius quisquam possit beneficium visitationis huiusmodi exhibere, non obstantibus

obstante quod in eorum regula continetur, quod videlicet auctoritate habeant sacerdotem, qui alicuius approbata religionis existat. Quodque fratres prædicti ad observandum præmissa sub pena excommunicationis & alijs penis cogi ac compelli possint contradictores per censuram ecclesiasticam appellacione postposita cõpescendo, aduocato ad hoc si opus fuerit auxilio brachij secularis, in perpetuum statuere, decernere & ordinare. Itæ in eadem bulla continetur. Generalis minister quoties opus fuerit, ipsos fratres per se veipsum, seu per alios, ad id per eum deputandum seu deputandos, quibuscumque dicti ordinis fratribus & eorum familiaribus seu seruitoribus, eorum confessionibus diligenter auditis, in omnibus præter quam sedi apostolicæ reservatis casibus, debitam absolutionem impendere, & iniungere penitentiam salutarem. At ipsos fratres, familiares & seruitores a votis minoribus absoluerit, necnon quoscunque prædictum ordinem profiteri volentes, ad professionem huiusmodi etiam quædam indulta seu concessiones per felicis recordationis Eugenium papam quartum prædecessorem nostrum, circa tria vota specialia recipere possint et valeant habere, ac illi obedire perpetuo teneantur.

¶ Solutio principali questionis ex prædictis. Art.

Qualis & quanta auctoritas seu iurisdictione colata sit ab apostolica sede generali ministro fratrum de tertia regula, tamen in foro interiori conscientioso, quam in foro exteriori contentioso, constat ex præcedenti articulo. In quo per consequens patet in quibus & qualiter tamen ministri speciale

quam

Quam fratres eis crediti ac subiecti teneantur, suo generali obedire ministro. Nempe in omnibus illis ei obtemperare sunt obligati, in quibus pontifex summus contulit ei potestatem & iurisdictionem super ipsos: & quæ sint illa, præcedens expressit articulus. Potest namque ex indulto apostolico tam ipse generalis minister quam illi quibus ipse vices suas committit, scilicet visitatores domorum ordinare atque statuere, quæcunque iusta, honesta seu virtuosa, quæ illorum religioni ac subditis prosint & congruant, & hos præsertim in actu visitationis, & quæcunque tunc taliter iubent ac ordinant, vim sortiuntur, & obligant tam ipsos ministros qui visitantur quam subditos eorundem, usque ad visitationem sequentem, vel usque ad tempus præfixum à generali ministro seu visitatoribus. Porro in foro contentioso potest tam generalis minister quam visitatores corripere, corrigere, & incarcerare eos, præsertim rebelles & criminosos, sicut ex bulla in præhabito allegatur articulo. In foro autem conscientioso possunt subditos suos ab universis peccatis, præterquam sedi apostolicæ reservatis, absolvere, atque poenitentiam iniungere salutarem. Insuper in generali ministro non solum in actu visitationis, sed per totum iugiter annū manet ac residet potestas sibi collata in his quæ cathedram seu generalis officij sui præsidendam sollicitudinemque concernunt, per quam semper prospicere, providere potest communi sui ordinis utilitati, atque in occurrentibus arduis casibus vel grauibz causis, in quibus ad ipsum

sum habetur recursus, de erimare ac iudicare quod rectum expediensque consistit. Iamque per istam generalem communem ministri autoritatem, ob quam fratres ordinis sui tenentur ei potius obedire quam proprijs suis ministris in punctis & causis accessibus iam præactis, eius magisterium ac cathedram specialiter concernentibus. Per hanc inquam autoritatem quam pontifex summus vocat plenariam potestatem, in nullo derogavit autoritati & obedientiæ propriorum inferiorumque ministrorum, quoniam professio obediendi eis impendenda est, saluo debito ordine ac respectu ad potestatem superiorum, tam visitatorum quam generalis ministri, & præsertim generalis eorum capituli, cui & ipse generalis minister subijctur, & parere tenetur. A quo etiam potest iudicari, atque si iusta exegerit causa, deponi, sicut in bulla continetur Papali. Itaque obedientia exhibenda immediato prælato monastico proprio vel ministro essentialis est religioni inseparabilisque ab ea, quantum ad ea quæ prælationem & cathedram talis præsentis concernunt, seu ad eis spectant officium, & hoc quæ diu subditus ac professus manet sub immediato prælato: Imo nec summus pontifex à tali obligatione & voto solenni obediendi potest religiosum absolvere, secundum doctores præcipuos. Hinc super .4. Sentent. dist. 38 Bonaventura testatur: Dum Papa aliquem à religione ad prælationem assumit, vel ad se vocat, religiosus ille non absolvitur ab obedientiæ voto, quoniam omnem obedientiam quam prius debebat

bebat suo superiori, iam debet papa, nec potest esse papa absolueri ab obedientia sua. Præterea omnia ista copiosissime possunt probari ex verbis diuini & magni Dionysij, in libris de angelica & ecclesiastica hierarchijs, & ex dictis Hugonis, Alberti, & aliorum doctorum super libros præfatos. Sed præhabitas probatiões reor sufficere, & breuitati studendum est. Quousque, & in quibus subditi teneantur suis obedire prælati, videlicet an omnibus, Art. 5.

Ad Collocenses. 5. scribit Apostolus: Filij obedite parentibus per omnia. Et ad Eph. 6. Serui obedite per omnia dominis carnalibus. Si ergo filij & ministri iubentur suis carnalibus parentibus ac temporalibus & secularibus dominis per omnia, seu in omnibus obedire, multo magis (ut apparet) tenentur tam ipsi quam ceteri Christi fideles in omnibus obedire spiritualibus suis patribus ac prælati. Sed aduertendum quod, sicut egregius doctor Alexander de halis, Petrus de Tharentasia ceterique doctores super sententias concorditer scribunt, ista est regula generalis, in fallibilisque doctrina, quod unicuique prælato seu præfidenti ac iudici uel superiori obediendum est a subditis suis omnibus, quæ ad eius spectant officium, iurisdictionem, seu cathedram. Idcirco uerba præallegata Apostoli, & omnes autoritates consimiles intelligendæ sunt cum distributione accommodata non absoluta. Hinc in secunda secunda, quaestione decima ait Thomas. In his quæ pertinent ad dispensationem actionum & rerum humanarum, tenetur subditus suo obedire

DE OBEIENNTIA TRACTA. 700
 obedire superiori, secundum mensuram & rationem superioritatis, sicut miles duci exercitus in his quæ pertinent ad bellum, seruus domino in pertinentibus ad exequenda seruilia opera, filius patri in his quæ pertinent ad disciplinam uitæ, & curam domesticam, sicque de alijs. Rursus eodem libro asserit Thomas. Obediens mouetur ad imperium præcipientis debito quodam iustitiæ sicut res naturalis mouetur ex virtute sui motoris, necessitate nature. Quod autem res aliqua naturalis non moueatur a suo motore, dupliciter potest contingere. Primo ex impedimento proueniente ex fortiori virtute alterius mouentis, sicut lignum non comburitur ab ab igne si fortior mobilis ad motorem, quia & si mobile subijciatur actioni motoris quantum ad aliquid non tamen quantum ad omnia, quemadmodum humor interdum subijciatur actioni caloris, quo ad hoc ut calefiat, non tamen ut exiccetur aut consumatur. Conformiter ex duobus potest contingere quod subditus non teneatur suo superiori in omnibus obedire. Primo propter præceptum potestatis sublimioris, sicut ciuis non debet obedire pro consuli, si rex aut imperator contrarium iubeat. Secundo, si superior aliquid præcipiat inferiori in quo non habet potestatem & iurisdictionem super inferiorem, ut si parentes præcipiant soboli suæ ingredi claustrum, aut non contrahere matrimonium. Postremo super secundam sententiam, vltima distinctione sanctus doctor fatetur: Illi qui obedientiam non profitentur, vtz seculares, non tenentur i pluribus obedire superioribus

libus praelatis, nisi in his quae pertinent ad regulam quam in baptismo professi sunt, ut scilicet abrenuntiantes sahanae & omnibus popis eius, christianam vitam exerceant: et nouum induant hominem qui secundum deum creatus est. Et breuiter unusquisque tenetur obedire suo superiori in omnibus in quibus est suus superior, atque in illis quae ad suam spectant uocationem. Imo sic unusquisque tenetur obedire deo & ecclesiae, id est, praelatis ac rectae rationi seu iudicio conscientiae suae. Nam quicquid sit contra conscientiam, edificat ad gehennam, ut asserit Augu. ¶ An religiosi teneantur superioribus suis in omnibus obedire.

Articulus. VI.

Proffer autem aliquis opinari quod religiosi teneantur absolute in omnibus obedire superioribus suis, primo, quoniam uita & status religiosorum in ueteri testamento praefigurabantur, per sacrificium illud dignissimum quod uocatum est holocaustum, quod ad diuinam maiestatis honorem totaliter incendebatur, & comburebatur usque ad minutissimos cineres, per quod designabatur quod religiosi in euangelica lege debent seipos plene & integre deo offerre, ut unusquisque eorum sit hostia uiua, sancta, ac placita creatori, ergo non debent sibi aliquid reseruare de propria uoluntate, sed seipos totaliter abnegare, atque simpliciter in omnibus obedire. Praeterea sanctus pater Basilius querit in regula sua, usquequo monachus debet obediens esse. Et respondet quod monachus debet sequi Christum de quo ait Apo. ad Philip. 2. cap. Quod

quod factus est obediens usque ad mortem, sicque religiosus obedire usque ad mortem non solum quantum ad obedientiae dominationem, sed etiam in omni actione & passione quae citra uel usque ad mortem exerceri potest aut sustineri. Unde beatissimus princeps Apostolorum testatur: Christus passus est pro nobis uobis relinquens exemplum ut sequamini uestigia eius. Insuper beatus Benedictus ait in regula sua. Quod & si praelatus aliquid impossibile iubeat, subditus debet attendere tamen ut impleat, ergo in omnire possibili debet se ad obediendum exponere. Amplius sanctus Bernardus fatetur quod illorum obedientia non est sincera & plena, qui iudicant & discernunt in quibus debeant obedire & in quibus non. Rursus ait, quod iudicium pertinet ad superiorem, cuius est discernere de actibus subditorum, non e conuerso. Et de hac illustrissimi patres nostri. Climachus & Cassianus multa conscribunt. Si autem religiosus non tenetur obedire superiori suo in omnibus, ergo licite potest iudicare in quibus debet obtemperare, & in quibus non. Et si superior suus quaedam ad quae non tenetur praecipere ei, potest praecipitum sui superioris diiudicare, quod indecens esse uidetur. Veruntamen quod religiosus non teneatur superiori absolute in omnibus obedire, ex praehabitis innotescit. Non enim tenetur obedire suo superiori, nisi in pertinentibus ad cathedram praesidentis, hoc est in his quae continentur in regula qua est professus: Imo si tenetur subditus obedire in omnibus, unus ordo non est perfectior

alio, quia perfectio ordinum maxime attenditur penes perfectionem obedientie quam religiosi, promittunt. Unde cum fratres Carthusienses promittunt obedientiam absolute, & non secundam regulam debitam ac certam propter quod nec regulam habent, sed statuta. Ideo sanctus, Bernardus scribit ad eos in epistola ad fratres de Monte de qui erant Carthusienses: Altissima est professio vestra, Caelos penetrat, par angelis est, angelicæ similis puritati. Non enim solum promissistis omnem sanctitatem, sed omnis sanctitatis perfectionem, & omnis consumationis finem. Ad hanc quæstionem S. Thomas. Durandus. & alij quædam super. 2. Sententiarum, Iohannes quoque in summa confessorum & Bartholomeus in summa pisana respondent, dicentes, quod quædam sit obedientia imperfecta & sufficiens ad salutem, & de illa loquendo, non tenetur religiosus obedire, nisi in his quæ exprimuntur in regula quam profitetur. Alia est obedientia perfecta quæ potest dici super erogationis, per quam subditus sponte obedire conatur, non solum in his ad quæ ex voto astringitur, sed item in omnibus quæ non contrariantur legi diuinæ, aut regulæ suæ professionis. Porro quod hæc ita se habeant probatur ex verbis Bernardi in libro de dispensatione & præcepto dicentis: Nihil prælati prohibeat nisi eorum quæ promissi. Nil plus requirat à me quam promissi. Et rursum, Hoc non parum præscribitur voluntati prælati quod is qui profitetur spondet obedientiam, non tamen omni modam, sed determinatam secundum

secundum regulam aliquam. Idcirco prælati sciat ex regula præfixam sibi mensuram, si que iuxta moderetur imperia circa id solum quod rectum est. Nec tamen circa quodlibet rectum, sed circa hoc tantum quod constituit regulam. His verbis addit Bernardus. Ceterum subditus huiusmodi obedientiam quæ voti finibus coartatur esse nouerit imperfectam. De plena vero obedientia loquitur idem sanctus pater Bernardus: Perfecta obedientia legem nescit. Terminis non artatur nec continetur professionis angustijs, sed largiori voluntate seruetur in latitudinem charitatis, atque in omne quod iniungitur spontaneo liberalis ac acrisque animi vigore in infinitum extenditur, non considerans modum. Itaque autoritates Basilij & Benedicti, & consimilium patrum de hac obedientia sunt supra allegata. & per ista patet solutio ad obiecta. Verum tamen cum status religionis sit status perfectionis saltem acquirende, ita quod religiosus tenetur ad spiritalem profectum, ad perfectionem quotidie proficisci omnino exhortandi sunt religiosi, ut ad perfectam obedientiam se accingant, deoque seruiant corde perfecto atque verissimo, ita ut semper in omni humilitate concrecant, & vniuersum obsequium quod omnipotenti offerunt quasi pro nihilo reputantes emulætur indefinenter, charismata meliora persequentes illud Apostoli Phil. tertio capite. Quæ priora sunt obliuiscens, in anteriora extendendo incipsum. Et ita vnusquisque in infatigabiliter quærat, apprehendat & exequatur meliora ac viciniore salutis.

Quā graue peccatū sit inobediētia. Artic. VII.
Mortale peccatū est omne illud ex suo genere, quod repugnat charitati dei aut proximi, vel quod directe cōtrariatur iustitig:
 Et ex hoc utroq; ostenditur quod inobediētia sit mortale peccatum. Primo em̄ est contra charitatē: quoniam charitas dei requirit vt pr̄ceptis eius ac vicariorū ipsius obedatur, cū Iohā. in sua Canonica 5. cap. protestatur: Hęc est charitas dei, vt mandata eius custodiamus. Et rursus apud Ioha. cap. 14. ait saluator: Si quis diligit me, sermonem meū serua-bit. Qui & Iuis vicarijs apud Lucam. 10. capite protestatur: Qui vos spernit, me spernit. Vnde & apostolus Paulus ad Thessaloni. in prima epistola. 4. ca. effatur: Qui hęc spernit, non hominē, sed deū spernit. Insuper inobediētia cōtrariatur iustitię, pr̄sertim cum secundū Guilielmum Parisiēn̄ aliosq; doctores, obedientia sit pars iustitię, & respicit debitam, quia pr̄ceptum ex sua vi rationem debiti facit. Vnde & superioris violare p̄ceptum, ex suo genere mortale est p̄ctm̄. Et istud est verum in omni Christiano. Porro in religioso inobediētia nō solum est mortale peccatum ex duplici ratione p̄ferta, sed est ineffabilis graue crimē, cū sit cōtra solenne votū, qđ secundū Thomā & alios plus obligat q̄ iuramentū. Ita quod inobediētia religiosi est enormis vitiū quā fractio iuramenti, p̄pter qđ Samuel 1. Regū 15. ca. ait: Melior est obediētia quā victima, qm̄ qđsi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatrię nolle acquiescere. Peccatum aut̄ ariolandi

di est ipsa ariolatio qđ est opus magicę artis. Et circa hęc verba scribit Antiodorensis in parte. 3. summa iur̄: Inobediētia cōparatur idololatrię, quoniam inobediens inquantū talis, respuit cultū dei, cui proprie debetur obedientia. Itē sicut idololatria seruit creaturę magis quam creatori, sic inobediens magis acquiescit voluntati proprię quā diuinę. Obediētia vero est melior quam victima. Primo quia per obedientiam mactatur propria voluntas, per victimā caro aliena. Secundo quia per obedientiam homo offert seipsum deo, per victimam aliquam rem ad extra. Tertio, qm̄ interior actus obedientię est opus & sacrificium spirituale. Victima autem est opus sacrificium corporale. Quarto, quia obedientia incipit in vita, & eternaliter durat in patria, victima aut̄ est temporalis dumtaxat. Deniq; vt in secunda secunde quęstioe. 107. asserit Thomas, vna inobediētia est grauior alia dupliciter. Primo ex parte pr̄cipientis, quia quo ipse pr̄cipiens est maior & altioris pl̄aionis eo grauior culpa est ei nō obedire. Itcirco grauisimū est non obedire omnium creatori. Deinde nō obedire summo pontifici, & ita iuxta gradum & ordinem pr̄laturę. Deinceps secundo ex parte p̄cepti. Quo em̄ pr̄ceptū magis ē de intentione p̄cipientis, v̄ de bono eminentiori aut p̄fectiori, eo nō obedire ē magis culpabile, viciōsus qđ ē p̄cipientē cōtēnere quā p̄ceptū ipsius. Obedientię vero cōtrariatur abundantia proprii seculi atq; mansio proprię voluntatis. Inobediētia deum ex su perbia & vana gloria solet oriri. Postremo inobediētia ingreditur homini mul-

ta mala Primo etiam homini deum & omnem gratiam eius aufert. Ideo Nume 15. scriptum est. Anima que per superbiam aliquid commiserit, quoniam aduersus deum rebellis fuit, peribit de populo. Verbum enim domini contempserit, ideo debetur. Secundo facit opera bona ex genere in accepta deo & vacua. Vnde in Ista ca. 5. Filij in obedientia querunt a domino, quod re ieiunauimus & non aspexisti. Dominus eis respondet. Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra. Tertio assimilatur hominem ariolo atque idololatric, sicut iam patuit. Quarto excommunicat hominem cum ad Thessal. 2. epistolam. cap. 4. scribit apostolus. Si quis non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc note & non commisceamini cum illo. Quinto, subicit hominem multiplici maledictioni. Vnde in Deuteronomio ca. 27. legitur: Si obedire nolueris, venient super te maledictiones omnes. Maledictus eris in ciuitate, & maledictus in agro, & maledictus horreum tuum, & maledicta reliquie tue, maledictus fructus ventris tui, & maledictus fructus terrae tue. Sexto facit hominem spiritualiter furem, imo sacrilegum. Religiosus namque voluntatem suam quam obtulit deo in manu vicarij eius, vitiose retrahit & resumit, & rem sacram male contrahat ac ea abunt. Si ergo sacrilegium est furari calicem quanto magis deo voluntate consecratam. Septimo facit hominem dignum morte temporalis ac aeternali. Iuxta quod in Deuter. ca. 7. fertur: Qui superbiae nolens obedire sacerdotis imperio, morietur. Itemque 21. capitulo Si genuerit hominiliam contumacem, qui obedire contempserit, lapidibus,

libus obruetur. Octauo facit hominem confusibilem ac spernentem, Vnde in Oseo 10. capitulo legitur Confundetur Israel in voluntate sua. Hinc apud religiosos honorabiles sunt obedientes & humiles, contempnibiles vero sunt inobedientes. Quod inferiores prelati frequenter & seruide exhortari debent subditos suos ad diligentem implentionem eorum quae superiores eorum ordinauerint aut praeeperint. Articulus .VIII.

Sanctus doctor Augustinus affirmat, Nihil iniquius quam velle sibi obtemperari a subditis, & nolle obtemperare superiori. Hoc ergo pendens minister ac prelati inferior suo superiori vigilanter obediat, atque ad idem subditos suos inducat, ut scilicet ordinationibus visitatorum & generalis ministri seu praesidentis, atque capituli cum omni reuerentia atque seruire semper obediant, praesertim quia nunc dictum est quod quanto potestas est altior, tanto vitiosus est non obedire eidem. Denique diuinus Dionysius: Ordo inquit est optimum quid in rebus. Saluberrimum ergo est in omni religione, ut omnia fiant in ea ordinate, & unicuique superiori prompte obtemperetur, iuxta mensuram & dignitatem sui superioritatis.

¶ Quod vnusquisque praesidens debeat tanto esse in omni virtute perfectior, quanto in praestatione est altior, Articulus.

Quantæ difficultatis sit, vt vnusquisq; animã propriam saluet, cõstat ex eo q; saluator & iudex noster Mat. 7. fateẽ: arcta eũ uia q; ducit ad uitã pauci inueniũt eã. Si ergo hõ ad sui ipsius custodia atq; ad opãdũ ppriã salutẽ tam incessantẽ indiget supnaturali auxilio dei, & gratiosa directione spũs sancti, imò & actuali monitione ipsius in omni meritorio actu. Constat q; quanto pluribus præest & quanto aliq; præsidet ad spiritaliorem cõuersationem tenetur, tanto maiori pietatis diuinæ sub sidio stabiliorique virtutũ constantia, abundantiori illuminatione ac discretione indiget. Deniq; cum iuxta Apostolicum documẽtum: vnusquisque debeat sui ipsius operari salutẽ cum metu, timore, atque tremore. Nonne vnusquisque qui præest necesse est, tanto timoratiorem, sollicitiorem ac custoditiorem consistere, quanto pluribus præsidet, & quanto pro pluribus daturus est rationem iuduci metuendo, & quo magis sibi instat periculum? Rursus cum tanta sit diuersitas hominum in naturalibus inclinationibus, moribus, assuefactionibus ac studijs, nonne qui pluribus spẽst, & tam diuersorum suppositorum constitutus est custos, iudex, mediator, ac medicus, magister ac rector, discretionẽ eget præcipua et gratiosissima æternæ sapientiæ directione continua, vt vniuersis ac singulis secũdum eorum capacitatem & commoditatem quæat prospicere, prouidere, mederi, succurrere, correptionẽ atque correptionem consolationem & informationem impendere? Verum (vt ait Gregorius) ars est artium

artium regimen animarum. Præterea vero: cũ deus superbis resistat, humilibus vero dei gratiã, certum est q; quãto in aliquo est maior prælatio, tanto plus ei necessaria est profũdior immobiliorque humilitas, vt in desinenter suspiret & recurat ad deum, & eius iugiter feruentissime inuocet opem, atque pro grege sibi cõmissio instantius oret, nec vnquam inaniter gloriatur, nec cõnua sibi asseruat, nec subditorum quempia aspernet, imò omnibus eis existat humilior, mitior, patientior, & omni virtute perfectior, vt non tantum verbo & lingua sed opere quoque & veritate sibi cõmissos ædificet, instruat, & præcedat. De hac materia multa in suis libris atq; epistolis scribit diuinus atq; illustrissimus Dionysius: Etenim in omni diuino officio non est audendum alijs fieri ducem, nisi quis secundum omnem virtutem deiformissimus, i. deo similis existat: Et denuo docet qd aliorũ rectorum oportet tanta sapientia decorari, tanta diuinorum charismatum exuberantia adimpleri, atq; in omni virtute tam perfectum existere, vt de plenitudine sua subditis suis valeat communicare, influere, dissipari. Deniq; de hac re in Decreto multa habentur. Siquidem Symachus papa testatur: Viliissimus computrandus est, nisi præcellat illuminatione & ætate id est probitate vitæ, & maturitate virtutum qui præstantior est honore. Sanctus quoque Bernardus scribit beato papa Eugenio: Absque virtutibus tanto es deformior, quanto in dignitate sublimior. Hinc loquitur Gratianus: Pro gradu sui of
scij

D. DIONY. CARTHV.

ficij, oportet quæquã esse meliorem. Et denuo. Re-
nera qui ad hoc eliguntur, vt cæteris præfint, sicut
præordinantur dignitate, ita præminere debent ex
sanctitate. Insuper super Leuiticum ait gloriosus
Hieronymus, Sciant omnes & certi sint, quoniam
qui præstantior est ex omni lege, qui doctior, qui
sanctior, qui omni virtute eminentior, ille eligatur
ille promouetur, vt in eo omnes animæ sint con-
gregatæ virtutes, vigilentque in eo & intentæ sint
& nihil sapientiæ desit in eis, sed assit omnis colle-
ctio spiritualium sensuum, omnis congregatio co-
gitationum sanctarum. Et quid sit sacerdos, quid
officium suum intra cordis sui sacrarium conferat
& aduertat. De his copiose scribit in suo Pastoralis
Gregorius. Ex his omnibus innoscit, quãtæ pre-
sumptionis ac temeritatis sit ad aliorum regimen
aspirare, prælationē appetere. Vt ergo ambiciosus,
væ stultis prælatis, qui diuinæ districtiōnis iudici-
um non pensantes, de sua præfidentia intumescunt,
qui proprium quærunt honorem, qui temporalia
cōmoda magis quam animarum salutem sectan-
tur. Ideo recte ait Chrysostomus. Quis est qui cu-
pit præesse, nisi qui non timet iudicium dei?

¶ De discretione seruanda in præcipiendo,

Articulus decimus.

IAm dictum est articulo septimo, quam enor-
me peccatum sit in religiosis inobediētia. Ideo
ad euitandum tante impietatis periculum, re-
ligiosus prælatus non nisi ex bona deliberatione
& rationabili causa debet subditis suis præcipere,
& præsertim

DE OBEDIE. TRACTA.

& præsertim multiplicationem præceptorum non
necessarium debet vitare, sicut & Thomas in se-
cunda secundæ, quæstione 102. fatetur. Nam & Seneca
loquitur. Genetio us est animus hominis facilius
ducitur quam nabitur. Vnde & Paulus apostolus
in epistola ad Philæmonem. Fiduciam inquit, ha-
hens imperandi tibi quod ad rem pertinet, propter
charitatem magis obsecro. In epistola quoque ad
hebræos capite decimotertio. Rogo ait, vos fra-
tres, vt sufferatis verbum solatii. Denique prout
sancti patres testantur, præcipere est quasi gladiū
extrahere, quod non est sine grādū & legitima cau-
sa agendum. Hinc qui ad præcipiendum est
pronus ac præceps, laqueos tendit ruinæ subditis
suis. Augustinus quoque vituperat eos, qui ordi-
nationes indiserete multiplicant, et eas subditis por-
tendas ac obseruandas imponunt, dicens, quod ta-
les euangelicæ legis libertatem, quasi in Mosaicæ
legis seruitutē cōuertūt. Moderamē ergo seruādū
est in præcipiēdo ac ordinando, ne subditi immo-
derate grauentur, sed ex charitate &

sancta libertate, in purita-
te atque iustitia creato-
ri suo iugiter famu-
lentur, qui est su-
per omnia de-
us sublimis

& benedictus Amen.

De Origine Carthusianæ religionis Henrici Clare
ani Heluetij, Poetæ Laur. Centi.

Væ Carthusiæ sit religionis origo
Qua suat historia, Callopea refer:
Parrhisijs, rapidas vbi spumifer aggerit iudas
Sequana, & occiduas vellet adisse domos,
Atque vbi culta viret doctorum turba sopherū,
Turba salutifero non male grata Deo.
Quidam erat insignis, doctrina visus honesta,
Quem coluit populus, quem coluere senes.
Huic mors, extremam postquā spirauerat auram,
Non pompam inuidit funerialisq; faces.
Hic aderant magnique viri, doctique magistri,
Præclari iuuenes, decrepitique senes,
Mos etenim est, functum vita deferre sepulchro,
Qui fuit illius Gymnasiarcha scholæ,
Ecce sed erectus, feretro proclamat ab alto
Iudicio iusto sum reus ipse dei,
Obstupere omnes, nec em leue pondus habebant
Verba resurgentis terribilisque viri.
Quid facerent: quis enim, q̄ sint arcana Tonantis
Iudicia explanet: quis penetrare potest
Non sepelire placet, donec lux altera cælum
Pulset, & vt videant quid ferat hora sequens.
Vix sol prodierat, quando replet omnia vulgus
Irruerant proceres, turbaq; tota simul,
Dum rursus famuli mœstum mouere cadauer,
Dum stupet attronito gens male lecta foro
Ecce iterum claro rales dat pectore voces,
Iustitia & iusto iudice iustus ego
Rursus in auditu gelidos tremor occupat artus,
Contre-

Contremuere omnes, omnia terror habet.
Expectare placet, quid fors feret vltima monstri
Quippe tonant dubio verba priora sono
Tertia lux aderat, iam tota mugit in vrbe
Fama mali, & miro murmure recta subit:
In circum stupidi atque arrectis auribus astant,
Quid velit, auscultant, corpus in anæ loqui
Intonat horrendum vocem que in sydera tollit.
Damnatus iusto iudice digna fero
Ecquis nō timeat: quis non tremat: aut quis ab ill
Exemplis vitam non velit esse suam:
Primo erat in cunctis longe venerabilis oris
Et decus ac Vbij gloria rara soli.
Is septem iusti socios facit esse pauoris,
Qui syluas secum, tristia que antra petant.
Postquam illuc venere, simul sedere sub vmbra.
Atque ab Eremita consilia alta rogant
Prodit in vocem canis pater ille capillis,
Et docuit quo sit vita paranda modo.
Effugite o iuuenes stulti consortia mundi:
Temnite quæ vobis mors in opina rapit
Quicquid id ē qd mūdus habet, linquem⁹ oportet.
Nil sane æterni vile cadauer habet.
Temnite fortunas hominum, mala gaudia mētis.
Effugite ad mœsti vulnera quinque dei.
Quærite diuitias celi, nam summa voluptas
(Ah donum ignotum) dulcis Eremitus erit.
Hæc ait, illi inter sese pia verba retractant,
Cordibus accensus incaluere Deo:
Transferant Ararim, deinde Hædua rura reliquū,
Dextera Lugdunum, læua Genæna fuit.
Iamq;

Iam yaderat Rhodanus, q' gurgite lapsus apto,
Ducit ab Alpnis frigora saxa iugis,
Hic prata Allobrogū atq; Vocantia rura p̄mebāt
Suspiciunt sylvas & nemora alta loci.
Scilicet aeræ quo portendantur, & Alpes,
Atque vbi perpetuo frigus & algor adest.
Hoc placuit duri mira inclementia cœli,
Hi scopuli digni carceris esse loco.
Hugo erat Allobrogis bñ dignus Episcopus oris
Candidior quo non vnus & alter erat,
Viderat hic septem, dictu mirabile, stellas,
In nemora excelsi verticis ire palam,
Somnium erat, talique viam sibi calie parari
Coniicit, ad cœlum, stelligerasque domos.
Hanc adiit Bruno socijs comitantibus, hisce &
Quid veniant paucis comonere modis
Inclyte forte tuas præful peruenit ad aures.
Qui modo Parthisia fertur ab vrbe pauor,
Is nos hinc alio vertit, valediximus orbem,
Vrgemur tacito, tum sine fine, Deo
Non nos huc pepulit ficta mala gaudia famæ,
Non simulatus amor, nō simulata fides.
Da, petimus, paruum nostris conatibus orbem,
Seu scopulos isto, seu nemora illa loco,
Obstupuit præful, tacitæ prælagia mentis
Concurrunt totum pectus adusq; virum
Felices animæ dixit, felicia cœrte
Tempora, quæ nostris vos tenuere locis.
Ite inquam ite, viam vestro disponite fratri,
Quod petitis cautum est, quoq; petisis erit
En seq̄r ipse ego vos, manibusq; opibusq; iuuabo

Imme

Immemorem nostri non sine vlla dies,
Illi abeunt, loca fœda situ, squalentia mucō
Tetrasque vident, rabidis vix habitāda feris
Hugo subit, dignamque viris instruxit Ere mura:
Et modico immensum tempore creuit opus.
Tandemque ipse suos mundo commisit honores
Rupibus his vixit, montibus hisce manet,
Hi primi tantæ sunt Religionis alumni
Hac fluit historia, Gallopea Vale.

¶ Quæ summam D. Dionysius in hoc Dialogo
de fide catholica pertractauit, in grādi opere Sum
mæ suæ orthodoxæ fidei, quæ sub manibus est, ma
xima cum laude luculentissime absoluit. Hanc ex
pectans Lector, hoc interim Dialogo vtret & Vale.

